कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा पावरी

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : पावरी

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : दिनेश पावरा, सयाजी पावरा, वसंत पावरा

कार्यपुस्तिका : लेखन - दिनेश पावरा, सयाजी पावरा

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ ‘माझे पान’ आणि ‘वाचन व लेखनपूर्व तयारी’ यावर विशेष भर आहे.
- ☞ ‘अक्षर-ओळख’ ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

- ☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.
- ☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.
- ☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.
- ☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.
- ☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
  उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.
- ☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.
- ☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.
- ☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.
- ☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.
- ☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

चित्रात कोण कोणते प्राणी दिसतात?

चित्रो देख, चित्राम काय काय देखाये च्यो कोय.

जनावरोन नावे कोयू?

- विद्यार्थ्यांना जवळ बोलवून बोट ठेवून विचारणे.
- चित्रे वाघ सिंह - बोली भाषेत विचारणे.
- अजून मुलांना माहित असलेले शब्द विचारा.
- मुलांना बोलके करा.

विद्यार्थ्यांना प्राण्यांचा आवाज काढायला लावा.

बुकळी आवाज काढ?

कुत्राना आवाज काढी दखाळ?

मांजेरना आवाज कशा रहय?

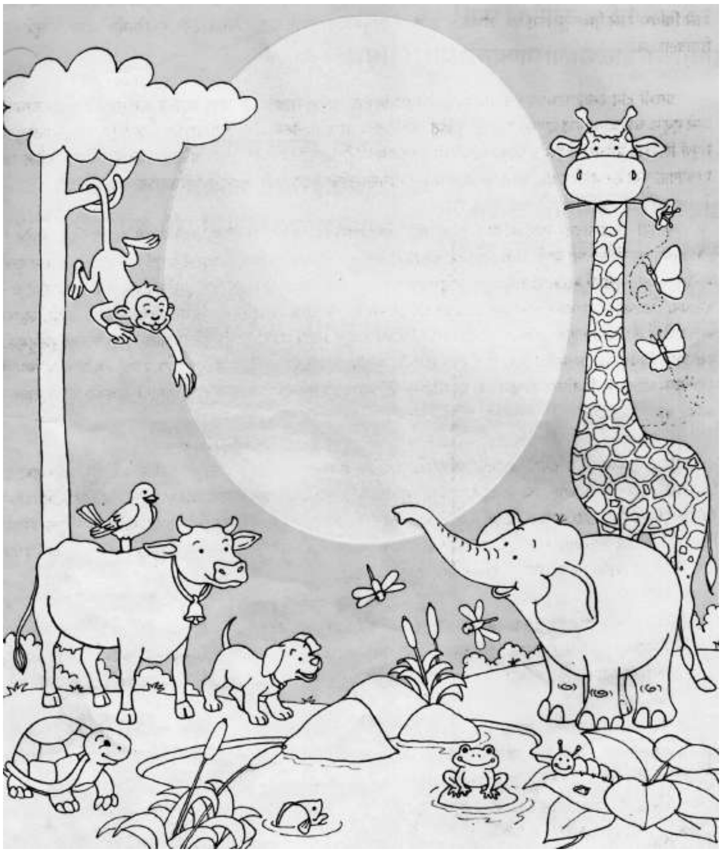

बुकळी (बकरी)

चिडी (चिमणी) (खेकडा)

(कबुतर) (मुंगी)

(कोंबडा) (कावळा)

(पाल) (डुक्कर)

(काळी कोंबडी) (उंदीर)

(बिबट्या) (अस्वल)

(विंचू) (कोल्हा)

(मांजर) (साप)

चित्र कथा

मार खेल (माझे खेळ)

चित्रो देख, चित्राम काय काय देखायेह च्यो कोय. (चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?)

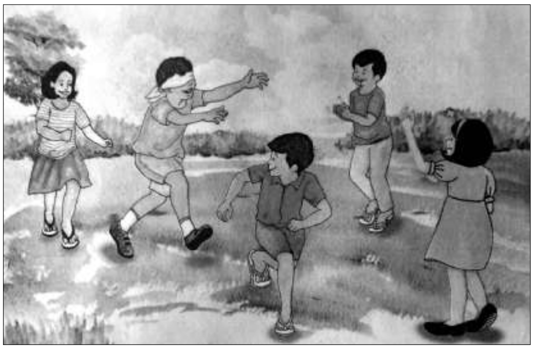

चित्र १ **आंधळी कोशिंबीर**

१. चित्राम कोतरा पुऱ्या खेलने बाजा रोया हा?

(चित्रात किती मुले खेळत आहेत?)

२. तुमू यु खेल खेलतला काय?

(तुम्ही हा खेळ खेळता काय?)

३. पुऱ्या कारलु खेल खेलता?

(मुले कोणता खेळ खेळत आहे?)

चित्र २ **गुडू खिपरी** (लगोरी)

१. गुडू खिपरी खेलणे काय-काय जुवतलो?

(लगोरी खेळायला कोण-कोणते साहित्य लागते?)

२. गुडू खिपरी कोतरा जणा खेलतला?

(लगोरी किती मुले खेळतात?)

३. चित्रामा कोतरा पुऱ्या एने पुरायटा (सुरी) देखाये?

(चित्रात किती मुले आणि मुली आहेत?)

चित्र ३ **कॅरम** (कॅरम)

१. कॅरम खेल तुमू देखरोया काय?

(कॅरम खेळ बघितला आहे का?)

२. कॅरम कोतरा जण खेलतला?

(कॅरम किती खेळाडू खेळतात?)

३. कॅरम खेळणे कोतरा गुटा रोयतला?

(कॅरम खेळात किती गोट्या असतात?)

चित्र ४ सापसीडी (सापसीडी)

१. तुमू सापसीडी खेलतला काय?

(तुम्ही सापसीडी खेळता काय?)

२. चित्राम सापसीडी कोतरा पुऱ्या खेलणे बाज रोया?

(चित्रात किती मुले सापसीडी खेळत आहेत?)

३. सापसीडी केहे खेलतला च्यो कोयू?

(सापसीडी कसे खेळतात ते सांगा?)

मार खेल (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

◆ विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

◆ वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

मारू जुडीदार / दुस्ती (माझे मित्र)

चित्रो देख, सोमोव, तारा जुडीदारोन बारामा कोय?
(चित्र बघ, ऐक, तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

मारा खूब होनटा जुडीदार/ दुस्ती सेता.
(माझे खूप सारे मित्र आहेत?)

चित्र क्र.१

१. तुमरा दुस्ती से काय?
(तुमचे मित्र आहेत काय?)

२. तुमरा नानला एने मोटलां दुस्ती से काय?
(लहान-मोठे मित्र आहेत का?)

३. चित्रामा कोतरा दुस्ती से?
(चित्रात किती मित्र आहेत?)

चित्र क्र. २

१. चित्रामा उडणारा कानला-कानला दुस्ती/जुडीदार देखाये?
(चित्रामध्ये कोण-कोणते उडणारे मित्र दिसतात?)

२. तुमरा उडणारा दुस्ती/जुडीदार से काय? कानला कानला?
(तुमचे पण उडणारे मित्र आहेत काय? ते कोणकोणते?)

चित्र क्र.३

१. चित्रामा सेमटीवाला एने बिना पायवाव दुस्ती/जोडीदार कानला?
(चित्रात शेपटी असणारे आणि पाय नसणारे मित्र कोणकोणते?)

२. तुमरा भी सेमटीवाला एने बिना पायवाला दुस्ती/जोडीदार से काय?
(तुमचे पण शेपटीवाले व पाय नसणारे मित्र आहेत काय?)

चित्र क्र. ४

१. चित्रामा पानीमायला कानला कानला दुस्ती/जोडीदार देखाये?
(चित्रात पाण्यातील कोणते कोणते मित्र दिसत आहेत?)

२. तुमरा भी पानीमायला दुस्ती/जुडीदार सेता काय?
(तुमचे पण पाण्यातील मित्र आहेत काय?)

मारू जुडीदार / दुस्ती (माझे मित्र)

१. जमिनीपोर गिहाईन चालणारा जनावरे कानला? तिंनदरा नावे कोयू?

(जमिनीवर सरपटणारे प्राणी कोणते? त्यांची नावे सांगा.)

२. उपोर उडणारा जनावरे कानला? तिनदरा नावे कोयू?

(आकाशात उडणारे प्राणी कोणते? त्यांची नावे सांगा.)

३. दोरोमायला जनावरे कानला? तिनदरा नावे कोयु?

(बिळात राहणारे प्राणी कोणते? त्यांची नावे सांगा.)

४. पानीमायला जनावरे कोणता? तिनदरा नावे कोयू?

(पाण्यात राहणारे प्राणी कोणते? त्यांची नावे सांगा.)

५. जंगलोमायला जनावरे कानला? तिनदरा नावे कोयू?

(जंगलात राहणारे प्राणी कोणते? त्यांची नावे सांगा.)

६. गावमा रोयणारा जनावरे कानला? तिनदरा नावे कोयू?

(गावात राहणारे जनावरे कोणती? त्यांची नावे सांगा.)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात.

असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.

- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

मार घोरल्या (माझे कुटुंब)

आपनो घर ऐने घोरल्याणबारामा कोयू?
आपले घर व कुटुंबाबद्दल सांगा.

आजी - (डाहलाई), आजोबा (डाहलुबाबू), आई (आया), बाबा (बाबू), दादा (दादू), ताई (बाय), मी (मी/मे)
चित्र परिचय - मुलांना चित्र, वाचायला सांगा.

↓ या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

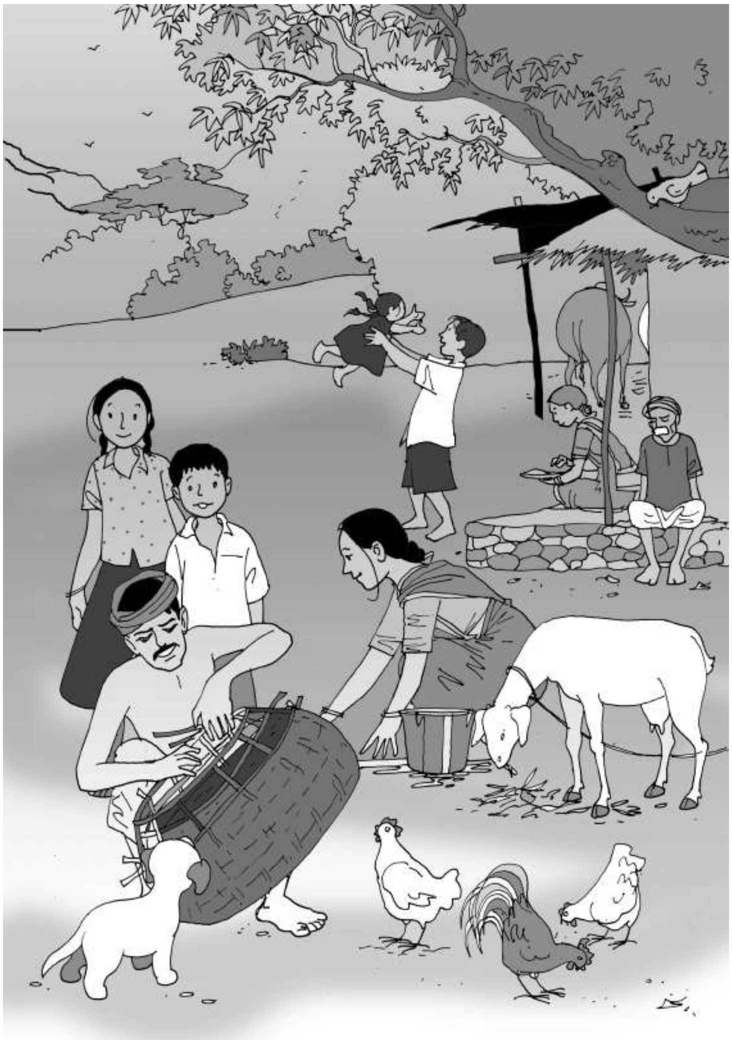

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.)
बोलीभाषेत विचारा. पाठातील चित्र.

चित्र क्र. १

१. चित्रामा कुण-कुण से?
(चित्रामधे कोण-कोण आहेत?)

२. घरमा काय काय देखाये?
(घरात कुठल्या वस्तू आहेत?)

३. कुण-कुणीहाते बुले?
(कोण कोणा सोबत बोलत आहेत?)

४. -पुराय कुणीनचा जाय?
(मुलगी कुणाकडे जात आहे?)

चित्र क्र.२

१. पुरायोन बाबू का से?
(मुलीचे बाबा कोठे आहेत?)

२. पुरायोन बाबू काय कोरे?
(मुलीचे बाबा काय करत आहेत?)

चित्र क्र. ३

१. पुरायोन दादू काय कोरने बाज रोयू?
(मुलीचे दादा काय करत आहे?)

२. पुऱ्या कानलू खेल खेलने बाज रोया?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहे?)

चित्र क्र. ४

१. चित्रामा कून- कून देखाये?
(चित्रात कोण कोण दिसतंय?)

२. डाहलाई ऐने डाहबाबू का बोठ गया?
(आजी आणि आजोबा कुठे बसले आहेत?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा)

१. चित्रामा काय-काय देखाये?

(चित्रात काय दिसते?)

२. डेडका काय कोरने बाज रोया?

(बेडूक काय करत आहे?)

चित्र क्र. २

१. डेटका कायतापोर बोठ रोया?

(बेडूक कशावर बसले आहे?)

२. तुमू बी हिंदवायतला काय?

(तुम्ही पण झोका घेता काय?)

चित्र क्र.३

१. चित्राला काय बदल होयलू देखाये?

(चित्रात काय बदल झालेला दिसत आहे?)

चित्र क्र. ४

१. चित्रामा दुसरो कुण देखाये?

(चित्रात नवीन कोण दिसत आहे?)

२. डेटका हिंदवू का बांध रोयला?

(बेडकांनी झोपाळा कुठे बांधला होता?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

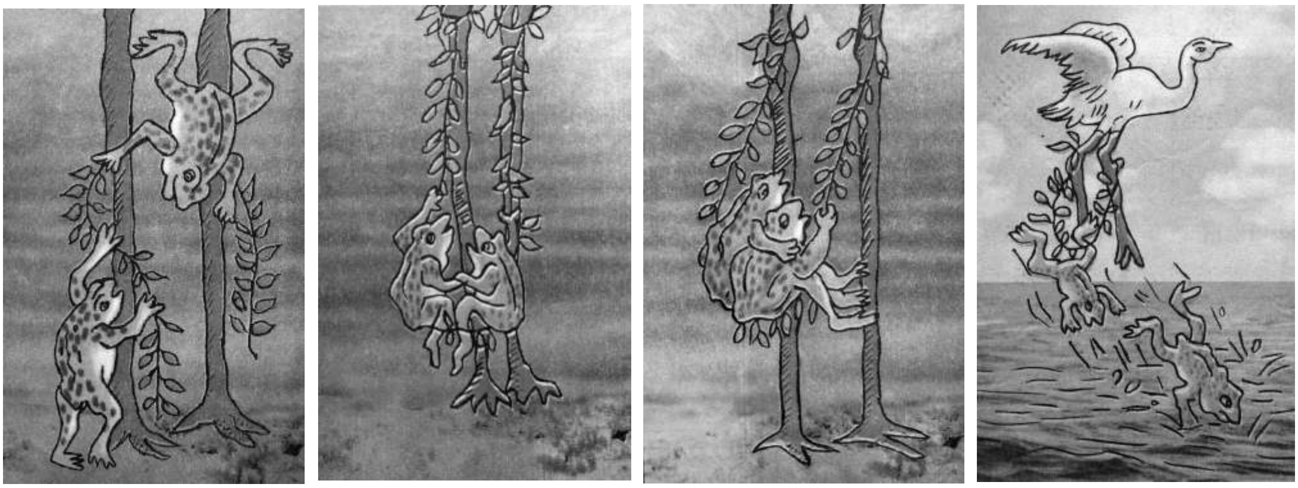

मारी शाळा (माझी शाळा)

चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसते ते सांग.
(चित्रो देख, चित्राम काय-काय देखाये च्यो कोय?

चित्र क्र. १

१. कायतान चित्रो देखाये?
(कशाचे चित्र दिसते आहे?)
२. चित्राम काय काय देखाये?
(चित्रात काय काय दिसते आहे?)
३. पुऱ्या काय खेलणे बाज रोया?
(मुले काय खेळत आहेत?)

चित्र क्र. २

१. चित्रामा कुण-कुण देखाये?
(चित्रात कोण-कोण दिसते आहे?)
२. पुऱ्या काय कोरिन देखले?
(मुले काय करून दाखवत आहेत?)
३. भितडापोर कायतान चित्रा देखायतां?
भिंतीवर कशाचे चित्र दिसते आहे?

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

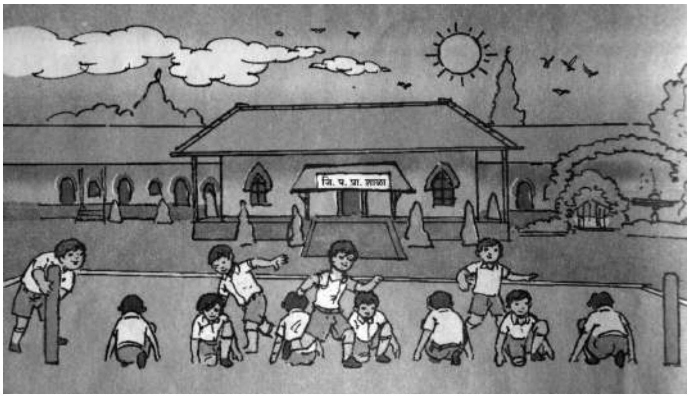

चित्र क्र. २

गंमती शोध

चित्र बघ, त्यातल्या गंमती शोध, सांगा.

१. चित्रामा काय काय देखाये?

(चित्रात काय काय दिसते?)

२. कुकळीह कानटा रोयतला काय?

(कोंबडीला कान असतात काय?)

३. मोबाइलपर कुण बुलने बाज रोयो?

(मोबाइलवर कोण बोलत आहे?)

४. चित्रामा वाघ काय कोरने बाज रोयू?

(चित्रात वाघ काय करतोय?)

५. चित्रामा हासने सारखी काय वात देखाये?

(चित्रात काय काय गंमत दिसते आहे?)

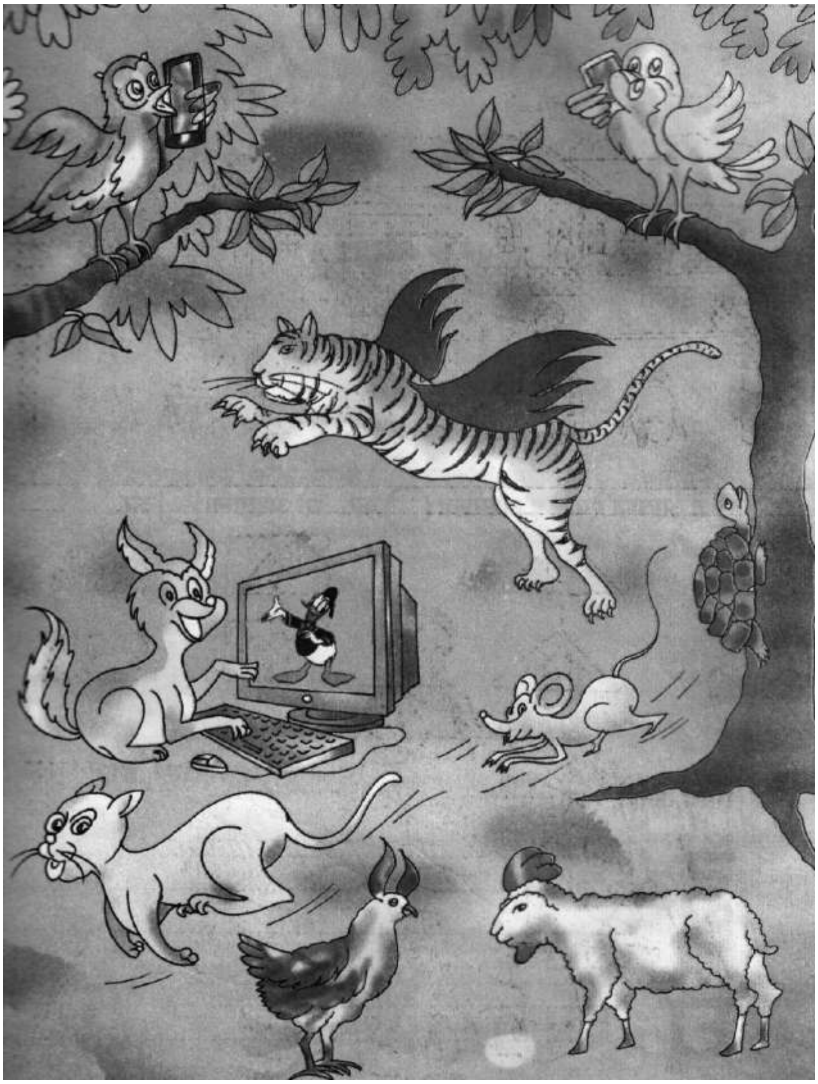

कुत्रा मांजर काय बोलतात

चित्र बघ, कुत्रा, मांजर काय बोलत असतील ते सांग.
(चित्र देख, कुत्रु ऐने मांजरो काय वातू कोरते च्यो कोय.)

१. चित्रामा कुण-कुण देखाये?
(चित्रात कोण कोण दिसत आहे?)
२. मांजराक कोतरा पिला से?
(मांजरीला किती पिल्लू आहे?)
३. मांजरान पिला काय-काय कोरने बाज रोया?
(मांजरीचे पिल्लं काय करत आहेत?)
४. झुपलानचा कुण आवीन उभरोयू?
(दरवाजाजवळ कोण येऊन उभा आहे?)
५. कुत्रू ऐने मांजरो या दुयमा काय वात होई होसे ची कोयू?
(कुत्रा आणि मांजर या दोघांमध्ये काय बोलणे झालं असेल ते सांगा.)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

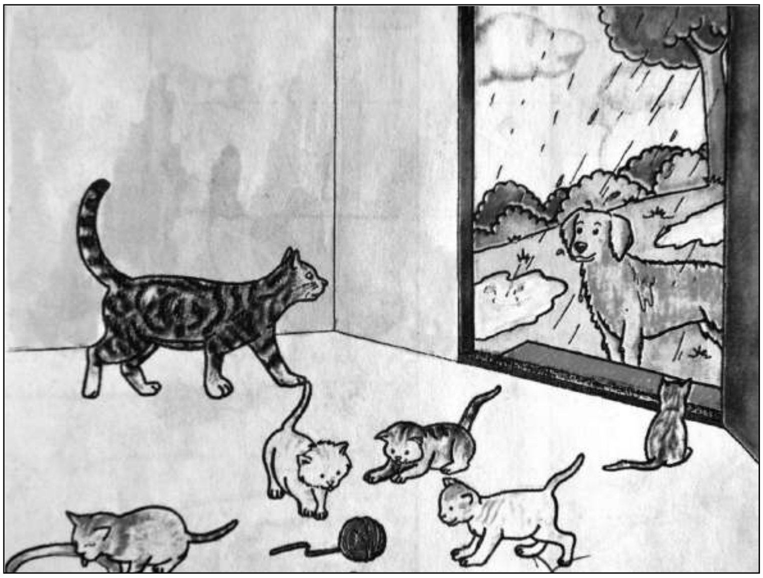

मांजराची गंमत

चित्र देख, कहानी कोय. (चित्र बघा, गोष्ट सांगा.)

चित्र क्र. १

१. चित्रामा काय-काय देखाये?
(चित्रात काय काय दिसत आहे?)
२. मांजरो काय लेणे बाज रोयो?
(मांजर काय घेत आहे?)

चित्र क्र.२

१. चित्रामा मांजरो काय देख लेतलो?
(चित्रात मांजराने काय पाहिले?)
२. उंदरू काय कोरने आव रोयु?
(उंदीर काय करायला आला?)

चित्र क्र. ३

१. चित्रामा मांजरो काय कोरे?
(चित्रात मांजर काय करतेय?)
२. उंदरू मांजराक देखीन काय करतलू?
(उंदीर मांजराला बघून काय करतो?)

चित्र क्र. ४

१. उंदरू का भोराय जातलू?
(उंदीर कुठे घुसतो आहे?)
२. मांजरो मुंहके हात कहा लागाल लेदू?
(मांजराने डोक्यावर हात का मारला?)

प्रश्न

१. या आखा चित्रा जुळीन काहानी बोनावू. ऐने कोयू?
(हे सर्व चित्र जोडून गोष्ट बनवा आणि सांगा.)

२. तुमू घर कारला-कारला जनावरे पावतला?
(तुम्ही घरी कोणकोणते जनावरे पाळतात?)

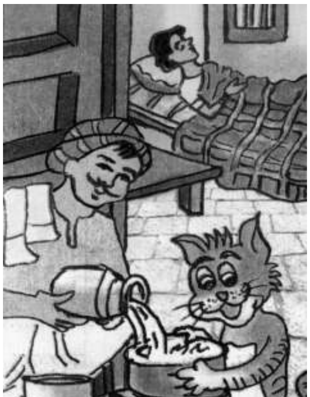

बाजार (हाट)

चित्रो देख, चित्रामा काय काय देखाये च्यो कोय.
चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.
- पाठातील चित्रावर आधारित पुढील प्रश्न विचारा.

१. तुमू हाट देख रोया काय?
(तुम्ही बाजार बघितला आहे का?)
२. तुमरां गावमां हाट भोरायतलू काय?
(तुमच्या गावात बाजार भरतो का?)
३. हाट देखणे तुमू का जातला?
(बाजार बघायला तुम्ही कोठे जाता?)
४. हाटोमा काय काय रोयतलो?
(बाजारात काय काय असते?)
५. हाटोमा देखा तुम काय काय लावतला?
(बाजारातून तुम्ही काय काय आणता?)
६. हाटोमा तुमू कुणी हाते जातला?
(बाजारात तुम्ही कोणासोबत जाता?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वतः कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

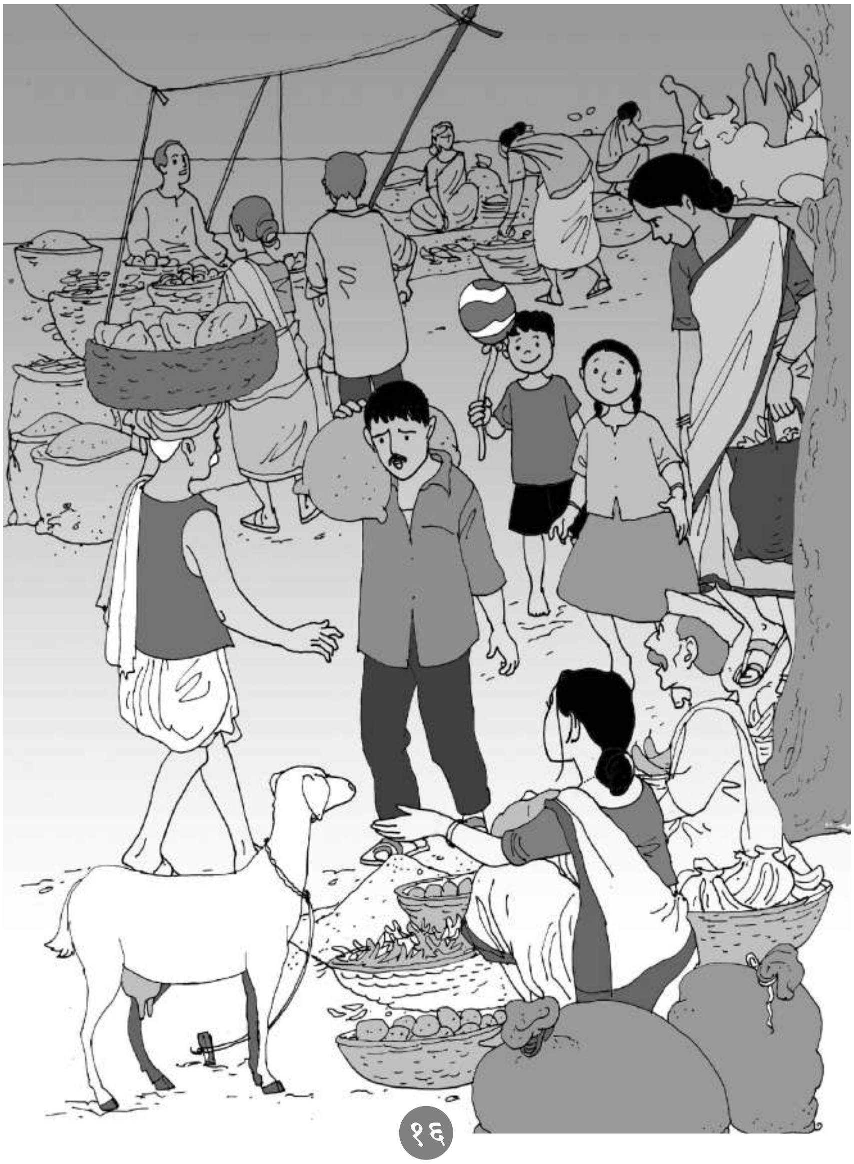

जत्रा (जात्रा)

चित्र देख, चित्राम काय काय देखाये च्यो कोय.(चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.)
(पाठातील चित्रावर आधारित प्रश्न विचारा.)

१. तुमू जात्रा देख रोय काय?
(तुम्ही यात्रा बघितली आहे का?)
२. तुमरा गावमा जात्रा भोरायतली काय?
(तुमच्या गावात यात्रा भरते का?)
३. तुमरा गावमा कानला देवोन जात्रा भोरायतली?
(तुमच्या गावात कोणत्या देवाची यात्रा भरते?)
४. जात्रा देखणे तुमू कुणी हाते जातला?
(यात्रा बघायला तुम्ही कोणासोबत जाता?)
५. तु जात्रामा काय-काय देखलू?
(तू यात्रेत काय-काय बघितले?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का?
विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा.
(गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

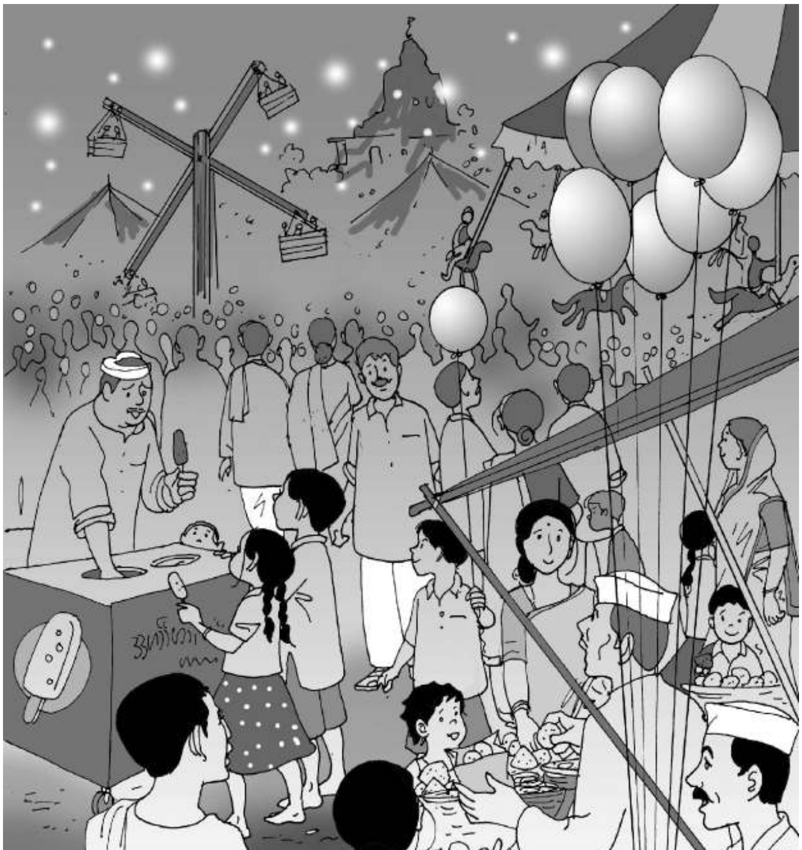

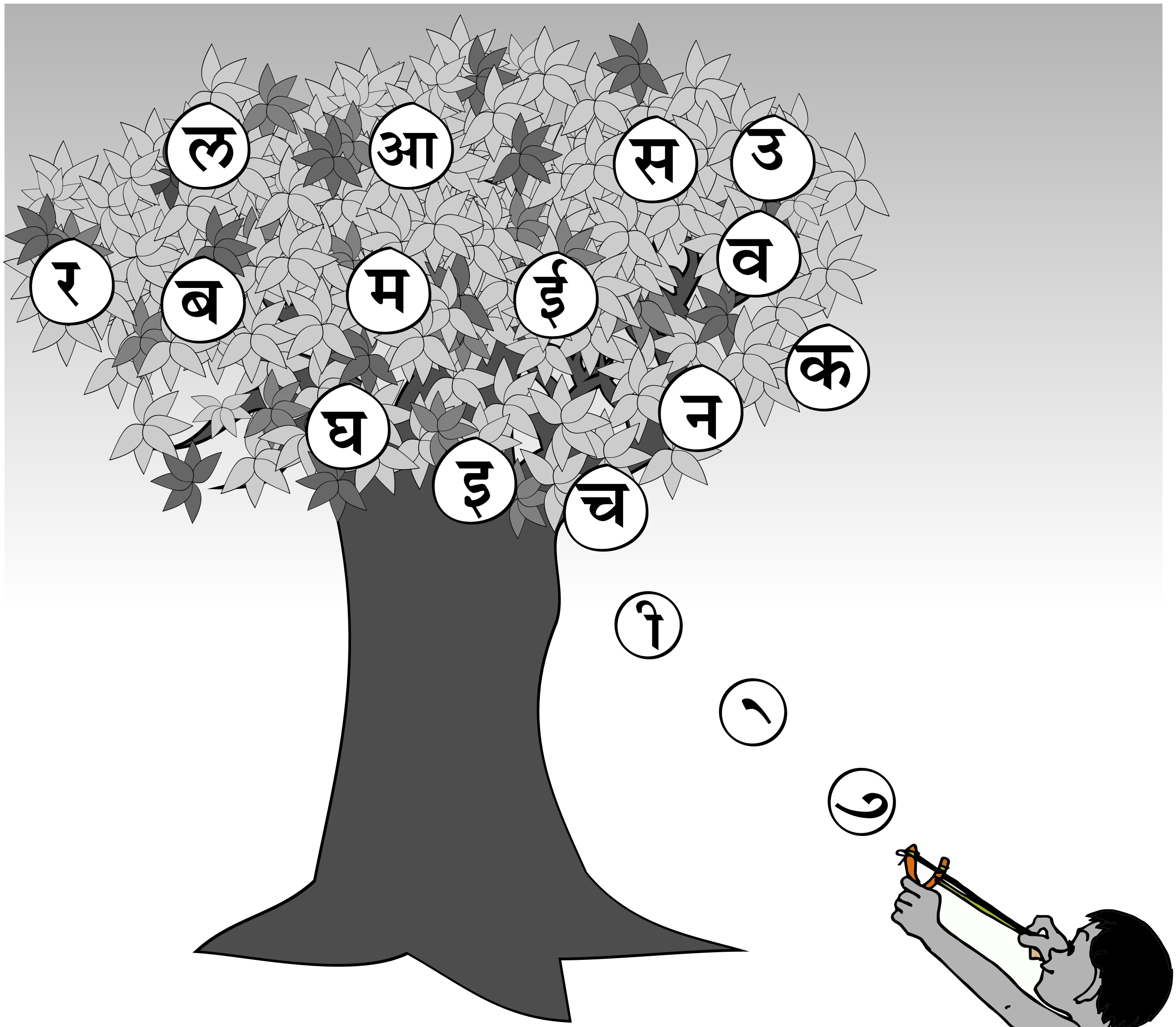

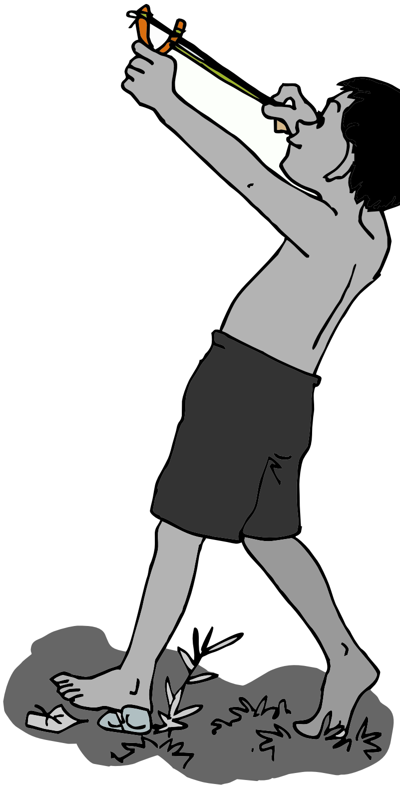

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोड्या लागवे (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

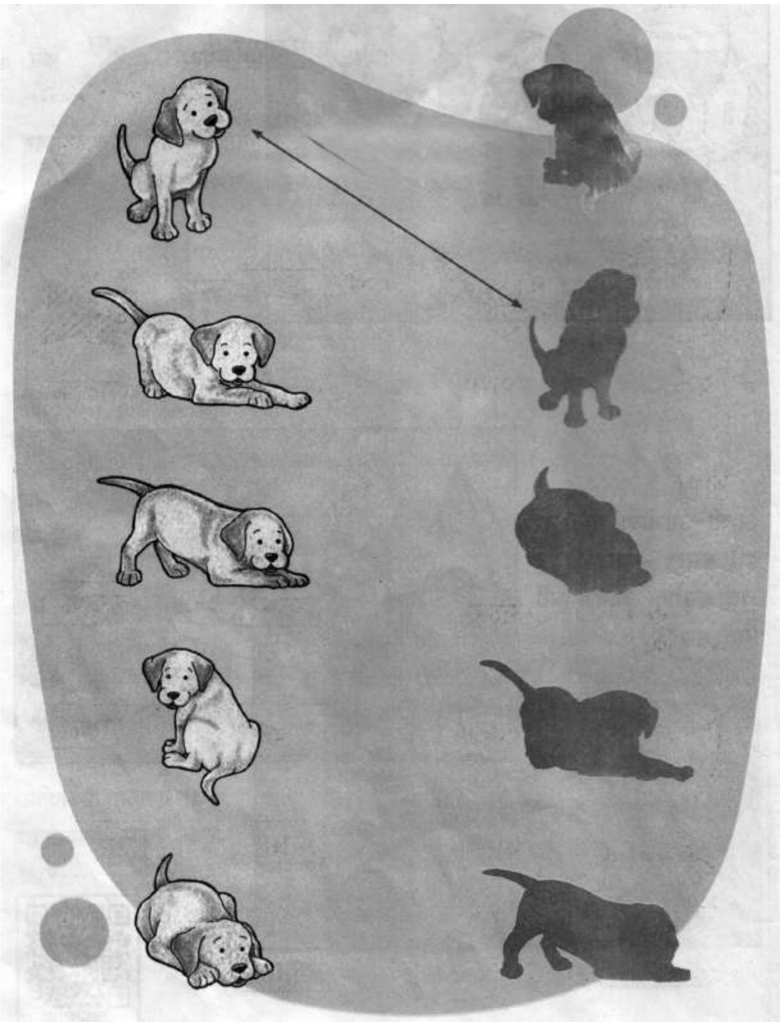

जोड्या लावा

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

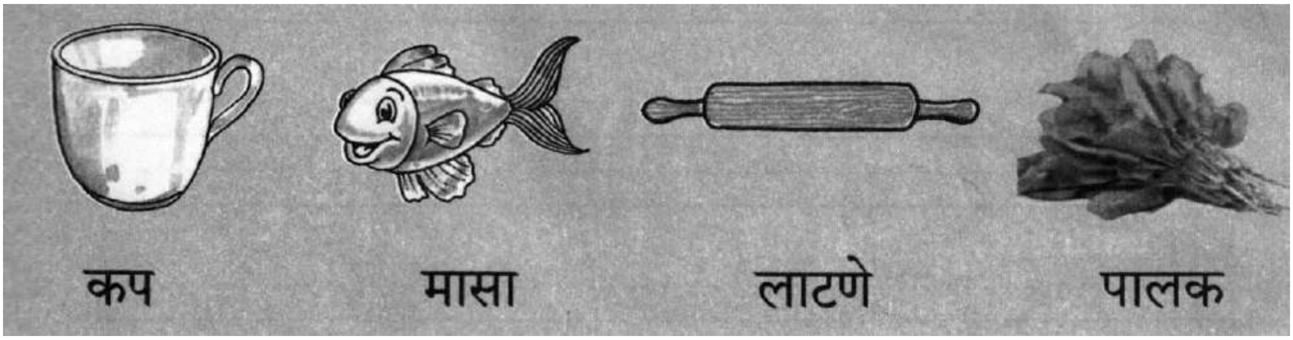

कप	मासा	लाटणे	पालक
कप	**मासा**	**वेलन**	**पालक**
उपयोग	पाण्यात राहतो	उपयोग	आंबट चूका
चहा प्यायला	**पाणीम रहय.**	**गहून रुटू बोनावणे**	मेथा
चहा पिणे	इतर दोस्त	पोळ्या बनवायला	गड्डूकोबी
इतर दोस्त	कोचायलो	इतर दोस्त	अंबाळी
बरशी	केकळो	चिमटू	खाटखुल्या
वाटकी	गिचा	साणशी	
ताट	मगर	झारू	
टाट			

जोड्या जुळवा

कप	**वेलन**
पालक	**मासा**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कप**

गिरव

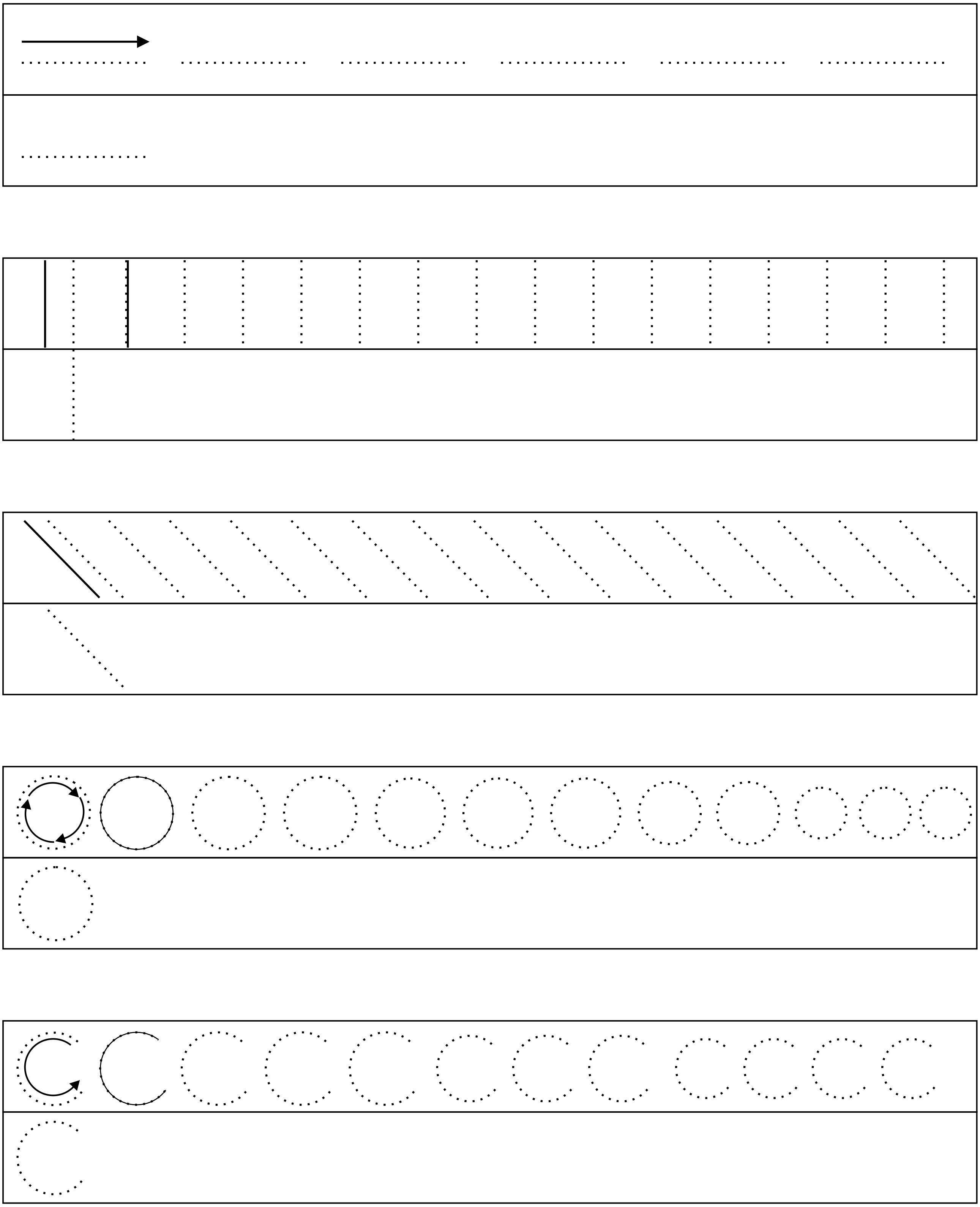

गिरव

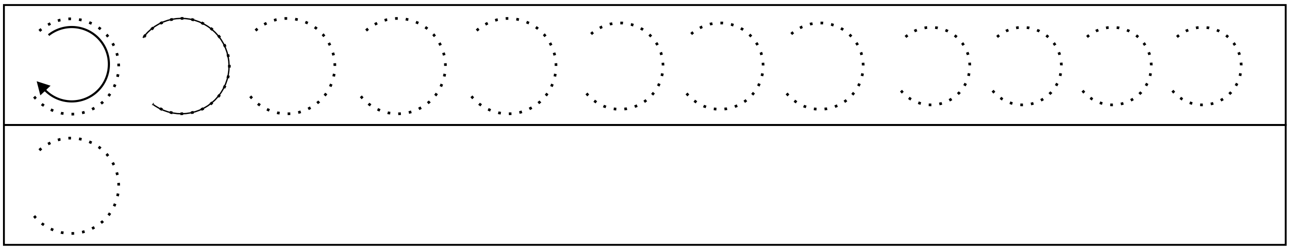

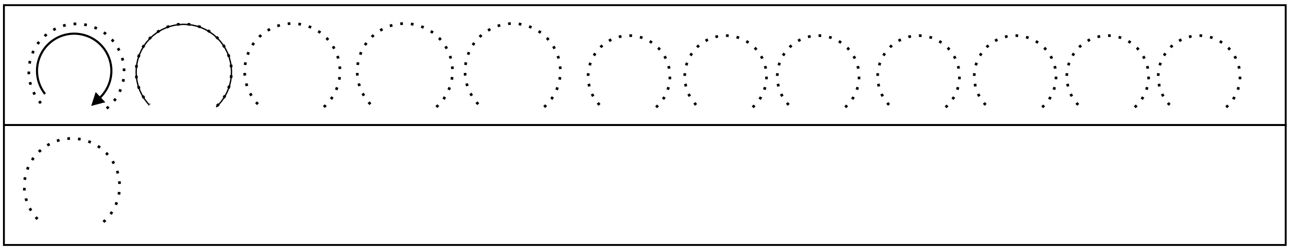

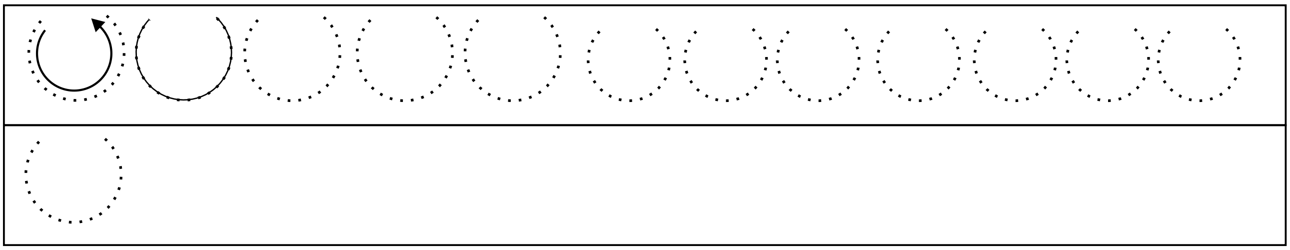

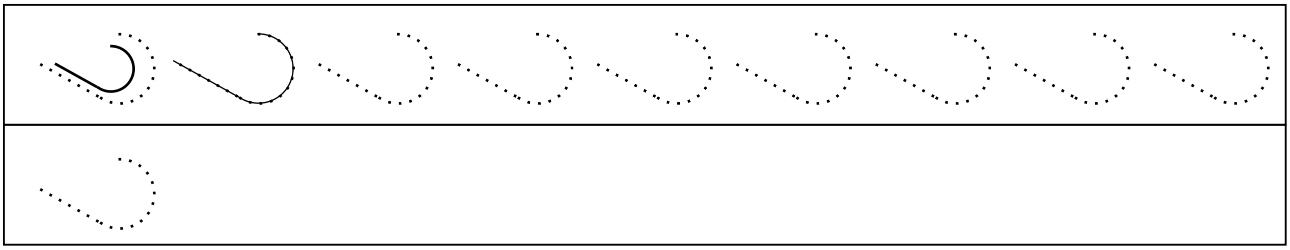

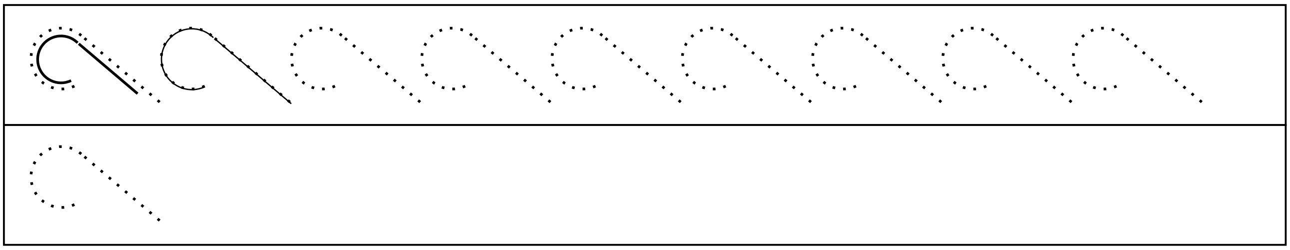

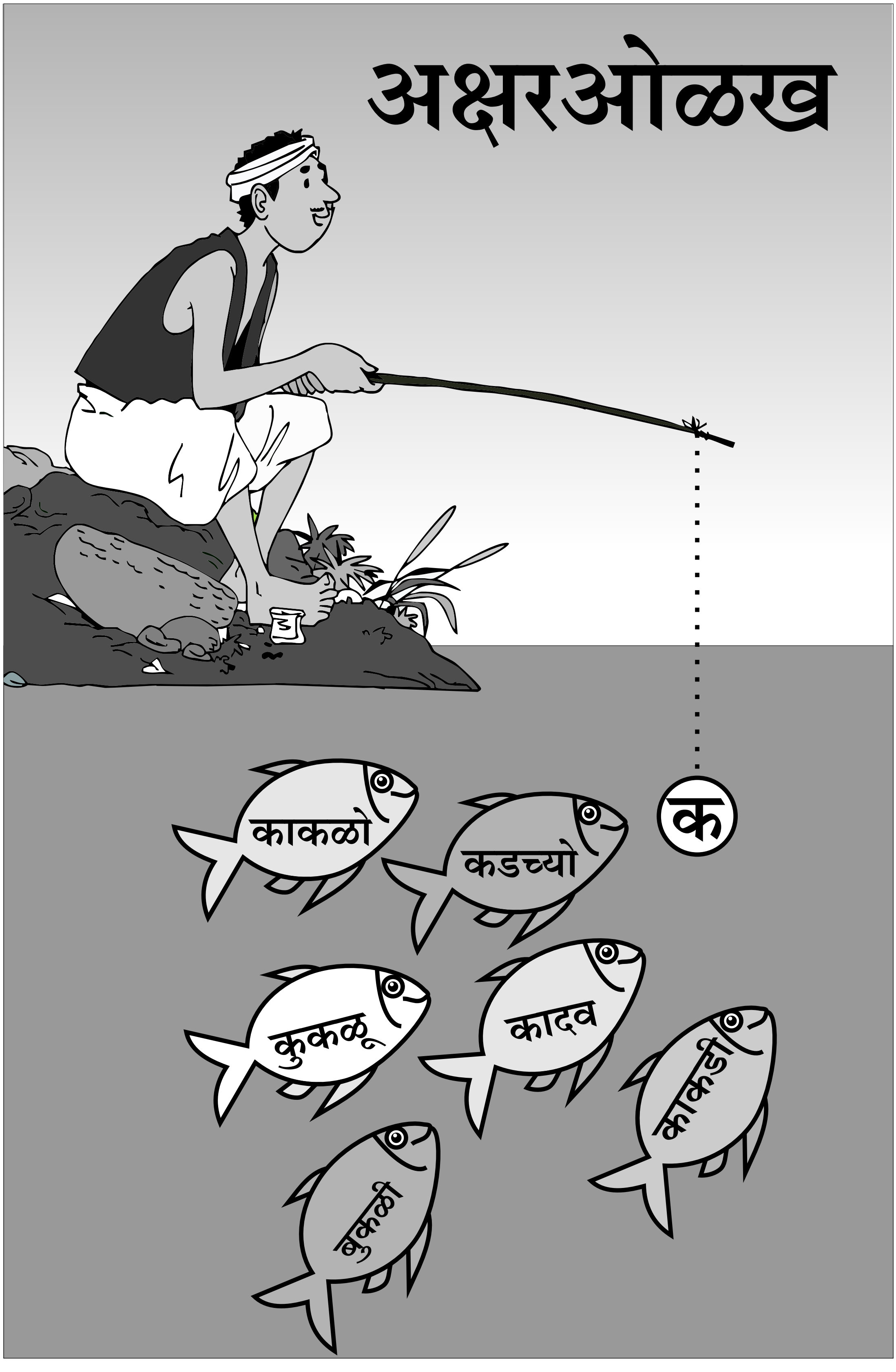
अक्षरओळख
क
काकळो
कडच्यो
कुकळू
कादव
काकडी
कुकळी

क म आ ल ा

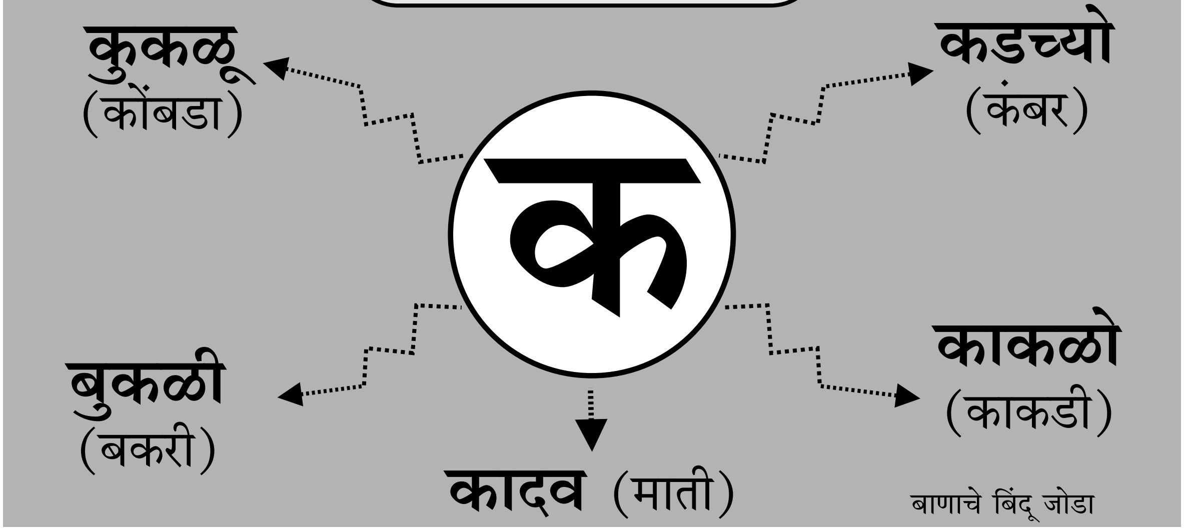

‘क’ बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

कुकळू : कुकळू दाणा खाय.

(कोंबडा दाणे खातोय.)

कडच्यो : मारो कडच्यो दुखे.

(माझी कंबर दुखतेय.)

काकडो : आमू काकडो खाजे.

(आम्ही काकडी खातो.)

कादव : घर बनावणे कादव जुवतलू.

(घर बनवायला माती लागते.)

बुकळी : बुकळी चारू खाय.

(बकरी चारा खाते.)

गिरव, लिही, म्हण.

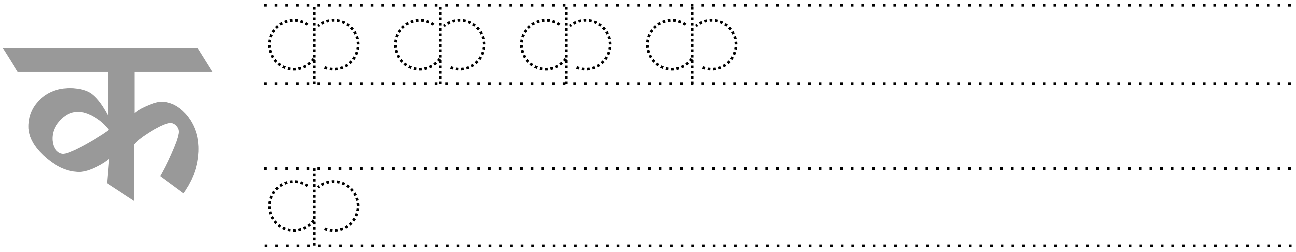

मासू (मासा)

मोखळो (माशी)

म

मुवळा (मोहाची फुले)

मोकळ्यो (माकड)

मुकाय (मक्का)

बाणाचे बिंदू जोडा

'म' बघ. 'म' ला ○ कर.

मासू : मासू पानीमा फिरेह.
(मासा पाण्यात फिरतो.)

मामू : मामू आमरे घर आव्यू.
(मामा आमच्या घरी आले.)

मोखळो : मोखळा रूटापर बोठ रोयाह.
(माश्या भाकरीवर बसलेली आहेत.)

मुकाय : मुकायोन रूटू से.
(मक्क्याची भाकरी आहे.)

माकळ्यो : माकळ्यो झाडोपर बोठ्यो.
(माकड झाडावर बसला.)

मुवळा : मुवळा चुटणे चालू.
(मोहाची फुले वेचायला चला.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

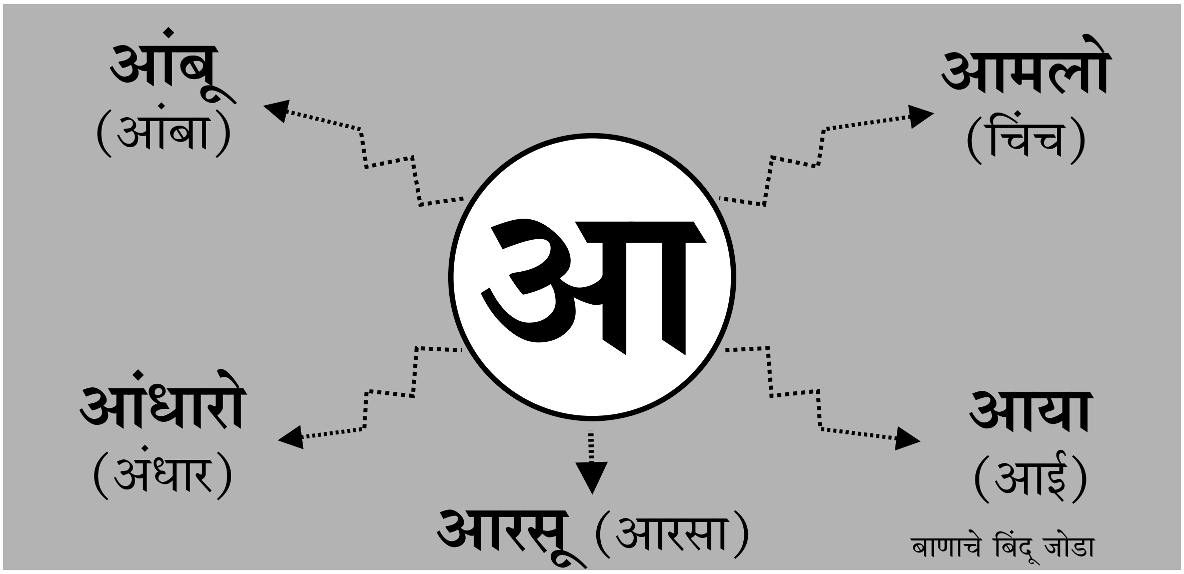

'आ' बघ. 'आ' ◯ कर.

आंबू : रोहन आंबु लिन आवलु.

(रोहन आंबा घेऊन आला.)

आमलो : आमू आमला खाणे जाजे.

(आम्ही चिंच खायला जातो.)

आया : आया पाणी भोरणे गोयी.

(आई पाणी भरायला गेली.)

आरसू : अंकिता आरसामा देखतली.

(अंकिता आरश्यात बघते.)

आंधारो : आंधारो देखीण बिक लागतली.

(अंधार बघून मला भिती वाटते.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

लुगळा
(कपडे)

लोहोण
(लसूण)

ल

लाडी
(नवरी)

लावरो (लावरी)

लाकळो
(लाकूड)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ल' बघ. 'ल' ला ○ कर.

लुगळा : आमु नवला लुगळा लेणे गोयला.

(आम्ही नवे कपडे घ्यायला गेलो.)

लोहोण : लोहोणोन भाव उतरी गोयू

(लसुणाचे भाव कमी झाले.)

लाकळो : लाकळो धोपाळतला.

(लाकूड पेटवतात.)

लावरो : आमु राती लावरा मारणे गोयला

(आम्ही रात्री लावरी मारायला गेलो.)

लाडी : लाडी रूटा वारू बोनावतली.

(नवरी भाकरी छान बनवते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

ा

क+ा=(का)
काका

म+ा=(मा)
मामा

ब+ा=(बा)
बाबा (बाबू)

क+ा=(काका)
काका

प+ा=(पा)
पाटलू (पाट)

ख+ा=(खा)
खारो (मीठ)

अ+ा=(आया)आई

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ा’ बघ. ‘ा’ कानाला ◯ कर.

मामू कामोह गोयू.
(मामा कामाला गेले.)
आमू काका हाते रोयतला.
(आम्ही काकांसोबत राहतो.)
दाओमा खारो कम से?
(दाळमध्ये मीठ कमी आहे.)
आया गीत गावतली.
(आई गाणे गाते.)
पाटलापर रूटू से.
(पाटावर भाकरी आहे.)
बाबू फिरणेह जातलू
(बाबा फिरायला जातात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इनखुर (इकडे)

इटळो (विट)

इ

हुइ (सुई)

फुइ (आत्या)

दुलाई (रजाई)

बाणाचे बिंदू जोडा

'इ' बघ. 'इ'ला ◯ कर.

इटळो : इटळा घर बांधणे जुवतला.

(विटा घर बांधण्यासाठी लागतात.)

दुलाइ : शेवान दाहाळामा दुलाइ पांगोरतला.

(थंडीच्या दिवसांत रजाई पांघरतात.)

हुई : गुधळो हिवणे हुई जुवतली.

(गोधळी शिवायला सुई लागते.)

इनखुर : मोहन इनखुर आव.

(मोहन इकडे ये.)

फुइ : बाबांन बोहनिसकाजे फुइ कोहतला.

(वडिलांच्या बहिणीला आत्या म्हणतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

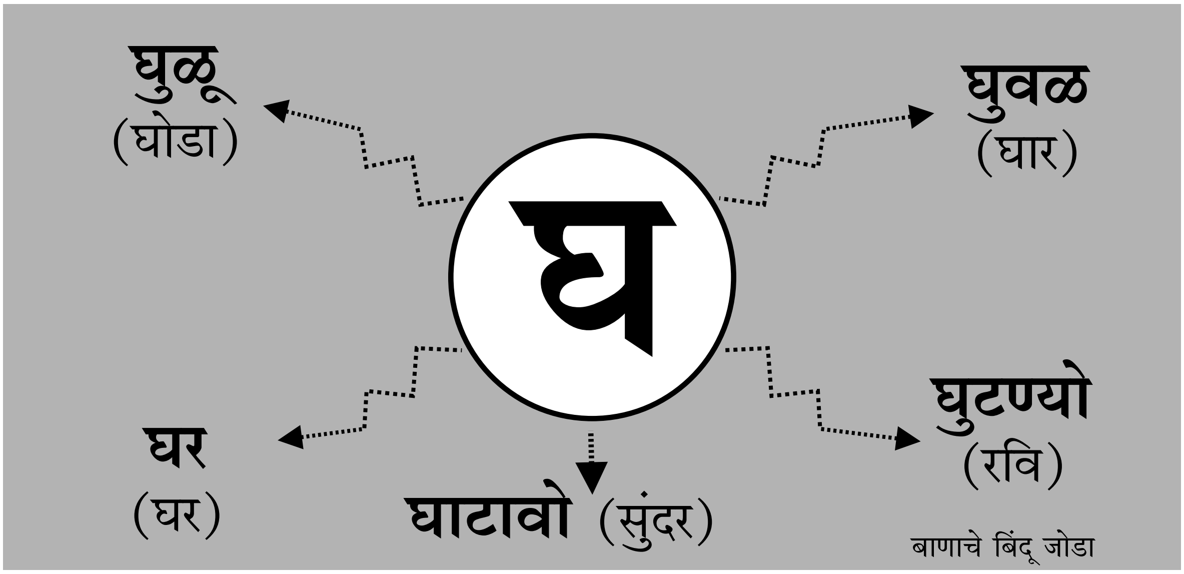

'घ' बघ. 'घ'ला ○ कर.

घर : यो आमरो घर छे.

(हे आमचं घर आहे.)

घुळू : घुळू जुरे दौवडतलू

(घोडा जोरात धावतो.)

घुवळ : घुवळ खुब उपर उडतली.

(घार खूप वरती उडते.)

घुटण्यो : घुटण्यो मोहिव बोनावणे वापरतला.

(रवि ताक बनविण्यासाठी वापरतात.)

घाटावो : शाळा घाटावी देखाये.

(शाळा सुंदर दिसतेय.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

र

रूखळू (राख)

रूटू (भाकर)

रिकामू (रिकामा)

रातलो (लाल)

रात (रात्र)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘र’ बघ. ‘र’ला ○ कर.

रूटू : मी रूटू खान्यू से.
(मला भाकरी खायची आहे.)

रात : रात खुब ओय गई.
(रात्र खूप झाली.)

रातलो : टमाटो रातलो से.
(टमाटर लाल आहे.)

रिकामू : रामू रिकामू बोठ रोयूह.
(रामू रिकामा बसला आहे.)

रूखळू : रूखळू मा उडाळे.
(राख नको उडवू.)

फेटू : मारू रातलू फेटू.
(माझा रूमाल लाल आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

ई

पावरीत 'ई'चे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

ि

मिरचा (मिरची)

बिलाडी (मांजर)

किचवायणे (संतापणे)

रिकामू (रिकामा)

पिणे (प्यायला)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

बिलाडी दुध पितली.
(मांजर दूध पिते.)
ढुरे पाणी पिणे गोयला.
(गुरे पाणी प्यायला गेली.)
होयु रिकामू फिऱ्या कोरतलू.
(तो रिकामा फिरत राहतो.)
आया मारपोर किचवायतली.
(आई माझ्यावर संतापते.)
मिरची घोणी चोरकी होती.
(मिरची खूप तिखट होती.)
घर पोछो निमळू होतु.
(घरामागे कडूनिंबाचे झाड होते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

ब

बुचाटो (मान)

बगल्यू (बगळा)

बोयडू (डोंगर)

बीजा (बिया)

बुकळी (बकरी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ब' बघ. 'ब'ला ◯ कर.

बगल्यू : बगल्यू मासा खातलू.
(बगळा मासा खातो.)

बुकळी : बुकळी चारू खातली.
(बकरी चारा खाते.)

बिजा : बिजा उरतला.
(बिया पेरतात.)

बारथे : बारथे पुऱ्या नाचतला.
(बाहेर मुले नाचतात.)

बोयडू : बोयडू निवूगार देखायेह.
(डोंगर हिरवा दिसतोय.)

बुचाटो : रामून बुचाटो दुखतलो.
(रामूची मान दुखते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

ब ब ब ब

ब

पानी
(पाणी)

बारी
(झाडू)

ी

नानली
(लहान)

बुकळी
(बकरी)

बावली (बाहुली)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ी’ बघ. ‘ ी’ला ○ कर.

ज्या हरी च्याहरी पानीच पानी.
(जिकडे तिकडे पाणीच पाणी.)

बारी कुंदळाम पडली से.
(झाडू कोपऱ्यात पडला आहे.)

बुकळी दूध आपतली.
(बकरी दूध देते.)

बाबू नानली बावली लावलू.
(बाबांनी लहान बाहुली आणली.)

नानली पुराय गित गावतली.
(लहान मुलगी गाणे गाते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ी

उ न - स प ऊ त -

उखव (उखळ)

उठाळणे (उठवायला)

उ

उपोर (वरती)

उसना (उसनवार)

उजगाय (आळस)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘उ’ बघ. ‘उ’ला ○ कर.

उखव : उखवमा कुद्री उखन्नतला

(उखळमध्ये तांदूळ कुटतात.)

उठाळणे : मे साहिलकाजे उठाळणे गोयलु

(मी साहिलला उठवायला गेलो.)

उजगाय : रमेश कामोन उजगाय कोरतलू.

(रमेश कामाचा आळसपणा करतो.)

उपोर : झाडोपोर चिल्ला बोठतला.

(झाडावर पक्षी बसतात.)

उसना : उसना लेदला पौयश्या वापीस कोर देनू

(उसनवार घेतलेले पैसे परत करून देणे.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

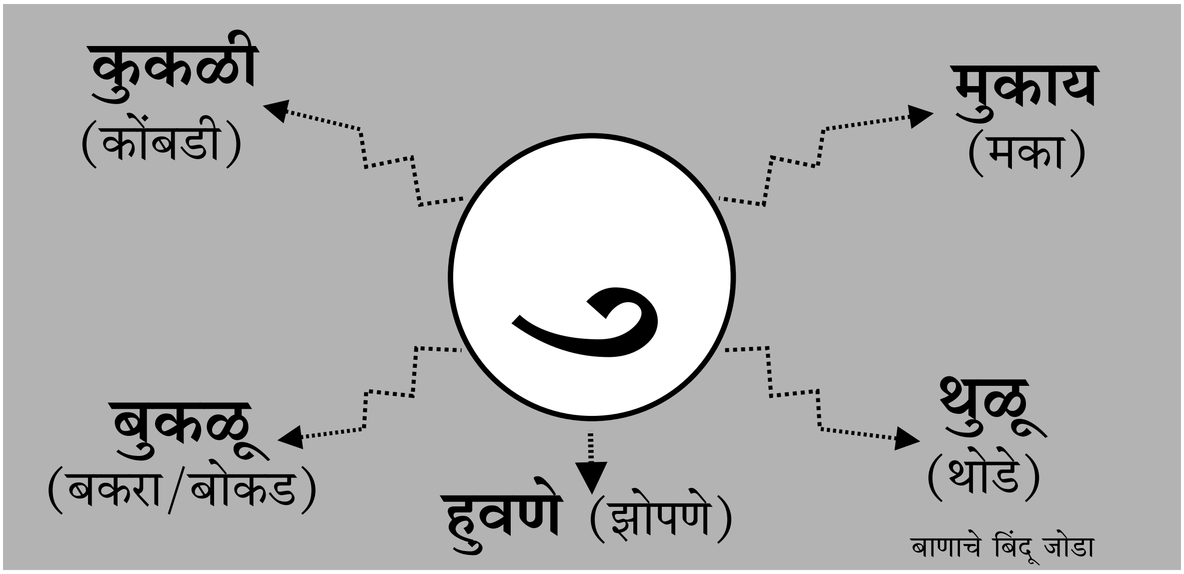

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ◯ कर.

मुकायून रूटू हाजू लागतलू.

(मक्याची भाकर चांगली लागते.)

बुकळू मोर गोयलू.

(बोकड मरून गेला.)

थुळू होरकिन बोठ.

(थोडं सरकून बस.)

पूनम हुव गोयली.

(पूनम झोपली.)

कुकळी पांझरामा बोठी.

(कोंबडी खुराड्यात बसली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ु

न

नाक (नाक)

नानली (लहान)

नवलो (नव)

निंबावी (लिंबू)

नावटू (न्हावी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘न’ बघ. ‘न’ ला ○ कर.

नानली : मारजू नानली बावली छे.

(माझ्याजवळ लहान बाहुली आहे.)

नाक : नाकुवाटे दोम लेतला.

(नाकाद्वारे श्वास घेतात.)

नावटू : नावटू झुटा काटतलु.

(न्हावी केस कापतो.)

निंबावो : निंबावो खाटो लागतलो.

(लिंबु आंबट लागतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

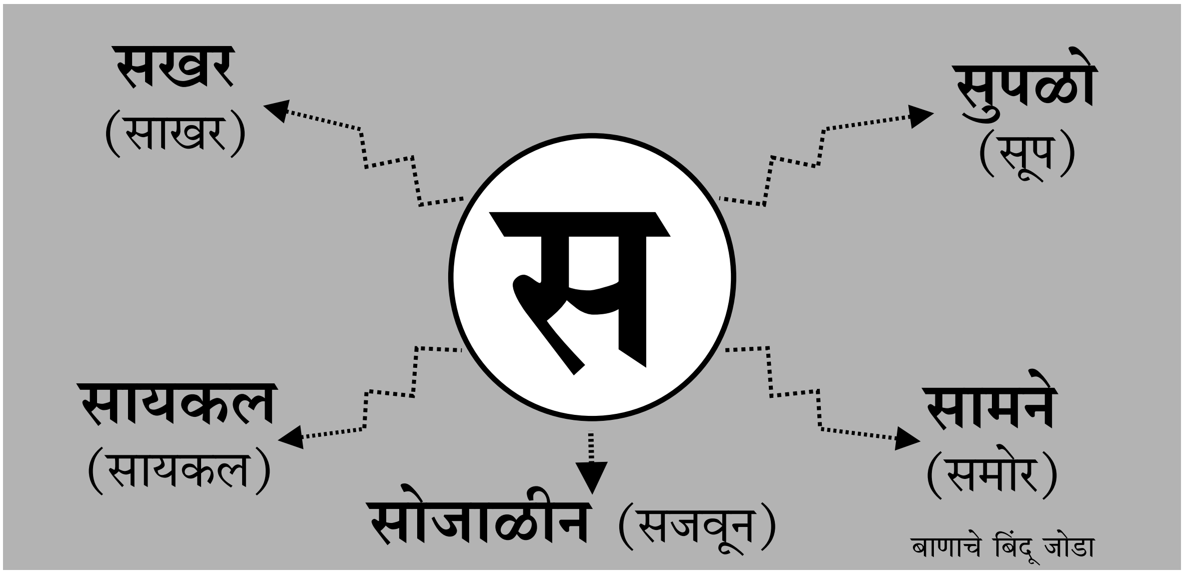

‘स’ बघ. ‘स’ला ◯ कर.

सुपळो : दाणा चुखावणे सुपळो जुवतलो.

(धान्य साफ करायला सूप लागते.)

सामने : शाळान सामने दुकान छे.

(शाळेसमोर दुकान आहे.)

सोजाळीन: नवली गाडी सोजाळीन लावला.

(नवी गाडी सजवून आणली.)

सायकल : मेसेक सायकल गवतली.

(मला सायकल आवडते.)

सखर : सखर गुवो लागतलो.

(साखर गोड लागते.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

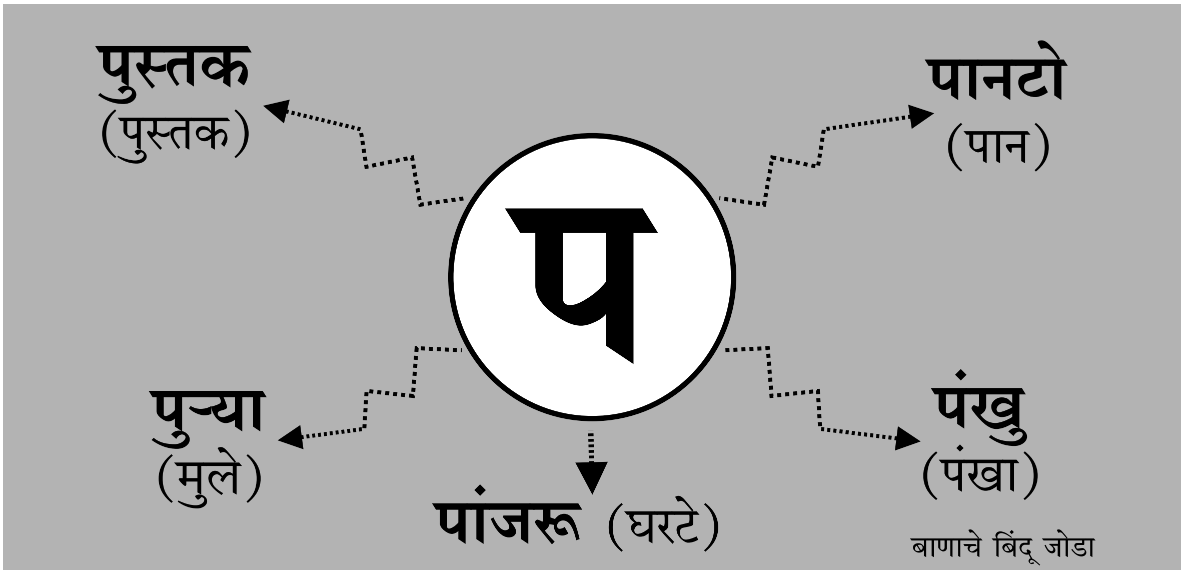

‘प’ बघ. ‘प’ला ◯ कर.

पानटो : झाडोन पानटो आलेह.
(झाडाचं पान हलतेय.)
पंखु : पंखु जुरमा फिरतलु.
(पंखा जोराने फिरतो.)
पांजरू : पांजरामा पिला से.
(घरट्यात पिल्लू आहे.)
पुऱ्या : पुऱ्या शाळामा जातला.
(मुले शाळेत जातात.)
पुस्तक : बाबू नवला पुस्तके लाव्यू.
(बाबांनी नवी पुस्तके आणली.)
पतंग : पतंग उडाळणेह चालू.
(पतंग उडवायला चला.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

ऊ

पावरीत 'ऊ'चे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

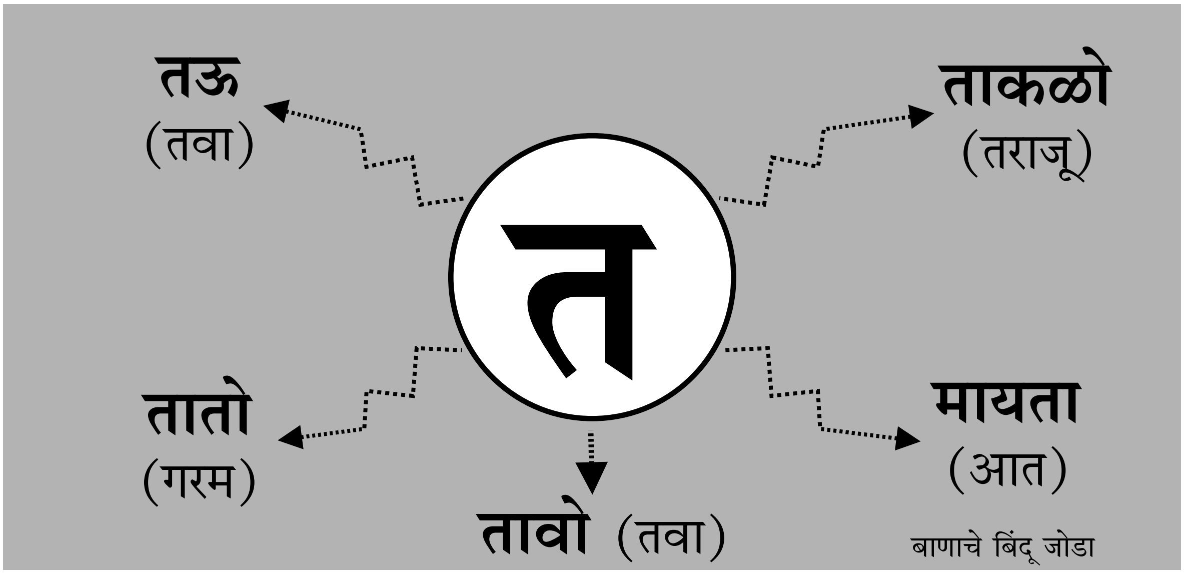

'त' बघ. 'त' ला ◯ कर.

ताकळो : दुकानोमा मुजने ताकळो रोहतलो.

(दुकानात मोजण्यासाठी (मापण्यासाठी) तराजू राहतो.)

मायता : आखा पुऱ्या मायता बोठ रोहला.

(सर्व मुलं आत बसलेली होती.)

तातो : तातलो खाणो खाणू

(गरम अन्न खावं.)

तऊ : तातला तऊकाजे हात नी लागळनू.

(गरम तव्याला हात लावू नये.)

तलवार : आमचे घर तलवार छे.

(आमच्या घरी तलवार आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

ृ

पावरीत ' ृ 'चे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ृ

ए च ळ ह झ

एक रूप्यू
(एक रुपया)

एखलू
(एकटा)

ए

एकुच
(एकच)

एने
(आणि)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' बघ. 'ए' ला ○ कर.

एखलू : राती एखलू अभ्यास कोरजी.
(रात्री एकटा अभ्यास करायचा.)

एकूच : एकूच आंबान झाड लावजी.
(एकच आंब्याचं रोप आण.)

एक रूप्यू : एकरूप्यानं चॉकलेट लेदला.
(एक रुपयाची चॉकलेट घेतली.)

एने : आमु रूटू एने दाव खायीन आवला.
(आम्ही पोळी आणि दाळ खाऊन आलोय.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

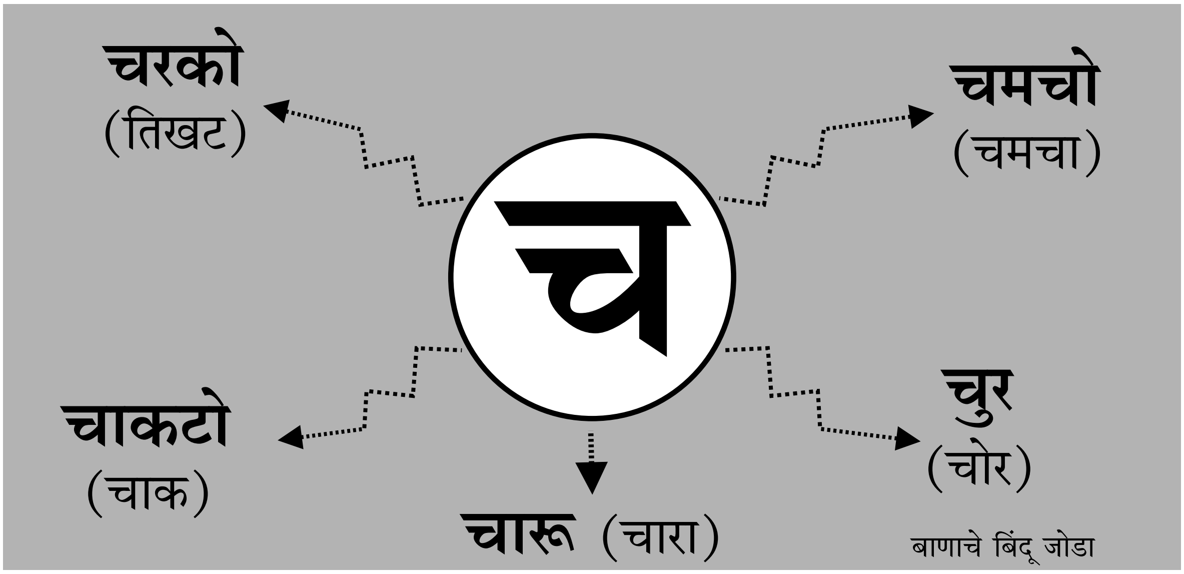

'च' बघ. 'च' ला ○ कर.

चमचो : चमचो ऊरू लाव.

(चमचा इकडे आण.)

चुर : चुर चुरी कोरतलू.

(चोर चोरी करतो.)

चारू : वासळाह चारू घाल.

(वासरूला चारा घाल.)

चाकटो : गाडान चाकटो मुडाय गोयों.

(बैलगाडीचं चाक मोडलं.)

चरको : दाल चरकी से.

(दाळ तिखट आहे.)

चाविन : खाणो चाविन चाविन खा.

(जेवण चावून चावून खा.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

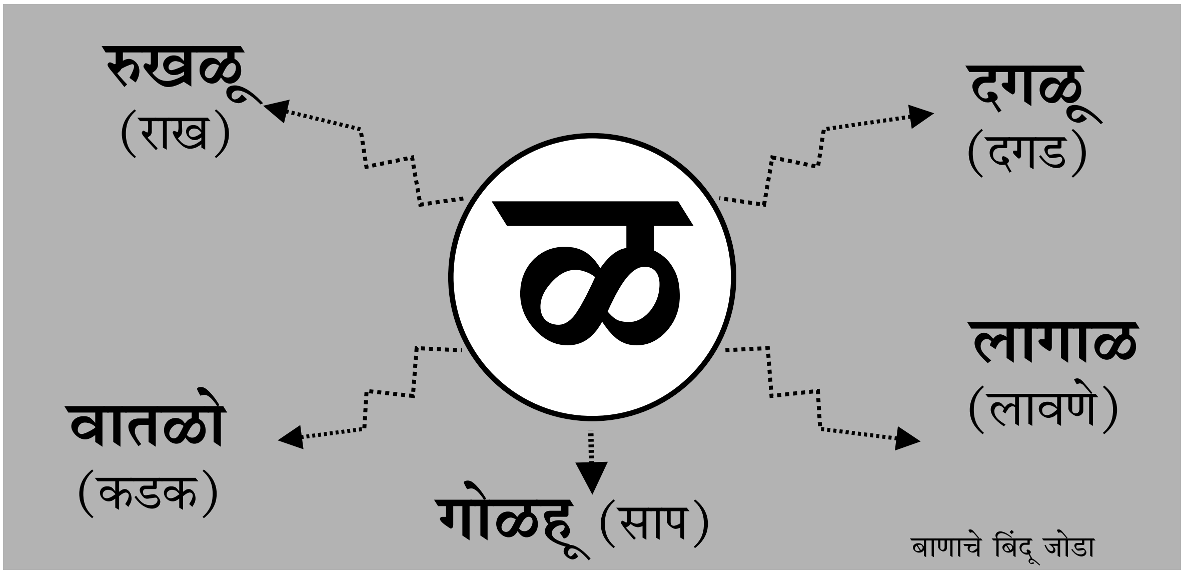

'ख' बघ. 'ळ' ला ◯ कर.

दगळू : दगळाननेचे विसू होतू.
(दगडाखाली विंचू होता.)

लागाळ : राती झुपलू लागाळीन सुनू.
(रात्री दरवाजा लावून झोपणे.)

गोळहू : खेतोमा मोटलू गोळहू होतू.
(शेतात मोठा साप होता.)

वातळो : रूटू वातळू होतू.
(भाकरी कडक होती.)

रुखळू : लाकळा धोपधोपीन रुखळ होयगोयला.
(लाकडाची जळून राख झाली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

ह

हुवणे (झोपणे)

वाहवू (हवा)

हेवो (थंड)

हाकवे (अंडे)

हासलिन (खरंच)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ह’ बघ. ‘ह’ ला ○ कर.

हासलिन : हासलिन मी अभ्यास करलू.

(खरंच, मी अभ्यास केला.)

वाहवू : आज खुब वाहवू से.

(कुत्रा भाकरीचा वास घेऊ लागला.)

हेवो : आज खुब हेवो से.

(आज खूप थंडी आहे.)

हुवणे : पुऱ्या हुवणे गोया.

(मुले झोपायला गेली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

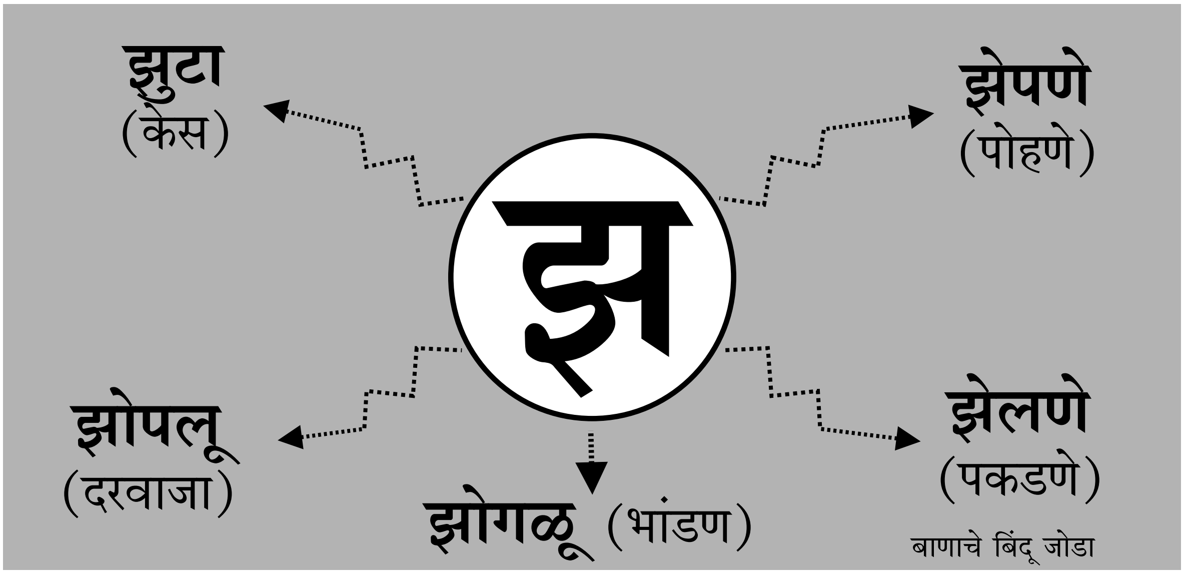

'झ' बघ. 'झ' ला ○ कर.

झेपणे : आखा पुऱ्या नदीपोर झेपणे गोयला.
(सर्व मुलं नदीत पोहायला गेलेत.)
झेलणे : रमेश गुंडू झेलणे दौवळ्यु.
(रमेश चेंडू पकडायला पळाला.)
झोगळू : रमेश एने सुरेश झोगळायला होता.
(रमेश आणि सुरेश भांडण करत होते.)
झोपळू : झोपळून बारथे चाट्या निकावणू.
(दरवाजाबाहेर चप्पल काढणे.)
झुटा : झुटा दाहळीन विचरणू.
(केस रोज विंचरणे.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

द

दोर (बिळ)

दवा (औषधी)

दगळू (दगड)

देख (बघ)

दवाखाना (दवाखाना)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' बघ. 'द' ला ○ कर.

दवा : मेडिकलपोर दवा जोडतली.

(मेडिकलवर औषधे मिळतात.)

देख : सतीश टिव्ही देखतू होतू.

(सतीश टिव्ही बघत होता.)

दवाखाना : मांदलाणूक दवाखानामा लिजातला.

(आजारींना दवाखान्यात घेऊन जातात.)

दगळू : दोगळान बंधारू बांधतला.

(दगडांचा बंधारा बांधतात.)

दोर : उंदरू दोरोमा भोराय गोयू.

(उंदीर बिळात गेला.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

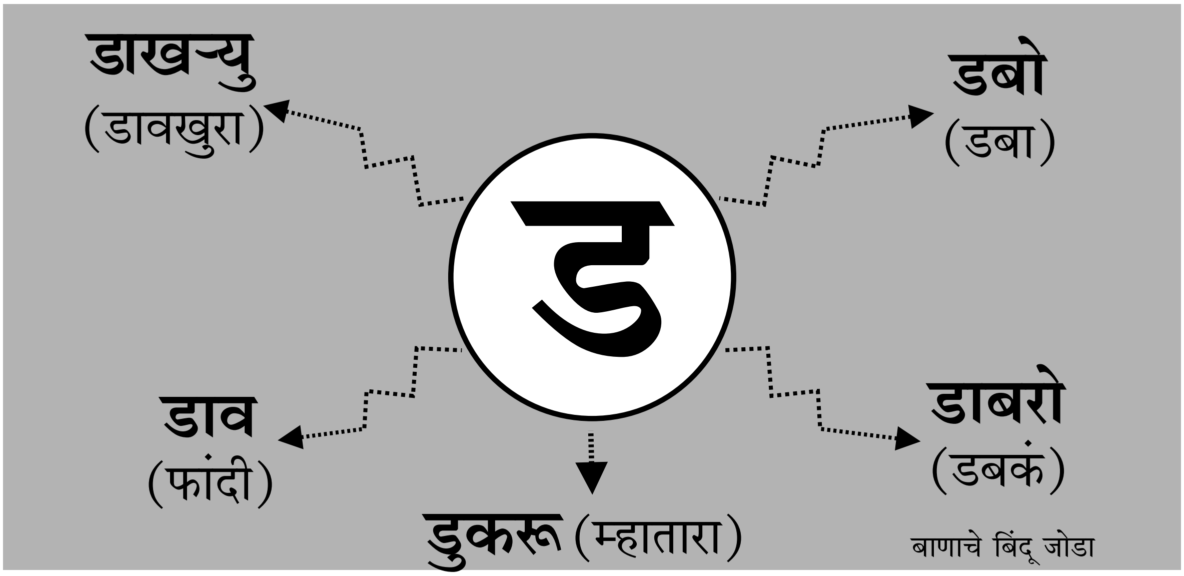

‘ड’ बघ. ‘ड’ ला ○ कर.

डबो : डबो धुव लावा.

(डबा धुवून आणला.)

डाबरो : डाबरामा मासा सेताह.

(डबक्यात मासे आहेत.)

डुकरू : डुकरू नाचणे लाग्यू.

(म्हातारा नाचायला लागला.)

डाव : डावोपोर चिडा बोठ रोयाहा.

(फांदीवर पक्षी बसले आहेत.)

डाखऱ्यु : शरद डाखऱ्यु से.

(शरद डावखुरा आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

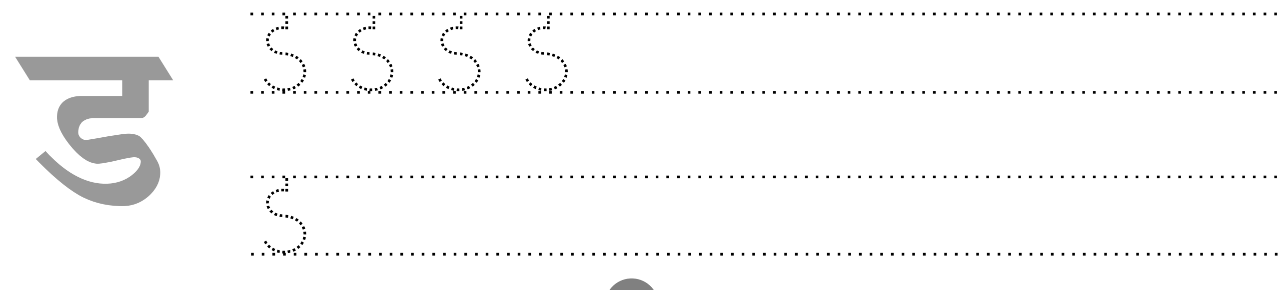

वेलू
(वेल)

वादवो
(ढग)

व

वाणे
(उद्या)

वाकलो (वाकलेला)

वाहवू
(हवा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'व' बघ. 'व' ला ◯ कर.

वादवो : वादवो भोराय आव्यो.
(ढग भरून आले.)

वाहवू : वाहवू जुरमा वयतलू.
(वारा जोराने वाहतो.)

वाकलो : झाड वाकलो से.
(झाड वाकलेलं आहे.)

वाणे : वाणे घर जाणू से.
(उद्या घरी जायचं आहे.)

वेलू : घरोहाते गिलकान वेलू से.
(घराजवळ गिलक्याची वेल आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

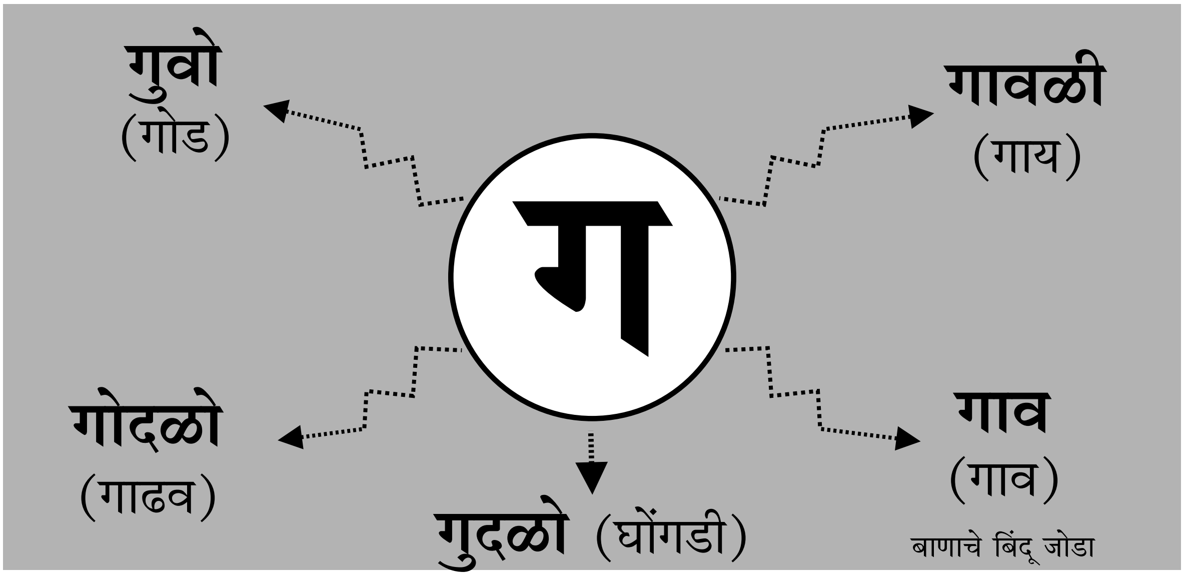

'ग' बघ. 'ग' ला ◯ कर.

गावळी : गावळी दुध आपतली.

(गाय दूध देते.)

गाव : आमु मामानं गाव फिरणे जातला.

(आम्ही मामाच्या गावाला फिरायला जातोय.)

गुदळो : आया गुदळो हिवतली.

(आई घोंगडी शिवते.)

गोदळो : कुमायळू गोदळो पावतलु.

(कुंभार गाढव पाळतो.)

गुवो : साखर गुवो छे

(साखर गोड आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ग ग ग ग

ग

ऐ

पावरीत 'ऐ' हा शब्द नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

ै

पावरीत ‘ ै ’ हा शब्द नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ै ै ै ै

ै

ै

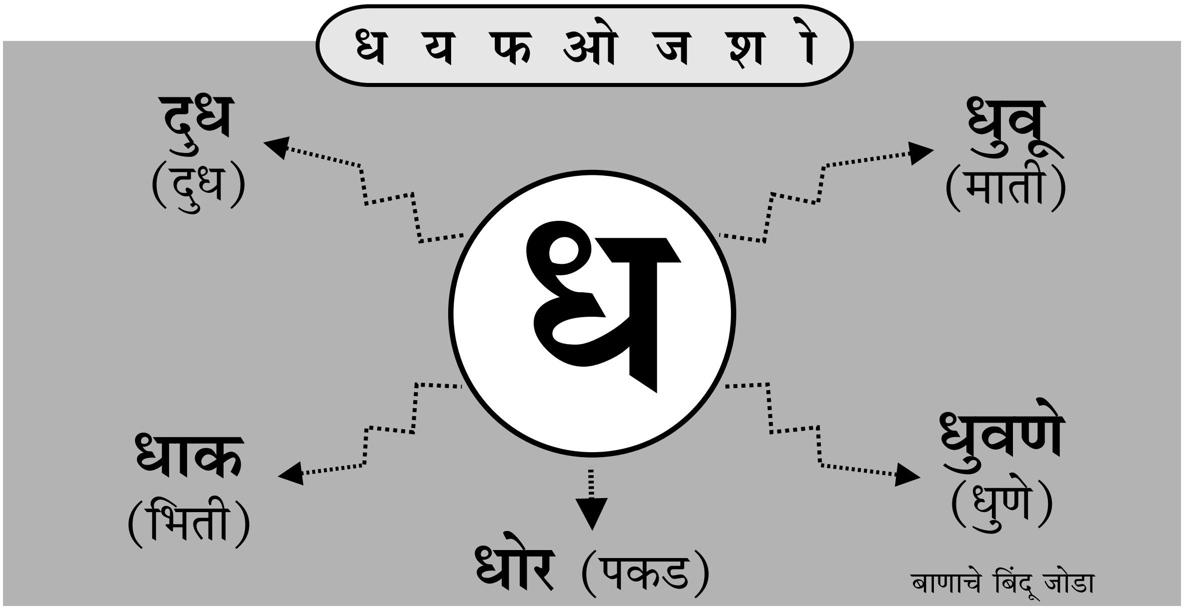

‘ध’ बघ. ‘ध’ ला ◯ कर.

धुवू : आमरा खेतोमा कावू धुवू छे.

(आमच्या शेतात काळी माती आहे.)

धुवणे : मार आया लुगळा धुतली.

(माझी आई कपडे धुते.)

धोर : गावळी वारू धोर.

(गाय नीट पकड.)

धाक : मेसेक कुत्रान धाक पोडतली.

(मला कुत्र्याची भिती वाटते.)

दुध : मी दाहळीन दुध पितलू.

(मी रोज दुध पितो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

ध ध ध ध

ध

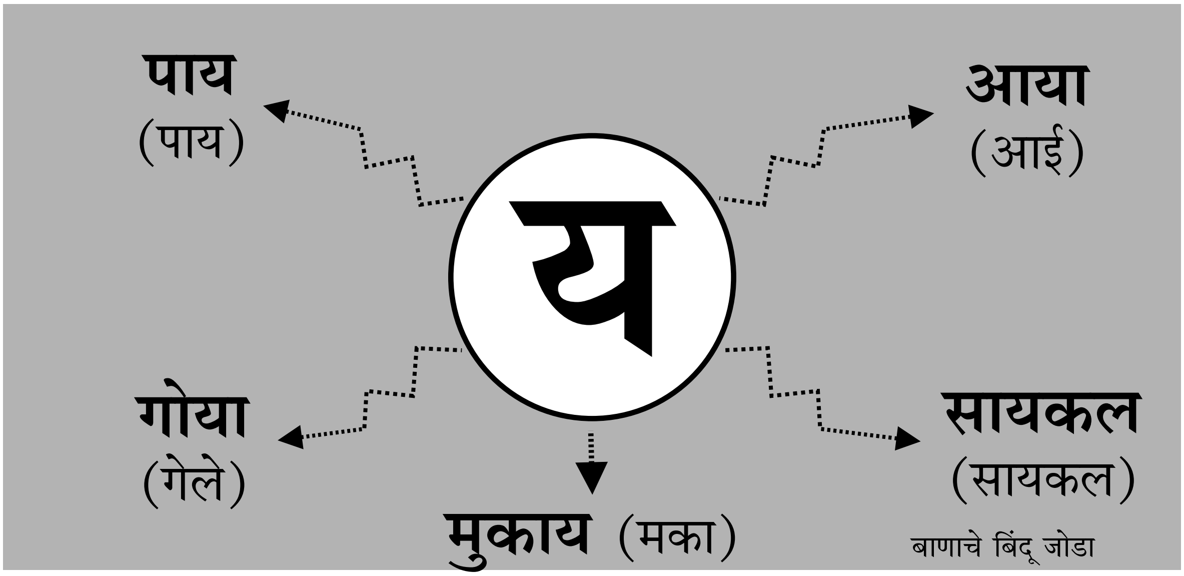

'य' बघ. 'य' ला ◯ कर.

आया : मार आया खुब हाजी से.

(माझी आई खूप चांगली आहे.)

सायकल : मारी नवली सायकल से.

(माझी नवी सायकल आहे.)

मुकाय : मुकाय दोववणे जा.

(मका दळायला जा.)

गोया : आखा पुऱ्या घर गोया.

(सर्व मुले घरी गेली.)

पाय : मार पाय दुखेह.

(माझा पाय दुखतोय.)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

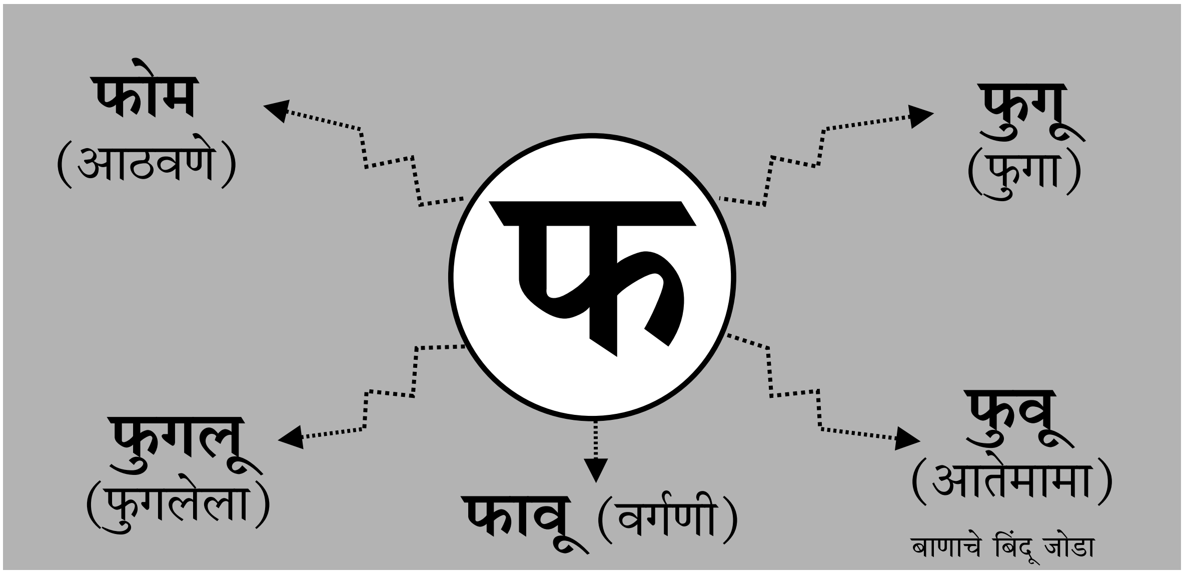

'फ' बघ. 'फ' ला ◯ कर.

फुगू : मेसेक लाल फुगू गवतलू.

(मला लाल फुगा आवडतो.)

फुवू : फुइन घोखालाक फुवू कोहतला.

(आत्याच्या नवऱ्याला आतेमामा म्हणतात.)

फुगलू : फुगू फुगलू होतू.

(फुगा फुगलेला होता.)

फोम : मेसेक आया-बाबांन फोम आवे.

(मला आई-बाबांची आठवण येत आहे.)

फावू : वर्गामा फावू टुवू कोरला.

(वर्गात वर्गणी गोळा केली.)

गिरव, लिही, म्हण.

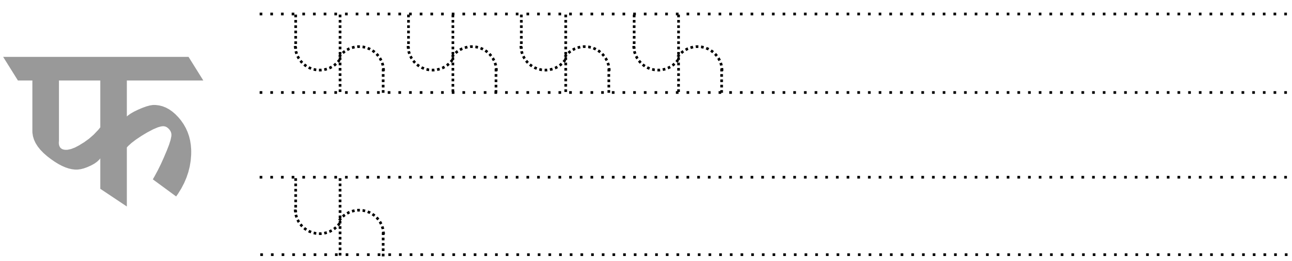

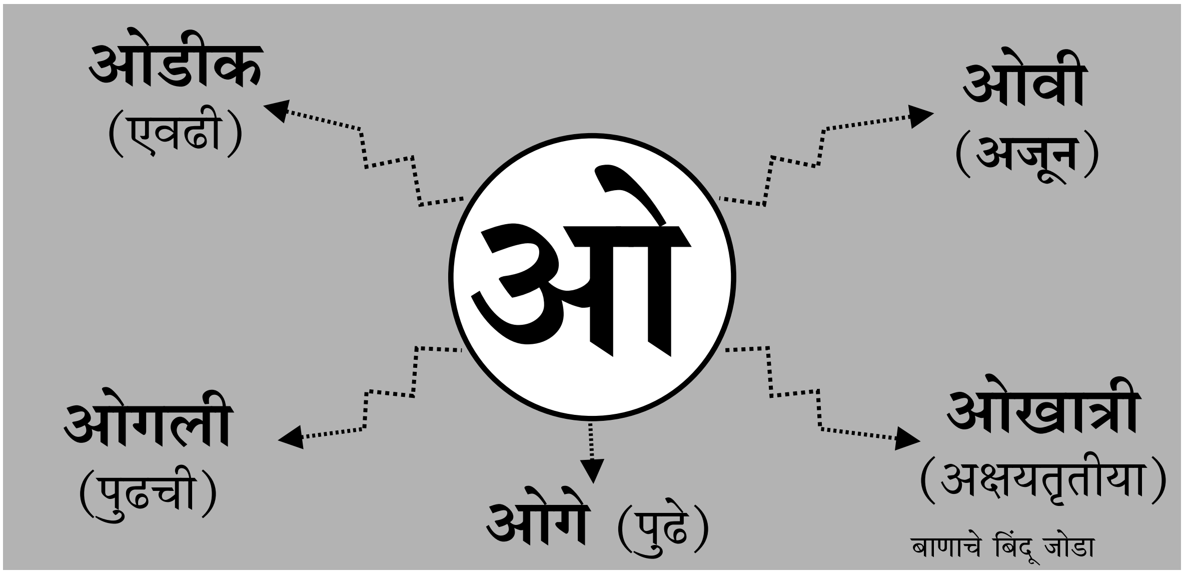

‘ओ’ बघ. ‘ओ’ ला ◯ कर.

ओवी : दोंगव्या ओवी लियावजी.

(कांदे अजून घेऊन यायचे.)

ओखात्री : ओखात्रीपोर पुड्यारूटा रांदतला.

(अक्षयतृतीयाला पुरणपोळी बनवतात.)

ओगली : ओगली गाडीमा जासू.

(पुढच्या गाडीने जावू.)

ओडीक : मार ओडीक देखायती होती.

(माझ्या ऐवढी दिसत होती.)

ओगो : मार ओगो राहुल बोसतलू.

(माझ्यापुढे राहुल बसतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

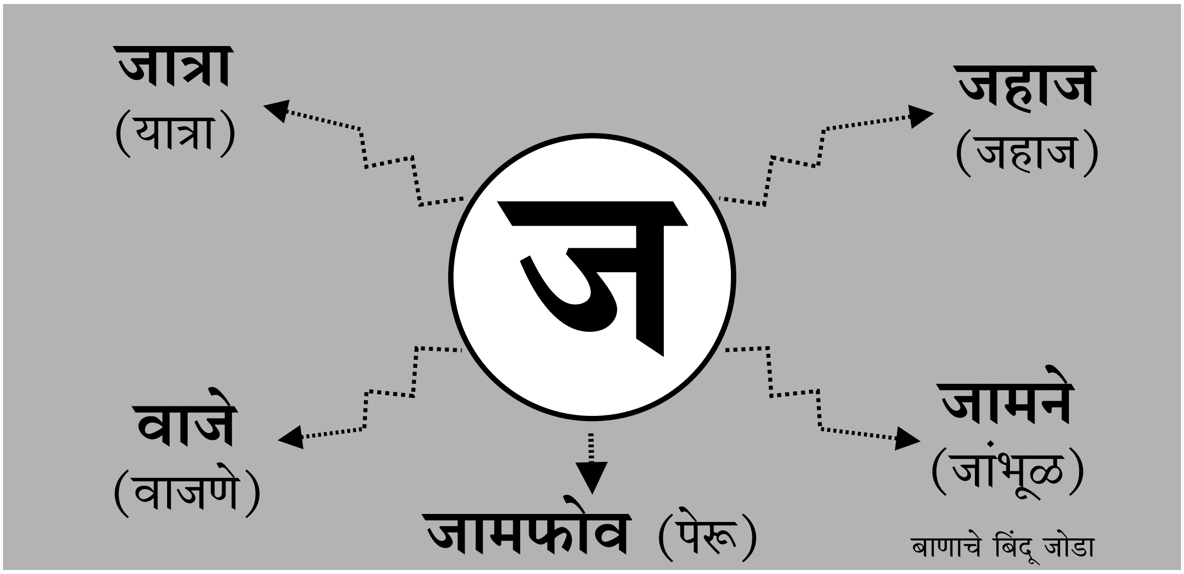

'ज' बघ. 'ज' ला ◯ कर.

जहाज : जहाजोमा माणहे बोठ्या.

(जहाजात माणसे बसली.)

जामने : जामणे खाटा से.

(जांभूळ खट्टे आहेत.)

जामफोव : जामफोव काचला से.

(पेरू कच्चे आहेत.)

वाजे : ढुल जुरमा वाजे.

(ढोल जोरात वाजतो.)

जात्रा : जात्रा देखणे चालू.

(यात्रा बघायला चला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

सुश्यो
(अपेक्षा)

शेगवा
(शेवगा)

श

सेशल्यो
(ससा)

शेकणे
(शेकणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'श' बघ. 'श' ला ○ कर.

शेगवा : मेसेक शेगवान भाजी वारू लागतली.

(मला शेवग्याची भाजी आवडते.)

शेकणे : माछा तवापोर शेकीण आप.

(मासे तव्यावर शेकून दे.)

सेशल्यो : सेशल्यो बोयळामा रोहतला.

(ससा जंगलात राहतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

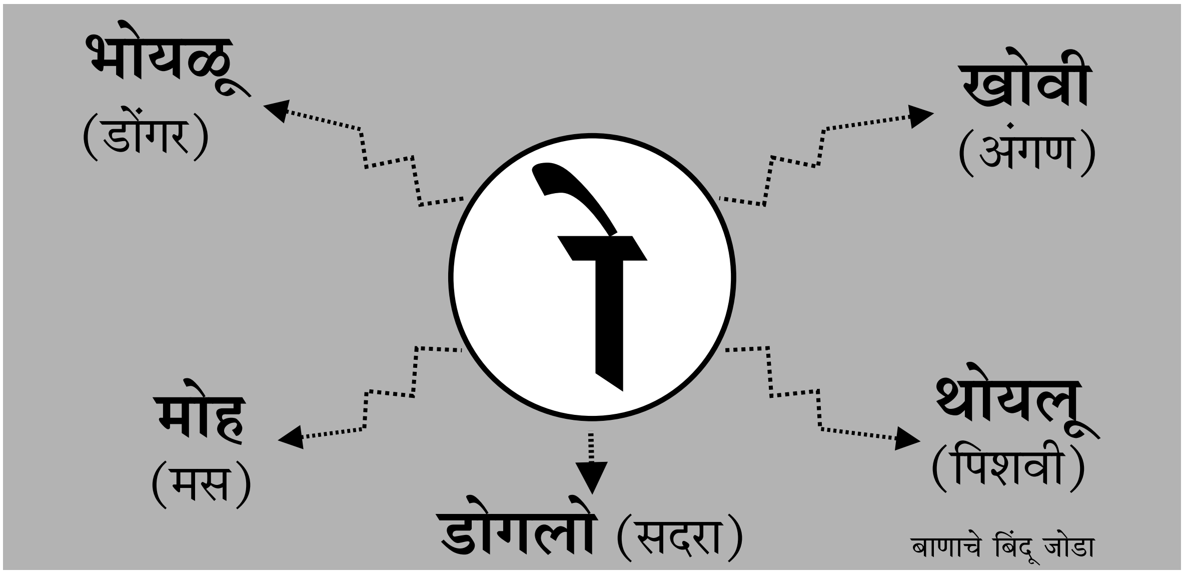

'ो' बघ. 'ो' ला ◯ कर.

खोवी : खोवी दाळीन बारनु जुवे

(अंगण रोज झाडले पाहिजे.)

थोयलू : थोयलू भोरीन भाजीपालू लावलू.

(पिशवी भरून भाजीपाला आणला.)

डोगलो : मारो नवलो डोगलो से.

(माझा नवीन सदरा आहे.)

मोह : गालोपर मोह से.

(गालावर मस आहे.)

भोयळू : भोयळू (निवाण) देखायेह.

(डोंगर हिरवागार दिसतोय.)

गिरव, लिही, म्हण.

ो

ण ख थ औ भ

ण

पावरीत 'ण' हा शब्द नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ण

खाड्डू
(खड्डा)

खुपरो
(खोबरं)

ख

खाटलू
(खाट)

खुद्रु (नदी)

खराटू
(खराटा)
बाणाचे बिंदू जोडा

'ख' बघ. 'ख' ला ○ कर.

खुपरो : प्रसादमा खुपरो आपला.
(प्रसाद म्हणून खोबरे दिले.)

खराटू : ढुरवाडामा खराटू छे.
(गोठ्यात खराटा आहे.)

खुद्रु : गावसाथे खुद्रु छे.
(गावाजवळ नदी आहे.)

खाटलू : खाटलू लाकडान बोनावतला.
(खाट लाकडाची बनवतात.)

खाड्डू : खांबू गाळने खाड्डू खुंदला.
(खांब गाडण्यासाठी खड्डा खोदला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ख

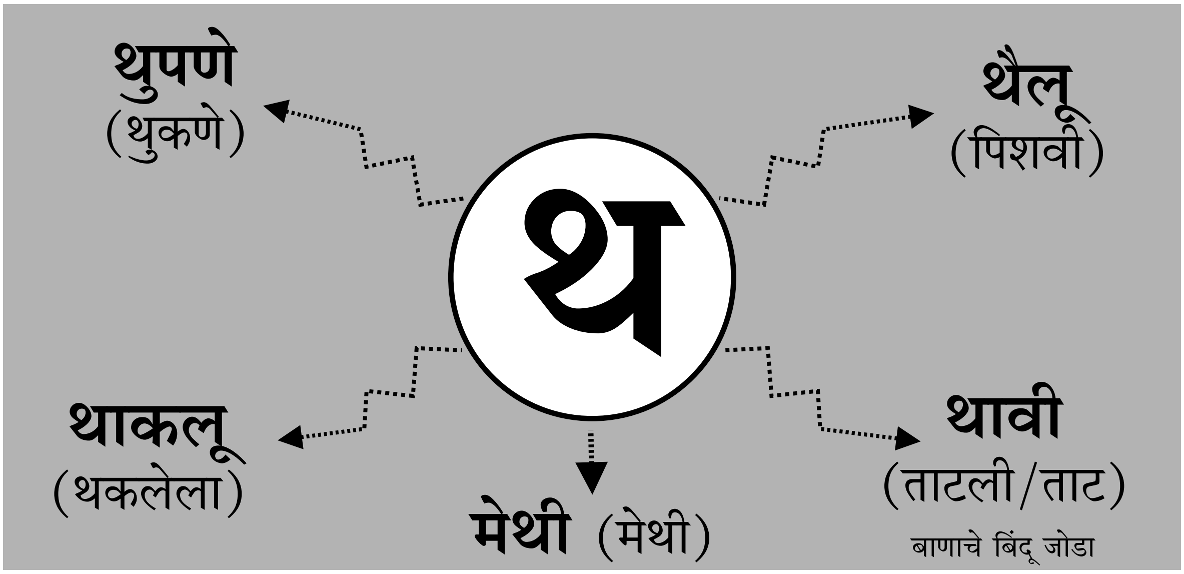

'थ' बघ. 'थ' ला ○ कर.

थैलू : थैलू भोरीन बाजार लावला.

(पिशवी भरून बाजार आणला.)

थावी : खायलीन थावी धुवीन मेकणू.

(जेवण झाल्यावर ताट धुवून ठेवणे.)

मेथी : मेसेक मेथीन भाजी गवतली.

(मला मेथीची भाजी आवडते.)

थाकलू : दहाडक्या काम कोरीन थाकगोया.

(मजूर काम करून थकले.)

थुपणे : ज्या-च्या नि थुपणू.

(जिथं-तिथं थुंकू नये.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औ

पावरीत 'औ' हा शब्द नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

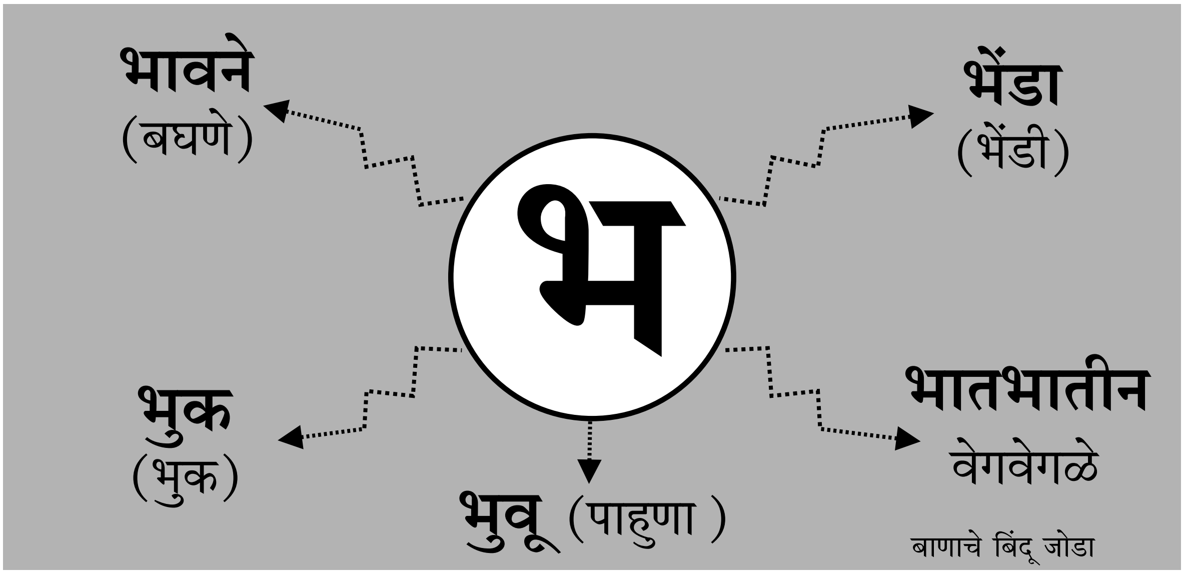

'भ' बघ. 'भ' ला ◯ कर.

भेंडा : आया आज भेंडा रांदली.

(आईने आज भेंडी बनवली.)

भातभातीन : फुले भातभातीन रोहतला.

(फुले वेगवेगळ्या प्रकारची असतात.)

भुक : रोहनकाजे जुरे भुक लाग रोहली.

(रोहनला जोरात भुक लागली होती.)

भुवू : बोहणीशोन घोरवालाक भुवू कोहतला.

(बहिणीच्या नवऱ्याला /पतीला पाहुणा म्हणतात.)

भावणे : आखा पुऱ्या मारभुनी भावता होता.

(सर्व मुलं माझ्याकडे बघत होती.)

गिरव, लिही, म्हण.

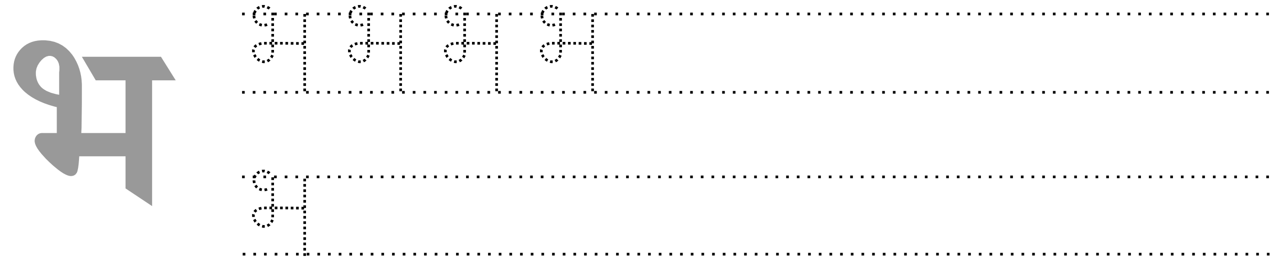

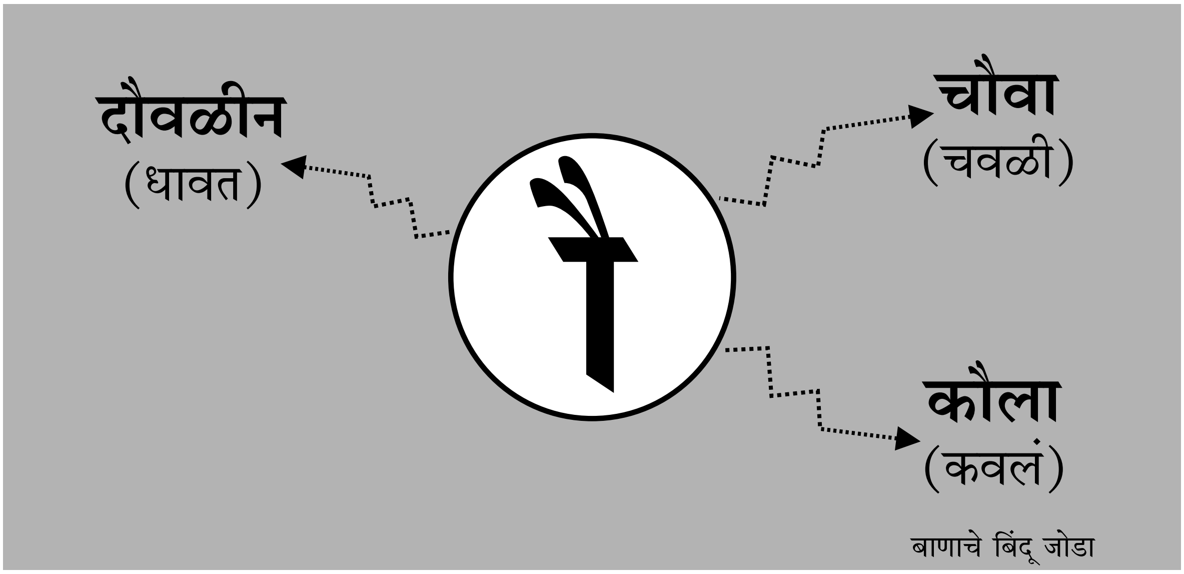

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ ’ ला ◯ कर.

दौवळीन : शाळामा दौवळीन जा.

(शाळेत धावत जा.)

चौवा : चौवान दाव बनावली से.

(चवळीची दाळ बनवली आहे.)

कौला : मारो घर कौलान से.

(माझं घर कौलारू आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

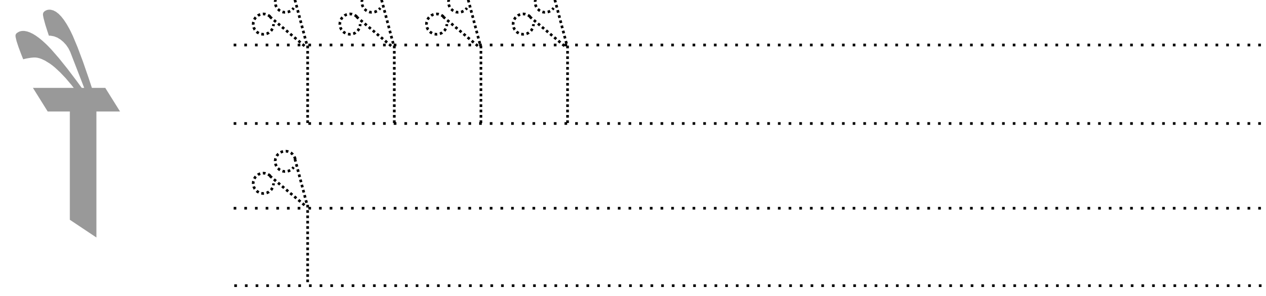

ट ढ ठ छ ष

वाटकी (वाटी)

टमाटर (टमाटर)

ट

पेटी (पेटी)

टरबुज्यो (टरबुज)

वटाणा (वाटाणा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ट’ बघ. ‘ट’ ला ○ कर.

टमाटर : टमाटर रातला रोहतला.

(टमाटर लाल रंगाचे असतात.)

टरबुज्यो : टरबुज्यो उनावामा आवतला.

(टरबुज उन्हाळ्यात येतात.)

वटाणा : वटाणा खाणे वारू रोहतला.

(वाटाणे खायला चांगले असतात.)

पेटी : पुन्या पेटीलीन शाळामा आवतला.

(मुले पेटी घेऊन शाळेत येतात.)

वाटकी : वाटकी भोरीन खीर खाय गोयलू.

(वाटी भरून खीर खाऊन गेला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

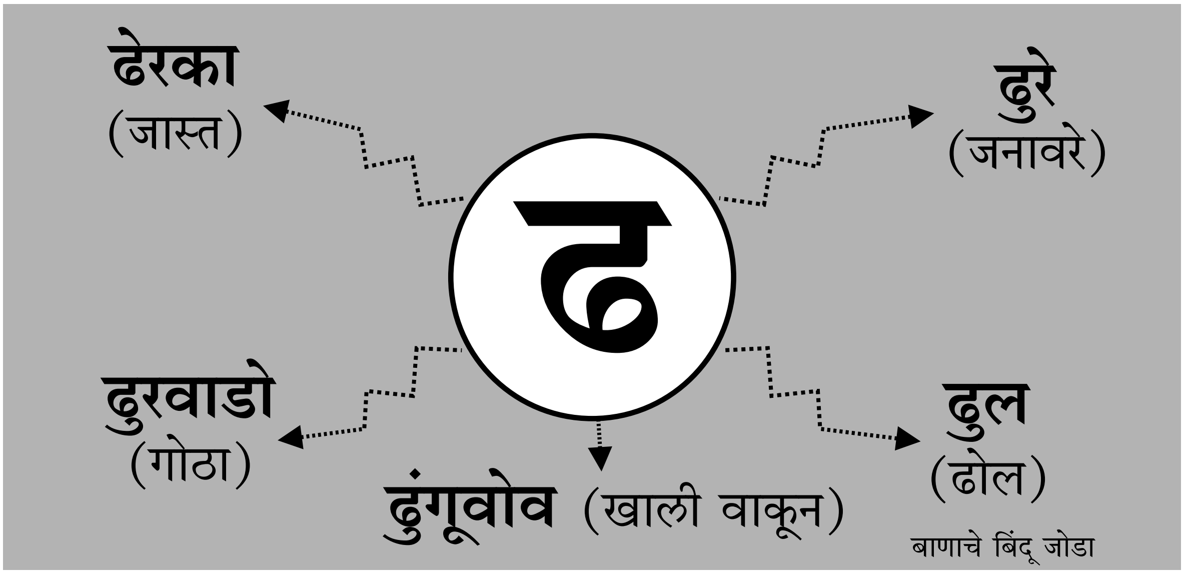

'ढ' बघ. 'ढ' ला ○ कर.

ढुरे : ढुरे चारणे जंगलोम जा.

(जनावरे चारायला जंगलात जा.)

ढुल : श्याम ढुल वाजाळतलू.

(श्याम ढोल वाजवतो.)

ढुरवाडो : ढुरवाडो साफ से.

(गोठा साफ आहे.)

ढेरका : ढेरका पुऱ्या शाळामा आवतला.

(जास्त मुले शाळेत येतात.)

ढुंगूवोव : ढुंगूवोविन काम कोर.

(खाली वाकून काम कर.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

बोठ
(बस)

उमठू
(अंगठा)

ठ

ठावकू
(शांत)

ठोगणे (खोटं बोलणे)

ठसू
(ठसा)
बाणाचे बिंदू जोडा

'ठ' बघ. 'ठ' ला ◯ कर.

उमठू : मारू उमठू दुखाये.
(माझा अंगठा दुखतोय.)

ठसू : पुवापोर बुलोन डीलोपोर ठसू उमटाळला.
(पोळ्यामध्ये बैलांच्या शरीरावर ठसे उमटवले.)

ठोगणे : ठोगणेन वारू वात नी होय.
(खोटं बोलणे योग्य नाही.)

ठावकू : सर आवता पुऱ्या ठावका बोठ गोया.
(सर येताच मुले शांत बसली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

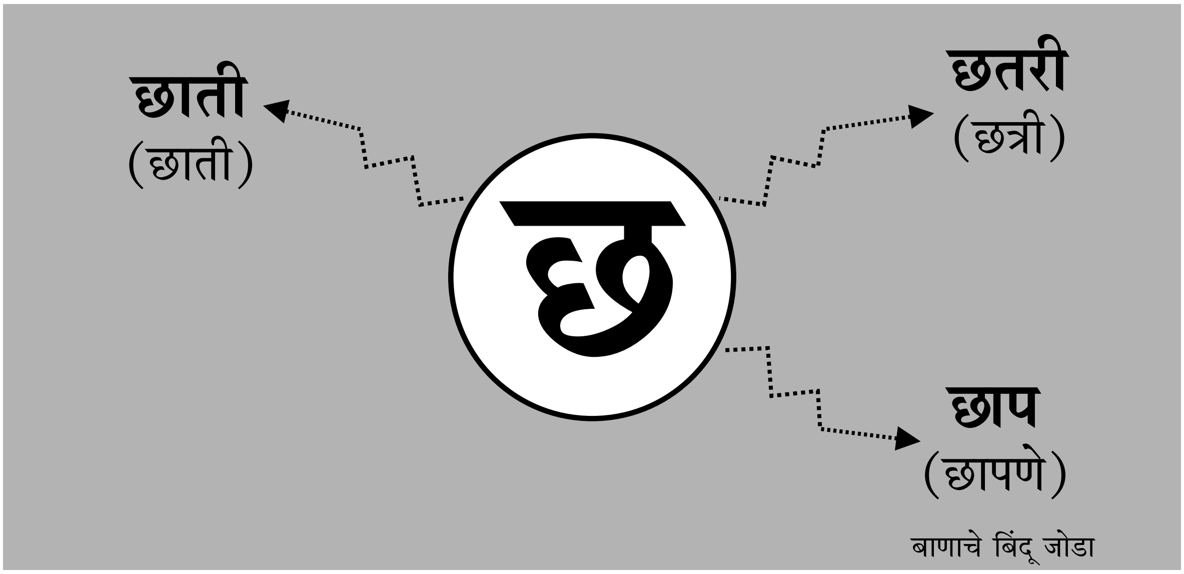

‘छ’ बघ. ‘छ’ ला ○ कर.

छाती : छातीमा दुखतलो.

(छातीत दुखते.)

छतरी : मारी छतरी फाट गोयली.

(माझी छत्री फाटली.)

छाप : वियावोन पत्रिका छापणू से.

(लग्नपत्रिका छापायची आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

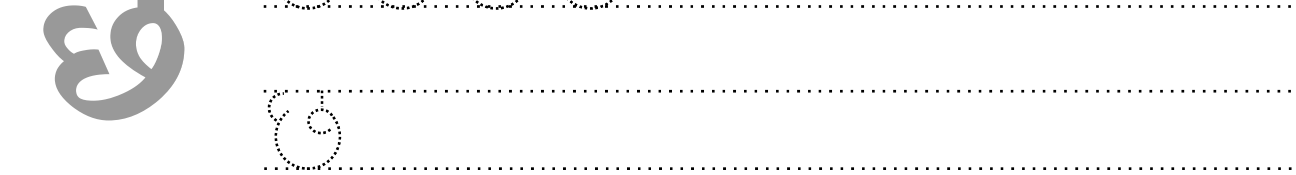

ष

पावरीत ‘ष’ हा शब्द नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ष

कविता गाणे

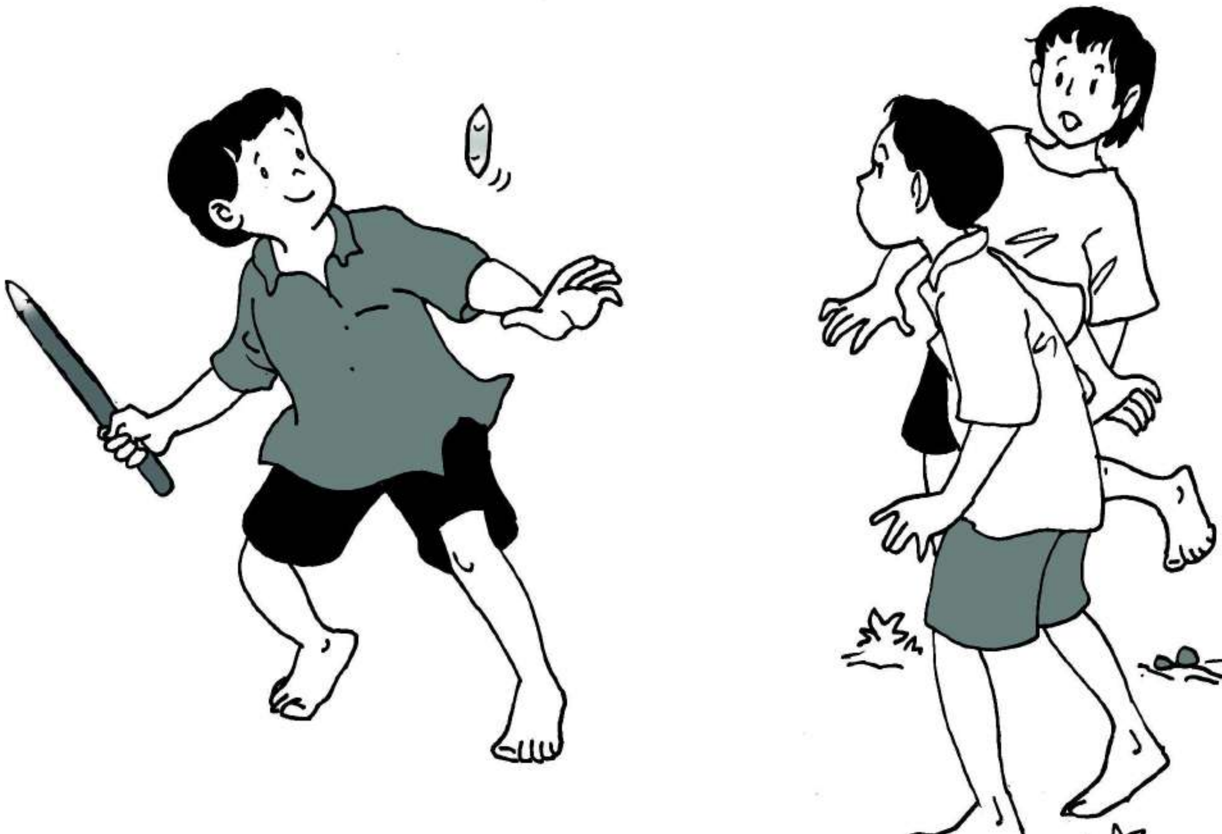

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा　　सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम　　चम चम छडी

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**
उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.
जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं
झुलता - झुलता
झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना!

१. तुमूक काय जुवे ती कुदाजूव मागतला?
(तुम्हाला काही पाहिजे असेल तर कोणाकडे मागता?)
२. मोटा होईन तुमू काय बनण्या से?
(मोठ होऊन तुम्हाला काय बनायचं आहे?)
३. तुमरेजूव काय काय खेलने से?
(तुमच्याकडे कोण कोणती खेळणी आहेत?)
४. मोठा व्हइन काय बनशी?
(मोठा झाल्यावर काय बनशील?)

आई, मला देना', या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

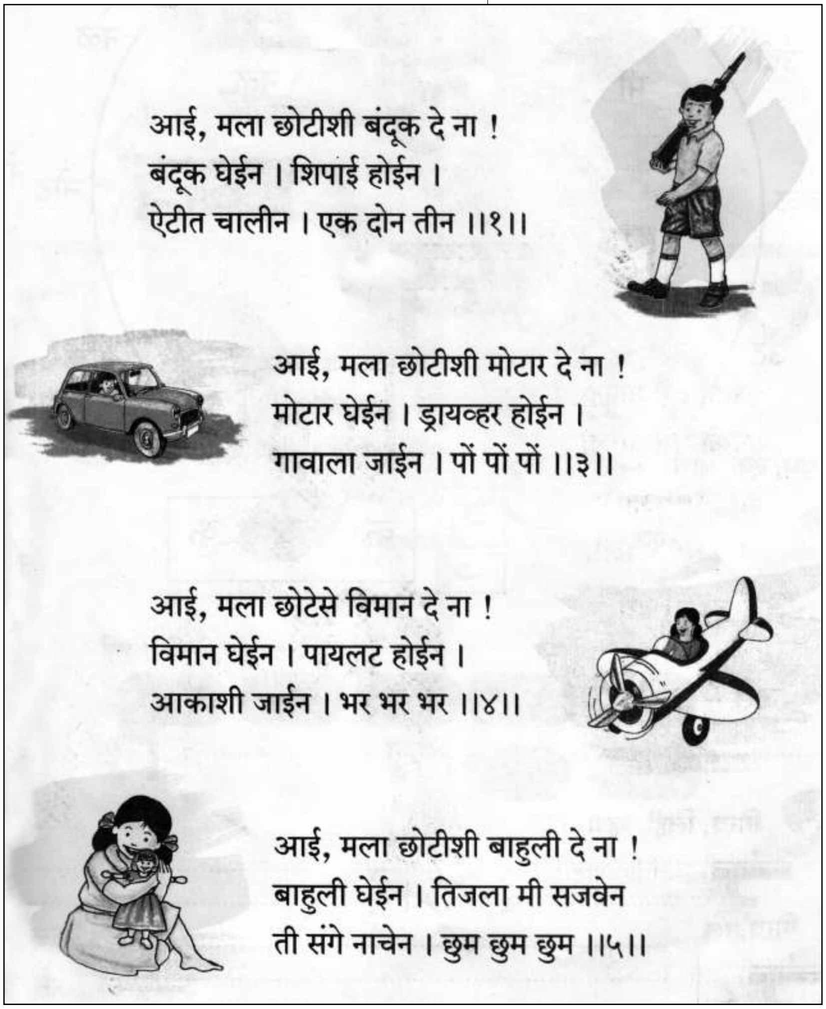
आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

१. राजु कायतापोर बोठीन फिरतलू?
(राजा कशावर बसून फिरतो?)
२. तुमू घुडापोर बोठ रोया काय?
(तुम्ही घोड्यावर बसले आहात काय?)
३. घुडू कुण-कुण देखरोया?
(घोडा कोणी कोणी बघितला?)
४. घुडू कोसू दौवळतलू?
(घोडा कसा धावतो?)

शब्द :
तोडा - तुडू
कान - कानटो
मान - बुचाटो
पाठ - वास
चाबुक - चबकळू

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे? (ओसो-कोसो?)

१. राती वादवामा काय देखायतला?
(रात्री आकाशात काय दिसते?)
२. आखागोथा घाटावा पिसळा कुणीन रोहतला?
(सर्वांत सुंदर पिसे कोणाची असतात?)
३. मासा का रोहतला?
(मासे कोठे राहतात?)
४. तुमरा घोरोमा कुण गवतलो?
(तुम्हाला घरात कोण आवडते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

जाडलू बाबू (लोठेबाबा)

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. तूमू जाडला माणहो देखला काय?
(तुम्ही जाड्या माणसाला बघितले काय?)
२. माणहे जाडा काहा ओयतला?
(माणसे जाडे का होतात?)
३. तुमू घर काय काय खातला?
(तुम्ही घरी काय काय खाता?)

गाडी आवी गाडी आवी (गाडी आली.. गाडी आली)

१. तुमू काणला काणला गाड्या देखरोया?
(तुम्ही कोण कोणत्या गाडी बघितलेल्या आहेत?)
२. रेल्वेमा कुण-कुण बोठ रोयो?
(रेल्वेत कोण कोण बसलंय?)
३. तुमू काणला-काणला फव देखरोया?
(तुम्ही कोण-कोणते फळ बघितले?)

वर्गात हा खेळ खेळणे.

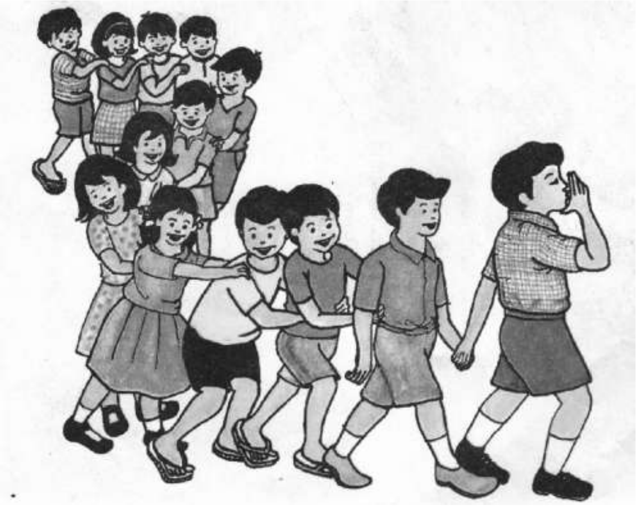

वेड कोकरु

१. तुमू मेढान नामलो बच्यो देखला काय?
(तुम्ही मेंढीचे पिल्लू पाहिले काय?)
२. मेढान झुटा कोहला रोयतला?
(मेंढीचे केस कसे असतात?)
३. तुमरा गावमा मेंढा सेताह काय?
(तुमच्या गावात मेंढी आहेत का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

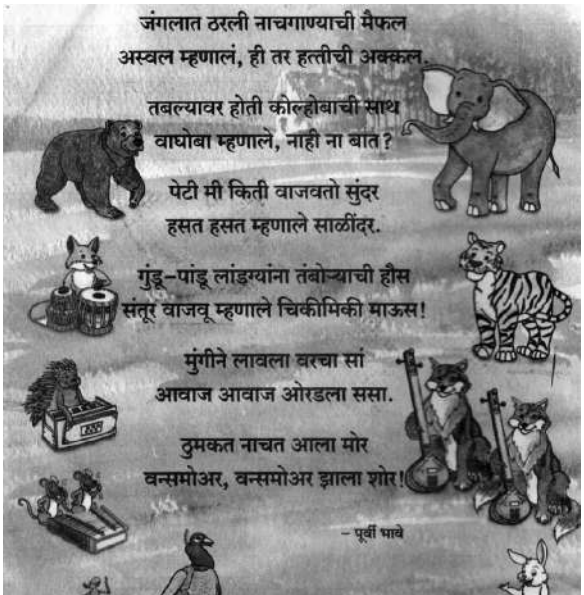

१. जंगलमायला जनावरोन नावे कोयू?
(जंगलातल्या प्राण्यांची नावे सांगा.)
२. जंगलमायला काणला जनावरे तुमू देखरोया?
(तुम्ही कोणकोणते जंगली प्राणी बघितले आहेत?)
३. भात-भातीन जनावरोन आवाज निकावू.
(वेगवेगळ्या प्राण्यांचे आवाज काढा.)

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे. 'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.
जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.
जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.
◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा भिल वसावे

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : भिल वसावे

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : कल्पना सोनवणे, प्रकाश वसावे,
संभाजी वळवी, रूपसिंग वळवी

कार्यपुस्तिका : अनुवाद व लेखन - प्रकाश वसावे

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोट्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

तो चित्र काढ, आन रंगवे.

(चित्र काढ आणि रंगव.)

- **चित्राम नाय हाय पेन पोयरांहान मालुम हाय अेंहेंडे जनावरे केलें हाय.**

(चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांना परिचित असे प्राणी कोणते?) बोट ठेवून विद्यार्थ्यांना बोलू द्या.

इतर प्राणी : बोइल (बैल), बोकडी (बकरी), कुकडो (कोंबडा), कुकडी (कोंबडी), डुकरो (डुक्कर), उंदऱ्यो (उंदीर) हाप (साप), विशी (विंचू), चिरखुली (चिमणी), नेडाडों (कावळा), मोहडी (म्हैस), पाडा (रेडा), फुरक्यों (गाढव), पायरूळो (कबूतर), सिअली (पाल), कुअली (खेकडा), आसाली (अस्वल), हेअडों (सरडा), बिबय्यों (बिबट्या), कोलो (कोल्हा), तरसो (तरस)या प्राण्यांच्या नावावरून मुलांना बोलते करा.

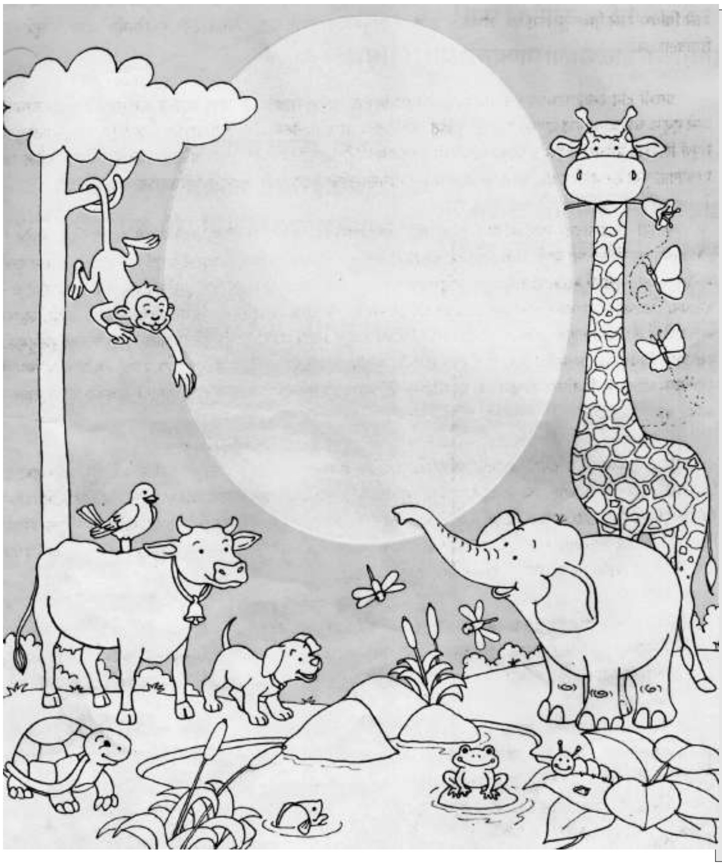

गाय (गावडी) **कुत्रा** (हुणों)

हत्ती (आथी) **कासव** (काशी)

मासा (मासो) **माकड** (केल्यों)

फुलपाखरू (टिंगली)

पक्षी (चिडों)

बेडूक (डेडको)

अळी (ओलो)

बोइल (बैल)

कुकडो (कोंबडा)

डुकरो (डुक्कर)

उंदऱ्यो (उंदीर)

हाप (साप)

चिरखुली (चिमणी)

नेडाडों (कावळा)

मोहडी (म्हैस)

चित्र कथा

मन्हा खेवाना (माझे खेळ)

चित्रों ऐरा. चित्रांम काय काय देखाय तों आखा? (चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?)

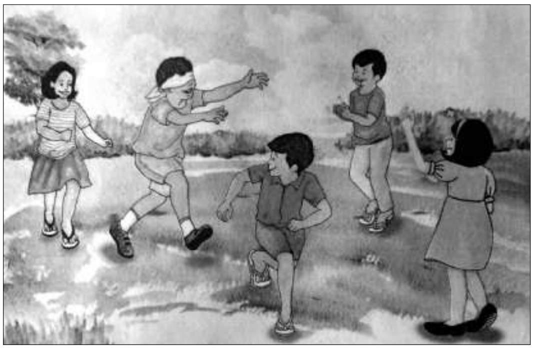

चित्र - १ **आंधळी कोशीबीर** (पाटो बांदिन रोवनु)

१. चित्रांम कोतेहें पोयरें रोवतेहें?

(चित्रात किती विद्यार्थी खेळत आहेत?)

२. पोयरा डोवो केहेंडाकी बांदलो आथो?

(मुलाचे डोळे कशाने बांधलेले आहेत?)

चित्र - २ **लगोरी** (टिपऱ्या पाडी रोवनू)

१. कोअ, गावाम आने आमां शाळामं तूमा रोवतेहें का?

(घरी, गावात व आता शाळेत तुम्ही खेळता का?)

२. ओ रोवसो रवाखातर काय काय वस्तू लागी?

(हा खेळ खेळायला कोणकोणते साहित्य लागते?)

३. ओ रोवसो कोता जां रोवतेहें?

(हा खेळ किती जण खेळतात?)

चित्र - ३ **कॅरम**

१. कॅरम केहेंडा रेहे?

(कॅरम कशाचा असतो?)

२. केंहकी रोवते हें?

(कसा खेळतात?)

३. कोताजां रोवताहा?

(किती जण खेळतात?)

४. टिपऱ्या केल्ला - केल्ला रंगा रेत्याहा?

(गोट्या कोणकोणत्या रंगाच्या असतात?)

५. राणी रंग केलों रहे? (राणीचा रंग कोणता?)

६. कॅरम किहीं देख्यो तुमांहांय?

(कॅरम कुठे बगीतला आहे?)

चित्र - ४ **हापसिडी** (सापशिडी)

१. हापसिडी तुमा रोवताहा का?

(सापशिडी तुम्ही खेळता का?)

२. हापसिडी रोवसो रोवाखातर केल्या-केल्या वस्तू लागत्याहा?

(सापशिडी खेळ खेळण्यासाठी कोणकोणते साहित्य लागते?)

मन्हा खेवाना (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

मन्हा आऱ्या (माझे मित्र)

चित्रो एरा - तो आऱ्याहा बरांम आख. (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

चित्र १

१. तोआऱ्याहा नावे आख? (तुझ्या मित्रांची नावे सांग.)

२. तो कोता आऱ्या आहाय? (तुला किती मित्र आहेत?)

३. तो आऱ्या काहाय-काहाय हाय? (तुझे मित्र कुठे राहतात?)

४. गावामेंने आऱ्या केडा? (गावातले मित्र कोणते?)

५. तो आऱ्या काय केताहा? (तुझे मित्र काय करतात?)

.

चित्र २

१. तो आजी केडो आऱ्यो आहाय?
(तुला अजून कोणते मित्र आहेत?)

२. टिंगली- (फुलपाखरं) इतर.

३. तो केल्ला आऱ्याल गोगता नाहा आवतो?
(तुझ्या कोणत्या मित्रांना बोलता येत नाही?)

४. बादा तो पाहाय आवता का? (सर्व जवळ येतात का?)

५. तुल खुशी वाटेहे का? (तुला आनंद वाटतो का?)

६. डोगामेने (जंगलामेने) आऱ्या केडा?
(जंगलातले मित्र कोणते?)

चित्र ३

१. आपु पोंगाम केल्ले जनावरे रेतेहे?
(आपल्या घरात कोणते प्राणी राहतात?)

२. तू कुत्राव लाड केतोहो का? (तू कुत्र्याचे लाड करतो?)

३. बिलाडील काय आखतोहो? (मांजरीला काय म्हणतो?)

४. गावडी, वासडी, पोपट, टिंगली तुल पोटतेहें का?
हे प्राणी तुला आवडतात का?

चित्र -४

१. पायांम केड केडो रेहे? (पाण्यात कोण कोण राहतो?)

२. पायांमने केल्ले केल्ले जनावरे पोटतेहें?
(पाण्यातील कोणते प्राणी आवडतात?)

३. मासो तो आऱ्यो हाय का? (मासा तुझा मित्र आहे?)

४. मासाल खा काय देतोहों? (माश्याला खायला काय देतो?)

मन्हा आऱ्या (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून घ्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

आमना कुट (माझे कुटुंब)

• बोली भाषेनुसार मुलांना आपले घर व कुटुंबियांचे तोंडी वर्णन करू द्या. त्यांना सांगायला प्रोत्साहित करा.

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.) बोली भाषेत विचारा? (पाठातील चित्र)

१. चित्राम केंडे केडे देखाहाय?
(चित्रात कोण कोण आहेत?)

२. केंल्या वस्तूहाय?
(कुठल्या वस्तू आहेत?)

३. केडें-केडआरी गोगेहे?
(कोण कोणाशी बोलत आहेत?)

४. पोयरीय काय पुरों केयों?
(मुलीने काय पूर्ण केले?)

५. पोयरी केडाहांय जाहाय?
(मुलगी कोणाकडे जात आहे?)

६. मुलीचे बाबा कुठे आहेत?
(मुलीचे बाबा कुठे आहेत?)

७. चित्राम आजलीही-आजलोहो हाय का?
(चित्रात आजी-बाबा आहेत का?)

८. पावोहो, बोहीं देखातेंहे का?
(चित्रात दादा-ताई आहेत का?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा.)

१. चित्राम काय काय देखाहाय?
(चित्रात काय दिसते?)
२. चित्राम कोता डेटका आहाय?
(बेडूक किती आहेत?)
३. ते डेडोर काय करी रयनत?
(बेडूक काय करत आहे?)
४. डेटको किही कुदेहें?
(बेडूक कुठे उडी मारतात?)
५. तिंयांहाय केहेडाल इंदलो बांध्योहो?
(त्यांनी कशाला झोका बांधला आहे?)

(शिक्षकांसाठी)
- याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

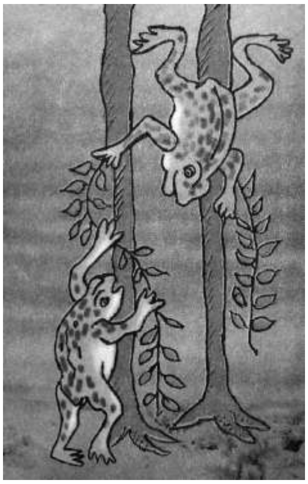
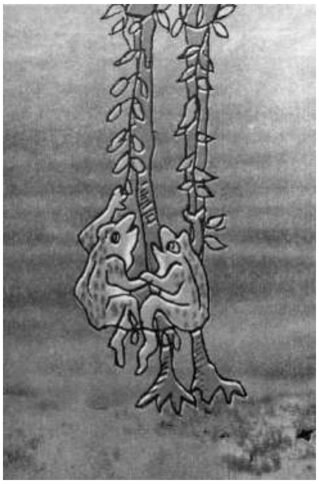
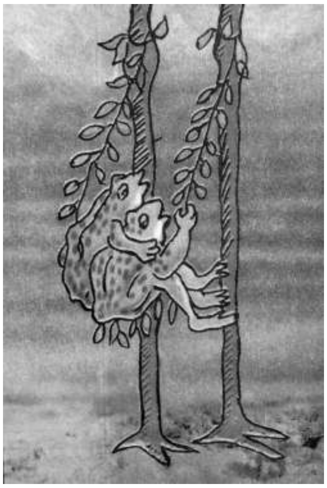

मा शाळा (माझी शाळा)

चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसते ते सांग.

(प्रश्न विचारणे) (बोली भाषेत विचारा)

१. तुमा शाळा एहेकी हायाका?

(तुमची शाळा अशी आहे का?)

२. तुमा शाळा नाव काय?

(तुमच्या शाळेचे नाव काय?)

३. चित्राम पोयरे केल्ला रोवसा रोवतेहे?

(चित्रातील मुले कोणता खेळ खेळतात?)

४. बिजा चित्राम् काय काय देखाहाय?

(दुसऱ्या चित्रात काय दिसत आहे?)

५. बाई पोयरांहान काय हिकवेहे?

(बाई मुलांना काय शिकवते?)

६. पितडाव केहेडा चित्रं लागवुलो अहाय?

(भिंतीवर कशाचे चित्र लावले आहेत?)

७. पोयरे-पोयऱ्या कोते हाय?

(मुले-मुली किती आहेत?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

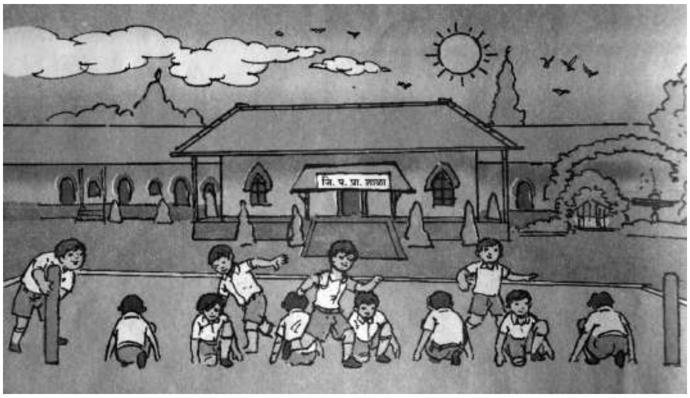

चित्र क्र. २

गमती शोधा (गंमत शोधा)

चित्र बघ, त्यातल्या गंमती शोध, सांगा.
१. चित्रांम तुम्हांन काय देखाहे?
(चित्रामध्ये तुम्हाला काय दिसते आहे?)
२. तुम्हांन मालूम वेरी तियां जनावरा नावे आखा.
(तुम्हाला माहिती असलेल्या प्राण्याची नावे सांगा)
३. वाघ काय केहे?
(वाघ काय करतो आहे?)
४. चाडवाप केडों चोडेंहे
(झाडावर कोण चढत आहे?)

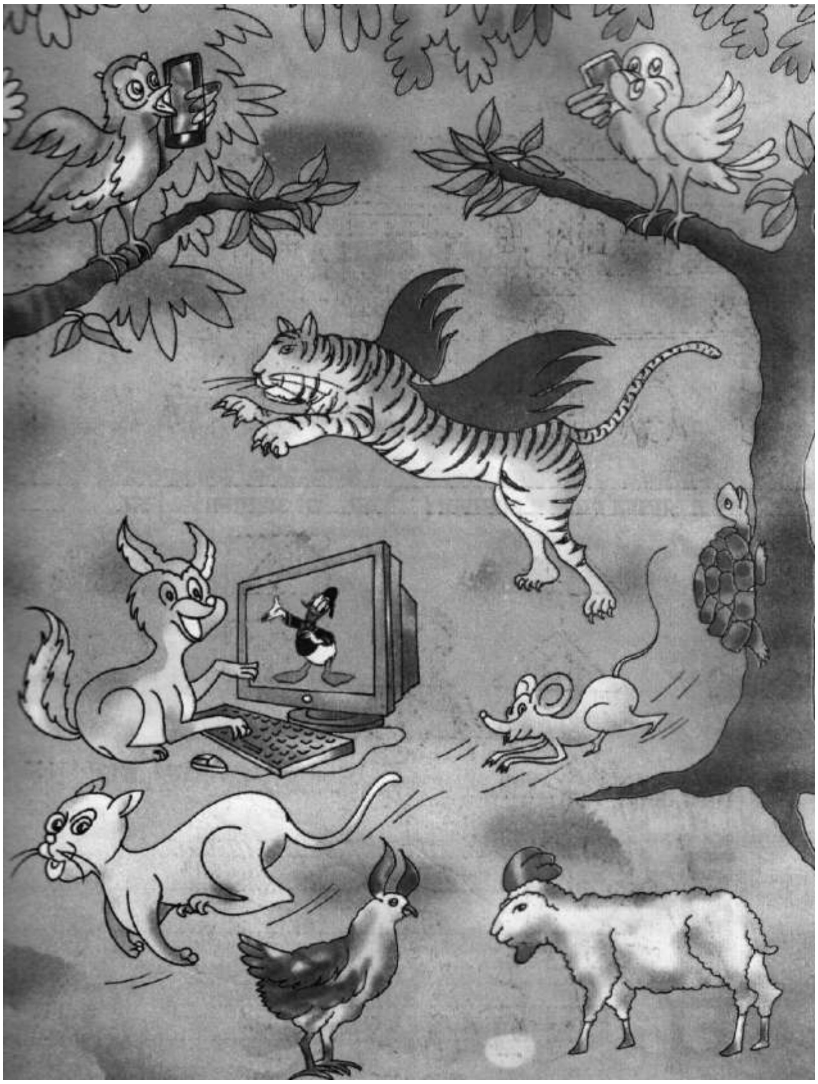

कुत्रा मांजर काय बोलतात

१. चित्रम काय दखाय?
(चित्रात काय दिसते?)
२. कोण कोण सत?
(कोण कोण दिसते?)
३. तुमनी घरम सत का?
(तुमच्या घरात आहेत का?)
४. कुत्रान मांजेर येरायेरला काय सांगी रहयनत?
(कुत्रा मांजर एकमेकांशी काय बोलत असतील?)
५. ते कोणीसंग खेइ रहयनत?
(ते कोणासोबत खेळत आहेत?)
६. तेसना आवाज काडी दखाळा?
(त्यांचे आवाज काढून दाखवा?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

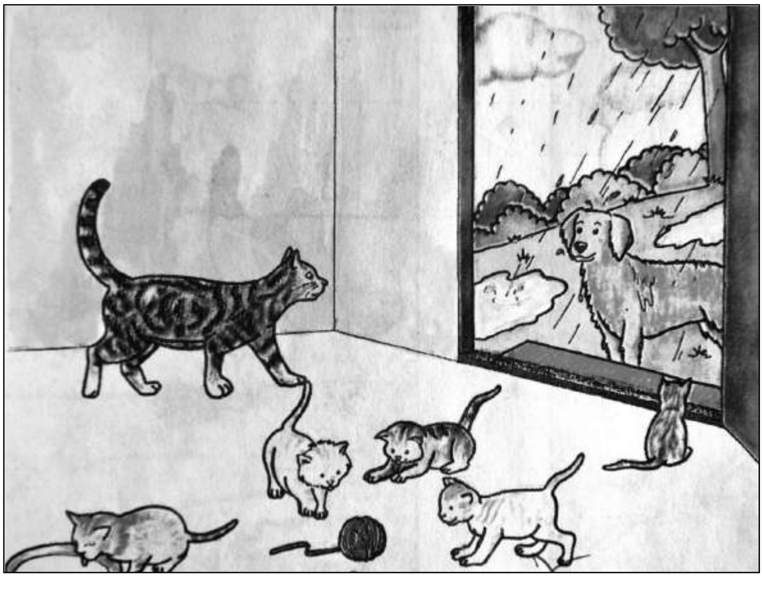

मांजराची गंमत

चित्र बघ, गोष्ट सांग.

बोलीभाषेत प्रश्न विचारा.

चित्र क्र.१

१. बिलाडी बासनाम काय लेहे?

(मांजर भांड्यात काय घेत आहे?)

२. दुध केडों लि आलं.

(दुध कोणी आणले?)

चित्र क्र. २

१. बिलाडीला कोमें केडों देखाये?

(मांजराला घरात कोण दिसते?)

२. सिबलीम काय थोवल हाय?

(टोपलीत काय ठेवले आहे?)

चित्र क्र. ३

१. बिलाडी पोंगा फाचाडी दवडेहे?

(मांजर कोणाच्या मागे धावत आहे?)

२. बिलाडी आथामने काय टाकायो?

(मांजरीच्या हातातून काय सांडले?)

चित्र क्र. ४

१. उंदि किंही नाठो?

(उंदिर कुठे पळाला?)

२. बिलाडी केडाल तेहे?

(मांजर कोणाला पकडत आहे?)

बाजार आट (बाजार हाट)

चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसतं ते सांग.
(बोलीभाषेत प्रश्न विचारा.)

१. तुमा गावा बाजार आट कोधीही पोराहाय?
(तुमच्या गावाचा बाजार कोणत्या दिवशी भरतो?)
२. तुल बाजाराम जा पोटेहे का?
(तुला बाजारात जायला आवडतं का?)
३. आटाम/बाजाराम केलं केल्ही दुकाने आहाय?
(बाजारात कोणती दुकाने असतात?)
४. तु केडा आरी बाजाराम जातोहो?
(तु कोणासोबत बाजारात जातो?)
५. बाजारामेने काय लिआवतोहो?
(बाजारातून काय आणतो?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

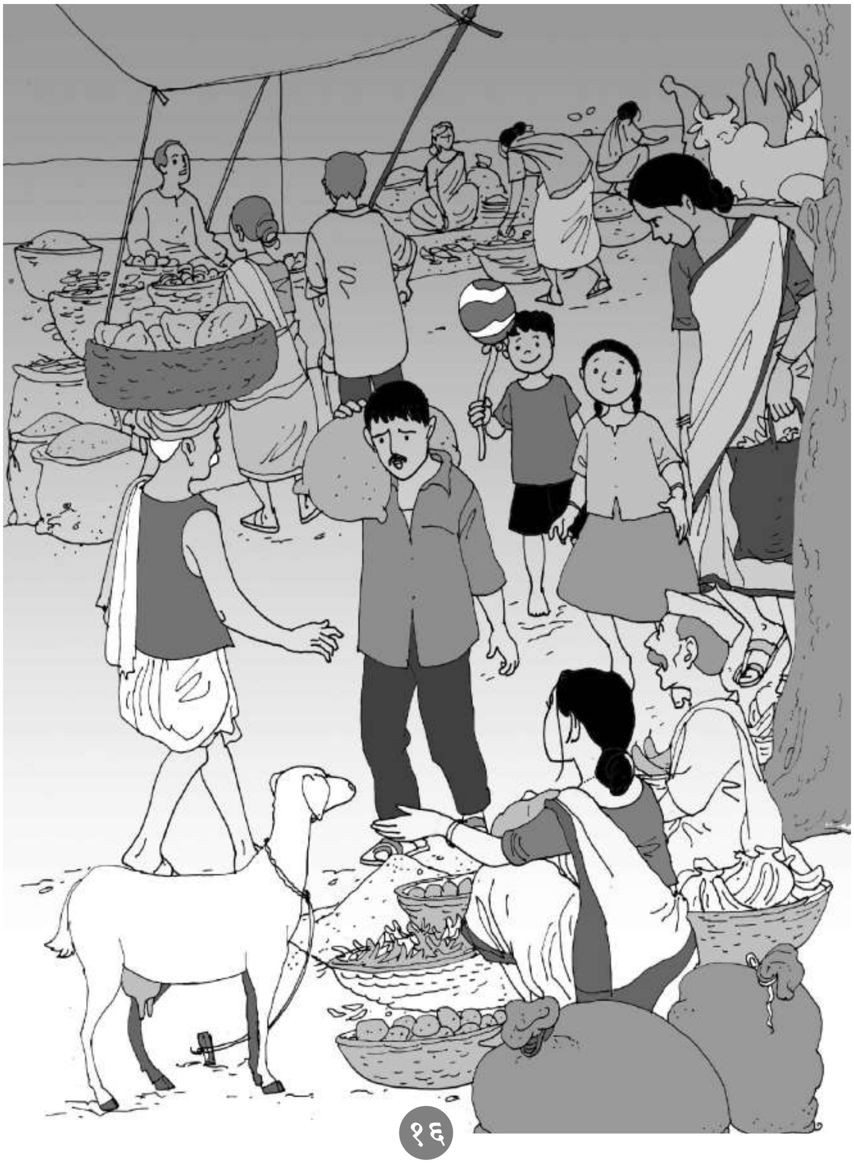

जात्रो (जत्रा)

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांगा.
(बोलीभाषेत प्रश्न विचारा.)

१. तुमाहाय जात्रो देख्योहो का?
(तुम्ही जत्रा पाहिली आहे का?)

२. जत्राम काय काय रेहे?
(जत्रेत काय काय असते?)

३. जात्राम केडा आरी जाताहा?
(जत्रेत कोणाबरोबर जाता?)

४. जात्राम खाटलीम बोठाहा का?
(जत्रेत पाळण्यात बसले का?)

५. खाटलीम बोहता ताहा केहेंकी वाटेंहे?
(पाळण्यात बसल्यावर कसे वाटते?)

६. जात्रामने तुमा केलकेल्या वस्तू लेताहा?
(जत्रेतून तुम्ही कोणत्या वस्तू घेता?)

७. तुमाहान जात्राम काय-काय ऐरा पोटेहे?
(तुम्हाला जत्रेत काय काय पाहायला आवडते?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

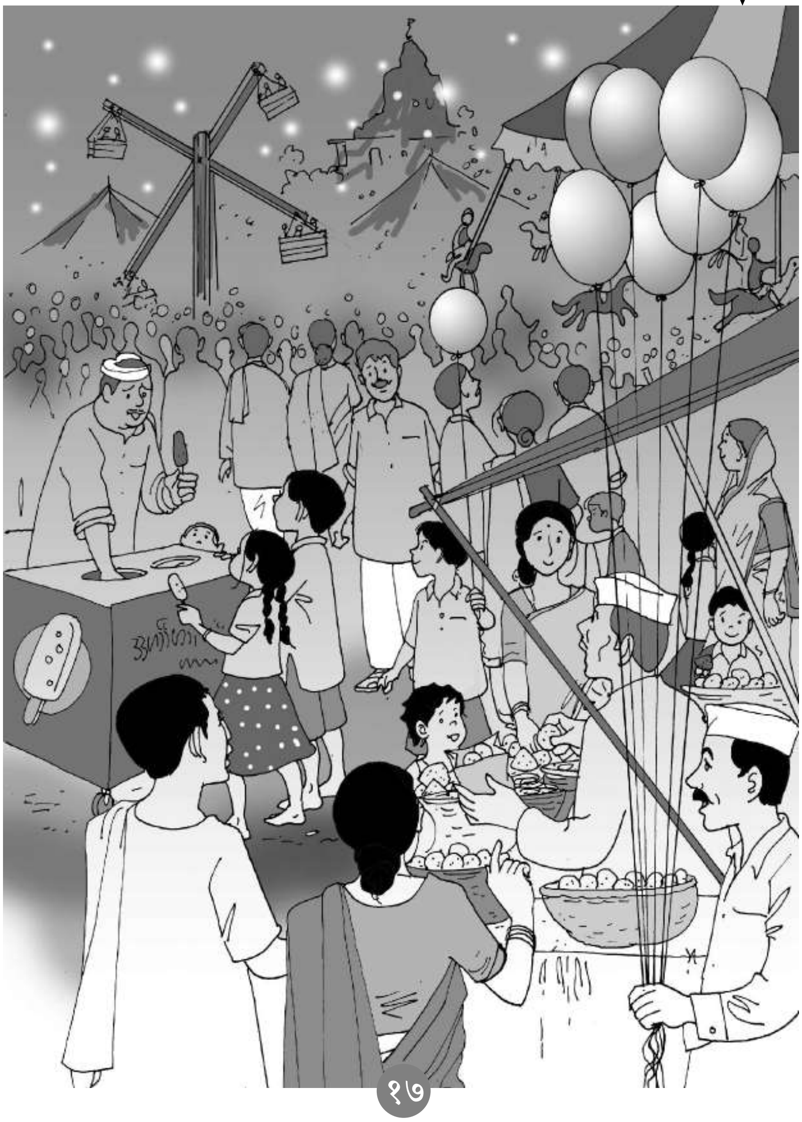

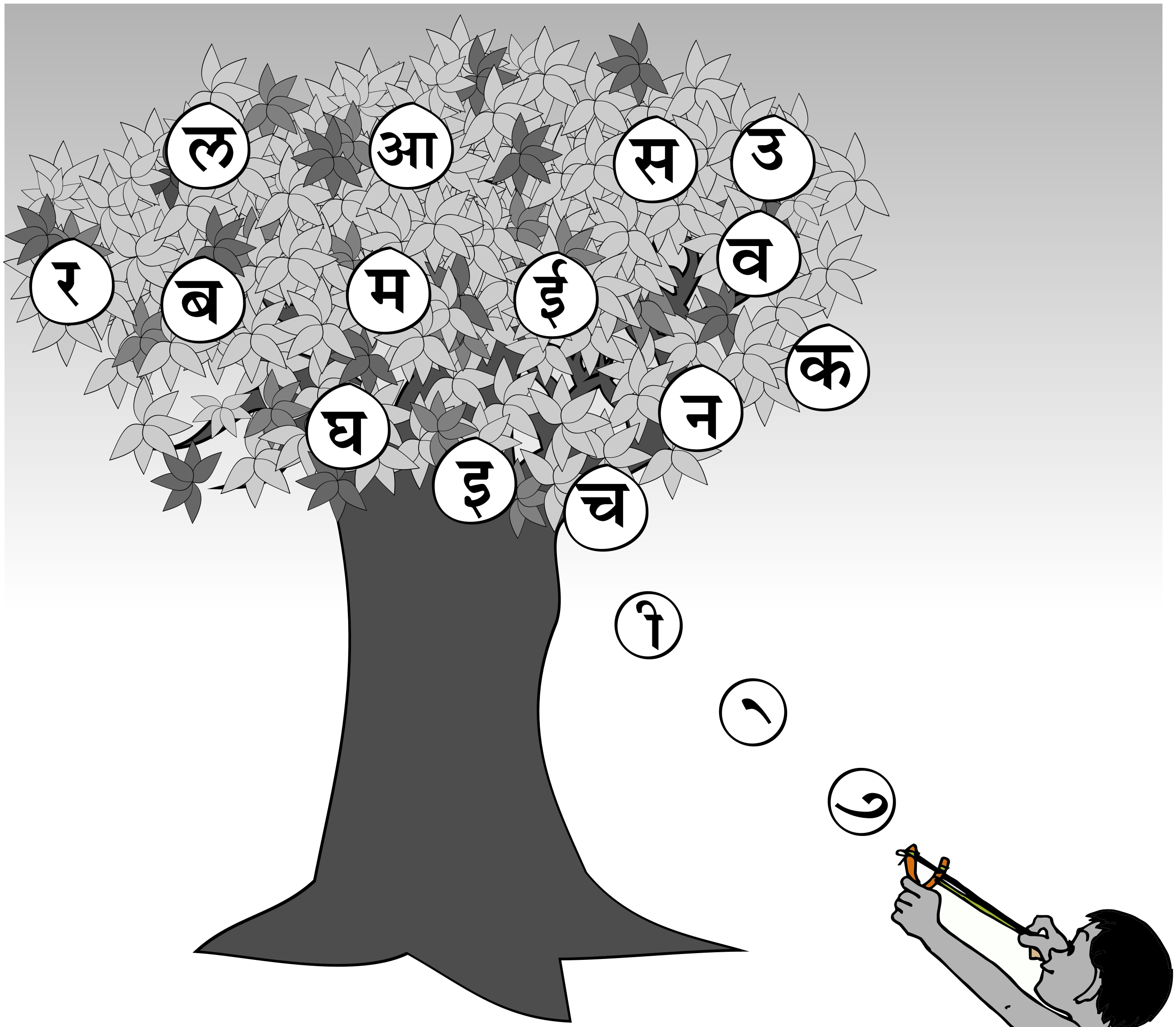

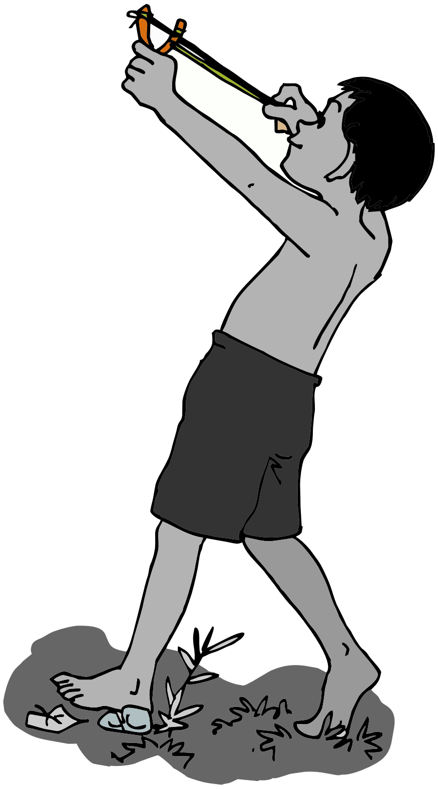

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोड्या लागवे (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

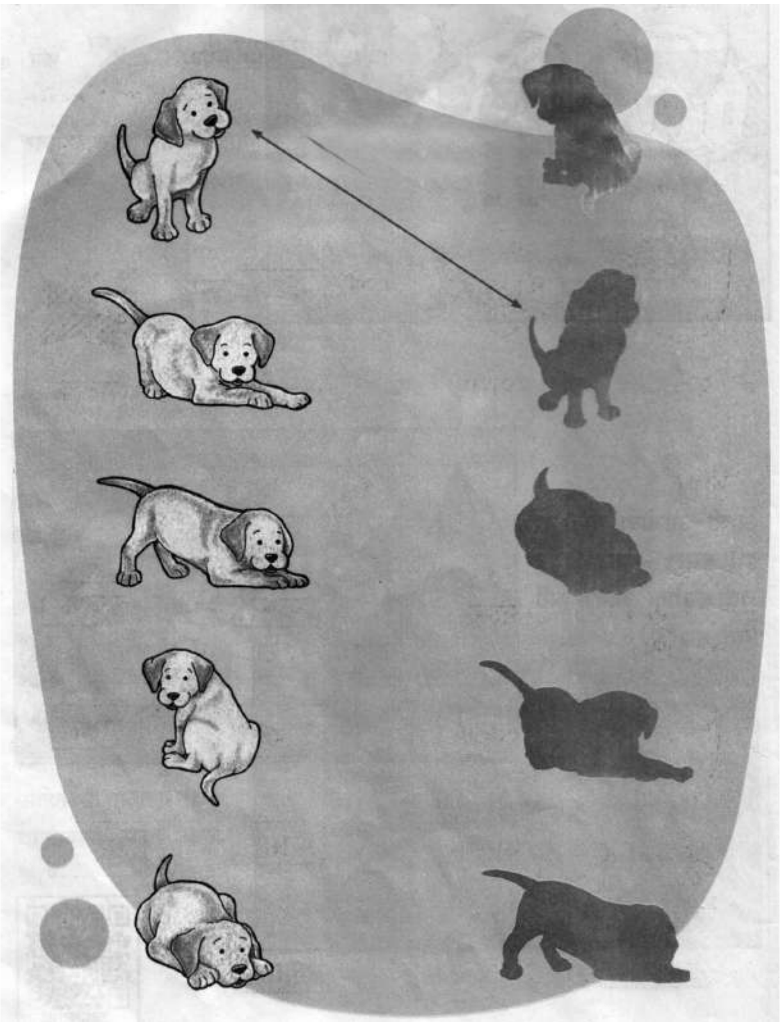

जोड्या लावा

चित्रों ऐअ. नाव आख. नाव देखाव, जोड्या लाव. (चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.)

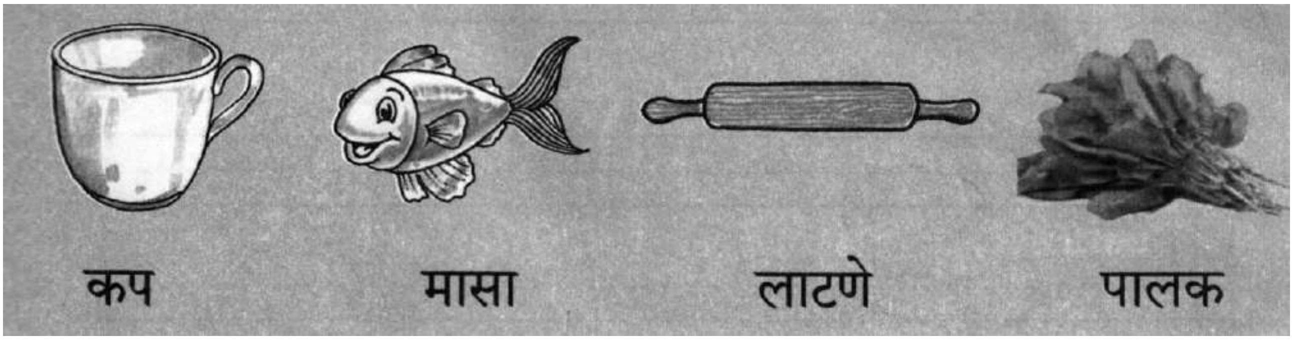

कप	मासा	लाटणे	पालक
कप	**मासं**	**लाटण्यो**	(इतर पालेभाज्या)
उपयोग	कुठे राहतो	उपयोग	**बिहिन्या पालाबाज्या**
चहा पिण्यासाठी	**पायाम**	मांडो रांदाखातर	अंबाडी (खाटो पेंडो)
चाय पिया खातर	पाण्यात	पोळ्या लाटण्यासाठी	मेथी (मेथी)
			अळू (आहाल्या पान)
इतर मित्र	इतर मित्र	इतर वस्तू	अळूचे पान (पोथीन पान)
बिहीरा आन्या	**बिहीरा आन्या**	**बिहीन्या वस्तू**	पोकळा
बशी (बासी)	खेकडा	चिमटा (सानशी)	पीला बाजी
पेला (गिलास)	झिंगा	झारा (चारी)	माटला बाजी
वाटी (वाटकी)	मगर (मोगरो)	उलथणी	उकरूडा बाजी
ताट (बासनं)	बेडूक (डेडको)	तवा (तावो)	(हिमडो)
	पाण्यातला साप (डेन्डारो)		
	कासव (काशी)		

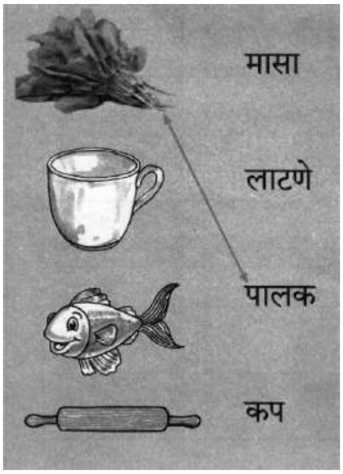

जोड्या जुळवा

कप	**लाटण्यो**
पालक	**मासं**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कप**

गिरव

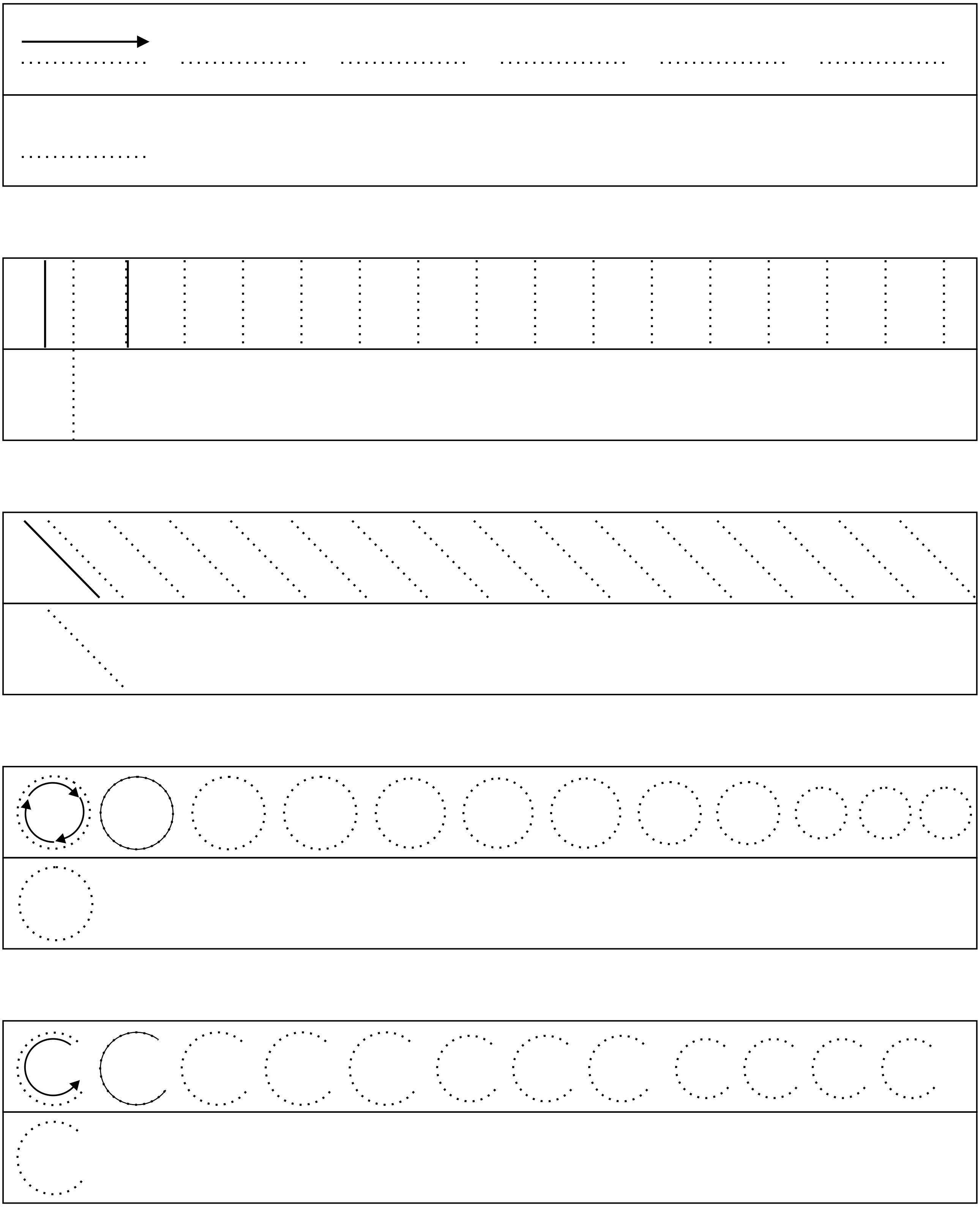

गिरव

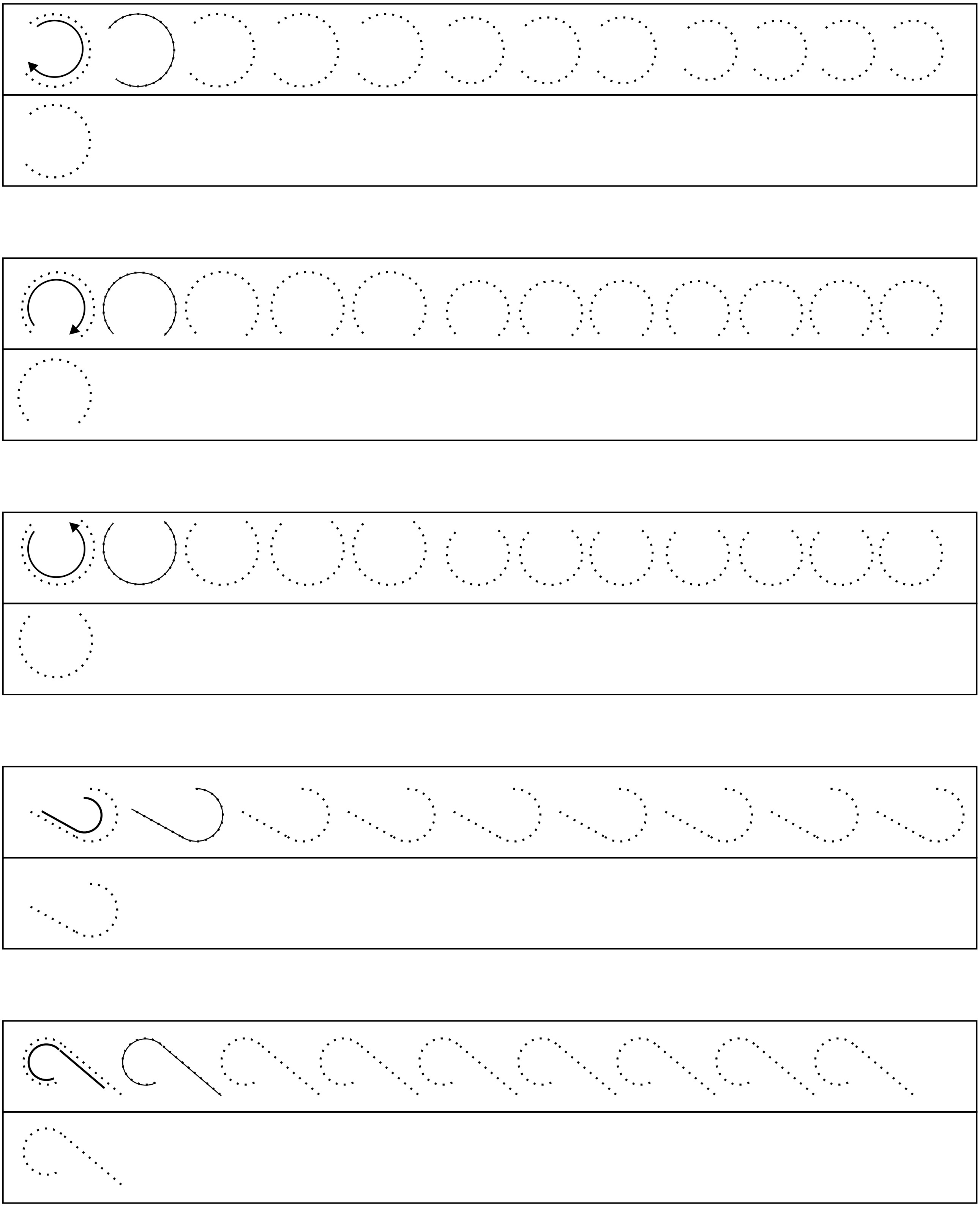

अक्षरओळख

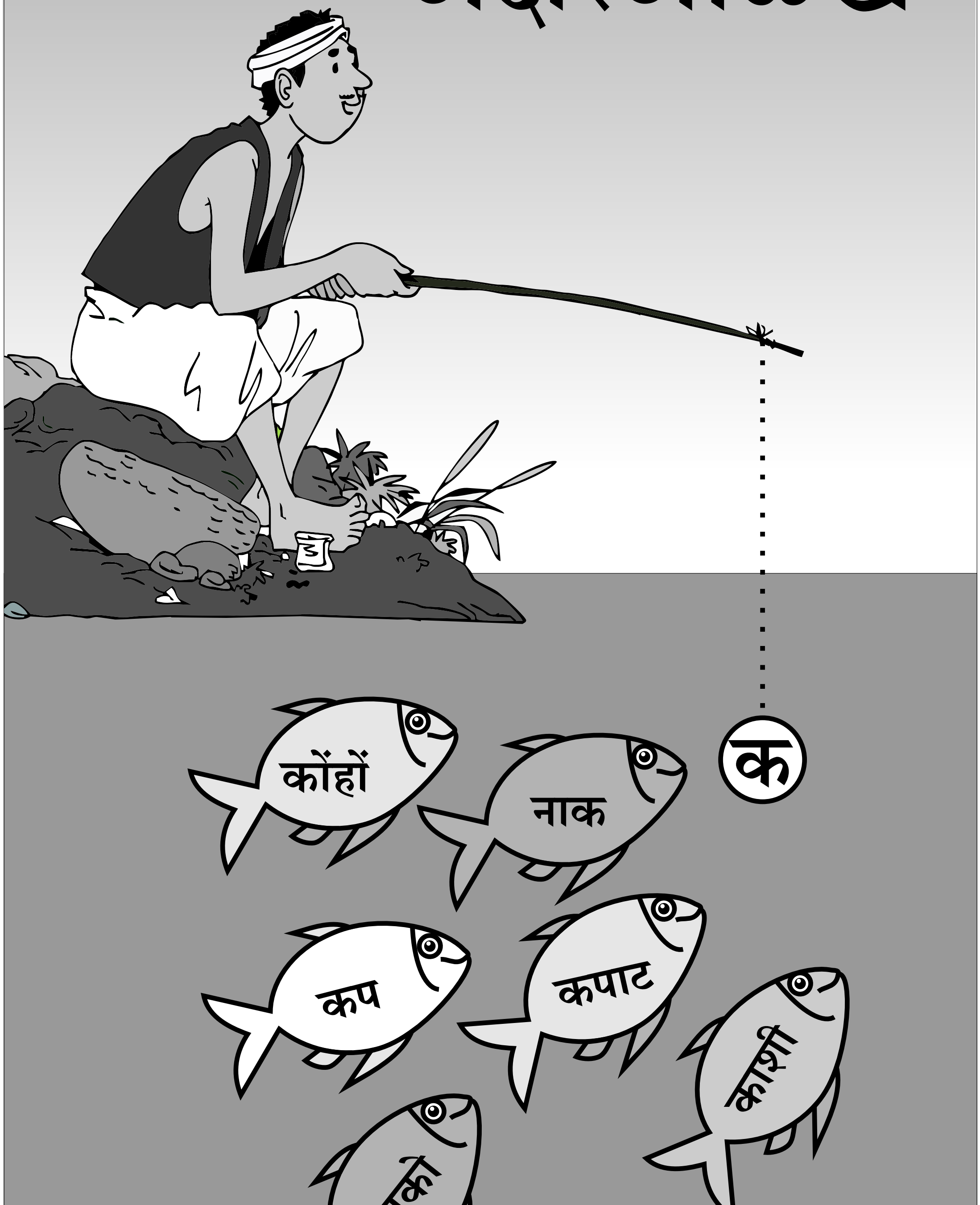

क म आ ल ा

क

नाक (नाक)

काको (काका)

कोंहो (कणिस)

कप (कप)

कपाट (कपाट)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

कोंहें : कोंहें वाढा गिये हें.
(कणीस कापायला गेले.)

नाक : नाक नूस.
(नाक साफ कर.)

कपाट : कपाटांम कपडें हाय.
(कपाटात कपडे आहे)

कप : कपांम चाय लिआव.
(कपात चहा आण.)

काको : काको खेत जाहाय.
(काका शेतात गेला.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

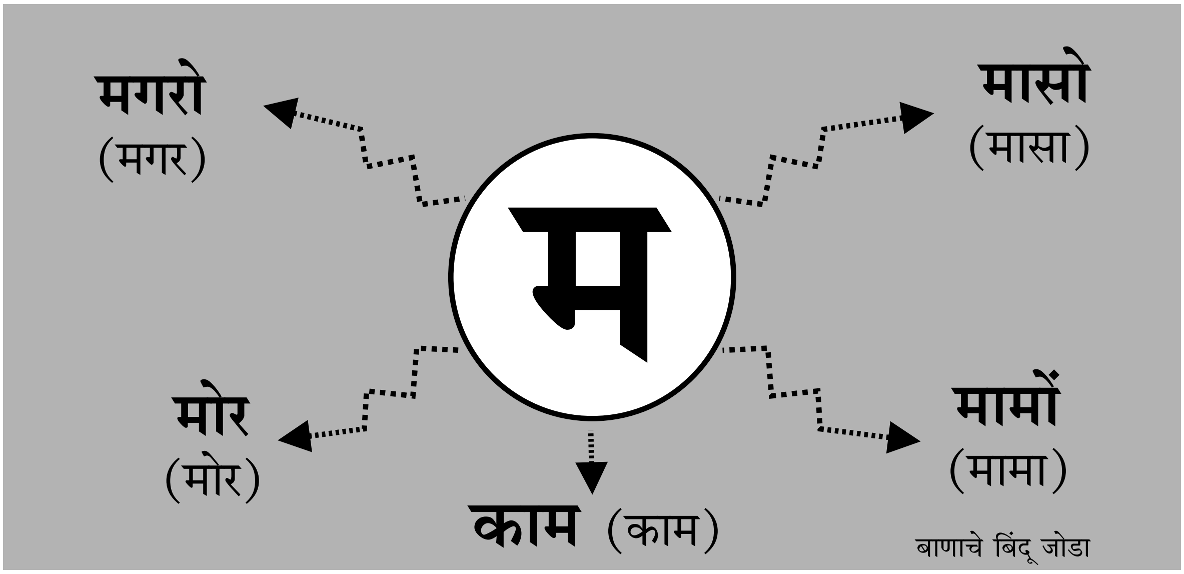

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ◯ कर.

मगरो : पांयाम मगरो रेहे.
(पाण्यात मगर राहते.)

काम : आंय काम कींहू.
(मी काम करतो.)

मोर : डोंगाम मोर नाचे
(जंगलात मोर नाचतो.)

मामों : मामों गावांल जाहाय.
(मामा गावाला जातो.)

मासों : काकों मासें मारां गियो.
(काका मासे मारायला गेले.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

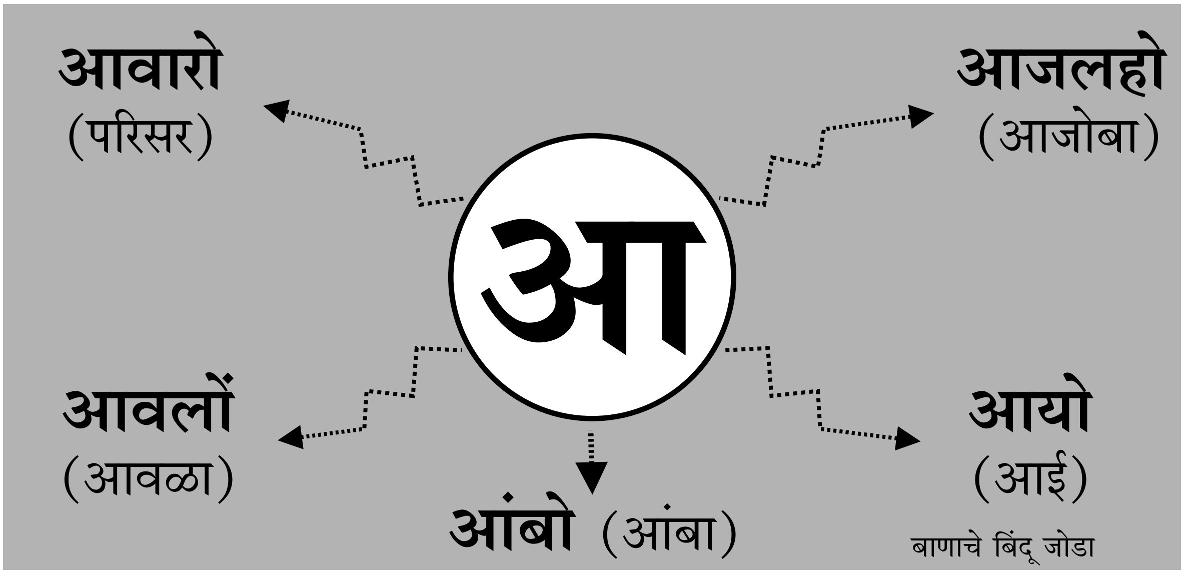

'आ' अक्षर बघ. 'आ' ला ◯ कर.

आवारो : आवारांम फिरां चाल.

(परिसरात फिरूया.)

आजलहो : आजलोहो हाऱ्या गोठ्या आखे.

(आजोबा चांगल्या गोष्टी सांगतो.)

आयो : आयो रांदे हें.

(आई स्वयंपाक करते.)

आंबो : आंय आंबो खादू.

(मी आंबा खातो.)

आवलों : आवलों तोडा चाल.

(आवळा तोडायला चल.)

गिरव, लिही, म्हण.

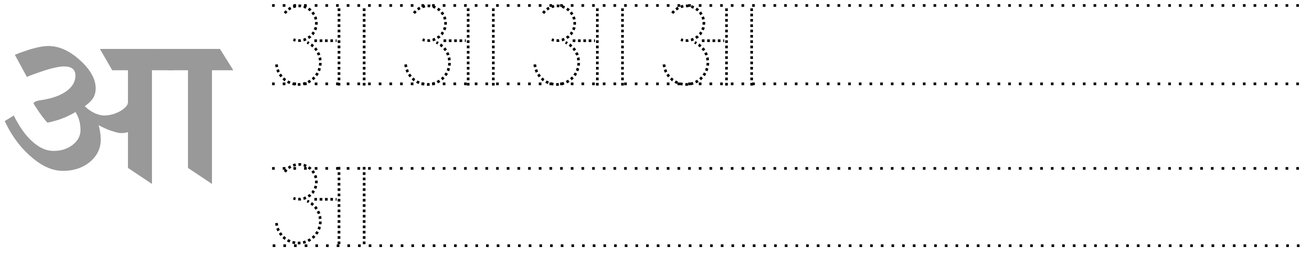

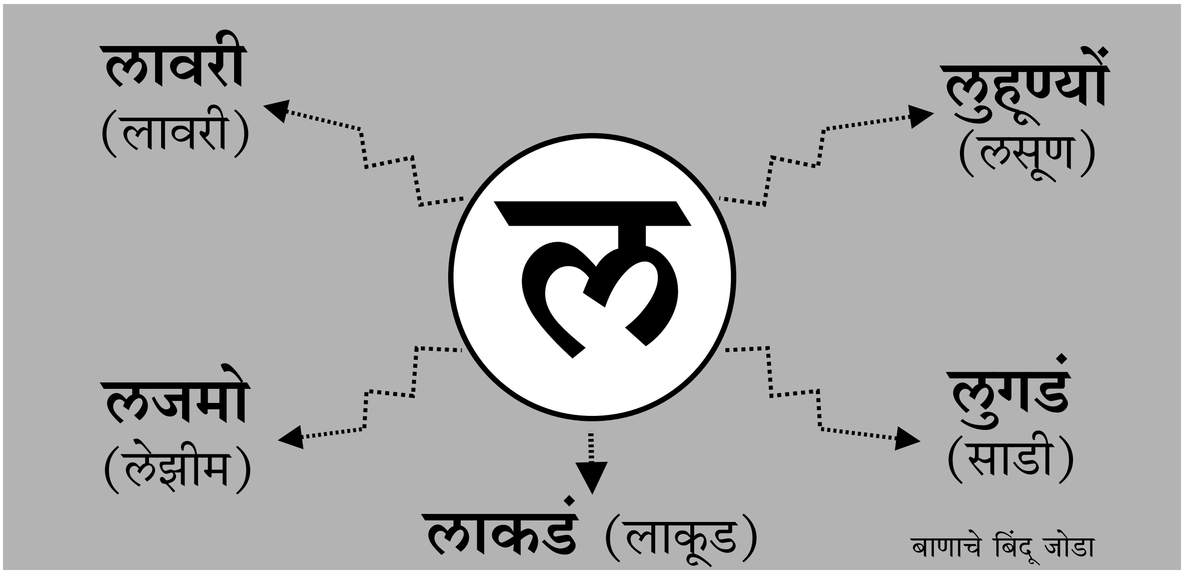

‘ल’ अक्षर बघ. ‘ल’ला ◯ कर.

लाकडं : आबो लाकडें फोडोहे.
(बाबा लाकडे फोडतो.)

लेजमो : आय लेजमो नाचूहू
(मी लेझीम घेऊन नाचतो.)

लावरी : ती लावरी उडी.
(अरे, ती लावरी उडाली.)

लहूण्यों : लुहूण्यों खाहू.
(मी लसूण खातो.)

लुगडं : लाल लुगडं उडे.
(लाल साडी उडते आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

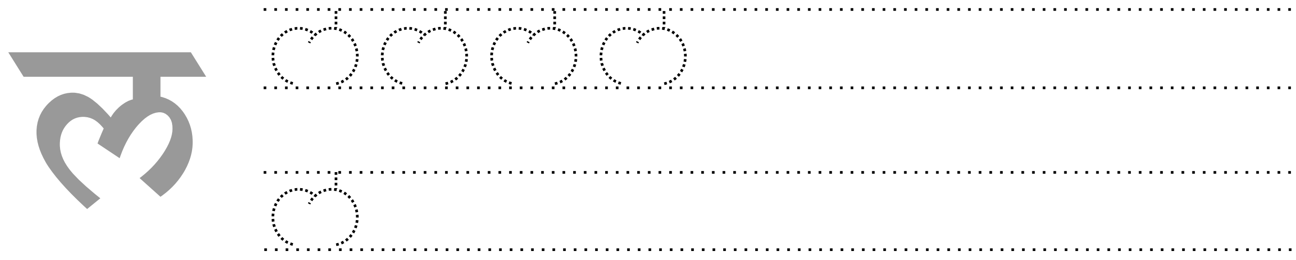

ा

बा+ा=(बा)
बाहको

क+ा=(का)
काका

म+ा=(मा)
(मामा)

व+ा=(वा)
वारों (हवा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ा ’ बघ. ‘ ा म ला ◯ कर.

वारों : वारां की पाने उडतेंहे.
(हवेने पाने उडतात.)

मामा : मां कोओ मामो आलेहों.
(माझ्या घरी मामा आले.)

काका : काको खेत गियो.
(काका शेतावर गेले?)

आंय : आंय चमचो लि आवूह.
(मी चमचा घेऊन येतो.)

बाहको : बाहको खावू लि आलो.
(वडील खाऊ घेऊन आले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

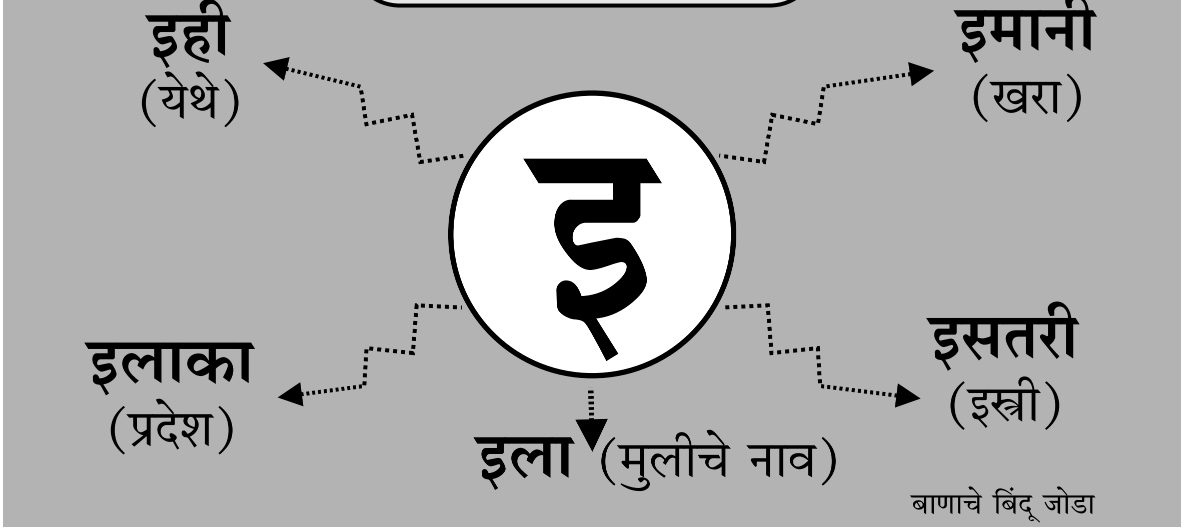

'इ' अक्षर बघ. 'इ' ला ◯ कर.

इला : इला पांय पोहें.
(इला पाणी भरते.)

इही : इही वेय हाय.
(येथे विहीर आहे.)

इलाका : डोगा इलाको हाय.
(जंगल प्रदेश आहे.)

इसतरी : आंय इसतरी कींहू
(मी इस्त्री करतो.)

इमानी : रमशो इमानी हाय.
(रमेश इमानदार आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

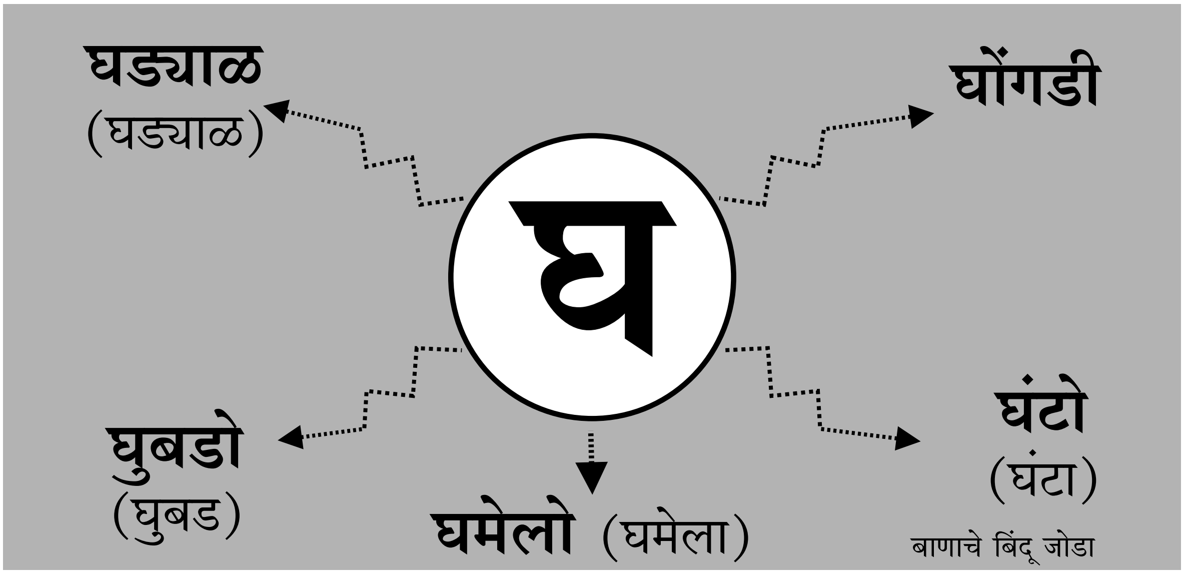

घ' अक्षर बघ. 'घ' ला ◯ कर.

घड्याळ : ओ मां घड्याळ हाय.
(हे माझं घड्याळ आहे.)

घुबडो : राती घुबडोचोरां निगेहें.
(रात्री घुबड चरायला निघते.)

घमेलो : घमेला की तरती टीपतेहें.
(घमेल्यात माती भरतात.)

घागरा : संभी घागरा पोवेहें.
(संभी घागरा घालते.)

घंटो : संभी पोयरे घंटो वाजवुतेंहे.
(मुले घंटा वाजवतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ घ

घ

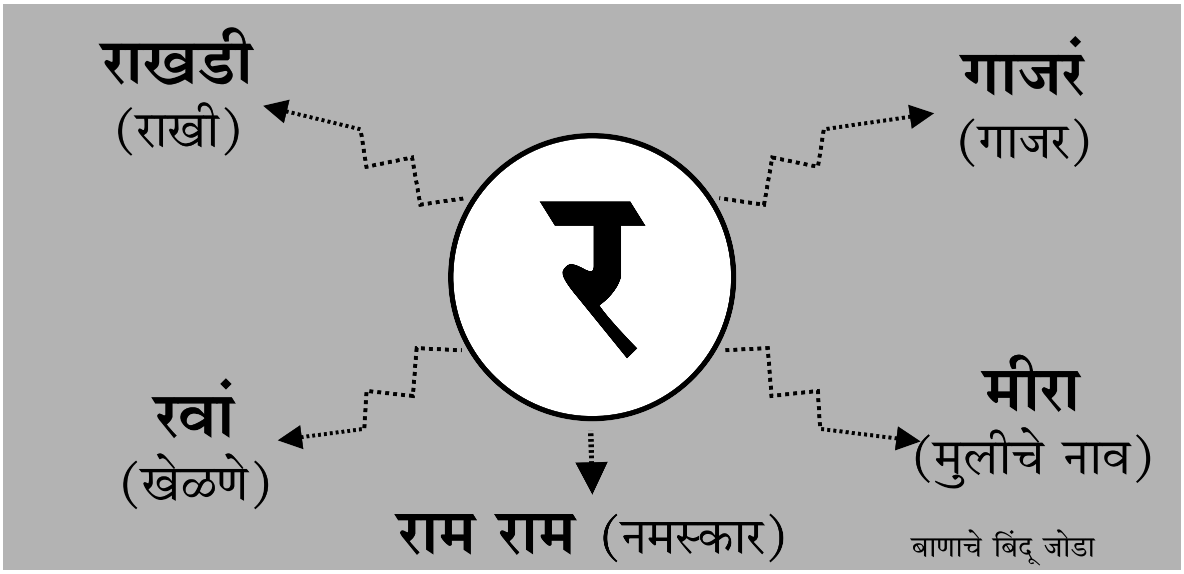

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ ला ◯ कर.

राखडी : बोंही पावाहाल राखडी बांधते.
(बहीण भावाला राखी बांधते.)

रवां : आपु रवां चाला चाला.
(आपण खेळू या.)

राम : राम-दादा राम राम.
(दादा नमस्कार.)

मीरा : मीरा शाळांम जाहाय.
(मीरा शाळेत जाते.)

गाजरं : रमेश गाजरं खाहाय.
(रमेश गाजर खातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

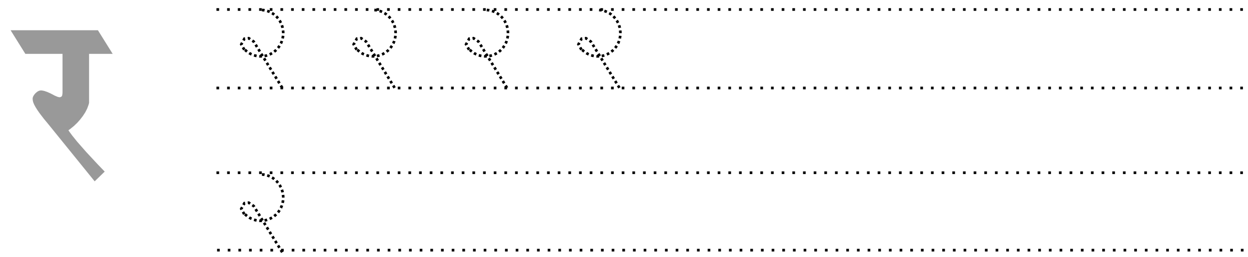

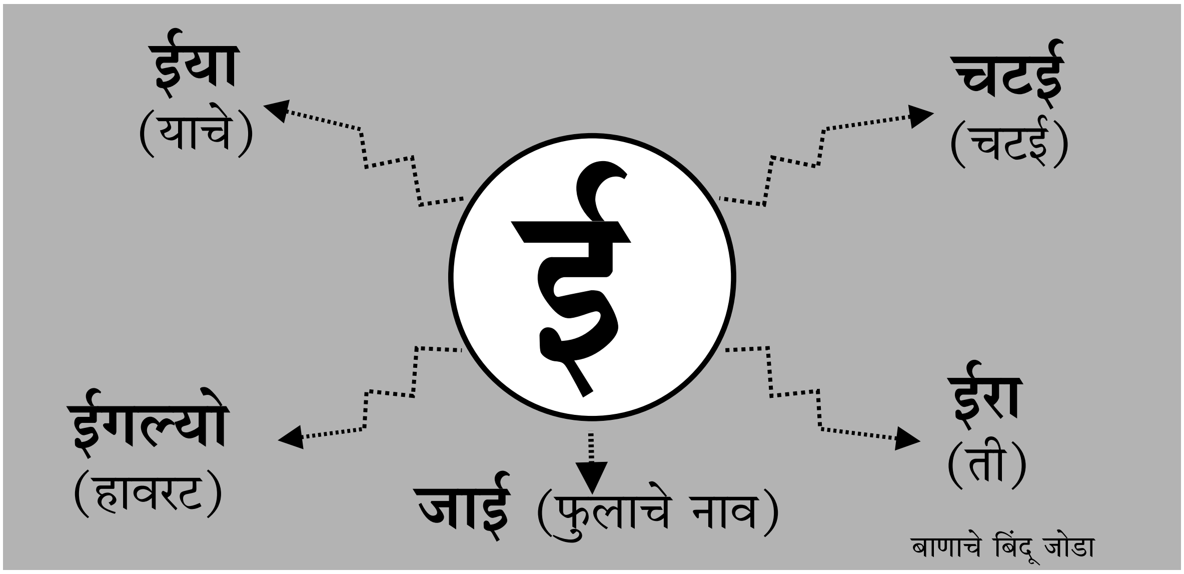

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ला ◯ कर.

चटई : रमेश चटई वे बोहो.

(रमेश चटईवर बस.)

ईया : ईया पुस्तकें हाय.

(याचे पुस्तके आहे.)

ईगल्यो : संभो ईगल्यो आहाय.

(संभाजी हावरट आहे.)

ईरा : ईरा पोयरी आवे हें.

(ती मुलगी येत आहे.)

जाई : सुमन जाई फुलें तोडेहें.

(सुमन जाईचे फुल तोडते.)

गिरव, लिही, म्हण.

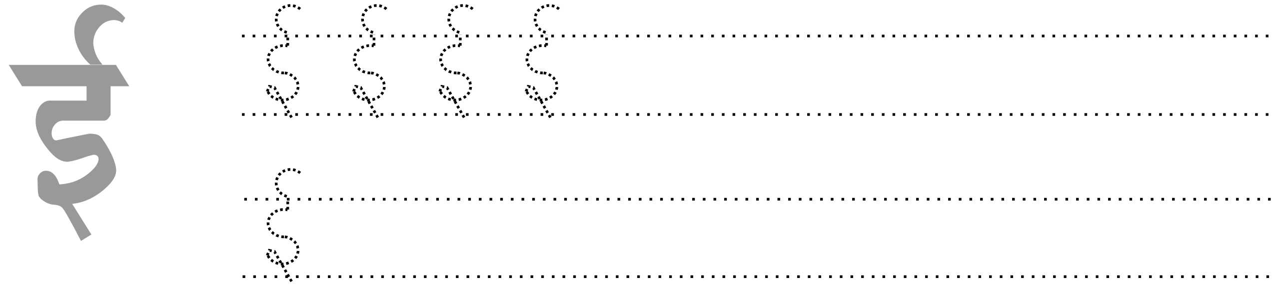

किरकिर
(किरकिर)

किंव
(दया)

ि

रिया

किराणों

झिम-झिम

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ◯ कर.

किरकिर : भुंगा आवाज किरकिर केहे

(भुंग्याचा आवाज किरकिर होतो.)

झिमझिम : झिमझिम पांय पोडे.

(रिप-रिप पाऊस पडतो.)

किराणों : बाजार केरां किराणा दुकानाम गियो

(बाजार करण्यासाठी किराणा दुकानात गेला.)

किंव : कुत्राव किंव आली.

(कुत्र्यावर दया आली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

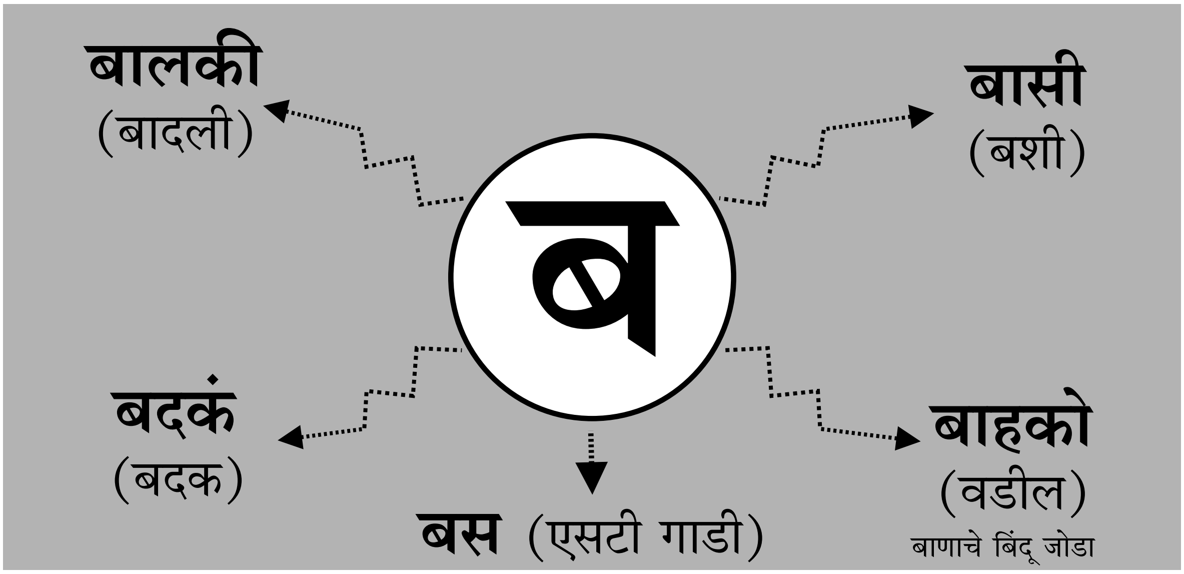

‘ब’ अक्षर बघ. ‘ब’ ला ◯ कर.

बालकी : बालकीम पाय लिआव.
(बादलीत पाणी आण.)

बदक : पायांम बदक तोरेहे.
(पाण्यात बदक पोहतो.)

बस : बस गावाल जाहाय.
(बस गावाला जाते.)

बाहको : बाहको गावाल जाहाय.
(वडील गावाला जातात.)

बासीम : बासीम चाय पियेहें.
(बशीत चहा पितो.)

गिरव, लिही, म्हण.

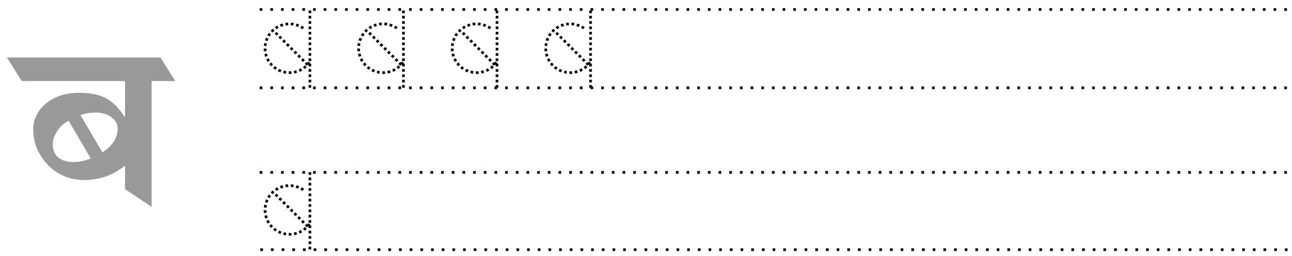

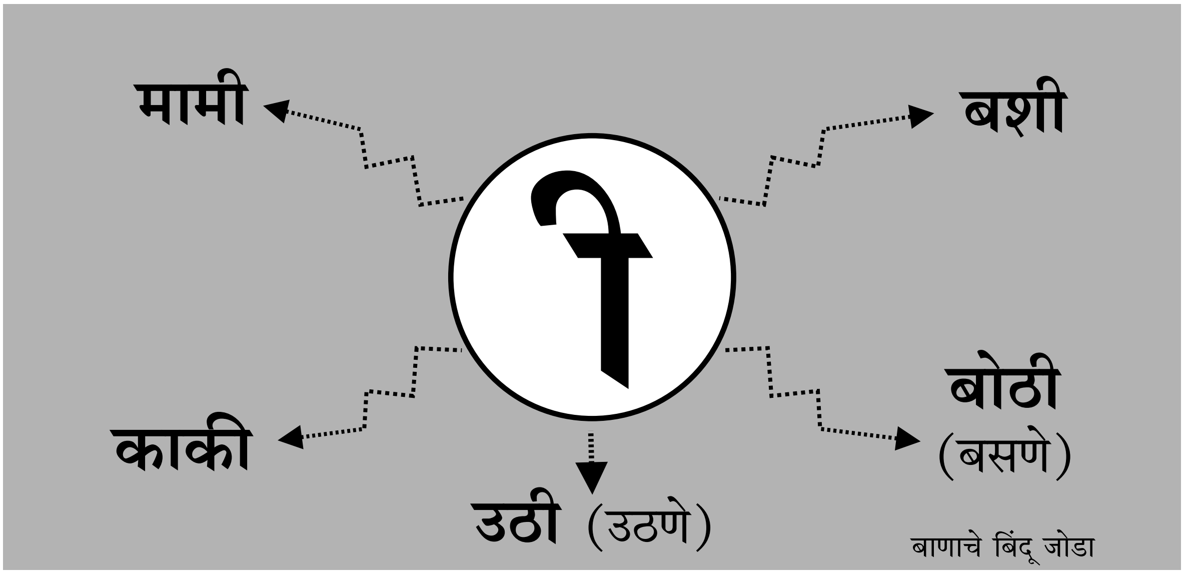

‘ी’ बघ. ‘ी’ला ◯ कर.

काकी : पोंगो काकी झाडते.
(काकी घर झाडते.)

लीला : लीला हुवीन उठी.
(लीला झोपेतून उठली.)

रिया : रिया बेंचाव बोठी.
(रिया बाकावर बसली.)

बशी : बशीम चाय पितेहें.
(बशीत चहा पितात.)

मामी : मामी मांडो रांदेहे.
(मामी भाकरी बनवते.)

गिरव, लिही, म्हण.

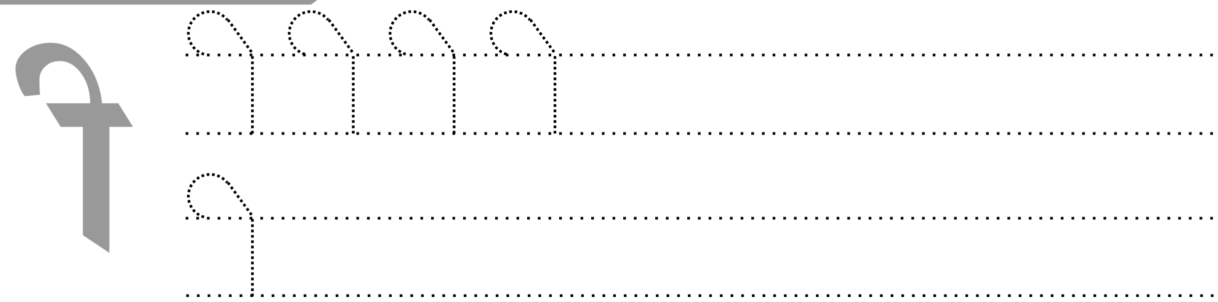

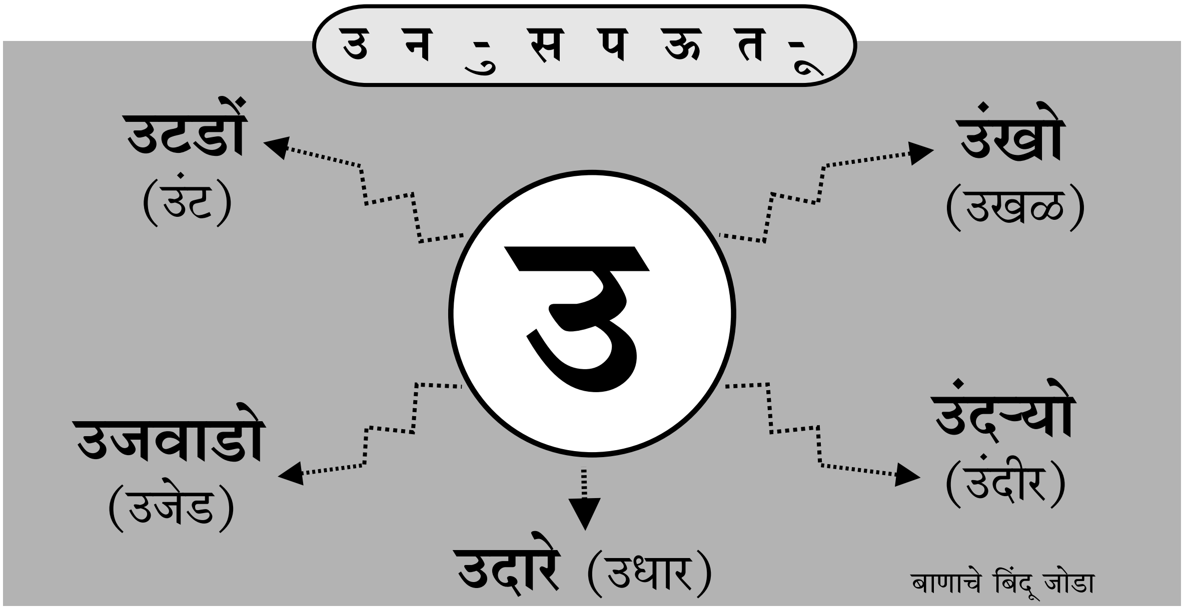

‘उ’ अक्षर बघ. ‘उ’ला ○ कर.

उंदीर : उंदऱ्यो पोंगांम फिओहे.
(उंदीर घरात फिरतो.

उंखो : उंखाम थिकों कुठतेंहे.
(उखळमध्ये थिकट कुटत आहे.)

उदारे : दुकानामेंने तेल उदारे लिआव.
(दुकानातून तेल उधार माघून आण.)

उटडों : गावाम उटडों आलो.
(गावात उंट आला.)

पोगांम : पोंगाम उजवाडो आहा.
(घरात उजेड आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

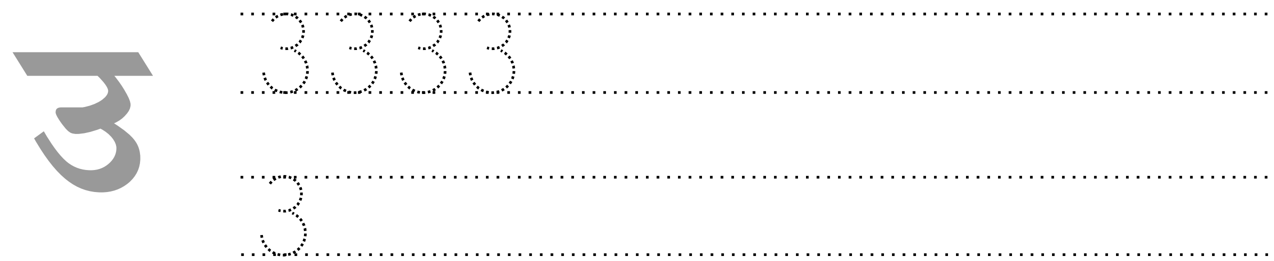

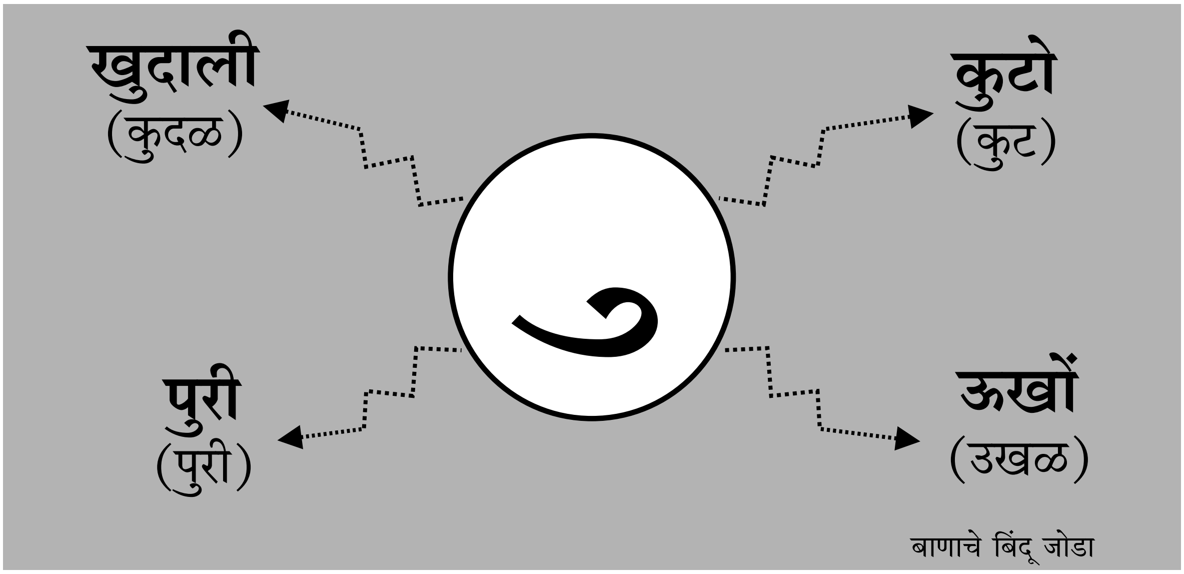

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ◯ कर.

खडु : मान खडु दी.
(मला खडु द्या.)

खुदाली : खुदाली की चारों काढु हु.
(कुदळीने चारा काढू.)

पुरी : पुरी खां चाल.
(पुरी खायला जाऊ.)

ऊखांम : ऊखांम मिरचे कुठतेहें.
(उखळात मिरची कुटतात.)

कुटो : हेंगीदाणा कुटो कुटुहु.
(शेंगदाणे कुटत आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

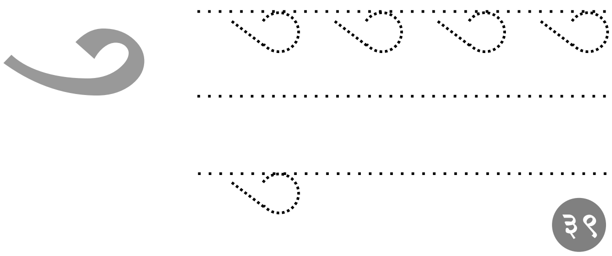

न

नाक (नाक)

नळ (नळ)

नाव (नाव)

नल (मुंगुस)

नाग (नाग)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘न’ अक्षर बघ. ‘न’ ला ◯ कर.

नळ : नळामेंने पाय आवेहे.
(नळातून पाणी येते.)

नाक : नाकाकी वास लेताहा
(नाकाने वास घेतात.)

नाव : तो नाव कायरा?
(तुझे नाव काय?)

नाग : तो नाग निग्यों.
(तिथे नाग निघाला.)

नल : नाग आन नल चुलाताहा
(नाग आणि मुंगुस भांडतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

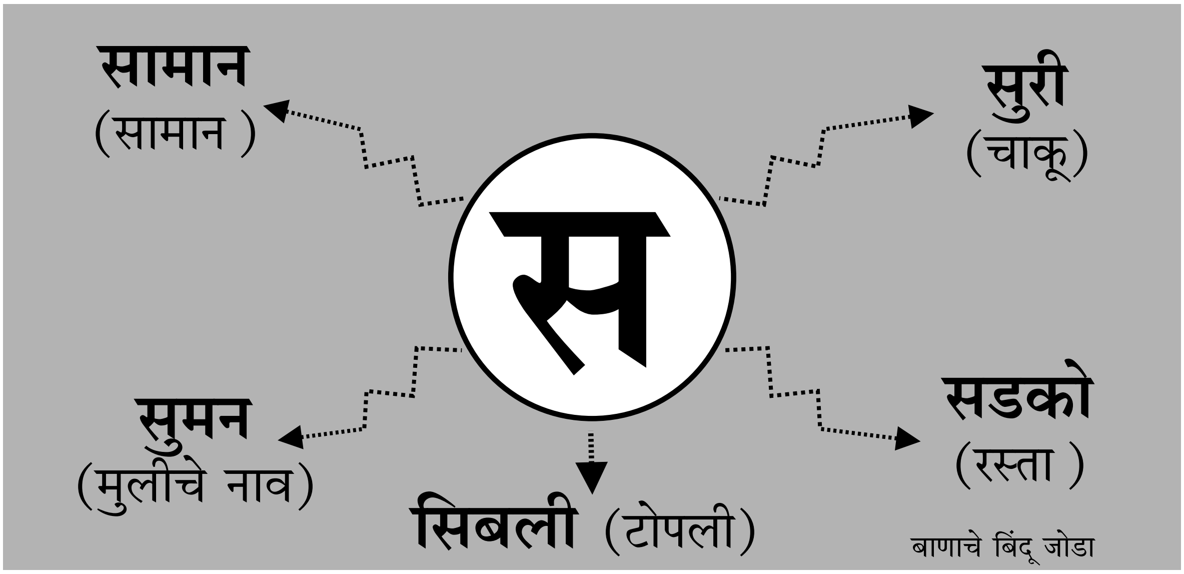

'स' अक्षर बघ. 'स'ला ○ कर.

सुमन : सुमन एंहे आव.
(सुमन इकडे ये.)

सामान : पोंगामेंने सामान काड.
(घरातून सामान काढ.)

सिबली : सिबलीमेने मांडो काड.
(टोपलीतून भाकर काढ.)

सडको : सडको बनावतेंहे.
(रस्ता बनवतात.)

सुरी : चिबडो सुरी की काप.
(काकडी चाकूने काप.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

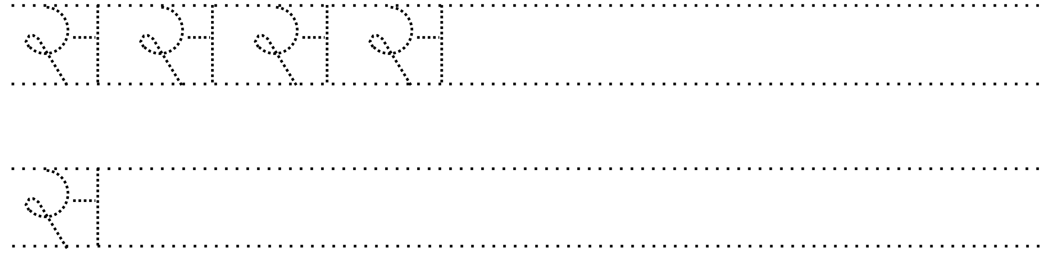

पांय (पाणी)

पोपुयो (पपई)

प

पाग (पाय)

पतंगो (पतंग)

पावडो (फावड)

बाणाचे बिंदू जोडा

'प' अक्षर बघ. 'प'ला ○ कर.

पोपुयो : रमेश पोपुयो तोडेहे.
(रमेश पपई तोडतो.)

पांय : पांय पोरां चाल.
(पाणी भरायला चल.)

पाग : पागाम चापले पोव.
(पायात चप्पल घाल.)

पावडा : पावडाकी रेटों पो.
(फावड्याने रेती भर.)

पतंगो : संभा पतंगो उडवतो.
(संभाजी पतंग उडवतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

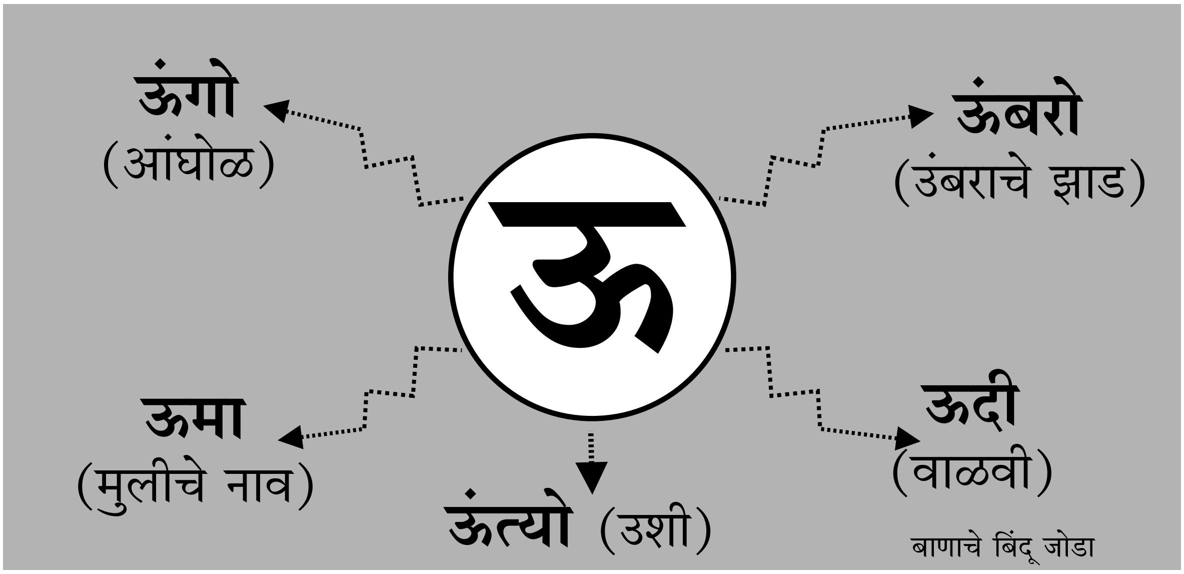

‘ऊ’ अक्षर बघ. ‘ऊ’ ला ○ करा.

ऊंत्यो : रमेश ऊंत्यो लिआव.
(रमेश ऊशी आण.)

ऊंगा : संभा ऊंगा चाल.
(संभाजी आंघोळीला चल.)

ऊमां : ऊमां इंहि आव.
(ऊमा इकडे ये.)

ऊदी : लाकडाल ऊदी लागीही.
(लाकडाला वाळवी लागली.)

ऊंबरा : ऊंबरा ऊबरे खां चाल.
(ऊबरे खायला चल.)

गिरव, लिही, म्हण.

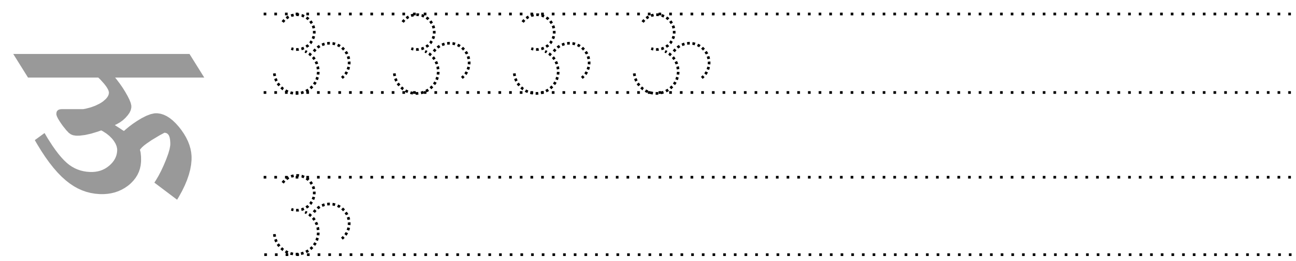

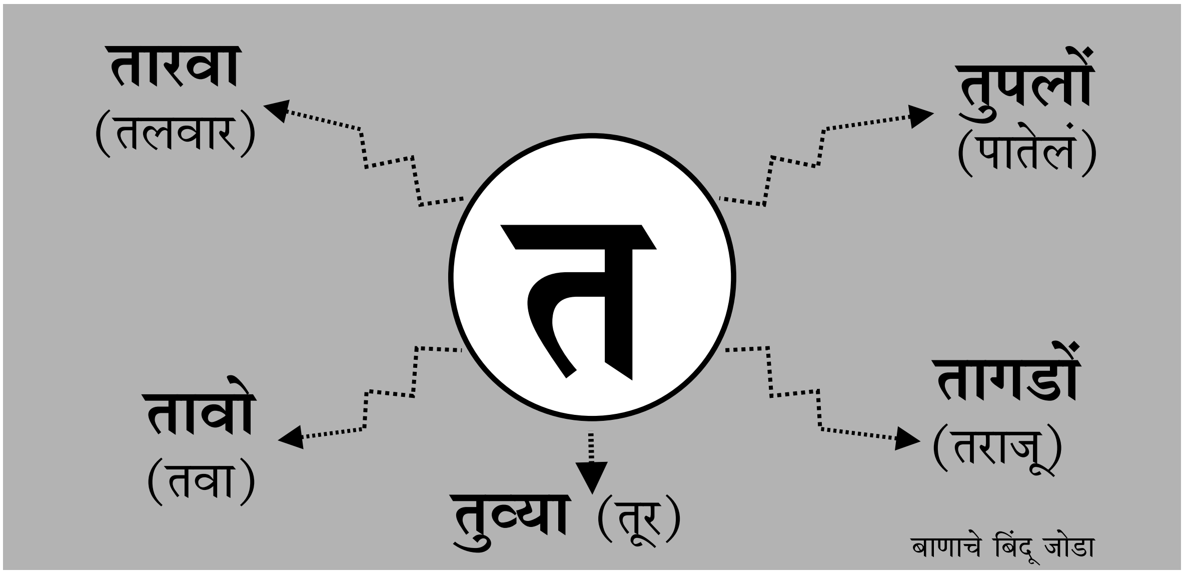

‘त’ अक्षर बघ. ‘त’ ला ◯ कर.

तुपलों : तुपलांम् पांय तोपवुनु हाय.
(पातेल्यात पाणी तापवतात.)

तारवा : वराडांम् तारवा नाचावतेह.
(लग्नात तलवार नाचवतात.)

तावा : सुमन तावों तव.
(सुमन तवा धुवून आण.)

तुव्या : सिमा तुव्या बाफ.
(सिमा तुर वाफव.)

तागडाव : गंव तागडाव मोजीन लिआव.
(गहू तराजुत मोजून आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

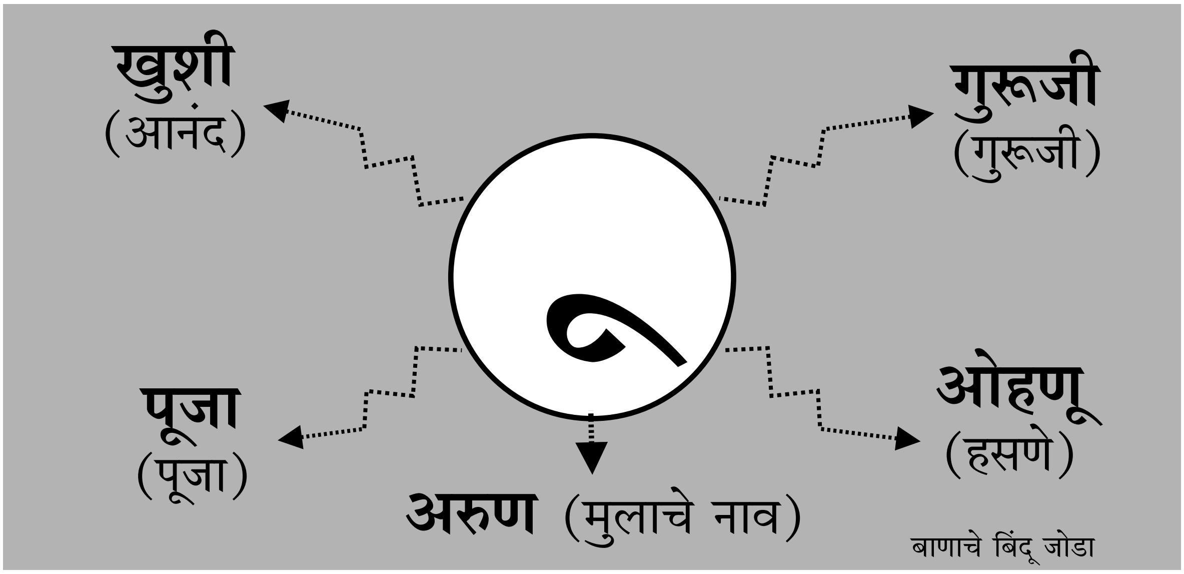

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

शाळाम : गुरूजी शाळाम आवेहे.
(गुरूजी शाळेत येतात.)

अरूण : अरूण दातुवों चाव.
(अरूण दाताने चाव.)

खूश : पेढे इन रमेश खूश वेयो.
(पेढे पाहून रमेश आनंदी झाला.)

पूजा : राणी देवा पूजा के.
(राणी देवाची पूजा कर.)

ओहणू : वांदराले इने रमेश ओहा लाग्यो.
(वानराला पाहून रमेश हसू लागला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए च ळ ह झ

ए

एक
(१ आकडा)

एकदाव
(एकदाच)

एडको
(एडका)

एखलो
(एकटा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ○ कर.

एकदाव : एकदाव आख्यो तुल.
(एकदाच तुला सांगितलं.)

एक : एक गोठ आखु ?
(एक गोष्ट सांगू.)

एडको : एडको चारो खाहाये.
(एडका चारा खातो.)

एखलो : एखलो बाजार जाहाव का ?
(एकटाच बाजारात जातो का ?)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

चाक
(चाक)

चाय
(चहा)

च

चमची
(चमची)

चित्रों (चित्र)

चाटली
(चमचा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'च' अक्षर बघ. 'च' ला ◯ कर.

चमची : तान्या चमची लिआव.
(तान्या चमचा घेऊन ये.)

चित्र : रम्या एक चित्र काड.
(रम्या एक चित्र काढुन दाखव.)

चाक : इ गाढा चाक ऐ.
(हे बैलगाडीचे चाक पाहा.)

चाटली : चाटली की डाआ वाट.
(मोठ्या चमच्याने वरण वाढ.)

चाय : प्रकाश चाय पी.
(प्रकाश चहा पिवून घे.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

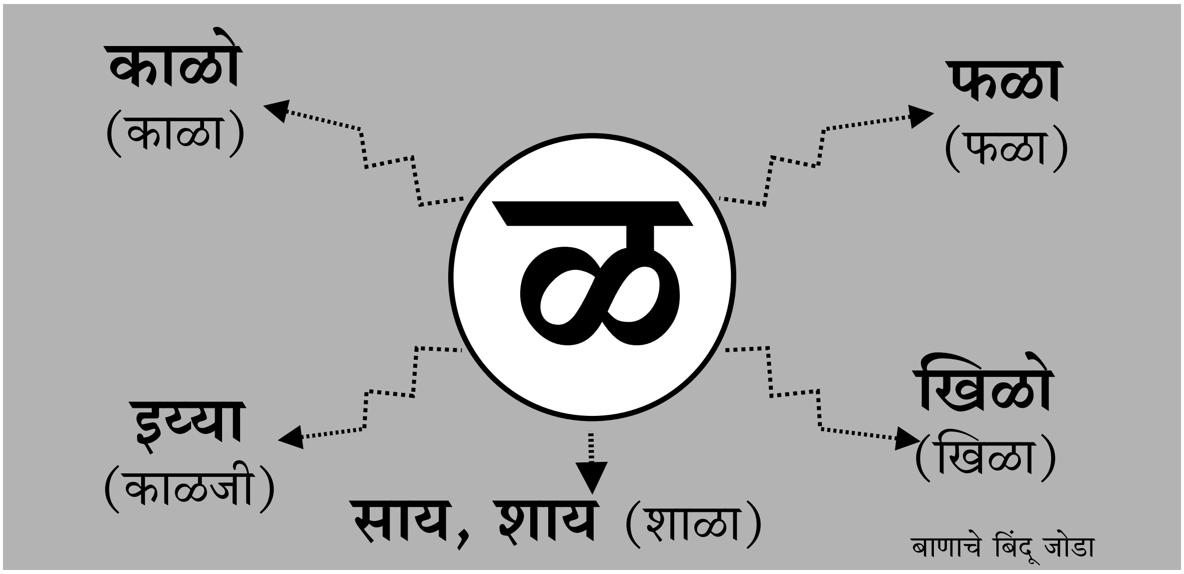

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ○ कर.

खिळो : निखिला पागाम खिळो खुत्यों.
(निखिलच्या पायात खिळा रुतला.)

फळो : फळो नूस.
(फळा पूस.)

काळो : गावडी रंग काळो हाय.
(गायीचा रंग काळा आहे.)

इय्या : इय्या पोय रांहा काळजी वाटेहे.
(या मुलांची काळजी वाटते.)

शाळा : पोयरे शाळाम जातेहें.
(मुले शाळेत जातात.)

गिरव, लिही, म्हण.

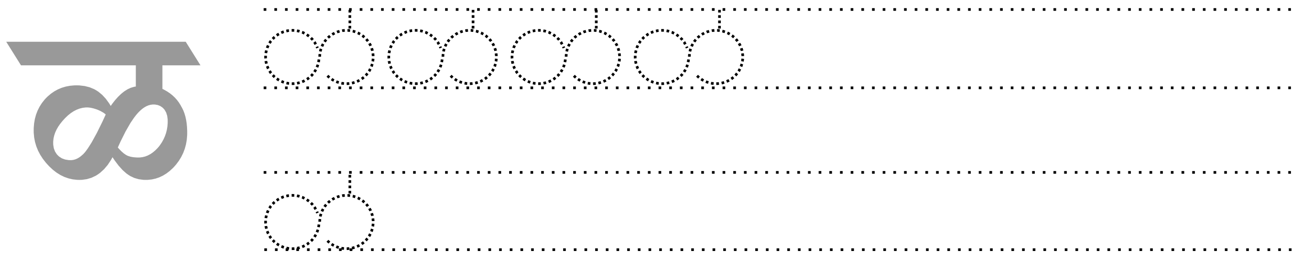

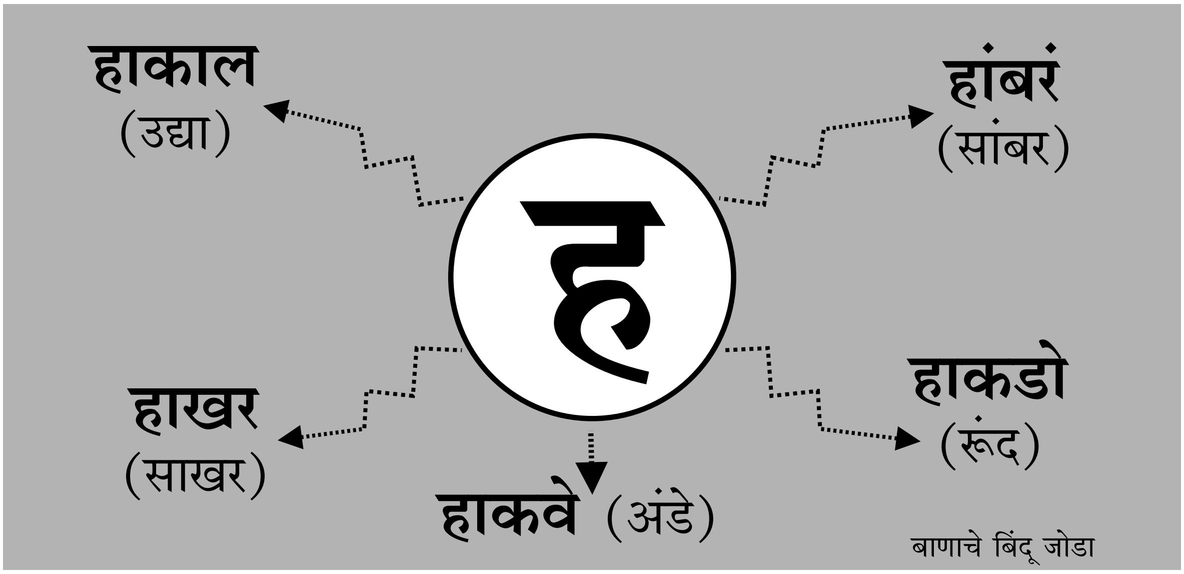

'ह' अक्षर बघ. 'ह' ला ◯ कर.

हांबरं : इ हांबरं ऐ.
(हे सांबर पाहा.)

हाकाल : हाकाल शाळाम आवजा.
(उद्या शाळेत या.)

हाखर : चायोम हाखर टाक.
(चहात साखर टाक.)

हाकव : हाकवे पूज.
(अंडे भाजे.)

हाकडी : हाकडी वाट.
(रुंद रस्ता.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

झुम्या
(खूप श्रम)

झ

झुलो
(झुला)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘झ’ अक्षर बघ. ‘झ’ ला ◯ कर.

झुम्या : खोद कामाम खुब झुम्या.
(खोदकाम करतांना खूप श्रम करावे लागले.)

झुलो : झुलाव बोहीने वारं खातेहे.
(झुल्यावर बसून हवा घेतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ

द

बदको (बदक)

दूर (लांब)

दु:खी (नाराज)

दुखेहे (दुखणे)

देखाव (दाखव)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' अक्षर बघ. 'द' ला ◯ कर.

दूर : तो दूर बोटोहों.
(तो लांब बसला आहे.)

बदक : बदको खाडींम तोरेहे.
(बदक नदीत पोहते.)

दु:खी : बाहा कांय टोक्यो तियाल दु:खी हाय.
(वडिलांनी मारल्यामुळे नाराज आहे.)

देख : तो चित्र देख.
(ते चित्र बघ.)

दुखेहे :
(-)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

ड

डब्बा
(डबा)

डाबरं
(डबके)

डोडो
(मका)

डफडो
(डफ)

कडक (कडक)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

डाबरा : डाबरांम डेटके रेतेहें.
(डबक्यात बेडूक राहतात.)

डफडो : ओळीव डफडें वाजवुतेहे.
(होळीत डफडे वाजवतात.)

कडक : कडक मांडो पूज.
(कडक भाकर बनव.)

डोडो : डोडो पूजीन खा.
(मका भाजून खा.)

डब्बा : डब्बाम मांडो पोयन्लि आव.
(डब्यात जेवण भरून आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

ड ड ड ड

ड

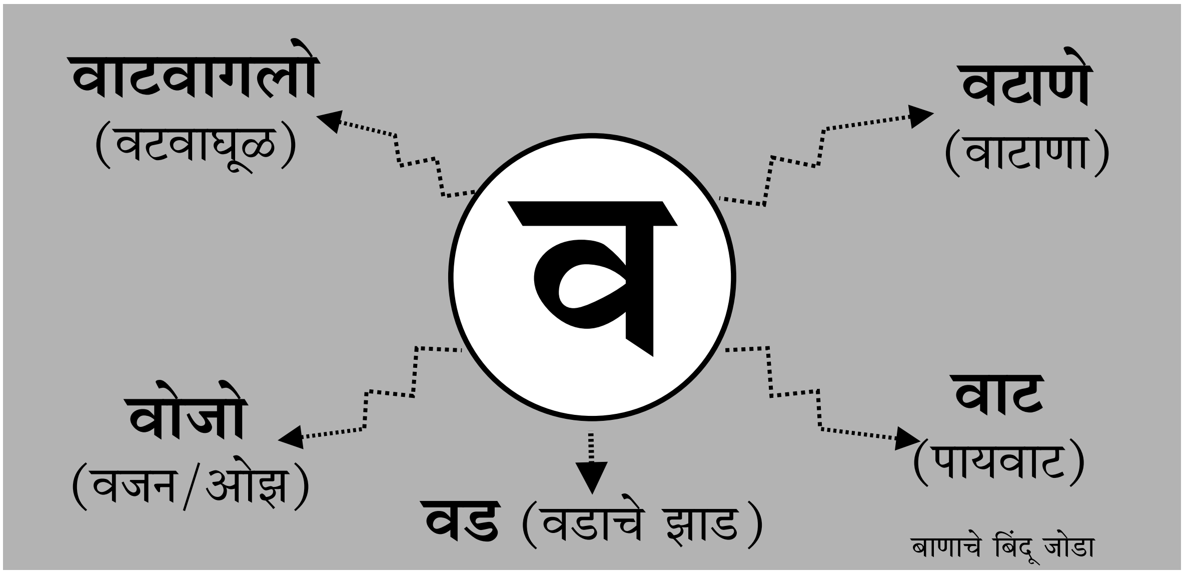

'व' अक्षर बघ. 'व' ला ○ कर.

वटाणा : वटाणा भाजी बनव.

(वाटाण्याची भाजी बनव.)

वाटवागलो : चाडवाव वाटवागलो टांगाय रियोहो.

(झाडावर वटवाघूळ लटकलेला आहे.)

वोजोलि : रमेश चारा वोजोलि आवेहें.

(रमेश चाऱ्याचं ओझं घेऊन येत आहे.)

वाट :

(.)

वड :

(र.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

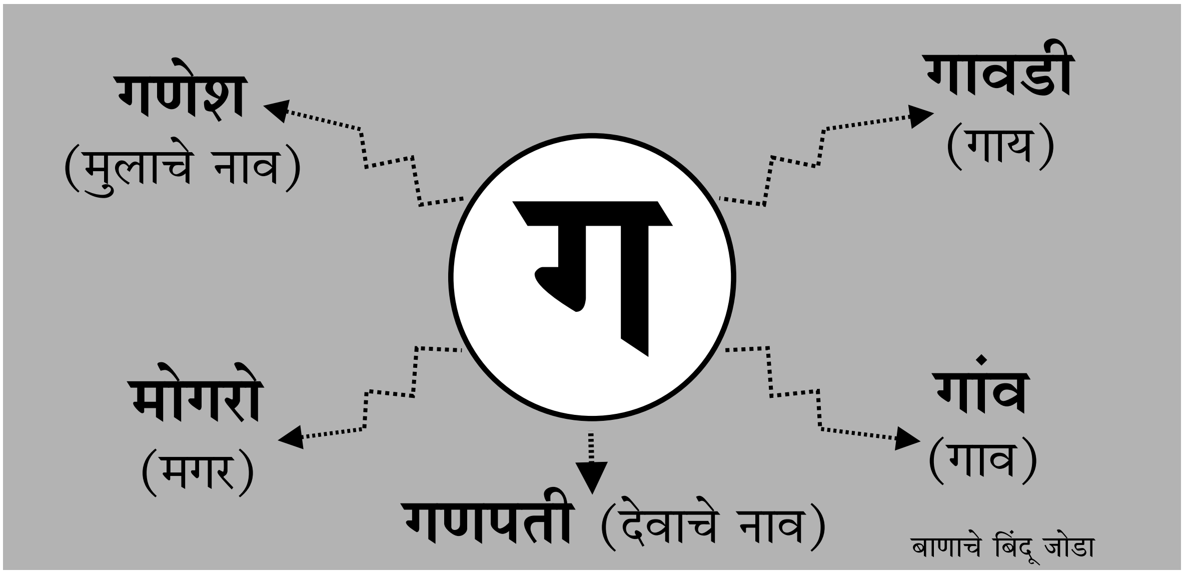

'ग' अक्षर बघ. 'ग' ला ◯ कर.

गावडी : गावडी दूध देहें.
(गाय दूध देते.)

मोगरो : मोगरो पांयाम् रेहे.
(मगर पाण्यात राहतो.)

गणेश : गणेश बाजाराम गियो.
(गणेश बाजारात गेला.)

गणपती : गणपती बाहाव्यो.
(गणपती बसवला.)

गाव : इही गांव आहाय.
(इथे गाव आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ऐपत
(परिस्थिती)

ऐ

ऐरा
(बघा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ऐ' अक्षर बघ. 'ऐ' ला ○ कर.

ऐरा : चित्रो ऐरा.

(चित्र बघ.)

ऐपत : कोंओमे ऐपत हाय का?

(घरची परिस्थिती आहे का.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

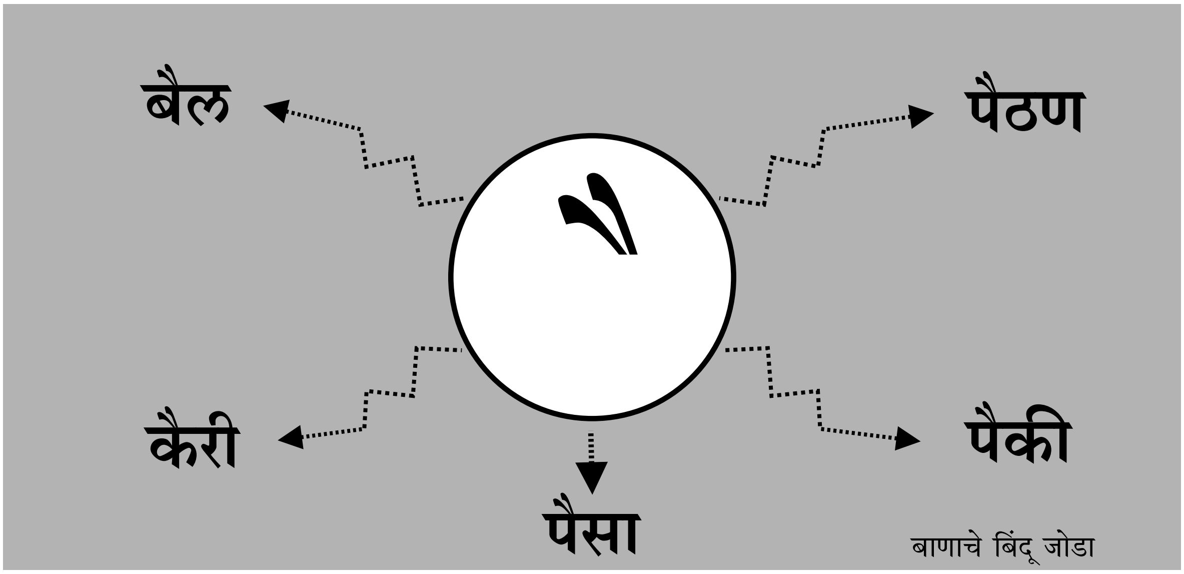

‘ ै ’ बघ. ‘ ै ’ ला ○ कर.

बैल : बैलाल पांय पाज.
(बैलाला पाणी पाज.)

पैठण : रिना पैठण साडी लिआव.
(रिना पैठणी साडी घेऊन ये.)

पैकी : म्हैस चाराला ग्याल.
(म्हैस चारायला गेलो.)

पैसा : रमेश पैसा ले.
(रमेश पैसा घे.)

कैरी : निखिल कैरी लिआव.
(निखिल कैरी घेऊन ये.)

गिरव, लिही, म्हण.

ै

ध य फ ओ ज श ो

ध

धबधबो
(धबधबा)

बंधारो
(धरण)

इंद्रधनुष

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' अक्षर बघ. 'ध' ला ◯ कर.

धबधबो : ढोगापने धबधबो पोडेहे.
(डोंगरावरून धबधबा पडतो.)

बंधारो : खाडीम बंधारो बांद्योहो.
(नदीवर धरण बांधले आहे.)

इंद्रधनुष : जुगाम इंद्रधनुषा बाण पोडोहे.
(आकाशात इंद्रधनुष्य दिसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

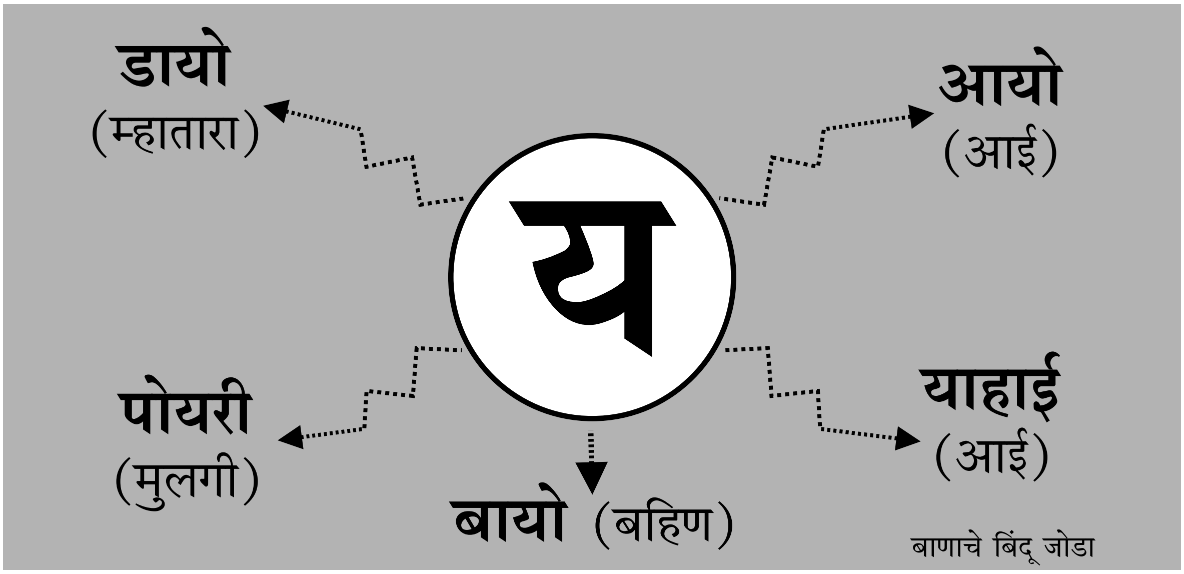

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ ला ◯ कर.

आयो : आयो मांडो रादेहे.
(आई भाकरी बनवते.)

याहाकी : याहाकी चौवठो बाहेय.
(आई अंगण झाडते.)

पोयरी : पोयरी फाडके तोवेहे.
(मुलगी कपडे धुते.)

डायो : डायो लाकडी टेकवीन चालेहे.
(म्हातारा काठी टेकवून चालतो.)

बायो : बायो बासने चोले हैं.
(बहिण भांडे घासते आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

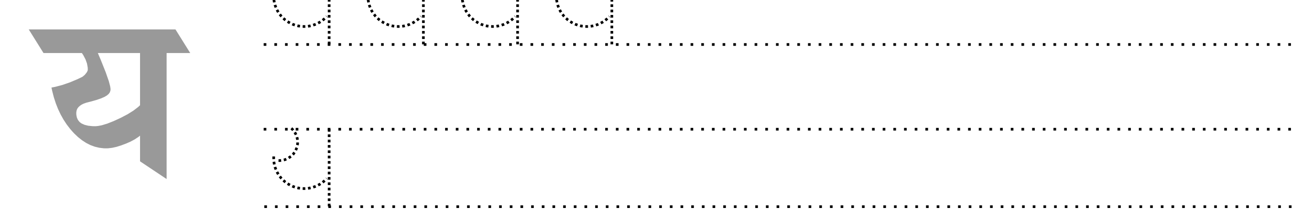

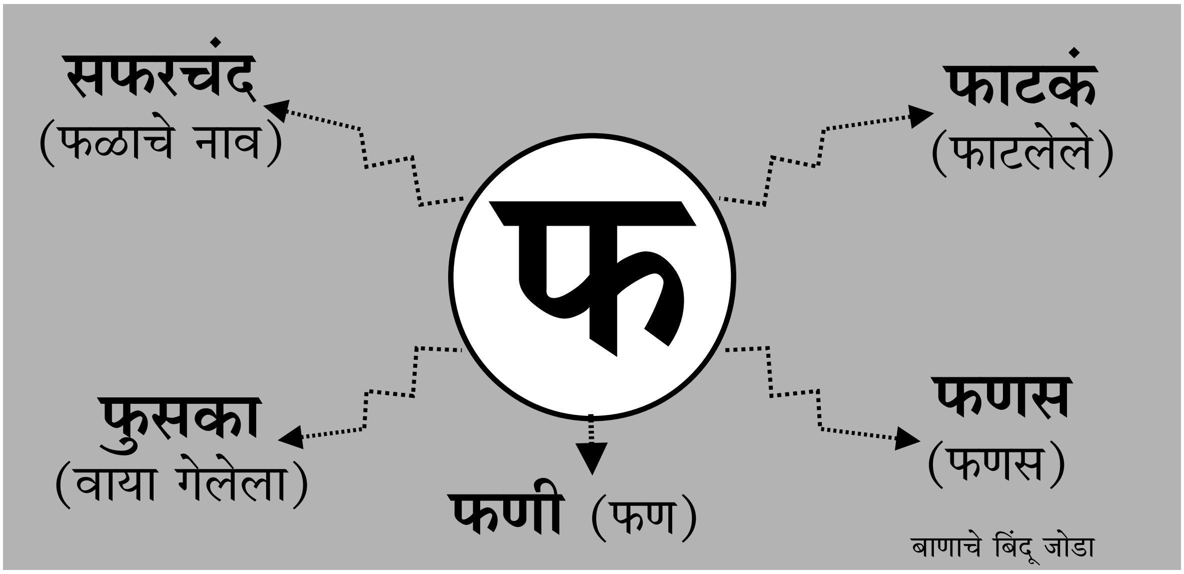

'फ' अक्षर बघ. 'फ' ला ◯ कर.

फाटकं : लिला फाडके फाटलें आहाय.
(लिलाचे कपडे फाटके आहेत.)

फणी : नागांय फणी काडी.
(नागाने फणा काढला.)

सफरचंद : ईशांत सफरचंद खाहाय.
(ईशांत सफरचंद खातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

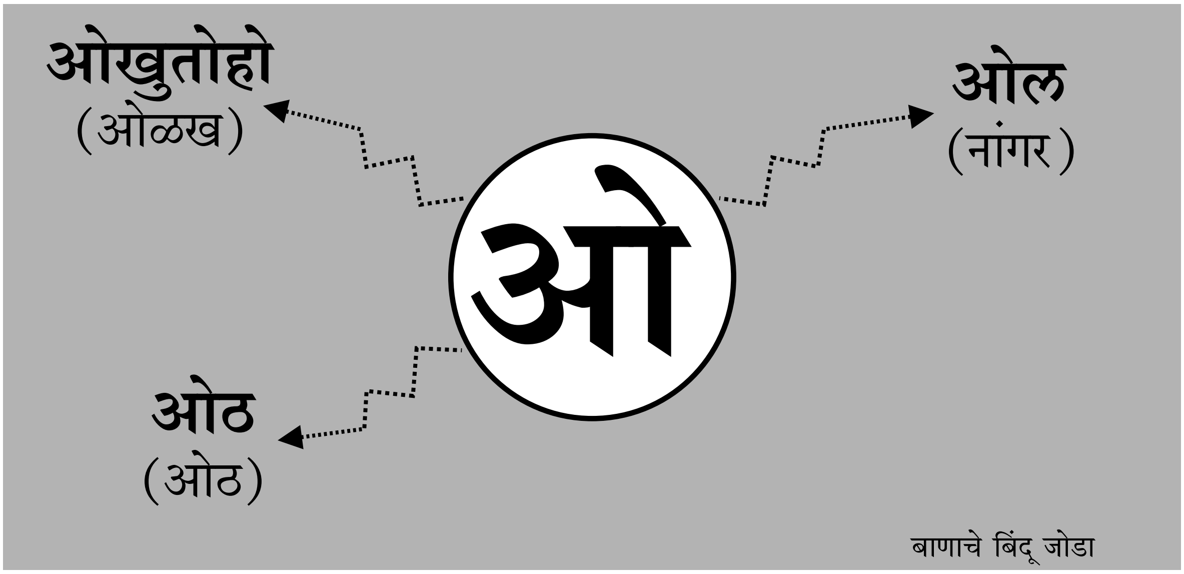

'ओ' अक्षर बघ. 'ओ' ला ◯ कर.

ओल : खेताम ओल फिरवेहें.
(शेतात नांगर फिरवतात.)

ओखुतोहो : मान ओखुतोहो का.
(मला ओळखतो का?)

ओठ : हियालाम ओठ फुटताहा.
(हिवाळ्यात ओठ फुटतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

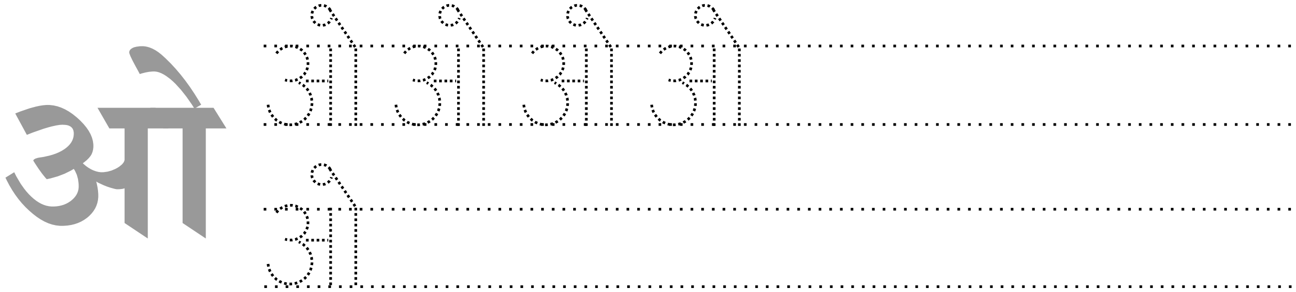

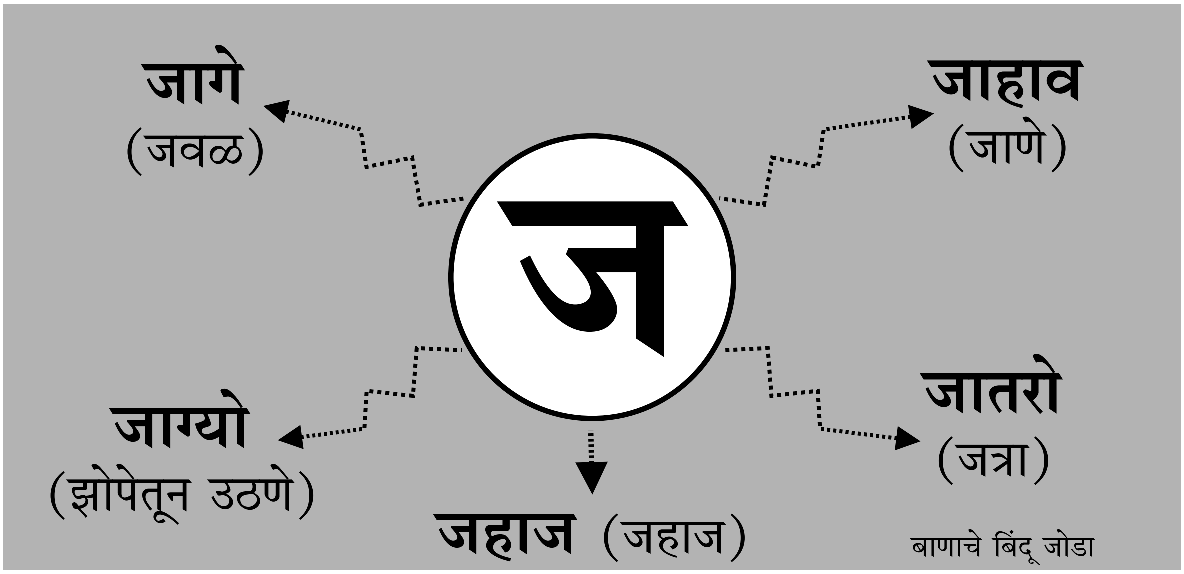

‘ज’ अक्षर बघ. ‘ज’ ला ○ कर.

जाहाव : आपु जातरो जाहाव.

(आपण यात्रेत जाऊ.)

जागे : शाळा जागे वेय हाय.

(शाळेजवळ विहीर आहे.)

जाग्यो : कुकडा आवाज उनायन शितल जाग्यो.

(कोंबड्याचा आवाज ऐकून शितल झोपेतून उठली.)

जहाज :

(.)

जातरो :

(.)

गिरव, लिही, म्हण.

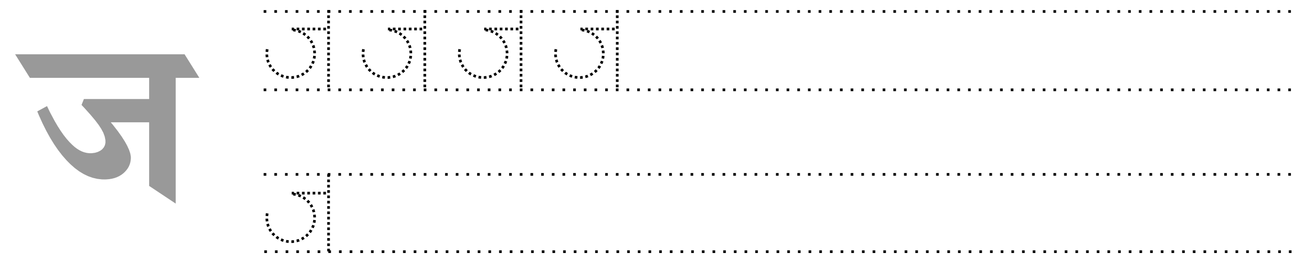

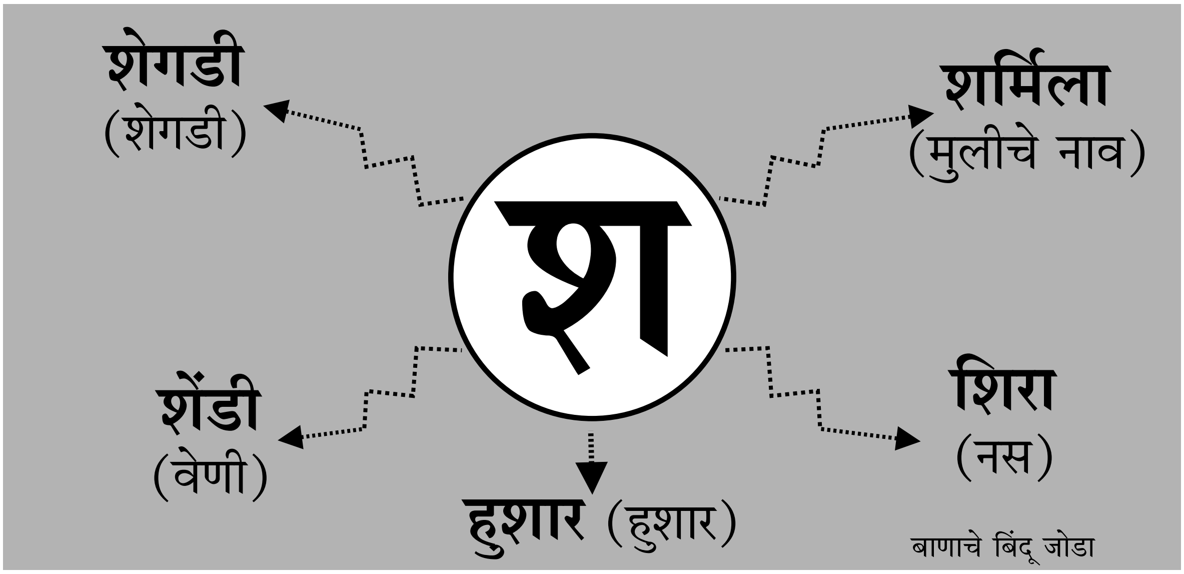

‘श’ अक्षर बघ. ‘श’ ला ◯ कर.

शर्मिला : शर्मिला शाळाम जाहाय.

(शर्मिला शाळेत जाते.)

हुशार : छोटू पाको हुशार आथो.

(छोटु जास्त हुशार होता.)

शेगडी : शेगडीव पांय गरम केतेहें.

(शेगडीवर पाणी गरम करतात.)

शेंडी : संजना शेंडी पाकीलांबी हाय.

(संजनाची वेणी खूप लांब आहे.)

शिरा :

(.)

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

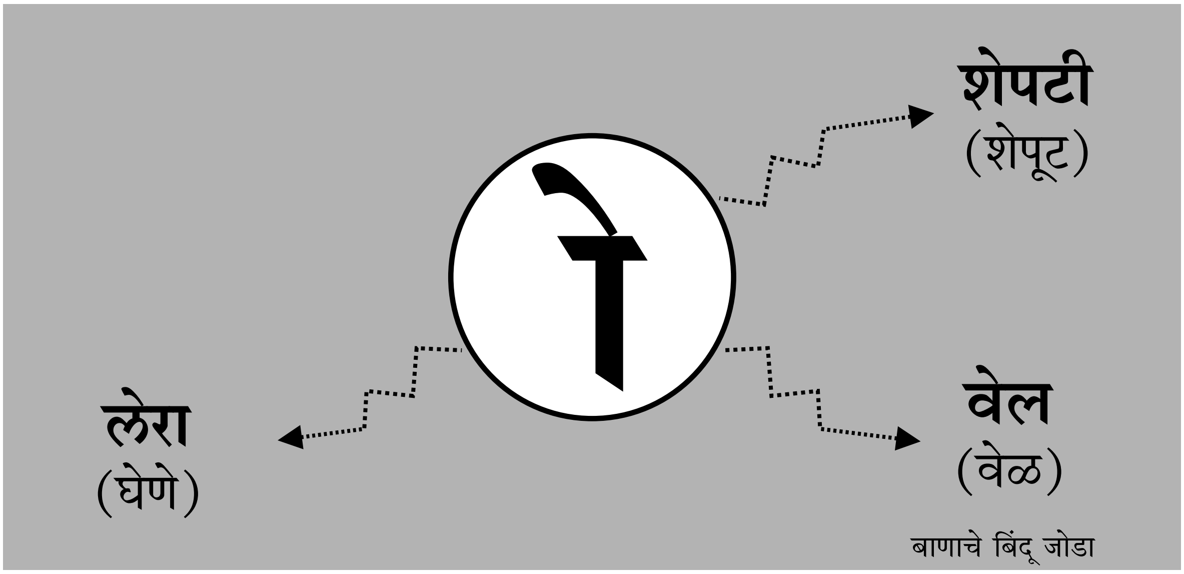

‘ ो ’ बघ. ‘ ो म ला ◯ कर.

शेपटी : गावडी शेपूटी ऐ.

(गायीची शेपटी पाहा.)

लेरा : ऐ पैसा लेरा.

(हे पैसे घे.)

वेल : काय वेल वेयीही.

(किती वाजले आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

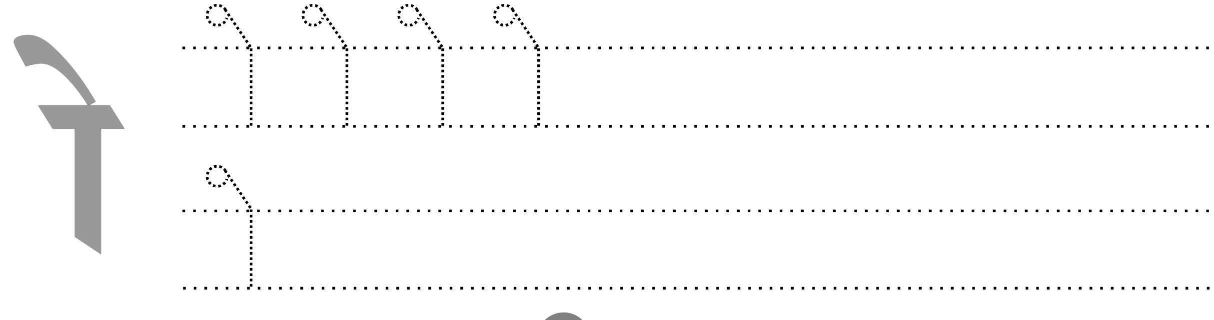

ण ख थ औ भ ै

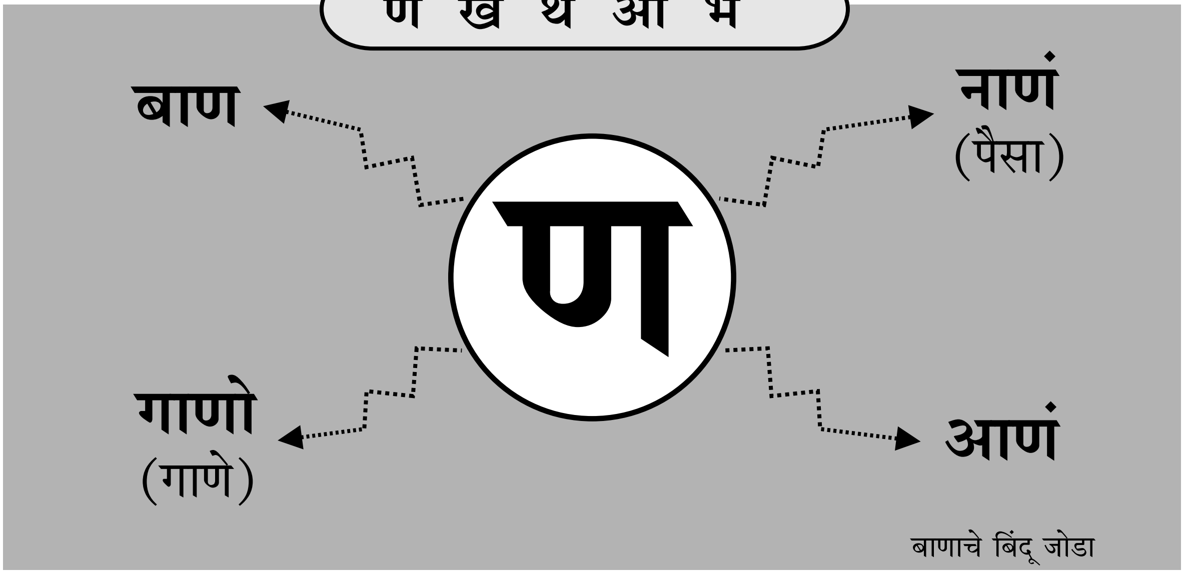

'ण' अक्षर बघ. 'ण' ला ◯ कर.

बाण : ओ बाण ते.

(हा बाण धर.)

गाणो : सिनेमा गाणो आख.

(सिनेमाचे गाणे सांग.)

नाणं : नाणं लिन दुकानम जो.

(हे पैसे घेऊन दुकानात जा.)

आणं :

(.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

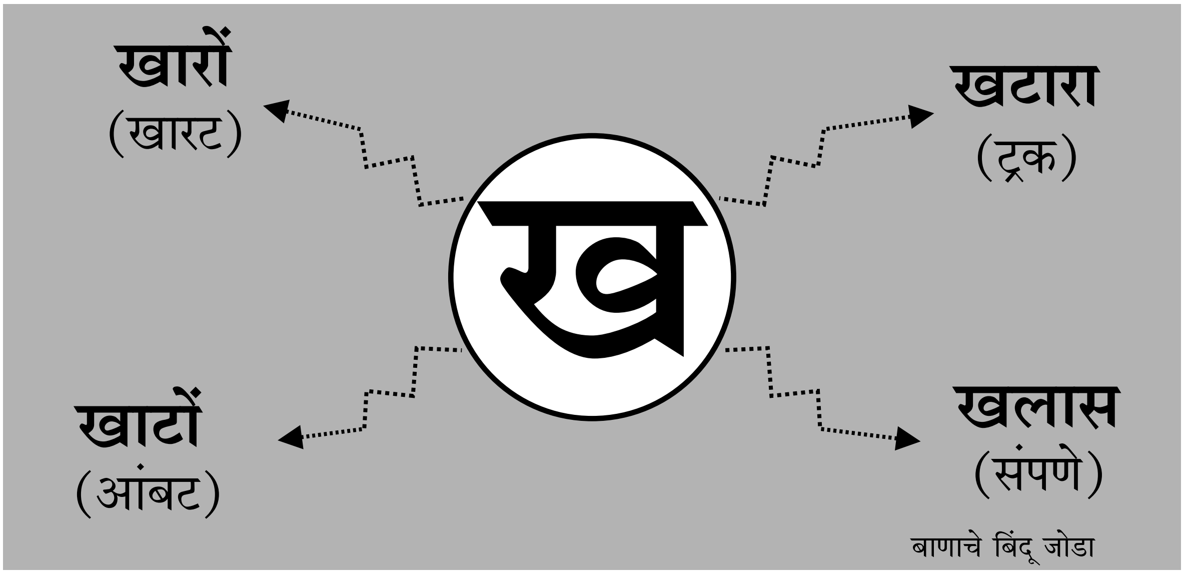

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ○ कर.

खारों : डा खारी लागेहे.

(डाळ खारट लागते.)

खाटों : आंबो खाटों लागेहे.

(आंबा आंबट लागतो.)

खटारा : खटाराम बोहिन जो.

(ट्रकमध्ये बसून जा.)

गिरव, लिही, म्हण.

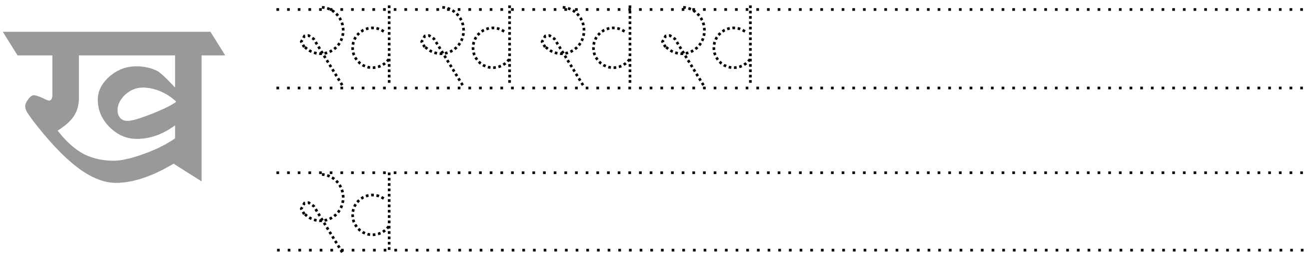

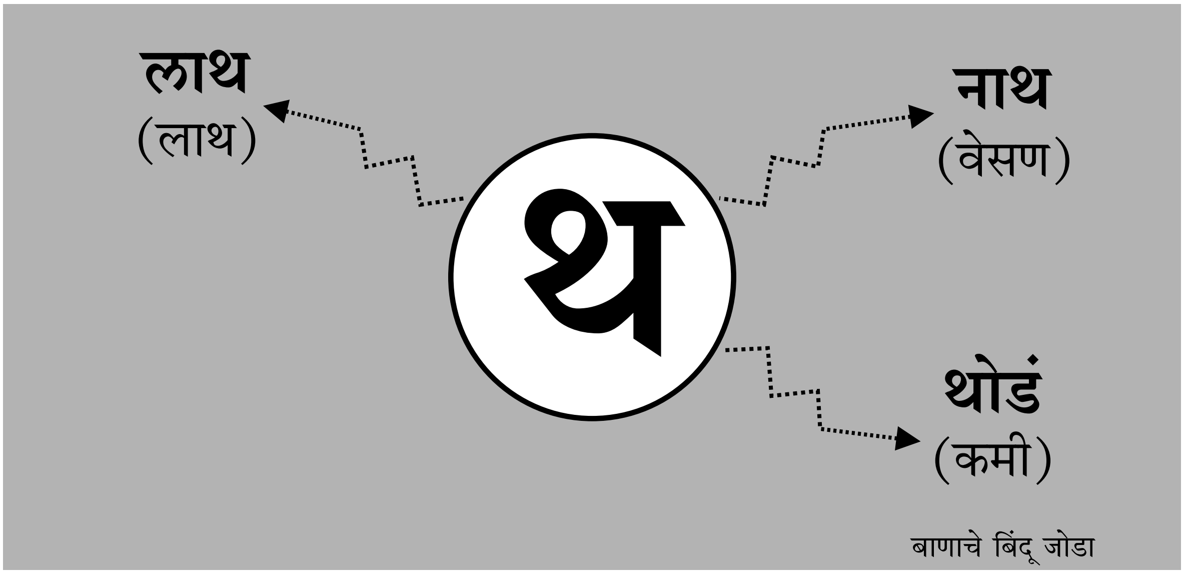

‘थ’ अक्षर बघ. ‘थ’ ला ○ कर.

नाथ : बैला नाथ ते.

(बैलाची वेसण पकड.)

लाथ : ओ बैल लाथ मारेहें.

(हा बैल लाथ मारतो.)

थोडं : इ काम थोडं आहाय.

(हे काम कमी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

सैनिक

औकात
(लायकी/किंमत)

औ

औषध

बाणाचे बिंदू जोडा

'औ' अक्षर बघ. 'औ' ला ◯ कर.

औकात : तो कोमें औकात हाय का?

(तुझी घरात किंमत आहे का?)

सैनिक : सैनिक देश राखवाली केहे.

(सैनिक देशाचे रक्षण करतो.)

औषध : दुख्याल औषध खा देतेहे.

(आजारपणात औषध खायला देतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

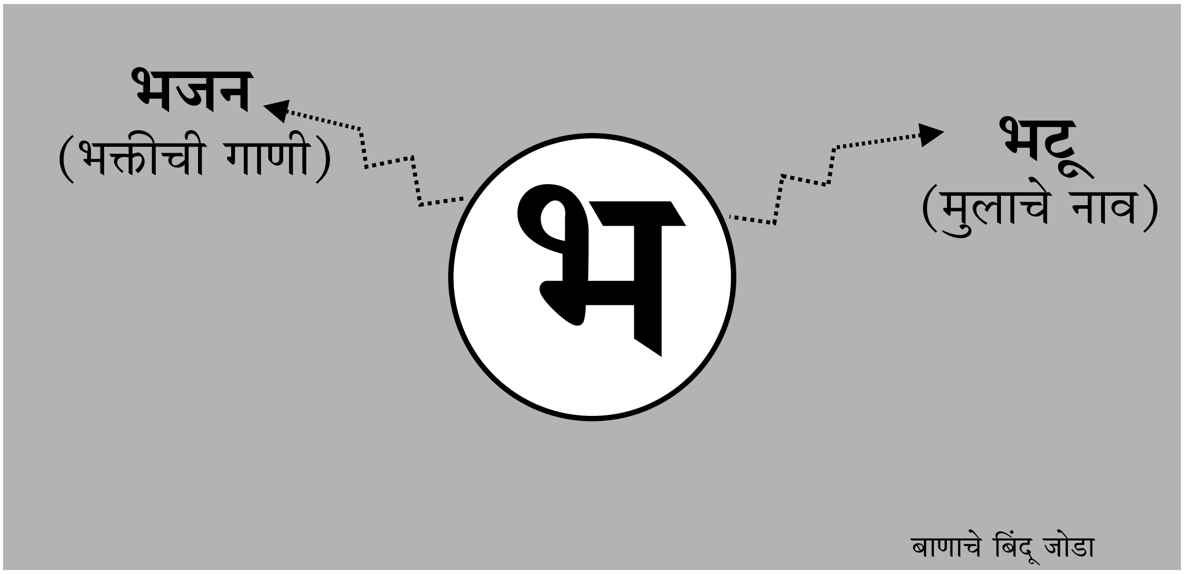

‘भ’ अक्षर बघ. ‘भ’ ला ◯ कर.

भटू : भटू शालाम रोज जाहे.

(भटू रोज शाळेत जातो.)

भजने : मंदिराम भजने आखतेहें.

(मंदिरात भजने गातात.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

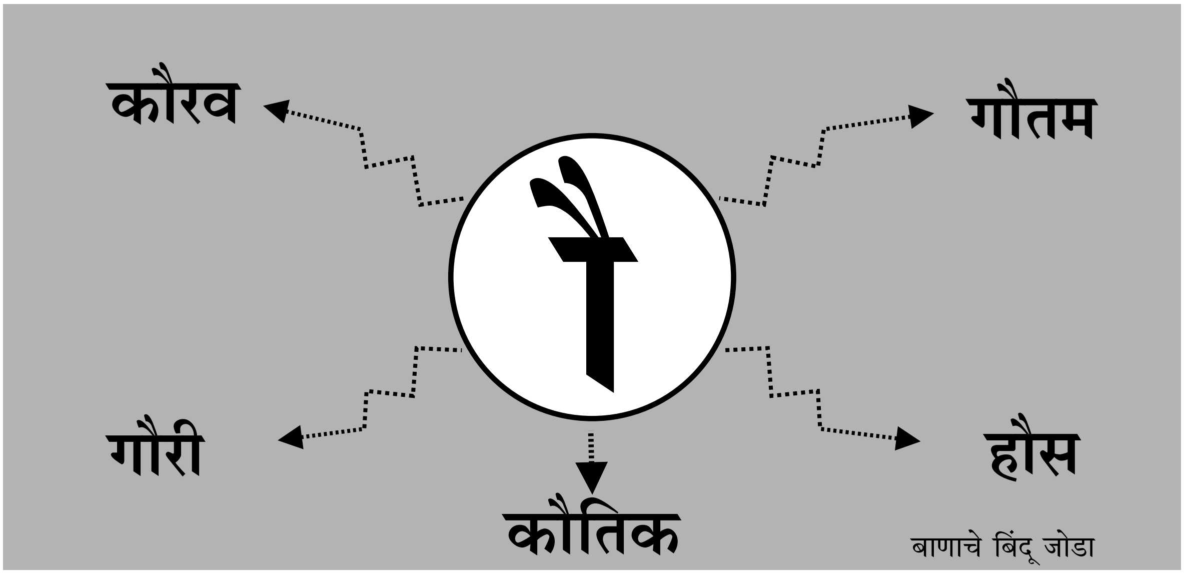

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ’ ला ○ कर.

कौरव	गौरी
गौतम	कौतिक
हौस	औषध

गिरव, लिही, म्हण.

ौ

ट ढ ठ छ ष

ट

टाली
(टक्कल)

टाकी
(हौद)

टिकाम
(टिकाव)

टिगलो (रास)

टालो
(कुलुप)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ट' अक्षर बघ. 'ट' ला ○ कर.

टाकीम : रमेश टाकीम पांय पो.

(रमेश टाकीत पाणी भर.)

टाली : गोटु मुनकाम जुवा आथा-त्तियाल टाली की देदी.

(गोटूच्या डोक्यात उवा असल्याने त्याचे टक्कल केले आहे.)

टिकाम : खोदकामाला टिकाम लागेहें.

(खोदकामाला टिकास लागते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

ट ट ट ट

ट

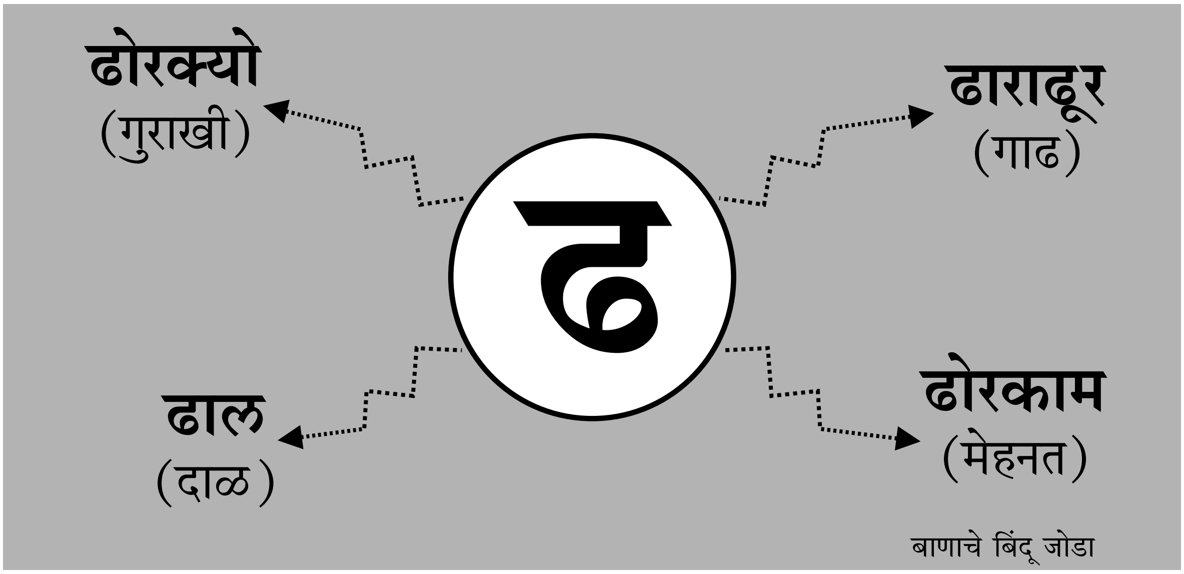

'ढ' अक्षर बघ. 'ढ' ला ◯ कर.

ढाराढूर : कुत्रो ढाराढूर हुवतोहों.

(कुत्रा गाढ झोपला आहे.)

ढोरक्यो : ढोरक्यो गावडे चारांगियो.

(गुराखी बैल चारायला गेला.)

ढोरकाम : रामो ढोरकाम केहें.

(राम मेहनत करतो.)

ढाल : ढाल खारी लागेहे.

(डाळ खारट लागते.)

गिरव, लिही, म्हण.

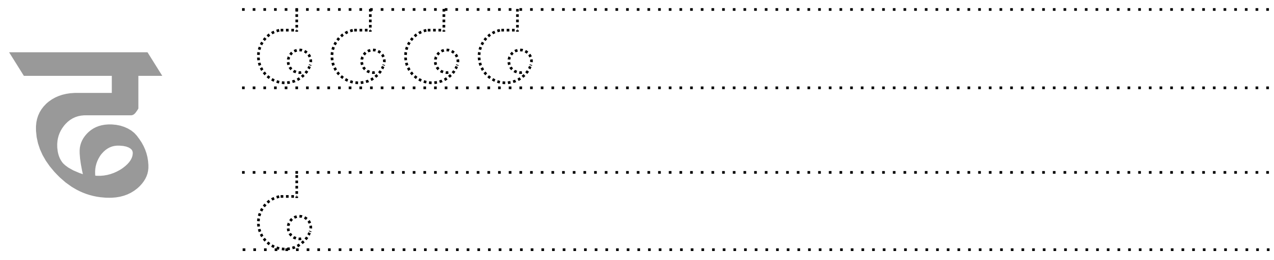

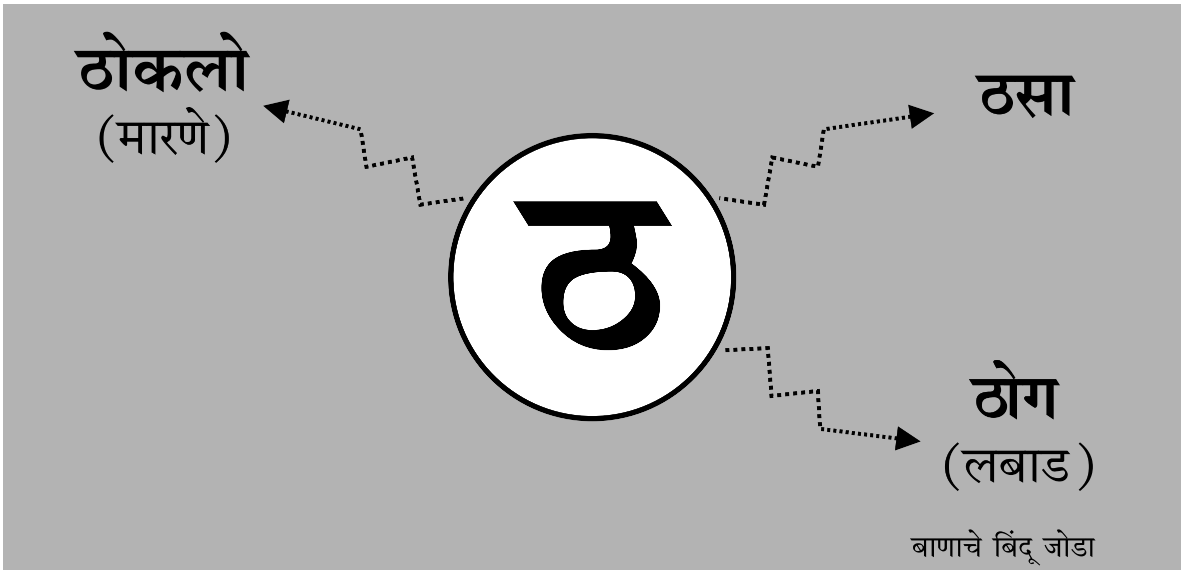

‘ठ’ अक्षर बघ. ‘ठ’ ला ◯ कर.

ठोग : गोटु खूप ठोग आथो.

(गोटु फार लबाड होता.)

ठसो : पोयरे कागदाव ठसो उमठावतेहें.

(मुले कागदावर ठसे उमटवतात.)

ठोक्यो : बांडाल खूप ठोक्यो.

(चोराला खूप मारले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

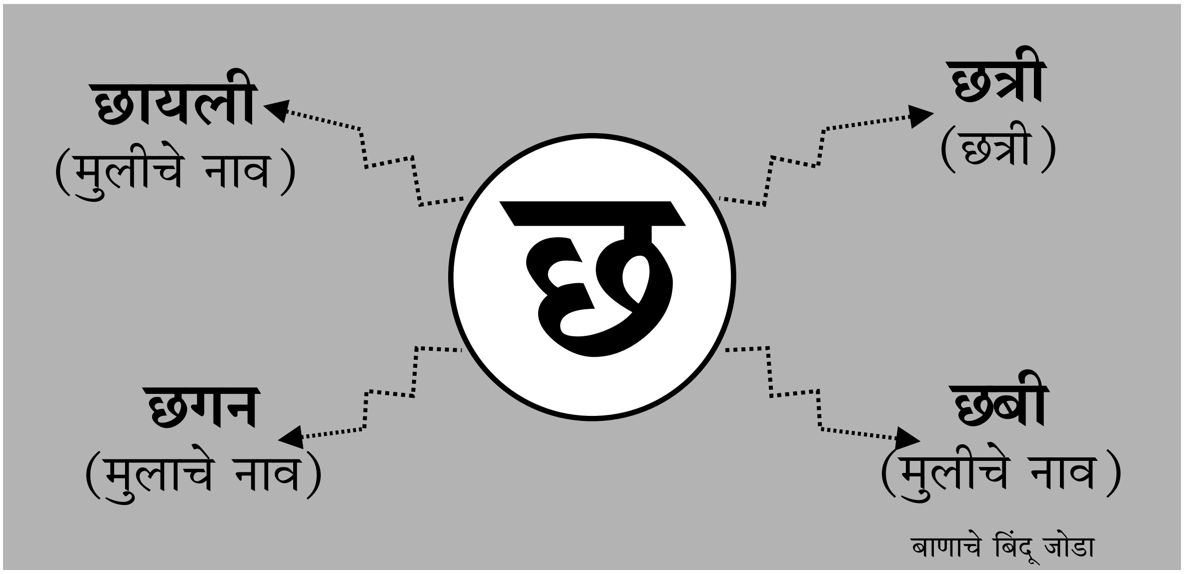

‘छ’ अक्षर बघ. ‘छ’ ला ◯ कर.

छत्री : पायांम छत्री वापरूतेहे.

(पावसाळ्यात छत्री वापरतात.)

छायली : छायली हानी हाय.

(छायली लहान आहे.)

छबी : छगनाने हानी छबी हाय.

(छबी छगनहून लहान आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

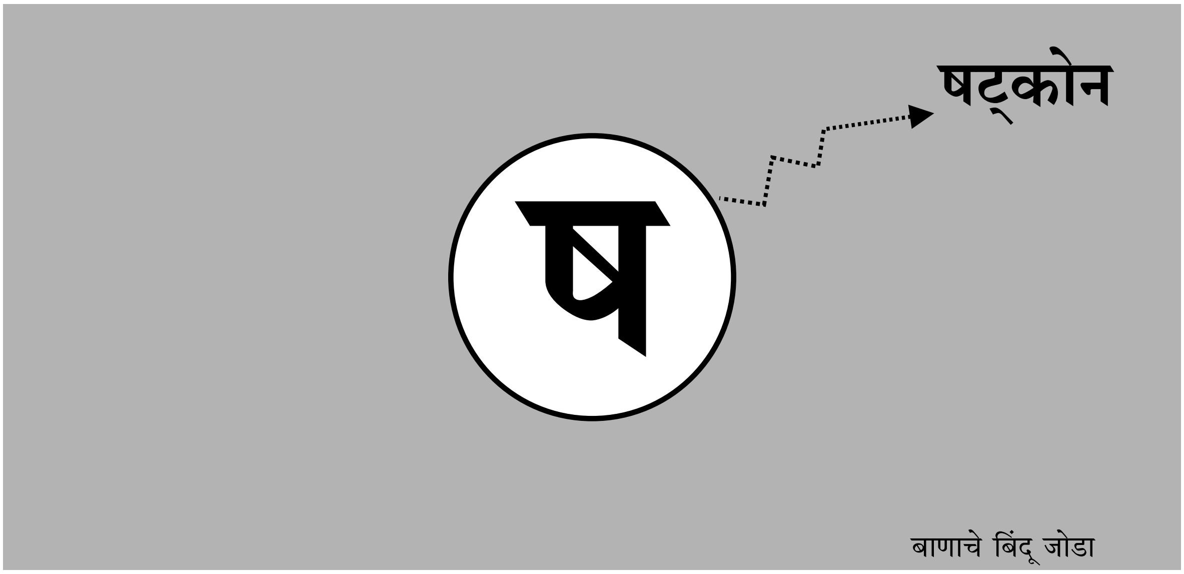

'ष' बघ. 'ष' ला ◯ कर.

रामू षटकोन काड.

(रामू षटकोन काढ.)

गिरव, लिही, म्हण.

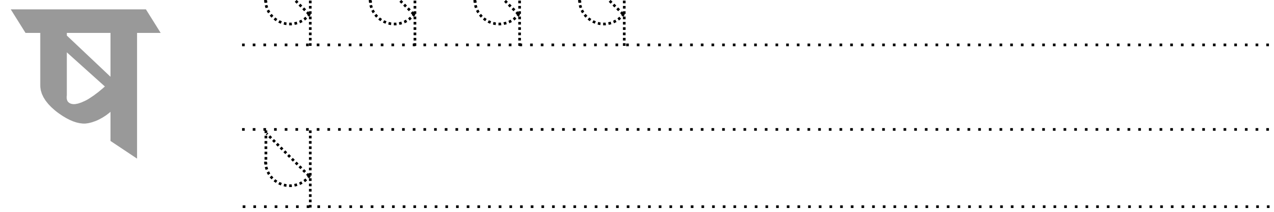

कविता गाणे

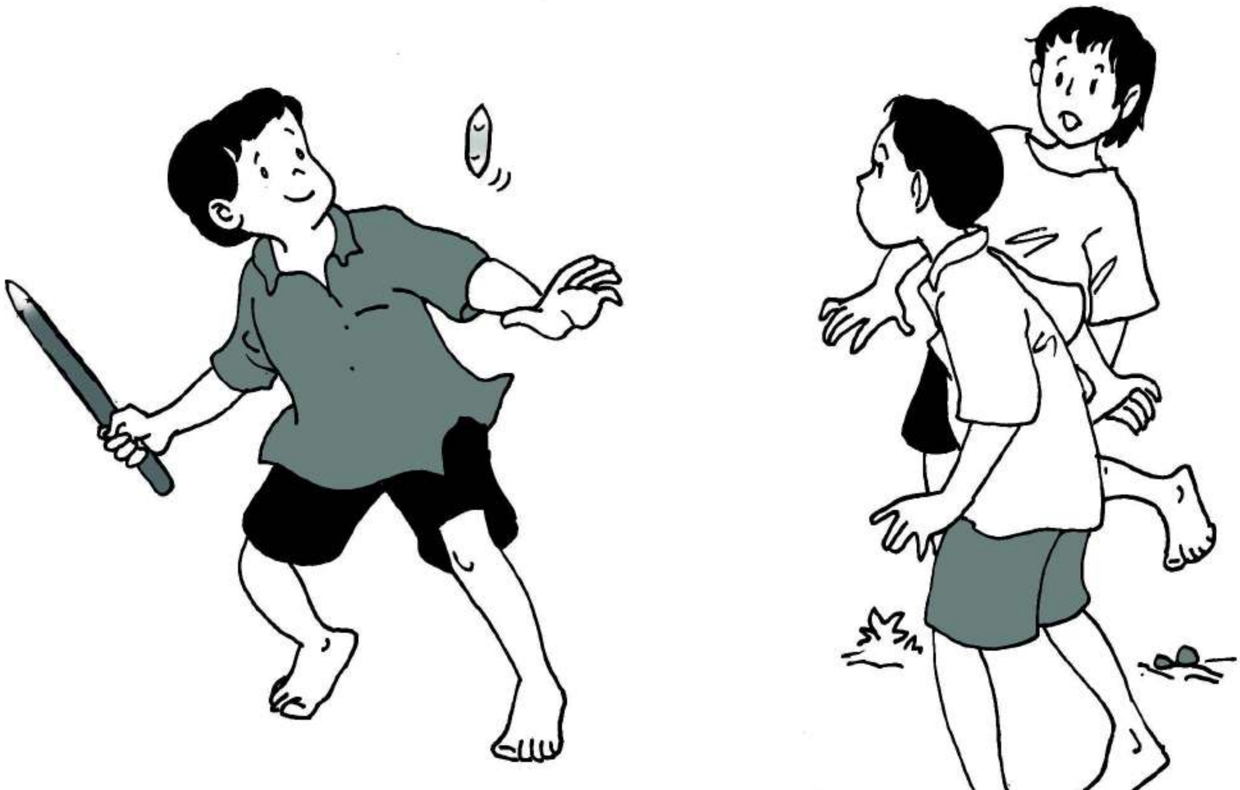

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

◆ चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)

◆ पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.

◆ आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?

◆ पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?

◆ गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

◆ शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

◆ अग्गोबाई- ढग्गोबाई

◆ लागली कळ - केवढी झळ

◆ लागली फार - पाण्याची धार

◆ उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

◆ वारा गरा गरा सो सो सूम
ढुम ढुम ढुम चम चम छडी

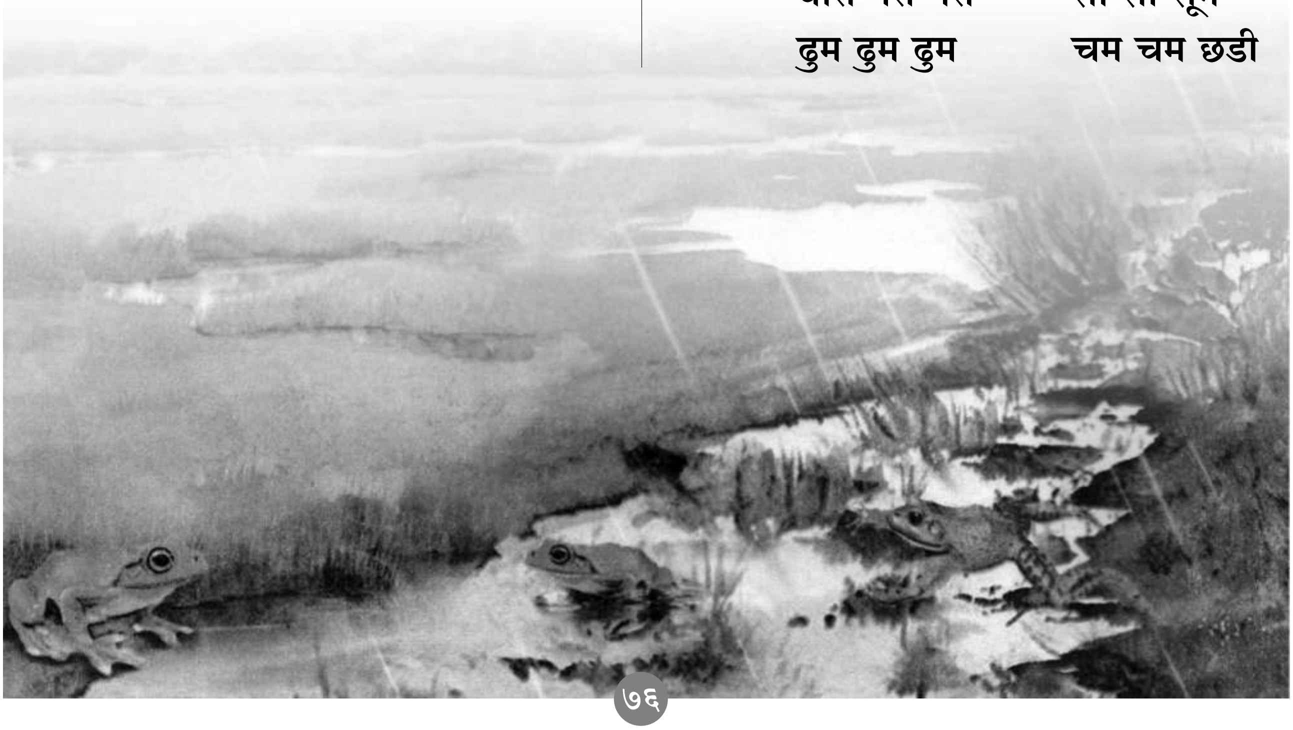

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

जोडीची गंमत

• रुजतं-निजतं-झिजतं

• झुलता-झुलता

• झाड होईल छान

• बहरेल रान

बिया, झाडे, पाने, फांद्या, फुले यांचा प्रत्यक्ष अनुभव शिक्षकांनी मुलांना देणे.

आई, मला दे ना.

१. तुला बंदुक आवड?
(तुला बंदुक आवडते का?)
२. तुला गाडी चालावाला पट का?
(तुला गाडी चालवायला आवडेल का?)
३. इवानम बठाला पट?
(विमानात बसायला आवडेल का?)
४. तुला बाहुली आवड?
(तुला बाहुली आवडते?)
५. मोठा व्हइन काय बनशी?
(मोठा झाल्यावर काय बनशील?)

आई, मला देना', या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा (मां कोडो)

• विद्यार्थ्यांना घोड्याचे चित्र दाखवावे. घोड्याचे वर्णन विद्यार्थ्यांकडून करून घ्यावे. (बोलीभाषेत वर्णन केले विद्यार्थ्यांना तरी चालेल)

• शिक्षकांनी घोडा, त्याचे उपयोग याचे वर्णन करावे.

• कविता तालासुरात अभिनयासह वर्गात सादर करणे व कृती विद्यार्थ्यांकडून करून घेणे.

• इतर पाळीव प्राण्यांची नावे व उपयोग यांच्या विषयी गटागटांत चर्चा घडवून आणणे. (बोलीभाषेत चर्चा केली तरी चालेल)

• विद्यार्थ्यांना बोलीभाषेत केलेली चर्चा किंवा सारांश प्रमाणभाषेत विद्यार्थ्यांना समजावून देणे.

• प्राणी - उपयोग सांगणे. असा खेळ गटागटात शिक्षकांनी घ्यावे.

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.

जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

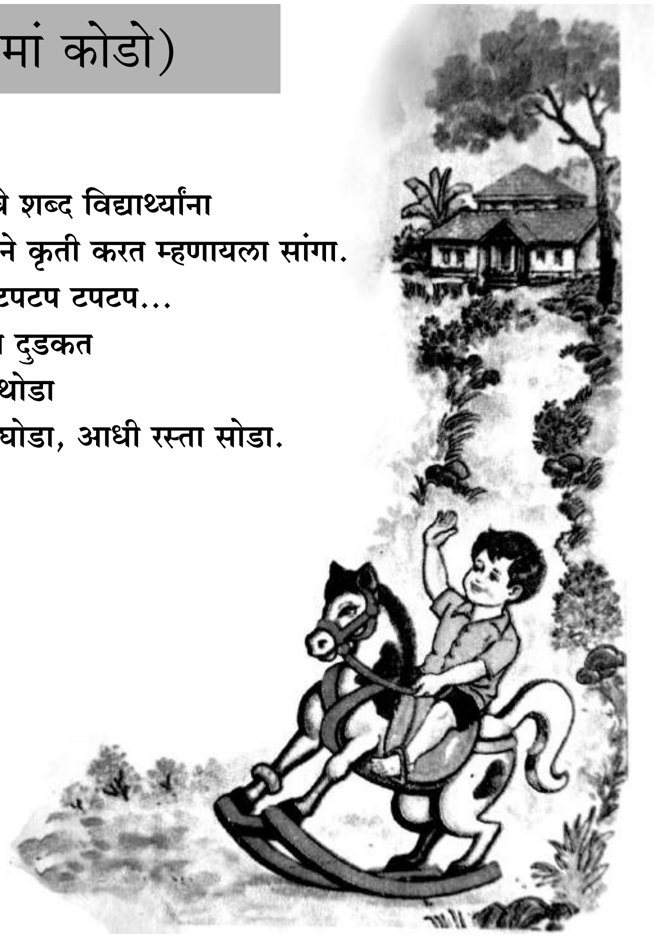

अेहेंडो-केहेंडो (असे कसे?)

१. चांदुल्या केहेंडीवेल देखालाहा?
(चांदणे केव्हा दिसतात?)
२. मोर किंही रेहें?
(मोर कुठे राहतो?)
३. मासं किही रेहे?
(मासा कुठे राहतो?)
४. आपू याकी (आयो) बाराम आखा.
(आपल्या आईविषयी माहिती सांगा?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

ऐका - म्हणा

- कविता तालासुरात विद्यार्थ्यांकडून गाऊन घेणे.
- विद्यार्थ्यांना प्रश्न विचारणे.

१. जाडोआबो कोता तास हुवेहें? लोठेबा किती तास झोपतात?

नादानुकारी शब्द : दिवसा-रात्री; तरी-पुरी ; काम-घाम

गाडी आली.. गाडी आली

१. तुला कोणकोणत फय माहिती सत तेसनी नाव सांग?

(तुला माहिती असलेल्या फळांची नावे सांग?)

२. तुमना वावरम कोणत फय येत?

(तुमच्या शेतात कोणती फळं येतात?)

३. तुम्ह झुकझुक गाडीना खेय खेवत का?

(तुम्ही झुकझुक गाडीचा खेळ खेळता का?)

फळांची चित्रे मुलांना दाखवा.

कवितेला सुरुवात करा?

वेड कोकरु

१. तुन्ही घर बकऱ्या सत?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)
२. मेंढ्या सत?
(मेंढ्या आहेत का?)
३. तुमला तेसना बच्चा आवड?
(तुम्हाला त्यांची कोकरं आवडतात का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील
बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन
करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. चित्राम केला केल्ला जनावरे आहाय?
(चित्रामध्ये कोणकोणते प्राणी आहेत?)
२. तुमा आखा आऱ्या वनभोजनाल जाताहाका?
(तुम्ही सर्व मित्र वनभोजनाला जाता का?)
३. वनभोजनाल गाणे, गोठ्या, नाच केताहा का?
(वनभोजनमध्ये गाणी, गोष्टी असं करतात का?)
४. तुमा वनभोजनाम मज्या वाटहे का?
(तुमच्या वनभोजनामधली मैफील कशी वाटते?)
५. इया चित्राम् जनावराहा जमाव केहेंकी हाय?
(या चित्रामधील प्राण्यांची मैफील कशी आहे?)

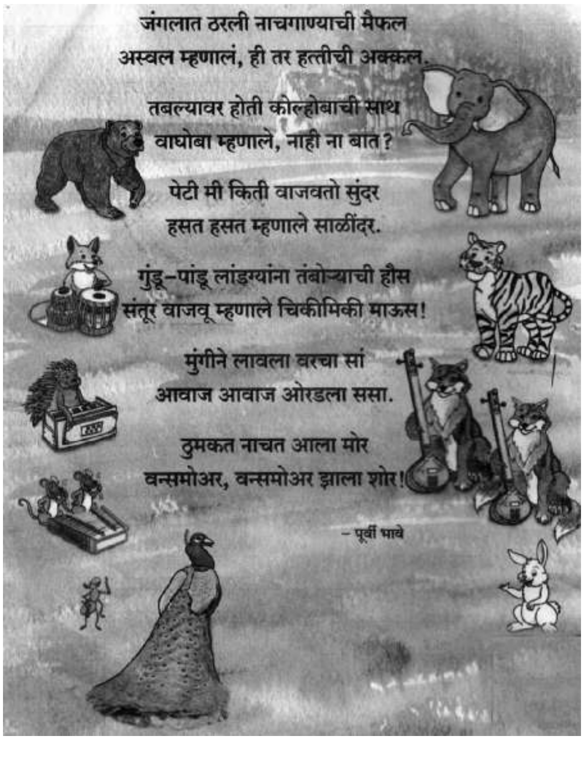

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी
यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.
जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.
जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.
◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी
बालभारती
वर्ग पहिला

बोलीभाषा माथवाडी

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : माथवाडी

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : कल्पना सोनवणे, प्रकाश वसावे,
संभाजी वळवी, रूपसिंग वळवी

कार्यपुस्तिका : अनुवाद व लेखन - रूपसिंग वळवी

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.

विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

- ☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.
- ☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.
- ☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.
- ☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.
- ☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
  उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.
- ☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.
- ☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.
- ☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.
- ☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.
- ☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माआ पान (माझे पान)

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

चित्रात कोणकोणते प्राणी दिसतात?

चित्राम कोडले-कोडले जनावारे देखाअ्तेहे?

माकड (माकड), गावडी (गाय), हुणु (कुत्रा), आथी (हत्ती), जिराफ, खाबडो (कासव), किडू (अळी), डेटकं (बेडूक), मासा, सिडी (पक्षी), फेफ्टे (फुलपाखरू)

बोट ठेवून विद्यार्थ्यांना बोलू द्या.

चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांना परिचित असे प्राणी कोणते?

चित्राम कायनाहा पोन तुमुहू मुंदू ओय एहलाहा जनावारो नावे कोवा?

- या प्राण्यांच्या नावावरून मुलांना बोलते करा.
- विद्यार्थ्यांना प्राण्यांच्या नावाबरोबरच ते कसा आवाज करतात, ते विचारा.

मुलांना आवाज काढू द्या.

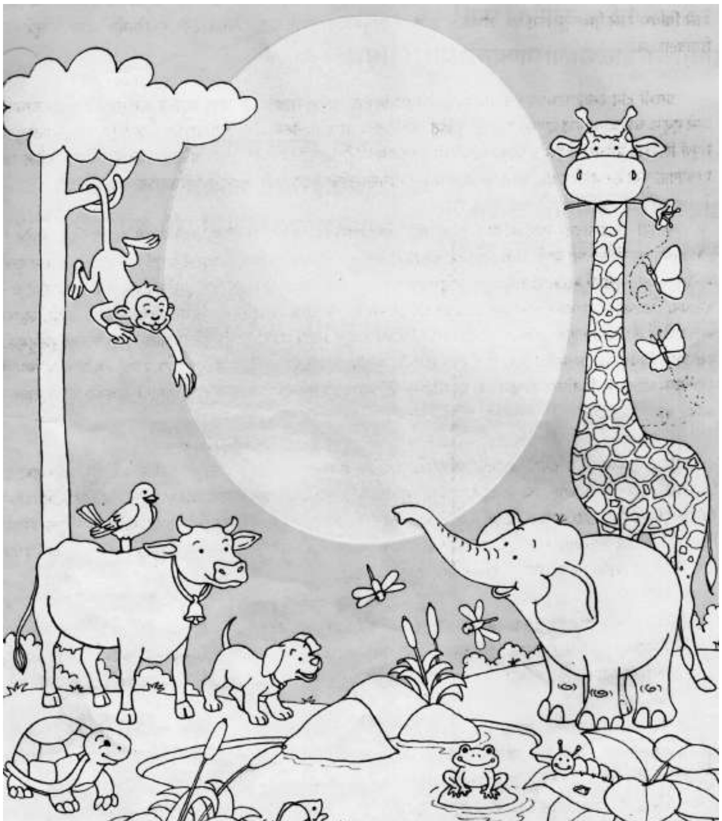

कुकडी (कोंबडी) **पिशे** (पिल्लू)

बोकडी (बकरी) **उंदिई** (उंदिर)

हाप (नाग) **विसीई** (विंचू)

सिडी (चिमणी) **कागडू** (कावळा)

हेअडो (सरडा) **पेरवा** (कबुतर)

किडावं (मुंगी) **काकड्यो** (खेकडा)

आसालो (अस्वल) **कोल्यू** (कोल्हा)

कालाव (मोर)

चित्र कथा

मन्हा रोमतेह (माझे खेळ)

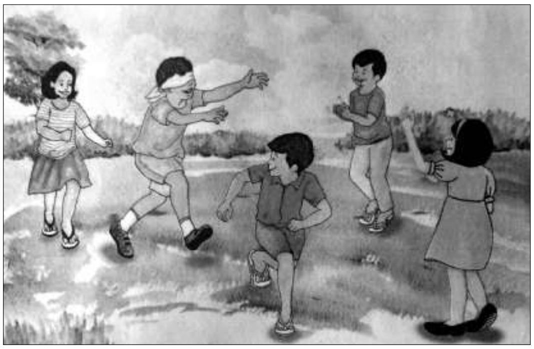

चित्र पाल चित्राम कि-कि देखाअहे ते कोवा.

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?

चित्र - १ आंदली कुमाणी (आंधळी कोशीबीर)

१. पोऱ्याआ डोआ किहावाअही बांद्याहा?

(मुलाच्या डोळ्यावर काय बांधलं आहे?)

२. पोऱ्ये काहा गुगदीअ्तेहे?

(मुले कशाला पळत आहेत?)

चित्र - २ पुडक्यी (लगोरी)

१. पुडक्यीही किहावाअ्ही जोंहतेहे?

(लगोरीला कशाने मारतात?)

२. डोणोअ् पुडक्यी रोमतेह के?

(दगडांची लगोरी खेळतात काय?)

चित्र - ३ कॅरम

१. पोऱ्ये कि रोमतेहो?

(मुले काय खेळत आहे?)

२. गोट्यीही किहावाअही देतेहो?

(गोट्यांना कशाने मारतात?)

चित्र - ४ सापशिडी

१. तुमु गुडगुळी रोम्येहे के?

(गुळगुळी खेळले आहात काय?)

२. कागलोपो किहाआ चित्र देखाअ्हे?

(कागदावर कसले चित्र दिसत आहे?)

३. तुमु कोओ कि-कि रोमतेहो?

(तुम्ही घरी काय-काय खेळतात?)

मन्हा रोमतेह (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

माआ दोस्तीई (माझे मित्र)

चित्र पाल. ताआ दोस्तीई माहिती को (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

चित्र - १

१. ताआ दोस्तीई नावे को?

(तुझ्या मित्रांची नावे सांग)

२. ताआ हाना दोस्तीई नावे को?

(तुझ्या लहान मित्रांची नावे सांग)

चित्र - २

१. चित्राम की-की देखाअ्हे ते को?

(चित्रात काय-काय दिसतं ते सांग)

२. फेफ्टाहा कोडो तोएहे?

(फुलपाखरूला कोण पकडतो?)

चित्र - ३

१. पोऱ्यू कोडाअ्री रोमेहो?

(मुलगा कोणाबरोबर खेळतो?)

२. साडो आहने की देखाअहे?

(झाडाजवळ काय दिसतं?)

चित्र - ४

१. पोऱ्यो पांअयोम कि तोअहे?

(मुलगा पाण्यात काय पकडत आहे?)

२. डाबराआ टेकोपो कोडो बोठोहो?

(डबक्याच्या किनाऱ्यावर कोण बसले आहे?)

माआ दोस्तीई (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

◆ पाठ शिकविताना विचारा.

◆ विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?

◆ जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.

◆ **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

◆ प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.

◆ श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.

◆ गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

माआ कुटुंब (माझे कुटुंब)

आपले घर व कुटुंबाबद्दल सांगा.

आजी - (डाहलाई), आजोबा (डाहलुबाबू), आई (आया),
बाबा (बाबू), दादा (दादू), ताई (बाय), मी (मी/मे)
चित्र परिचय - मुलांना चित्र, वाचायला सांगा.

↓ **या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.**

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.)

बोली भाषेत विचारा? (पाठातील चित्र)

१. चित्राम कोडो-कोडो देखाअ्हे?

(चित्रात कोण-कोण दिसतं?)

२. कोडली वस्तू देखाअत्यीही?

(कोणत्या वस्तू दिसतात?)

३. कोडो कोडाअ्री गोगेहे?

(कोण कोणाशी बोलत आहेत?)

४. पोऱ्यी कि पुरो कोअयो?

(मुलीने काय पूर्ण केले?)

५. पोऱ्यी कोडाअ्ही जाहे?

(मुलगी कोणाकडे जात आहे?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा)

चित्र १

१. डाबराम कोडो ओतं?

(डबक्यात कोण होते?)

२. खांबोरी कि बांद्यो?

(खांब्याला काय बांधलं?)

चित्र २

१. सोली किहाआ बोण्यी?

(झोपाळा कशाचा बनविला?)

२. सोलीपो कोडो इंदलाए वोल्ये?

(झोक्यावर कोण झोके घेऊ लागले?)

चित्र ३

१. कि उडो वोल्यो?

(काय उडू लागले?)

चित्र ४

१. ते खांब नाहा ताहरा कि ओता?

(ते खांब नव्हते, मग काय होते?)

२. डेटके किहाम उडीत पोड्ये?

(बेडकांनी कशात उड्या मारल्या?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी. (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

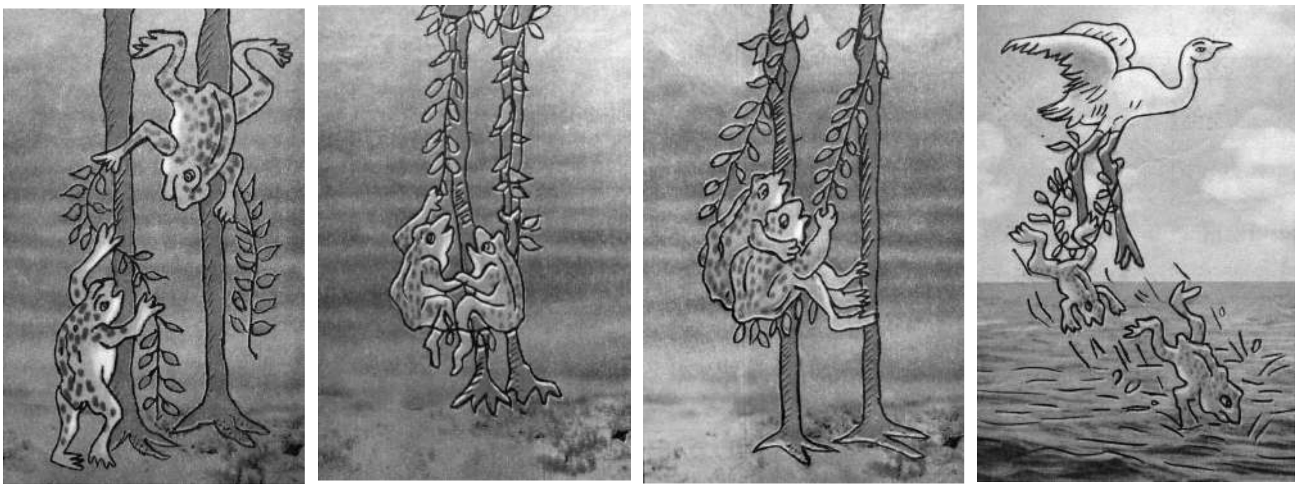

माझी शाळा

(बोली भाषेत विचारा)

१. चित्र पाल. चित्राम कि- कि देखाअहे ते को.

(चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसतं?)

२. केतहे पोऱ्ये रोमतेहे?

(किती मुले खेळत आहेत?)

३. पोऱ्ये कि रोमतेहे?

(मुले काय खेळत आहे?)

४. पोऱ्याहा कोडो सिकाडेहे?

(मुलांना कोण शिकवत आहे?)

५. शाळाम किहा-किहाआ चित्र देखाअ्तेहे?

(शाळेत कसली कसली चित्रे दिसत आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

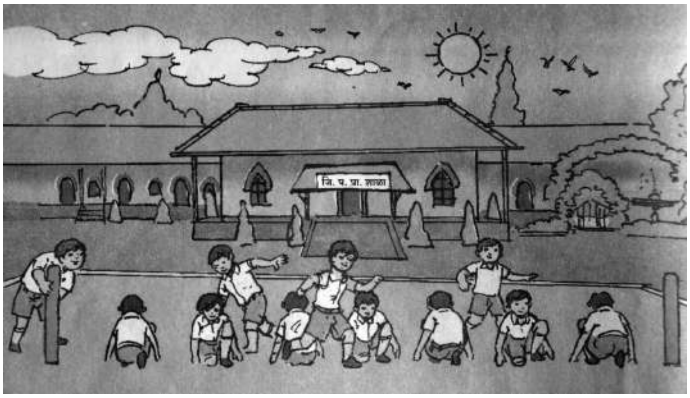

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. चित्रम काय काय दळाय?
(चित्रामध्ये काय दिसते?)
२. काय करी रह्यनत?
(कोण काय-काय करत आहेत?)
३. कुकडाआ मुनकापो कि देखाअहे?
(कोंबडीच्या डोक्यावर काय दिसत आहे?)
४. खाबडो का सोडेहे?
(कासव कशावर चढत आहे?)
५. चित्रम नविन काय दळाय?
(चित्रामध्ये नविन काय दिसते?)
६. चित्राम कोणत प्राणी सत?
(चित्रामध्ये कोणकोणते प्राणी आहेत?)
७. तुम्हला माइत सत ते प्राणीसन नाव सांग?
(तुम्हाला माहिती असलेल्या प्राण्यांची नावे सांगा.)

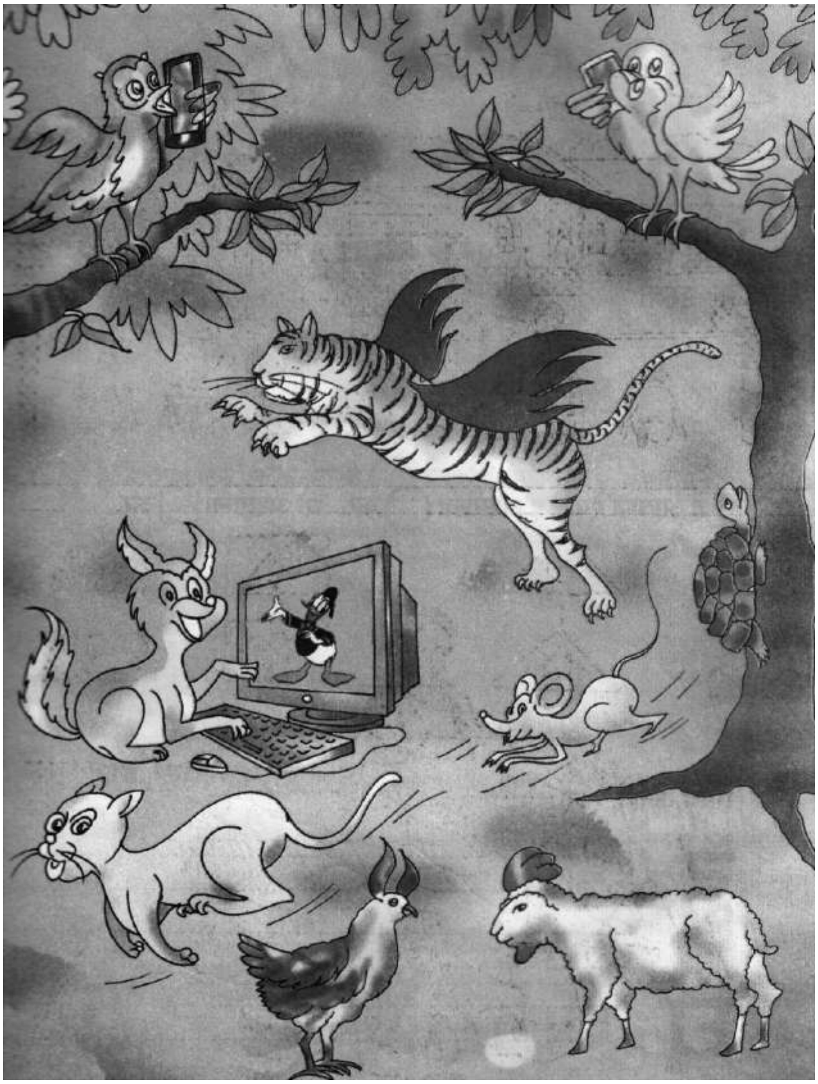

कुत्रा मांजर काय बोलतात

चित्र पाल. (चित्र बघ.)

१. बलाडो ना हुणु कि कोतेय ते कोवा

(कुत्रा-मांजर काय बोलत आहेत?)

२. बिलाडो कोडाअ्हे पालेहे?

(मांजर कोणाकडे पाहत आहे?)

३. बिलाडाआ बासे कि रोमते हे?

(मांजरीचे पिल्लू काय खेळत आहे?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?

- विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.

- विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.

- चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.

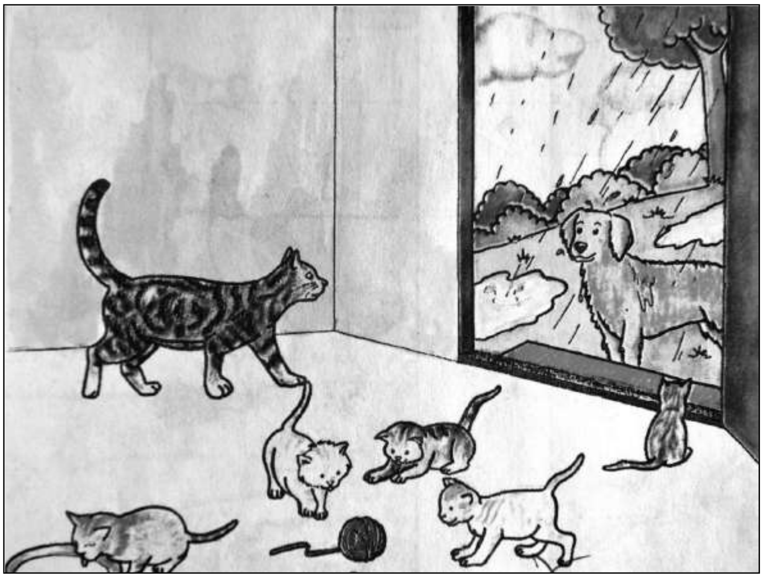

मांजराची गंमत

चित्र पाला, कांईह कोवा
(चित्र बघा, गोष्ट सांगा)

१. मांहुऊ कि ओलेहे?
(माणूस काय ओतत आहे?)

२. बिलाडाआ आथोम कि होय?
(मांजरच्या हातात काय आहे?)

३. रोटाअ्हे कोडो जाहे?
(भाकरीकडे कोण चाललं आहे?)

४. दूद कोडे उडाळ्यो?
(दूध कोणी फेकले?)

५. उंद्यो फासाळी कोडो गुगदेहे?
(उंदिरच्या मागे कोण पळत आहे?)

६. हिकाम कि ओय?
(शिंक्यात काय असेल?)

७. वेराअ्लो दूद कोडो पालतंज रोयो?
(सांडलेले दूध कोण पाहतच राहिले?)

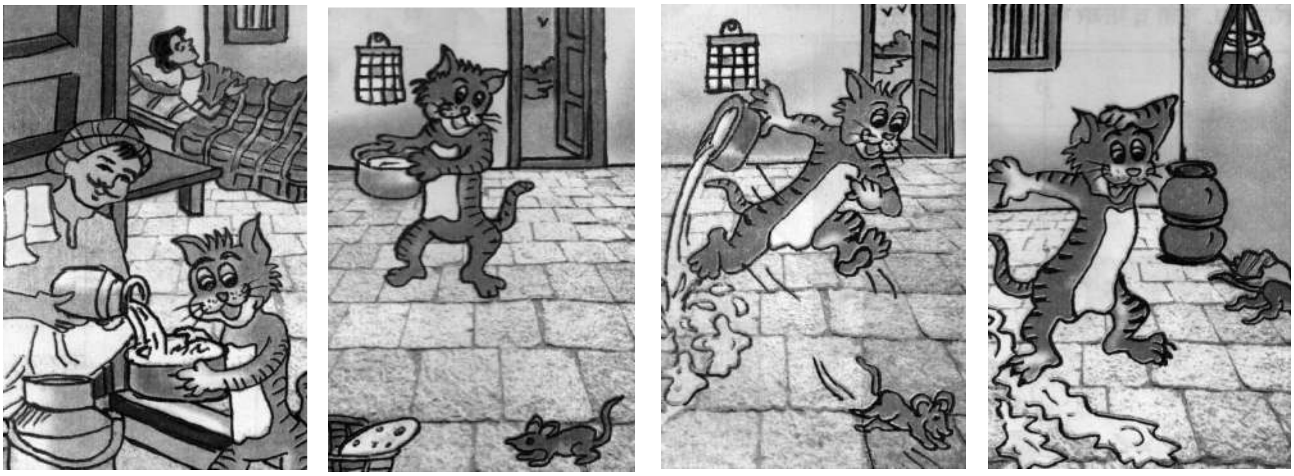

बाजार (हाट)

चित्र पाल. चित्राम कि-कि देखाअ्हे ते को.
(पाठातील चित्रावर आधारित हे प्रश्न विचारा.)
१. शाळाआ पोऱ्ये का जातेहे ?
(शाळेचे मुले कुठे निघाले ?)
२. ढकलगाडीपो कि वेसते हे ?
(ढकलगाडीवर काय विकत आहे ?)
३. घंटीवालो कि वेसतो ओय ?
(घंटीवाला काय विकत असेल ?)
४. गुलफी कोडला रंगो रोहे ?
(कुल्फी कोणत्या रंगाची असते ?)
५. याह्हीन पोऱ्यो कि लेते ओय ?
(आई आणि मुलगा काय घेत असेल ?)
६. सोत्री निसे बोहित कि-कि वेसतेहे ?
(छत्रीखाली बसून काय-काय विकत आहे ?)
७. तुमाअ्हीई बाजारोम कि-कि रोहे ते कोवा ?
(तुमच्याकडे बाजारात काय-काय असतं ते सांगा.)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

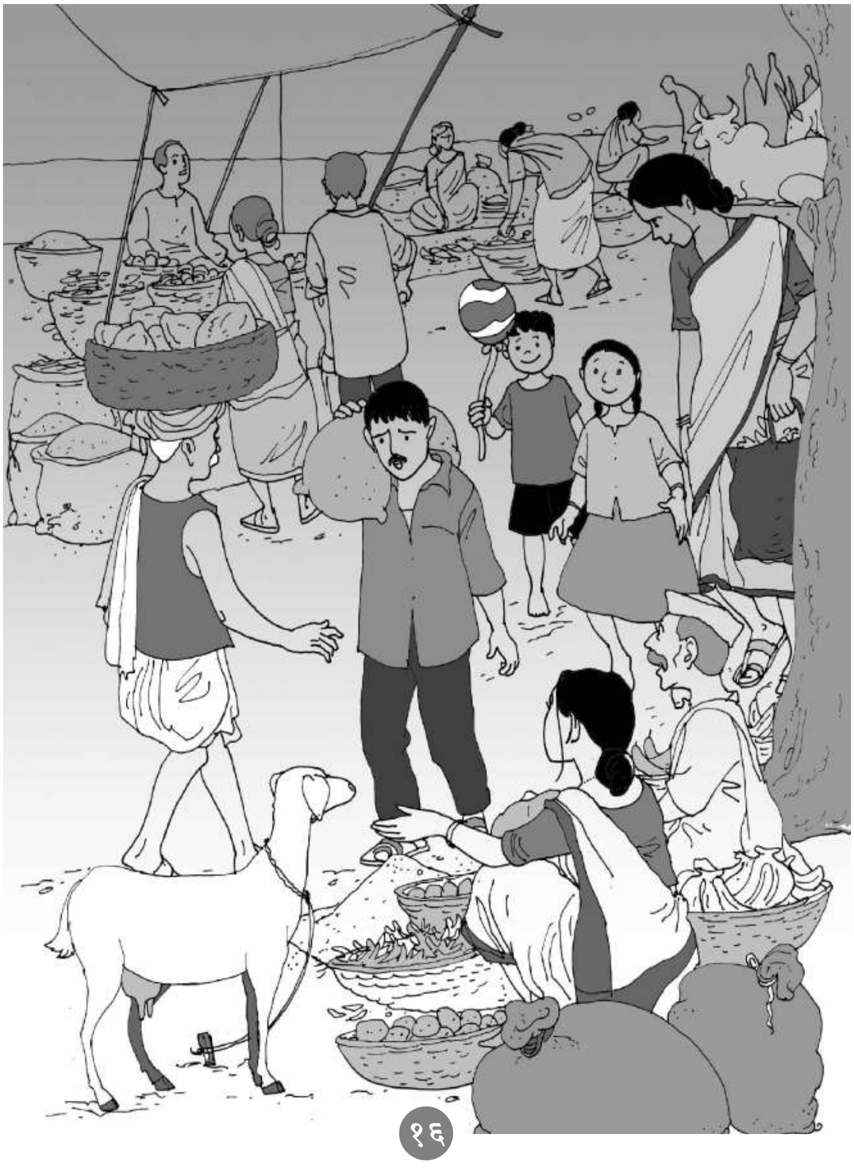

जत्रा

(पाठातील चित्रावर आधारित प्रश्न विचारा.)

१. चित्राम किहाआ दुकाने देखाअतेहे?
(चित्रात कसली दुकाने दिसत आहेत?)
२. रोमिलो कि-कि देखाअ्हे?
(खेळायचं काय- काय दिसतं?)
३. फुगावालू कि कोअहे?
(फुगेवाला काय करतो?)
४. तुमु खाटलीम बोठेह के?
(तुम्ही आकाश पाळण्यात बसले आहे का?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

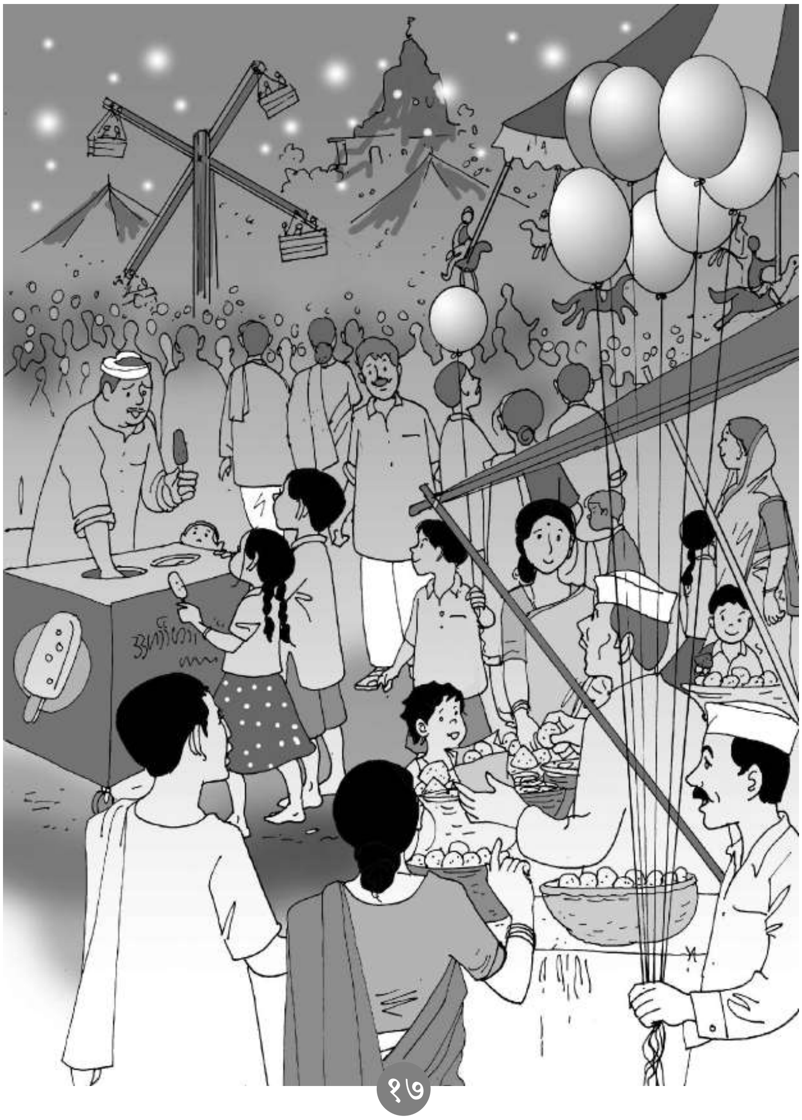

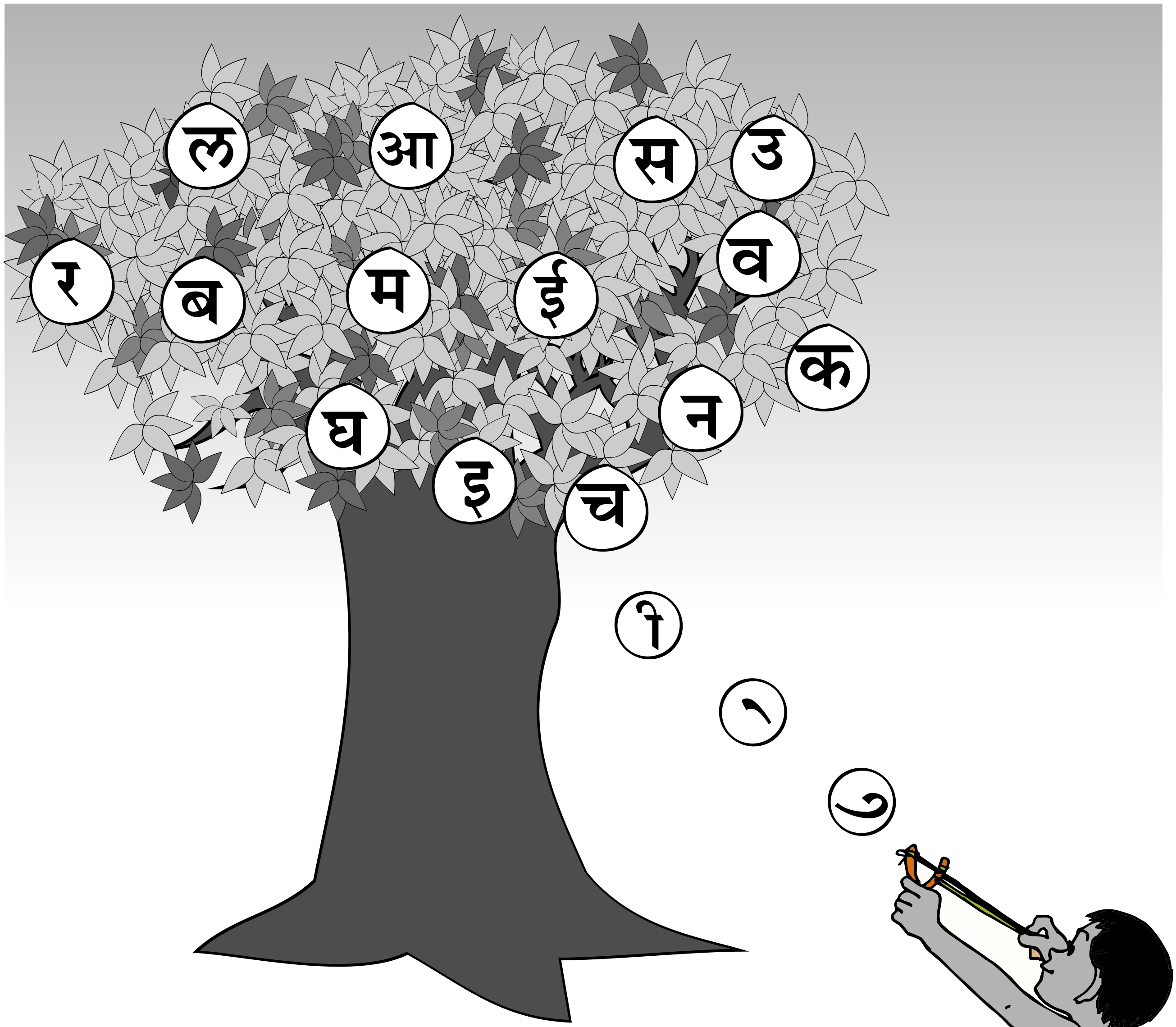

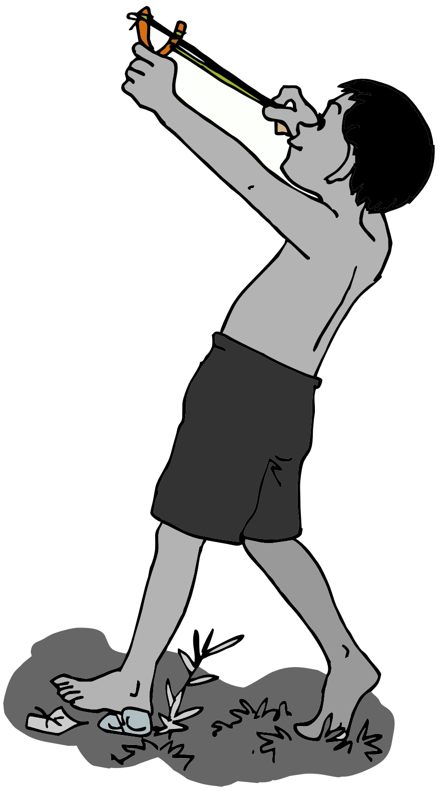

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोडयी लागाड (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

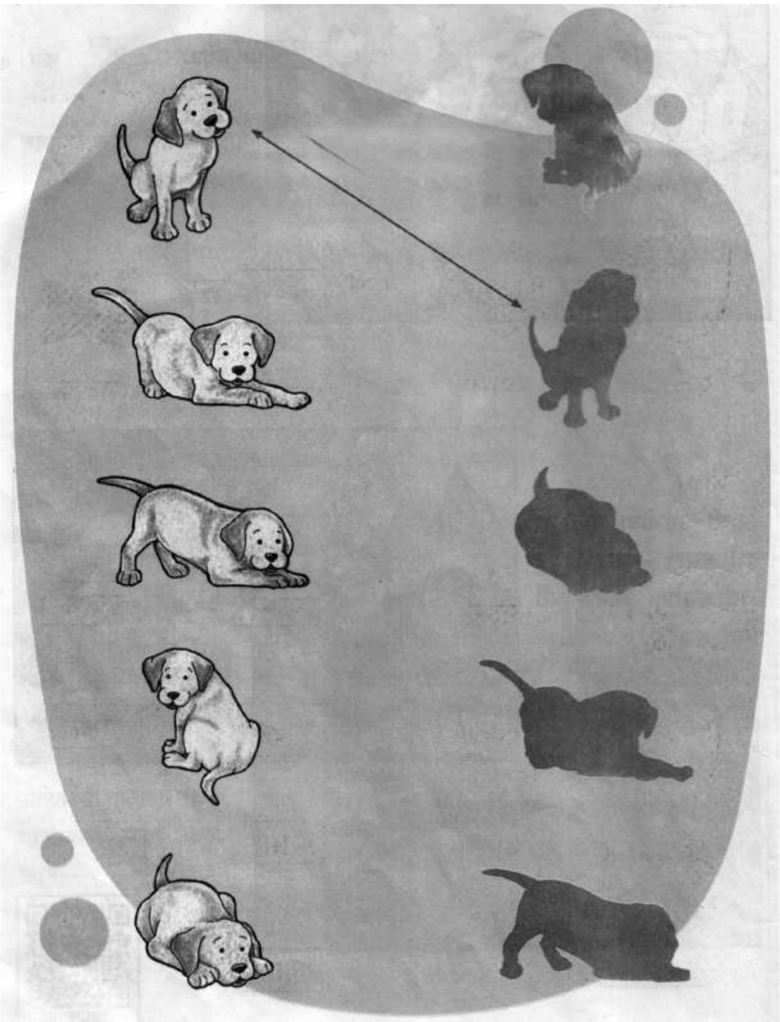

नाव देखाड, जोडयी लागाड

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

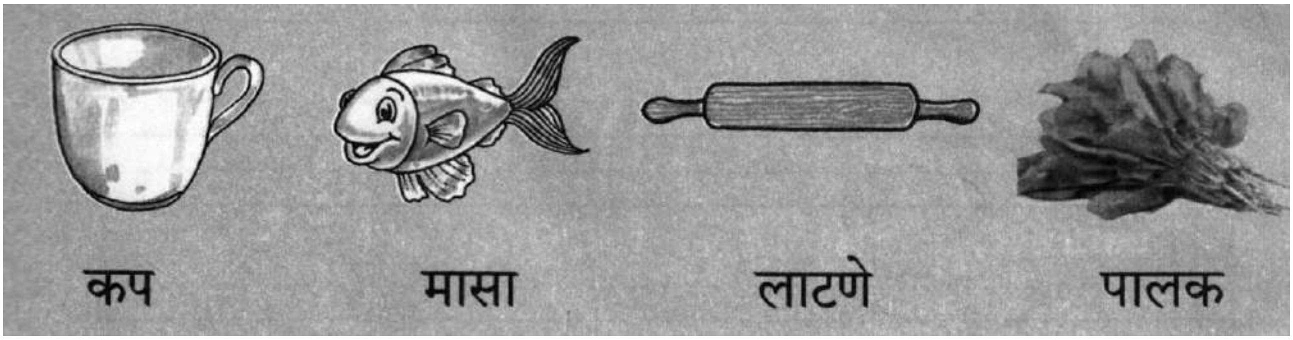

कप	मासा	लाटणे	पालक
कप	**मासू**	**डिंडगी**	**पालक**
उपयोग	राहतो कुठे?	**उपयोग**	पालक
(साहा पिअली)	पाणी	(पोळी बोणावूहू)	बिहरी भाजी
इतर दोस्त	(पांअयोम रोहे)	इतर दोस्त	मेथी
(बिहरा दोस्ती)	बिहरा दोस्ती	दोस्ती	खाटं पेंडो (आंबाडी)
बशी	खाबडो (कासव)	पाटलू (पाट)	माटलो
गिलास	काकड्यो (खेकडा)	तवू (तवा)	
वाटी	डेटक (बेडूक)	हांडाआ (सांडशी)	
	मगिवरो (मगर)	सारी (झारा)	
		(ताट) ठाली	

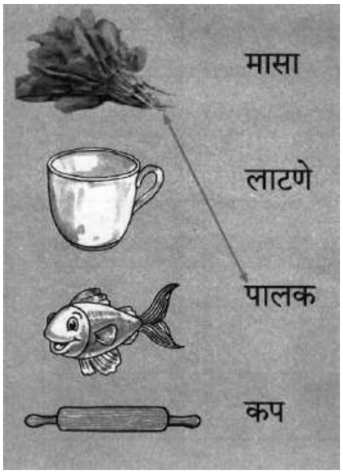

जोड्या जुळवा

कप	**डिंडगी**
पालक	**मासू**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कप**

गिरव

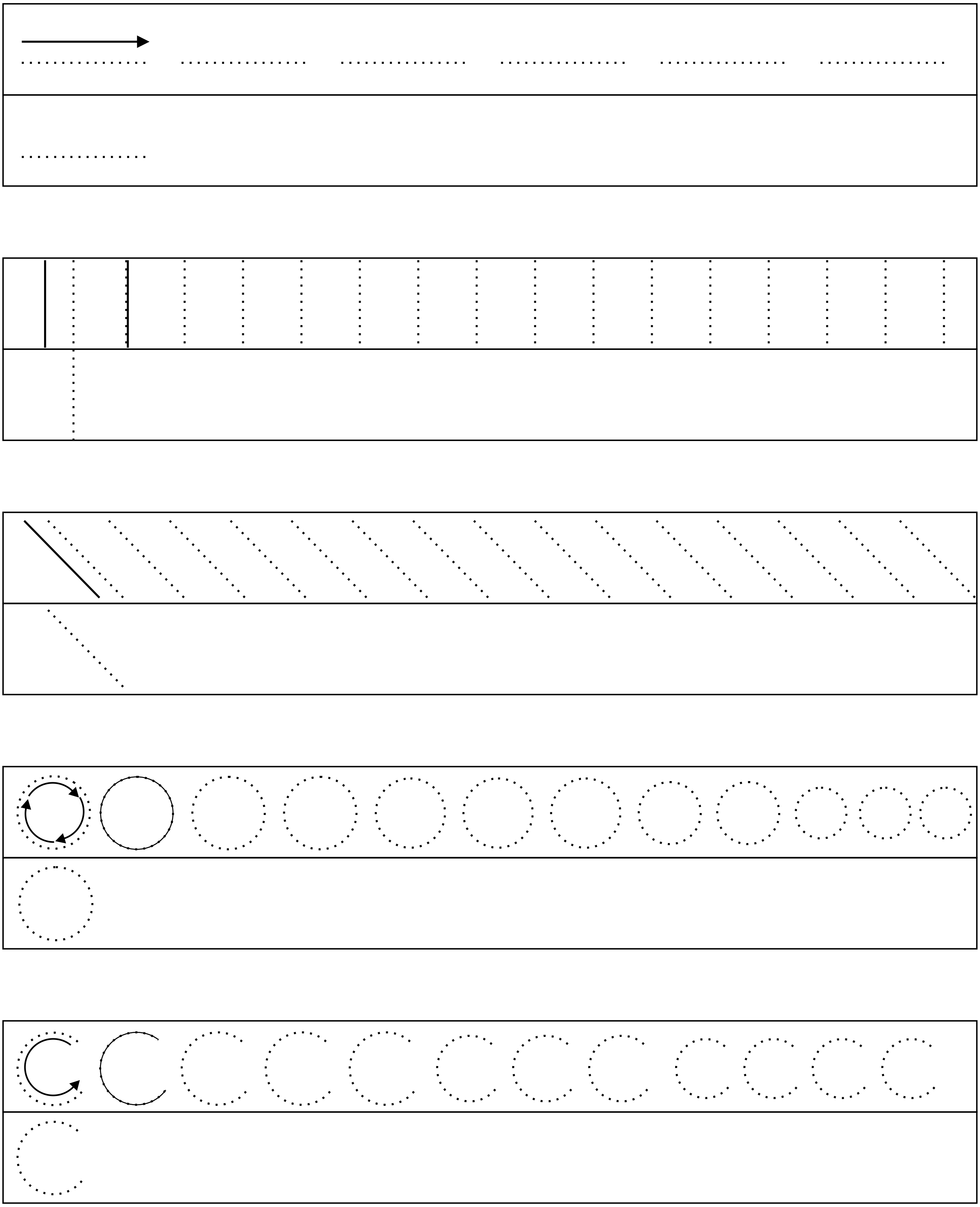

गिरव

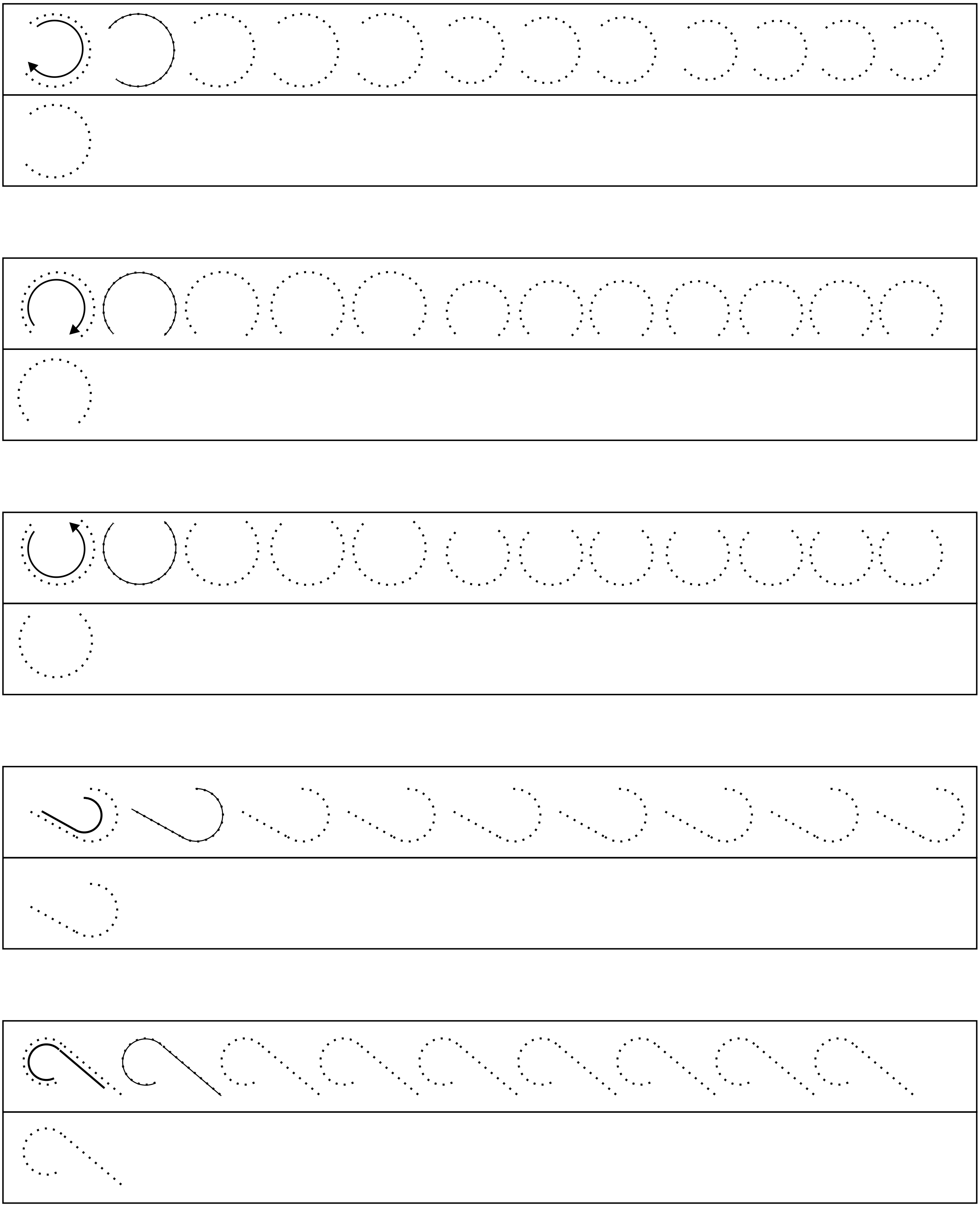

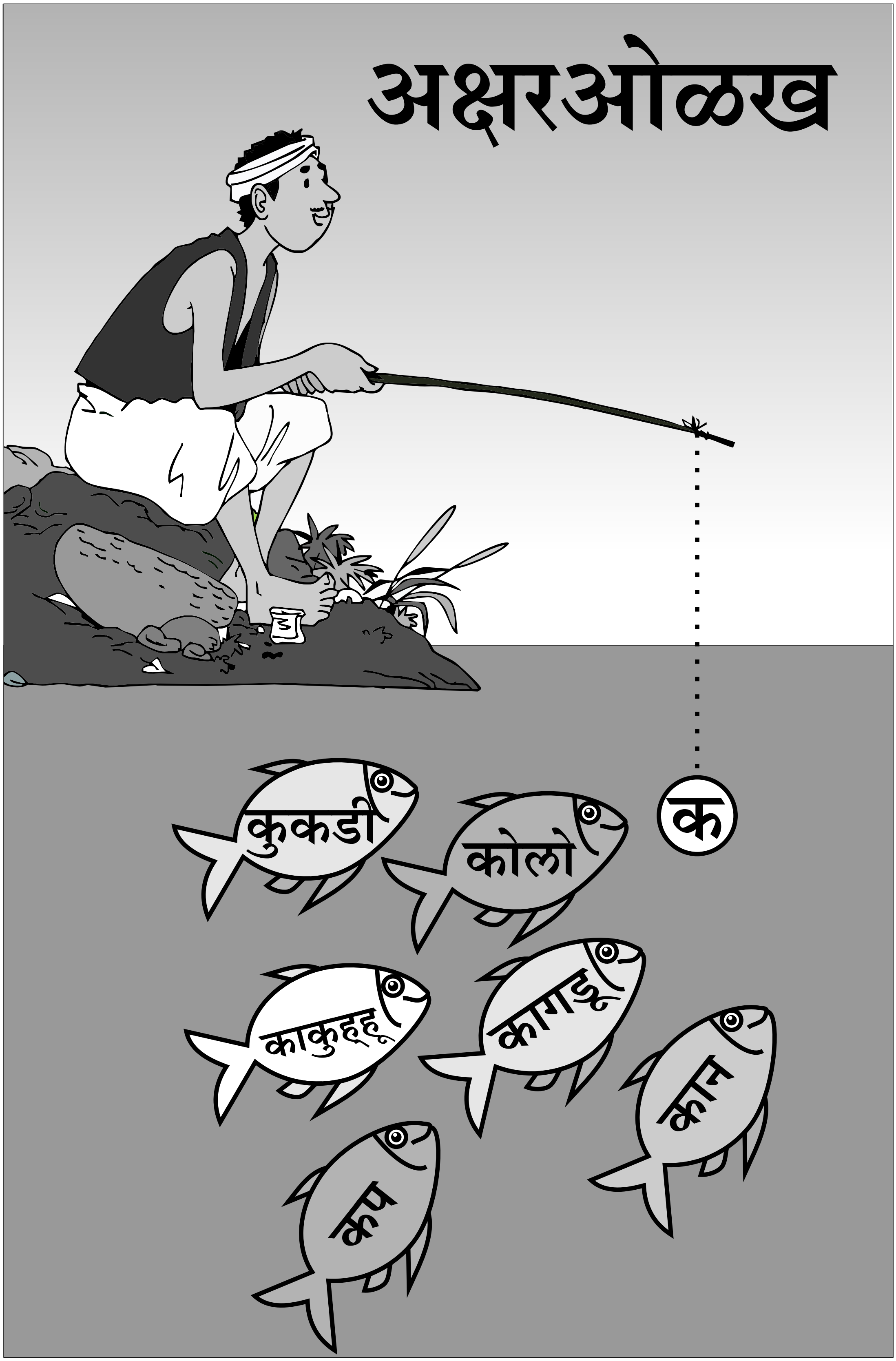
अक्षरओळख
कुकडी
कोलो
क
काकुहृहू
कागड्ढ
कान
कप

क म आ ल ा

क

कुकडी
(कोंबडी)

काकुह्हू
(काका)

कोलो
(भोपळा)

कप (कप)

कागडू
(कावळा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

काकुह्हू : माआ काकूह्हू होय.
(मला काका आहे.)

कागडू : पिशाअ् खानारू कागडू
(कोंबडीची पिल्ले खाणारा कावळा)

कप : कपम साह पितेहे
(कपात चहा पितात.)

कोलो : वाडो कोलो
(मोठा भोपळा)

कुकडी : कुकडी इंडे मिकेहे.
(कोंबडी अंडी देते.)

कान : कानोवाअ्ही उनाअ्ते हे.
(कानाने ऐकतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

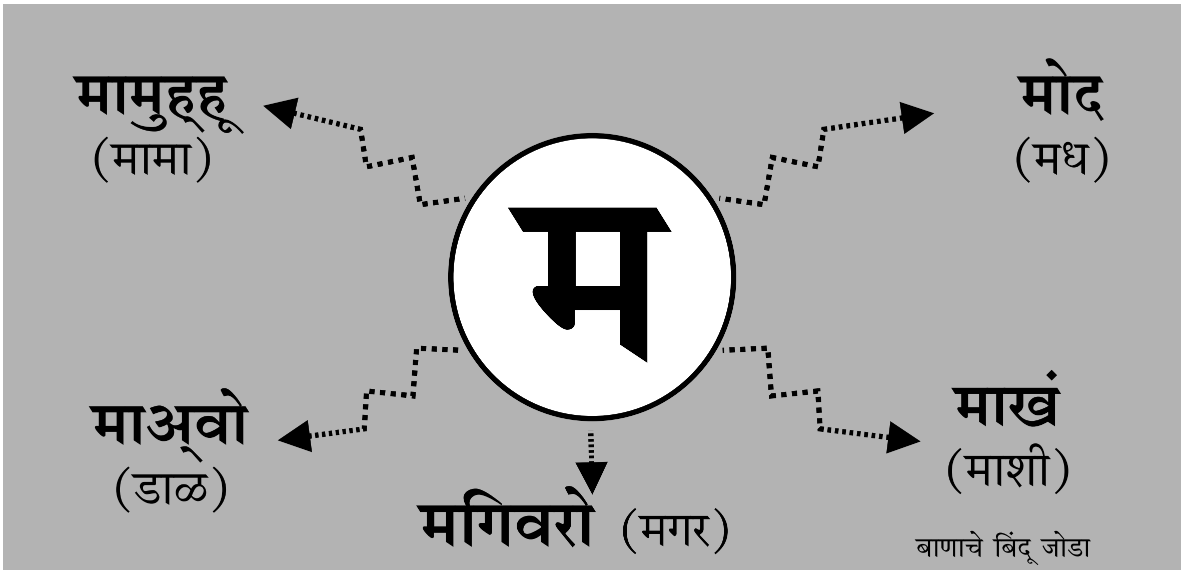

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ◯ कर.

मोद : मोद गुल्यं लागेहे

(मध गोड लागतो.)

माखं : भमणीनारो माखं

(भण-भण करणारी माशी)

मामुह्हू : माआ मामूह्हू होय.

(मला मामा आहे.)

माअवो : तुवी माअ्वो

(तुरीची डाळ)

मगिवरो : मगिवरो पांअ्योंम रोहे.

(मगर पाण्यात राहते.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

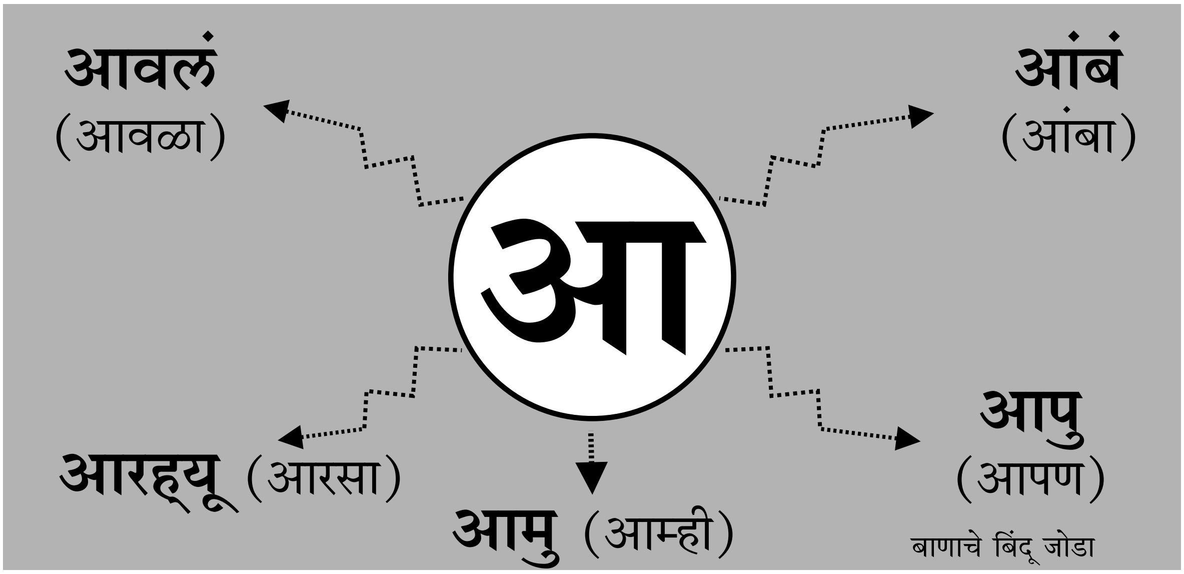

'आ' अक्षर बघ. 'आ'ला ○ कर.

आंबं : आंबं गुल्यं लागेहे

(आंबा गोड लागतो.)

आपु : आपु आखा हाजा होय के?

(आपण सर्व चांगले आहात काय?)

आवलं : आवलं तुवरं लागेहे

(आवळा तुरट लागतो.)

आरह्यू : आरह्याम पाला

(आरशात बघा.)

आमु : आमु आखा दोस्ती होय.

(आम्ही सर्व मित्र आहोत.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

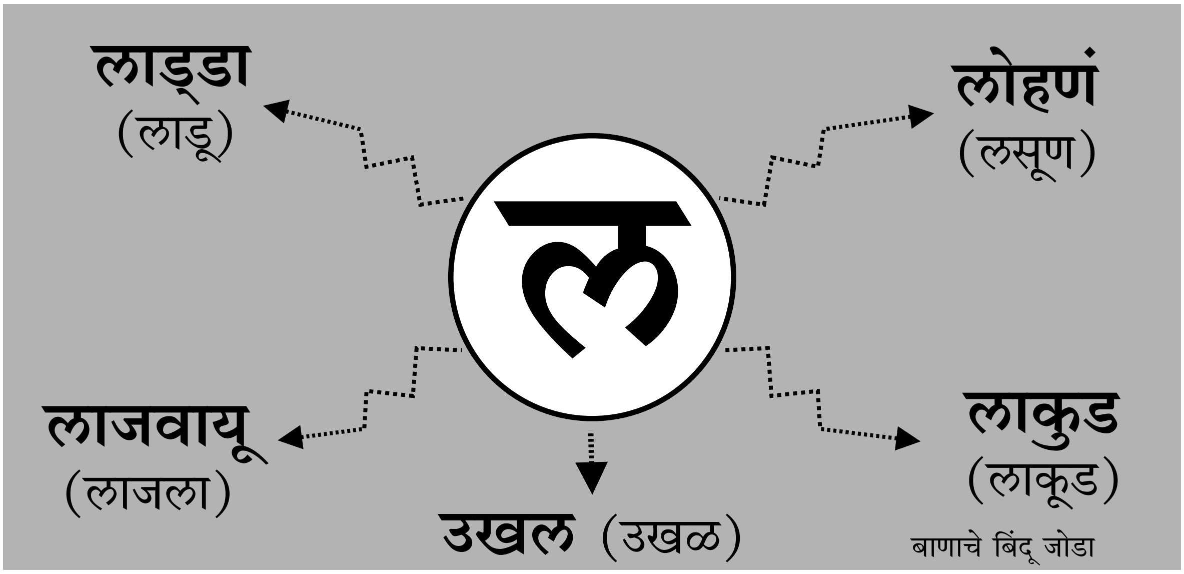

‘ल’ अक्षर बघ. ‘ल’ ला ◯ कर.

लोहणं : लोहणं मिरशाम कुटतेहे

(लसूण मिरचीमध्ये कांडतात.)

लाकुड : लाकडूअ् कोओ

(लाकडाचे घर)

लाड्डा : लाड्डा गुल्या लागताहा

(लाडू गोड लागतात.)

लाजवायू : लाजवायू रे

(लाजला रे)

उखल : उखलोम मोऱ्यो कुटतेहे

(उखळामध्ये भात कांडतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

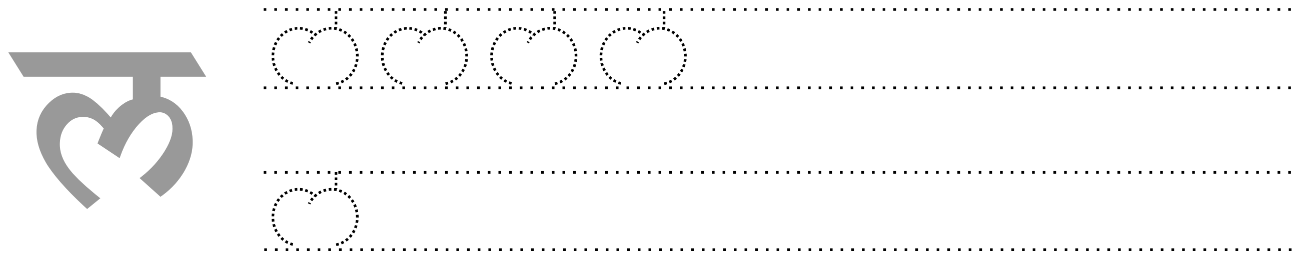

मा+ा=(मा)
मामुह्हू (मामा)

क+ा=(का)
काकुह्हू (काका)

य+ा=(या)
यायंह्हो (आजी)

ा

ब+ा=(बा)
बाबंह्हो (बाबा)

म+ा=(मा)
मासा (मासा)

बाणाचे बिंदू जोडा

' ा ' बघ. ' ा म ◯ कर.

क ा कुह्हू : काकुह्हू आयू.
(काका आला.)

म ा मुह्हू : मामुह्हू आयू.
(मामा आला.)

ब ाबह्हू : बाबंह्हो आयो.
(बाबा आले.)

य ायंह्हो : यायंह्हो आयो.
(आजी आली.)

म ासा : वोडा मासा
(मोठा मासा)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इंडो
(अंडे)

इस्तिरी
(इस्त्री)

इ

इंही
(इथे)

इंगाल
(विस्तव)

बाणाचे बिंदू जोडा

'इ' अक्षर बघ. 'इ' ◯ कर.

इस्तिरी : आंगडाहा इस्तिरी कोअ्तेहे.

(कपड्यांना इस्त्री करतात.)

इंडो : कुकडाआ इंडे खाजा

(कोंबडीचे अंडे खा.)

इंगाल : इंगालोपो डोडा पुजतेहे.

(विस्तवावर मका भाजतात.)

इंही : इंही बोहा.

(इथे बसा.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

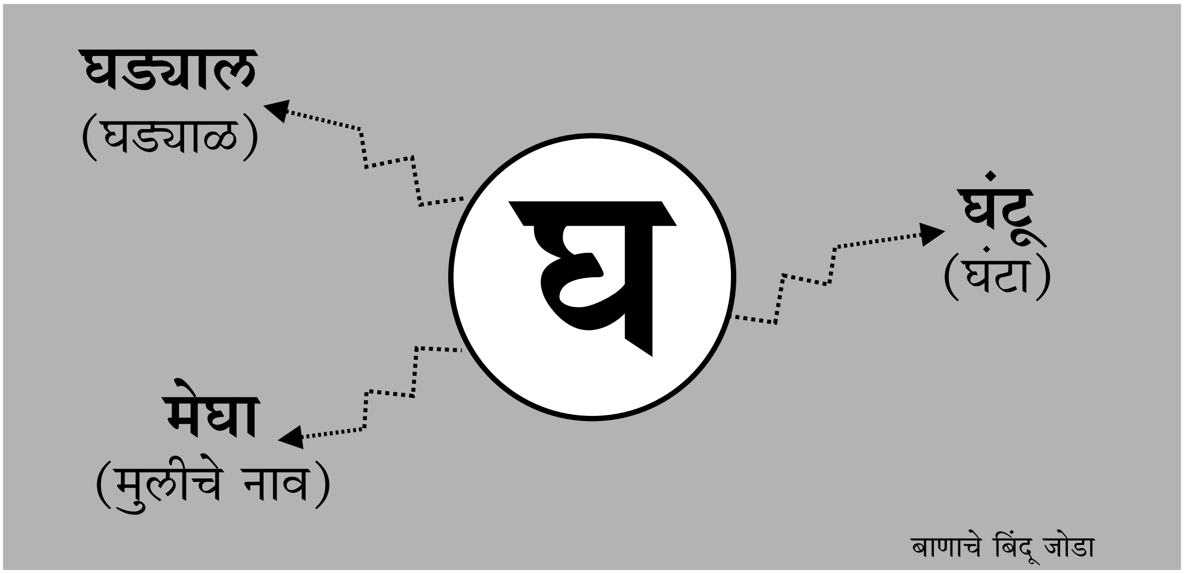

घ’ अक्षर बघ. ‘घ’ ○ कर.

घड्याल : घड्यालोम केतेह वाज्ये?

(घड्याळात किती वाजले?)

घंटू : घंटू वाज्यू.

(घंटा वाजली.)

मेघा : मेघा पोऱ्यीअ् नाव होय.

(मेघा मुलीचे नाव आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

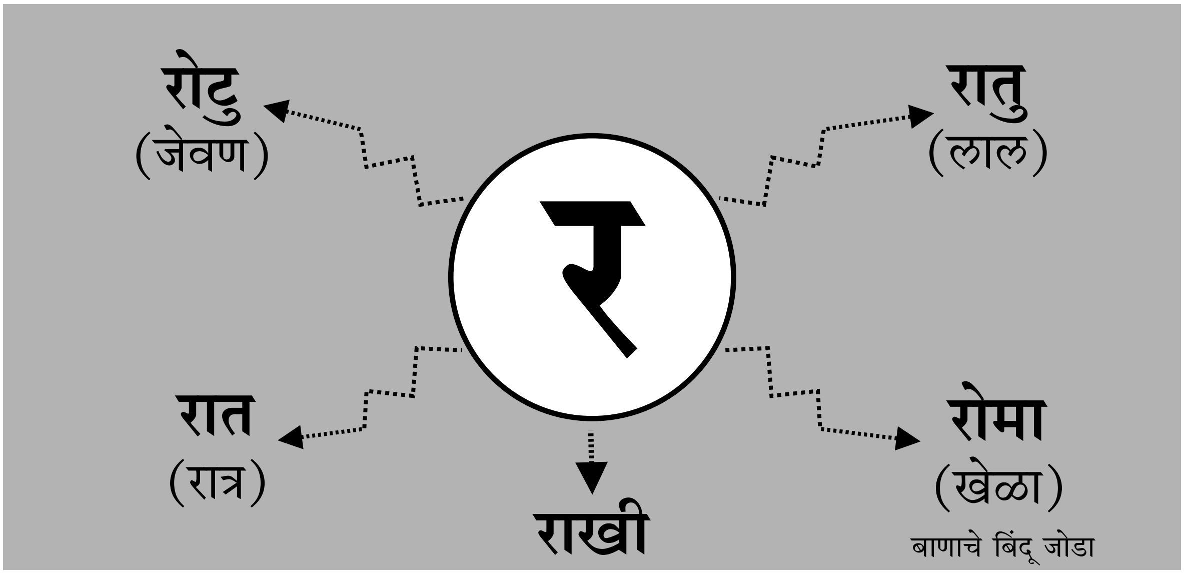

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ ◯ कर.

रोटु : रोटु खाना साला.
(जेवण करायला चला.)
रात : राती आंदारं रोहे.
(रात्री अंधार असतो.)
राखी : आथोहो राखी बांदतेहे.
(हाताला राखी बांधतात.)
रोमा : रोमा साला
(खेळायला चला.)
रातु : रातु कुकडू.
(लाल कोंबडा.)
रस्तू : रस्तू रस्तू ओकी रस्तू
(रस्ता, रस्ता! हा काय रस्ता आहे?)

गिरव, लिही, म्हण.

र

ईम
(बर्फ)

ईंदलाआ
(झोके घ्या)

ई

ईंदलू
(झोका)

ईरकू (रेघ)

ईटं
(वीट)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ◯ कर.

ईम : ईम हेलो-हेलोज लागेहे.

(बर्फ गार-गार लागतं.)

ईरकू : ईरकू पाडा.

(रेघ काढा.)

ईंदलू : पोऱ्याआ इंदलू

(मुलांचा झोका)

ईटं : ईटाआ कोओ

(वीटांचे घर)

ईंदलाआ : बायाआ सोलीपो इंदलाआ

(बाळाच्या झोक्याला झोके द्या.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

ि

निंबो
(लिंबू)

निलो
(निळा)

हिवा
(शिवा)

किंअ्जो (चटई)

मिकारे
(ठेवा रे)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

निंबो : खाटं निंबं

(आंबट लिंबू)

निलो : निलो जुग

(निळे आकाश)

हिवा : गोदडी हिवा

(गोधडी शिवा)

मिकारे : पाटी निसे मिकारे

(पाटी खाली ठेवा रे)

किंअ्जो : किंअजापो बोहा

(चटईवर बसा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

बगलं
(बगळा)

बोकडं
(बोकड)

ब

बा
(बाबा)

बशी

बिलाडो
(मांजर)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ब’ अक्षर बघ. ‘ब’ ○ कर.

बशी : बशीम साहा पितेहे
(बशीत चहा पितात.)

बगलं : नांबा गुडाआ, पांडो बगलं
(लांब पायाचा पांढरा बगळा)

बा : बा मांहू पास रुप्या आप.
(बाबा मला पाच रुपये द्या.)

बोकडं : बोकडाआ गवारू
(बोकडांचा कळप)

बिलाडो : बिलाडो मियाँव-मियाँव कोअ्हे.
(मांजर म्याव-म्याव करते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

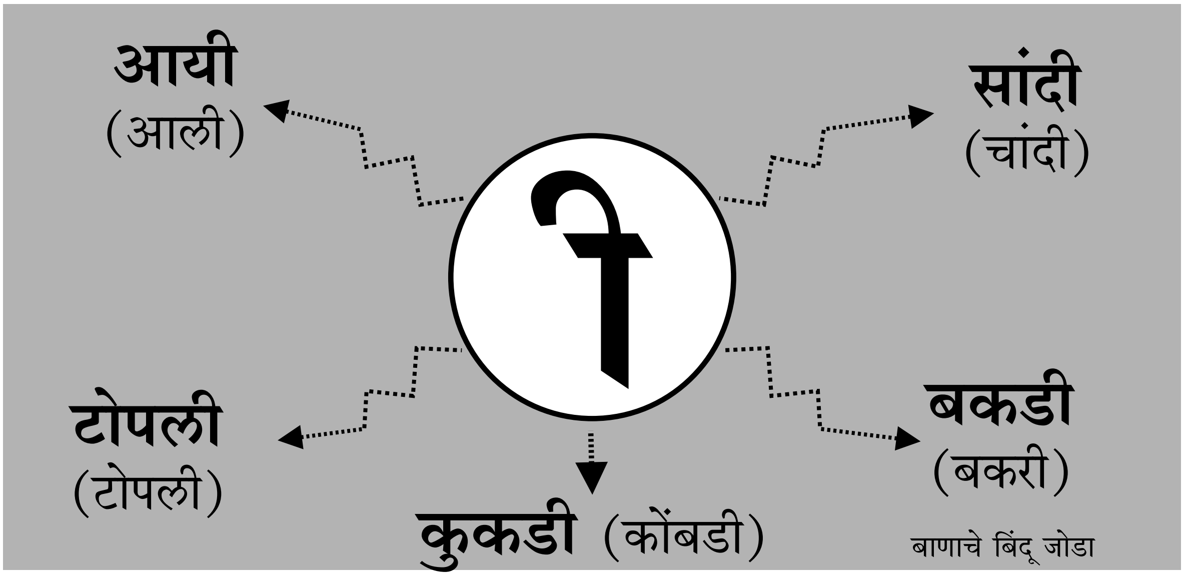

‘ ी’ बघा. ‘ ी’ला ◯ कर.

आयी : याह्ही आयी

(आई आली.)

सांदी : सांदीई आर, बांगडयी.

(चांदीचा हार आणि बांगड्या)

बकडी : जास्ती दूध देनारी बकडी.

(जास्त दूध देणारी बकरी)

कुकडी : कुकडी इंडे मिकेहे.

(कोंबडी अंडे देते.)

टोपली : टोपलीम रोटू होय.

(टोपलीत भाकरी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ी

उ न -ु स प ऊ त -ू

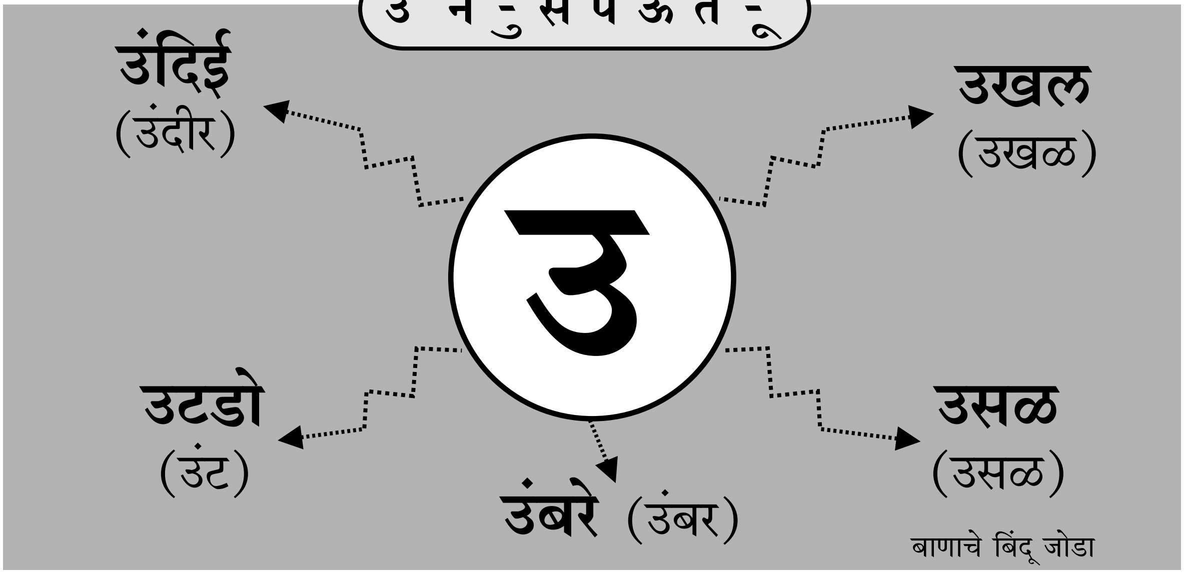

‘उ’ अक्षर बघ. ‘उ’ला ○ कर.

उंदिई : उंदिई कोअ्मे, माले फिरताहा.

(उंदीर घरात, माळ्यावर फिरताना.)

उखल : उखलोम मोऱ्यो कुटतेहे.

(उखळामध्ये भात कांडतात.)

उटडो : उटडो जास्ती उसो रोहे.

(उंट खूप उंच असतात.)

उसळ : उसळ खाना साला.

(उसळ खायला चला.)

उंबरे : सालारे उंबरे पाडा.

(चला रे उंबरं पाडायला.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

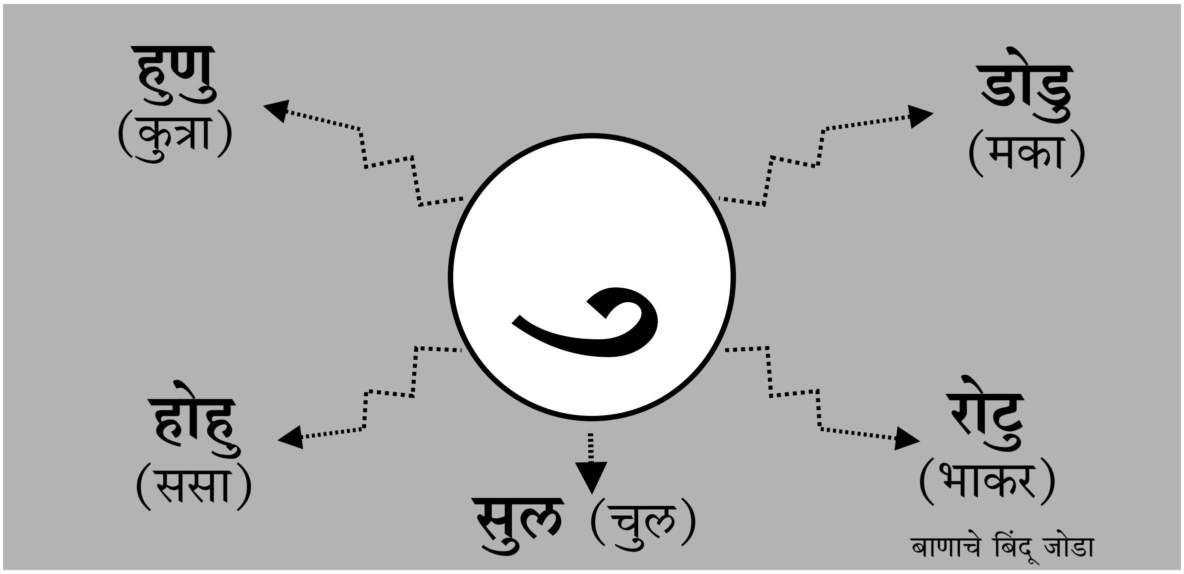

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ○ कर.

हुणु : पांडू हुणु

(पांढरा कुत्रा)

डोडु : डोडु पुजु साल

(मका भाजायला चला.)

होहु : नांबा कानोओ होहु

(लांब कानाचा ससा)

रोटु : रोटु टोपलीम होये

(भाकर टोपलीत आहे.)

सुल : सुलीपो रांदते हे

(चुलीवर स्वयंपाक करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

नाक (नाक)

नल (नळ)

नासा (नाचा)

नांबं (लांब)

नाहरा (नाही रे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'न' अक्षर बघ. 'न' ला ◯ कर.

नाक : नांबा नाकोओ

(लांब नाकाचा)

नल : नलोम पांई आवेहे

(नळाला पाणी येतं.)

नासा : नासा साला रे

(नाचायला चला रे)

नांबं : नांबी वाट

(लांब वाट)

नाहरा : नाहरा, तू का जाहे ?

(अरे, तू कोठे जातोस ?)

गिरव, लिही, म्हण.

न

न न न न

न

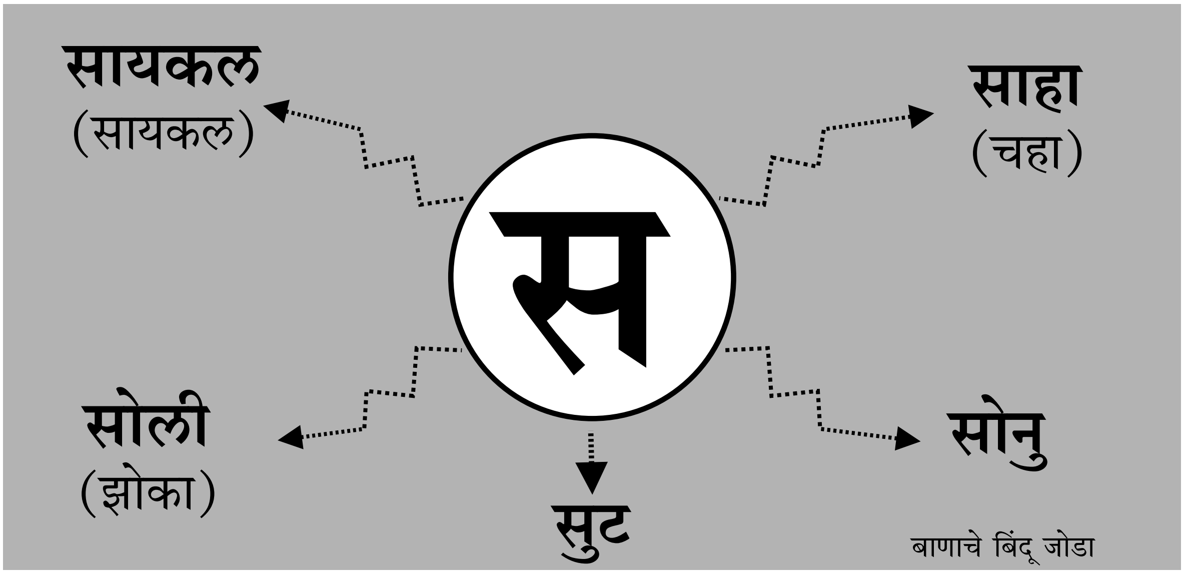

'स' अक्षर बघ. 'स'ला ○ कर.

सायकल : सायकल सालवा

(सायकल चालवा.)

साहा : साहा पिदी के?

(चहा प्याला का?)

सोली : सोलीम बायो हुवेहे.

(झोक्याने बाळ झोपतं.)

सोनु : कालीबेलसु सोनु.

(कालीबेलचा सोनु)

सुट : निलु जिन्स सुट.

(निळी जिन्स पॅन्ट)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

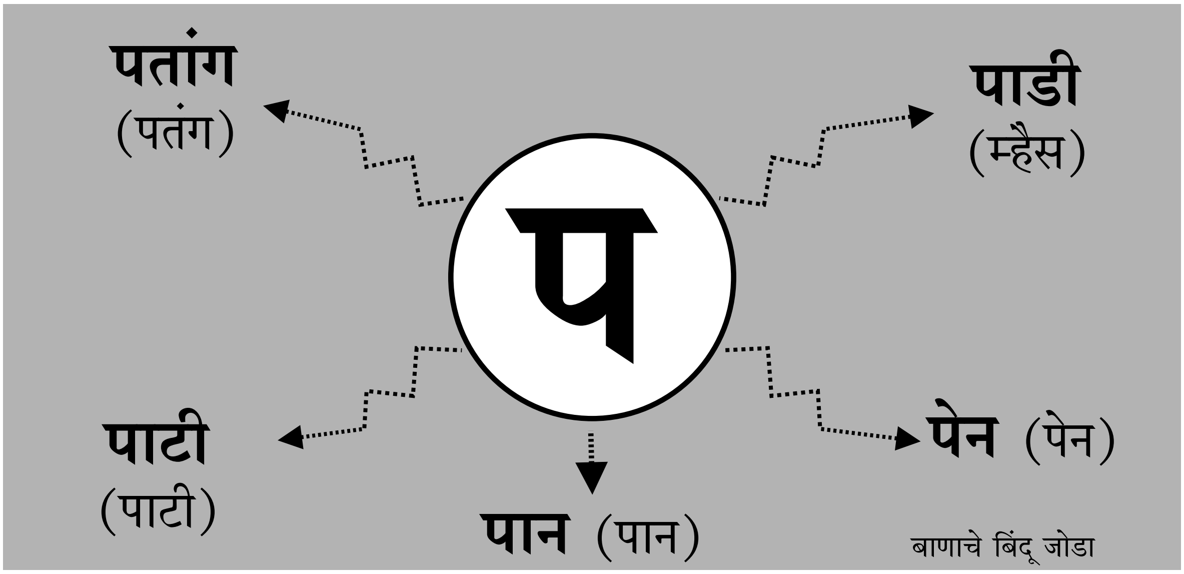

‘प’ अक्षर बघ. ‘प’ला ◯ कर.

पतांग : पतांग उडाळा साला.

(पतंग उडवायला चला.)

पाडी : पाडी जास्ती दूध आपेहे

(म्हैस जास्त दूध देते.)

पाटी : पाटीपो लेखा

(पाटीवर लिहा.)

पेन : पेन देखाडा.

(पेन दाखवा.)

पान : आंबाआ पान.

(आंब्याचे पान)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

ऊठ
(ऊठ)

ऊसे
(वरती)

ऊ

ऊअ्डू
(हुरडा)

ऊनकावा (पार करा)

ऊसु
(उंच)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ऊ’ अक्षर बघ. ‘ऊ’ ला ◯ कर.

ऊठ : वेगीई वेगा ऊठा.

(सकाळी लवकर ऊठा.)

ऊसे : ऊसे जुगम पाला.

(वरती आकाशात बघा.)

ऊसु : ऊसु कोडू. आय के तू?

(उंच कोण? मी का तू?)

ऊअ्डू : गवोंओ ऊअडू पुजीत खातेहे.

(गहूचा हुरडा भाजून खातात.)

ऊनकावा : पुर आवे तांहा खाड मां ऊनकावहा.

(पूर आला असेल तर नदी पार करू नका.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

तारवाआ (तलवार)

तागारी (कोठी)

त

तवु (तवा)

तंबीवरू (तंबोरा)

तारु (तारा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'त' अक्षर बघ. 'त' ला ○ कर.

तारवाआ : तारवाआ कोडाआ?

(कोणाची तलवार?)

तागारी : तागारीम की होय?

(कोठीत काय आहे?)

तवु : तवापो रोटु रांदतेहे

(तव्यावर भाकर बनवतात)

तारू : ऊजाल्यू तारू

(सकाळी दिसणारा तारा)

तंबीवरू : माआ तंबीवरू

(माझा तंबोरा)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

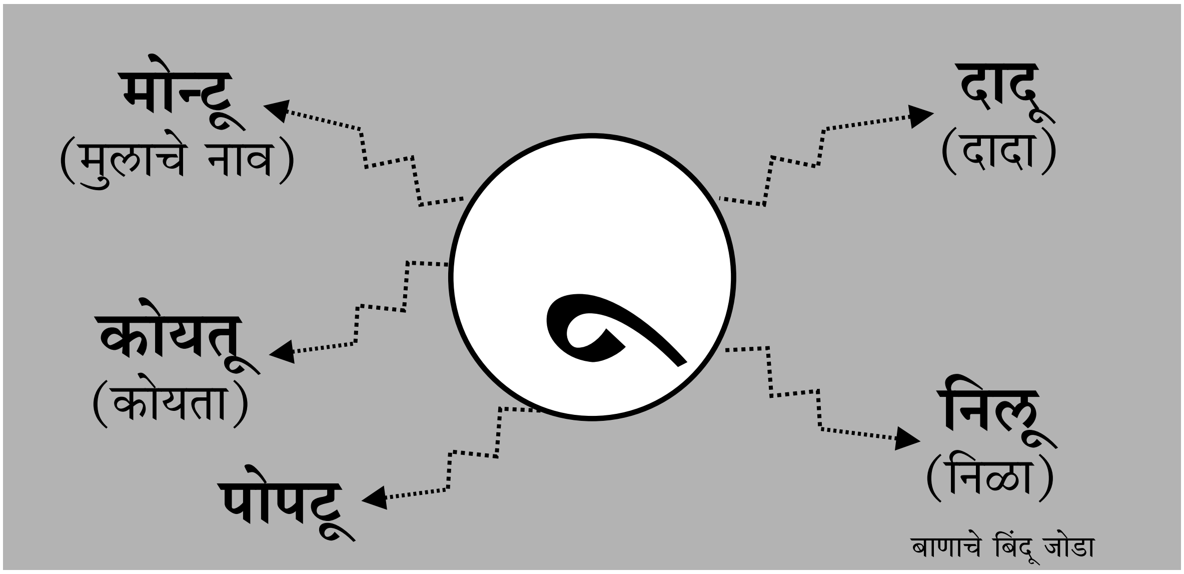

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

मोन्टू : मोन्टू ईंही आव

(मोन्टू इकडे ये)

दादू : दादू का जाहे ?

(दादू कुठे जातो)

कोयतू : कोयतावांअ्ही टोटे वाडतेहे.

(कोयत्याने ऊस कापतात)

निलू : निलू जुगम

(निळे आकाश)

पोपटू : गोगनारू पोपटू.

(बोलणारा पोपट)

गिरव, लिही, म्हण.

ए च ळ ह झ

एक
(एक आकडा)

एखलुज
(एकटा)

ए

एकाआ
(एकदा)

एतेबठे
(एवढे सगळे)

एकी
(एकी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ◯ कर.

एक : एक आंबं आप.

(एक आंबा दे.)

एखलुज : एखलूज का जाहे?

(एकटाच कुठे चालला?)

एतेबठे : एतेबठे पिशे!

(एवढे सगळे पिल्लं)

एकी : एकी कोआ

(एकी करा.)

एकाआ : एकाआ किवो.

(एकदा काय झालं.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

चमचा
(चमचा)

चाक
(चाक)

च

चमक
(चमक)

चहा
(चहा)

चादर (चादर)

बाणाचे बिंदू जोडा

'च' अक्षर बघ. 'च' ला ◯ कर.

चमचा : चमचावाअ्ही (पलीवाअ्ही खावा)

(चमच्याने खा.)

चाक : चाक (साकारो) फिरेहे.

(चाक फिरतं.)

चमक : चमकीनारी सांदी (चांदी)

(चमकणारी चांदी)

चहा : चहा (साहा) बोणावयी के?

(चहा बनवला का?)

चादर : चादर (बानातु) पांघरा

(चादर पांघरा.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

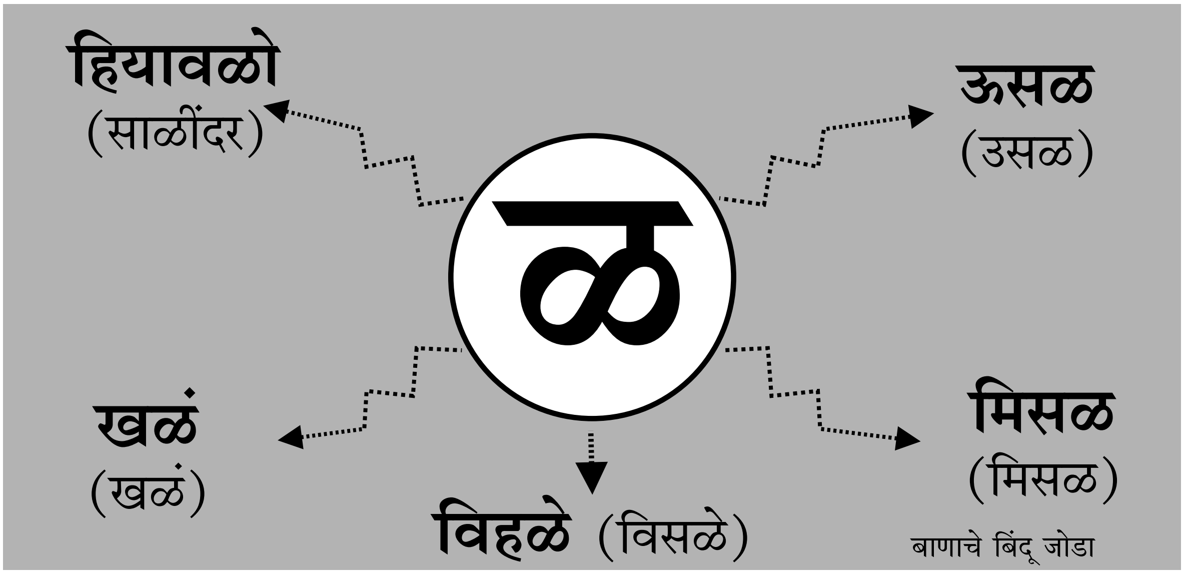

'ळ' अक्षर बघ. 'ळ' ला ◯ कर.

हियावळो : हियावळाआ फिसे हुयजेहे रोतेहे

(साळींदरचे पिसे सुईसारखी असतात)

ऊसळ : ऊसळ आप्यी के?

(ऊसळ दिली का?)

खळं : खळाम मलतेहे

(खळ्यात मळणी करतात.)

मिसळ : होटलोमेंए मिसळ

(हॉटेलमधली मिसळ)

विहळे : मासे विहळे रोतेहे

(विसळे मासे असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

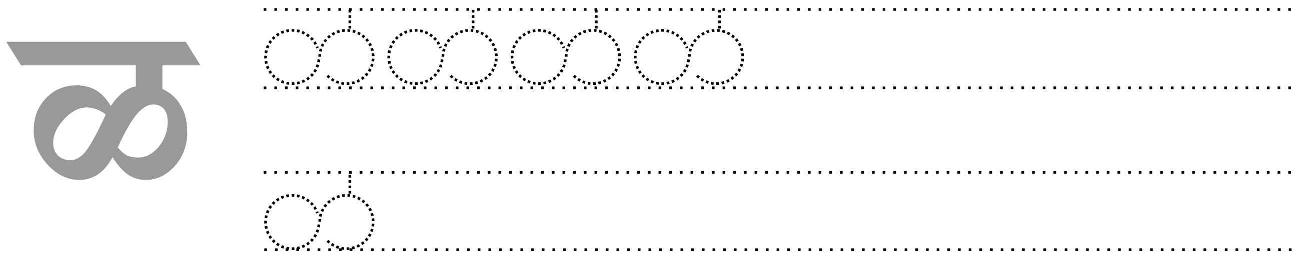

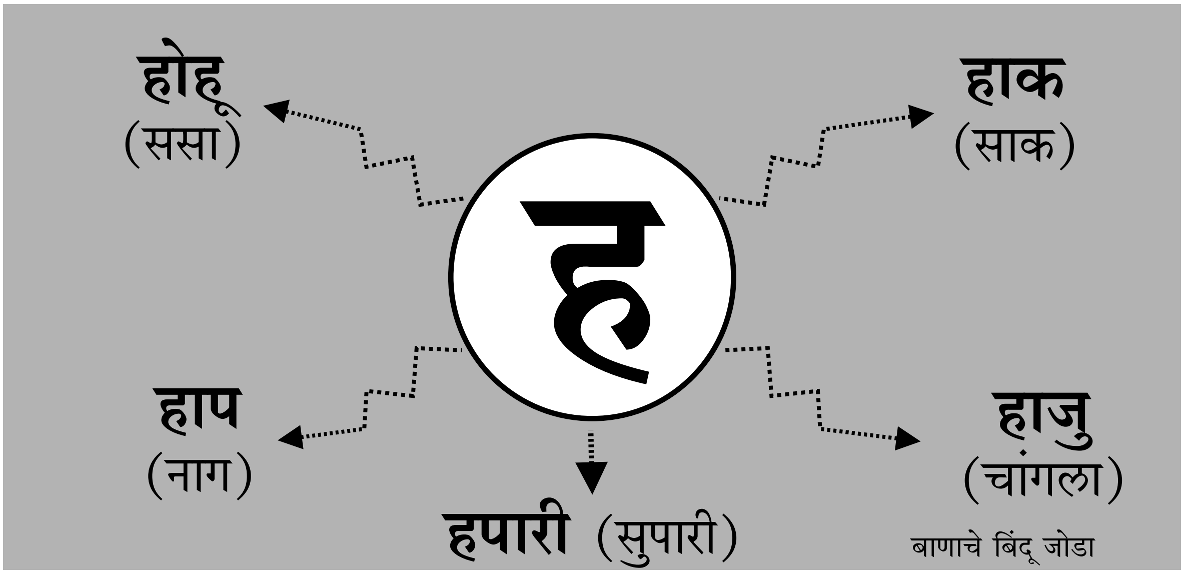

'ह' अक्षर बघ. 'ह' ला ○ कर.

होहू : होहू पाल्यूहके?
(ससा पाहिला आहे का?)
हाक : आंबाआ हाक खादीहके?
(आंब्याची साक खाल्ली आहे का?)
हाप : हाप फण काडेहे
(नाग फण काढतो.)
हाजु : हाजु होयके तू?
(तू चांगला आहेस का?)
हपारी : हपारी खादीहके?
(सुपारी खाल्ली आहे का?)
हुय : हुयीवाअ्ही आंगडे हिवतेहे.
(सुईने कपडे शिवतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

झेंडू
(झेंडा)

झगझग
(झगमग)

झ

झऱ्यू
(झऱ्या)

झाड

रिमझिम
(रिमझिम)
बाणाचे बिंदू जोडा

'झ' अक्षर बघ. 'झ' ला ◯ कर.

झेंडू : भारतोओ झेंडू
(भारताचा झेंडा)

झगझग : दिवा झगझग कोअताहा
(दिवे झगमग करतात.)

झऱ्यू : झऱ्यू टाका
(झऱ्या टाका.)

रिमझिम : पांई रिमझिम पडेहे
(पाऊस रिमझिम पडतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ॅ

देगडं (कळशी)

दात (दात)

द

उडद्‌ये (उडीद)

दादागिरी (दादागिरी)

दाद (कातडीचा रोग)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘द’ अक्षर बघ. ‘द’ ला ◯ कर.

दात : दात देखाडा

(दात दाखवा.)

देगडं : देगडाम पांई पाल.

(कळशीत पाणी बघ.)

दादागिरी : दादागिरी मां कोअ्‌ही हां के.

(दादागिरी नको करू)

उडद्‌ये : उडद्‌ये वाड्ये के?

(उडीद कापले का?)

दाद : कोडा-कोडाहा दाद होय?

(कोणा-कोणाला दाद आहे?)

गिरव, लिही, म्हण.

द

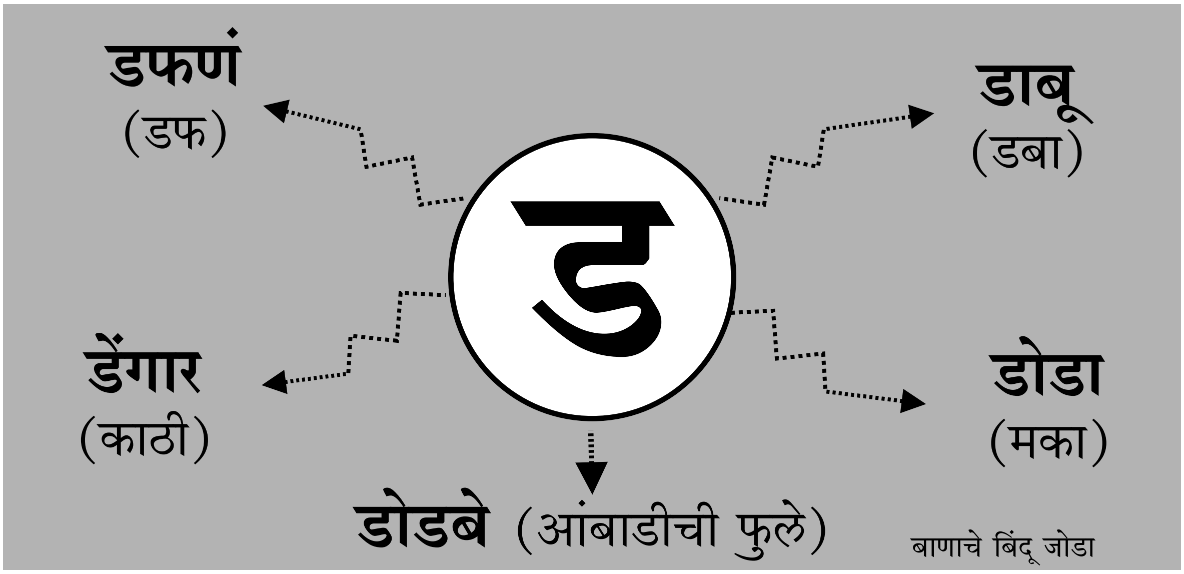

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

डफणं : डफणं वाजवा.

(डफ वाजवा.)

डाबू : सोनाआ डाबू

(सोनूचा डबा)

डेंगार : डेंगार लेताव.

(काठी आण.)

डोडा : डोडाआ रोटु खातेह के?

(मक्याची भाकरी खातात काय?)

डोडबे : माअ्वाम डोडबे टाकतेहे

(डाळीमध्ये आंबाडीची फुले टाकतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

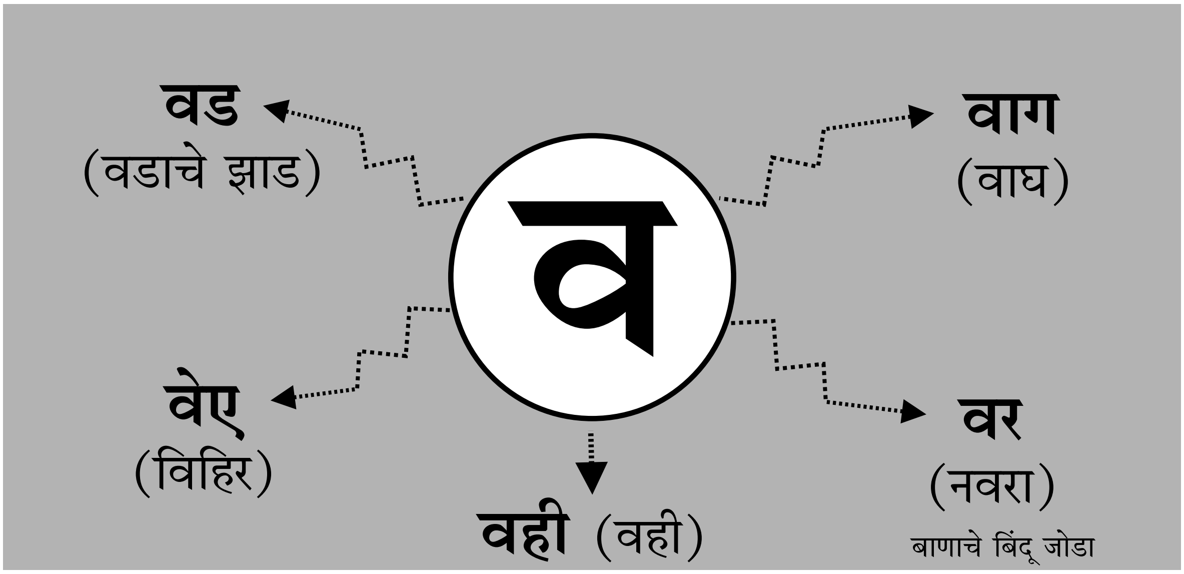

‘व’ अक्षर बघ. ‘व’ ला ◯ कर.

वड : वडोबारे रोमा साला.

(वडाच्या टेकडीवर खेळायला चला)

वाग : वागो मुशावाला आपु.

(वाघासारख्या मिशा असणारे आपण.)

वेए : कोडाआ खेतोम वेए होय?

(कोणाच्या शेतात विहिर आहे)

वर : वरोह खांदोपो नासाडतेहे.

(वराला खांद्यावर नाचवतात)

वही : वहीमेहे लेखते हे.

(वहीत लिहितात)

गिरव, लिही, म्हण.

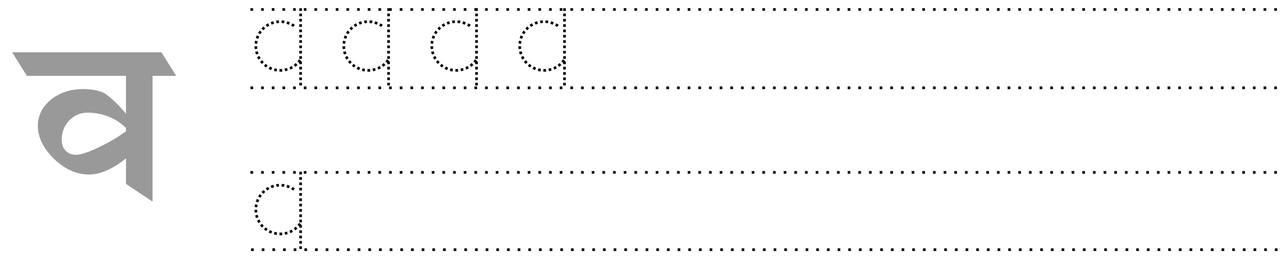

गावडी
(गाय)

वाग
(वाघ)

ग

गलू
(गळा)

गवारू (कळप)

वागलं
(वटवाघुळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ग’ अक्षर बघा. ‘ग’ ला ◯ कर.

गावडी : गावडीई दूध पितेहे.

(गायीचं दूध पितात.)

वाग : वागोहोस जोर नेरा.

(वाघासारखी ताकद नाही.)

गलू : गलू पड्यू.

(गळा बसला.)

वागलं : वागलं साडोपो टांगलाहे.

(वटवाघूळ झाडावर लटकतं.)

गवारू : डोगराआ गवारू

(गुरांचा कळप)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ऐतीजरे
(एवढ्या जोराने)

ऐमतु
(नाव)

ऐ

ऐकठेज
(एकत्र)

ऐकीवल
(एकीकडे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ऐ' अक्षर बघ. 'ऐ' ला ◯ कर.

ऐतीजरे : ऐतीजरे मां जाही

(एवढ्या जोराने नको जाऊ)

ऐमतु : 'ऐमतु' कोडाआ नाव होय?

(ऐमतु कुणाचे नाव आहे?)

ऐकठेज : आमु आखे ऐकठेज रोतेहे

(आम्ही सर्व एकत्र राहतो)

ऐकीवल : ऐकीवल पालते

(एकीकडे बघ)

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

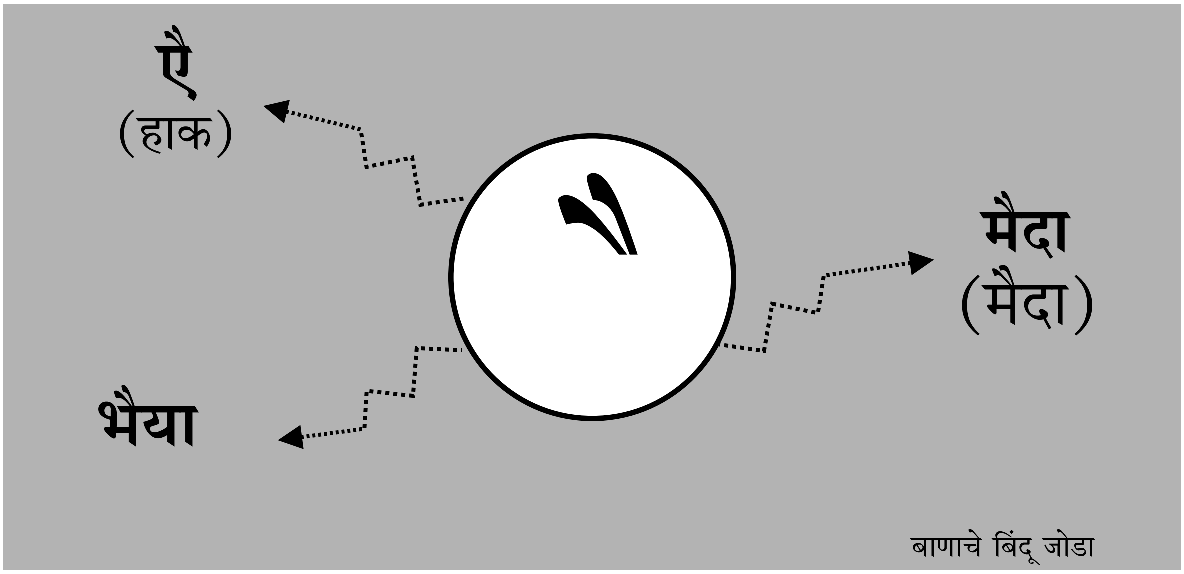

‘ ै ’ बघ. ‘ ै ’ ला ○ कर.

ऐ : ऐ, का जाहे?

(ऐ कुठे जातोस?)

मैदा : मैदाआ रोटू.

(मैदाची भाकरी.)

भैया : भैया बाबा.

(भैया बाबा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ै

ै ै ै ै

ै

ध य फ ओ ज श ो

ध

धांय
(डाव)

माधुरी
(मुलीचं नाव)

मधु
(मुलाचे नाव)

धरती
(जमीन)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' अक्षर बघ. 'ध' ला ○ कर.

धांय : मांआ धांय होय.

(माझा डाव आहे.)

माधुरी : फोली माधुरी.

(ती माधुरी.)

मधु : वालांबसु मधु टोल वाजवे.

(वालंबाचा मधु ढोल वाजवतो.)

धरती : आपाआ धरती पाला.

(आपली जमीन बघा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

ध ध ध ध

ध

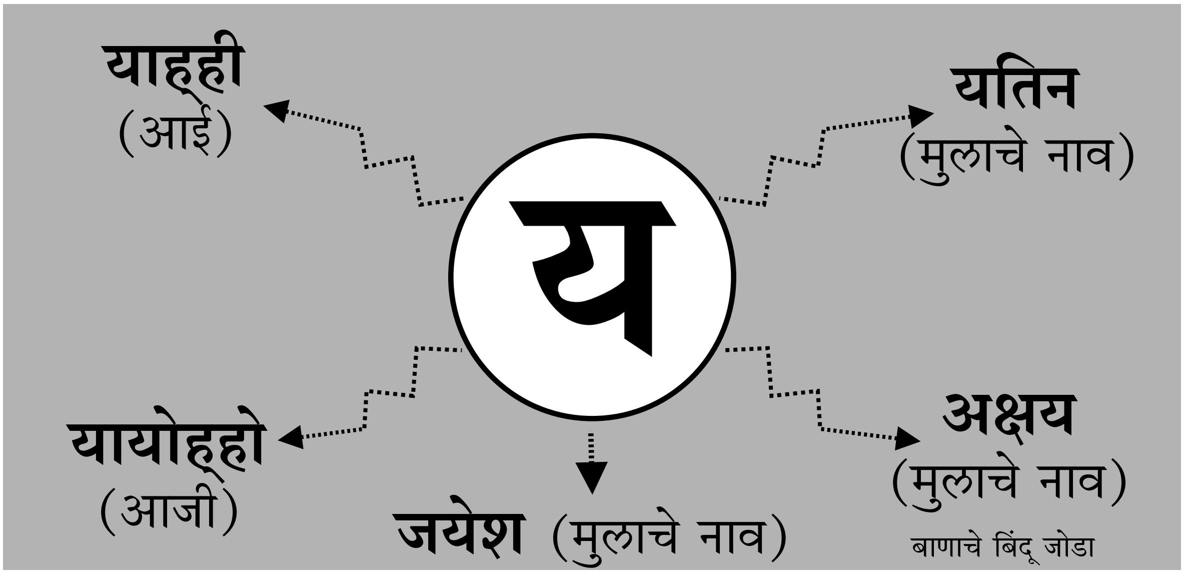

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ ला ◯ कर.

याह्ही : याह्ही जास्ती मेर कोएहे.

(आई खूप माया करते.)

यायोह्हो : यायाह्हा सिंग्ये पांडे ओत गोयेहे

(आजीचे केस पांढरे झाले आहेत.)

यतिन : यतिन माआ दोस्ती.

(यतिन माझा मित्र)

जयेश : जयेश रोमेहे

(जयेश खेळतो.)

अक्षय : अक्षय कुमार हिरोअ नाव होय.

(अक्षय कुमार हिरोचे नाव आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

फ

फुगु (फुगा)

फुले (फुले)

डफणं (डफ)

फाशु (अजून)

फायदू (फायदा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘फ’ अक्षर बघ. ‘फ’ ला ◯ कर.

फुगु : जात्राम फुगावाला रोताहा.

(यात्रेत फुगेवाले राहतात.)

फुले : भारी-भारी फुलो साडे.

(छान, छान फुलांची झाडे.)

डफणं : डोगोदिवालीम डफणे वाजतेहे.

(अस्तंबा यात्रेत डफ वाजवतात.)

फायदू : फायदू तांहाज काम कोअतेहे.

(फायदा असेल तर काम करतात.)

फाशु : फाशु आयुजी के?

(अजून आला का?)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओ

ओल (हल / नांगर)

ओठ (ओठ)

ओडबी (शर्यत)

ओजू (मुलाचे नाव)

ओलमे (फळाचे नाव)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ओ’ अक्षर बघ. ‘ओ’ ला ◯ कर.

ओठ : ओठोपो रातो देखाअ्हे.

(ओठावर लाल दिसतं.)

ओल : ओलोवाअ्ही खेळतेहे.

(नांगरने नांगरतात.)

ओडबी : साला, ओडबी लेंहू.

(चला शर्यत घेऊ)

ओजू : ओजू काम कोअ्हे.

(ओजू काम करतो.)

ओलमे : ओलमे खाना साला.

(ओलमे (फळाचे नाव) खायला चला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

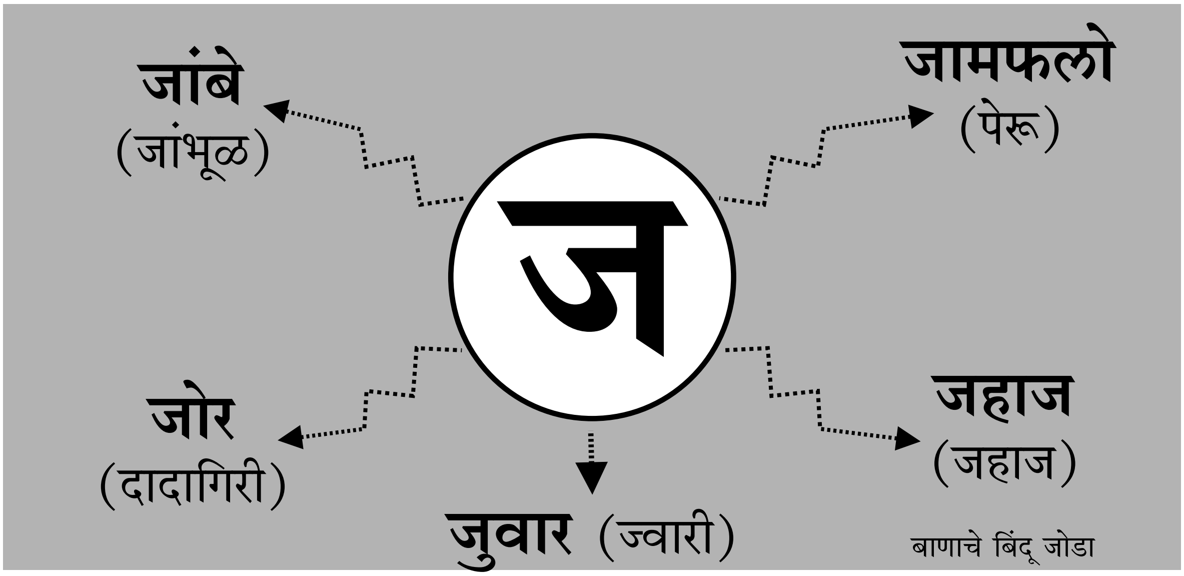

'ज' अक्षर बघ. 'ज' ला ◯ कर.

जांबे : कालीबेली जांबे खाना आवजा.

(कालीबेलला जांभुळ खायला या.)

जामफलो : जामफलो खादोह के?

(पेरू खाल्ला आहे का?)

जोर : जास्ती जोर मां कोअ्ही?

(जास्त दादागिरी करू नको.)

जहाज : जहाज पांअ्योम सालेहे

(जहाज पाण्यात चालते.)

जुवार : जुवारीई रोटू.

(ज्वारीची भाकर.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

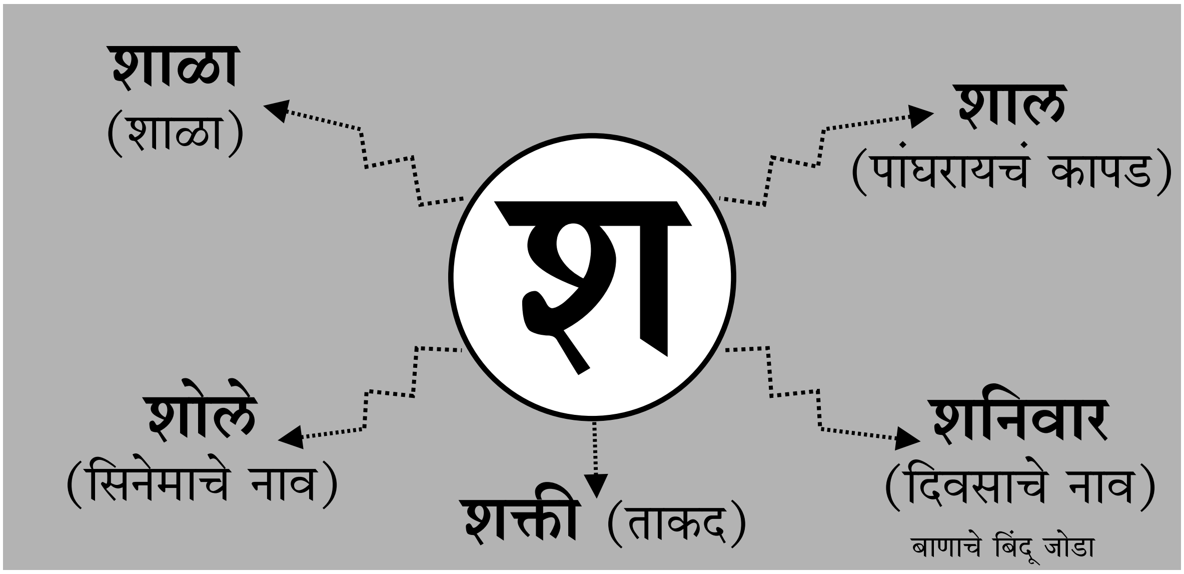

‘श’ अक्षर बघ. ‘श’ ला ○ कर.

शाळा : शाळा नाव कोवा.

(शाळेचे नाव सांगा.)

शाल : शाल पांघरा

(शाल पांघरा.)

शोले : शोले पिश्शोरो नाव होय.

(शोले सिनेमाचे नाव आहे.)

शनिवार : शनिवारी एकुज पारगू शाळा रोहे.

(शनिवारी एकपर्यंत शाळा राहते.)

शक्ती : शक्ती देखाडा.

(शक्ती दाखवा.)

गिरव, लिही, म्हण.

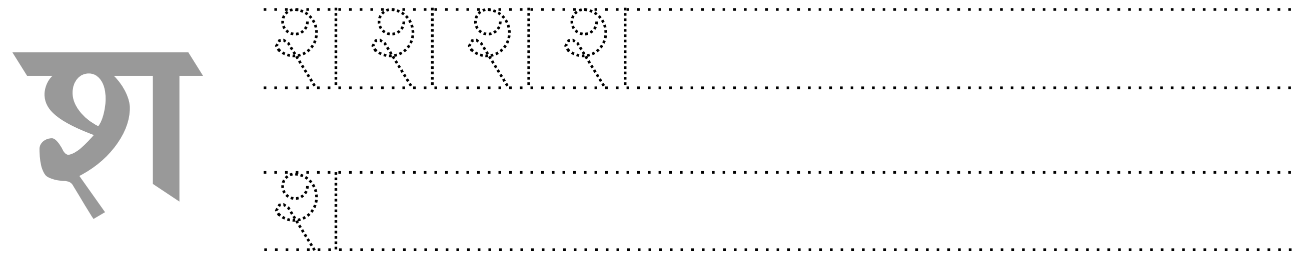

ो

मेडो
(मेंढी)

खेंयो
(साळुंखी पक्षी)

कुकडे
(कोंबड्या)

तोंहे
(काकड्या)

मासे

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ो ’ बघ. ‘ ो ’ ला ○ कर.

मेडो : मेडाआ बासो आयो.

(मेंढीचे कोकरू आले.)

खेंयो : खेंयो सिडाआ नाव होय.

(साळुंकी पक्षाचे नाव आहे.)

कुकडे : कुकडाआ लाट्यू.

(कोंबडीचा व्यापारी.)

तोंहे : तोंहे लागेवोल्येहेके?

(काकड्या लागायला लागल्या का?)

मासे : मासे पांअ्योम रोत्तेहे.

(मासे पाण्यात राहतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ो

ण ख थ औ भ ौ

ण

खाणनू (खलबत्ता)

गणपती (गणपती)

पेणं (गांधीलमाशी)

माणं (तिखट)

साणा (चना)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ण' अक्षर बघ. 'ण' ला ◯ कर.

खाणनू : खाणनाम मिरशो कुटतेहे.

(खलबत्त्यात मिरच्या कांडतात.)

गणपती : गणपतीई सुट्टी लागी.

(गणपतीची सुट्‌टी लागली.)

साणा : साणा पुजीत खाहूं.

(चने भाजून खाऊ)

माणं : मिरशो माणं लागेहे.

(मिरची तिखट लागते.)

पेणं : पेणाआ कोओ बेलकारी रोहे.

(गांधीलमाशीचे घर घराच्या खांबवर असतं.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

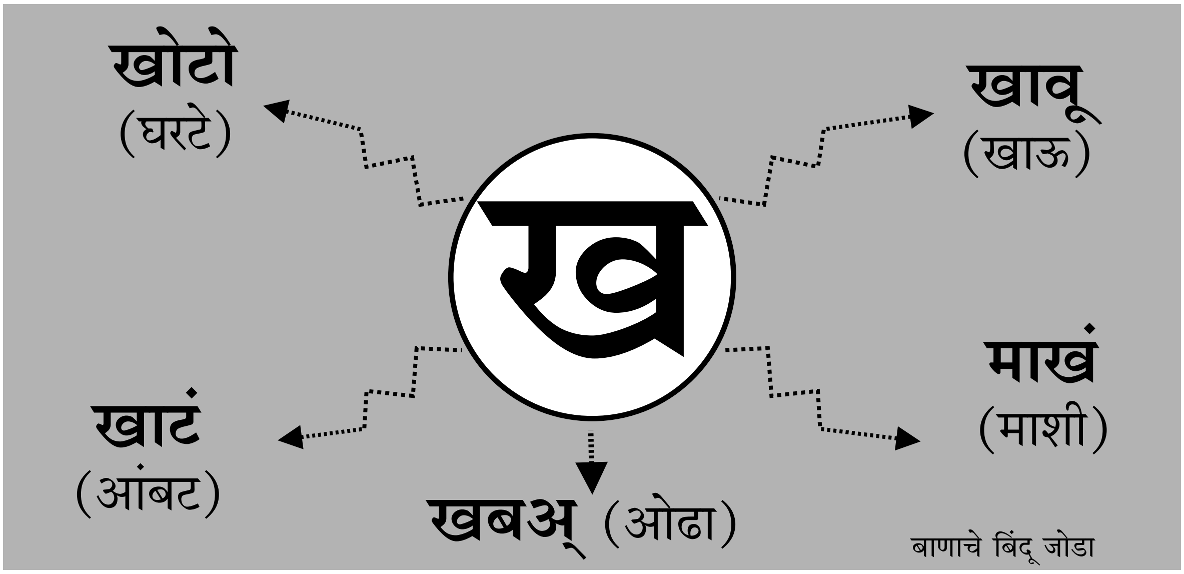

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ○ कर.

खोटो : सिडाआ खोटो साडोपो रोहे.

(पक्ष्यांची घरटी झाडावर असतात.)

खावू : मांहूबी खावू आपरा.

(मला पण खाऊ दे रे)

खाटं : आंबलं खाटं लागेहे.

(चिंच आबंट लागते.)

खबअ् : कोओ आहनेज खबअ् होय.

(घराजवळच ओढा आहे.)

माखं : माखं घाण रोहे.

(माशी घाण असते.)

गिरव, लिही, म्हण.

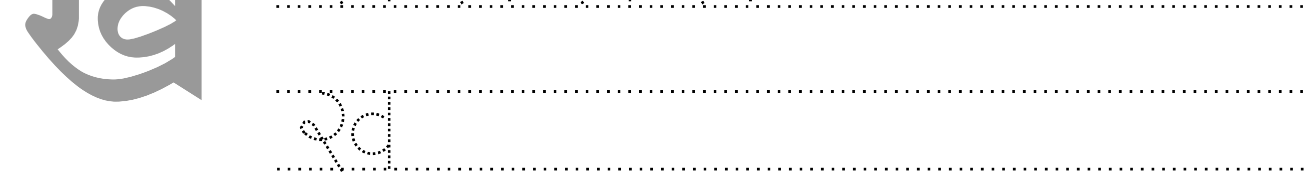

थ

थेवं
(दूधकवळी- काटेरी वनस्पती)

आथ
(हात)

थाका
(थकणे)

आथी (हत्ती)

थुप
(थुंक)

बाणाचे बिंदू जोडा

'थ' अक्षर बघ. 'थ' ला ○ कर.

थेवं : थेवाआ वाड कोअतेहे.

दूधकवळीची (काटेरी वनस्पतीची) वाड करतात.

थाक : रोमी-रोमी थाक्ये के बाया?

(खेळून-खेळून थकले का बाळांनो?)

आथ : आथोवांअ्ई काम कोअतेहे.

(हाताने काम करतात.)

थुप : शाळाम थुपहां मां.

(शाळेत थुंकू नका.)

आथी : आथी वोडो जनावर होय.

(हत्ती मोठा प्राणी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औषध
(औषध)

कौठं
(कवठ)

औ

हौस
(आवड)

औंध
(गावाचे नाव)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ○ कर.

औषध : औषध पी.

(औषध घे.)

कौठं : कौठं तुवरं लागेहे.

(कवठ तुरट लागते.)

हौस : रमिलो हौस होय.

(खेळायची आवड आहे.)

औंध : औंध गावो नाव होय.

(औंध गावाचे नाव आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

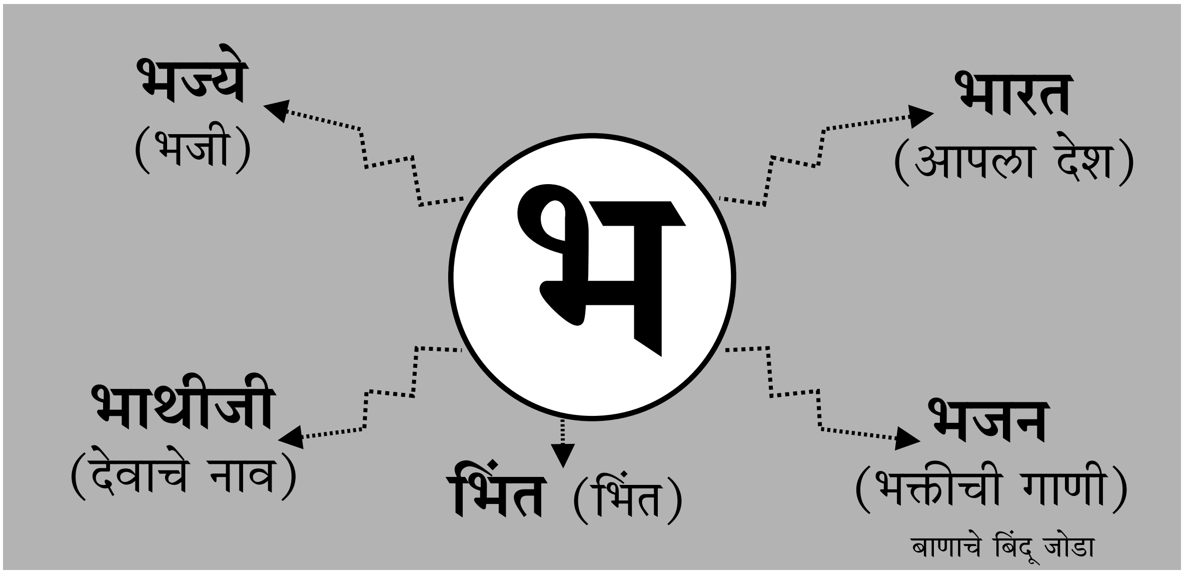

'भ' अक्षर बघ. 'भ' ला ◯ कर.

भज्ये : भज्ये खाना साला.

(भजी खायला चला.)

भारत : भारत आपाआ देश होय.

(भारत आपला देश आहे.)

भाथीजी : भाथीजी महाराज देवो नाव होय.

(भाथीजी महाराज देवाचे नाव आहे.)

भजन : भजन गावा.

(भजन गा.)

भिंत : कोओअ् भिंत.

(घराची भिंत.)

गिरव, लिही, म्हण.

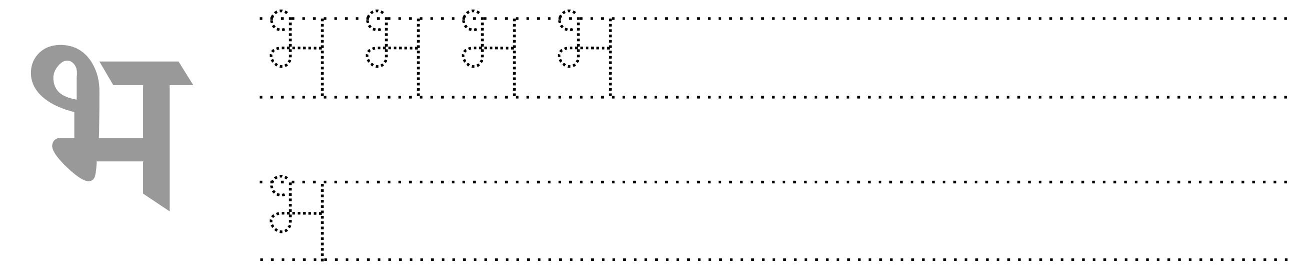

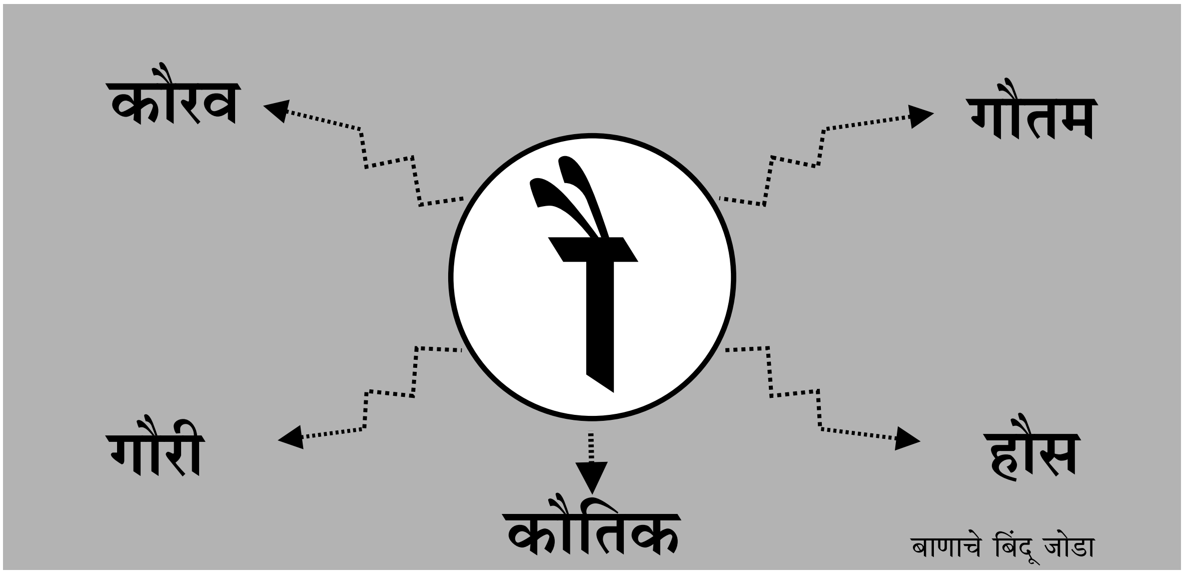

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ ’ ला ◯ कर.

कौरव : कौरव पांडवसना चुलत भाऊ सत.

(कौरव पाडंवाचे चुलत भाऊ आहेत होते.)

गौतम : गौतम गौरीना भाऊ स.

(गौतम गौरीचा भाऊ आहे.)

कौतिक : कौतिक म्हणी जोड रहय.

(कौतिक आमच्या शेजारी राहतो.)

गौरी : गौरी गौतमनी बहीण स.

(गौरी गौतमची बहीण आहे.)

हौस : गौरी, गौतमला फिरानी हौस वाट.

(गौरी, गौतमला फिरायची हौस आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

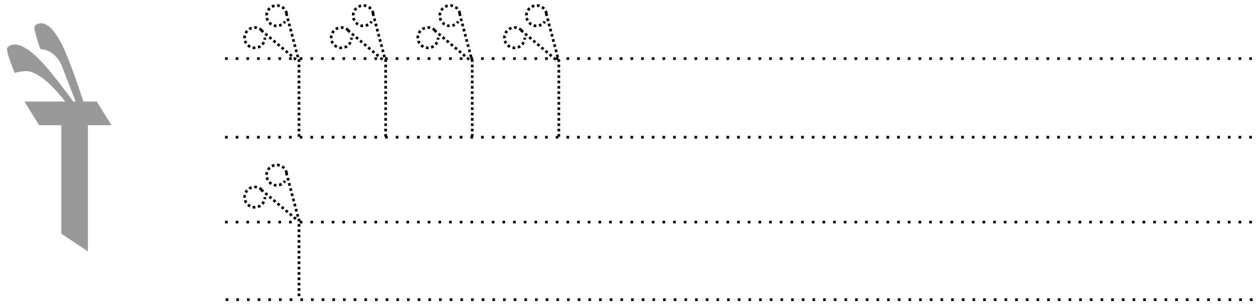

ट ढ ठ छ ष

ट

टोल (ढोल)

टोलगी (ढोलगी)

टोपी (टोपी)

टुडो (घुबड)

टरशु (तडस)

टोटे (ऊस)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ट' अक्षर बघ. 'ट' ला ○ कर.

टोल : टोल कोडाअ्ही होय?
(ढोल कोणाकडे आहे?)

टोलगी : टोलगी वाजीत नासा.
(ढोलगी वाजवत नाचा.)

टोपी : कोडे-कोडे टोपी पोवयीही.
(कोणी-कोणी टोपी घातली आहे.)

टोटे : टोटे वाडा साला.
(ऊस कापायला चला.)

टरशु : टरशु जंगलोम रोहे.
(तडस जंगलात राहतो.)

टुडो : टुडोजेंहे केंहे बोठाहा.
(घुबडसारखे कुठे बसले आहात?)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

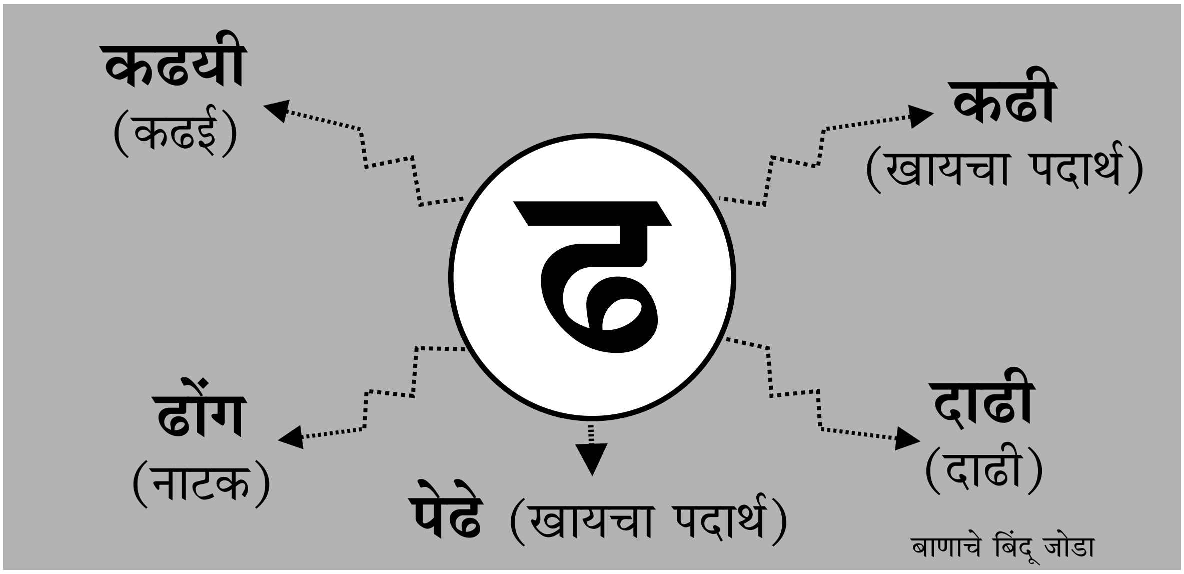

'ढ' अक्षर बघ. 'ढ' ला ◯ कर.

कढयी : कढयीम भज्ये बोणावतेहे.

(कढईत भजी बनवतात.)

कढी : कढी खाटा दूदो बोणावतेहे.

(दह्याची कढी बनवितात.)

दाढी : दाढीवालो बडवो बाबं.

(दाढीवाले बडवा बाबा).

ढोंग : कोअ् जाअ्लो ढोंग मा कोअही.

(घरी जायचे नाटक नको करू.)

पेढे : पेढे गुल्ये रोतेहे.

(पेढे गोड असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

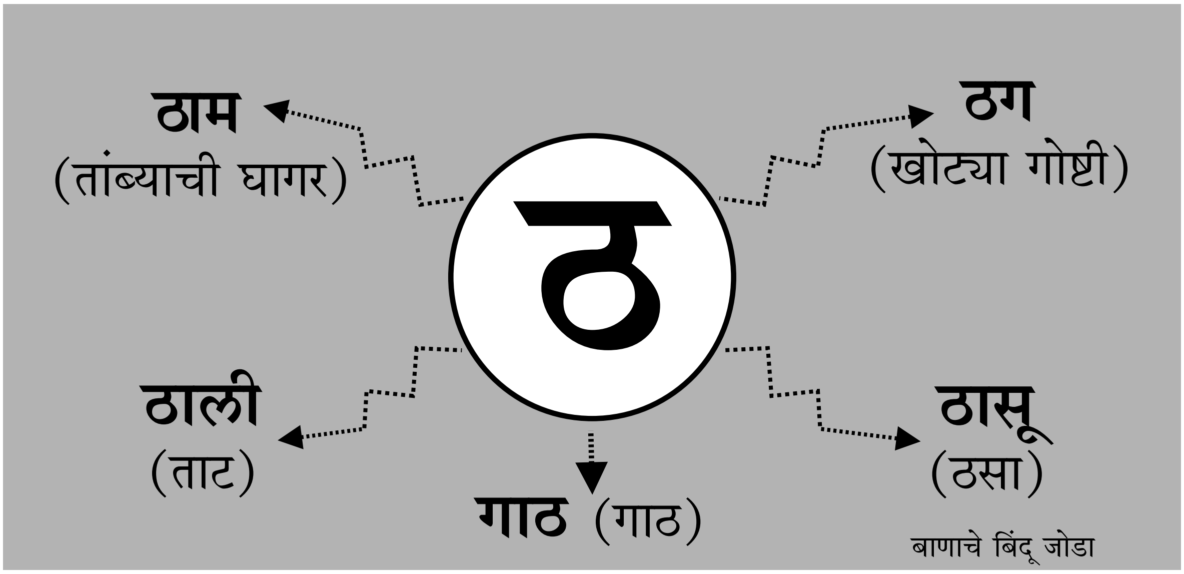

'ठ' अक्षर बघ. 'ठ' ला ◯ कर.

ठाम : ठामोम की होय?

(तांब्याच्या घागरीत काय आहे?)

ठग : ठगो गोठयी.

(खोट्या गोष्टी.)

ठासू : आथो ठासू.

(हाताचा ठसा.)

गाठ : गाठ बांदा.

(गाठ बांधा.)

ठाली : ठालीम रोटु खातेहे.

(ताटात जेवतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

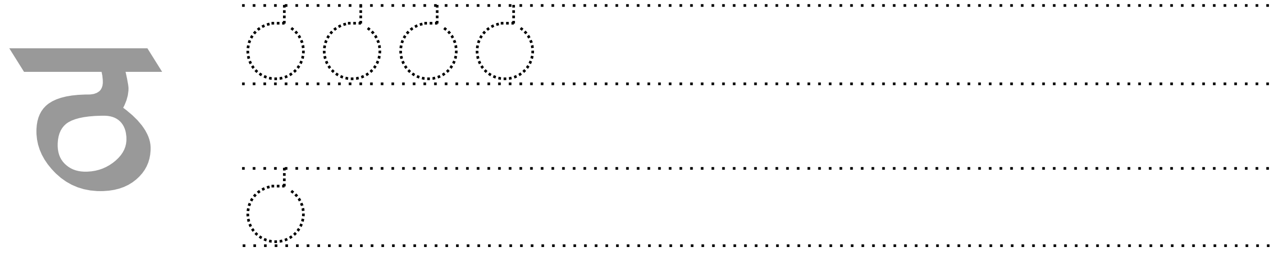

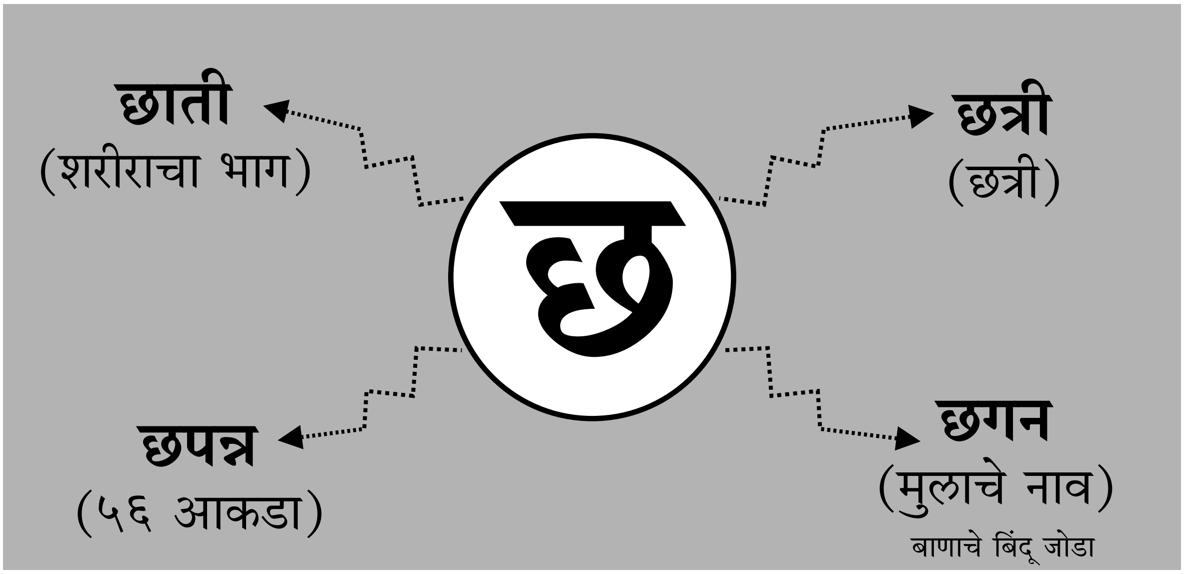

‘छ’ अक्षर बघ. ‘छ’ ला ○ कर.

छत्री : ए माआ छत्री होय.

(ही माझी छत्री आहे.)

छाती : छाती ठोकीत को.

(छाती ठोकून सांग.)

छगन : छगन माआ दोस्ती.

(छगन माझा मित्र.)

छपन्न : ताआसारखे सतराशे छपन्न.

(तुझ्यासारखे सतराशे छपन्न.)

गिरव, लिही, म्हण.

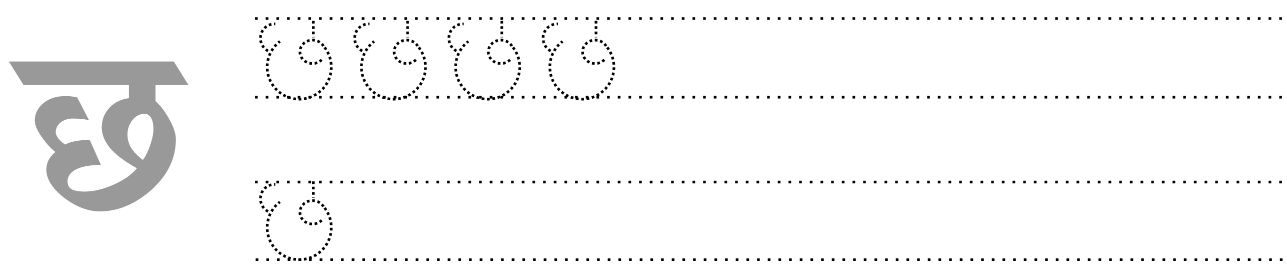

भुषण
(मुलाचे नाव)

सुभाष
(मुलाचे नाव)

ष

भुषा
(गावाचे नाव)

आशिष
(मुलाचे नाव)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ष' अक्षर बघ. 'ष' ला ○ कर.

भुषण : भुषण गिली रोमेहे.

(भूषण विटी खेळतो.)

सुभाष : सुभाष कबड्डी रोमेहे.

(सुभाष कबड्डी खेळतो.)

भुषा : भुषा गावो नाव होय.

(भुषा गावाचे नाव आहे.)

आशिष : आशिष लेखेहे.

(आशिष लिहित आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ष

कविता गाणे

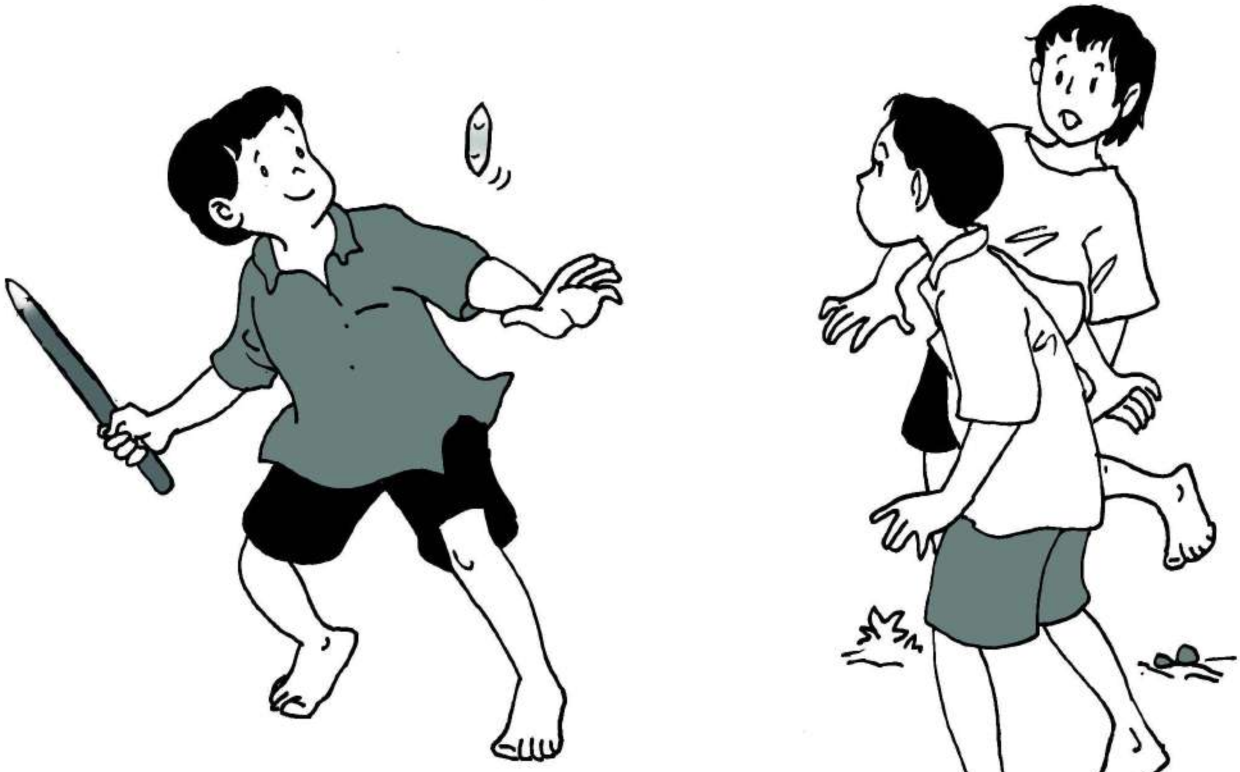

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम चम चम छडी

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

१. तुमे बोनखं पाल्योह के?
(तू बंदूक पाहिली आहे का?)
२. तुमे गाडी पाल्यीही के?
(तु गाडी पाहिली आहे का?)
३. तांहू खाटलीम बोहीलो गमे के?
(तुला विमानात बसायला आवडेल का?)
सर्वांची चित्र दाखवा.

'आई, मला दे ना.'
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

१. तुमु कोडु पोल्यूह के?

(तुम्ही घोडा पाहिला आहे का?)

२. तुमु कोडापो बोठेह के?

(तुम्ही घोड्यावर बसले आहे काय?)

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.

जसे. टपटप टपटप...

दुडकत दुडकत

थोडा थोडा

माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे?

चांदण्याचे चित्र, मोराचे चित्र, माश्याचे चित्र, आईचे चित्र. अगोदर मुलांना चित्र दाखवा.

किहाआ चित्र होय?

(कशाचे चित्र आहे?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,

असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?

असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. चित्राम कि देखाअहे? (चित्रात काय दिसते?)

२. तो कि कोअ्हे? (तो काय करतो?)

३. तो कि-कि खाहे? (तो काय-काय खातो?)

प्रश्न विचारल्यानंतर कवितेला सुरुवात करा?

गाडी आली.. गाडी आली

१. तुमे कोडले-कोडले फले पाल्येहे त्याआ नावे को?

(तू कोण-कोणते फळे पाहिली आहेत, त्यांची नावे सांग?)

२. तुमाआ गावोमेहें कोडले-कोडले फळे होय?

(तुमच्या गावात कोणती कोणती फळे असतात?)

३. तुमु गाडीही ठेअपीत रोमताह के?

(तुम्ही गाडीला धक्का मारण्याचा खेळ खेळता का?)

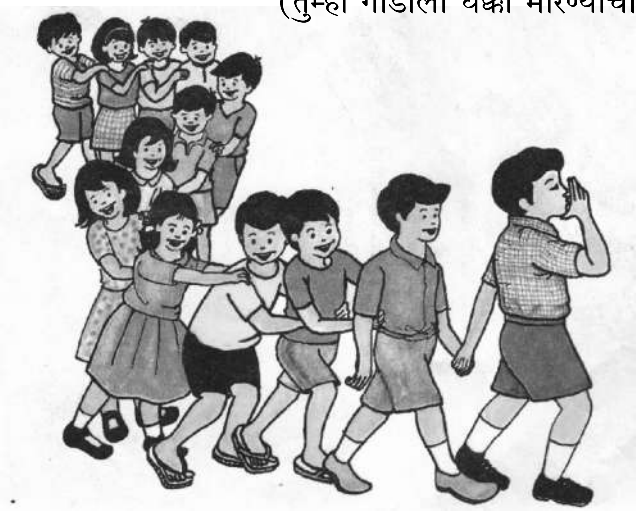

वेड कोकरु

१. तुमु मेडो पाल्योह के?
(तुम्ही मेंढी पाहिली आहे का?)
२. तुमु मेडाआ बासो पाल्योह के?
(तुम्ही कोकरू पाहिले आहे का?)
३. तुमु मेडाआ दूद पिदोह के?
(तुम्ही मेंढीचे दूध प्याले आहे का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. जंगलोम किहाआ पार्टी ठेरव्यी?
(जंगलात कसली मैफल ठरली?)
२. पार्टी अकल कोडाआ?
(पार्टीची कल्पना कोणाची?)
३. ताबलापो कोडाआ सात ओती?
(तबल्यावर कोणाची साथ होती?)
४. ओंहतो-ओंहतो कोडो आयो?
(हसत-हसत कोण आलं?)
५. तंबीवराआ सोक कोडाहा होय?
(तंबोराची हौस कोणाची?)
६. डोलतु-डोलतु कोडू आयू?
(डोलत-डोलत कोण आला?)

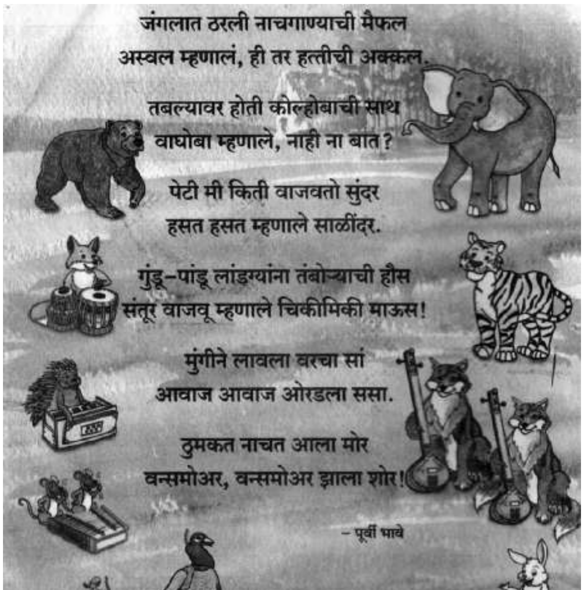

जंगलात ठरली नाचगाण्याची मैफल
अस्वल म्हणालं, ही तर हत्तीची अक्कल.

तबल्यावर होती कोल्होबाची साथ
वाघोबा म्हणाले, नाही ना बात?

पेटी मी किती वाजवतो सुंदर
हसत हसत म्हणाले साळींदर.

गुंडू-पांडू लांडग्यांना तंबोऱ्याची हौस
संतूर वाजवू म्हणाले चिकीमिकी माऊस!

मुंगीने लावला वरचा सां
आवाज आवाज ओरडला ससा.

ठुमकत नाचत आला मोर
वन्समोअर, वन्समोअर झाला शोर!

– पूर्वी भावे

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता - बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा मावची

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : मावची

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : सुधा वळवी, संदीप गावीत,

रघुवेल गावीत, किसन गावीत

कार्यपुस्तिका : लेखन - रघुवेल गावीत, संदीप गावीत

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.

☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.

☞ ‘माझे पान’ आणि ‘वाचन व लेखनपूर्व तयारी’ यावर विशेष भर आहे.

☞ ‘अक्षर-ओळख’ ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

- ☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.
- ☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.
- ☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.
- ☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.
- ☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
  उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.
- ☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.
- ☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.
- ☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.
- ☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.
- ☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

चित्रांम कोअहें- कोअहें जनावरे देखातेहे?
चित्रात कोणकोणते प्राणी दिसतात?
बोट ठेवून विद्यार्थ्यांना बोलू द्या.
- माकड (केल्यां), जिराफ (जिराफ), फुलपाखरू (बिंगली), गाय (गावडी), कुत्रा (कुत्रों), हत्ती (आथी), कासव (काशी), मासा (मासां), बेडुक (डेढंको), अळी (अळी)
(चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांना परिचित असे प्राणी कोणते?)
- चित्रांम नाय हेय, पेन पोहहान मालूम हेय ओहडे जनावरे कोअहें हेय.
इतर प्राणी - हेअडो (सरडा), तरसो (तरस), बौल (बैल), मुहडी (म्हैस), पाडो (रेडा), फुरक्यो (गाढव).

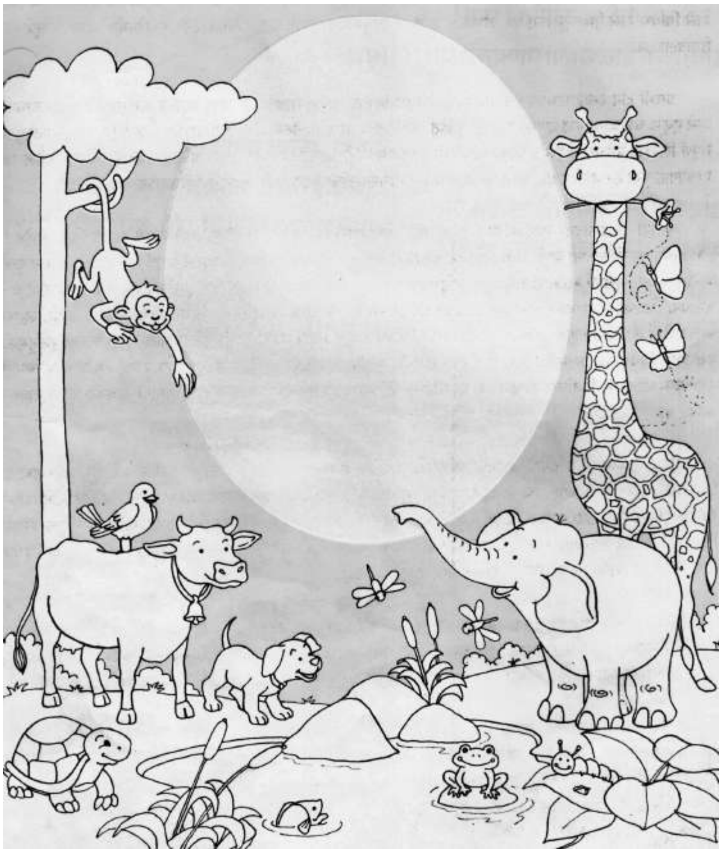

चिडां (पक्षी)
बोकडी (बकरी)
कुअली (खेकडा)
पायरुळो (कबुतर)
किडा (मुंगी)
नेंडाडो (कावळा)
कुकडी (कोंबडी)
उंदाडो (उंदीर)
डुकरां (डुक्कर)
सिअली (पाल)
कुकडो (कोंबडा)
बिबट्यो (बिबट्या)
आसाली(अस्वल)
विशी (विंचू),
कोलो (कोल्हा)
नानंगा (लांडगा)
हाप (साप)
हाकरी (चिमणी)

चित्र कथा

माझे खेळ

चित्रां ऐअ. चित्रांम काय-काय देखाये हे तीं आखा. चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?

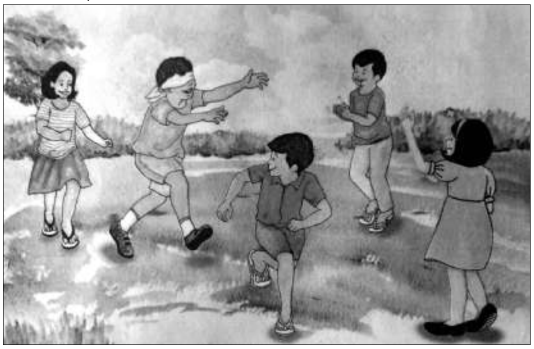

चित्र - १ **आंधळी कोशिंबीर**

१. चित्रांम कोलहें पोहें रोवतेंहें?

(चित्रात किती विद्यार्थी खेळत आहेत?

२. पोहा डोळा कोहडाके बांदला हेता?

(मुलाचे डोळे कशाने बांधलेले आहेत?)

चित्र - २ **टिकऱ्या पाडी रोवना (लगोरी)**

१. ओ रोवसो रवांहाटी काय काय वस्तू लागी?

(हा खेळ खेळायला कोणकोणते साहित्य लागते?)

२. गोअ, गावाम आणे आमी साळेम तुमा रोवतेंहें का?

(घरी, गावात व आता शाळेत तुम्ही खेळता का?)

३. ओ रोवसो कोला जां रोवतेंहें?

(हा खेळ किती जण खेळतात?)

चित्र - ३ **कॅरम**

१. कॅरम कोअहडा रोहे?

(कॅरम कशाचा असतो?)

२. केंहके रोवतेंहे?

(कसा खेळतात?)

३. कोलाजां रोवताहा?

(कितीजण खेळतात?)

४. टिकऱ्या कोअहा-कोअहा रंगा रोतह्या?

(गोट्या कोणकोणत्या रंगाच्या असतात?

५. राणी रंग कोअहो रोहे?

(राणीचा रंग कुठला?)

६. कॅरम केस देखह्यो तुमहांय?

(कॅरम कुठे बघितला आहे?)

चित्र - ४ **हापसीडी (सापसीडी)**

१. हापसीडी तुमा रोवताहा का?

(सापसीडी तुम्ही खेळता का?)

२. हापसीडी रोवसो रोवांहाटी कोअह्या-कोअह्या वस्तू लागत्याहा?

(सापसीडी खेळ खेळण्यासाठी कोणकोणते साहित्य लागते?)

माझे खेळ

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

माझे मित्र

तो आऱ्याहा बारांम आख. (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

चित्र १

१. तो आऱ्याहा नावें आख?
(तुझ्या मित्रांची नावे सांग?)
२. तो कोला आऱ्या हेता?
(तुला किती मित्र आहेत?)
३. तो आऱ्या केसे केसे रोतहा?
(तुझे मित्र कुठे राहतात?)
४. गावामाने आऱ्या कोअहा?
(गावातले मित्र कोणते?)
५. तो आऱ्या काय कोअताहा?
(तुझे मित्र काय करतात?)

चित्र - २

१. तो आजु कोअहा आऱ्या हेता?
(तुला अजून कोणते मित्र आहेत?)
२. **बिंगली** (फुलपाखरू) इतर
३. **तो कोअहा आऱ्याहाल बोलता नाय येहे.**
(तुझ्या कोणत्या मित्रांना बोलता येत नाही.)
४. **बादा तो पाहाय येतहा का?** (सर्व जवळ येतात का?)
५. **तुल खुशी वाटहे का?** (तुला आनंद वाटतो का?)
५. **डोगामाने (जंगलामाने) आऱ्या कोअहा?**
(जंगलातले मित्र कोणते?)

चित्र - ३

१. **आपेगोअमे कोअहें जनावरे रोतहे?**
(आपल्या घरात कोणते प्राणी राहतात.)
२. **तूं कुत्रा लाड कोअतोहो का?** (तू कुत्र्याचे लाड करतो?)
३. **बिलाडील काय आखतोहो?** (मांजरीला काय म्हणतो?)
४. **गावडी, वासडी, पोपट, बिंगली तुल पोटतेंहें का?**
(हे प्राणी तुला आवडतात का?)

चित्र - ४

१. पाअयाम कुं-कूं रोतहें? (पाण्यात कोण कोण राहतो?)
२. पाअयामाने कोअहें जनावरे पोटतेंहें? (पाण्यातील कोणते प्राणी आवडतात.)
३. मासो तो आऱ्या हेय? (माझा तुझा मित्र आहे?)
४. मासाल खांहाटी काय देतेहा? (माश्याला खायला काय देतो?)

माझे मित्र

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

माझे कुटुंब

बोली भाषेनुसार मुलांना आपले घर व कुटुंब यांचे तोंडी वर्णन करू द्या. त्यांना सांगायला प्रोत्साहित करा.

↓ या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.) बोलीभाषेत विचारा. पाठातील चित्र.

१. चित्राम कुं कुं देखातेहें?

(चित्रात कोण कोण आहेत?)

२. कोअयहों वस्तू हेत्यो?

(कुठल्या वस्तू आहेत?)

३. कुं काआरी बोलेहे?

(कोण कोणाशी बोलत आहेत?)

४. पोहींय काय पूरा कोअयां?

(मुलीने काय पूर्ण केले?)

५. पोही काही जाहे?

(मुलगी कोणाकडे जात आहे?)

६. पोही आबोहो केसे हेय?

(मुलीचे बाबा कुठे आहेत?)

७. चित्राम मोठी आयो मोठा आबो हो हेते का?

(चित्रात आजी-बाबा आहेत का?)

८. बाबो, बायो देखातेहें का?

(चित्रात दादा-ताई आहेत का?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा)

१. तळावांम कुं आता?
(तळ्यात कोण होते?)
२. पायाम त्याहाल काय देखाया?
(पाण्यात त्यांना काय दिसले?)
३. डेडकांय कोहडा इंदळो बोनाड्यो?
(बेडकांनी कशाचा झोपाळा केला?)
४. इंदळाव बोहीन डेडके काय ला लाग्ये?
(झोपाळ्यावर बसून बेडूक काय घेऊ लागले?)
५. इंदळाव इंदळाय तोवे काय जाया?
(झोपाळ्यावर झोके घेत असताना काय झाले?)
६. डेडकाय वेला इंदळो कोहडाल बांदलो?
(बेडकांनी वेलाचा झोपाळा कुठे बांधला?)
७. (बोगलो उडी गोयो तोवे काय जाया?)
(बगळा उडू लागल्यावर काय झाले?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

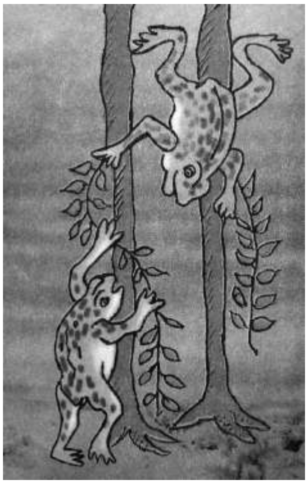
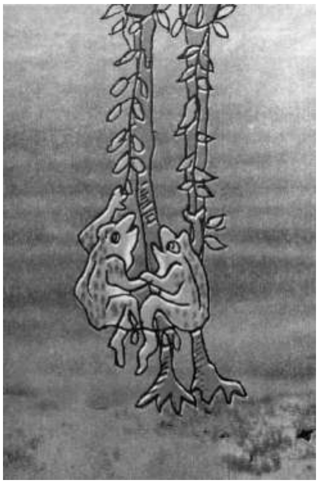
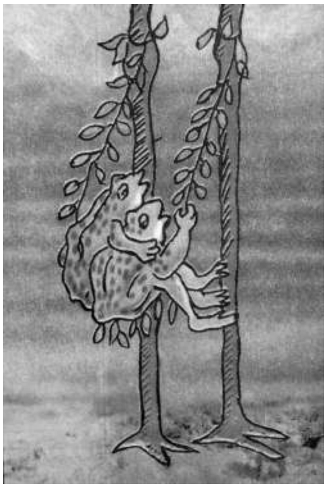

माझी शाळा

चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसते ते सांग.

चित्र - १

१. तुमे शाळा ओहडी हेती का?

(तुमची शाळा अशी आहे का?)

२. तुमे शाळेम कोअहो कोअहो रोवसो रोवतेहें?

(तुमच्या शाळेत कोण-कोणते खेळ खेळतात?)

चित्र - २

१. तुमे वर्गशिक्षक कुं हेय?

(तुमचे वर्गशिक्षक कोण आहेत?)

२. तुमाहाल चित्रे देखाडीन हिकाडतेहें का?

(तुम्हाला चित्र दाखवून शिकवतात का?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

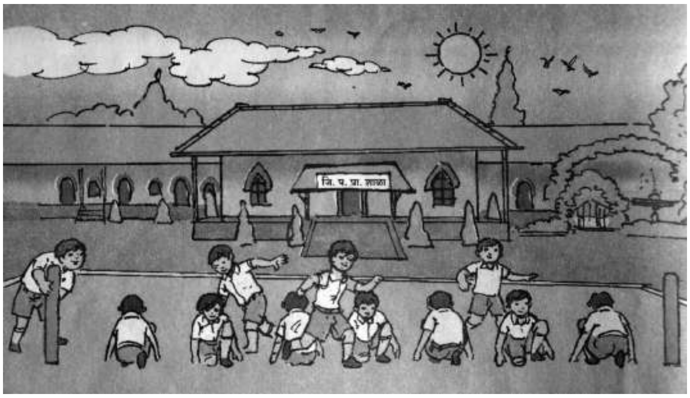

चित्र क्र. २

गंमत शोधा

चित्र बघ, त्यातल्या गमती शोध, सांग.

प्रश्न विचारणे -

१. चित्राम कोअहें-कोअहें जनावरे हेते?

(चित्रात कोणकोणते प्राणी आहेत?)

२. चित्रामाने जनावरहांम नाय जोजे आहोडो कोअहों बदल कोअला हेय?

(चित्रातील प्राण्यांमध्ये नको असलेले कोणते बदल दिसतात.)

३. वागा चित्राम काय बदल देखायेहे?

(वाघाच्या चित्रात काय बदल दिसतो?)

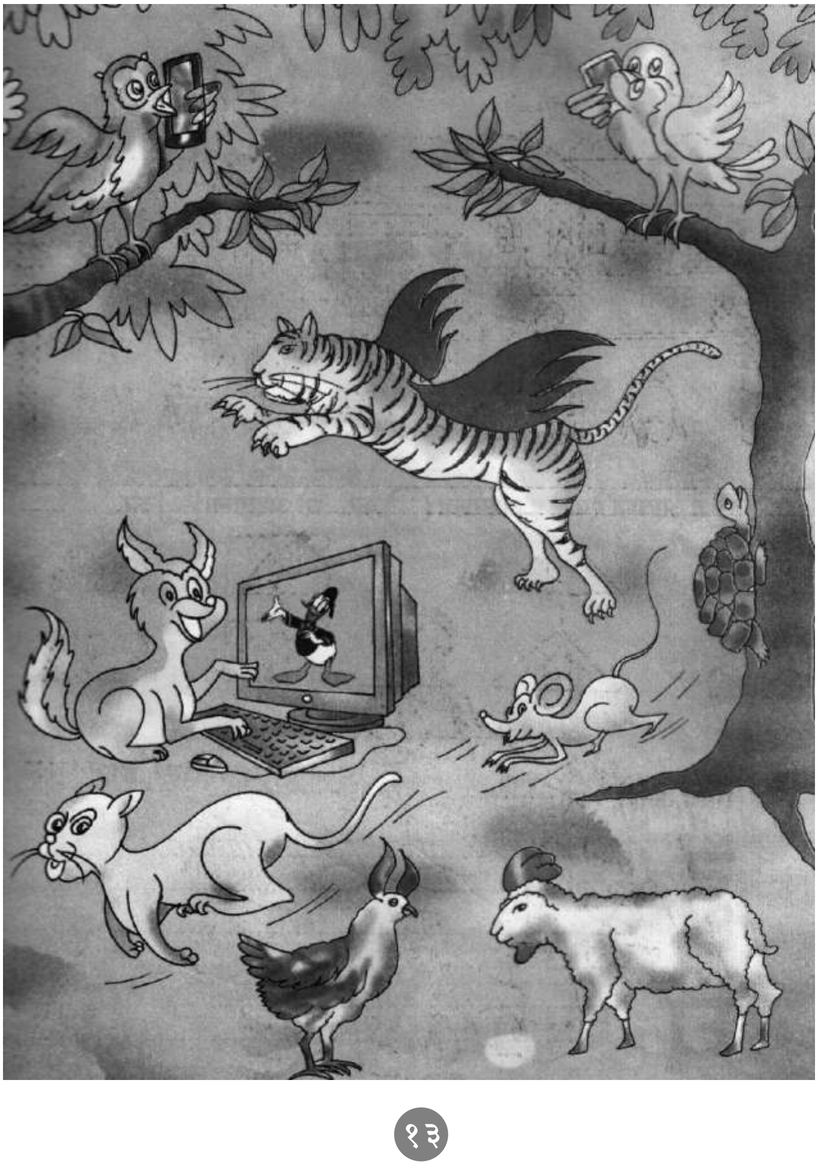

कुत्रा मांजर काय बोलतात

चित्र बघ. कुत्रा व मांजर काय बोलत असतील ते सांग.

१. कुत्रा : कुत्रो : पाय पोडी रोयोहो आय गोओमें याऊं का?
(पाऊस पडतो आहे मी घरात येऊ का?)
२. चित्राम कोहे-कोहे जनावरे देखातेहे?
(चित्रात कोणकोणते प्राणी दिसत आहेत?)
३. कुत्रो केसे उबो हेय?
(कुत्रा कुठे उभा आहे?)
४. बिलाडील कोलहें पिलके हेते?
(मांजरीचे किती पिल्ले आहेत?)
५. पिलके काय कोअतेंहें?
(पिल्लं काय करत आहेत?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

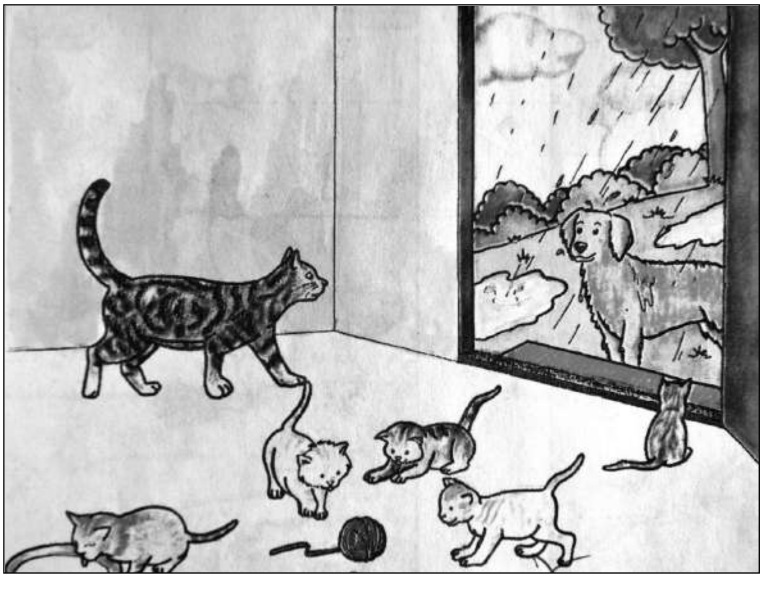

मांजराची गंमत

चित्र बघ. गोष्ट सांग.

चित्र - १

१. बिलाडी बासणाम काय लेहे?

(मांजर भांड्यात काय घेत आहे?

२. दुध कुं ली येना?

(दुध कोणी आणले?

चित्र - २

१. बिलाडील गोअमें कुं देखायेहे?

(मांजराला घरात कोण दिसते?)

२. सिबलीम काय थोवला हेय?

टोपलीत काय ठेवले आहे?

चित्र - ३

१. बिलाडी का पाहाला धांवंदे हे.

(मांजर कोणाच्या मागे धावत आहे?)

२. बिलाडी आथामाने काय टाकाया?

(मांजरीच्या हातातून काय सांडले?)

चित्र - ४

१. उंदी केसे नाठो?

(उंदिर कुठे पळाला?)

२. बिलाडी काल दोहेहे?

(मांजर कोणाला पकडत आहे?)

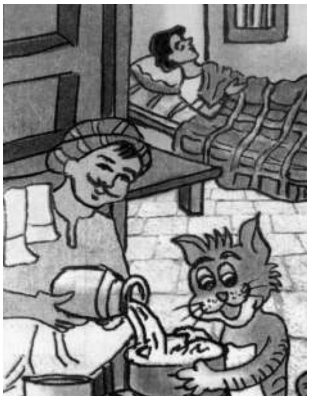

आट (बाजार)

चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसते ते सांग.

१. तुमाहाय आट देख्योहो का?

(तुम्ही बाजार पाहिला का?)

२. आटामाय काय काय रोहे?

(बाजारात काय काय असते?)

३. तुमे गावापाही कोअहो आट बोरायेहे?

(तुमच्या गावाजवळ कोणता बाजार भरतो?)

४. तुमाहाय आटाम काय काय खादला हेय?

(तुम्ही बाजारात काय काय खाल्ले आहे?)

५. तुमे आट कोअहा वारालं बोआहेये?

(तुमचा बाजार कोणत्या वारी भरतो?)

६. तुमा आटामाने काय काय वेचातां लेतेहें?

(तुम्ही बाजारातून काय काय विकत घेता?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वतः कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

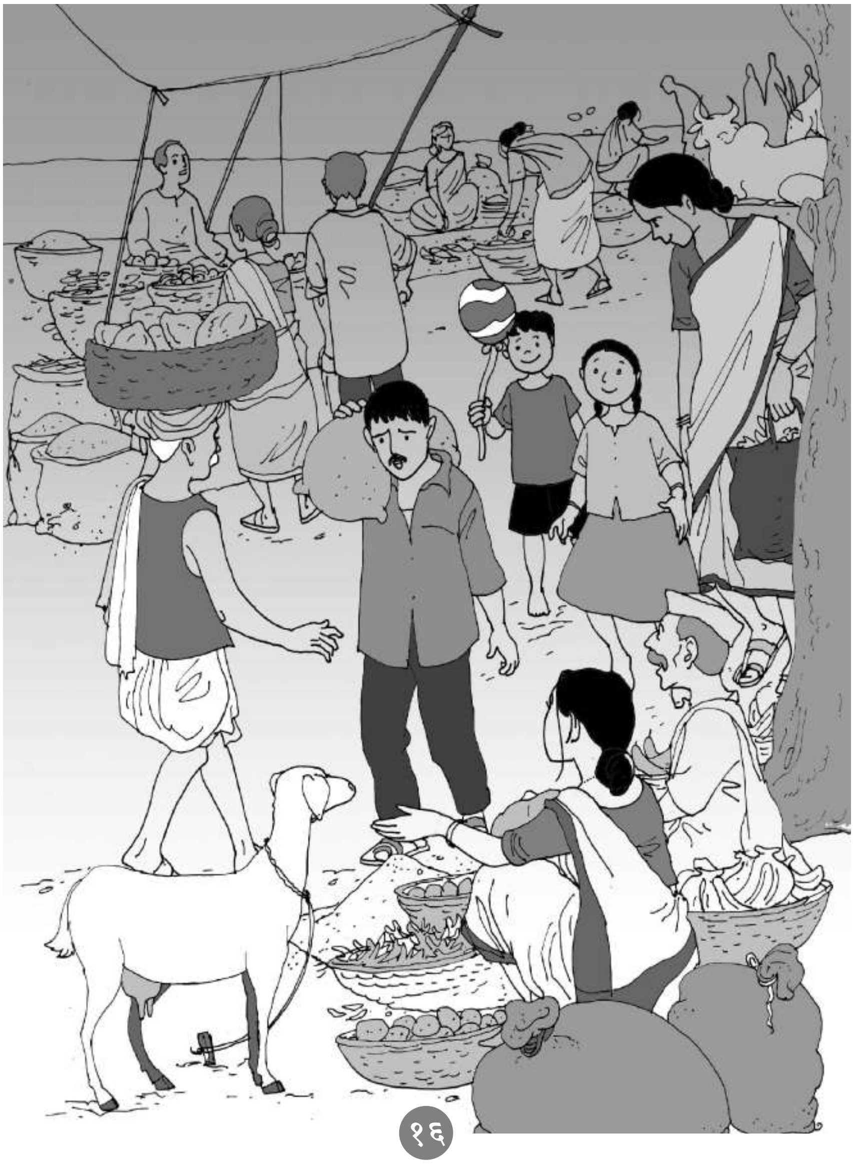

जत्रो (जत्रा)

(चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.) (पाठातील चित्रावर आधारित प्रश्न विचारा.)

१. तुम्हायं जत्रो देख्योहो का?
(तुम्ही जत्रा पाहिली आहे का?)
२. जत्रामं काय काय रोहे?
(जत्रेत काय काय असते?)
३. जत्रामं का आरी जातेहें?
(जत्रेत कोणाबरोबर जातात?)
४. जत्रामं खाटलीम बोठेंहे का?
(जत्रेत पाळण्यात बसले का?)
५. खाटलीम बोहतेहें तोवे कोहडां वाटेहे?
(पाळण्यात बसल्यावर कसे वाटते?)
६. जत्रामाने तुमा कोअह्या वस्तू लेतोहे?
(जत्रेतून तुम्ही कोणत्या वस्तू घेतात?)
७. तुमाहाल जत्रामं काय काय एेरा आवडेहे?
(तुम्हाला जत्रेत काय काय पाहायला आवडते?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

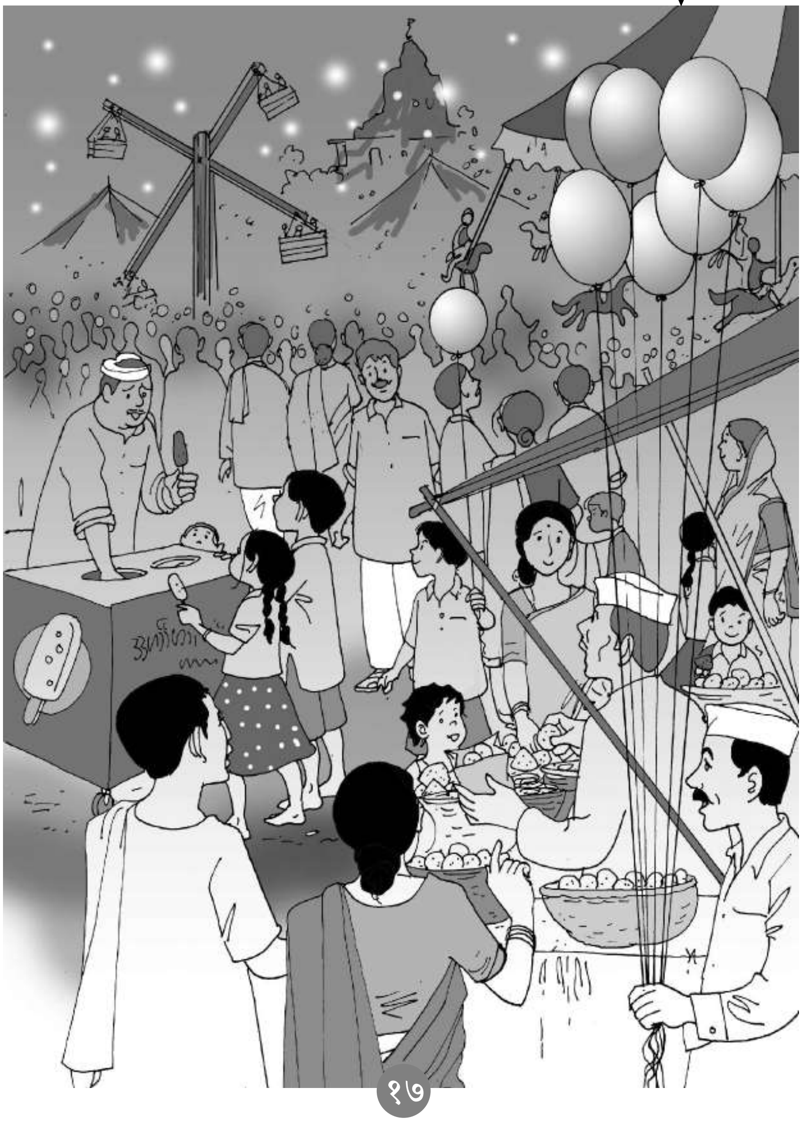

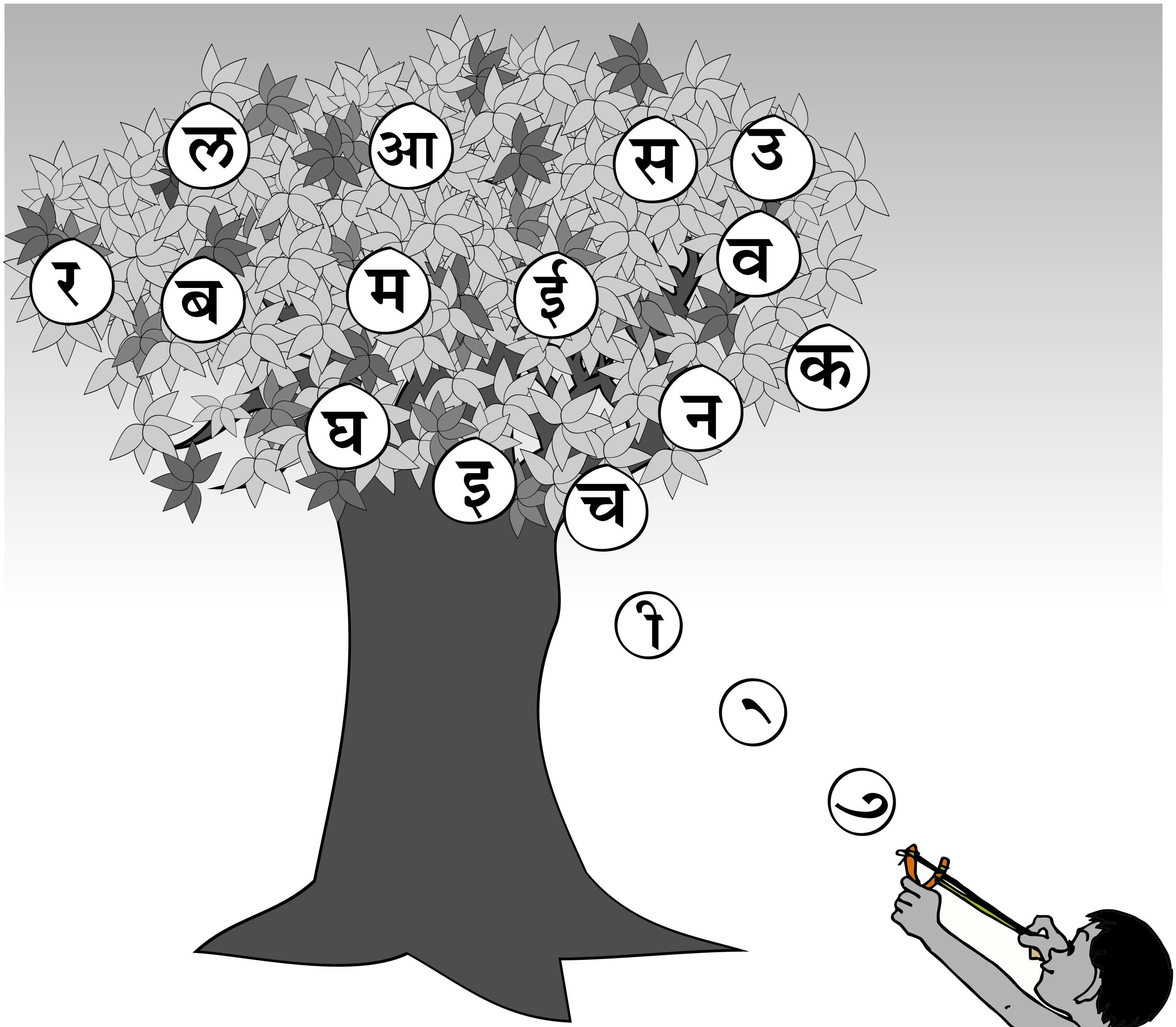

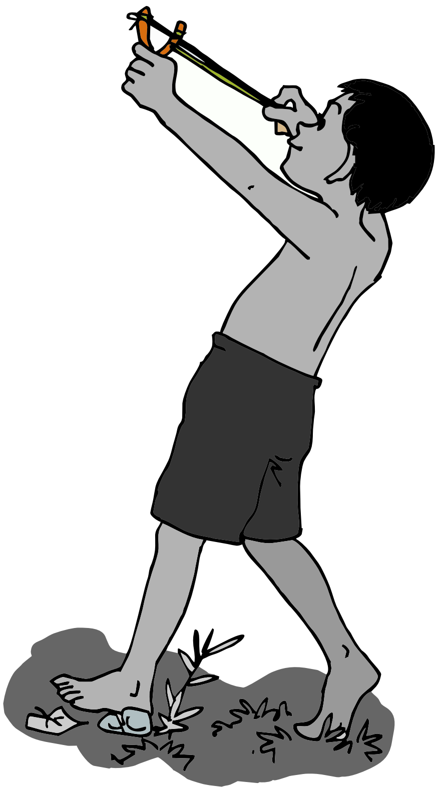

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोड्या जुळव

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

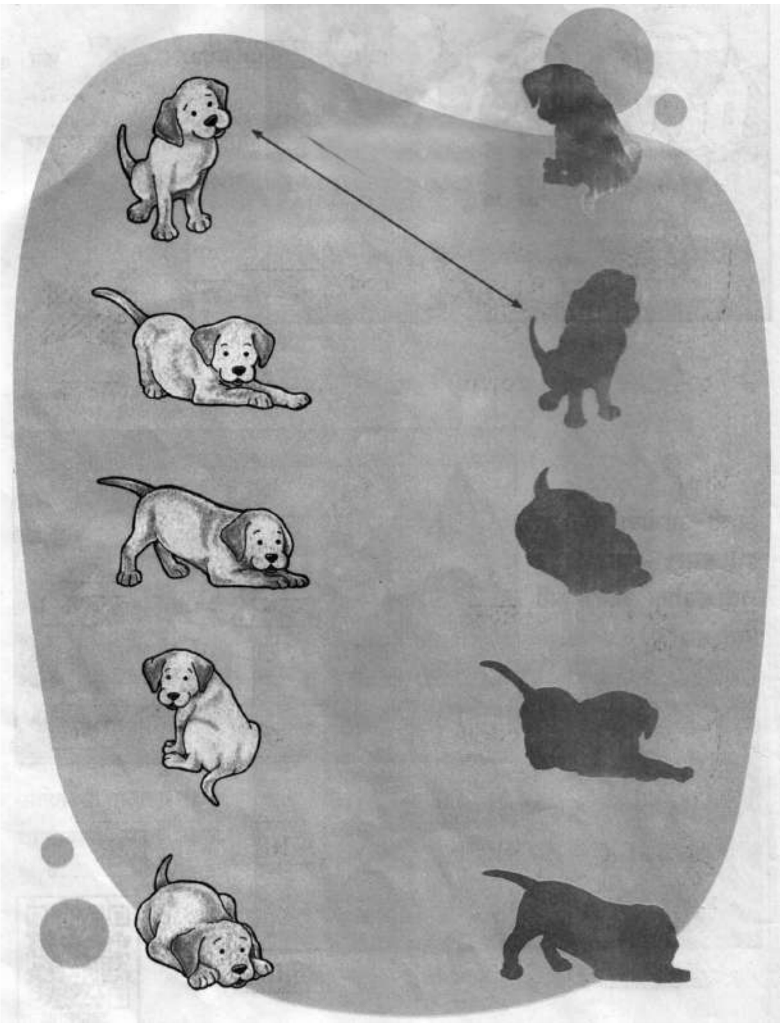

जोड्या जुळवा

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

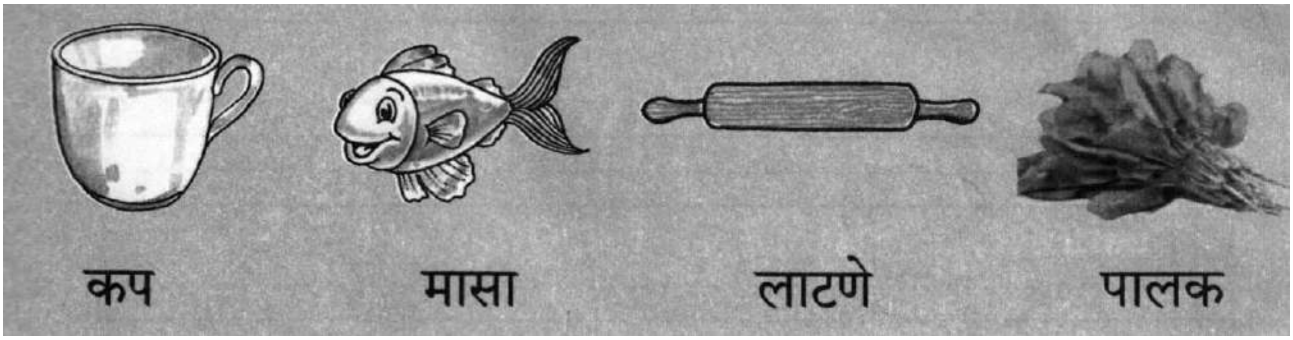

कप	मासा	लाटणे	पालक
			(पालक बाजी)
कप	**मासां**	**लाटणा**	(इतर पालेभाज्या)
उपयोग	कुठे राहतो	उपयोग	पालाबाज्या
चाय पियांहाटी	**पाअयांम**	**बाखे रांदाहाटी**	अंबाडा बाजी
(चहा पिण्यासाठी)	(पाण्यात)	(पोळ्या करण्यासाठी)	अंबाडा भाजी
			आंबट चूका
इतर मित्र	**इतर मित्र**	**इतर वस्तू**	मेथी (मेथी)
(बीजा आऱ्या)	**(बीजा आऱ्या)**		**(बीज्या वस्तू)**
बशी (बासी)	कासव (काशी)	चिमटा (सानसी)	अळू (आळू)
पेला (गिलास)	खेकडा (कुअली)	झारा (जारी)	माट (माटलाबाजी)
वाटी (वाटकी)	झिंगा (हिमडो)	उलथणी (चुलठ्यां)	जीला बाजी
ताट (थाट थाळी)	मगर (मगरमासो)	तवा (तावो)	खाटगोळां
बेडूक (डेडको)			उकरुडा बाजी
पाण्यातला साप (डेन्डारो)			चुचा बाजी

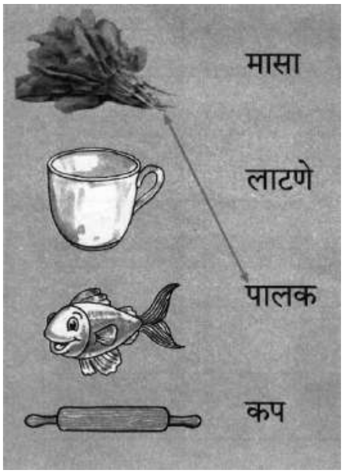

जोड्या जुळवा

कप	**लाटणा**
पालक	**मासां**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कप**

गिरव

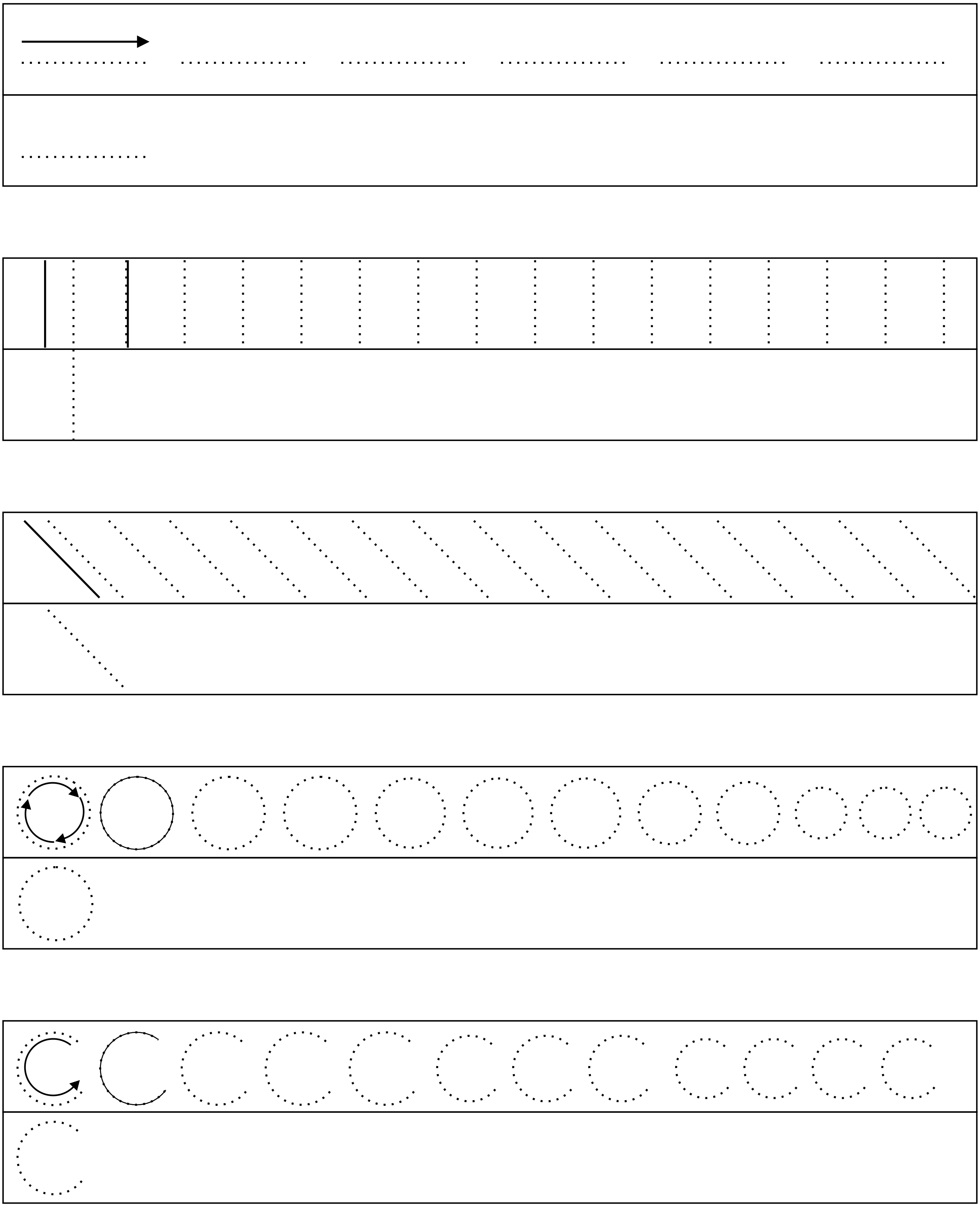

गिरव

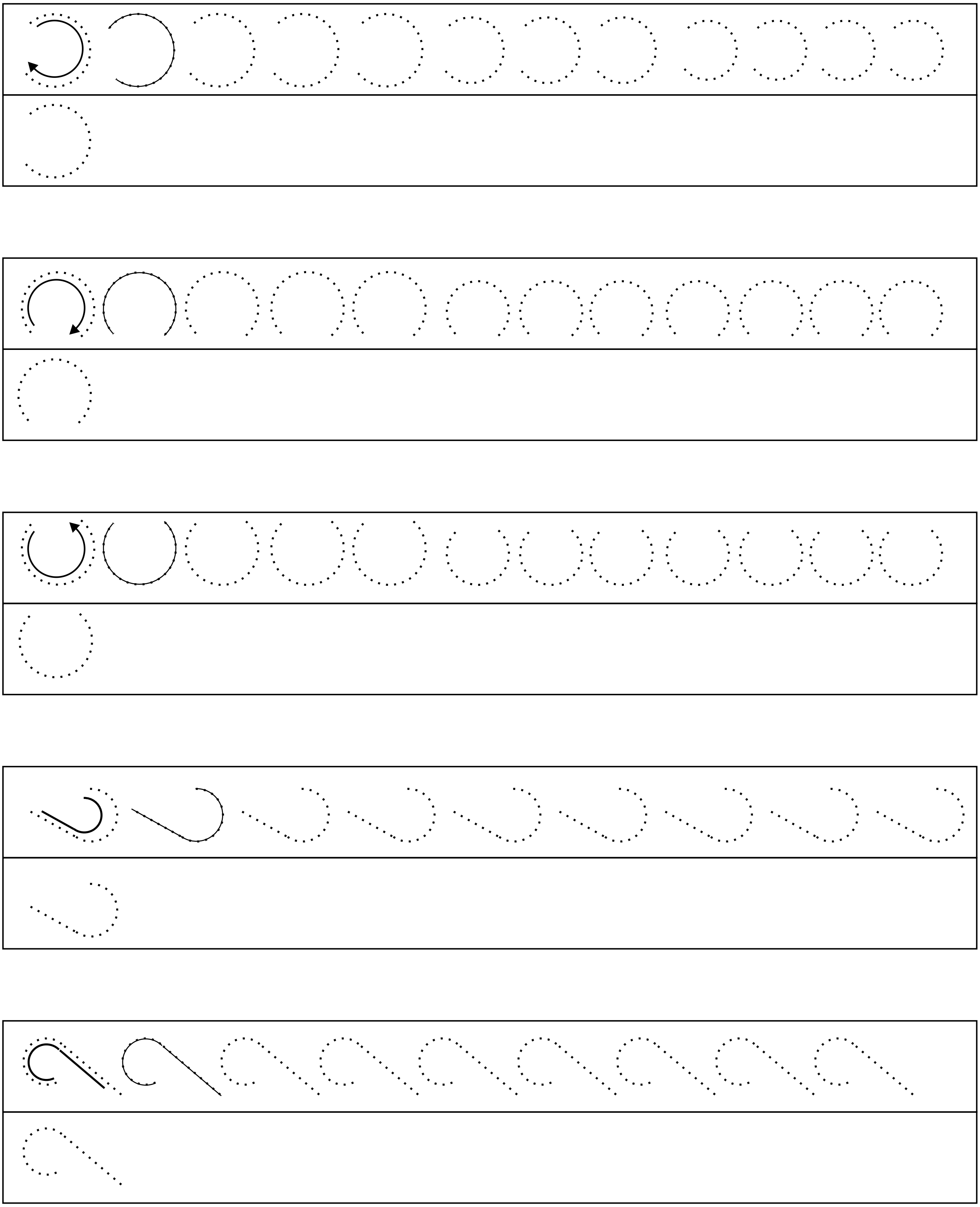

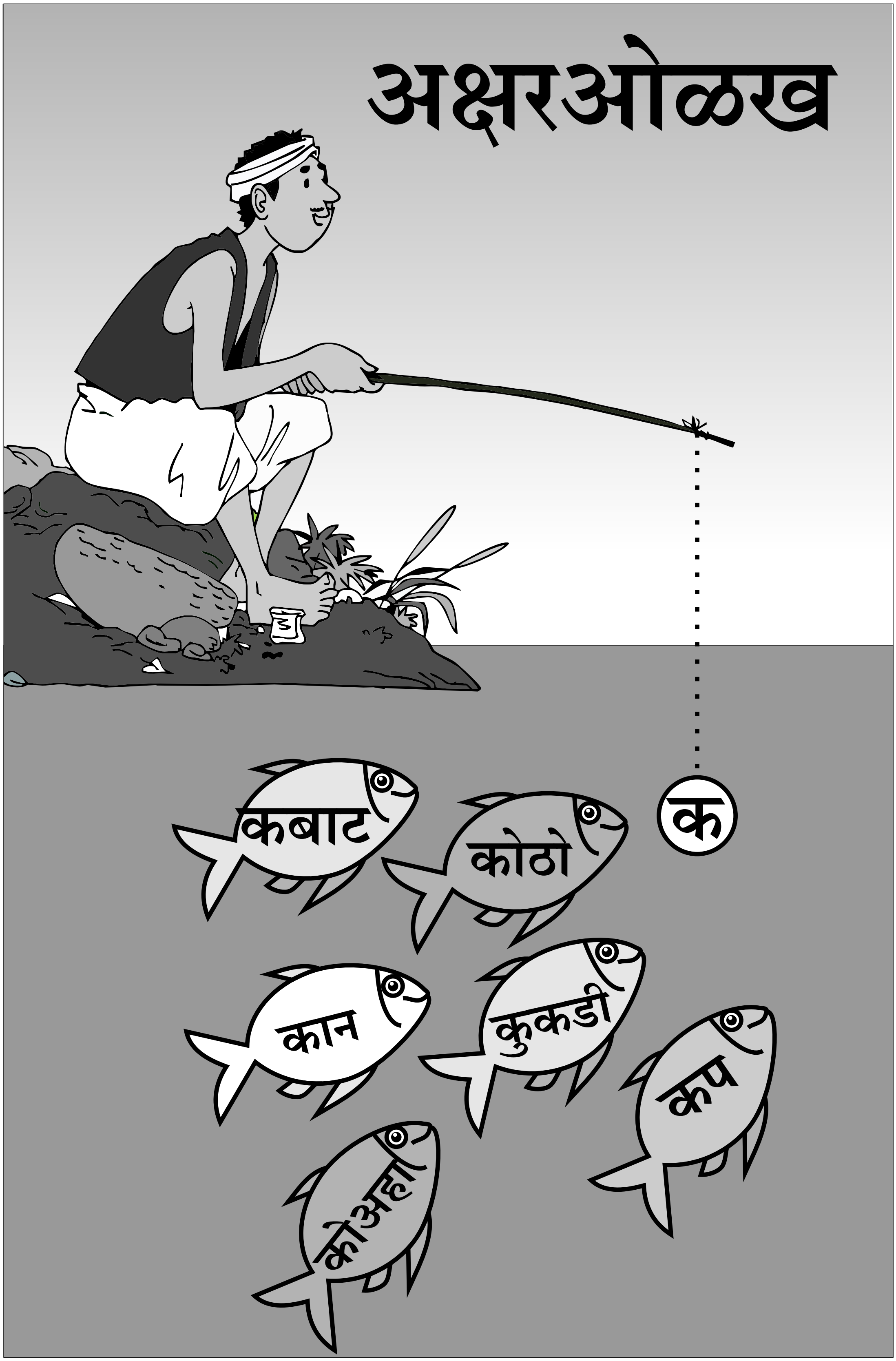
अक्षरओळख
कबाट
कोठो
क
कान
कुकडी
कप
कोअह्ला

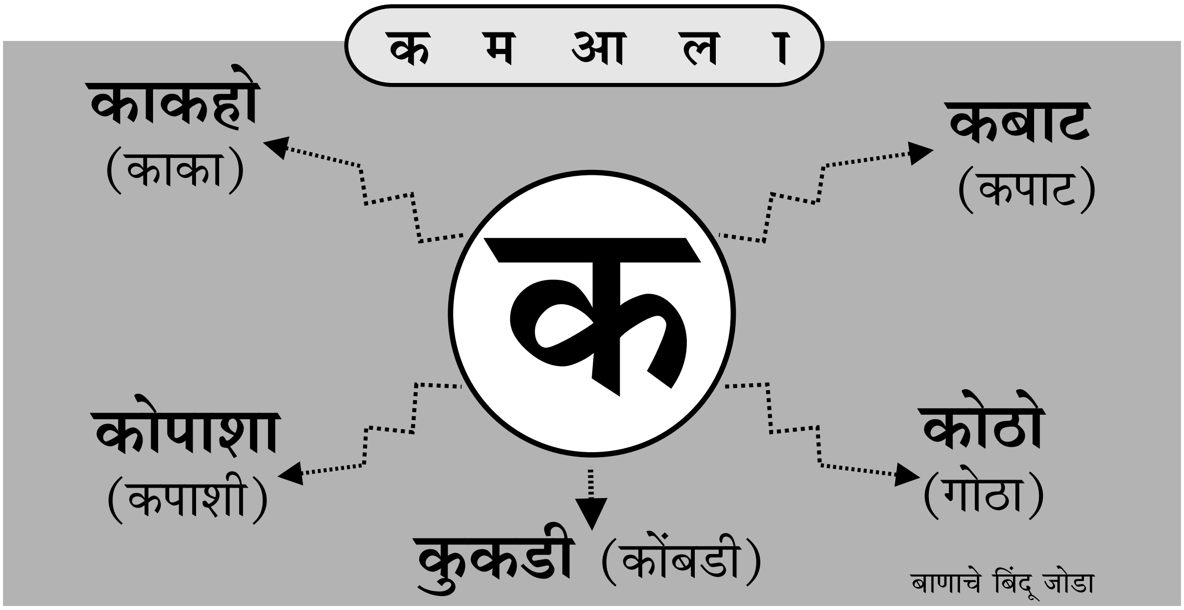

'क' अक्षर बघ. 'क'ला ◯ कर.

कबाट : कबाटाम चोपड्यो थवा.

(कपाटात पुस्तके ठेवा.)

कोठो : कोठांम गावडें बांदतेंहे.

(गोठ्यात गायी बांधतात.)

कुकडी : आमें गोओ खुब कुकड्यो हेय.

(आमच्या घरी खूप कोंबड्या आहेत.)

कोपाशां : कोपाशा उजळा रोहे.

(कापूस पांढरा असतो.)

काकहो : मा काकहा नाव किसन हेय.

(माझ्या काकांचे नाव किसन आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

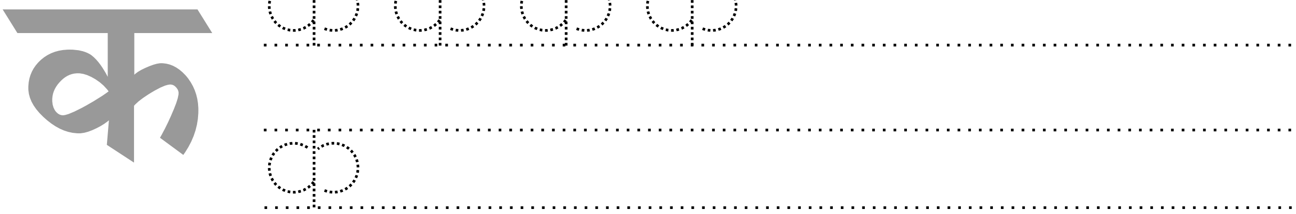

मकडा
(मुंगळा)

महारी
(लवकर)

म

माखाडी
(माशी)

मद
(मध)

मासां (मासा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘म’ अक्षर बघ. ‘म’ला ◯ कर.

महारी : शाळेम महारी चाला.
(शाळेत लवकर चला.)

मद : मद गुळां रोहे.
(मध गोड असतो.)

मासां : पाअयांमे मासें हेतें.
(पाण्यात मासे आहेत.)

माखाडी : जाडावें मदा माखाड्यों हेत्यो.
(झाडावर मधमाशा आहेत.)

मकडा : हाकरीमें खुब मकडें हेतें.
(साखरेत खूप मुंगळे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

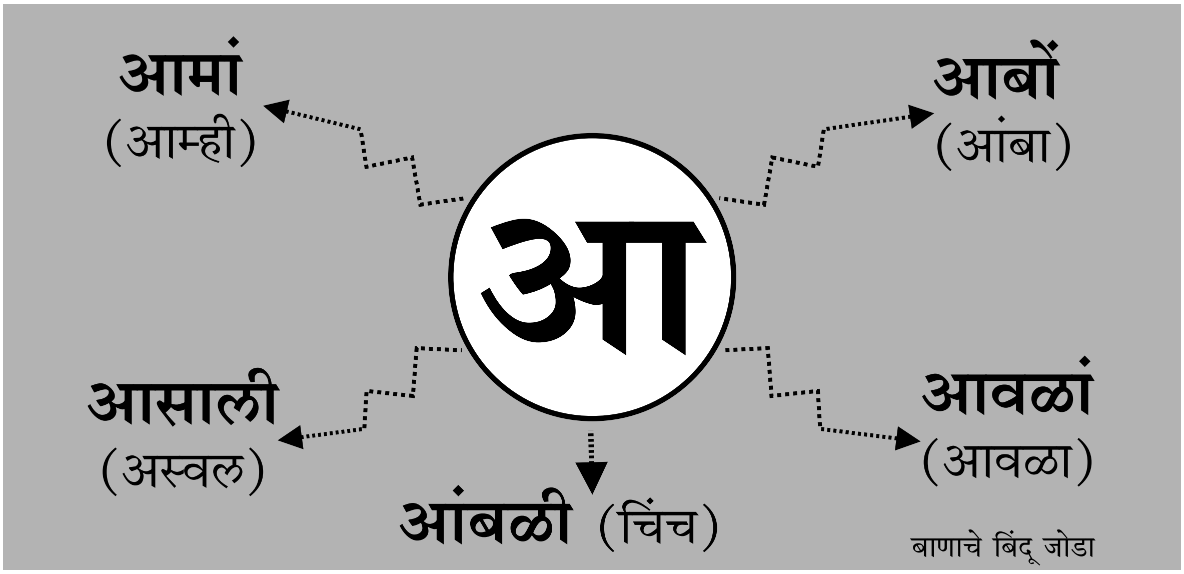

'आ' अक्षर बघ. 'आ'ला ○ कर.

आंबो : ओ आंबो गुळो हेय.

(हा आंबा गोड आहे.)

आवळां : आवळां तुवरां लागहे.

(आवळा तुरट लागतो.)

आंबळी : आंबळी खाटी रोहे.

(चिंच आंबट असते.)

आसाली : आसाली डोगाम रोहे.

(अस्वल जंगलात राहते.)

आमां : आमां मावची बोली बोलताहा.

(आम्ही मावची बोली बोलतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

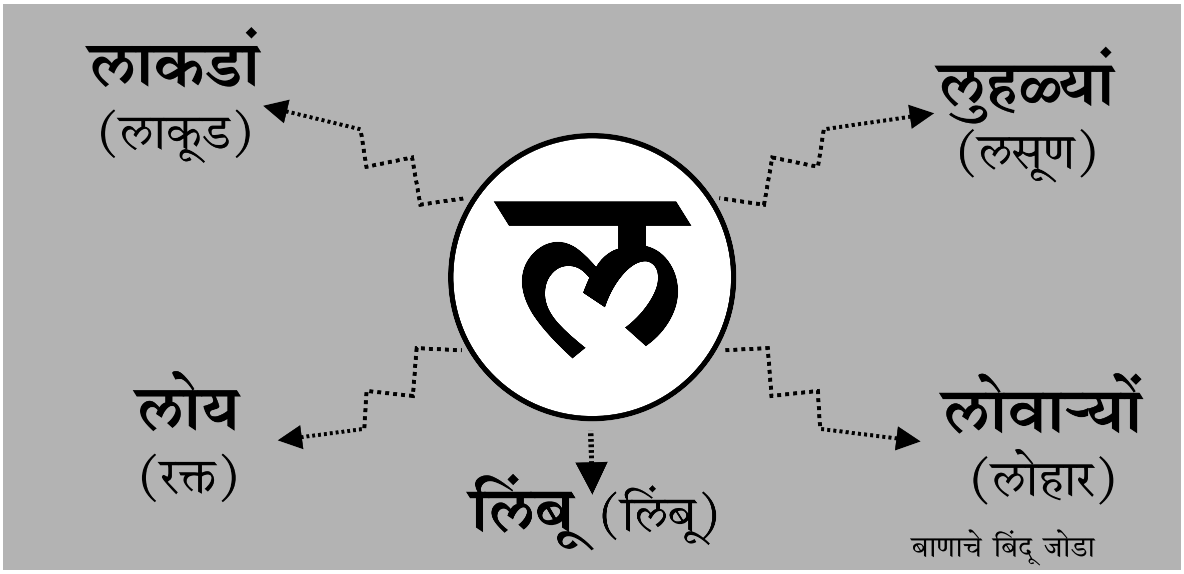

'ल' अक्षर बघ. 'ल'ला ◯ कर.

लुहळ्यां : आमें रानामं लुहळ्यां हेय.

(आमच्या शेतात लसूण आहे.)

लाकडां : आमां डोगामाने लाकडें लियेतहा.

(आम्ही जंगलातून लाकडे आणतो.)

लोय : सचिना पागामाने लोय निघहे.

(सचिनच्या पायातून रक्त येत आहे.)

लिंबू : लिंबू खाटो लागहे.

(लिंबू आंबट लागतो.)

लोवाऱ्यो : लोवाऱ्यों कुराडा गोडहें.

(लोहार कुऱ्हाडीला धार लावतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

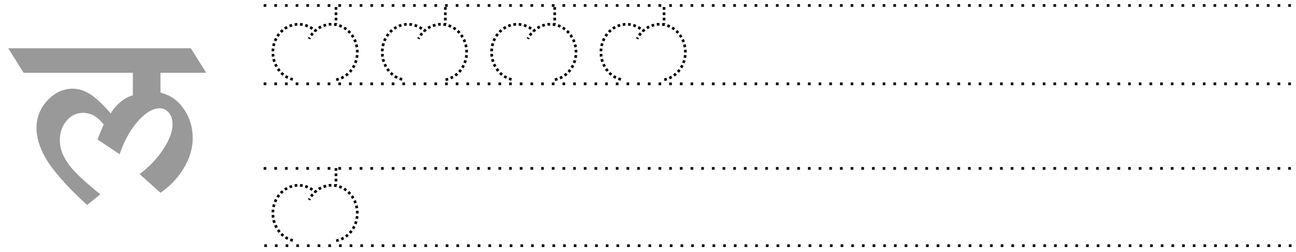

अ+ा=(आ)
आला (येनो)

क+ा=(का)
काका

ा

म+ा=(मा)
मासां (मासा)

ल+ा=(ला)कमला

व+ा=(वा)
वाय (कमी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ा' बघ. 'ा' कानाला ◯ कर.

नेंडाडो काळो रोहे.

(कावळा काळा असतो.)

मासां पाअयाम रोहे.

(मासा पाण्यात राहतो.)

कमला पाटीव लेख.

(कमला पाटीवर लिही.)

राजेश शाळेमाने गोओ येनो.

(राजेश शाळेतून घरी आला.)

वादळामाने वाय वाय पांय पोडहे.

(ढगातून थोडा थोडा पाऊस पडतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घर ईबी

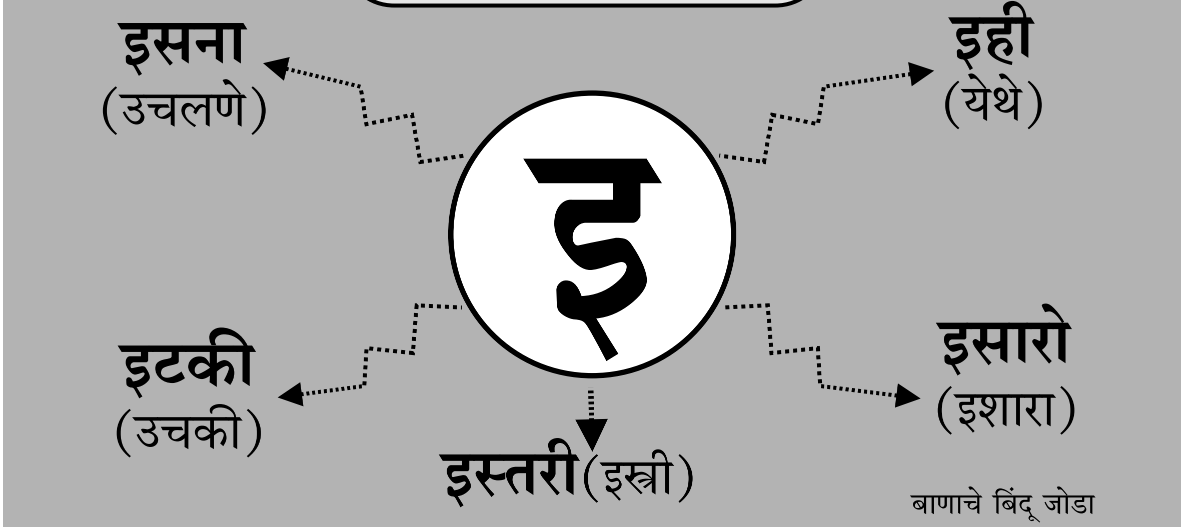

‘इ’ अक्षर बघ. ‘इ’ ला ◯ कर.

इही : सीमा इही ये.

(सीमा इकडे ये.)

इसारो : आखा पोहहाल वर्गाम बोहना इसारों कोअया.

(सर्व विद्यार्थ्यांना वर्गात बसायचा इशारा केला.)

इस्तरी : फाडकाहाव इस्तरी कोआ

(कपड्यांवर इस्त्री करा.)

इसना : शाळे चौठा माने कचरो इसना.

(शाळेच्या अंगणातून कचरा उचला.)

इटकी : रमेशाला इटकी लागही.

(रमेशला उचकी लागली.)

गिरव, लिही, म्हण.

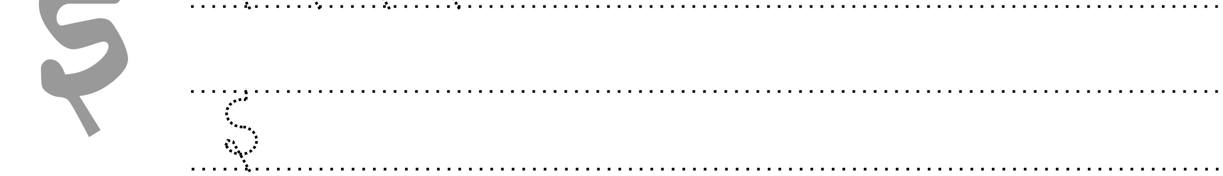

घोटाळो
(घोटाळा)

घ

घडी बोय
(एकदम)

घाण
(खराब)

बाणाचे बिंदू जोडा

'घ' अक्षर बघ. 'घ'ला ○ कर.

घोटाळो : रमेशाय कामाम घोटाळो कोअयो.

(रमेशने कामामध्ये घोटाळा केला.)

घडीबोय : घडीबोय नयीम नोयाडो येनों.

(एकदम नदीला पूर आला.)

घाण : कादवाके मा फाडकें मोळवाय गोयें.

(मातीमुळे माझे कपडे खराब झाले.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ घ

घ

रात
(रात्र)

रांग
(ओळ)

र

राखडी
(राखी)

रांदना
(स्वयंपाक करणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ला ○ कर.

रांग : आखें पोहें रागेंम उबे रा.

(सर्व विद्यार्थी रांगेत उभे राहा.)

रात : आमी रात पडी गयी.

(आता रात्र झाली.)

राखडी : कवितांय किशोरा आथाल राखडी बांदी.

(कविताने किशोरच्या हाताला राखी बांधली.)

रांदना : आयहो रोज रांद हे.

(आई रोज स्वयंपाक करते.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

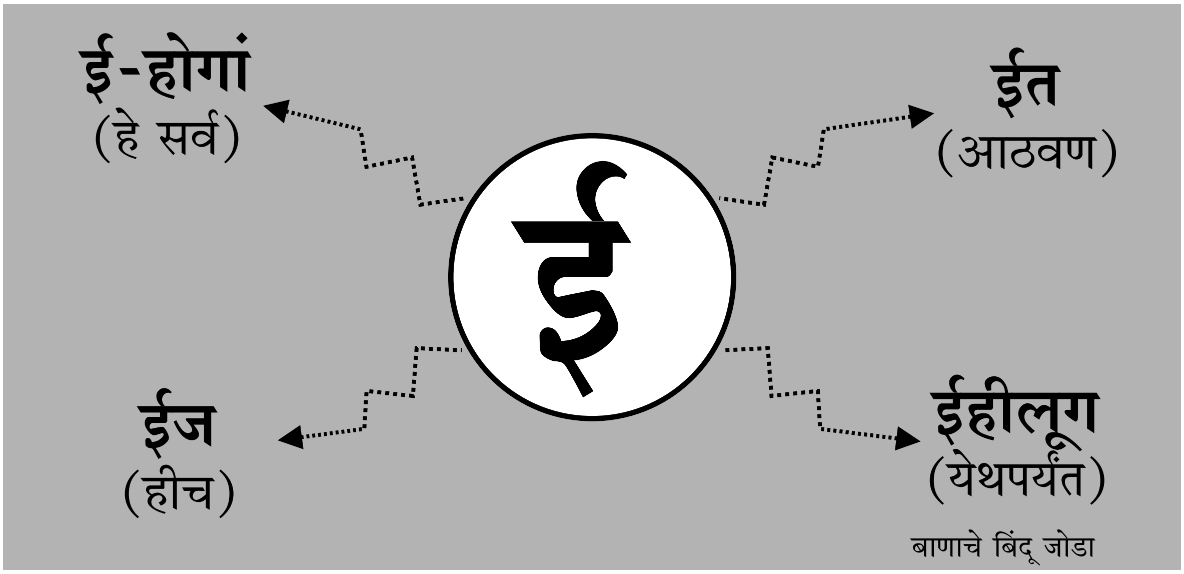

'ई' अक्षर बघ. 'ई'ला ○ कर.

ईत : स्वप्नीलाल आयहो खुब ईत कोय येहे.

(स्वप्नीलला आईची खूप आठवण येते.)

ईहीलूग : ई वाट ईहीलूग येहे.

(हा रस्ता येथपर्यंत येतो.)

ईज : सोनाली आयहो ईज हेय.

(सोनालीची आई हीच आहे.)

ई होगां : ई होगां रोवना मांज हेय.

(हि सर्व खेळणी माझीच आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

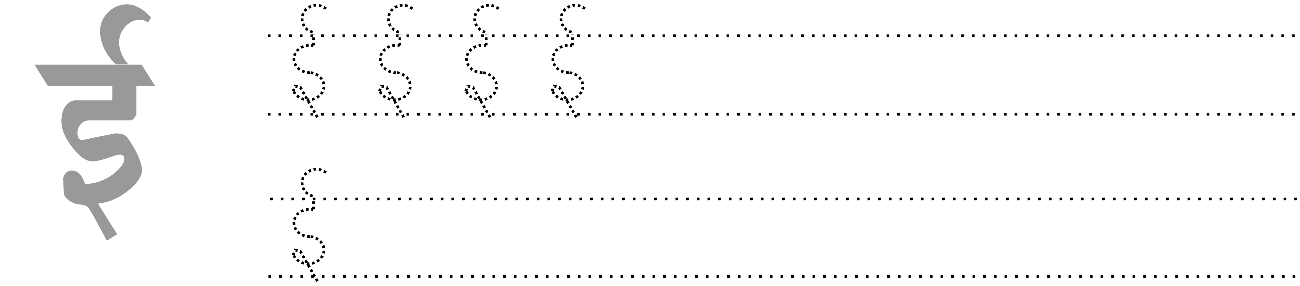

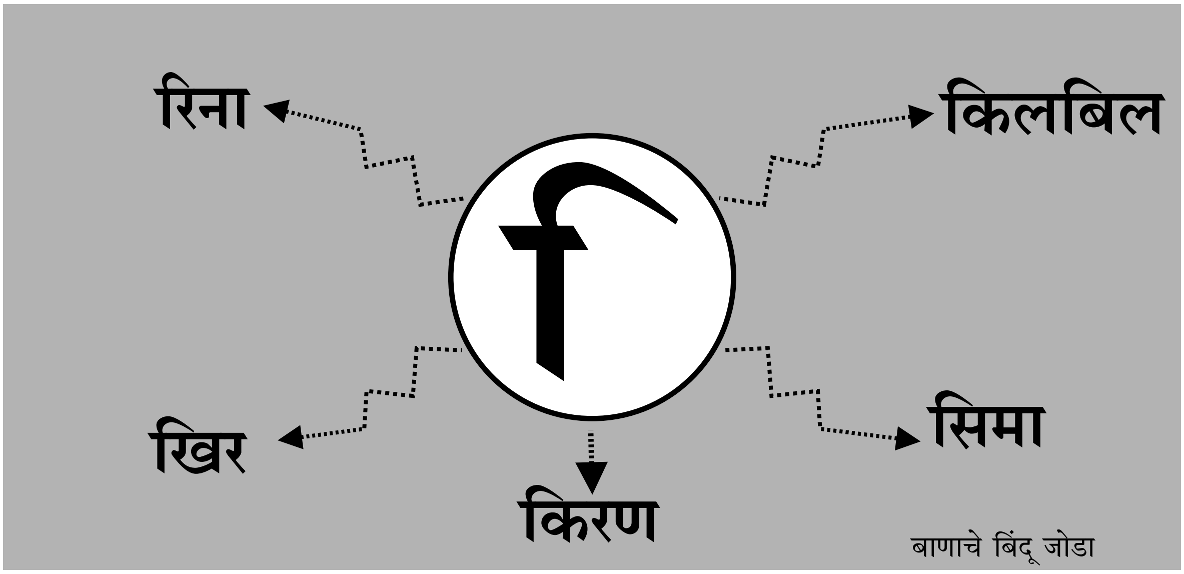

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

रिना, किलकिल, सिमा,

खिर, किरण, किरकिर

गिरव, लिही, म्हण.

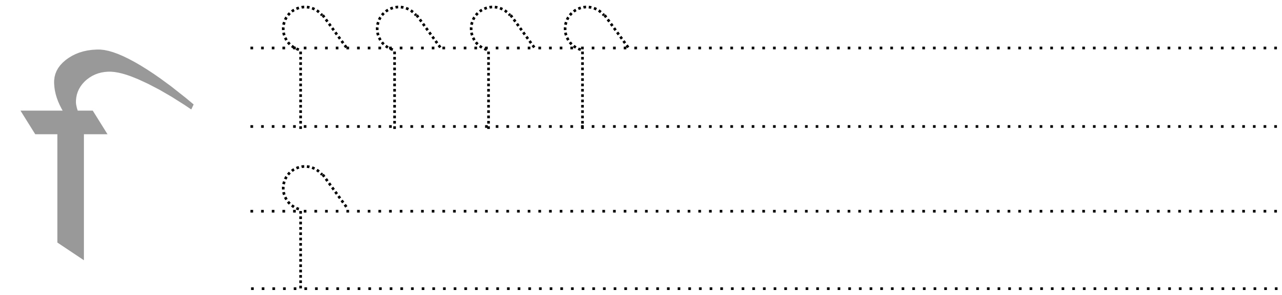

बासी
(बशी)

बदाक
(बदक)

ब

बगलां
(बगळा)

बकडी
(बकरी, शेळी)

बाखे (भाकर)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ब' अक्षर बघ. 'ब' ला ◯ कर.

बासी : राजू कप बासी लिये.

(राजू कपबशी घेऊन ये.)

बगलां : बगलां नोयीमेने मासें दोय खाहे.

(बगळा नदीतून मासे पकडून खातो आहे.)

बाखे : मा आयहो बाखे रांदहे.

(माझी आई भाकर बनवत आहे.)

बकडी : आमे बकडी डोगाम चोरां जाहे.

(आमची बकरी जंगलात चरायला जाते.)

बदाक : बदाक पाअयांम जेपहे.

(बदक पाण्यात पोहतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

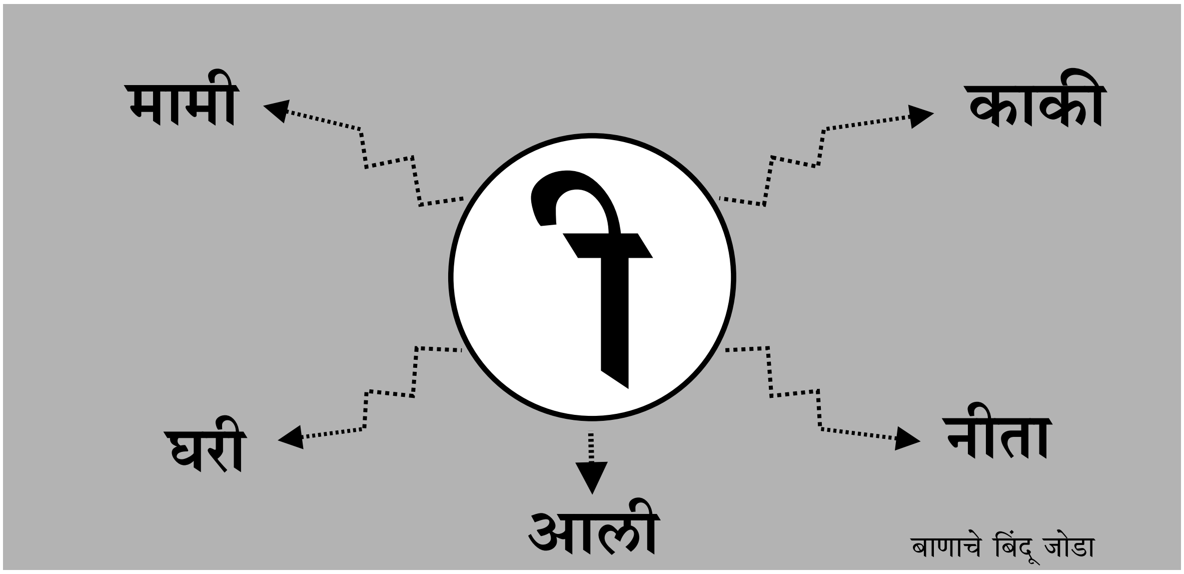

‘ ी’ बघ. ‘ ी’ला ◯ कर.

मामी, घरी, काकी,
नीता, आली, गेली.

गिरव, लिही, म्हण.

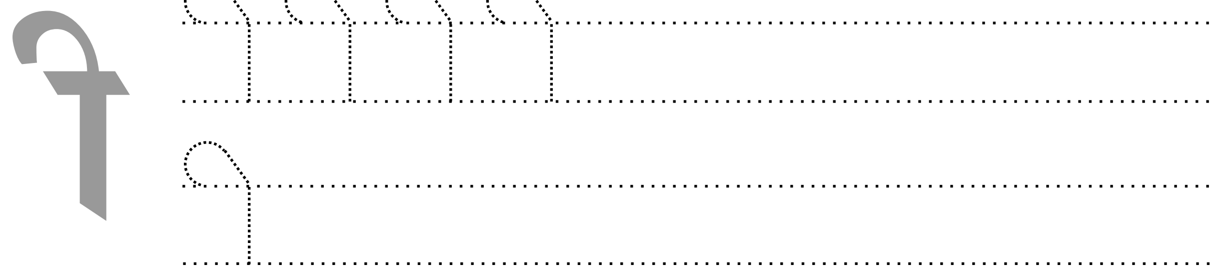

उ न -ु स प ऊ त -ू

उखळां
(उखळ)

उपास
(उपवास)

उ

उंदाडो
(उंदिर)

उबा
(उभे)

उसला (उचला)

बाणाचे बिंदू जोडा

'उ' अक्षर बघ. 'उ'ला ○ कर.

उपास : माल उपास हेतो.

(मला उपवास आहे.)

उबा : बादें पोहें रांगीम उबें रा.

(सर्व मुले रांगेत उभे रहा.)

उसला : बादा पोहा या, आणे टेबल उसला.

(सर्व मुले या, आणि टेबल उचला.)

उंदाडो : उंदाडो खावटी नासधुस कोअहे.

(उंदिर धान्याची नासधुस करतो.)

उखळां : मोठाआयो उखळांम बात कुटहे.

(आजी उखळात भात कांडत आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

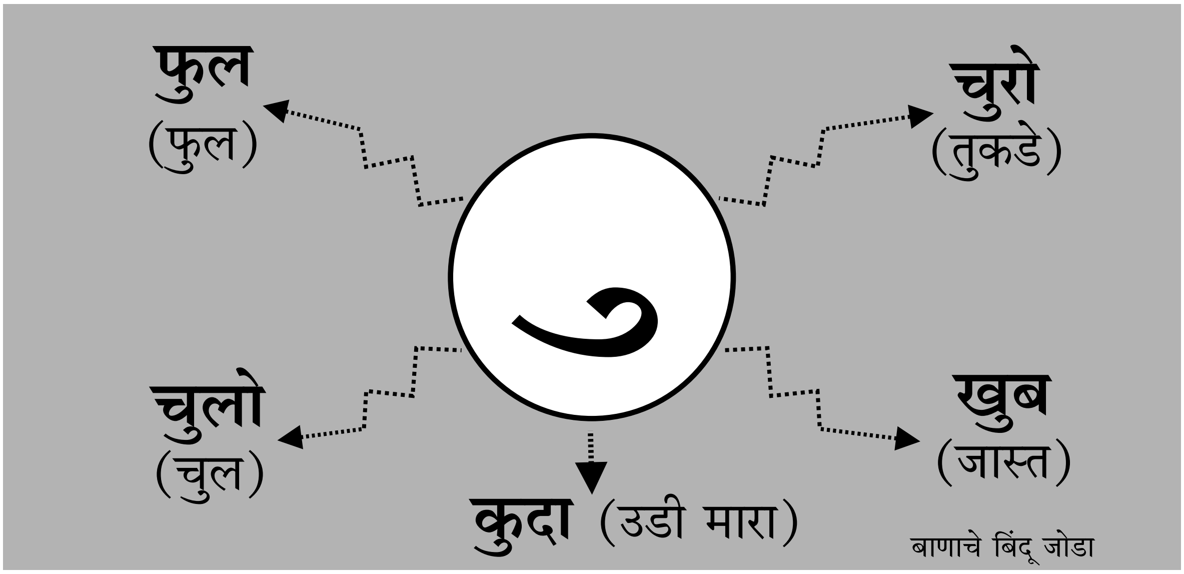

'ु' बघ. 'ु' ला रेघ ◯ ओढा.

सुमन, कुदळ, कुणाला, गुरू, नकुल, घुबड,
कुस, खुशाल, गुलाब, चुल, झुल, दुकान

गिरव, लिही, म्हण.

ु

स

साआं
(शेण)

सावाडी
(सावली)

सातरी
(छत्री)

साती (छाती)

सिबली
(टोपली)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘स’ अक्षर बघ. ‘स’ला ◯ कर.

साआं : आमें बोनगों साआं के निपलों हेय.
(आमचे घर शेणाने सारवलेले आहे.)

सातरी : वोहराताम सातरी वापुरतेहें.
(पावसाळ्यात छत्री वापरतात.)

साती : तनू सातीम दुखहे.
(तनुच्या छातीत दुखते आहे.)

सिबली : सिबलीम बाखे थोवतें हें.
(टोपलीत भाकरी ठेवतात.)

सावाडी : तप्यों का जाडावाहा सावाडी पोडहे.
(उन पडले की झाडांची सावली पडते.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

निरास
(उदास)

नाक
(नाक)

न

निमतो
(आमंत्रण)

नाय
(नको)

नाठो (पळाला)

बाणाचे बिंदू जोडा

'न' अक्षर बघ. 'न'ला ○ कर.

नाक : रमेसा नाक लांबा हेता.
(रमेशचे नाक लांब आहे.)
नाय : तुमा गांडाय नाय कोअता.
(तुम्ही मस्ती करू नका.)
नळ : नळाल खुब पाय येहे.
(नळाला खूप पाणी येते.)
निमतो : प्रकाशाल वराडा निमतो देना.
(प्रकाशला लग्नाचे आमंत्रण दिले.)
निरास : नीता खुब निरास हेय.
(नीता खूब उदास आहे.)
नाठो : बाबल्यों आगीमाने नाठो.
(बाबल्या आगीतून पळाला.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

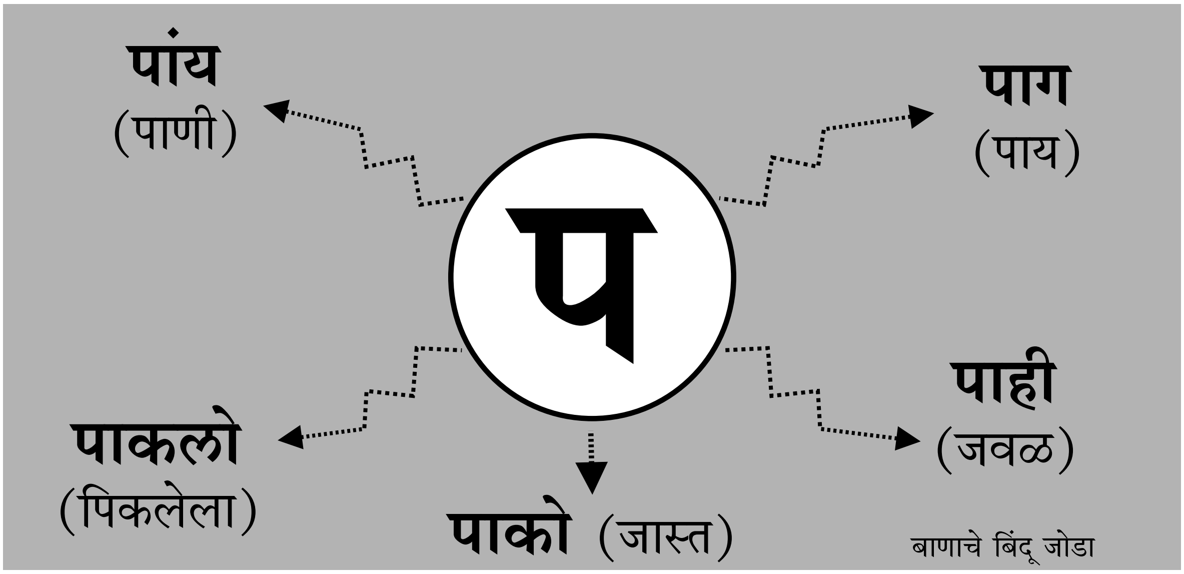

'प' अक्षर बघ. 'प'ला ◯ कर.

पांय : पायं खुब हेळां हेतां.

(पाणी खूप थंड आहे.)

पाकलो : आंबो पाकलो हेतो.

(आंबा पिकलेला आहे.)

पाको : वोहराताम पाको पांय पोडहें.

(पावसाळ्यात खूप पाऊस पडतो.)

पाही : आमे राना पाही खुब जाडें हेतें.

(आमच्या शेताजवळ खूप झाडे आहेत.)

पाग : गावडील चार पाग रोतहा.

(गायीला चार पाय असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

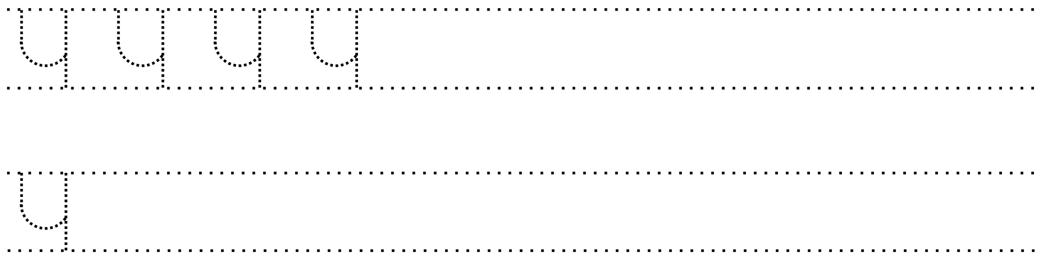

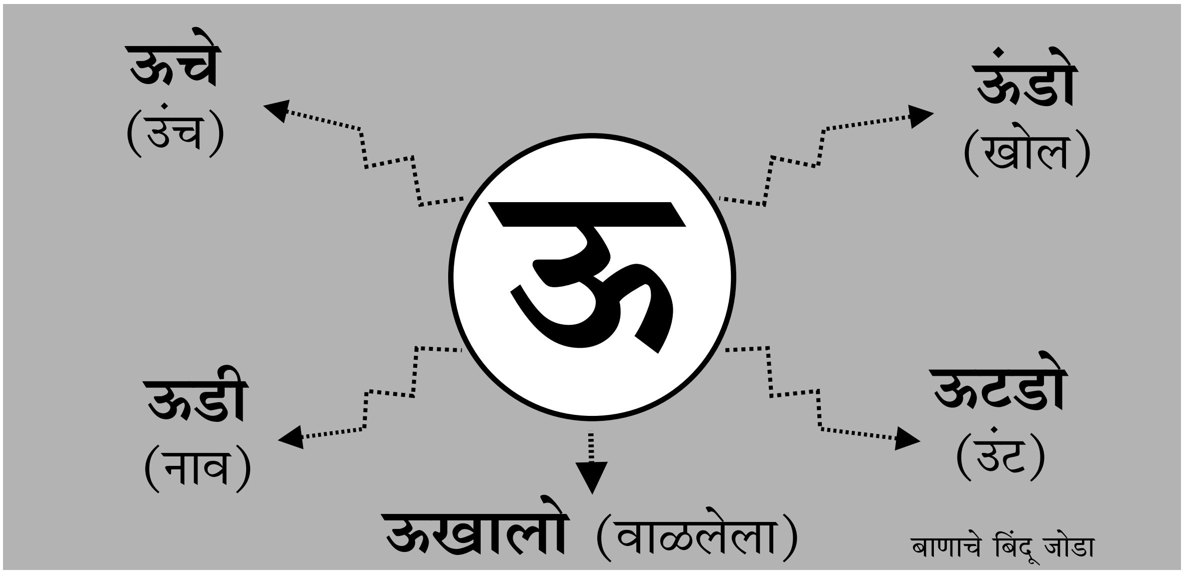

‘ऊ’ अक्षर बघ. ‘ऊ’ला ◯ करा.

ऊंडो : इं वअळा खुब ऊंडा हेय.
(हा नाला खूप खोल आहे.)

ऊचे : गुवाडो खुब ऊचे उडहे.
(घार खूप उंच उडते.)

ऊडी : ऊडी पाअयावे तरंगाये हे.
(नाव पाण्यावर तरंगते.)

ऊखालो : चारो ऊखाले हेय.
(गवत सुकलेले आहे.)

ऊटडो : ऊटडो खुब ऊचो हेय.
(उंट खूप उंच आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

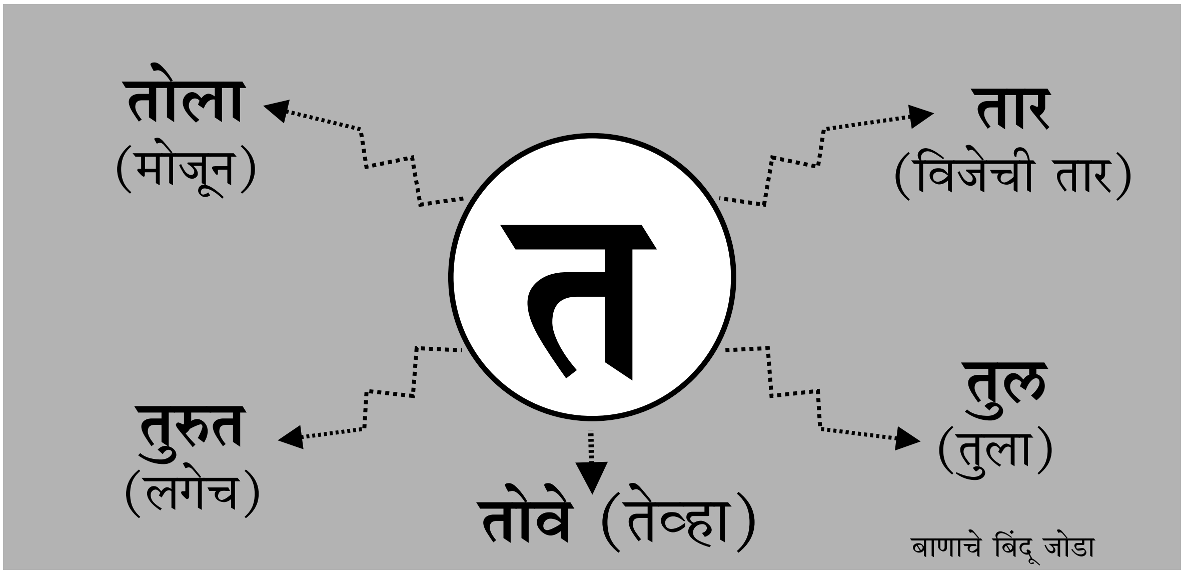

‘त’ अक्षर बघ. ‘त’ला ◯ कर.

तार : विज ताराहाल रोहे.

(विज तारांमध्ये असते.)

तुल : तुल पाटी देनली.

(तुला पाटी दिली.)

तोला : दुकानावाळो सामान तोलीन देहे.

(दुकानदार सामान मोजून देतो.)

तोवे : गुरुजी वर्गाम येहे तोवे आमा उबे रोतेहें.

(गुरुजी वर्गात येतात तेव्हा आम्ही उभे राहतो.)

तुरुत : आजारी पोडेते तुरूत दवा लेयना.

(आजारी पडल्यावर लगेच औषध घ्या.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

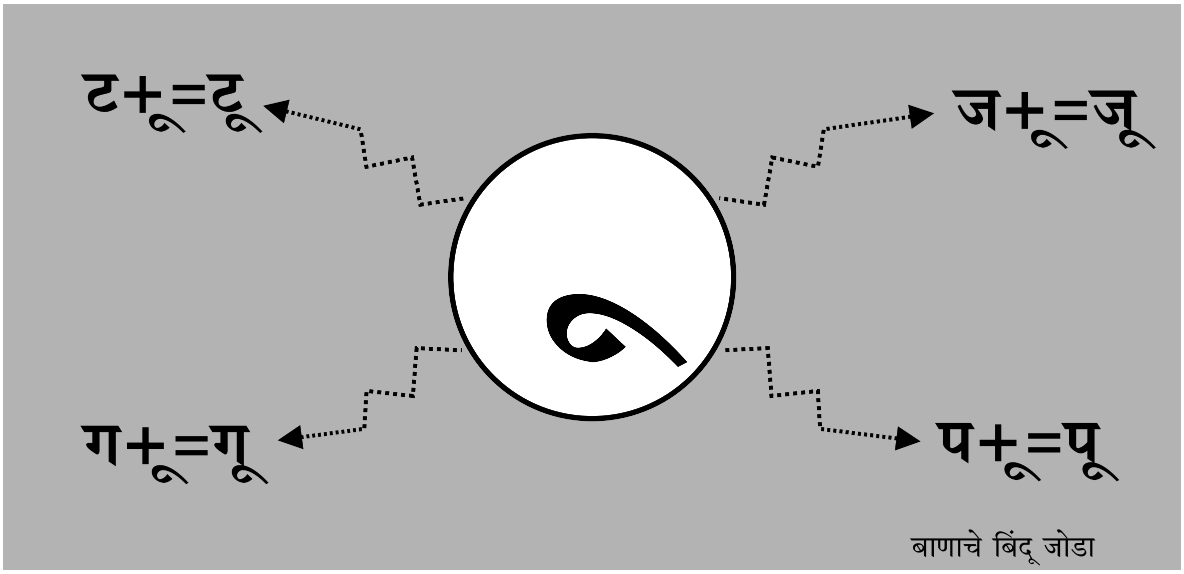

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ◯ कर.

रूप्यो - (रूपया), चाकू - सूरी, काजू,
काकू, चेंडू, खडू, राजू, रामू, चूना, झूला, झेंडू

गिरव, लिही, म्हण.

ू

ए च ळ ह झ

एहेंके
(असे)

एअे
(पाहा)

ए

एली
(ती)

एलो
(तो)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ○ कर.

एअे : चित्रे एरा एन नावे आखा.

(चित्र पहा आणि नाव सांगा.)

एलो : एलो पोहो हेय.

(तो मुलगा आहे.)

एली : एली पोही हेय.

(ती मुलगी आहे.)

एहेंके : एहेंके आखतें हें.

(असे म्हणतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

च

चुलो
(चूल)

चोमची
(चमचा)

चिबडां
(काकडी)

चाय
(चहा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'च' अक्षर बघ. 'च' ला ◯ कर.

चोमची : मीना चोमची ले, दवा पी.

(मीना चमच घे औषध पी.)

चाय : रविता गावारें येने, चाय बोनाव.

(रविता पाहुणे आले, चहा बनव.)

चिबडां : आमे रानाम चिबडे हेत्ते.

(आमच्या शेतात काकड्या आहे.)

चुलो : रमिला चुलो शिलगाड.

(रमिला चुल पेटव.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

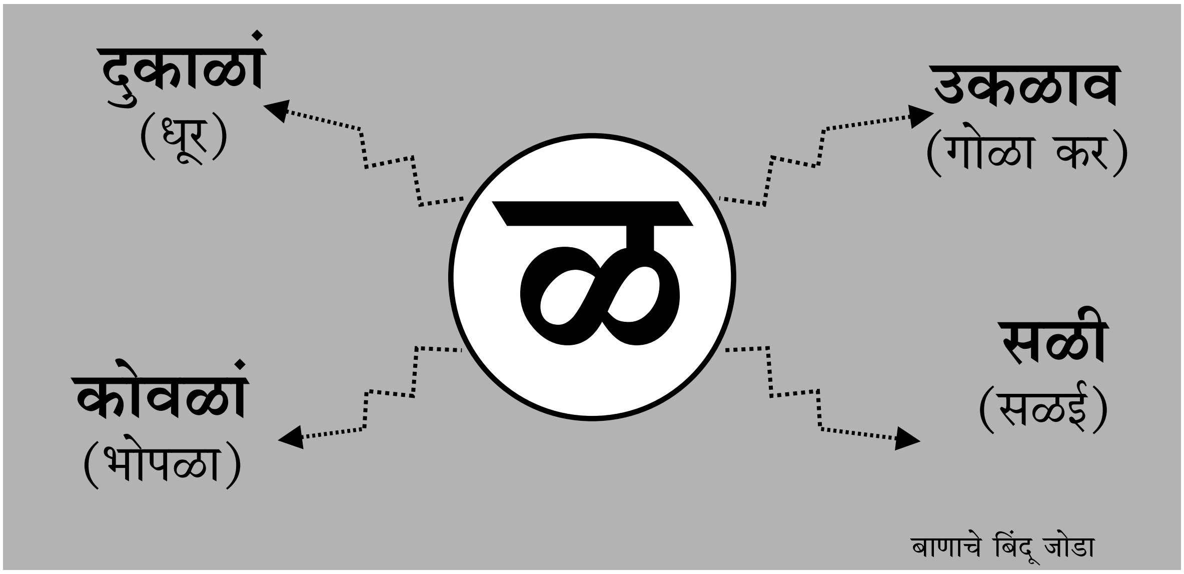

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ○ कर.

उकळाव : ओळीवोय धान्य एन पोयशा उकळावतेहे.

(होळीसाठी धान्य आणि पैसे गोळा करतात.)

सळी : बांगा बांदाहाटी सळी वापुरतेहे.

(घर बांधण्यासाठी सळीचा वापर करतात.)

कोवळां : कोवळो वेलावोय लागेहे.

(भोपळा वेलीवर लागतो.)

दुकळां : हाकाळीवेळे बादा बोंगामाने दुकाळो निंगेहे.

(सकाळच्या वेळी सर्व घरांमधून धूर निघतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

हाकवें
(अंडी)

हाका ?
(हो का ?)

ह

हाकरी
(चिमणी)

होहो (ससा)

होमजायाका
(समजले का ?)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ह' अक्षर बघ. 'ह' ला ◯ कर.

हाका : आपा शाळेम जाहू हा का ?
(हो का ? आपण शाळेत जाऊ!)
होमजायांका : तुमाहाल होमजायाका ?
(तुम्हांला समजले का ?)
होहो : होहो दोराम रोहे.
(ससा बिळात राहतो.)
हाकरी : हाकरी दाणे टोची खाहाय.
(चिमणी दाणे टिपून खाते.)
हाकवे : कुकडी हाकवे देहे.
(कोंबडी अंडी देते.)
हापडां (साप) : हापडा होपलुनारो जनावर हेय.
(साप सरपटणारा प्राणी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

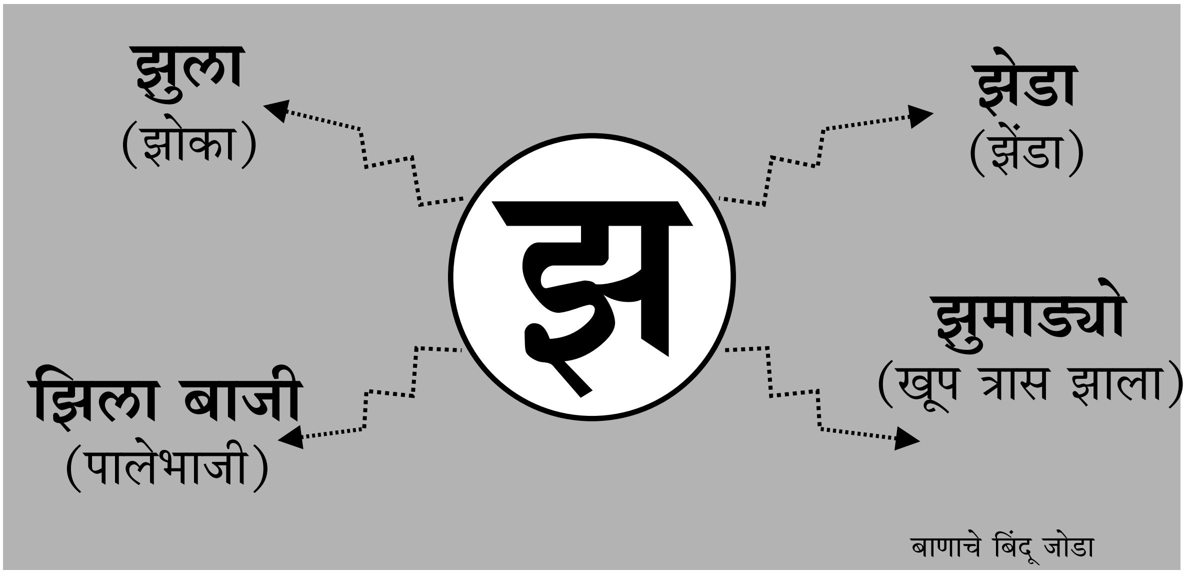

'झ' अक्षर बघ. 'झ' ला ◯ कर.

झेंडो : पोंदरा आगस्टाल शाळाम झेंडो फोडकाव्यो.

(पंधरा ऑगस्टला शाळेत झेंडा फडकविला.)

झुमाड्यो : जोरांय खूब झुमाड्या.

(तापामुळे खूप त्रास झाला.)

झिलाबाजी : नोयेम झिला बाजी रोहे.

(नदीत पालेभाजी राहते/ उगवते.)

झुला : जाडाव झुलो बांदयो.

(झाडावर झुला बांधला.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

देखाड
(दाखव)

दवा
(औषध)

द

दूर
(लांब)

दोर
(बिळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' अक्षर बघ. 'द' ला ○ कर.

दवा : दवा कोडवी लागेहे.

(औषध कडू लागते.)

दोर : उंदि दोराम रोहे.

(उंदिर बिळात राहतो.)

दूर : नोय दूर हेय.

(नदी दूर / लांब आहे.)

देखाड : तो चित्र देखाड.

(तुझे चित्र दाखव.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

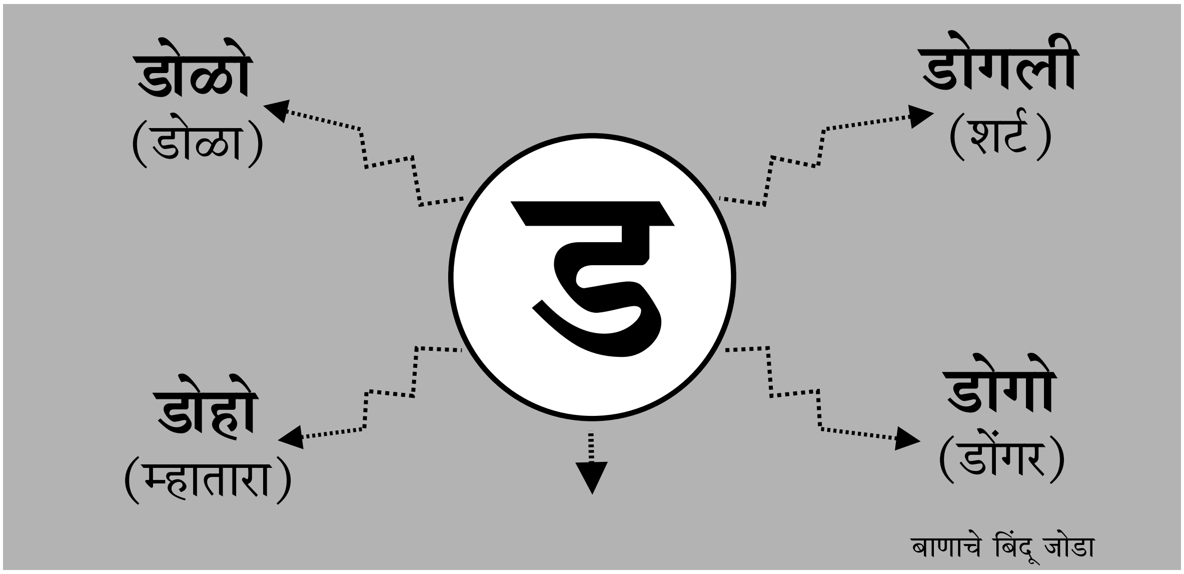

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

डोगली : राहुला डोगली राती हेय.

(राहुलचा शर्ट लाल आहे.)

डोगो : डोगावे जाडे हेते.

(डोंगरावर झाडे आहेत.)

डोहो : डोहाल मोदत कोअना.

(म्हाताऱ्यांना मदत करणे.)

डोळो : डोळो काळजी लेयना.

(डोळ्यांची काळजी घ्या.)

गिरव, लिही, म्हण.

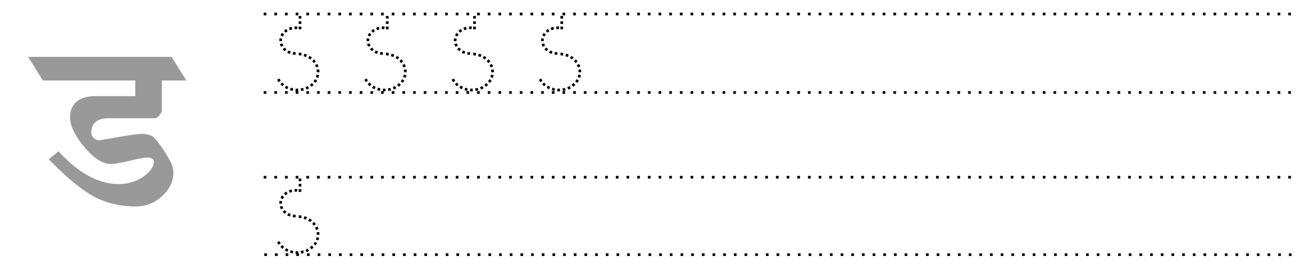

व

वादळो
(ढग)

वाहानो
(लहान)

वागदेव
(सणाचे नाव)

वासडी
(वासरू)

वाट (रस्ता)

बाणाचे बिंदू जोडा

'व' अक्षर बघ. 'व' ला ○ कर.

वाहानो : तो वाहाना बाहा नाव आख?

(तुझ्या लहान भावाचे नाव सांग?)

वासडी : आमे गोओ वाहानी वासडी हेय.

(आमच्या घरी लहान वासरू आहे.)

वागदेव : आदिवासी लोक वागदेव खुशीम पाळतेहे.

(आदिवासी लोक वागदेव हा सण उत्साहाने साजरा करतात.)

वादळो : वादळामाने पायं पोडेहे.

(ढगामधून पाऊस पडतो.)

वाट : तुमे गावाल जाआं हाटी वाट हेय का?

(तुमच्या गावाला जाण्यासाठी रस्ता आहे का?)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

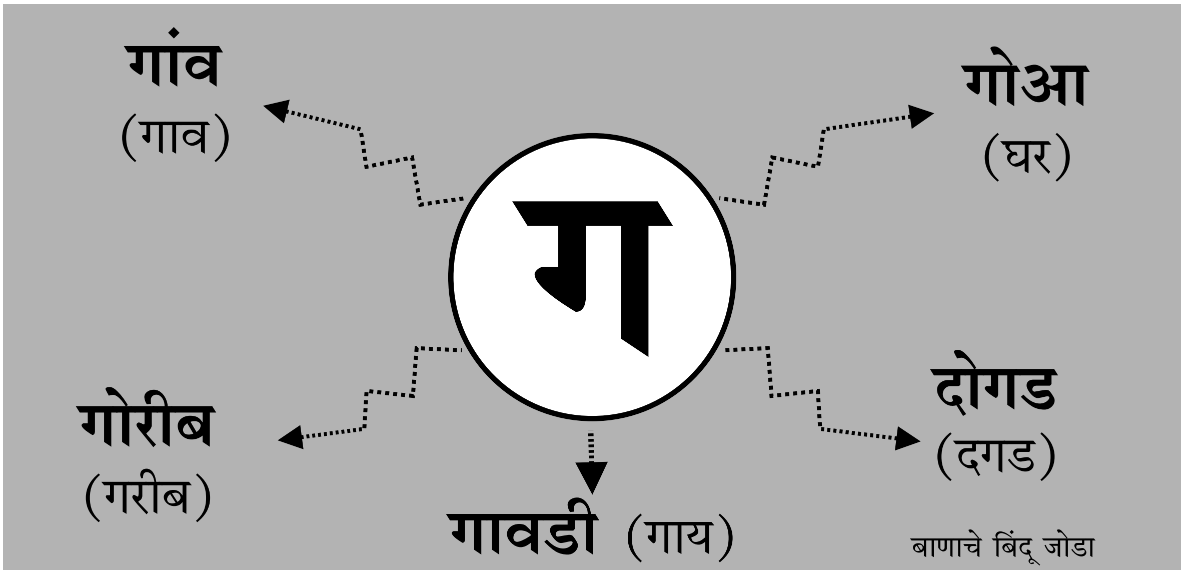

'ग' अक्षर बघ. 'ग' ला ◯ कर.

गावडी : गावडी दूध देहे.

(गाय दूध देते.)

गोआ : तो गोओं केस हेय.

(तुझे घर कुठे आहे.)

दोगड : कुत्राहाल दोगडाके ठोकेहे मा.

(कुत्र्याला दगडाने मारू नको.)

गोरीब : गोरबाहाल मदत कोआं जोजे.

(गरीबांना मदत केली पाहिजे.)

गाव : तो गावां नाव काय?

(तुझ्या गावाचे नाव काय?)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ऐ

मावचीत 'ऐ' चे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

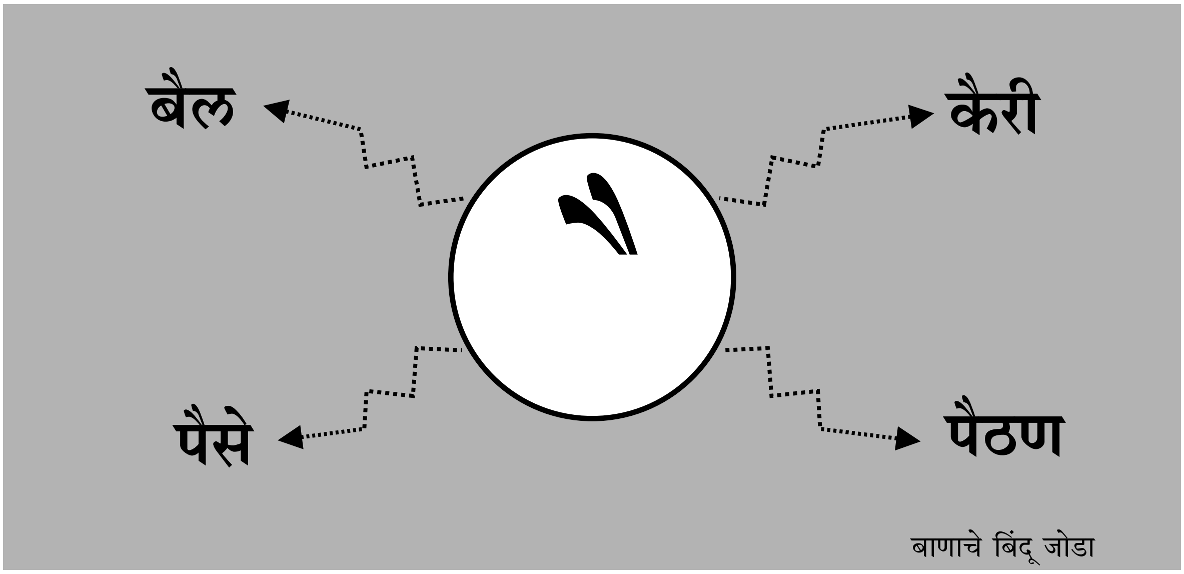

‘ ै ’ बघ. ‘ ै ’ ला रेघ ओढ.

कैरी, बैल, पैसे, पैठण, पैकी

गिरव, लिही, म्हण.

ध य फ ओ ज श ो

धान्य
(धान्य)

धोको
(ढकलणे)

ध

धार
(धार)

धाक
(भिती)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' अक्षर बघ. 'ध'ला ○ कर.

धोको : गाडी बोंद पोडीही धोको दा.

(गाडी बंद पडली आहे. ढकलून द्या.)

धाक : समीराल पोलीसा धाक लागेहे.

(समीरला पोलीसांची भिती वाटते.)

धार : कुराडाल धार लावा.

(कुऱ्हाडीला धार लावा.)

धान्य : रानाम धान्य पाकेहे.

(शेतात धान्य पिकते.)

धमकी : मला धमकी नको दखाळु.

(मला धमकी देवू नको.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

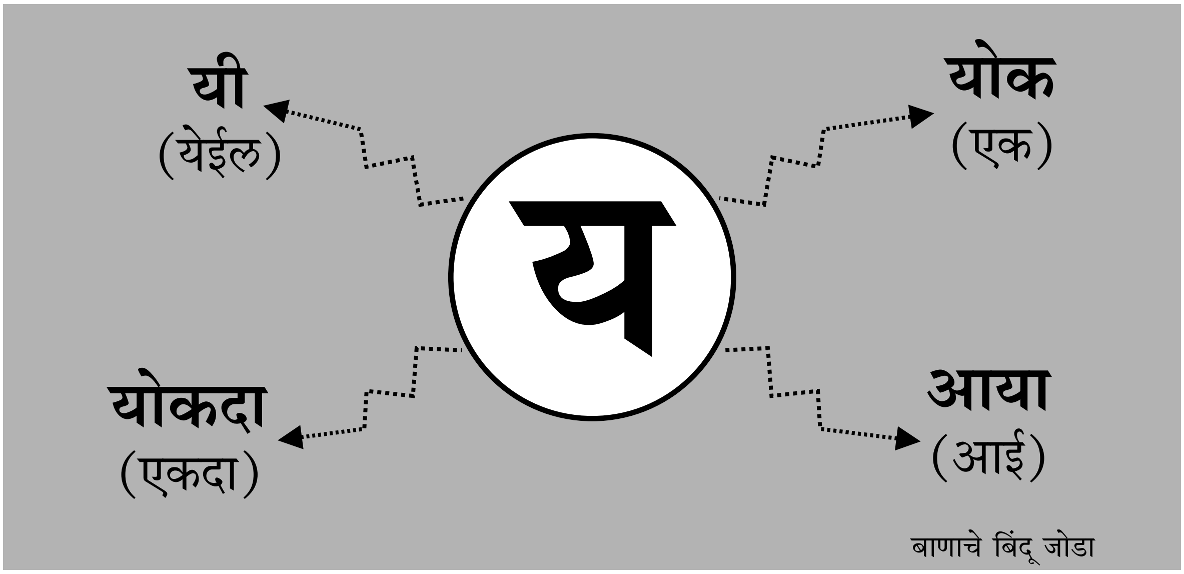

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ला ◯ कर.

योक : आमे गावाम योक मंदिर हेय.

(आमच्या गावात एक मंदिर आहे.)

आया : मा आयो माव खूब मोया कोअहे.

(माझी आई माझ्यावर फार प्रेम करते.)

योकदा : आजू योकदा प्रयत्न कोआ.

(अजून एकदा प्रयत्न करा.)

यी : आजे पायं यी.

(आज पाऊस येईल.)

गिरव, लिही, म्हण.

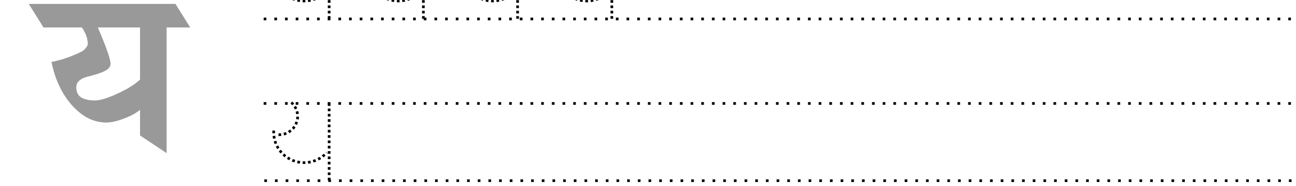

फ

फोल
(टरफल)

फिरा
(परत या)

फिकर
(चिंता)

फणस

बाणाचे बिंदू जोडा

'फ' अक्षर बघ. 'फ'ला ○ कर.

फिरा : माहारी फिरा.

(माघारी फिरा.)

फणस : जाडावोय फणस लागलें हेते.

(झाडावर फणस लागले आहे.)

फिकर : तुमा फिकर मा कोअता.

(तुम्ही चिंता करू नका.)

फोल : बाता फोल काडीन तोवे चोखा मिळताहा.

(साळीचे टरफल काढल्यावर तांदूळ मिळतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

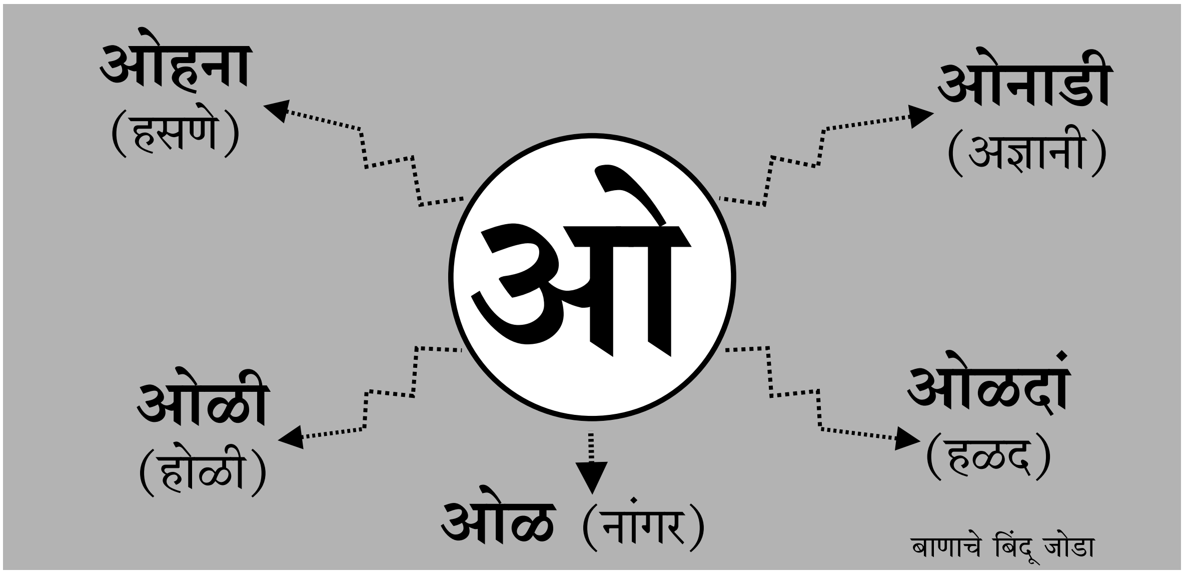

‘ओ’ अक्षर बघ. ‘ओ’ अक्षराला ◯ कर.

ओळ : रामू खांदावे ओळ लिन जाहे.

(रामू खांद्यावर नांगर घेऊन जात आहे.)

ओनाडी : आमे गावांम खुब ओनाडी लोक रोतहा.

(आमच्या गावात खूप अज्ञानी लोक राहतात.)

ओळदां : ओळदां पिवळां रोहे.

(हळद पिवळी असते.)

ओळी : आमा ओळीव खुब नाचताहा.

(आम्ही होळीला खूप नाचतो.)

ओहना : वरगाम पोहें खूब ओहतेंहें.

(वर्गात मुले खूप हसत आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

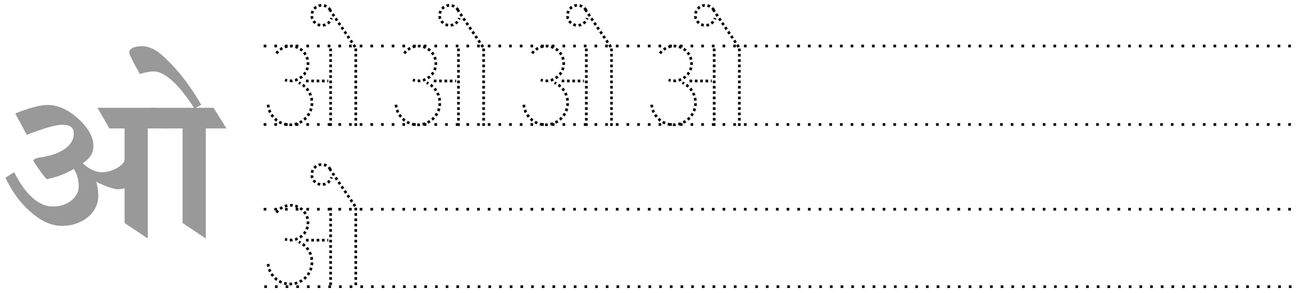

ज

जांब (पेरू)

जांबे (जांभूळ)

जंगली (रानटी)

जागो (जमीन)

जांज (झांज, टाळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ज' अक्षर बघ. 'ज' ला ◯ कर.

जांब : पोपटाल जांब खुब पोटहे.

(पोपटाला पेरू खूप आवडतो.)

जंगली : आमे डोगाम खुब जंगली जनावारें हेतें.

(आमच्या डोंगरावर खूप रानटी प्राणी आहेत.)

जांज : वोराडाम डोलगा आरी जांज वाजतेंहें.

(लग्नात ढोलसोबत झांज वाजवतात.)

जागो : आमे खूब जागो हेय.

(आमची खूप जमीन आहे.)

जांबे : सुनिलाहा रानाम जांबी जाडें हेतें.

(सुनिलच्या शेतामध्ये जांभळाची झाडे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

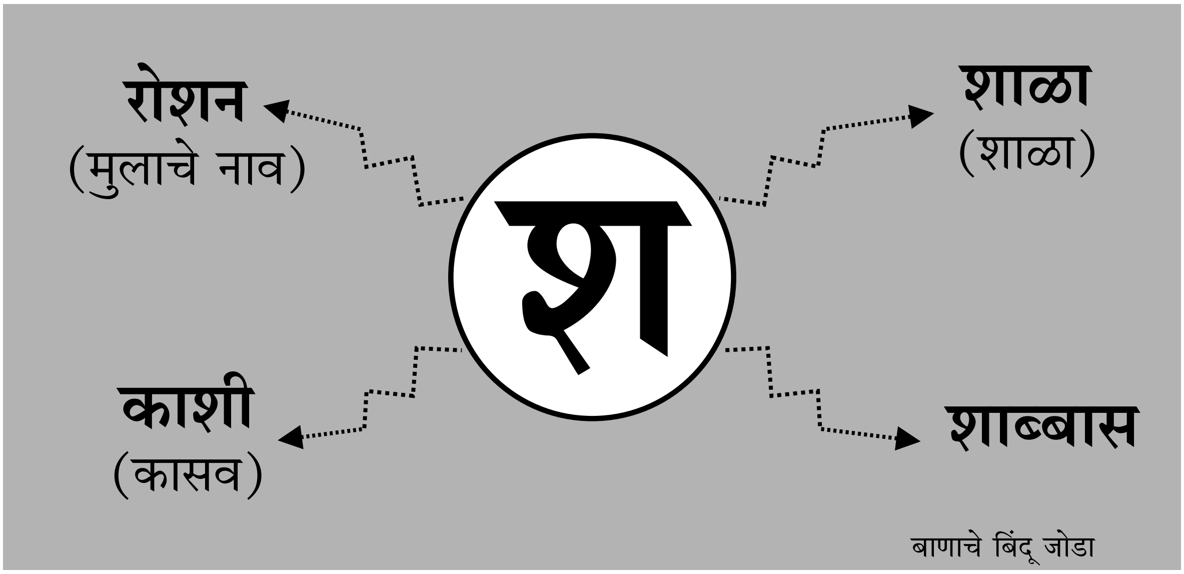

‘श’ अक्षर बघ. ‘श’ ला ◯ कर.

रोशन : रोशन शाळेंम जाहे.

(रोशन शाळेत जातो.)

काशी : काशी पाअयांम रोहे.

(कासव पाण्यात राहतो.)

शाब्बास : गुरूजींय रोहनाल शाब्बासकी देनी.

(गुरुजींने रोहनला शाब्बासकी दिली.)

शाळा : आमे शाळा खुब हारी हेती.

(आमची शाळा खूप सुंदर आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

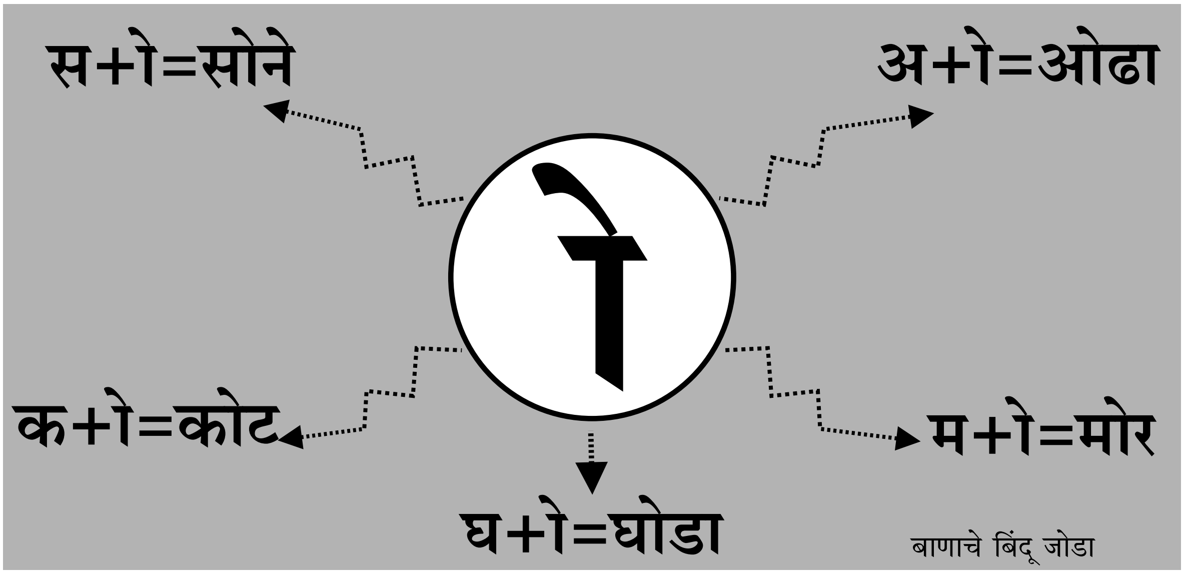

'ो' बघ. 'ो' ला ◯ कर.

सोने, कोट, घोडा,

ओढा, मोर, चोर

गिरव, लिही, म्हण.

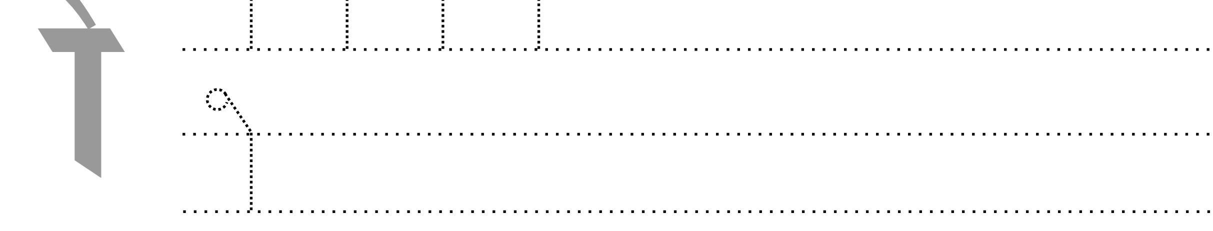

ण ख थ औ भ ै

ण

बाण

चिमणी

घाण

कोण

पणती

बाणाचे बिंदू जोडा

'ण' अक्षर बघ. 'ण' ला ◯ कर.

बाण, चिमणी, घाण, पणती,

आण, कोण, ऐरण, पाहुणा

गिरव, लिही, म्हण.

ण

ण ण ण ण

ण

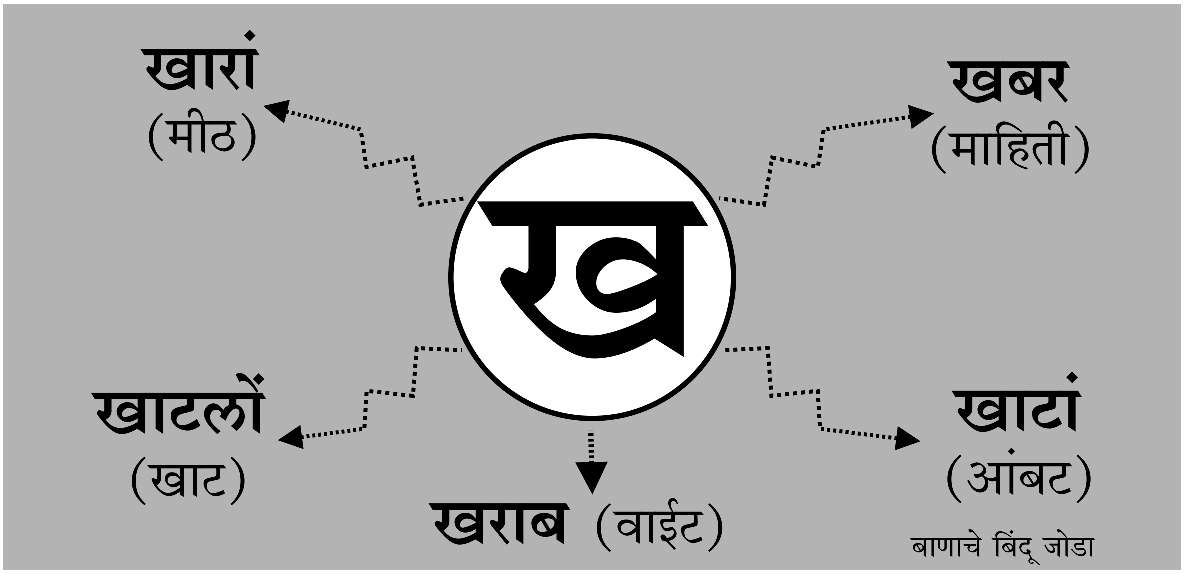

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खबर : मान खबर हेय.

(मला माहिती आहे.)

खाटां : आमळी खाटी लागेहे.

(चिंच आंबट लागते.)

खराब : चोरी कोअना खराब गोठ हेय.

(चोरी करणे वाईट गोष्ट आहे.)

खाटलों : या खाटलाव बोहा.

(या खाटेवर बसा.)

खारां : दोऱ्यापायं खारां रोहें.

(समुद्राचे पाणी खारट असते.)

गिरव, लिही, म्हण.

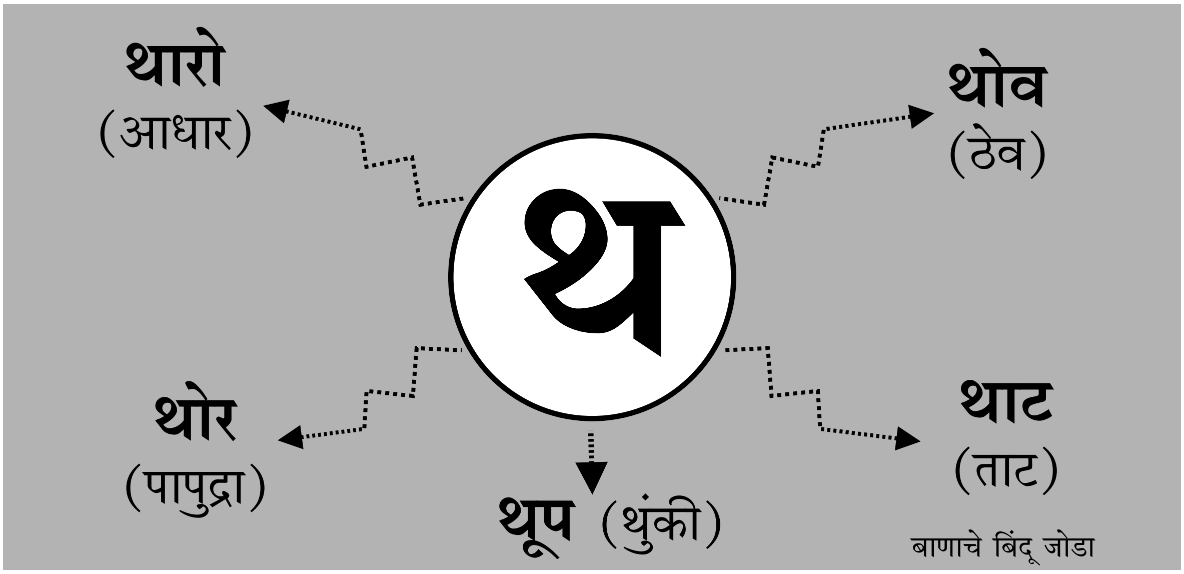

'थ' अक्षर बघ. 'थ' ला ◯ कर.

थोव : तो चोपडी अिही थोव.

(तुझे पुस्तक इथे ठेव.)

थाट : तो थाट ली ये.

(तुझे ताट घेऊन ये.)

थूप : बितडावे थूपे हे मा.

(भिंतीवर थुंकू नको)

थोर : कांदाहा थोर रोअताहा.

(कांद्याचे पापुद्रे असतात.)

थारो : आये-आबाल थारो देयना.

(आई-वडिलांना आधार द्या.)

गिरव, लिही, म्हण.

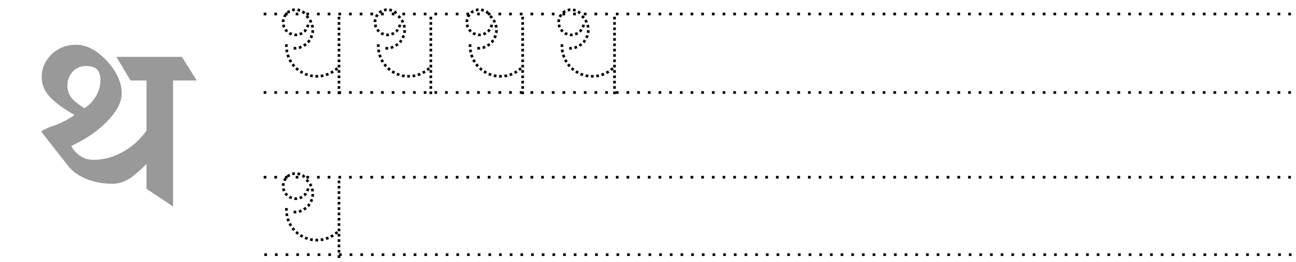

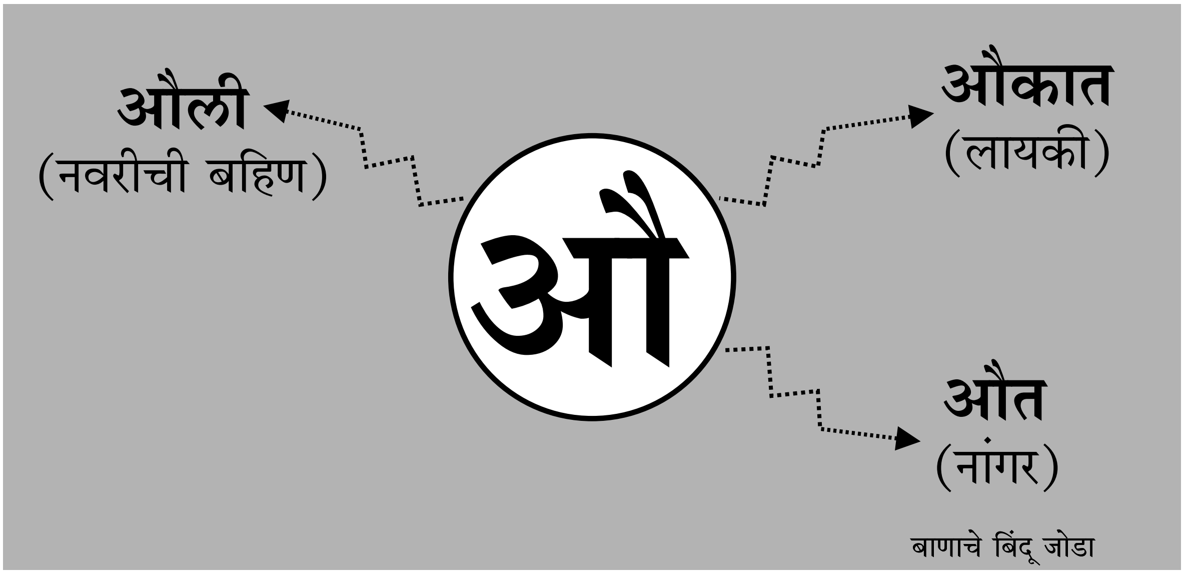

'औ' अक्षर बघ. 'औ' ला ◯ कर.

औकात : खुब अभ्यास कोयीन औकात मिळव.

(फार अभ्यास करून लायकी मिळव.)

औली : वोराडामं वोवडीआरी बोहेहे तिल औली आखते हे.

(लग्नात नवरीसोबत बसते तिला करवली म्हणतात.)

औत : आबोहो रानामाय औत ली जाहे.

(वडील शेतात नांगर घेऊन जातात.)

गिरव, लिही, म्हण.

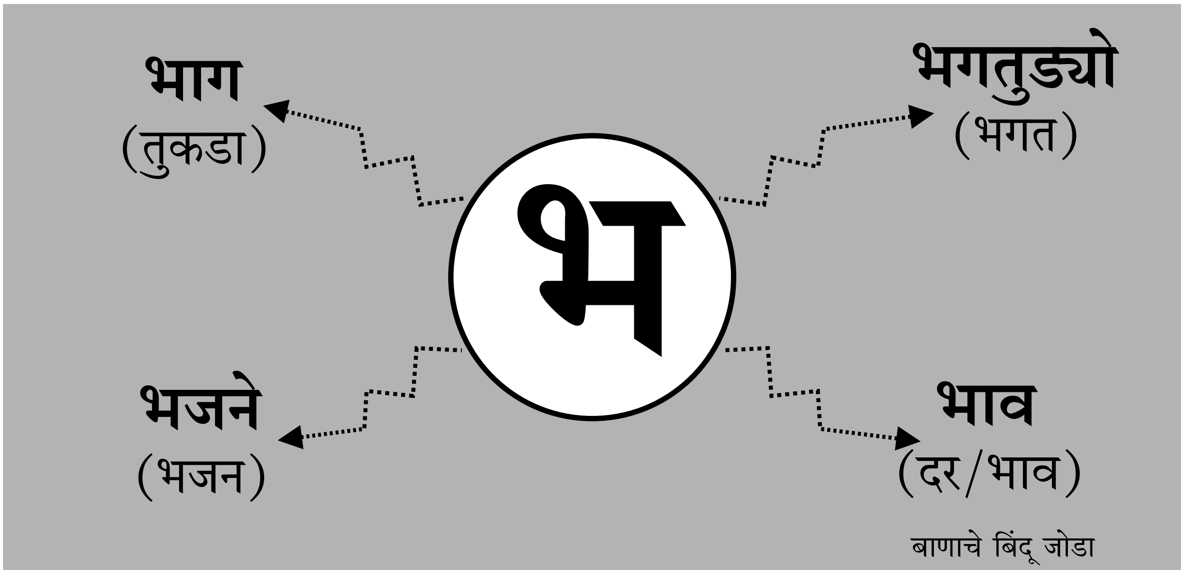

'भ' अक्षर बघ. 'भ' ला ○ कर.

भगतुड्यो : गावाम भगतुड्यो दवा दे हे.

(गावात भगत औषध देतो.)

भाव : वेंगे काय भाव हेय.

(वांगे काय भाव आहे.)

भजने : किसन महाराज खुब हारे भजने आखेहे.

(किसन महाराज फार छान भजन गातात.)

भाग : बादा बाहाहाल जमीनी हारकाज भाग मिळया.

(सर्व भावांना जमीनीचा सारखाच भाग मिळाला.)

भटकुनारो : आमे गावाम योक भटकुनारो निगी येनो.

(आमच्या गावात एक प्रवासी आला.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

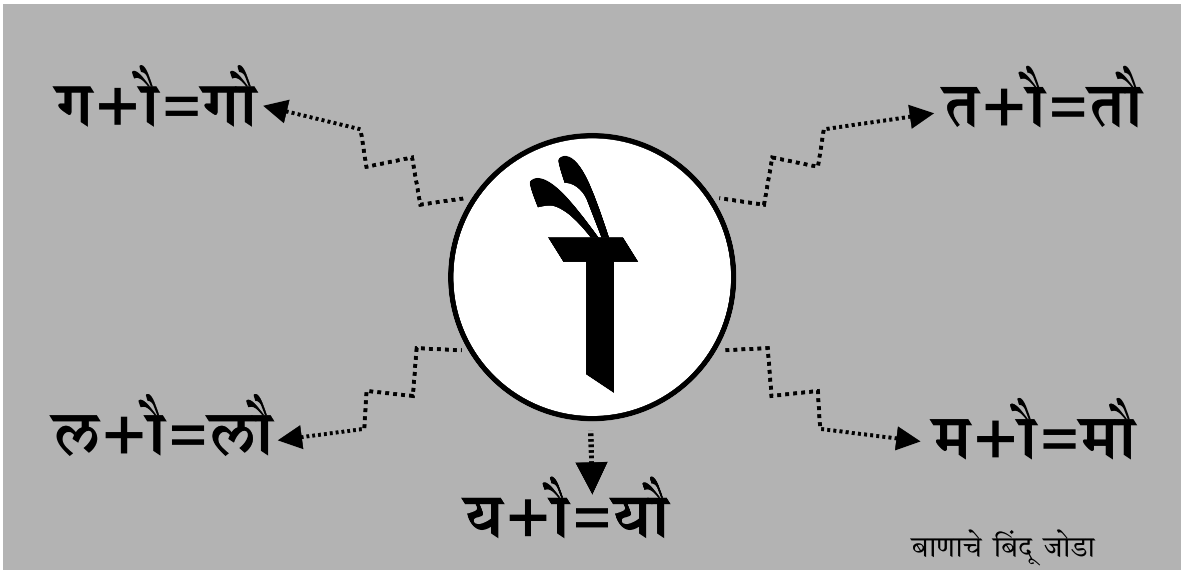

' ौ ' बघ. ' ौ' ला ◯ कर .

मौज, चौकोन, गौतम,
कौतुक, सौदा, हौद

गिरव, लिही, म्हण.

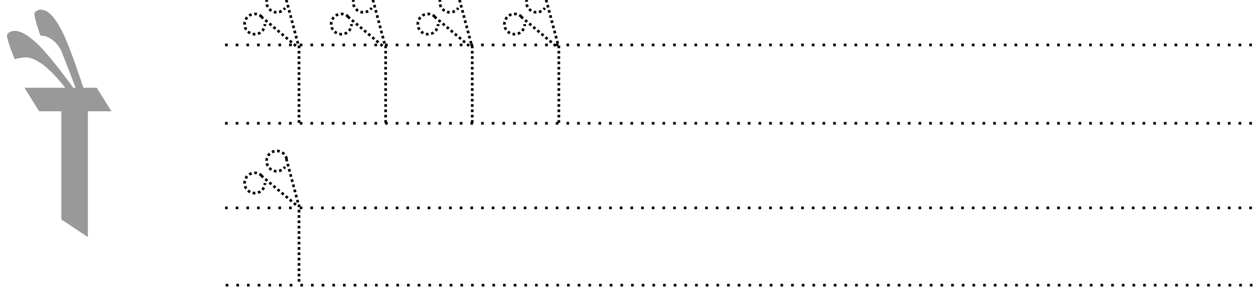

ट ढ ठ छ ष

ट

टोटो (ऊस)

टेलर (शिंपी)

टोपी (टोपी)

टिला (तिलक)

टिकामा (टिकाव)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ट' अक्षर बघ. 'ट' ला ◯ कर.

टेलर : टेलर फाडके हिवहे.

(शिंपी कपडे शिवतो.)

टिकाम : टिकाम खोदा हाटी काम लागहे.

(टिकाव खणण्यासाठी उपयोगी पडते.)

टिला : मां आयहो टिलो लावहे.

(माझी आई टिळा लावते.)

टोपी : मोठा आबो टोपी पोवहे.

(आजोबा टोपी घालतात.)

टोटो : टोटो गुळो रोहे.

(ऊस गोड असतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

ट ट ट ट

ट

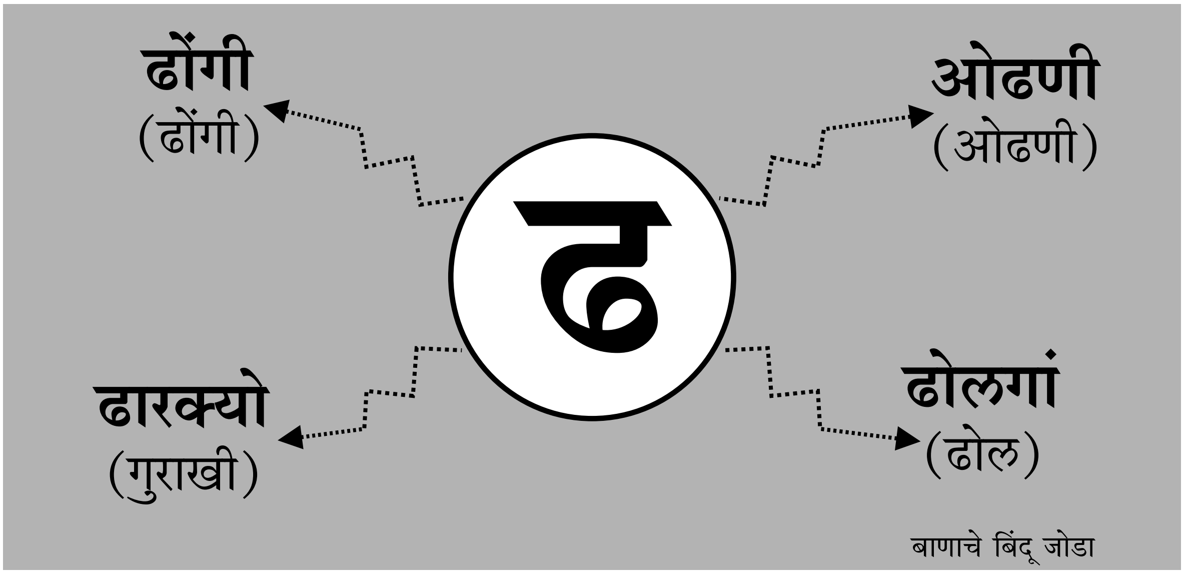

'ढ' अक्षर बघ. 'ढ' ला ◯ कर.

ओढणी : ओढणी रंग लाल हेय.

(ओढणीचा रंग लाल आहे.)

ढोलगां : वोराडाम ढोलगां वाजेहे.

(लग्नात ढोल वाजवतात.)

ढोरक्या : ढोरक्यो गावडे चाअहे.

(गुराखी गायी चारतो.)

ढोंगी : आवत्यो काम आख्या ते ढोंग कोअहे.

(सालदार काम केल्याचे ढोंग करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

ठोग
(फसवणारा)

ठिकरी
(लगोरी)

ठ

ठेलाऱ्यो
(मेंढपाळ)

ठिगळां
(ठिगळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ठ' अक्षर बघ. 'ठ'ला ○ कर.

ठेलाऱ्यो : ठेलाऱ्यो मेंढे चाअहे.

(मेंढपाळ / ठेलारी मेंढरे चारतात.)

ठिकरी : पोहें ठिकऱ्या रोवतोहें.

(मुले लगोरी खेळतात.)

ठिगळां : फाटला फाडकाहाल ठिगळे लावतेहें.

(फाटक्या कपड्यांना ठिगळ लावतात.)

ठोग : ठोगा डोलगी वाजना नाय.

(फसवणाऱ्या माणसाच्या नादी लागू नये.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

छगन
(मुलाचे नाव)

छत्री
(छत्री / सातरी)

छ

छकुली
(मुलीचे नाव)

छमछम
(छमछम आवाज)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘छ’ अक्षर बघ. ‘छ’ ला ○ कर.

छमछम : पागामाने हाकळ्यो छमछम वाजत्योहो.

(पायातील पैंजण छमछम वाजतात.)

छत्री / सातरी : पांअया दिहाम सातरी वापर कोअतेहे.

(पावसाळ्यात छत्रीचा वापर करतात.)

छगन : छगन दिने शाळांम जाहे.

(छगन रोज शाळेत जातो.)

छकुली : छकुली डिगी उशार हेय.

(छकुली फार हुशार आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

छ छ छ छ

छ

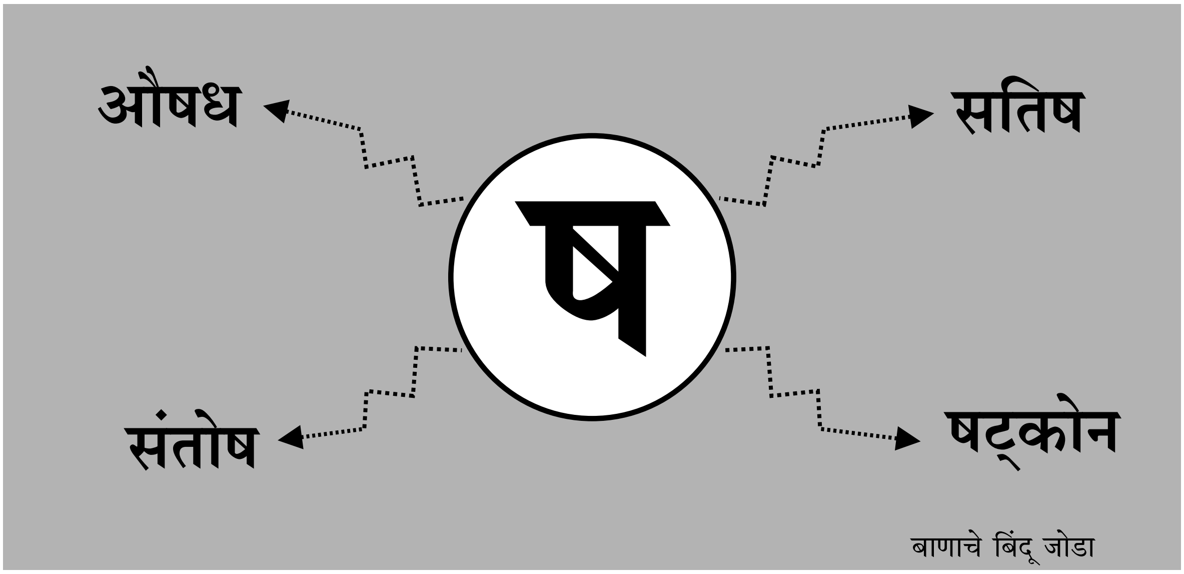

'ष' अक्षर बघ. 'ष' ला ◯ कर.

विशेष, आरुषी, षट्कोन,
षटकार, औषध, सतिष

गिरव, लिही, म्हण.

ष

कविता गाणे

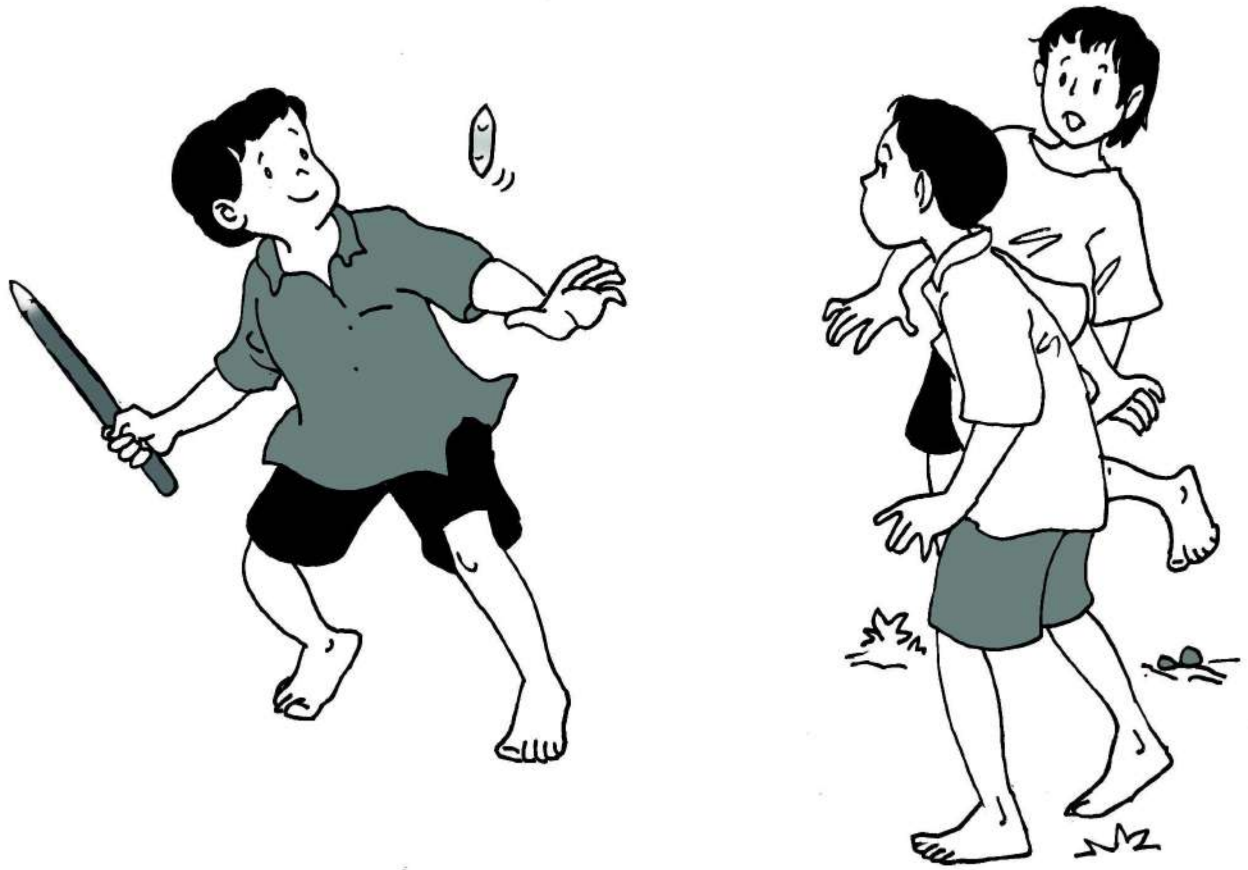

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

◆ चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)

◆ पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.

◆ आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?

◆ पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?

◆ गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

◆ शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

◆ अग्गोबाई- ढग्गोबाई
◆ लागली कळ - केवढी झळ
◆ लागली फार - पाण्याची धार
◆ उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

◆ वारा गरा गरा   सो सो सूम
ढुम ढुम ढुम   चम चम छडी

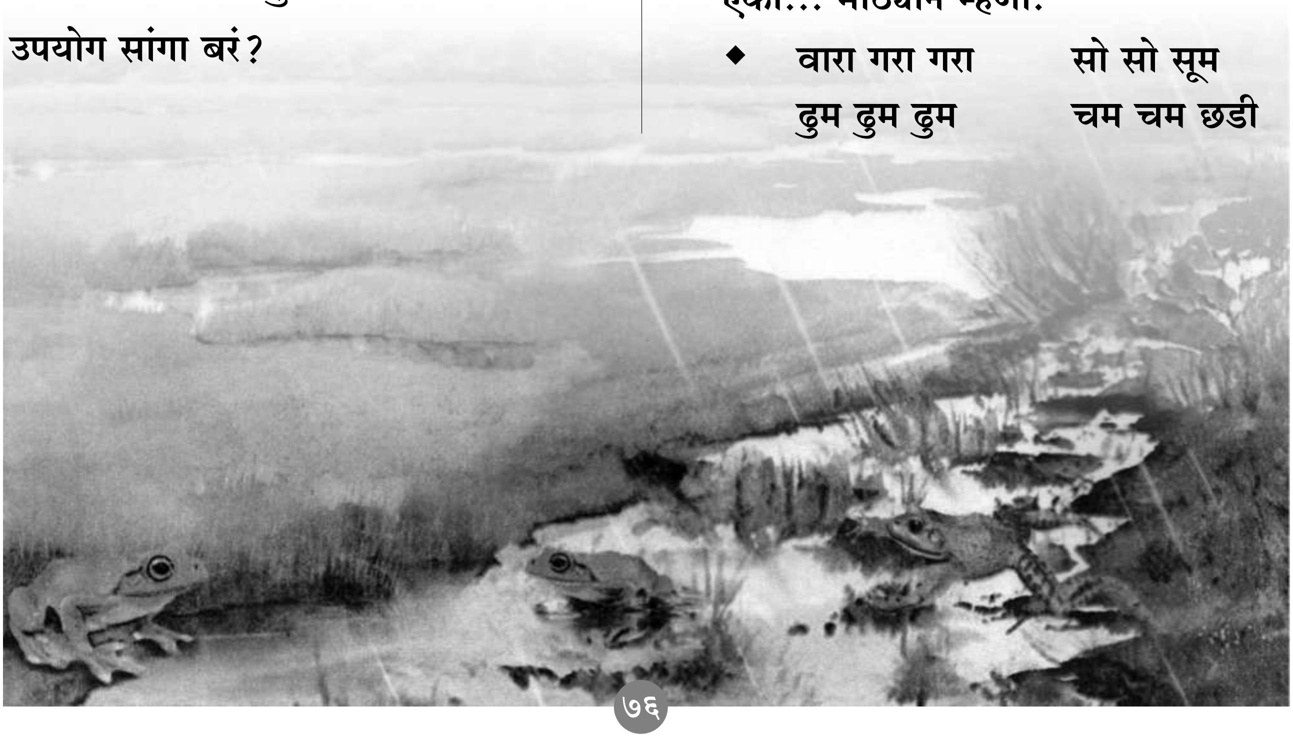

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

१. तुमा गोओ कोअहो-कोअहो रोवसो रोवतेंहे?
(तुम्ही घरी कोणकोणती खेळणी खेळतात?)
२. तुमाहाव कोअहा-कोअहा रोवना वस्तू हेय?
(तुमच्याकडे असलेल्या खेळणींचे नावे सांगा.)
३. मोठा व्हइन काय बनशी?
(मोठा झाल्यावर काय बनशील?)

आई, मला देना', या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

मा गोडो (माझा घोडा)

- विद्यार्थ्यांना घोड्याचे चित्र दाखवावे. घोड्याचे वर्णन विद्यार्थ्यांकडून करून घ्यावे. (बोलीभाषेत वर्णन केले विद्यार्थ्यांनी तरी चालेल.)
- शिक्षकांनी घोडा, त्याचे उपयोग याचे वर्णन करावे.
- कविता तालासुरात अभिनयासह वर्गात सादर करणे, व कृती विद्यार्थ्यांकडून करून घेणे.
- इतर पाळीव प्राण्यांची नावे व उपयोग यांच्याविषयी गटागटात चर्चा घडवून आणणे. (बोलीभाषेत चर्चा केली तरी चालेल.)
- विद्यार्थ्यांनी बोलीभाषेत केलेली चर्चा किंवा सारांश प्रमाणभाषेत विद्यार्थ्यांना समजावून देणे.
- प्राणी - उपयोग सांगणे. असा खेळ गटागटात शिक्षकांनी घ्यावे.

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

अहडां- कोहडा (असे कसे?)

- ऐका म्हणा.
(विद्यार्थ्यांकडून कविता तालासुरात गाऊन घ्यावी.)
- विद्यार्थ्यांना चित्र दाखवणे व हाताळायला देणे.
- विद्यार्थ्यांना चांदणे, मोर, मासे, आई याविषयी बोलीभाषेत प्रश्न विचारा.

चांदल्यो कोवे देखात्योहों?
(चांदणे केव्हा दिसतात?)
मोर केसे रोहे?
(मोर कुठे राहतो?)
मासों केसे रोहे?
(मासा कुठे राहतो?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

जाड्योआबो (लोठेबाबा)

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे ?
प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. जाड्योआबो कोलहो हुवहे ?
(लोठेबा किती तास झोपतात ?)

नादानुकारी शब्द -

दिवसा - रात्री

तरी - पुरी

काम - घाम

गाडी आली.. गाडी आली (गाडी येनी, गाडी येनी)

-कविता तालासुरात अभिनयासह विद्यार्थ्यांना करून दाखवणे.

- विद्यार्थ्यांकडून कृती करून घेणे.

- विद्यार्थ्यांना एकामागे एक असे उभे करून आगगाडी तयार करून घेणे व कृती करून घेणे.

- विद्यार्थ्यांना आगगाडीचे चित्र दाखवून रेल्वेविषयी चर्चा करायला सांगणे व माहिती देणे.

वर्गात हा खेळ खेळणे.

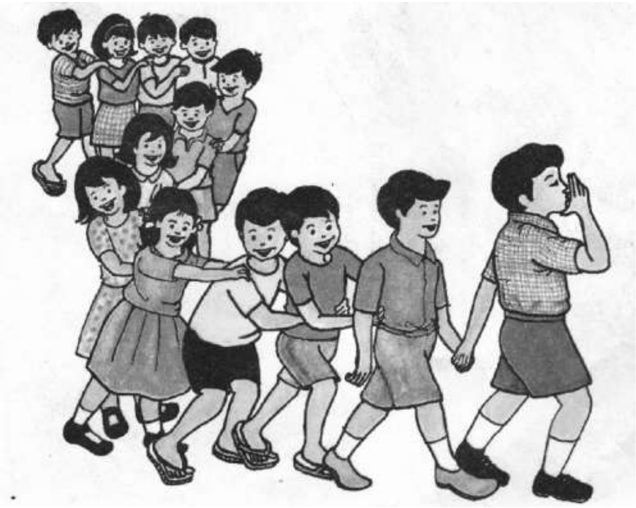

वेड कोकरु

१. तुमे गोओ बोकड्यो हेत्यो का?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)

२. तुमांहाय मेंढी देखिही का?
(तुम्ही मेंढी पाहिली का?)

३. मेंढी पिलकाल काय आखतेंहे
(मेंढीच्या पिल्लूला काय म्हणतात.)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

- नादानुकारी शब्द.

थकलं - चुकलं
भ्यालं - आलं
दिसलं - हसलं
उशीत - कुशीत
बघून - दमून

डोगाम ठोरी मैफल (जंगलात ठरली मैफल)

१. डोगाम कोअहें - कोअहें थजनावरे रोतहें?
(जंगलात कोणकोणते प्राणी राहतात?)

नादानुकारी शब्द
मैफल - अक्कल
साथ - बात
सुंदर - साळींदर
हौस - माऊस
सां- ससा
मोर - शोर

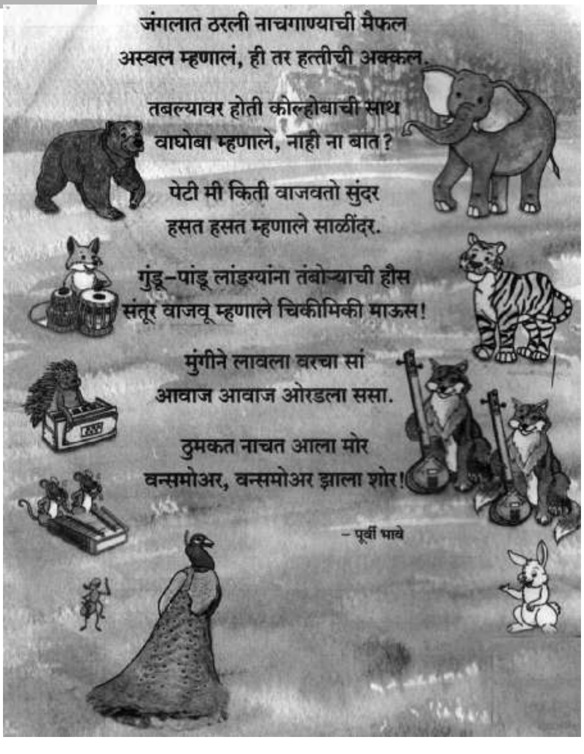

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे. 'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.

मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.

आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा वारली

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : वारली

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : राजाराम गरेल, प्रभाकर मौळे, विकास गायकवाड,
तुकाराम तेलवडे, सजन बुधर, शंकर चौधरी, तुकाराम निखडे,
दिलेंद्र भुसाला, बाबुराव घाटाल

कार्यपुस्तिका : लेखन - राजाराम गरेल, प्रभाकर मौळे

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

१) ह्या चितरं पाहा. चित्रात काय काय दिस?
२) चितरांत कण कणची जनावरं आहां तेंची नावा सांगा?
३) येचेतली कणची जनावरां तुम्ही पाहेल आहा.
४) तेंची नावा सांग. ती कोठं पाहली?
५) तुमचे गावात कणची जनावरा दिसत्यांहा?
६) तुझे आवडीचा चितरं काहाड अन् त्या रंगव.
७) घरातले जनावरांलं काय सांगत्याहा?
८) बेडोक कोठं रहं? तो कसाक आवाज काढं!
९) ही जनावरां काय काय खात्याह्यां?

- पानेत रहणारे जनावरांची नावा सांगा?
- पाला गवत खाणारे जनावरांची नावा सांगा?
- हवेत उडणारे पाखरांची, किरडांची नावा सांगा.
- तुम्हाला कणचे जनावरांचा आवाज काढता येतो?
- बेडकाचे वाणी उड्या मार/ हत्तीचा सोंड करून दाखव.

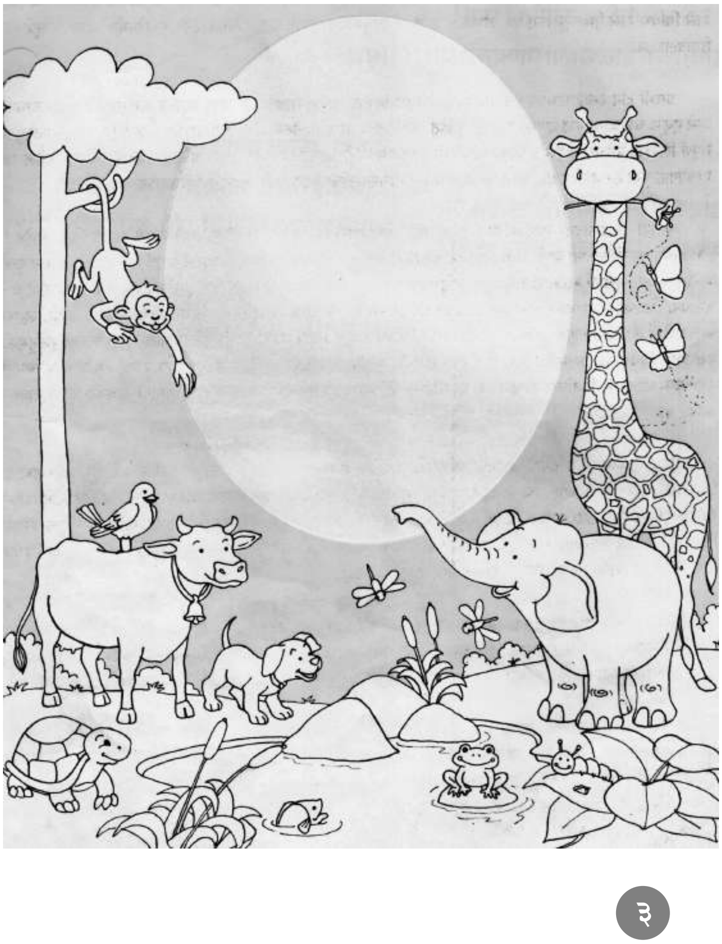

पलोली (पाल)
केहकड (खेकडा)
मासं (मासे)
मुंगी (मुंगी)
उंदरा (उंदीर)
बेडोक (बेडूक)
डुकर (डुक्कर)
पालोल (पाल)
उंदरा (उंदीर)
कुतरा (कुत्रा)
मासकी (माशी)
इचू (विंचू)
खारी (खार)
पाखरूं (पक्षी)
गधड (गाढव)
बाव (साप)

चित्र कथा

माझं खेळ (माझे खेळ)

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?

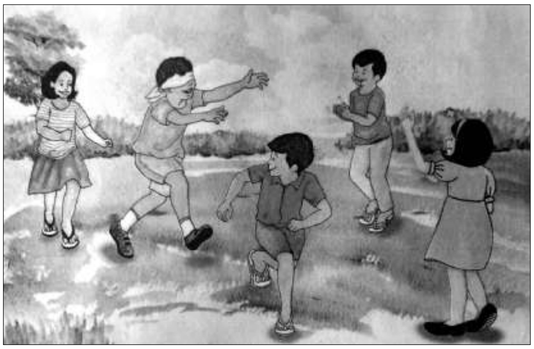

चित्र - १ **आंधळी कोशींबीर**

१. चितरांत पोरां काय करत्यांहा?
२. पोरां कणचा खेळ खेळत्यांहा?
३. तुम्हांल कणचा खेळ आवडं?
४. हो खेळ तुम्हीं खेळून पाहलाय काय?
५. हे खेळालं तुमचेकड काय सांगजतं?
६. डोळेलं काय बांधेल आहे?

चित्र - २ **लगोरी**

१. हे चितरांत पोरा काय करत्यांह्यां?
२. तुमालं हा खेळ आवडऽतो?
३. हे खेळाचा नांव काय?
४. हो खेळ तुम्ही खेळून पाहलायं काय?
५. खेळ खेळायला काय काय लागं?
६. हो खेळ कसाक खेळायचा?
७. तुमचे गावांत, साळत हो खेळ खेळत काय?

चित्र - ३ **कॅरम**

१. चितरात मुलां (पोरां)कणचा खेळ खेळत्यांह्यां?
२. हे खेळालं तुमचे इकडं काय सांगजऽत?
३. हो खेळ किती जनां खेळत?
४. गोट्या (सोंगट्या) किती रंगाच्या रहत?
५. रानी सोंगटीचा रंग कसाक रहऽतो?
६. हो खेळ खेळायला किती जण लागत?

चित्र - ४ **सापसिडी**

१. पोरांनो हा कोणचा खेळ आहे?
२. किती पोरां हा खेळ खेळत्यांहा.
३. तुम्हांल हे खेळांचा नाव माहीत आहे काय?
४. कागदाव कण कणची चितरां आहां?

माझं खेळ (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा.
खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

- **तुमचे गावात अन साळंत असं खेळ खेळत काय?**
- **तुम्हांलं माहीत आहेत ते खेळांची नावां सांगा?**
  लंगडी, चिप्परउड्डी, कबड्डी, खो-खो, इटू-दांडू, आट्यापाट्या, गोट्या, टोच्या, गडा, इस्पिरोट, तागली, कुकदपण्या, आबाढुबी.

- **एकटेनी खेळायचं खेळ-कणचं?**
  टेबल टेनिस, बुद्धीबळ, बॅडमिंटन, लांब उड्डी, उंच उड्डी, लिंबू चमचा, पोता उड्डी.

- **एकत्र मिळून खेळायचं खेळ कणचं?**
  कबड्डी, खो-खो, क्रिकेट, आट्यापाट्या, व्हॉलिबॉल, विटू-दांडू

माझं मयतर (माझे मित्र)

१. येठ काय दिसतं?

(या चित्रात काय दिसतं?)

२. लहान पोऱ्या काय दाखवऽतो?

(लहान मुलगा काय दाखवतो?)

३. आकासेत कोण उडतं?

(आकाशात कोण उडतं?)

१. पोरांनो हे चितरांत काय दिसतं?

(तुझ्या शाळेतल्या मित्रांची नावे सांग?)

२. तुझे मयतरांची नांवा सांग?

(तुझ्या मैत्रिणींची नांवे सांग?)

३. पाडेवरचे मयतरांची नांवा सांग?

(तुझ्यापेक्षा लहान मित्रांची नांवे सांग?)

१. चित्तरातील पोस्यां काय करऽतो?

(चित्रातील मुलगा काय करतोय?)

२. मासं कोठं रहतं?

(मासा कुठे राहतो?)

३. बेडोक कसाक आरडं?

(बेडूक कसा ओरडतो?)

माझं मयतर (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात.
  असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून,
  चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

माझा कुटूंब (माझे कुटुंब)

आजी - (डाहलाई), आजोबा (डाहलुबाबू), आई (आया), बाबा (बाबू), दादा (दादू), ताई (बाय), मी (मी/मे)
चित्र परिचय - मुलांना चित्र, वाचायला सांगा.

↓ **या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.**

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.) बोलीभाषेत विचारा. पाठातील चित्र.

१. तुमचे घरांत कोण कोण रहत्यांहा?
(तुमच्या घरात कोण कोण राहते?)

२. आजोबासी अन् आजीसीं तुम्ही गोठी करत्याहांस काय?
(तुमच्या आजी-आजोबांबरोबर तुम्ही गप्पा मारता का?)

३. तुमचे घरात कणच्या वसतू आहां?
(तुमच्या घरात कोणकोणत्या वस्तू आहेत?)

४. लायटीवर घरातल्या कणच्या वसतू चालत्याह्या?
(घरात विजेवर चालणाऱ्या वस्तू कोणत्या आहेत?)

५. घराचे बाजूलं कणची झाडां आहां?
(घराच्या आजुबाजूला कोणती झाडे आहेत?)

६. फुलं झाडां कणची आहां?
(कोणकोणती फुलझाडे आहेत?)

७. तुम्ही ताई, दादा बरोबर कणचं खेळ खेळतांहांस?
(तुम्ही ताई-दादाबरोबर कोणकोणते खेळ खेळता?)

८. गावातले बागंत तुम्ही कोण कोण फिरायलं जात्याहां.
(गावातल्या बागेत तुम्ही कोणाबरोबर फिरायला जाता?)

९. तुमची आई काय काम करते?

१०. तुमचे बाबा काय काम करतत?

झोपाळा गेला उडून

बोलीभाषा

- हे चितरात काय दिसतं?

- बेडकां काय करत्यांह्यां?

- खांबानलं काय बांधला?

प्रमाण भाषा

- बेडकांनी का उड्या मारल्या?

- अचानक काय झाले?

- बेडकांनी उड्या मारल्या नसत्या तर काय झाले असते?

(शिक्षकांसाठी)

- याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.

- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

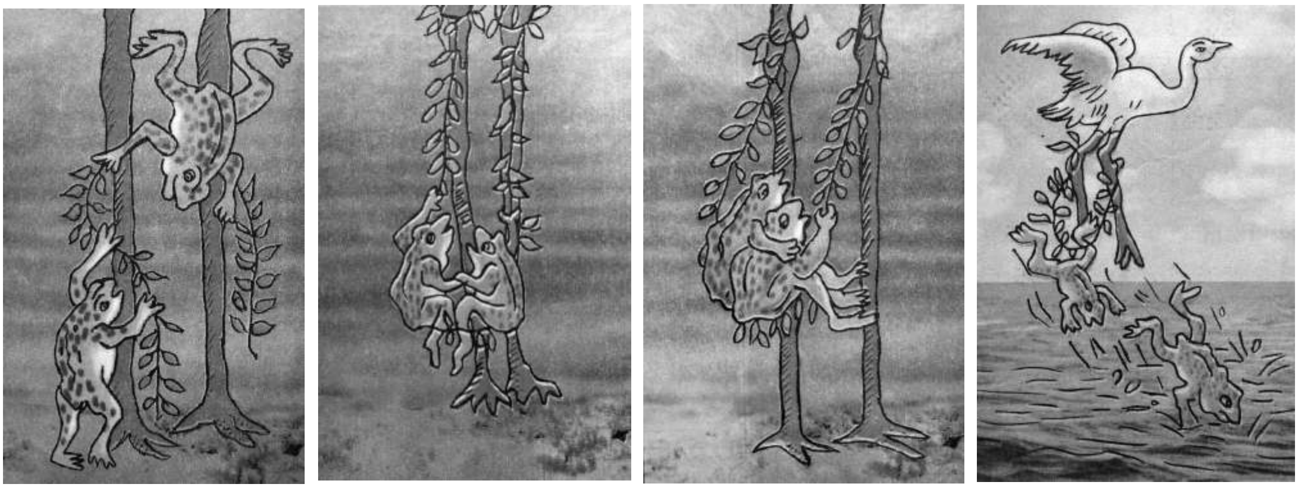

माझी शाळा

चित्र क्र. १, २

१. पहिले चितरांत काय काय दिसतं?
(पहिल्या चित्रात काय-काय दिसते?)

२. चितरातील पोस्यां काय करत्यांह्यां?
(चित्रात मुलं काय करतात?)

३. तुम्ही कण कणचं खेळ खेळताहास?
(तुम्ही कोणकोणते खेळ खेळता?)

४. बाई काय करऽते?
(बाई काय करत आहेत?)

५. भितीवर काय टांगवेल आहे?
(भिंतीवर काय टांगलेलं आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

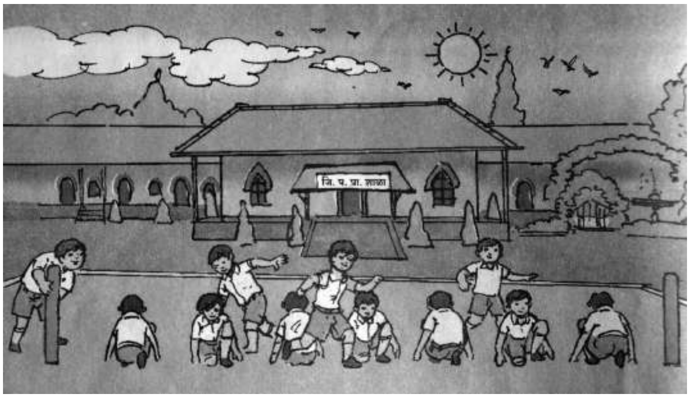

चित्र क्र. २

गमती गवस (गंमत शोध)

१. चितरां पाय तेहेतल्या गमती गवस.

(चित्र बघ. गंमती ओळख.)

२. चितरात कोण कोणचं प्राणी दिसताहां?

(चित्रात कोणते प्राणी दिसतात?)

३. झाडावरचा पाखरूं काय करतं?

(झाडावरचे पक्षी काय करत आहेत?)

४. चितरांत तुम्हालं चुकीचां काय दिसतं?

(चित्रात चुकीचं काय आहे ते सांग.)

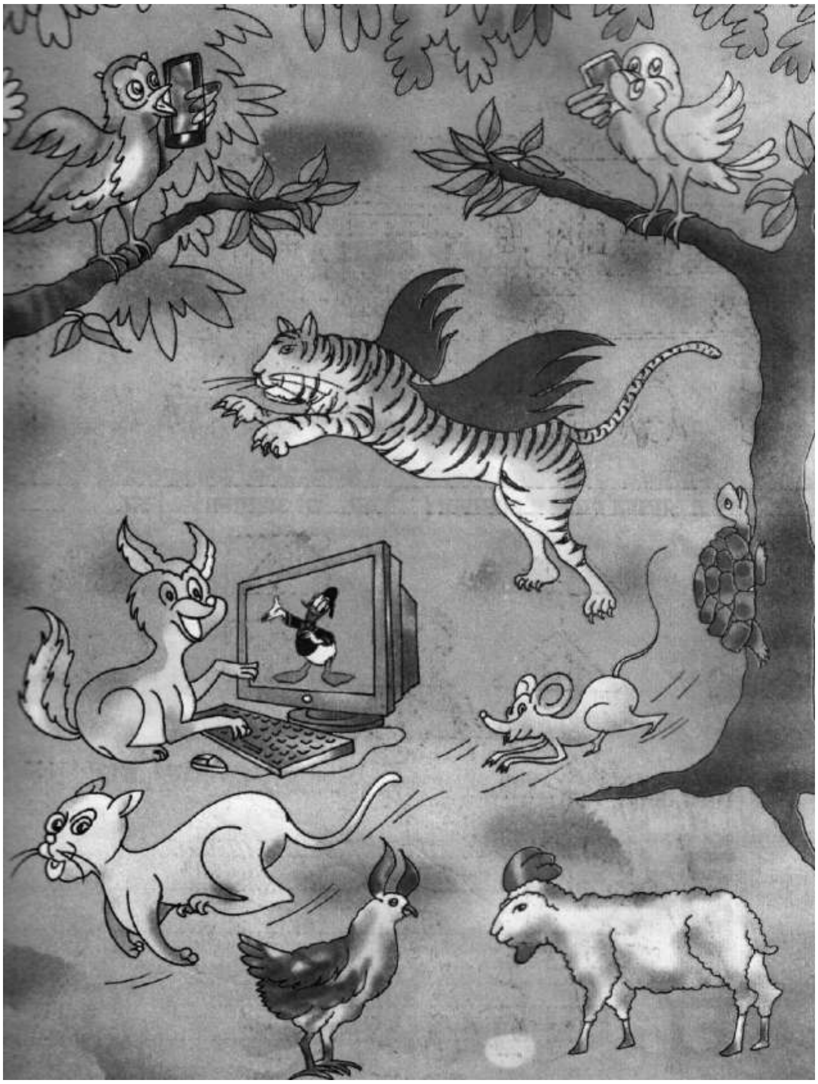

कुत्रा मांजर काय बोलतात

चितराची गोठ (चित्रांची गोष्ट)

१. चितरात कोणचं प्राणी आहां?

(चित्रात कोणकोणते प्राणी आहेत?)

२. चितरातील मांजर काय सांगत होवां?

(चित्रातील मांजर काय सांगत असेल?)

३. कुत्रा काय बोलत होवां?

(कुत्रा काय म्हणत असेल?)

४. मांजराचे पिल्लाचे मनात काय आला होवां?

(मांजराच्या पिलाच्या मनात काय आलं असेल?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?

- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

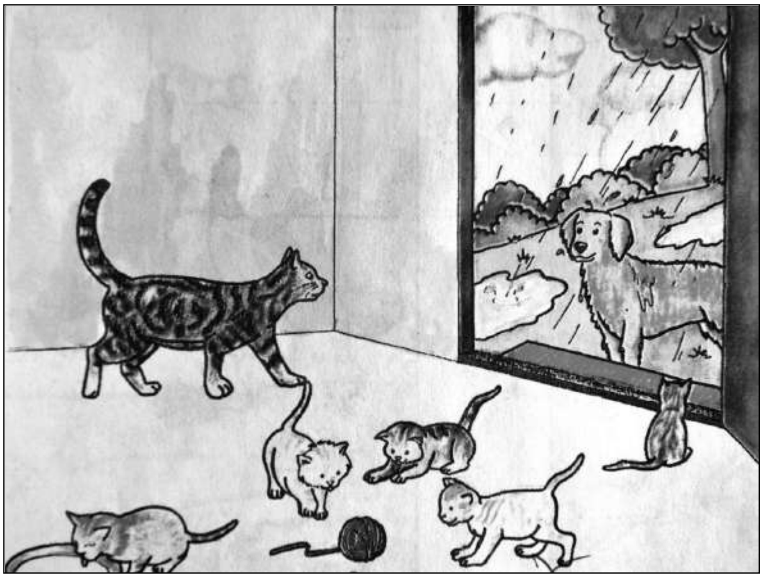

मांजराची गंमत

मोठ्याने चित्रांचे निरीक्षण करत मुलांना बोलते करावे.

काही प्रश्न :

१. मांजराचे हातात काय आहे?

२. माणसाचे हातात काय आहे?

३. तुमचे घरी दूद कोठून आणजतं?

४. मांजराने उंदरां पाहलेवर काय केलां?

५. माळेलं काय टांगेल आहे?

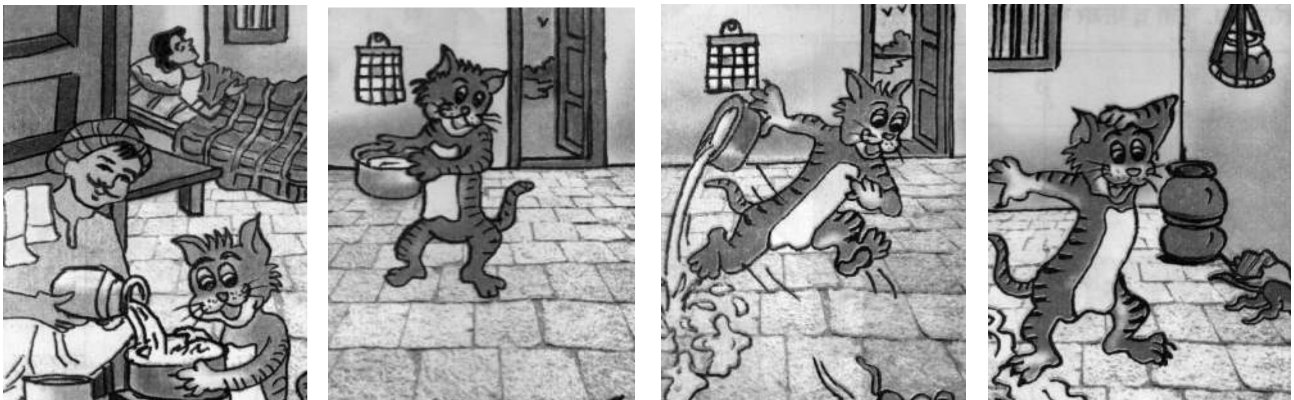

बजार (बाजार)

पाठातील चित्रांवर आधारीत प्रश्न

१. ह्यां चितर कसेचां आहे?
(हे चित्र कशाचे आहे?)
२. चितरात काय काय दिसतं?
(चित्रांत काय-काय दिसते?)
३. तुमचे गावात कधी बजार भरऽतो?
(तुमच्या गावात कधी बाजार भरतो?)
४. बाजारांत कण कणची खाऊ रहते?
(बाजारात काय काय खाऊ मिळतो?)
५. तुमचे घरी बजारातून काय आणत्यांह्यां?
(बाजारातून घरी काय आणता?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

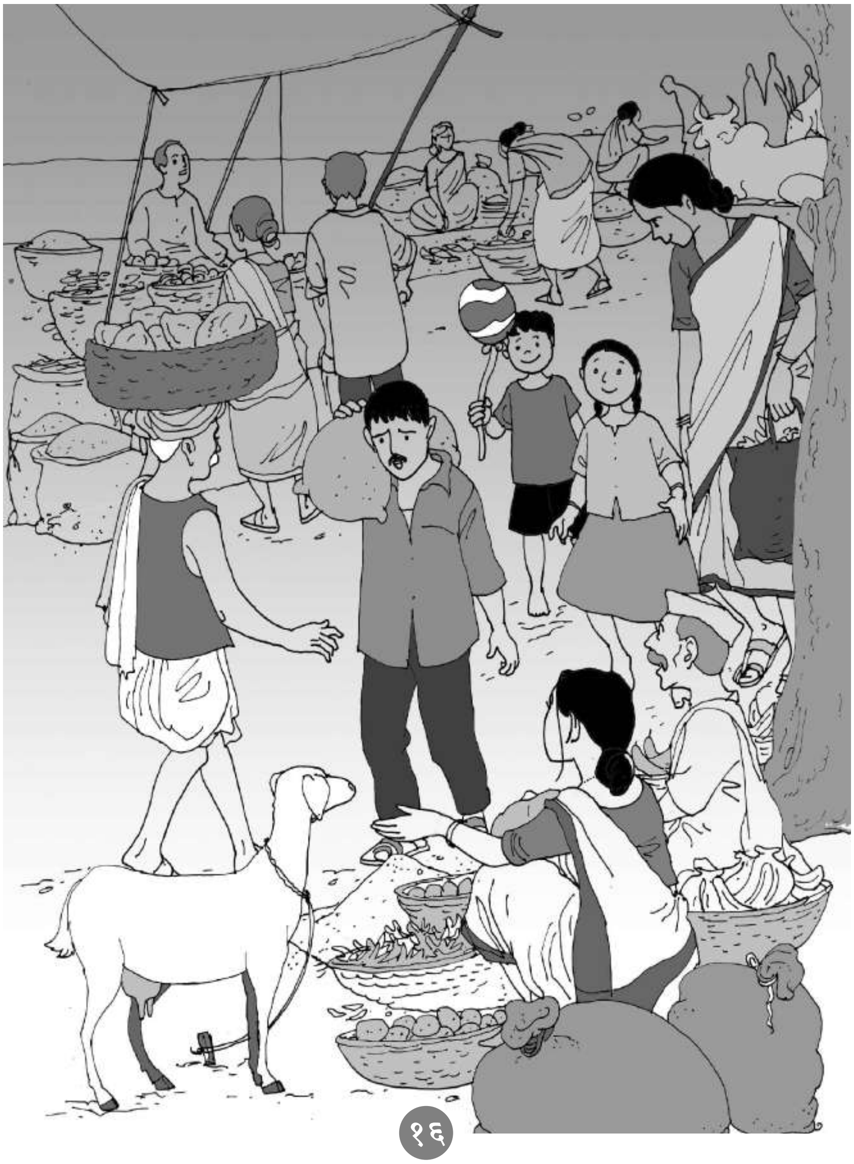

जतरा (जत्रा)

१. तुमचे गावात जतरा भरते काय?
(तुमच्या गावात जत्रा भरते का?)
२. जत्तरत काय काय रहतं?
(जत्रेत काय काय असते?)
३. जतरेत कण कणची खेळणी रहत्याह्यां?
(जत्रेत कोणकोणती खेळणी असतात?)
४. तुम्हीं फिरणारे पाळणेत बसेल काय?
(तुम्ही फिरणाऱ्या पाळण्यात बसलात का?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

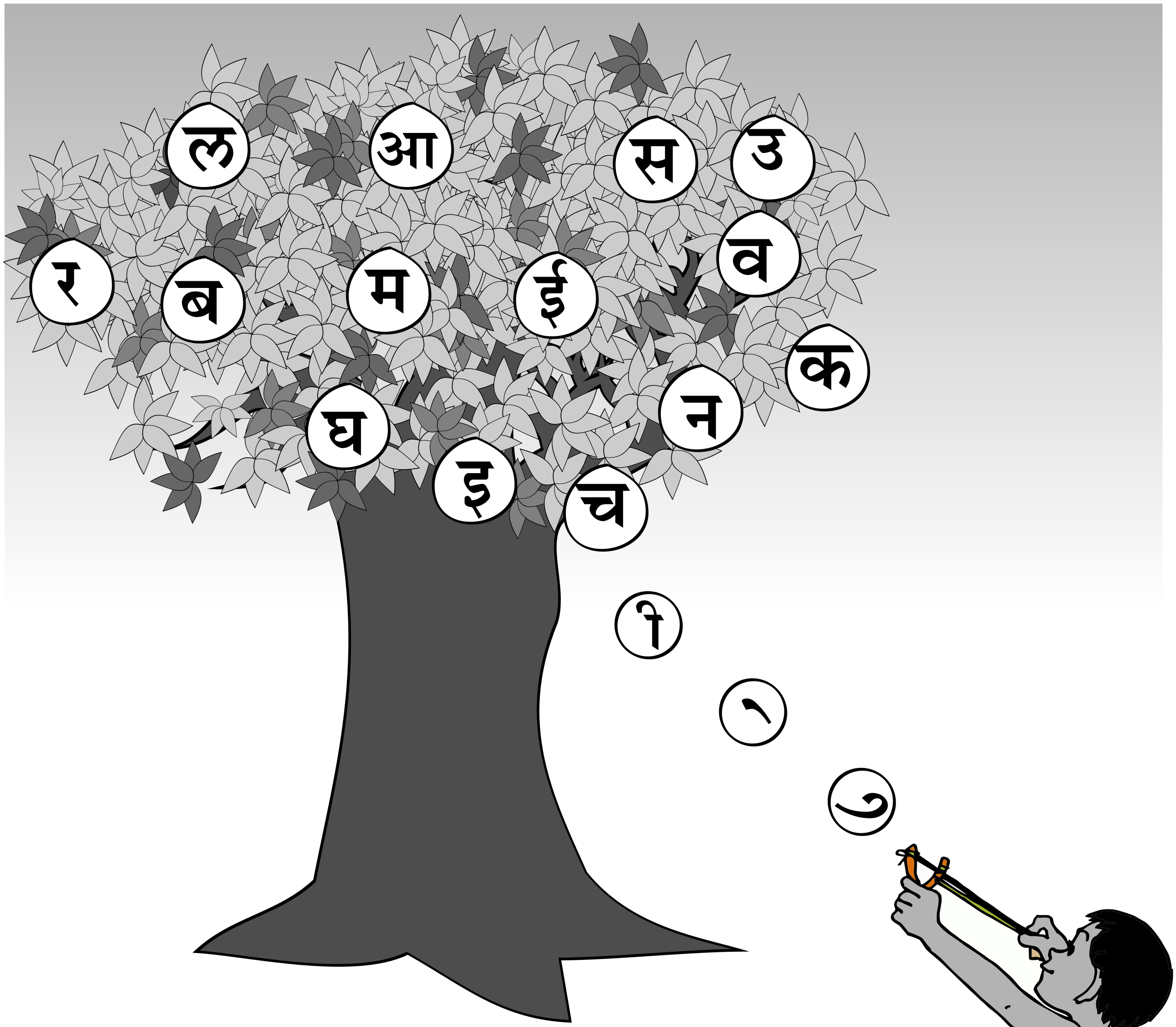

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

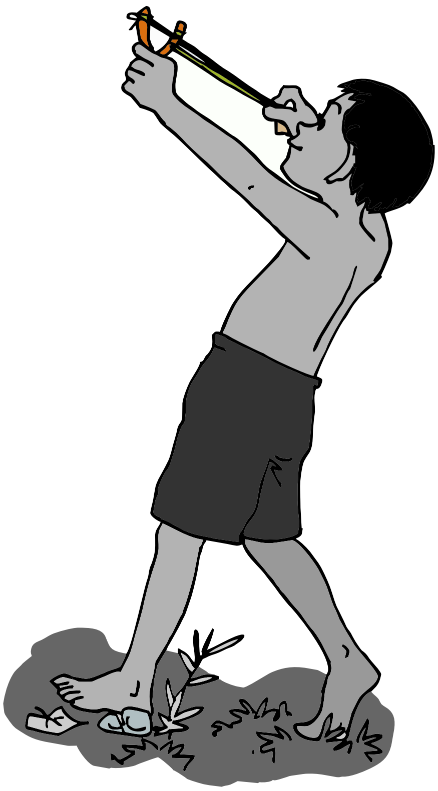

जोड्या जुळव

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

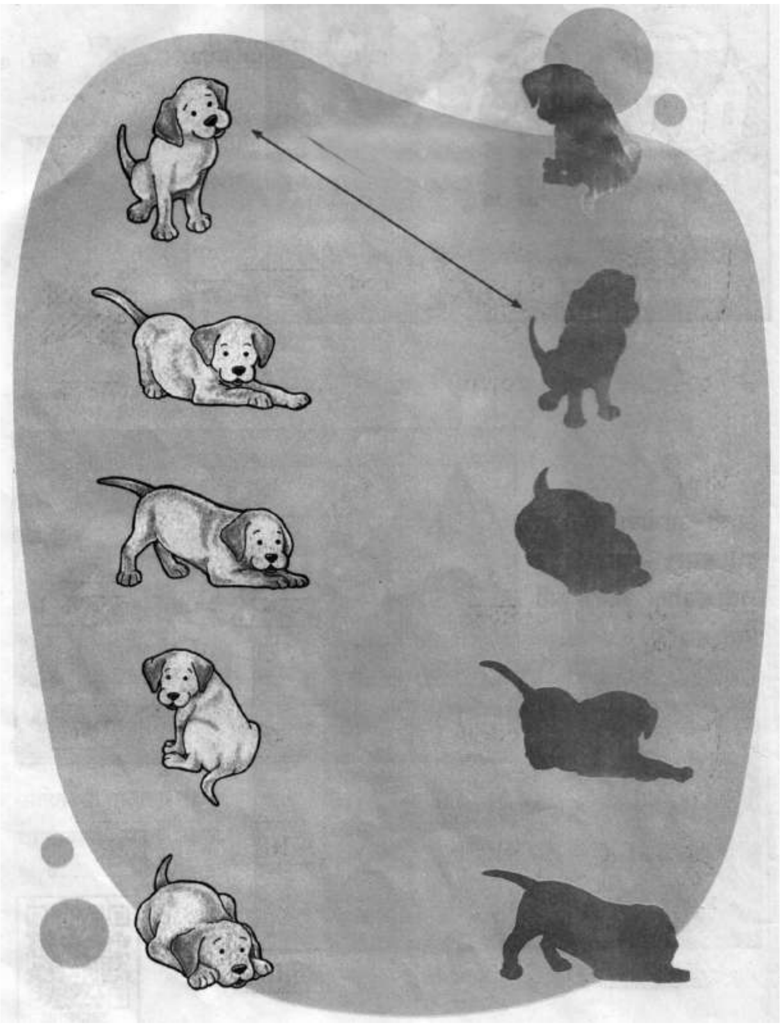

जोड्या जुळव

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

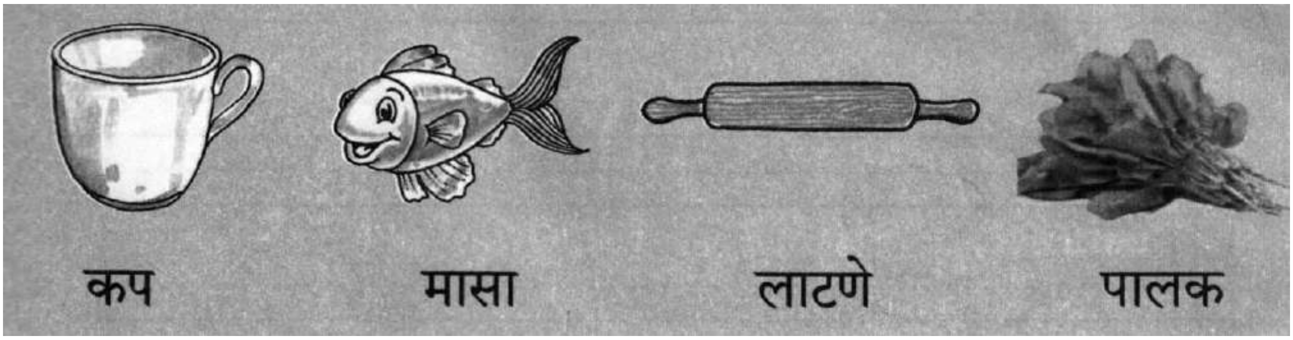

कप	**मासा**	**लाटणे**	**पालक**
कोप	मासा	लाटनां	पालक
उपयोग	**उपयोग**	**उपयोग**	**उपयोग**
चिहा पियेल	खायेल	भाकऱ्या लाटायलं	भाजी करायलं
दुदू पियेल			
इतर वस्तू	इतर मित्र	इतर वस्तू	इतर भाज्या
बशी	कासव	पोळपाट	माट भाजी
पेला	बेडोक	पकड	कुर्डू
			आंबाडी
थाट	खेकड	उलथी	लोती
टोपसी	मगर	चमचा	तेरां
		तवा	आळूं

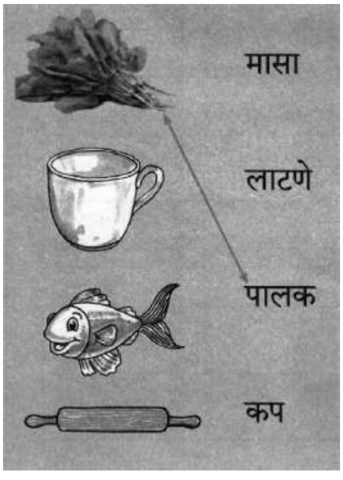

जोड्या जुळवा

कप	**लाटनां**
पालक	**मासा**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कोप**

गिरव

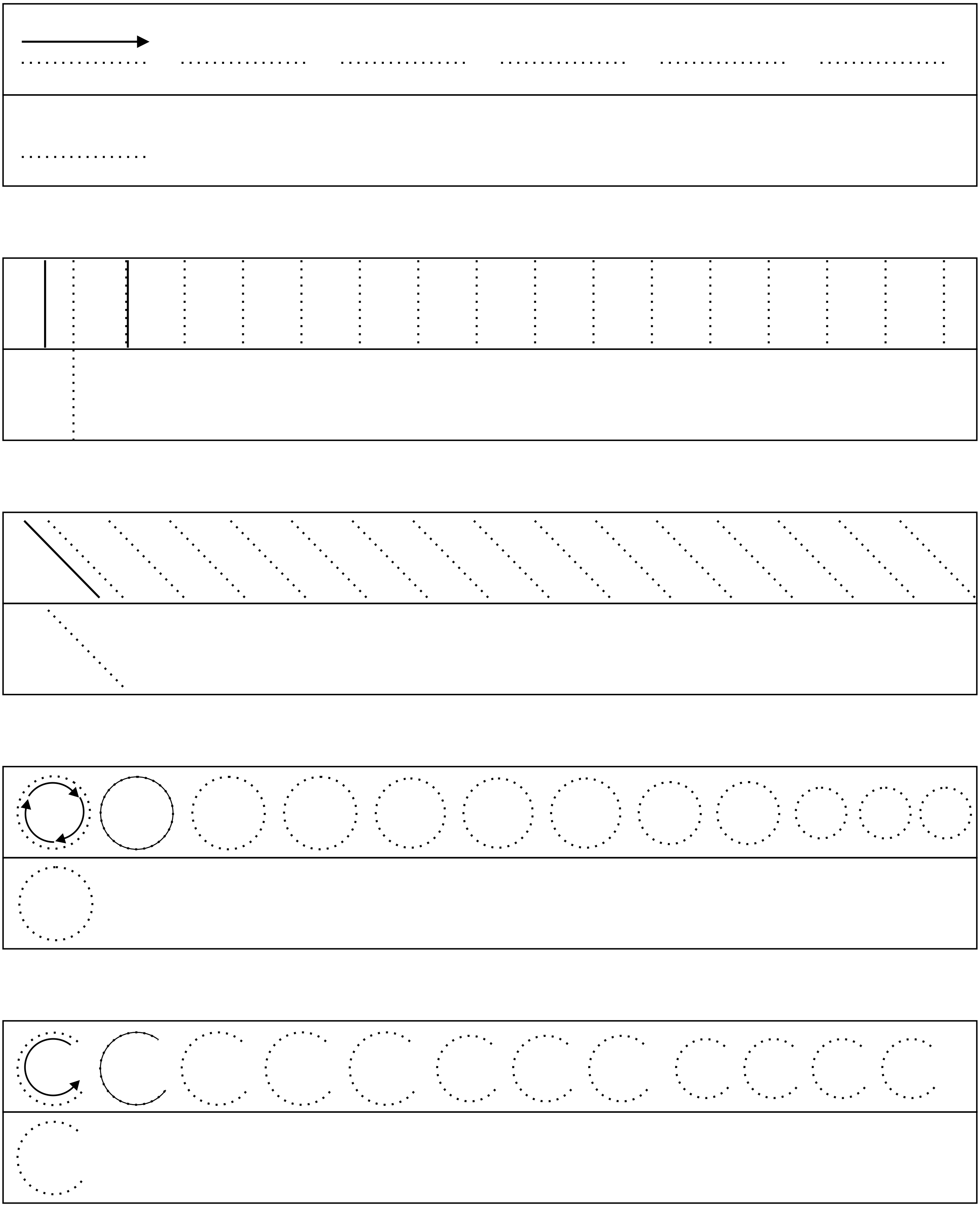

गिरव

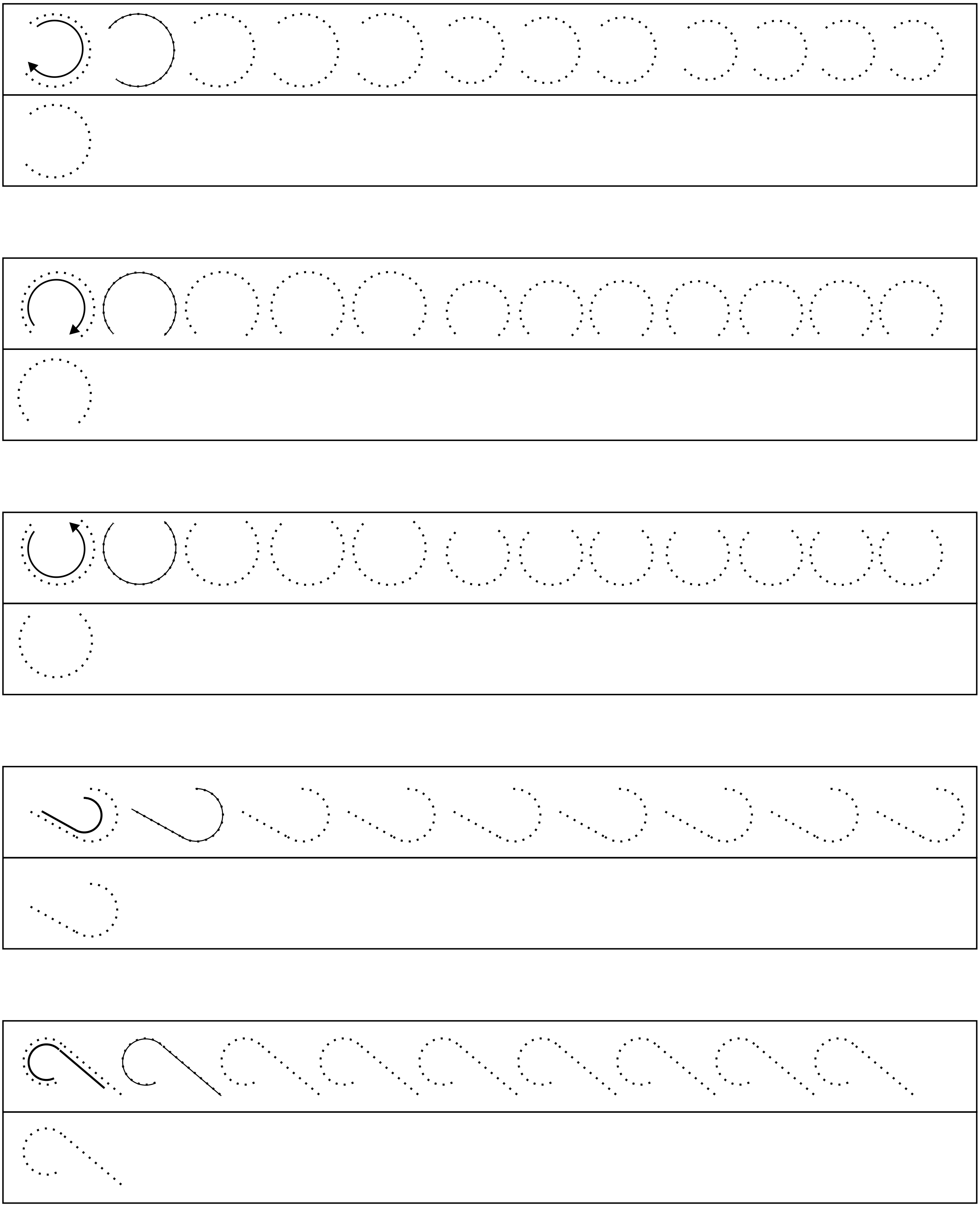

अक्षरओळख
वाळूक
कळशी
क
करवत
कावळा
काके
काठी

क म आ ल ा

वाळूक (काकडी)

कळशी (कळशी)

क

कावळा (कावळा)

काठी (काठी)

करवत (करवत, लाकूड कापणारी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'क' अक्षर बघ. 'क' ला ◯ कर.

काठी : बाऽचे हातात काठी आहे.

(बाबांच्या हातात काठी आहे.)

वाळूक : सये वाळूक आण.

(सई काकडी आण.)

कळशी : कळशीत पानी घेन ये.

(कळशीत पाणी घेऊन ये.)

करवत : रामापन करवत देस.

(रामाकडे करवत दे.)

कावळं : कावळं काव काव करंऽ.

(कावळा काव काव करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

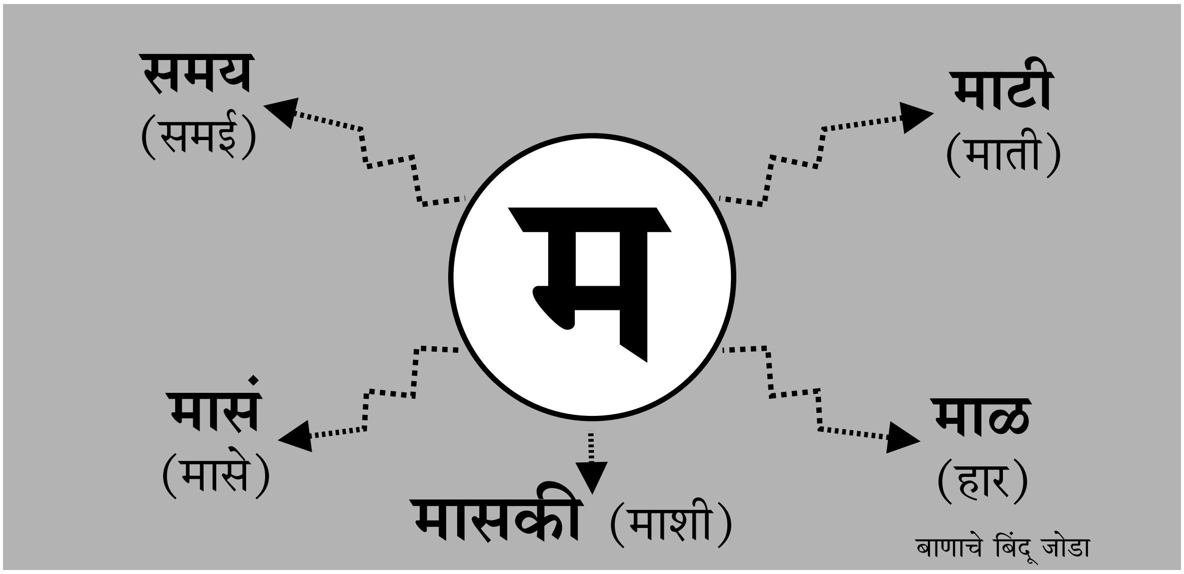

‘म’ अक्षर बघ. ‘म’ ला ◯ कर.

समय : काके समय घस.

(काकी समई घास.)

मासं : पानेत मासं आहां.

(पाण्यात मासे आहेत.)

माळ : फटूलं माळ घाल.

(फोटोला हार घाल.)

माटी : सेतांत माटी टाक.

(शेतात माती टाका.)

मासकी : खावूवर मासकी बसऽते.

(खाऊवर माशी बसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

आया
(आई)

आभूट
(आकाश)

आ

आंडू
(अंडे)

आस्या
(आशा)

आंगण (अंगण)

बाणाचे बिंदू जोडा

'आ' अक्षर बघ. 'आ' ला ◯ कर.

आया : आया भाकरी करऽते.

(आई भाकरी करते.)

आभूट : आभूटात ढगां आलींय.

(आकाशात ढग आलेत.)

आंडू : कोंबडीनी आंडू घातला.

(कोंबडीने अंडे घातले.)

आस्या : आस्या साळंतून आली.

(आशा शाळेतून आली.)

आंगण : पोरां आंगणात खेळत्याहां.

(मुले अंगणात खेळतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आआआआ

आ

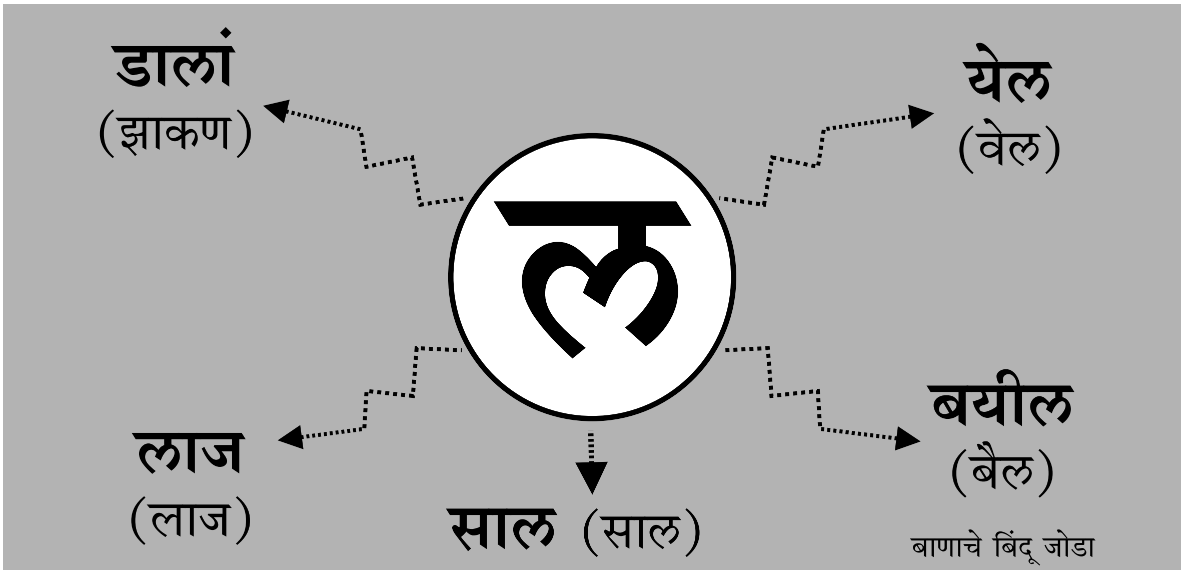

'ल' अक्षर बघ. 'ल' ला ◯ कर.

साल : केळाचां साल काहाड.
(केळीचे साल काढ.)

येल : डांगराचा येल वर जेला.
(भोपळ्याचा वेल वरती गेला.)

डाला : डबेलं डालां लाव.
(डब्याला झाकण लाव.)

लाज : मालं नाचाय लाज येय.
(मला नाचायला लाज येते.)

बयील : बयील शेतांत काम करं.
(बैल शेतात काम करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

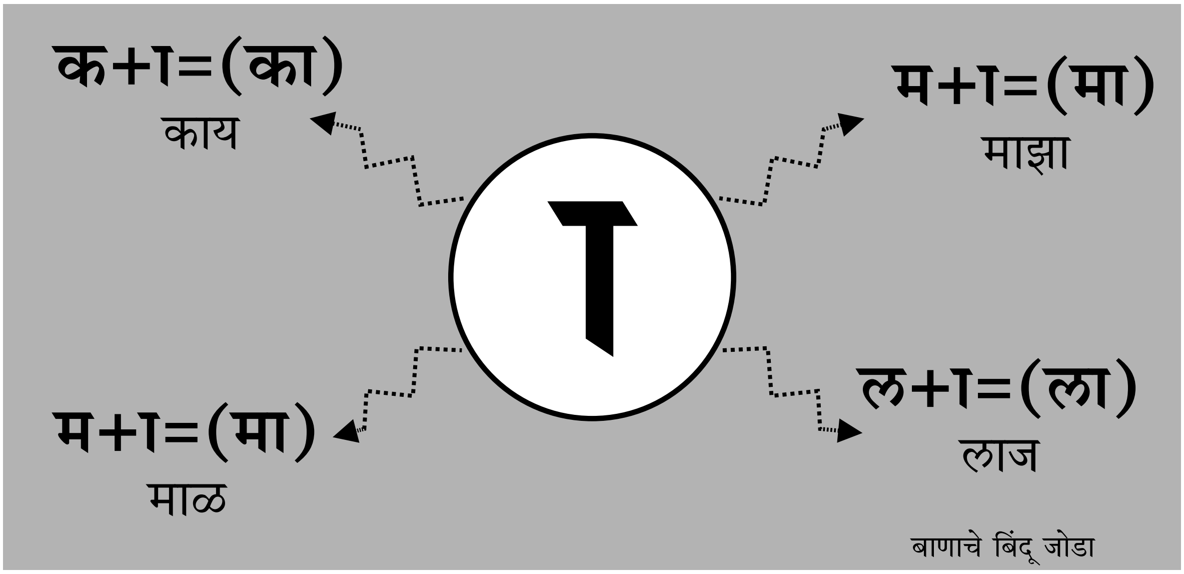

'ा' बघ. 'ा' ला ◯ कर.

जेवन : बा जेवन खाय.

(बाबा जेवण करतो.)

पानी : ताई पानी आणऽते.

(ताई पाणी आणते.)

लाडोक : कुतरा लाडोक दाखवं.

(कुत्रा लाडात येतो.)

साळंत : भागी साळंत जाय.

(भागी शाळेत जाते.)

सायकल : दादा सायकल चालवं.

(दादा सायकल चालवतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इ

इवन (विमान)

इहर (विहीर)

ईसटी (एस.टी.)

इचू (विंचू)

ताईय (तावीत)

बाणाचे बिंदू जोडा

'इ' अक्षर बघ. 'इ'ला ○ कर.

इचू : मालं इचू चावला.

(मला विंचू चावला.)

ताईय : गळेत ताईय दिसं.

(गळ्यात तावीत दिसतो.)

इहर : इहर वंड आहे.

(विहीर खोल आहे.)

ईसटी : गावांत ईसटी आली.

(गावात एस.टी. आली.)

इवन : आकासेत इवन दिसलां.

(आकाशात विमान दिसले.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

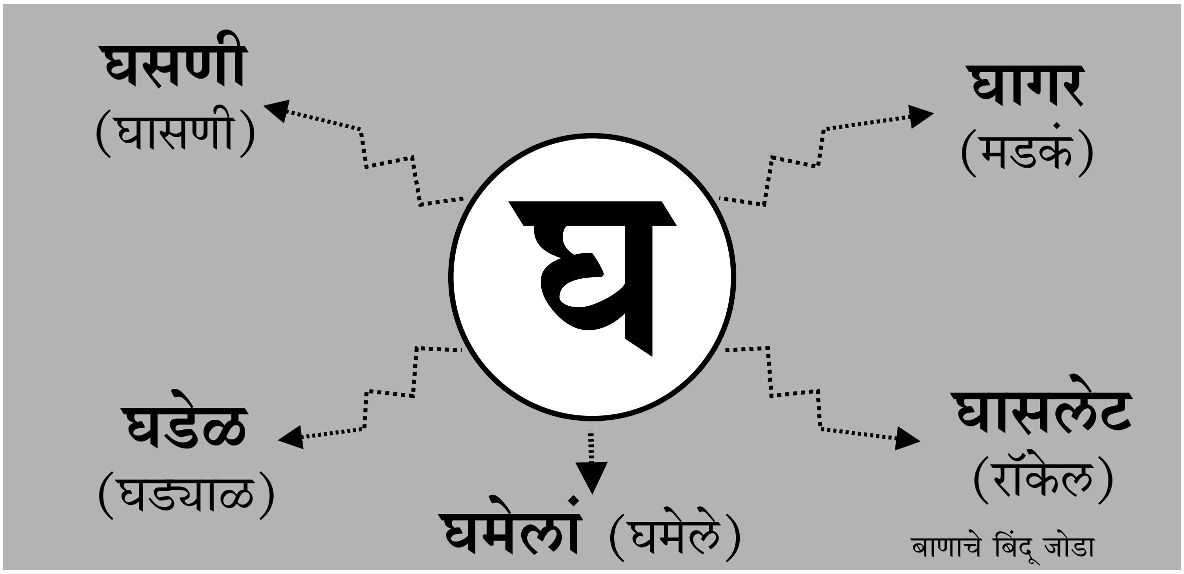

‘घ’ अक्षर बघ. ‘घ’ ला ○ कर.

घडेळ : घडेळात कोढऽक वाजलं?

(घड्याळात किती वाजले?)

घमेलां : घमेलेंत माटी भर.

(घमेल्यात माती भर.)

घागर : घागरींत पानी भर.

(मडक्यात पाणी भर.)

घसणी : घसणी कोठं ठेवलीस?

(घासणी कोठे ठेवलीस?)

घासलेट : चिमणीत घासलेट वत.

(बत्तीमध्ये / दिव्यामध्ये रॉकेल ओत.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

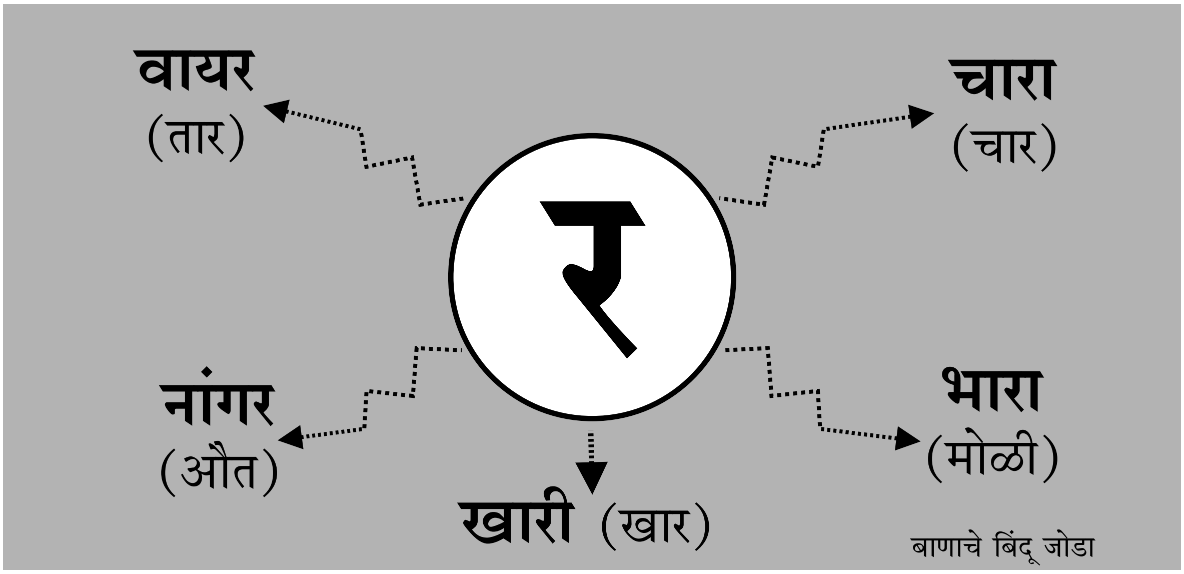

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ ला ◯ कर.

वायर : येठं वायेर तुटेल आहे.

(इथे वायर तुटलेली आहे.)

नांगर : बा नांगर धर.

(बाबा नांगर धर.)

चारा : गाईलं चारा घाल.

(गायीला वैरण घाल.)

भारा : डोकेवर भारा ठेवलाय.

(डोक्यावर मोळी ठेवली.)

खारी : झाडावर खारी चहडली.

(झाडावर खार चढली.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

र र र र

र

ईळा
(विळा)

ईस
(वीस)

ई

ईटू
(विटू दांडीतील विटू)

ईट
(वीट)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ला ◯ कर.

ईट : भिंतीलं ईटा लाव.
(भिंतीला विटा लाव.)

ईस : मालं ईस रूपय दे.
(मला वीस रुपये दे.)

ईटू : ईटू जोऱ्हात हाण.
(विटू जोरात मार.)

ईळा : ईळा बेस ठेव.
(विळा नीट ठेव.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

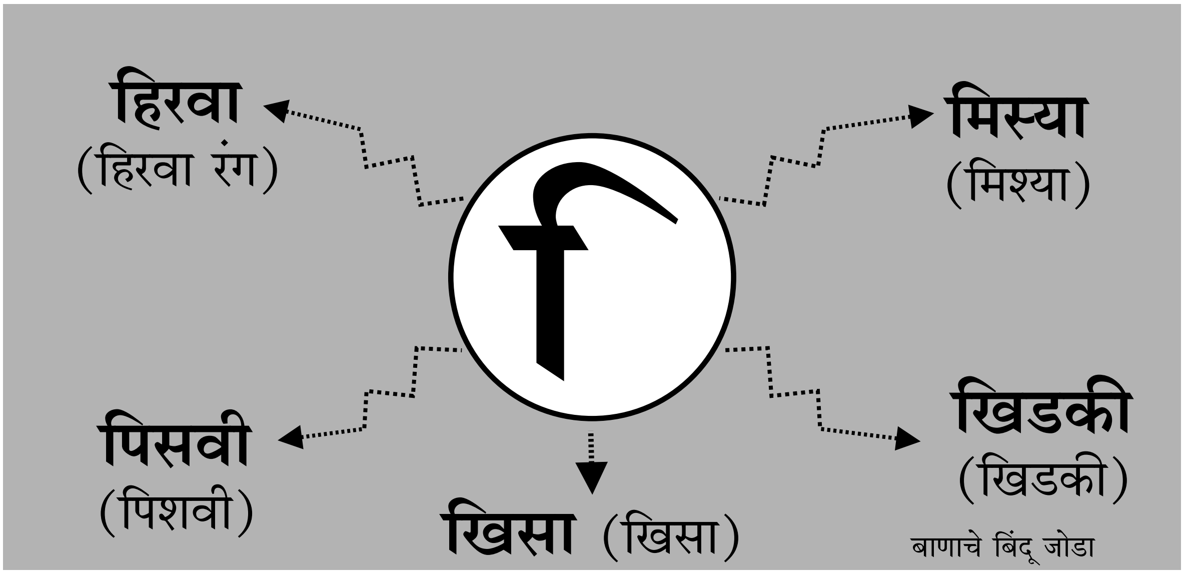

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

खिसेंत : माझे खिसेंत पैसं आहां.

(माझ्या खिशात पैसे आहेत.)

खिडकी : खिडकीतून उजेड पडऽतो.

(खिडकीतून प्रकाश पडतो/येतो.)

पिसवी : पिसवी फाटेल आहे.

(पिशवी फाटलेली आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

ब

बग (बघ)

बाटली (बाटली)

बरणी (बरणी)

बत्ती (दिवा/दिवाली)

बटाटा (बटाटा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ब’ अक्षर बघ. ‘ब’ ला ◯ कर.

बग : इवन बग.

(विमान बघ.)

बत्ती : बत्तीत घासलेट वत.

(बत्तीमध्ये/ दिव्यात रॉकेल ओत.)

बरणी : बरणी कोठं ठेवलीस?

(बरणी कुठे ठेवलीस?)

बाटली : बाटलीत औषध वत.

(बाटलीत औषध भर.)

बटाटा : बटाट्याची भाजी करतेत.

(बटाट्याची भाजी करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

ब ब ब ब

ब

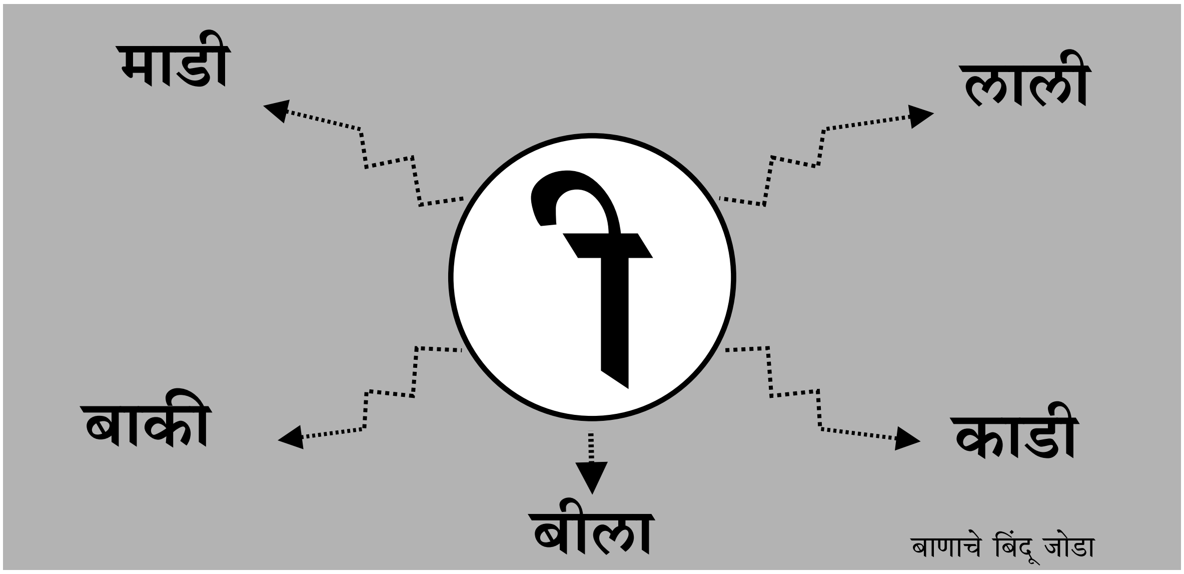

‘ ी’ बघ. ‘ ी’ला ◯ कर.

बिचारी	खिडकी
बारीक	पिसवी
रानी	वीस
बावीस	वीट
मीना	बाटली

गिरव, लिही, म्हण.

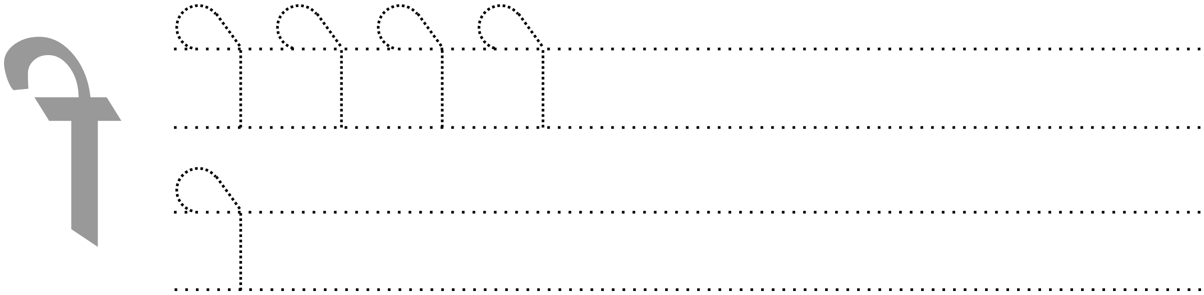

उ न-ु स प ऊ त-ू

उ

उडीद
(उडीद पीक)

उभा
(उभा)

उशी
(उशी)

उंबर
(उंबर फळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘उ’ अक्षर बघ. ‘उ’ला ○ कर.

उंबर : त्या उंबराचा झाड आहे.

(ते उंबराचे झाड आहे.)

उशी : बायू उशी आण.

(ताई उशी आण.)

उभा : झाडाखलं कुतरा उभा आहे.

(झाडाखाली कुत्रा उभा आहे.)

उडीद : उडदाची डाळ करजते.

(उडदाची डाळ बनवतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

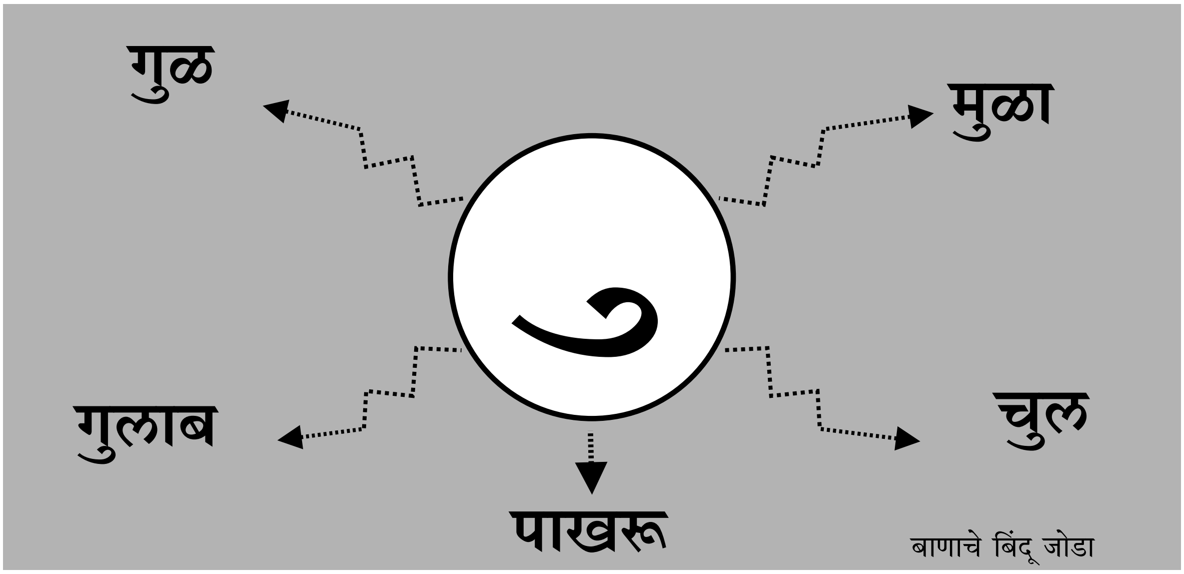

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ○ कर.

गुळ : गुळ गोड लागं.

(गुळ गोड लागतो.)

पाखरूं : झाडावर पाखरूं आहे.

(झाडावर पक्षी आहे.)

चुल : चुल फुकलीय.

(चूल पेटवली.)

मुळा : मुळेची भाजी करजते.

(मुळ्याची भाजी करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

नथ
(नथ नाकात घालण्याची)

नय
(नदी)

नळी
(नळी)

नाक (नाक)

नख
(नख)

बाणाचे बिंदू जोडा

'न' अक्षर बघ. 'न' ला ○ कर.

नथ : नाकात नथ घाल.

(नाकामध्ये नथ घाला.)

नय : नयींत मासं रहत.

(नदीत मासे राहतात.)

नळी : नळी पोकुळ रह.

(नळी पोकळ राहते.)

नख : बोटांल नखां रहत्यांह्या.

(बोटांना नखे असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

न न न न

न

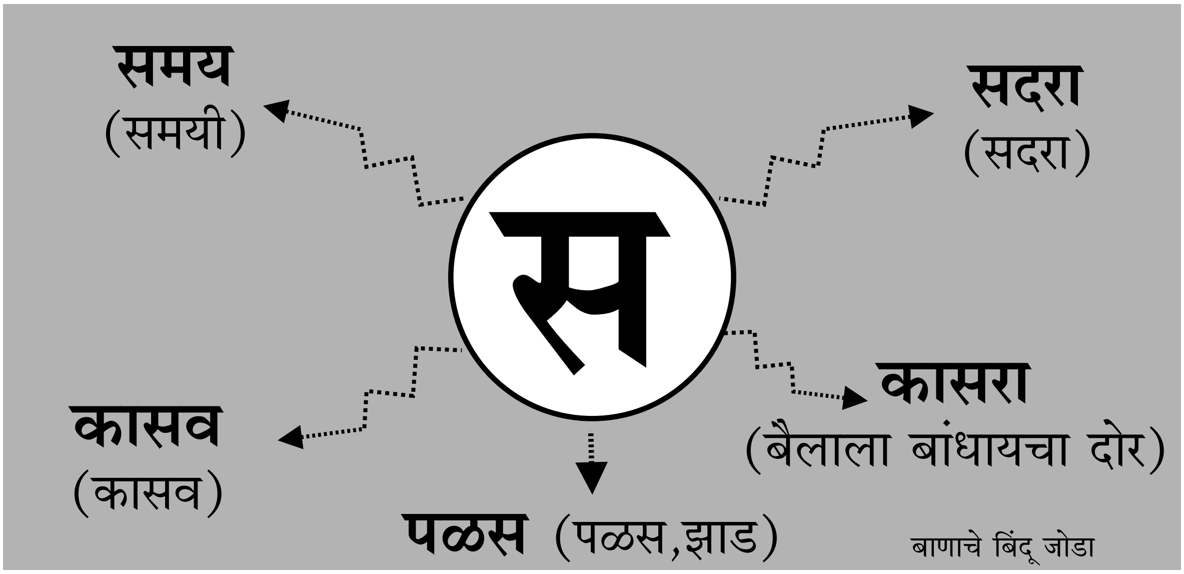

'स' अक्षर बघ. 'स'ला ◯ कर.

समय : समयीलं वात लाव.

(समईला वात लावा.)

कासव : पानेत कासव रह.

(पाण्यात कासव राहते.)

सदरा : चंदू सदरा घाल.

(चंदू सदरा घाल.)

पळस : पळसालं तीन पाना रहत.

(पळसाला तीन पाने असतात.)

कासरा : कासरेखल बयील बांध.

(दोराने बैल बांध.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

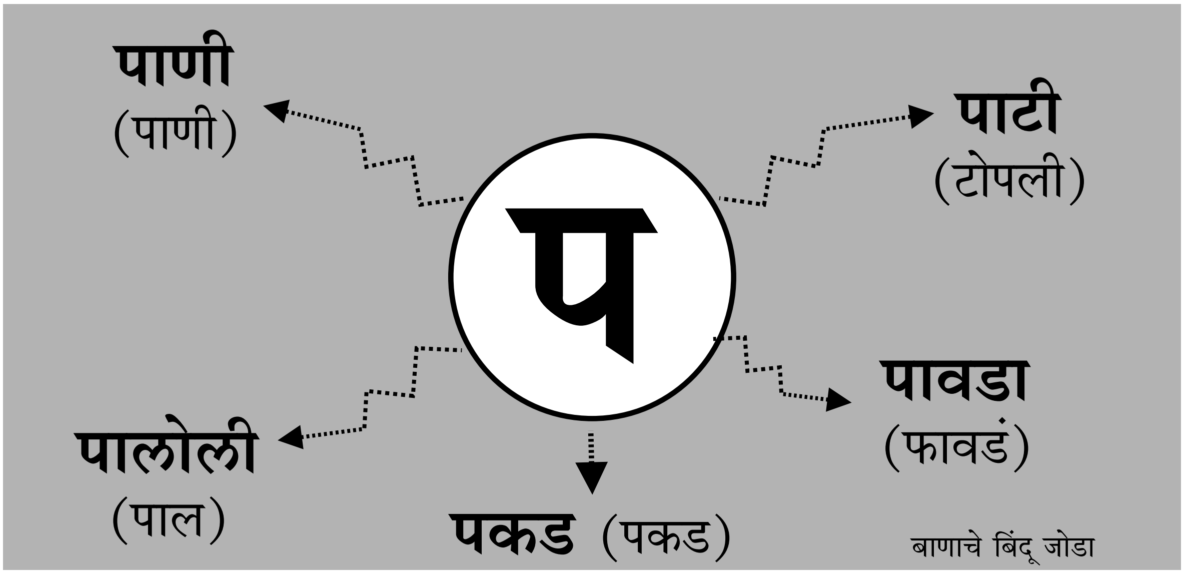

‘प’ अक्षर बघ. ‘प’ला ○ कर.

पाणी : इहरीत पानी आहे.

(विहिरीत पाणी आहे.)

पाटी : पाटीत सेंगा ठेव.

(टोपलीत शेंगा ठेवा.)

पावडा : पावडेखल माटी भर.

(पावड्याने माती भर.)

पालोली : भितीलं पालोली हिंड.

(भिंतीवर पाल फिरते.)

गिरव, लिही, म्हण.

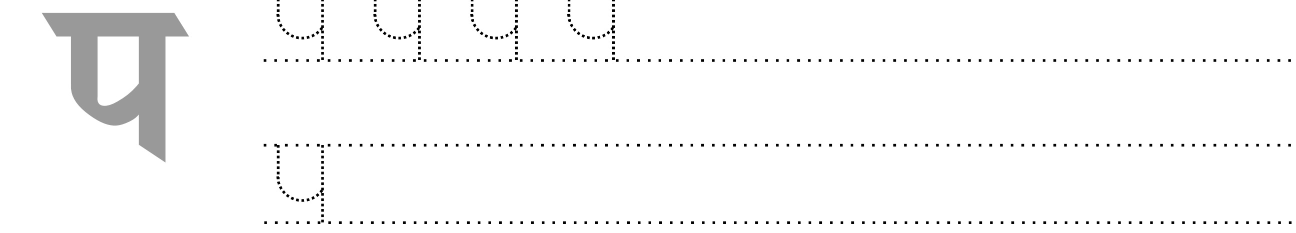

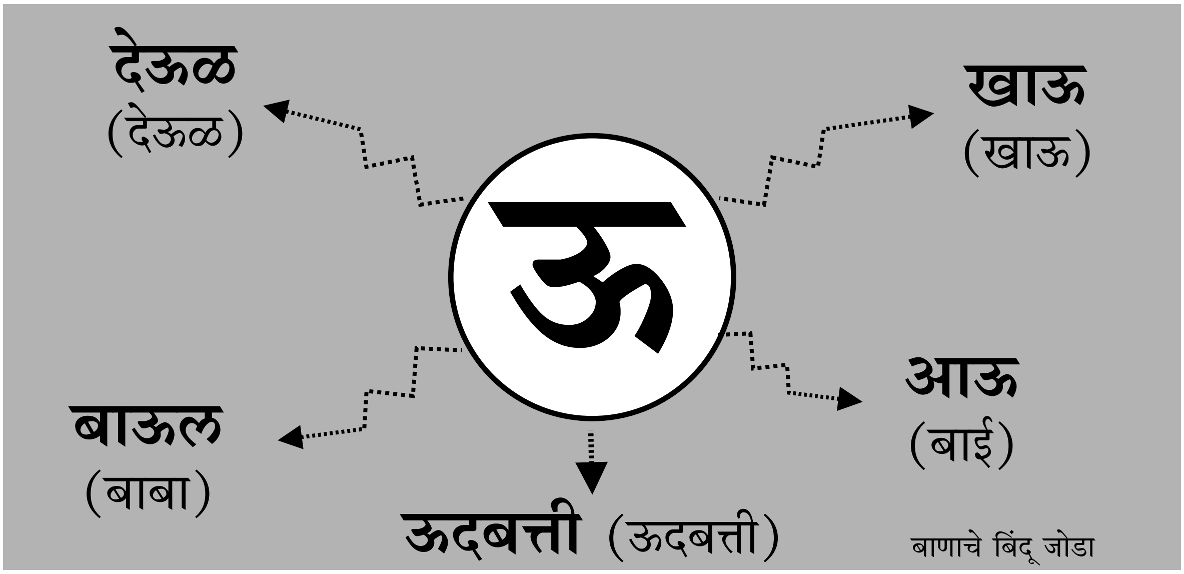

'ऊ' अक्षर बघ. 'ऊ' ला ◯ करा.

बाऊल : बाऊल खाऊ आण.

(बाबा खाऊ आणा.)

देऊळ : ह्यां मारवतेचा देऊळ आहे.

(हे मारुतीचे देऊळ आहे.)

आऊ : आऊचे डोकीवर भारा आहे.

(बाईच्या डोक्यावर मोळी आहे.)

उदबत्ती : देवाचे समुर उदबत्ती लाव.

(देवासमोर उदबत्ती लाव.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

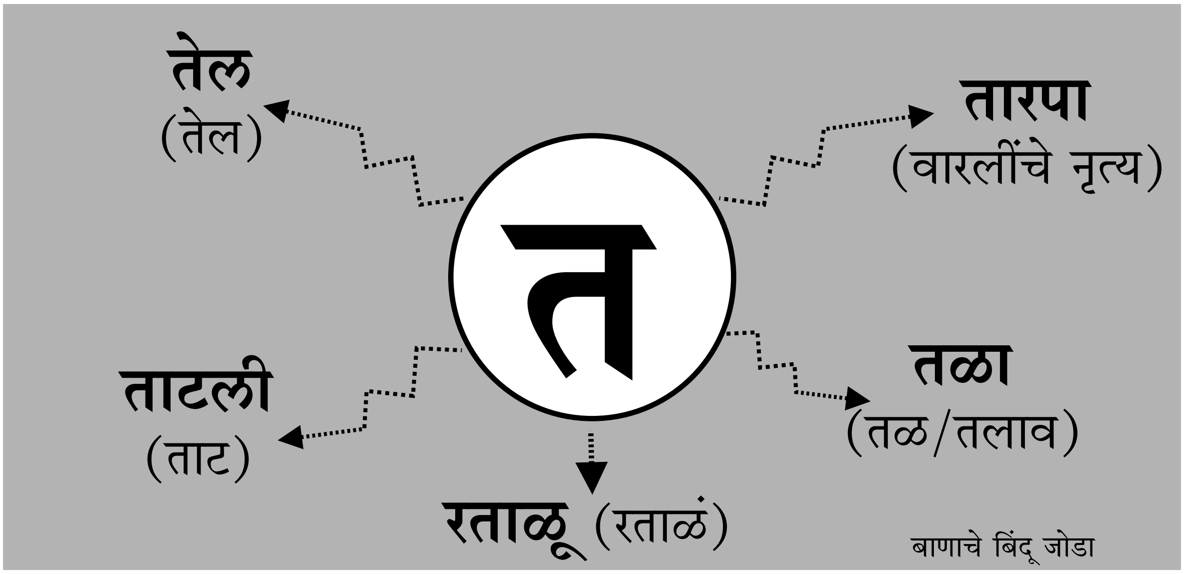

'त' अक्षर बघ. 'त' ला ○ कर.

तेल : बाटलीत तेल आण.

(बाटलीमध्ये तेल आण.)

तारपा : जगन तारपेवर बराच नाचं.

(जगन तारप्यात खूप नाचतो.)

रताळं : रताळूं धुवून आण.

(राताळ धुवून आण.)

ताट : ताटलीत जेवण वहाड.

(ताटामध्ये जेवण वाढ.)

तळा : तळेंत पानी खडूळ आहे.

(तळ्यातले पाणी गढूळ आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

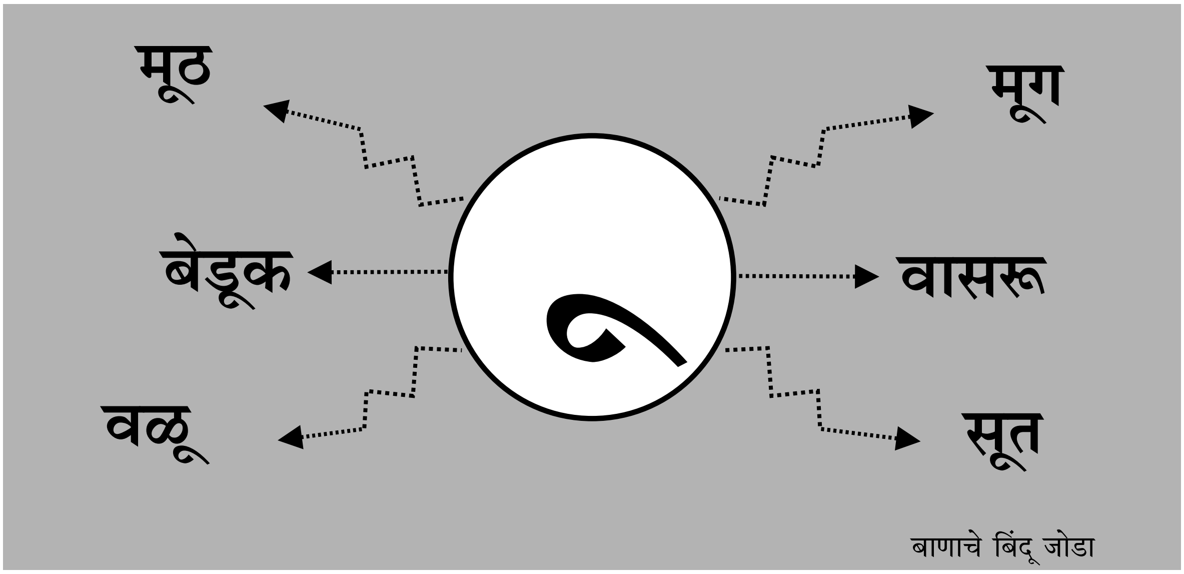

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

वळू	सूत
बेडूक	चेंडू
मूठ	लाकूड
मूग	पारडू
वासरू	लसूण

गिरव, लिही, म्हण.

ू

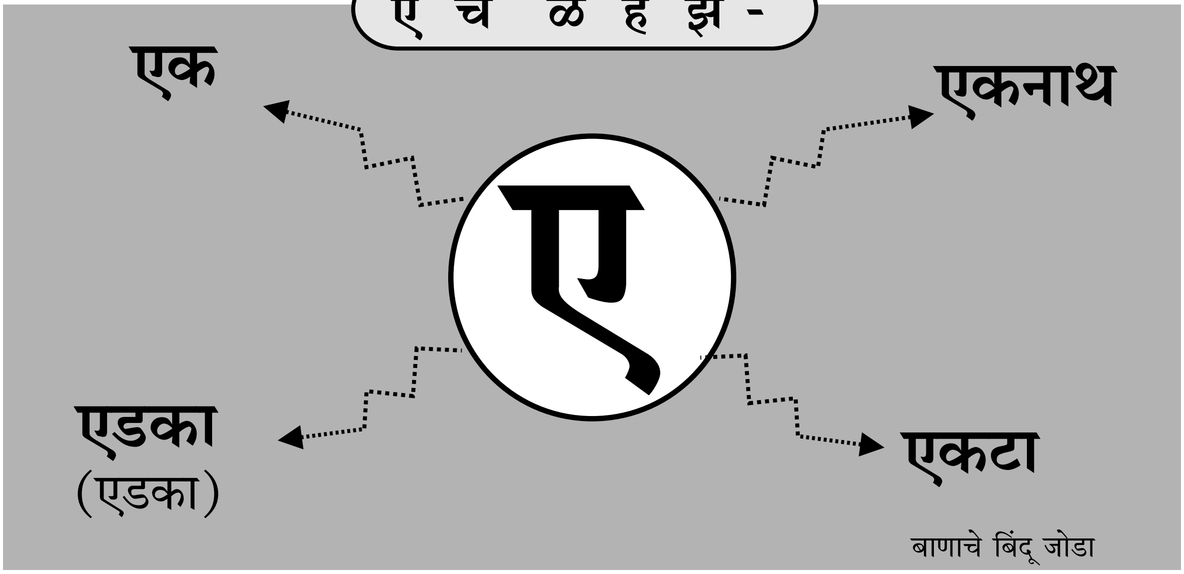

‘ए’ अक्षर बघ. ‘ए’ ला ◯ कर.

एकटा : मी एकटाच आहूं.

(मी एकटा आहे.)

एक : एक बार येऊन जाय.

(एक वेळ येऊन जा.)

एडका : कासरेखाल एडका बांध.

(दोराने एडक्याला बांध.)

एकनाथ : एकनाथ नांगर धर.

(एकनाथ नांगर धर/नांगरटी कर.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

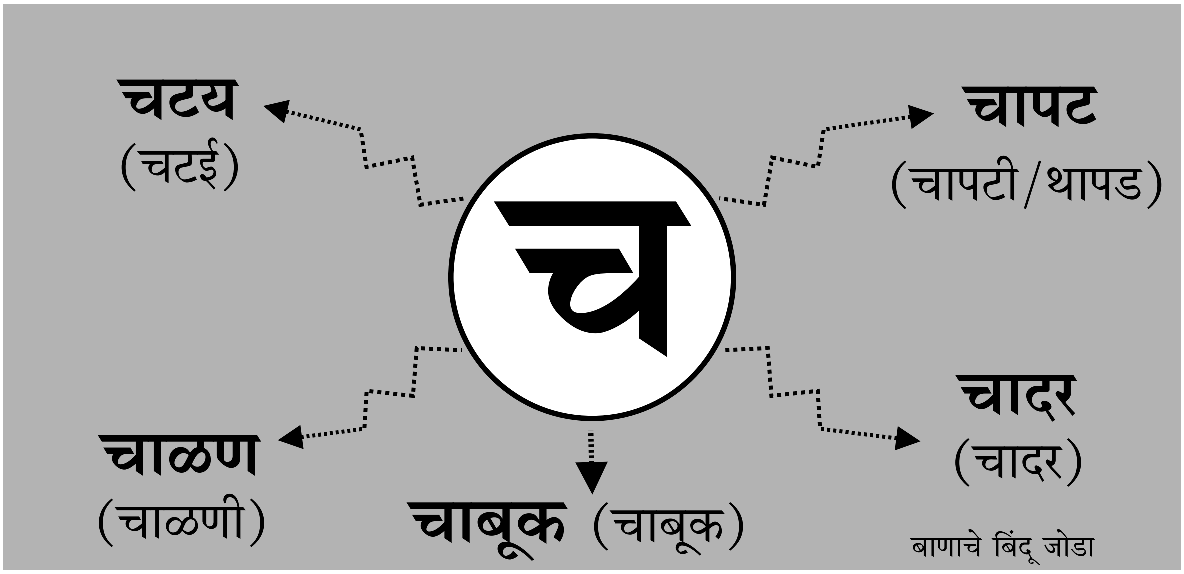

‘च’ अक्षर बघ. ‘च’ ला ◯ कर.

चाबूक : घोडेलं चाबूक मारजतो.

(घोड्याला चाबूक मारतात.)

चादर : दादानी चादर घितली.

(दादाने चादर पांघरली.)

चापट : ताईनी चापट दिल्ही.

(ताईने चापटी मारली.)

चाळण : चाळणीनी पीठ चाळतां येय.

(चाळणीने पीठ चाळता येते.)

चटय : चटय आथर अन बस.

(चटई अंथर आणि बस.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

इळा
(विळा)

केळ
(केळ)

गळ
(मासे पकडायचा गळ)

ळ

गांडवळ
(गांडूळ)

पळस
(पळस, झाड)

कमळ
(कमळाचे फूल)

नारेळ (नारळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ○ कर.

इळा : रामा इळा आणऽतो.
(रामा विळा आणतो.)

पळस : पळसालं बरीच फुलां आली.
(पळसाला भरपूर फुले आली.)

केळ : मीह्यां केळ खालां.
(मी केळ खाल्ले.)

कमळ : पानेत कमळ फुललांय.
(पाण्यात कमळ फुलले आहे.)

नारेळ : नारेळात पानी रह.
(नारळात पाणी राहते.)

गळ : गळालं मासा गुतला.
गळाला मासा लागला.

गिरव, लिही, म्हण.

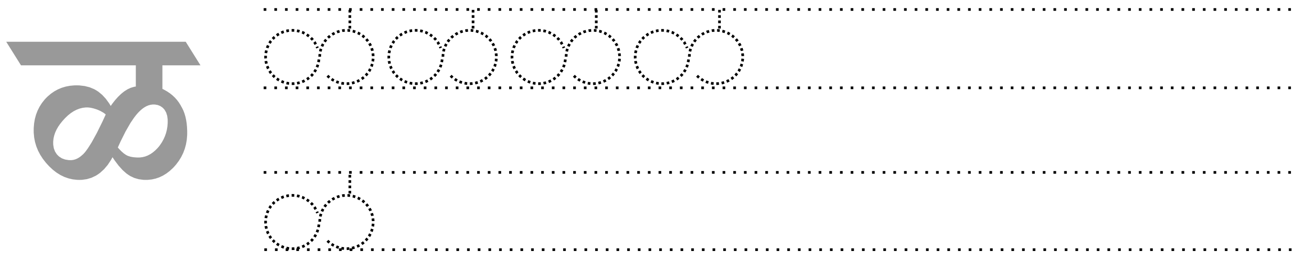

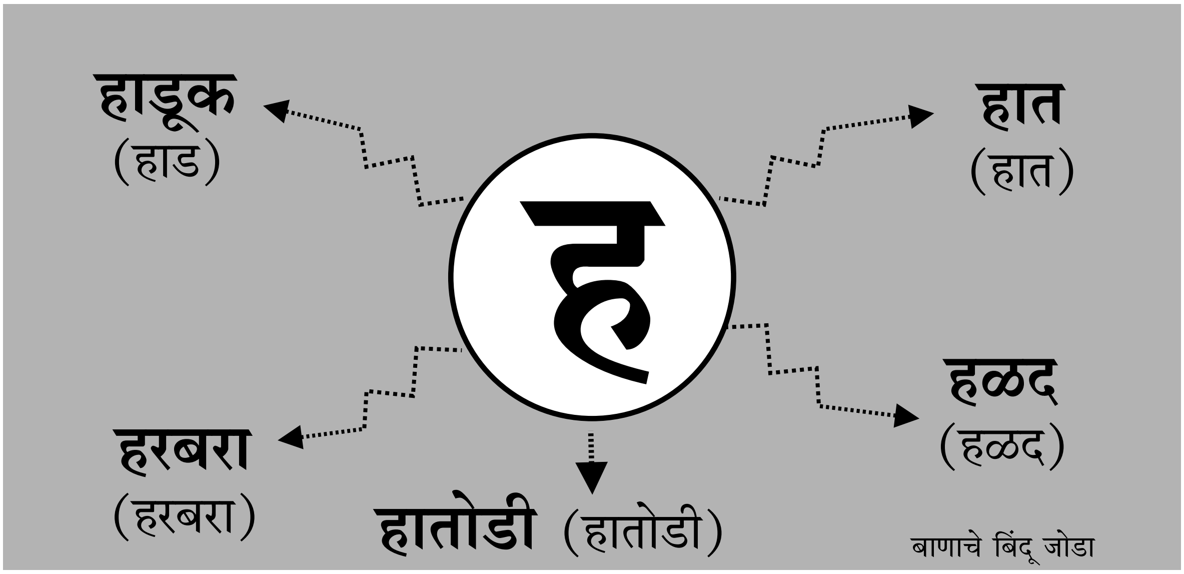

‘ह’ अक्षर बघ. ‘ह’ ला ◯ कर.

हळद : हळद पिवळी रह.

(हळद पिवळी राहते.)

हाडूक : कुतरेचे तोंडात हाडूक आहे.

(कुत्र्याच्या तोंडात हाड आहे.)

हात : ताई हात धव.

(ताई हात धू.)

हरबरा : आवणात हरबरा पिरला.

(शेतात हरभरा पेरला.)

हातोडी : होई हातोडी दे.

(ती हातोडी दे.)

गिरव, लिही, म्हण.

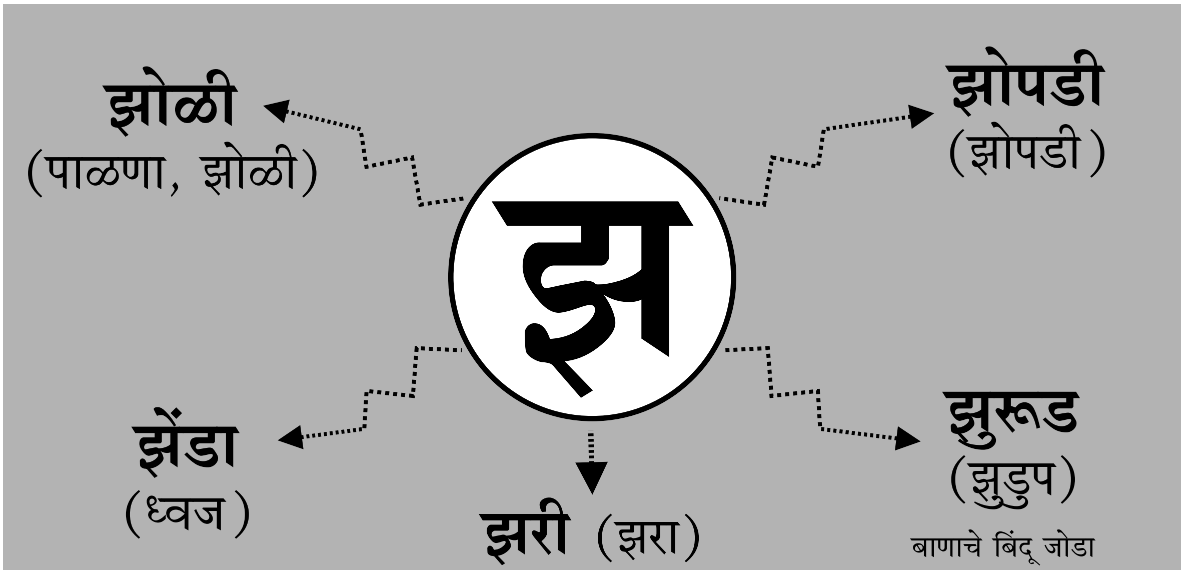

'झ' अक्षर बघ. 'झ' ला ◯ कर.

झोळी : पोसेलं झोळीत निजव.

(पोराला झोळीत झोपव.)

झोपडी : रवीची झोपडी मुडली.

(रवीची झोपडी मोडली.)

झुरूड : झुरूडांत बाव जेला.

(झुडपात साप गेला.)

झरी : झरीतून पानी वाहऽत.

(झऱ्यातून पाणी वाहते.)

झेंडे : झेंडेलं तीन रंग आहां.

(झेंड्यात/ ध्वजात तीन रंग आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

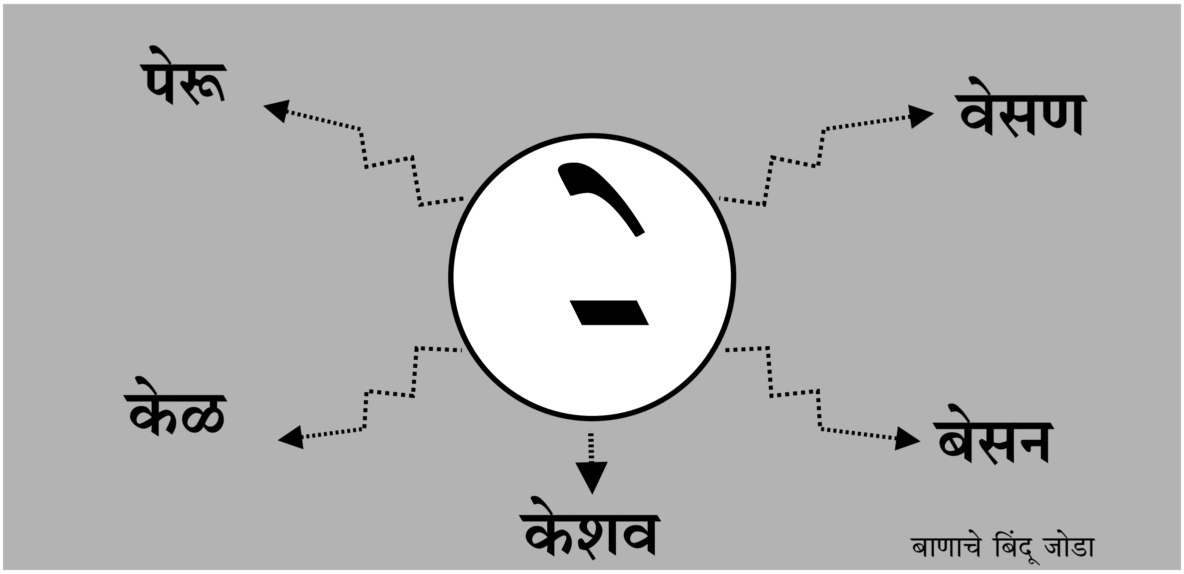

‘ े ’ बघ. ‘ े ’ ला ○ कर.

पेरू	केस
केळ	भेळ
केशव	केहकड
बेसन	फेदड
वेसण	वेळ

गिरव, लिही, म्हण.

े

द ड व ग ऐ

द

दात (दात)

दारं (दरवाजा)

दर (बिळ)

दोर (दोर)

मद (मध)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' अक्षर बघ. 'द' ला ○ कर.

दात : पोरघे दात घस.

(पोरी दात घास.)

दार : बायू दार उघड.

(ताई दरवाजा उघड.)

दर : उंदीर दरात गेला.

(उंदीर बिळात गेला.)

मद : फुलात मद रह.

(फुलात मध राहते.)

दोर : बयलालं दोराखलं बाहांद.

(बैलाला दोराने बांध.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

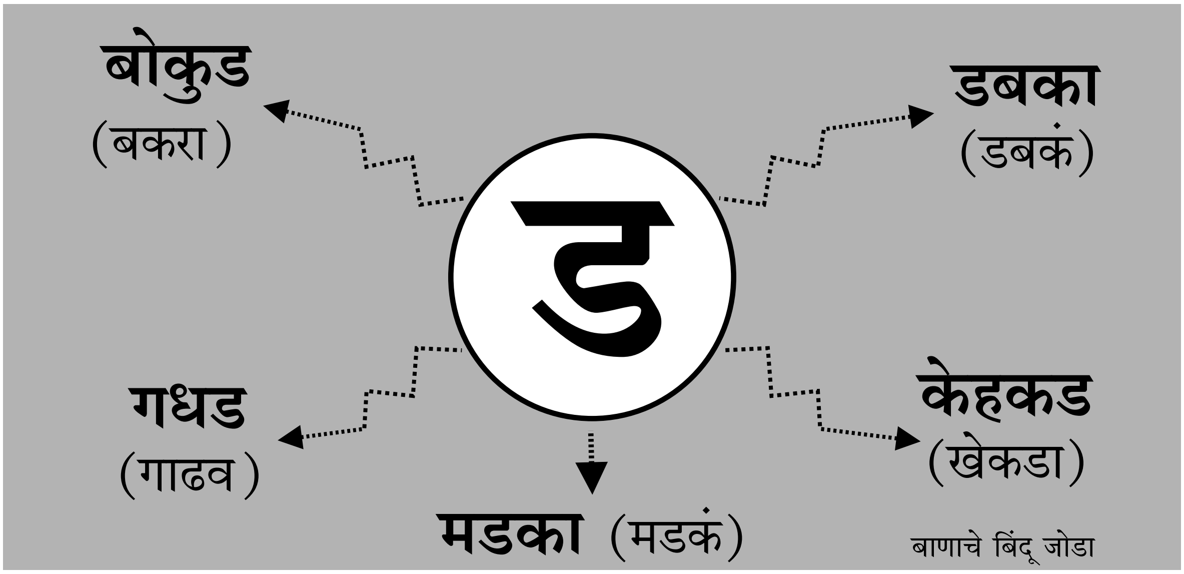

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

बोकुड : बाऽनी बोकुड इकला.

(बाबाने बकरा विकला.)

मडका : मडका माटीचा रह.

(मडके मातीचे असते.)

गधड : गधड भार वाहातं.

(गाढव ओझे वाहाते.)

डबका : बेडोक डबकेत रह.

(बेडूक डबक्यात राहतो.)

केहकड : पानेत केहकडं आहां.

(पाण्यात खेकडे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

ड ड ड ड

ड

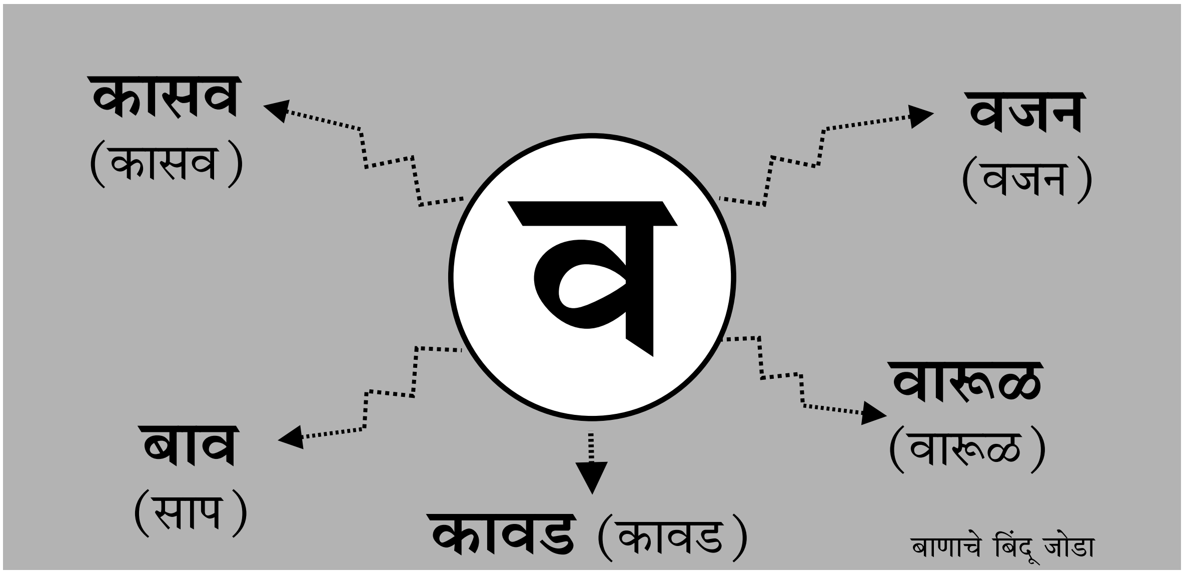

‘व’ अक्षर बघ. ‘व’ ला ◯ कर.

कासव : इहरीत कासवां आहां.

(विहीरीत कासवं आहेत.)

कावड : कावडीखल पाणी आण.

(कावडीतून पाणी आण.)

वारूळ : मुंग्या वारूळ करऽत.

(मुंग्या वारूळ करतात.)

बाव : माझे पायेलं बाव चावलां.

(माझ्या पायाला साप चावला.)

वजन : माझां वजन कर.

(माझे वजन कर.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

ग

गळ (गळ)

मगर (मगर)

गाय (गाय)

आग (आग)

भगत (पुजारी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ग’ अक्षर बघ. ‘ग’ ला ○ कर.

गळ : गळालं मासा गुतला.

(गळाला मासा लागला.)

मगर : पानेत मगर रह.

(पाण्यात मगर राहते.)

गाय : गाय दुदु देय.

(गाय दुध देते.)

आग : रानालं आग लागलीय.

(जंगलाला आग लागली.)

भगत : भगत लोकानलं फसवऽतो.

(भगत लोकांना फसवतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ग ग ग ग

ग

ऐ

बाणाचे बिंदू जोडा

'ऐ' अक्षरापासून सुरू होणारे वारली बोलीत शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

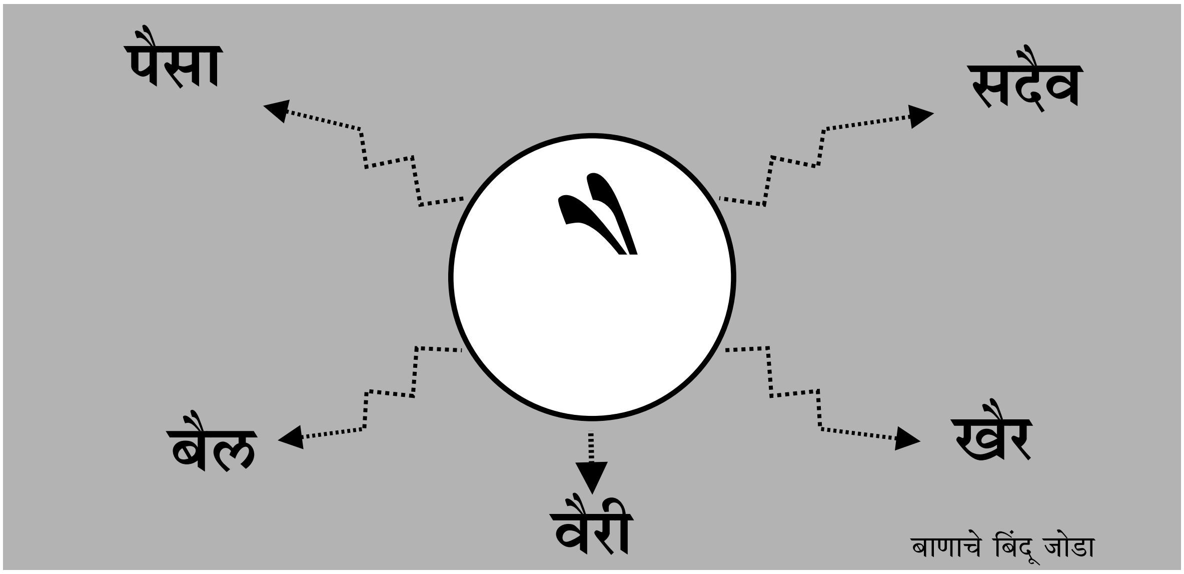

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ै’ बघ. ‘ ै’ ला ◯ कर.

कैरी	दैना
कैलास	पैसा
मैना	सदैव
मैदा	वैरी
गैर	
वैरण	

गिरव, लिही, म्हण.

ै

ध य फ ओ ज श

ध

धान (धान्य)

धरण (धरण)

धबधबा

धनुक्ष (धनुष्य)

धवळा (पांढरा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ध’ अक्षर बघ. ‘ध’ ला ◯ कर.

धनुक्ष : रामानी धनुक्ष मोडलां.

(रामाने धनुष्य मोडले.)

धान : शेतांत धान पिकतं.

(शेतात भात पिकते.)

धरण : धरणात पानी रहतं.

(धरणामध्ये पाणी राहते.)

धवळा : दुदु धवळा रहं.

(दुधाचा रंग पांढरा राहतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

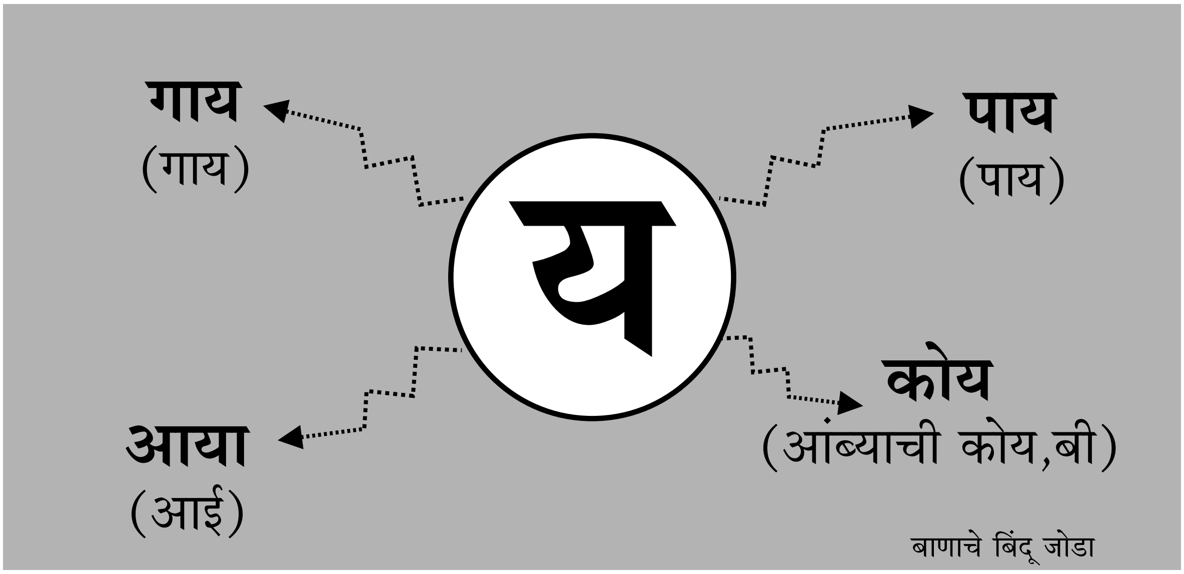

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ ला ◯ कर.

गाय : गाय दुदु देय.

(गाय दुध देते.)

पाय : माणसालं दोन पाय आहां.

(माणसाला दोन पाय आहेत.)

आया : आया माळात जाय.

(आई शेतात जाते.)

कोय : आंबेची कोय मोठी रहं.

(आंब्याची कोय (बी) मोठी असते.)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

फ

फटाटी
(फटफटी, मोटरसायकल)

फळी
(फळी, लाकूड)

फणी
(फणी, कंगवा)

फणस (फणस)

फडकी
(फडकी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'फ' अक्षर बघ. 'फ' ला ○ कर.

फटाटी : मी फटाटीवर बसलूं.

(मी मोटर सायकलवर बसलो.)

फळी : फळी वली झालीय.

(फळी ओली झाली.)

फणी : फणीखल केसा इचर.

(फणीने केस विंचर.)

फणस : फणसात गरं रहत.

(फणसात गरे राहतात.)

फडकी : मीह्यां फडकी आणलीय.

(मी फडकी आणली.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओ

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ओ’ या अक्षरावरून सुरू होणारे वारली भाषेत शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

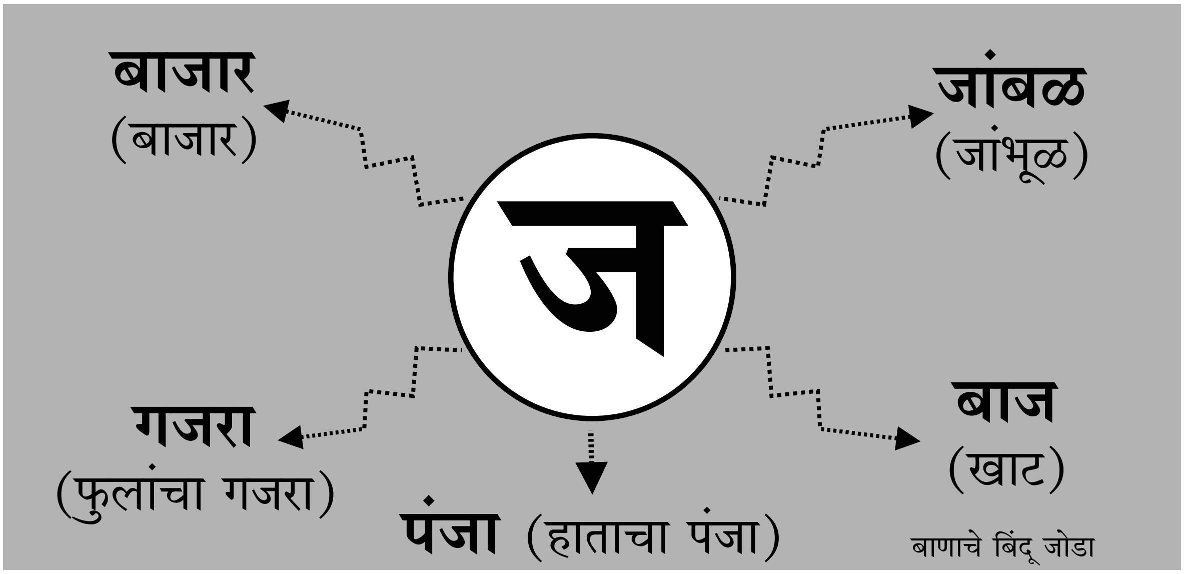

'ज' अक्षर बघ. 'ज' ला ◯ कर.

बाजार : आया बाजारात जाय.

(आई बाजारात जाते.)

पंजा : पंजेनी गवत गोळाट.

(पंजाने/हाताने गवत गोळा कर.)

बाज : बाजलं चार पाय आहां.

(खाटेला चार पाय आहेत.)

जांबळ : जांबळा पिकेल आहां.

(जांभळं पिकलेली आहेत.)

गजरा : बायुने गजरा माळलाय.

(ताईने गजरा लावलाय.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

श

बाणाचे बिंदू जोडा

‘श’ या अक्षराने व ‘श’ अक्षर मध्यभागी असणारे शब्द वारली बोली भाषेत नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

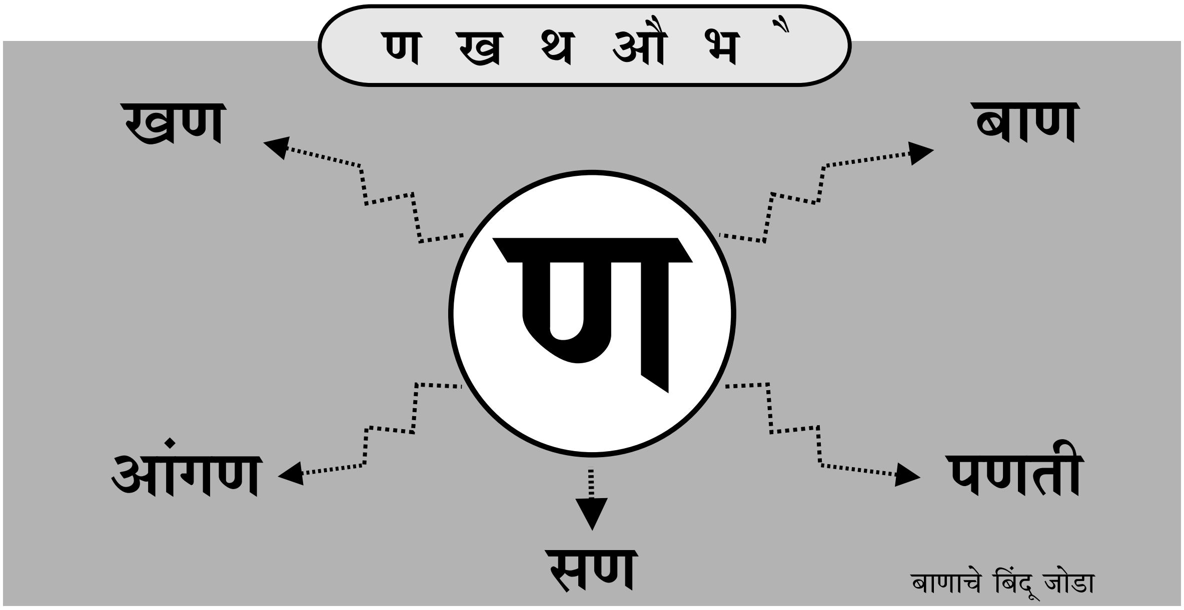

‘ण’ अक्षर बघ. ‘ण’ ला ○ कर.

‘ण’ या अक्षराचा वापर वारली बोली भाषेत केला जात नाही. ‘ण’ ऐवजी ‘न’ हे अक्षर वापरले जाते. ‘न’ या अक्षराचा वापर केला जातो.

पाणी-पानी
राणी-रानी
सण-सन

गिरव, लिही, म्हण.

ण

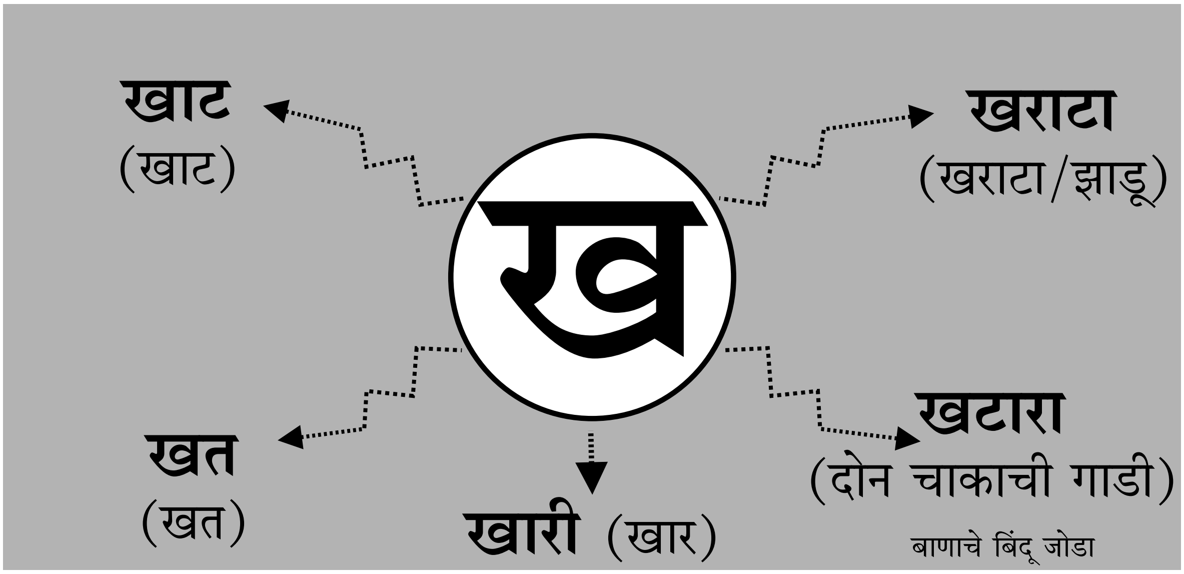

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खाट : खाटलं चार पाय आहां.

(खाटेला चार पाय आहेत.)

खराटा : खराटा घेन आंगण झाड.

(खराटा घेऊन अंगण झाड.)

खारी : खारी झाडावर चहडली.

(खार झाडावर चढली.)

खत : दुकानातून खत घेन ये.

(दुकानातून खत घेऊन ये.)

खटारा : खटारेलं दोन चाकां आहां.

(खटाऱ्याला दोन चाकं आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

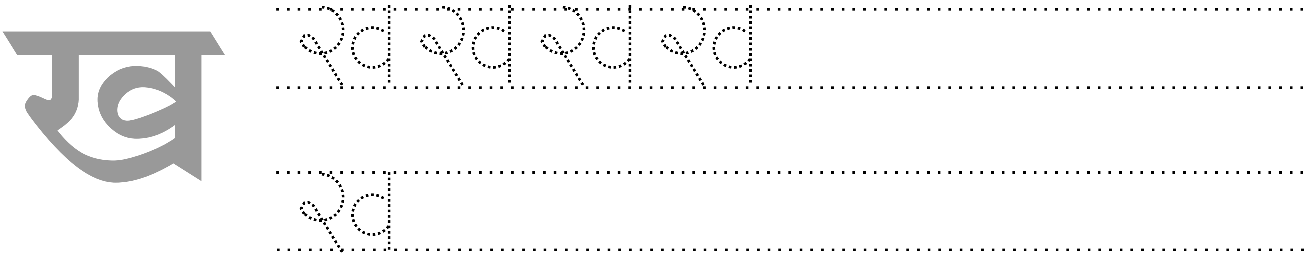

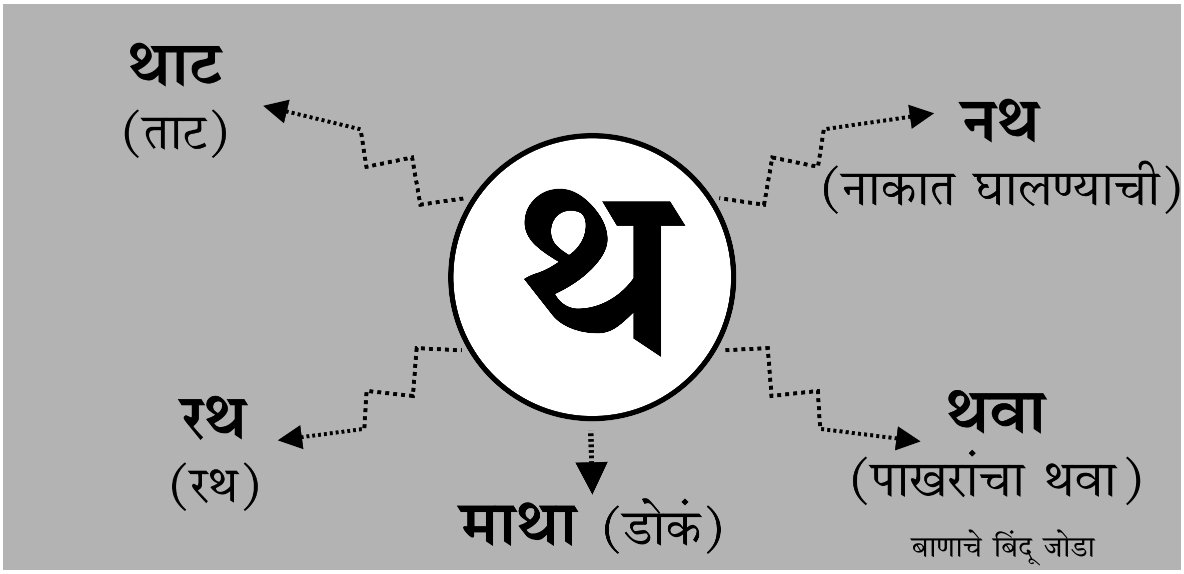

'थ' अक्षर बघ. 'थ' ला ○ कर.

थाट : थाटात जेवण घे.

(ताटात जेवण घे.)

नथ : नाकात नथ सोबते.

(नाकात नथ शोभते.)

रथ : रथालं दोन चाकां आहां.

(रथालं दोन चाके आहेत.)

थवा : सेतांत पाखरांचा थवा आला.

(शेतात पाखरांचा थवा आला.)

माथा : माथेवर पानेची घागर घे.

(डोक्यावर पाण्याची घागर घे.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औषध
(औषध)

औत
(नांगर)

औ

औरत
(बाई)

औकात
(कुवत)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ○ कर.

औषध : मनीलं औषध पाज.

(मनीला औषध दे.)

औत : सेतात औत धरलांय.

(शेतामध्ये नांगर धरले आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

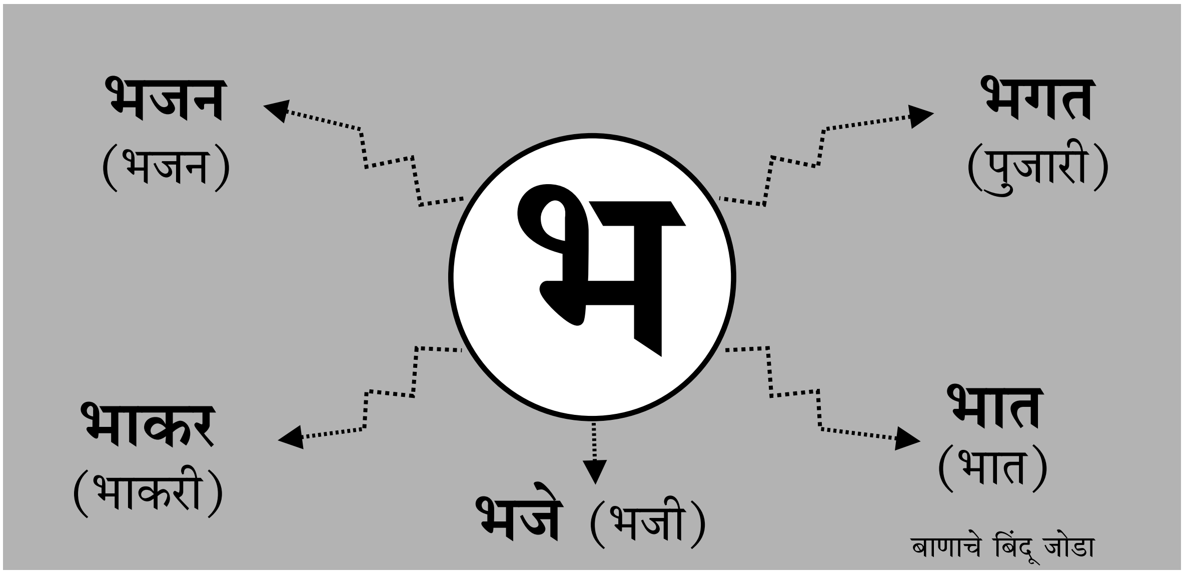

‘भ’ अक्षर बघ. ‘भ’ ला ○ कर.

भाकर : आयानी भाकर केली.

(आईने भाकरी केली.)

भजे : बाजारातून भज्यां आणली.

(बाजारातून भजी आणली.)

भजन : देवळांत भजन होय.

(देऊळात भजन होते.)

भात : सेतांत भात पिकं.

(शेतात भात पिकतो.)

भगत : जागरणात भगत घुमऽतो.

(जागरणात भगताच्या अंगात येते.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

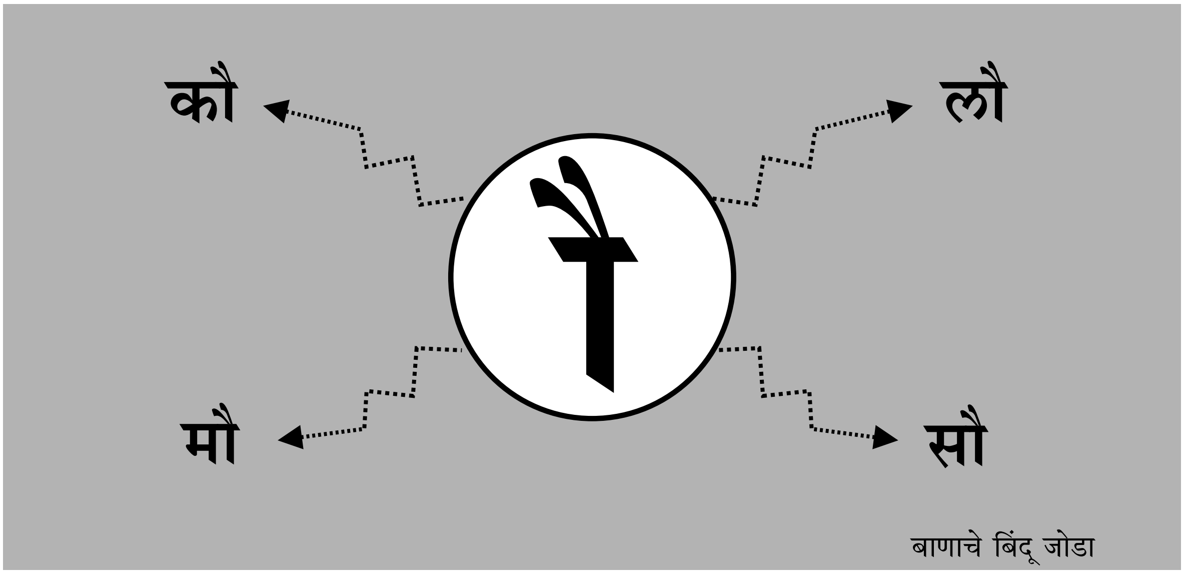

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ ’ ला ○ कर.

औषध

मौन

औत

दौरा

गिरव, लिही, म्हण.

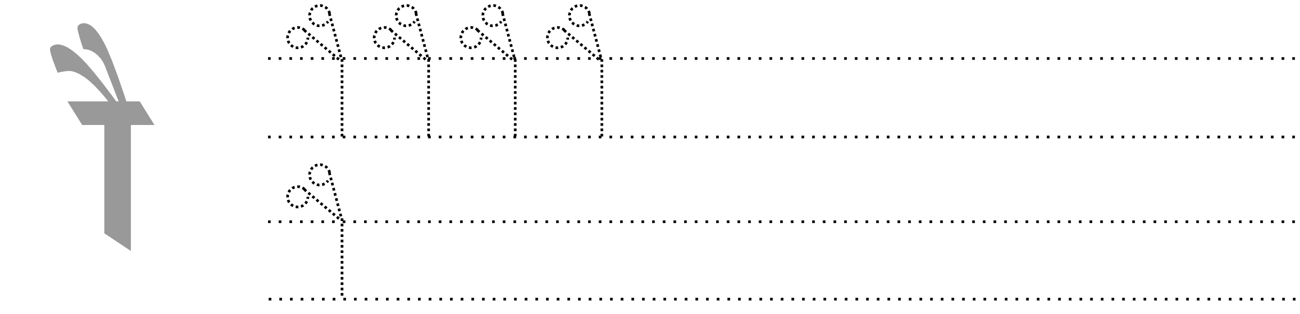

ट ढ ठ छ ष

ट

टोप
(पातेलं)

टिकली
(मुली कपाळावर लावतात)

पोट
(पोट)

फटू
(फोटो, छायाचित्र)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ट’ अक्षर बघ. ‘ट’ ला ○ कर.

टोप : टोपात भाजी रांध.

(पातेल्यात भाजी शिजव.)

टिकली : टिकली तांबडी आहे.

(टिकली लाल आहे.)

पोट : माझे पोटात दुखतं.

(माझ्या पोटात दुखते.)

फटू : कुडालं फटू लाव.

(भिंतीवर फोटो लाव.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

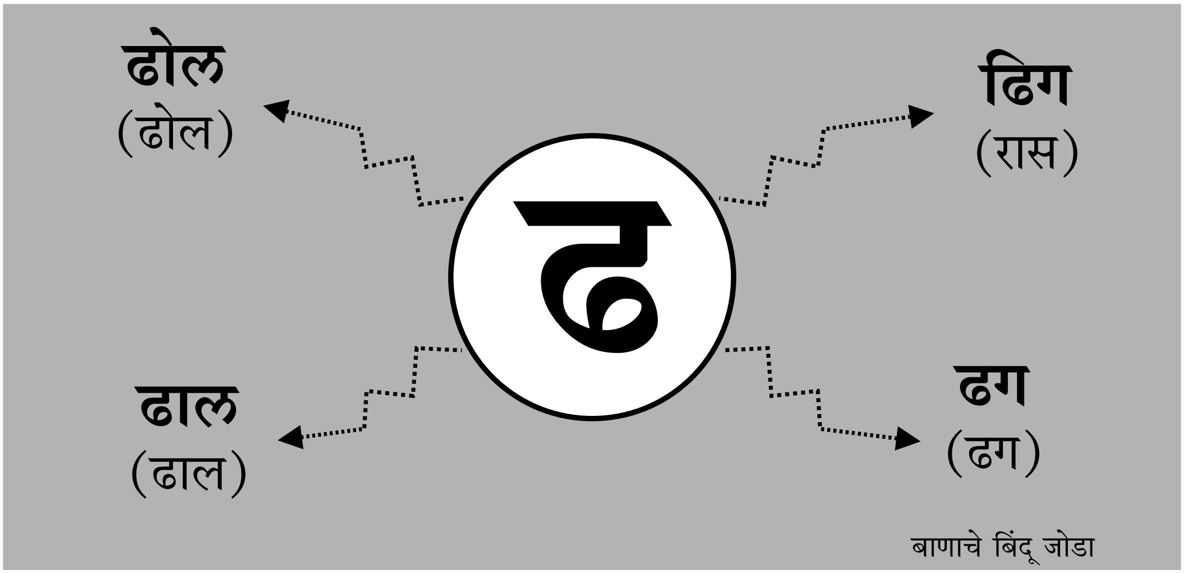

‘ढ’ अक्षर बघ. ‘ढ’ ला ◯ कर.

ढग : आकासेत ढगां दिसत्याह्यां.

(आकाशात ढग दिसतात.)

ढिग : खळेवर धानेचा ढिग आहे.

(खळ्यावर धान्याची रास आहे.)

ढोल : ढोल ढमढम वाजं.

(ढोल ढमढम वाजतो.)

ढाल : तलवार अन ढाल घेन ये.

(तलवार आणि ढाल घेऊन ये.)

गिरव, लिही, म्हण.

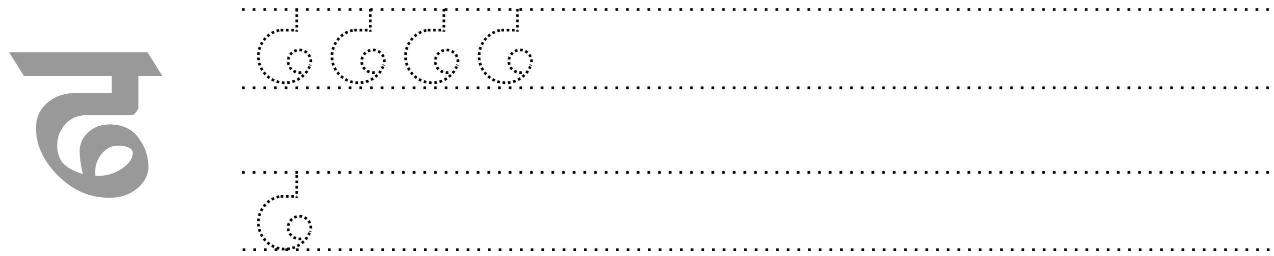

पाठ
(पाठ)

गाठ
(गाठ)

ठ

माठ
(मडकं)

आठवं (आठवं)

आठ
(आकडा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ठ' अक्षर बघ. 'ठ' ला ◯ कर.

आठ : माझं आठ रुपय उरलं.

(माझे आठ रुपये उरले.)

गाठ : कासरेल गाठ मार.

(कासऱ्याला गाठ बांध.)

पाठ : माझी पाठ दुखऽ.

(माझी पाठ दुखते.)

माठ : माठात पाणी वत.

(मडक्यात पाणी ओत.)

आठवं : दोन आठवं धान्या माप.

(दोन आठवे धान्य मोज.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

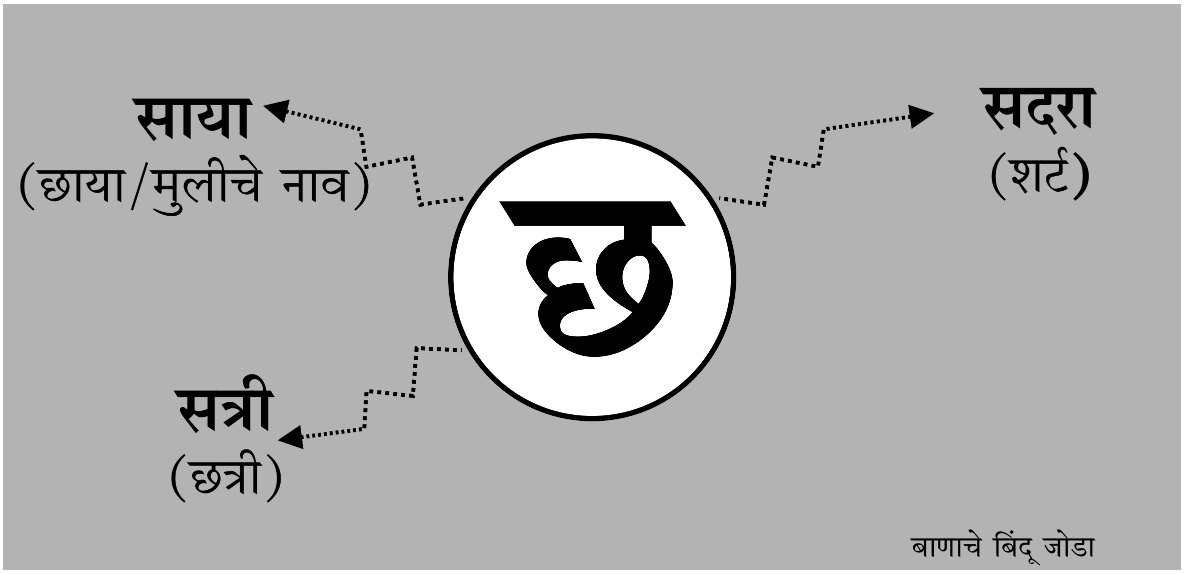

‘छ’ अक्षर बघ. ‘छ’ ला ◯ कर.

‘छ’ या अक्षराचा वापर वारली बोलीभाषेत शक्यतो केला जात नाही.

‘स’ या उच्चाराने केला जातो.

उदा. सत्री - छत्री शान/स्यान - छान

सत्री : सत्री वली झालीय.

(छत्री ओली झाली आहे.)

सदरा : सदरा मस्त आहे.

(शर्ट छान आहे.)

साया : साया आभेस करऽते.

(छाया अभ्यास करते.)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

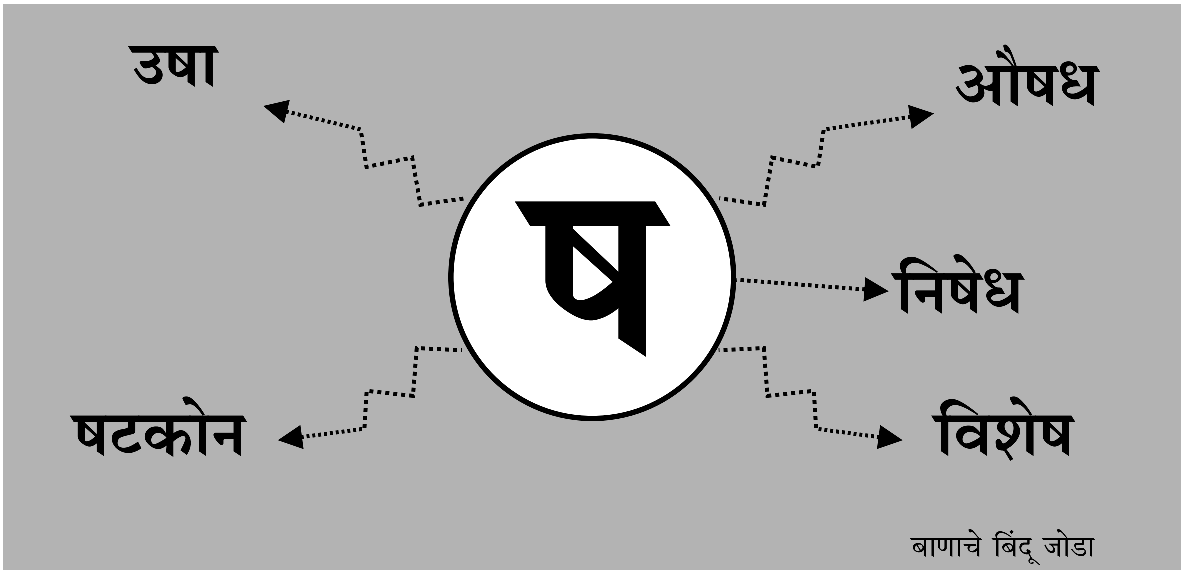

‘ष’ अक्षर बघ. ‘ष’ ला ○ कर.

‘ष’ अक्षराचा वापर वारली बोलीभाषेत केला जात नाही.

उस्या बरीच रडते.

(उषा खूप रडते.)

गावाने तेंचा निसेध केला.

(गावाने त्यांचा निषेध केला.)

सटकोनालं किती कोपर रहत.

(षटकोनाला किती कोपरे राहतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ष

ष ष ष ष

ष

कविता गाणे

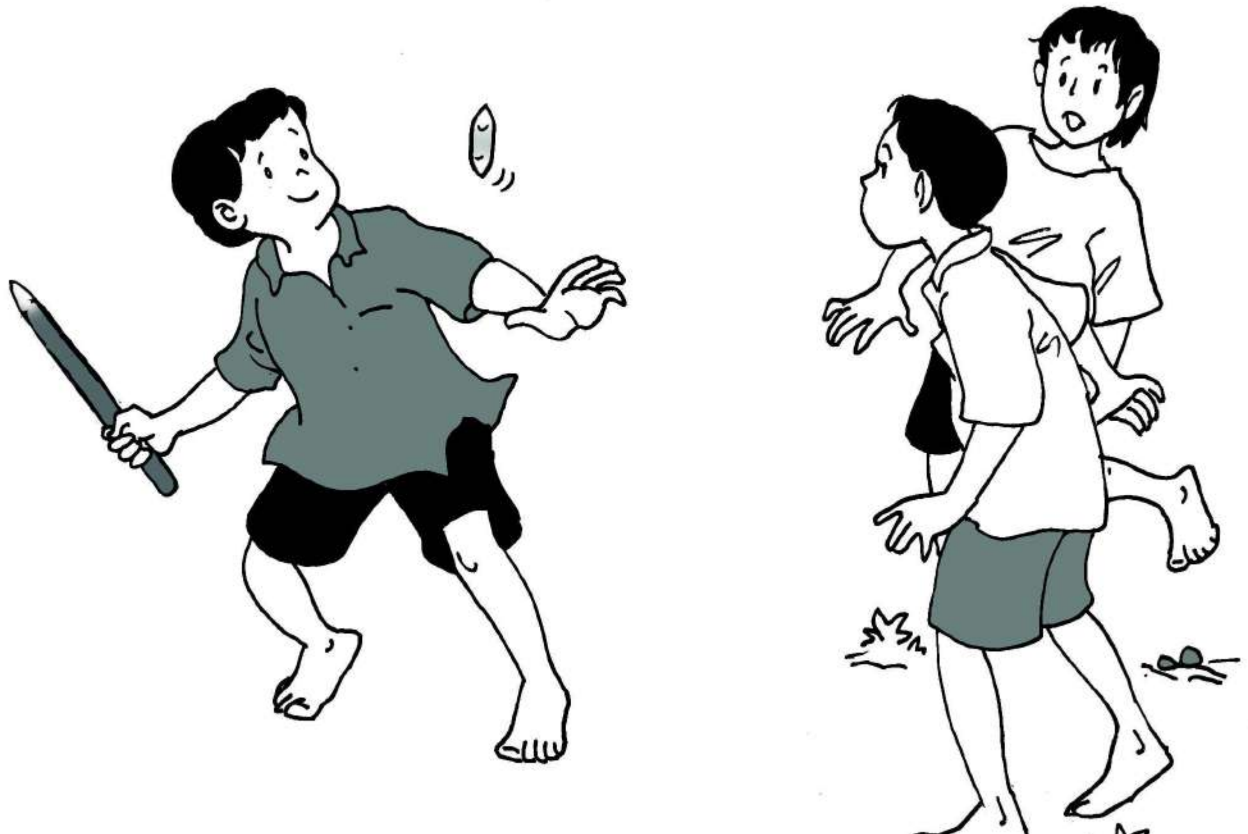

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

◆ चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)

◆ पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.

◆ आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?

◆ पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?

◆ गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

◆ शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

◆ अग्गोबाई- ढग्गोबाई
◆ लागली कळ - केवढी झळ
◆ लागली फार - पाण्याची धार
◆ उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

◆ वारा गरा गरा सो सो सूम
ढुम ढुम ढुम चम चम छडी

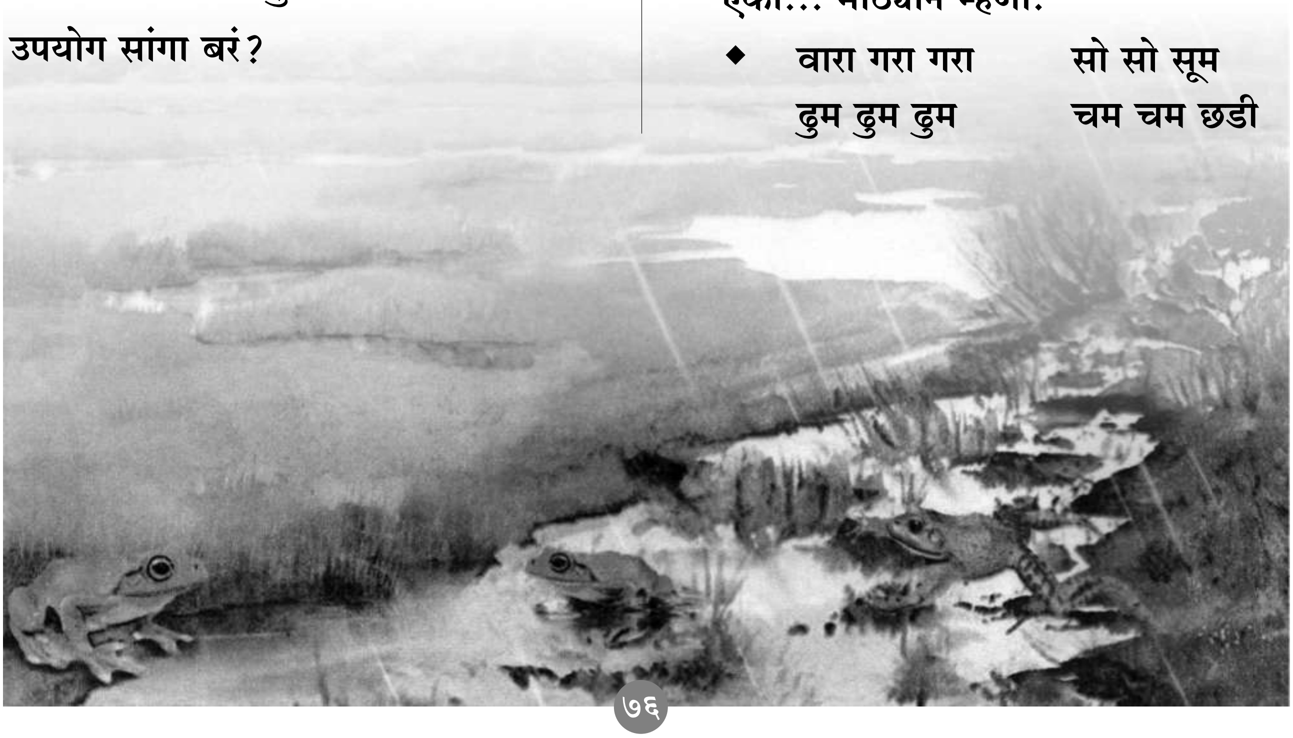

बीं, बय (बीज)

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आया मालं देना (आई, मला दे ना)

१. तुमूक काय जुवे ती कुदाजूव मागतला?

(तुम्हाला काही पाहिजे असेल तर कोणाकडे मागता?)

२. मोटा होईन तुमू काय बनण्या से?

(मोठ होऊन तुम्हाला काय बनायचं आहे?)

३. तुमरेजूव काय काय खेलने से?

(तुमच्याकडे कोण कोणती खेळणी आहेत?)

४. मोठा व्हइन काय बनशी?

(मोठा झाल्यावर काय बनशील?)

आई, मला देना', या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

ऐका आणि म्हणा
जोडीचे शब्द

माझा घोडा-रूपेचा कडा
घालं रिंगण-सारां आंगण
कान, मान, पाठान

संख्या दर्शक शब्द
दोन्ही कान, सात अरण्ये, सात समुद्र

निसर्गातील घटक
नदी, ओढा, अरण्ये, समुद्र

जोडून येणारे शब्द
घोडा-तोडा, कान-मान, हुशार-स्वार,
रिंगण-अंगण, ओढा सोडा.

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

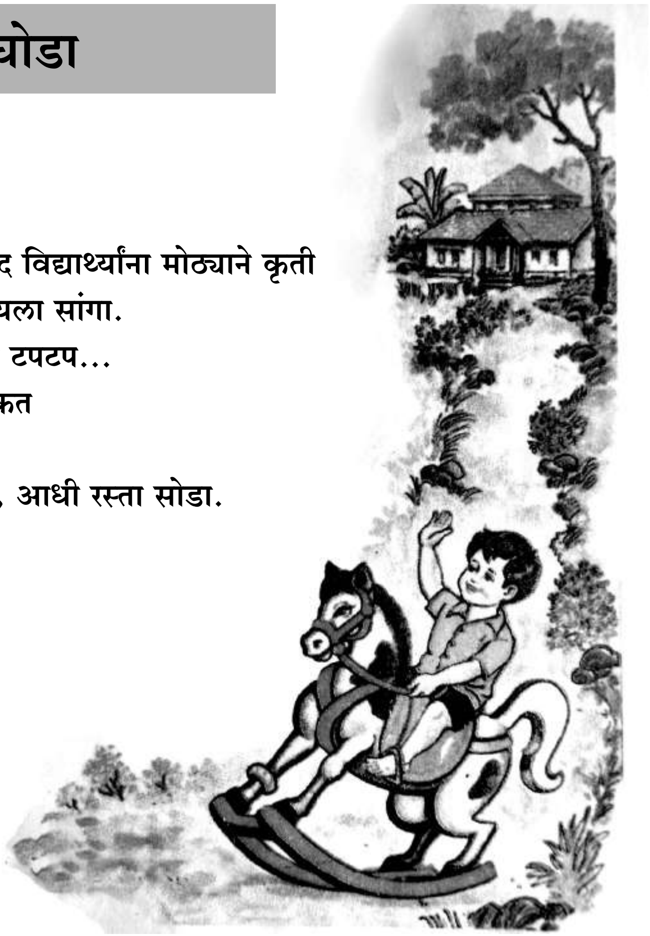

असां कसां? (असे कसे?)

१. रातीचे आकासेत काय दिसं?
(रात्री आकाशात काय दिसतं?)
२. मासं कोठं रहत?
(मासे कुठे राहतात?)
३. मोराची पिसां कसीं रहत?
(मोराचे पिस कसे असते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. चित्रात काय दिसते?

२. लोठेबाबा काय आणि किती खातो?

३. लोठेबाबा कसा झोपतो?

गाडी आली.. गाडी आली

१. गाडीत कणकणची फळां आणली?

(गाडीत कोणकोणती फळे आहेत?)

२. तुमचे गावात कणची फळां मिळत्यांह्यां?

(तुमच्या गावात कोणती फळं मिळतात?)

३. तुलं कणचां फळ आवडं?

(तुला कोणती फळं आवडतात?)

४. आंबेची चव कशी आहे?

(आंब्याची चव सांग बरं.)

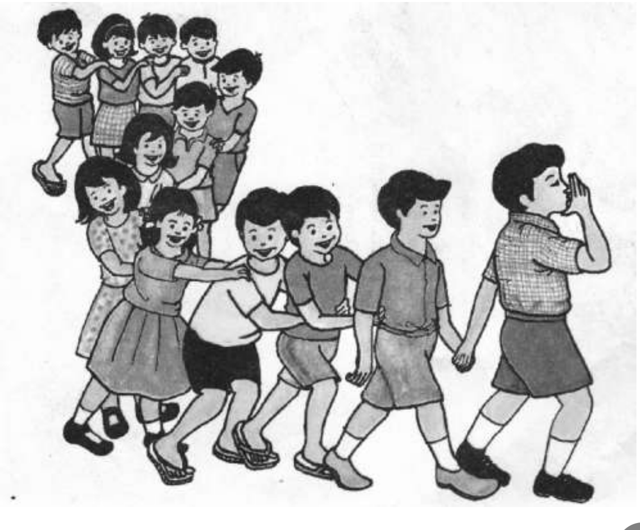

येडां बकरू (वेड कोकरु)

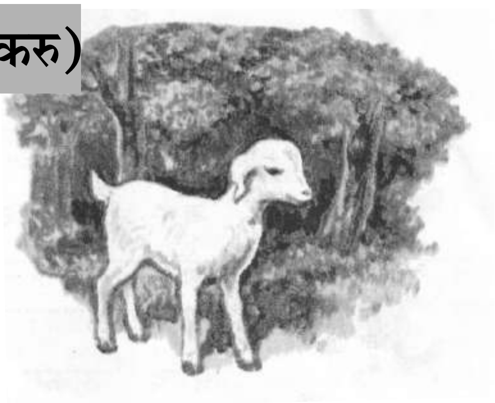

१. तुमचे घरात कोण कोणतं जनावरां आहां?
(तुमच्या घरी कोणती जनावरे आहेत?)
२. घरातली कणची जनावरां दूद देत्याहां?
(घरातली कोणती जनावरे दूध देतात?)
३. बकरांलं कणचा चारा घालजऽतो?
(बकरी काय-काय खाते?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. रानात कण-कणचं प्राणी रहताहा?
(जंगलात कोणकोणते प्राणी राहतात?)
२. चितरातली कणची जनावरां तुम्हीं पाहेल आहां?
(चित्रातले कोणते प्राणी तुम्ही बघितले आहेत?)
३. तुम्हीं ढोलकी वाजवून पाहेल काय?
(तुम्ही ढोलकी वाजवली आहे का?)

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

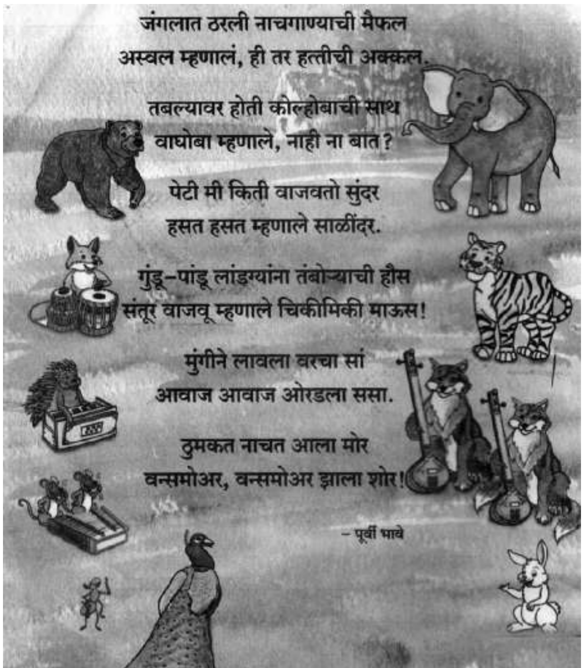

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.
  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा कोकणा/कोकणी

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : कोकणा/कोकणी

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : हिंमत गांगुर्डे, शरद सूर्यवंशी

कार्यपुस्तिका : लेखन - हिंमत गांगुर्डे, शरद सूर्यवंशी

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ ‘माझे पान’ आणि ‘वाचन व लेखनपूर्व तयारी’ यावर विशेष भर आहे.
- ☞ ‘अक्षर-ओळख’ ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून ‘खेळ’ ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, ‘ध्वनी’ मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे ‘मराठी’मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

१. चित्रम नही पण पोऱ्यासाला माहित व्हतं अशा जनावर कणता?

(चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांना परिचित असे प्राणी कोणते?)

२. चित्र ना जनावर साम पाळीव जनावर कणता नी रानटी कणता?

(चित्रातील प्राण्यांमध्ये पाळीव प्राणी कोणते व जंगली प्राणी कोणते?)

३. चित्र मं कणकणता जनावर दिखता?

(चित्रात कोणकोणते प्राणी दिसतात?)

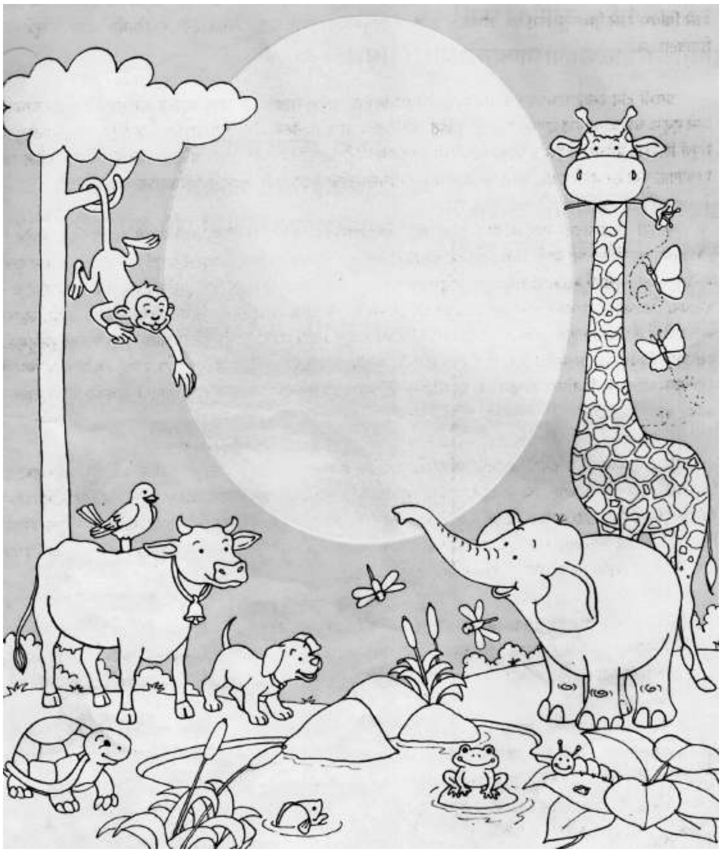

बकरी (बकरी)

फुलपाखरू (पोपली)

चिडी (चिमणी)

डुकर (डुक्कर)

मासा (मासू)

केल्या (माकड)

उंदीर (उंदीर)

इच्चू (विंचू)

बेडूक **(डेडूक)**

गाढव (फुरक्या)

साप (साप)

मांजेर (मांजर)

चित्र कथा

माझे खेळ

चित्र देख, चित्रम काय काय दिस ती सांग. (चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.)

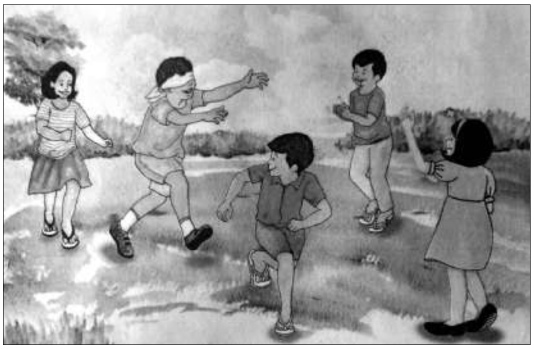

चित्र १ डोळाला पट्टी बांधीनी पकडा पकडीनी रवन.
(आंधळी कोशिंबीर)
१. तुम्ही हाय रवन रयलस का?
(तुम्ही हा खेळ खेळता का?
२. हाय रवनमं कितला पोऱ्या रवता?
(या खेळात किती मुले खेळतात?)
३. तुम्ही अजून कणती कणती रवन रयल हस?
(तुम्ही अजून कोणकोणते खेळ खेळले आहेत.)

चित्र २ ठिकरनी रवन (लगोरी)
१. हाय रवन कठ कठ रवता?
(हा खेळ कुठे कुठे खेळतात?)
२. ठिकरीना रवन शाळमं रवतास का?
(लगोरी खेळ शाळेत खेळता का?)
३. हाय रवनमं कितला जण रवता?
(या खेळात किती जण खेळतात?)
४. हाय रवनमं कणता-कणता सामान लाग?
(या खेळात काय काय साहित्य लागतं?)

चित्र ३ कॅरम
१. तुम्ही हाय रवन देखल ह का?
(तुम्ही हा खेळ पाहिला आहे का?)
२. कॅरमना बोर्ड कासाना बनाडेल राहा?
(कॅरम बोर्ड कशाचा बनवलेला असतो?)
३. हाय रवनमं कितला जण रवता?
(या खेळात किती जण खेळतात?)
४. गोट्या कणत्या रंगन्या राहत्या?
(गोट्या कोणत्या रंगाच्या असतात?)
५. गोट्यासाला मारानीकरता कासना वापर करता?
(गोट्याना मारण्यासाठी कशाचा वापर करतात?)

चित्र ४ सापसीडी
१. तुम्ही हाय रवन देखल ह का?
(तुम्ही हा खेळ पाहिला आहे का?)
२. तुम्ही हाय रवन रयल हस का?
(तुम्ही हा खेळ खेळता आहे का?)

माझे खेळ

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

मामा दोस्त (माझे मित्र)

चित्र देख, आयक, तुना दोस्तनी बाऱ्यामं सांग. (चित्र बघ, ऐक तुझ्या मित्रांविषयी सांग.)

माना पकासावटा दोस्त व्हत. (माझे खूप सारे मित्र आहेत.)

चित्र १

- पाड्याचे / गावाचे मित्र कोणते? नावे सांगा?
- शाळेतील मित्र कोणते? नावे सांगा.
- 'माझे खेळ' या पाठाची उजळणी करा.

चित्र क्र. २, ३, ४

तुमचे इतर मित्र सांगा.

- बोलत नाही, सगळेच जवळ येत नाही पण आसपास राहतात. आपल्याला आनंद देतात. असे कोण सांगा.

(बोलत नही, बठाज जवळ येत नाही पण आंगपांग राहता. आपला आनंद देता.)

- कुत्रा, मांजर (माजेर), गाय, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू (पोपली)

प्राण्यांची नावं (श्रेणीनुसार)

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, झाडावर राहणारे.
- प्राण्यांची नाव, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे मौखिक वर्णन विद्यार्थ्यांकडून करून घ्यावे.
- गटामध्ये विभागून अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेऊ शकता.

माना दोस्त (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

◆ पाठ शिकविताना विचारा.

◆ विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?

◆ जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.

◆ **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून घ्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

◆ प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.

◆ श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.

◆ गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

माझे कुटुंब

- बोलीभाषेनुसार मुलांना आपले घर व कुटुंब यांचे तोंडी वर्णन करू द्या. त्यांना सांगायला प्रोत्साहित करा व त्यांच्याकडून माहिती काढून घ्या.

आजोबा (डोसाबाबा), आजी (डोसीआया), बाबा, आई (आया), दादा (भाऊ), ताई (बया) आणि मी (अनी मय) चित्र परिचय - मुलांना चित्र वाचायला सांगा.

↓ **या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.**

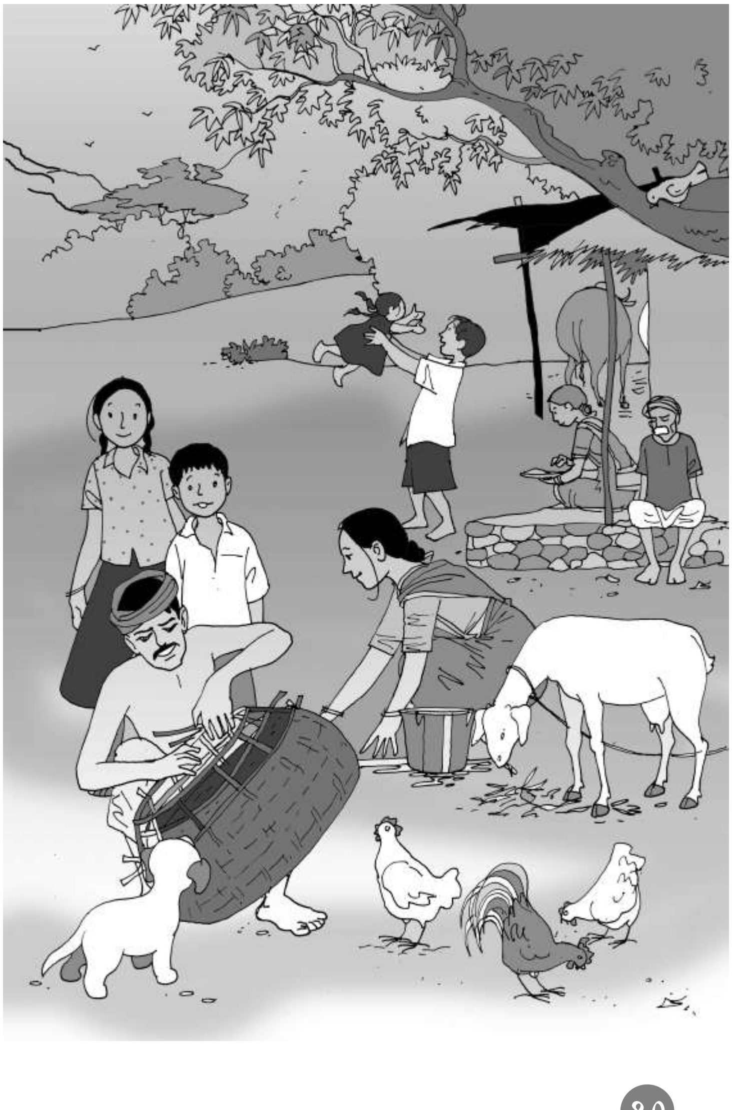

चित्र परिचय : (पाठातील चित्र)

- मुलांना चित्र वाचायला सांगा.

१. चित्रमं कुण कुण व्हत?

(चित्रात कोण कोण आहेत?)

२. चित्रमन्या वस्तूचा नावा सांगा?

(चित्रातील वस्तूंची नावे सांगा?)

३. कुण कुणीहारी बोली रायना?

(कोण कुणाशी बोलत आहेत?)

४. चित्र मं धाकल पोऱ्या कितला हत?

(चित्रात लहान मुलं किती आहेत?)

५. चित्र मं कुणी चष्मा लायल वह?

(चित्रात कोणी चष्मा लावला आहे?)

हिंदळा ग्या उडी (झोपाळा गेला उडून)

१. पहिला चित्रमं काय दिस?

(पहिल्या चित्रात काय दिसत आहे?)

२. चित्रमं कितला डेडोक हत?

(चित्रात किती बेडूक आहेत?)

३. हिंदळा कासना तयार करा?

(झोका कशाचा तयार केला?)

४. दुसरा चित्रमं काय दिसं?

(दुसऱ्या चित्रात काय दिसतं?)

५. तिसरा चित्रमं काय दिस?

(तिसऱ्या चित्रात काय दिसतं?)

६. चौथा चित्रमं काय दिस?

(चौथ्या चित्रात काय दिसतं?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

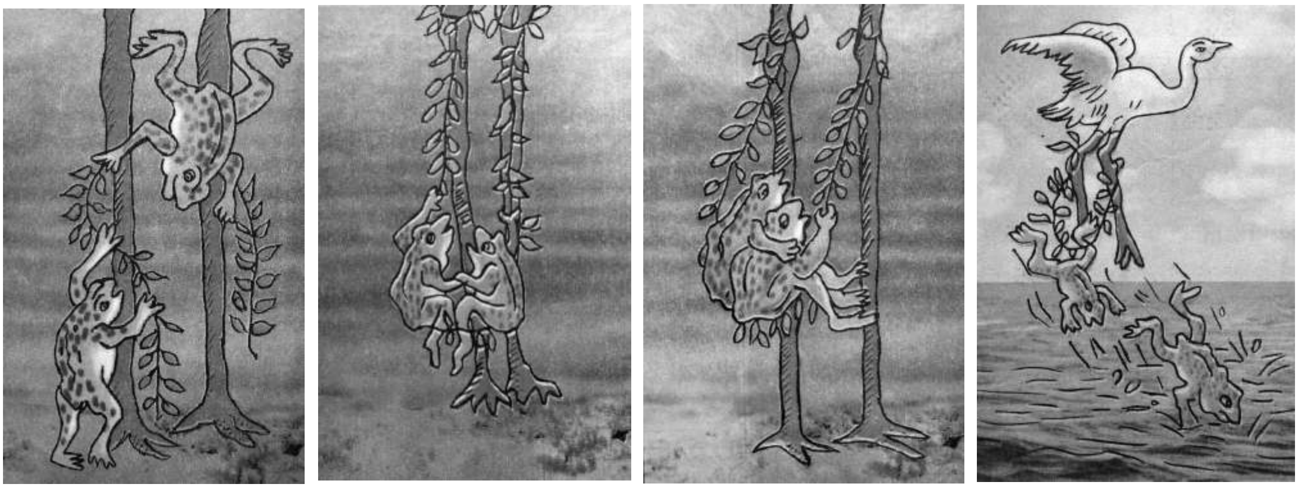

माझी शाळा

१. चित्र देख, चित्र मं काय-काय दिसं ती सांग.
(चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसते ते सांग.)

२. चित्र मं कोणता रवन रयी रायनात?
(चित्रामध्ये कुठला खेळ खेळत आहे?)

३. दुसरा चित्रमं पोऱ्या कोणता जनावरनी नक्कल करी रायनात?
(दुसऱ्या चित्रात मुल कोणत्या प्राण्याची नक्कल करत आहे.)

४. दुसऱ्या चित्रमं पोऱ्या कितला नी पोरी कितल्यात?
(दुसऱ्या चित्रात मुलं किती आणि मुली किती?)

५. चित्र मं बाई काय करी रायनी?
(चित्रात शिक्षिका काय करत आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

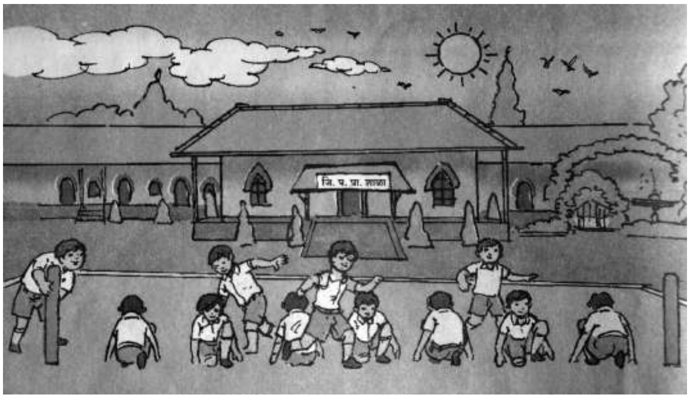

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. चित्र देख तेमन्या चुका शोध. सांग.

(चित्र बघ, त्यातल्या गमती शोध. सांग.)

२. चित्रमं चिडा कितला हत?

(चित्रामध्ये पक्षी किती आहेत?)

३. चित्रमं जनावर कितला हत?

(चित्रामध्ये प्राणी किती आहेत?)

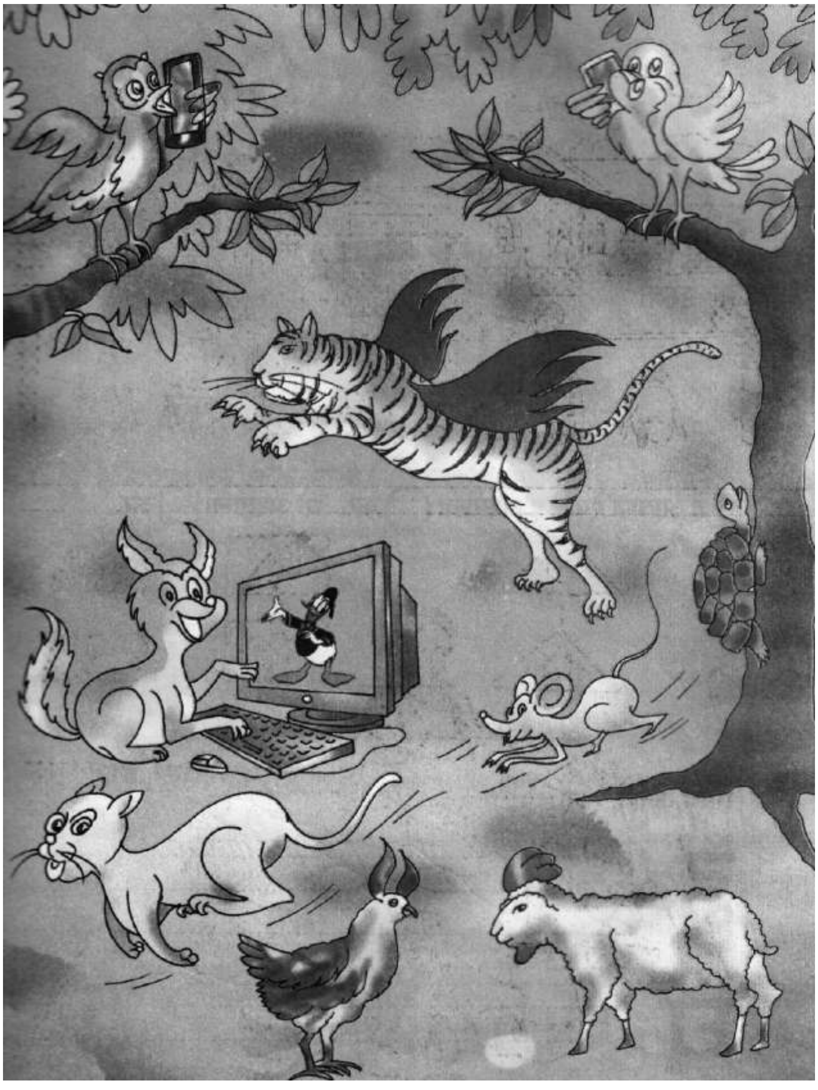

कुत्रा मांजर काय बोलतात

चित्र देख. कुत्रा नी माजेर काय बोलं व्हयात ती सांग.

(चित्र बघ. कुत्रा व मांजर काय बोलत असतील ते सांग.)

१. माजेर कुत्राला काय बोलं व्हयी?

(मांजर कुत्र्याशी काय बोलत असेल?)

२. चित्रमं माजेरना पिला कितलात?

(चित्रामध्ये मांजराचे पिल्लं किती आहेत?)

३. चित्रमं माजेरना पिला काय करी रायनात?

(चित्रामध्ये मांजराचे पिल्लं काय करत आहेत?)

४. कुत्रा कठ उभा वह?

(कुत्रा कुठे उभा आहे?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?

- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

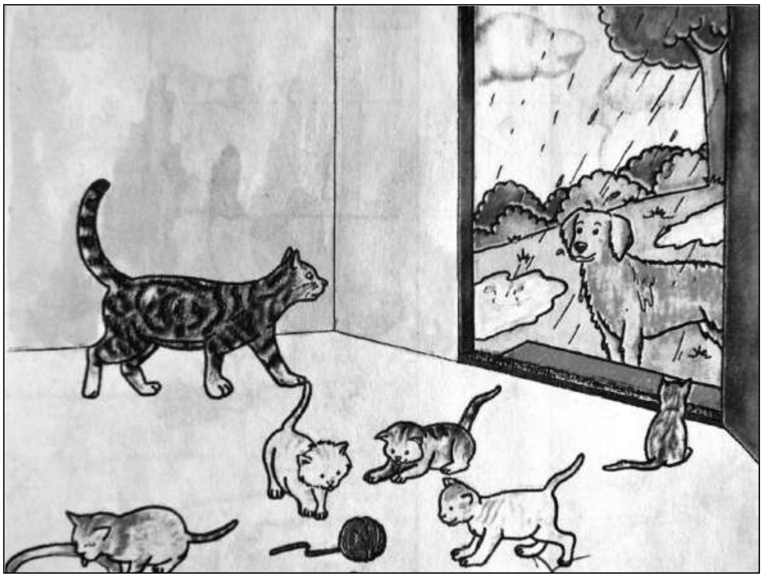

मांजराची गंमत

चित्र देख. गोठ सांग. (चित्र बघ. गोष्ट सांग.)

चित्र १
१. चित्र मं कुण कुण व्हत?
(चित्रात कोण कोण आहेत?)
२. माजेर काय करी रायनी?
(मांजर काय करत आहे?)

चित्र २
१. उंदिर कठं जाई रायना?
(उंदिर कुठे जात आहे?)
२. माजेर काय ली जाई रायनी?
(मांजर काय घेऊन जात आहे?)

चित्र ३
१. माजेरपणी दुध कज पडना व्हया?
(मांजराकडून दुध का पडलं असेल?)

चित्र ४
१. चौथा चित्र मं हांड्या कितल्यात?
(चौथ्या चित्रात हांड्या किती आहेत?)

बजार (बाजार)

चित्र देख. चित्रमं काय काय दिस ती सांग.
(चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसते ते सांग.)

१. कणता गावमं बजार भर?
(कोणत्या गावात बाजार भरतो?)

२. बाजरमं तुम्ही जायंल हस का?
(बाजारात तुम्ही गेला आहात का?)

३. बजारमं तुम्ही काय काय देखेल हस?
(बाजारात तुम्ही काय काय पाहिलंत?)

४. गावाजवळना बजार कणता दिवसला भर?
(गावाजवळचा बाजार कोणत्या दिवशी भरतो?)

५. बजारमं तुम्ही काय काय खायनास?
(बाजारात तुम्ही काय काय खाल्लं?)

६. बजारमं तुम्ही कुणाहारी जायंल हस?
(बाजारात तुम्ही कोणासोबत गेले आहात?)

७. तुम्हनी आया / बाबा बजारमनी काय काय इकत लेता?
(तुमची आई / वडील बाजारातून काय काय विकत घेतात?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

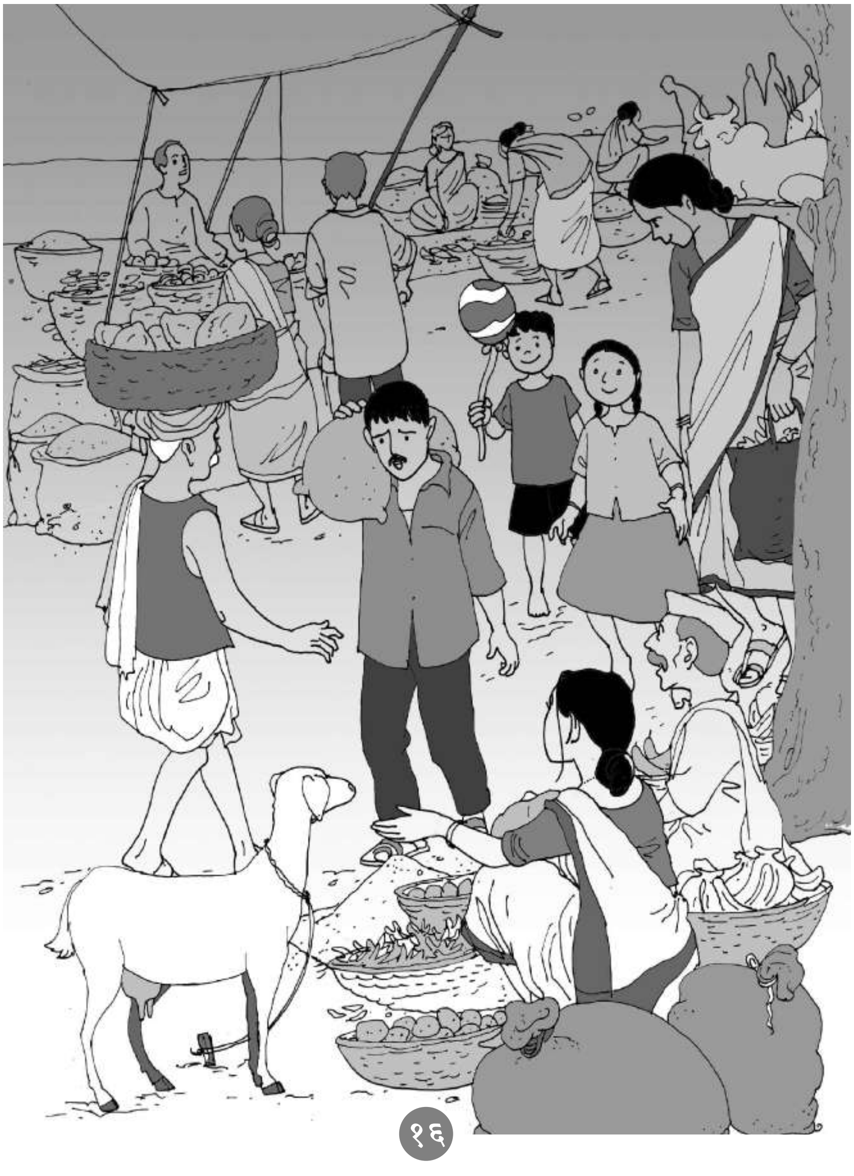

जत्रा (जत्रा)

चित्र देख. चित्रमं काय काय दिस ती सांग.
(चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसते ते सांग.)
१. तुम्हना गावमं जत्रा भर का?
(तुमच्या गावात जत्रा भरते का?)
२. जत्रामं तुम्हासाला काय काय दिस ती सांग?
(जत्रामध्ये तुम्हाला काय काय दिसते ते सांगा?)
३. तुम्ही हिंदळावर बसले हस का?
(तुम्ही झोक्यावर बसले आहेत का?)
४. जत्रामं कुणीहारी जायल हस?
(जत्रेत कोणाबरोबर गेले आहेत?)
५. जत्रामं पोर काय ली मांगी राह्यनी?
(जत्रेत मुलगी काय घेऊन मागत आहे?)
६. जत्रामं कणकणता दुकाना राहता?
(जत्रेमध्ये कोणकोणते दुकान असतात?)
७. तुम्हना आया बाबा जत्रामं काय काय इकात लेता?
(तुमचे आईवडिल जत्रेत काय काय विकत घेतात?)
८. तुम्ही जत्रामं काय काय खातास?
(तुम्ही जत्रेत काय काय खातात?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा.
(गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

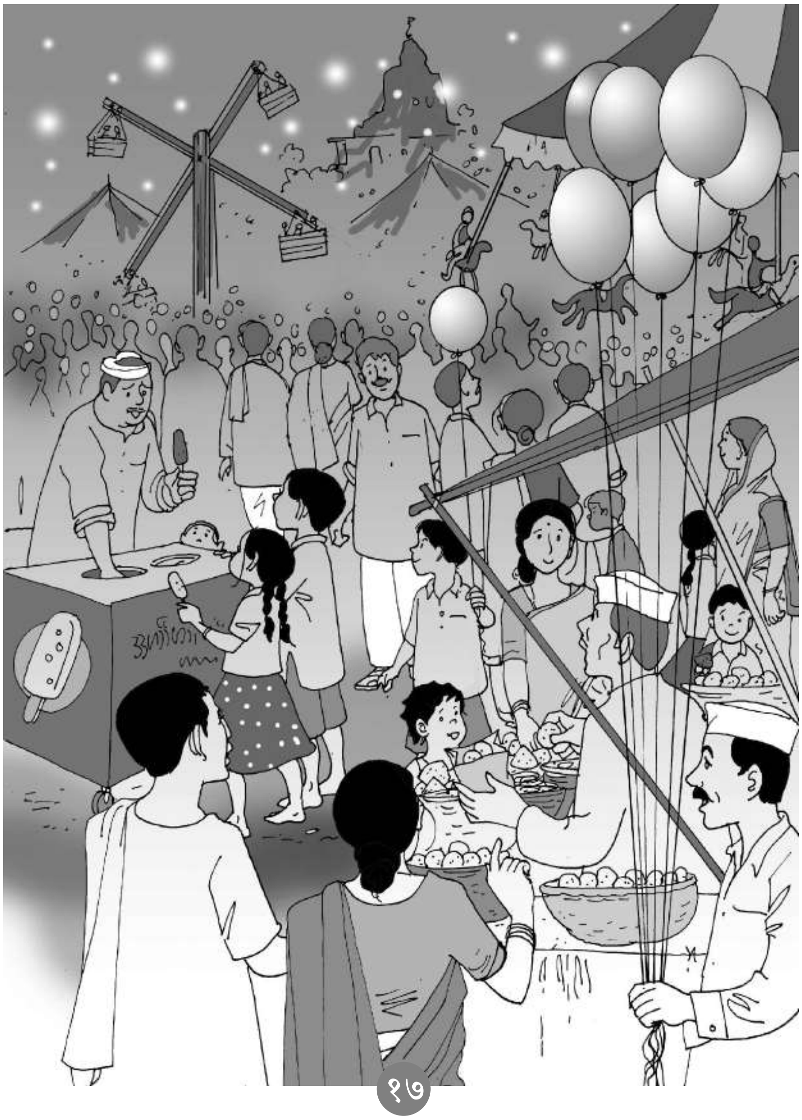

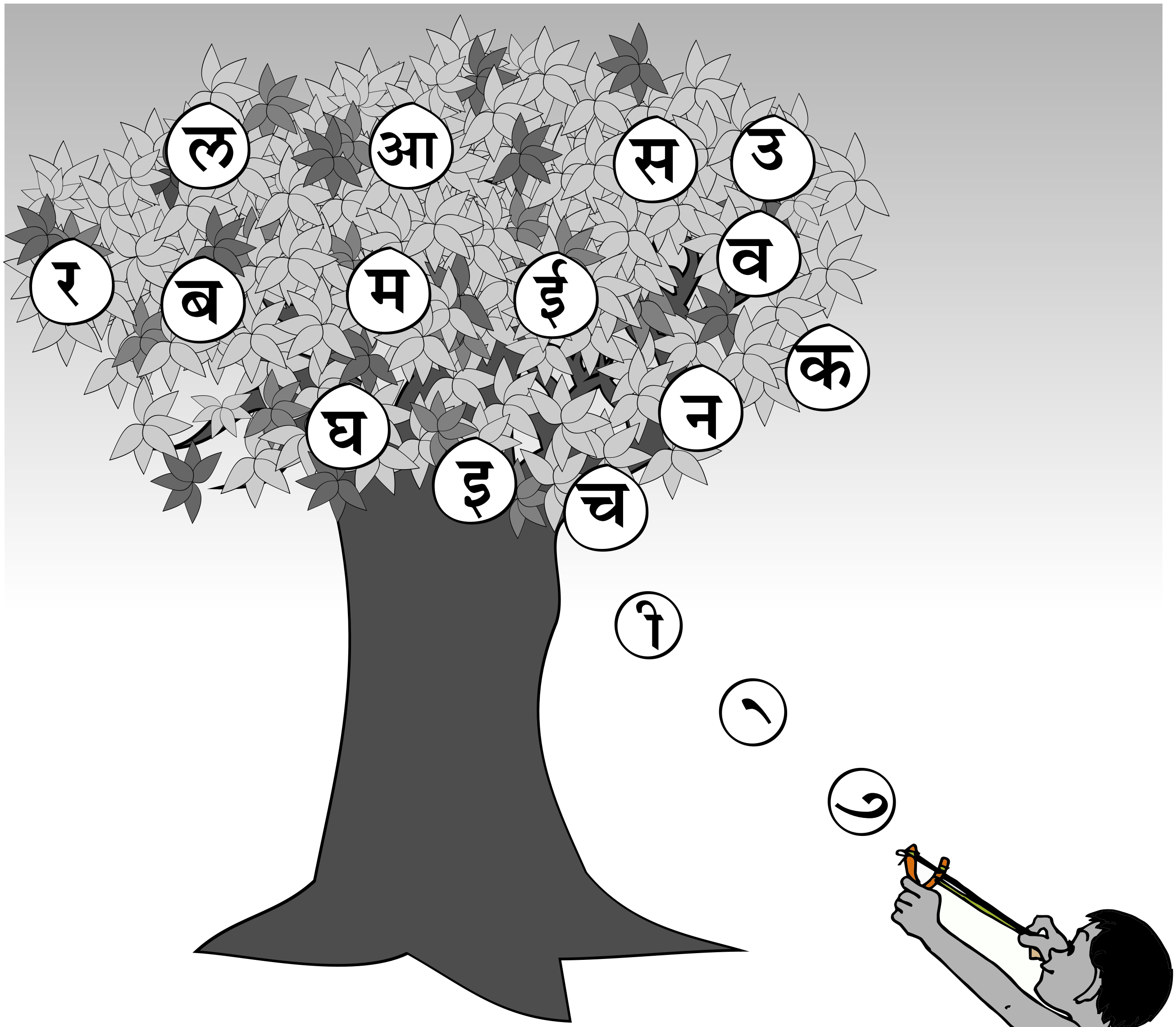

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

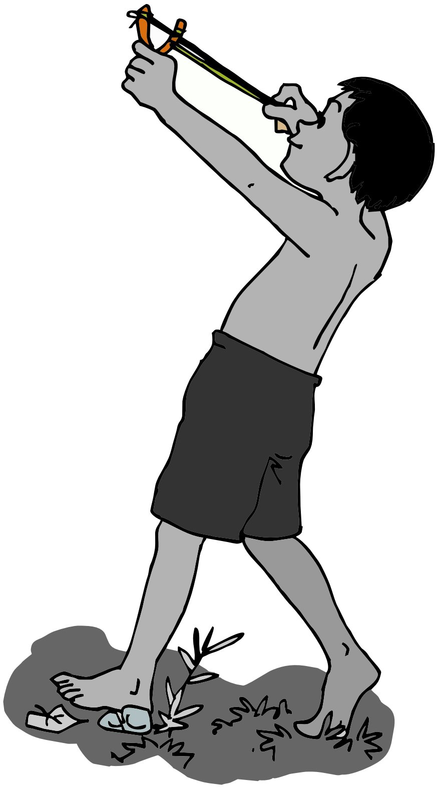

जोडी लाव (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

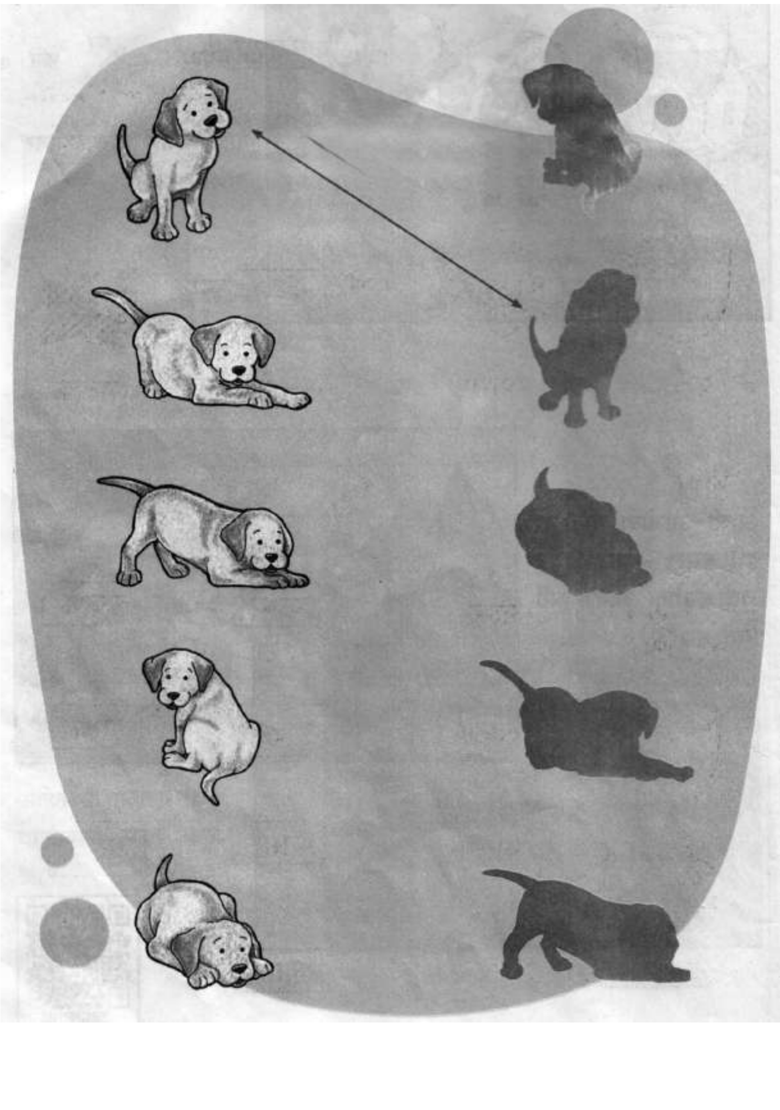

जोडी लाव

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या जुळव. (चित्र देख, नाव सांग. नाव देखाड. जोडी लाव.)

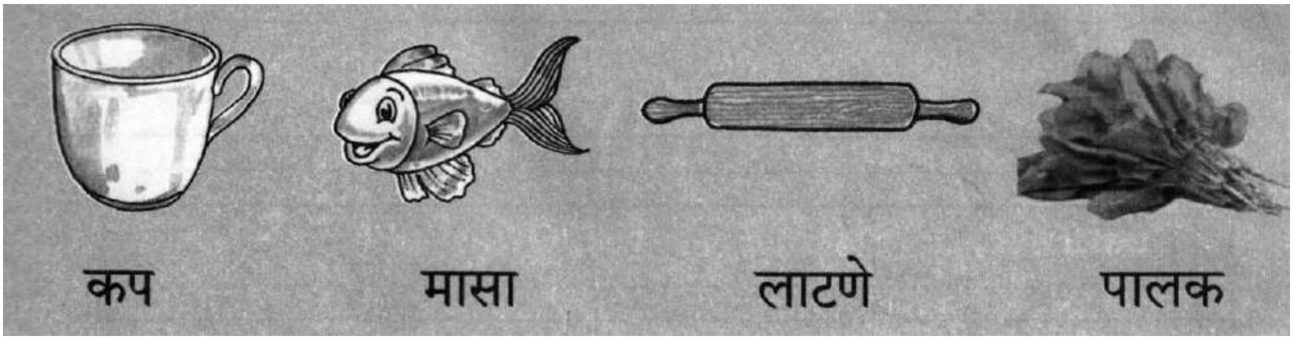

कप	मासा	लाटणे	पालक
(कोप)	**(मासू)**	**(लाटणा)**	पालक
उपयोग	**कुठे राहतो ?**	**उपयोग**	**इतर पालेभाज्या**
चहा पिण्यास	पाण्यात	पोळी करण्यास	
इतर दोस्त	इतर दोस्त	इतर दोस्त	मेथी
बशी	कासव	चिमटा	अंबाडी
पेला	खेकडा **(केकड)**	(शांशी)	अळू
वाटी	झिंगा	पोळीपाट	आंबट चुका
ताट **(टाट)**	मगर	डाव **(चाट्टी)**	(खाटी सुस)
		उलथनी **(उलथ्या)**	

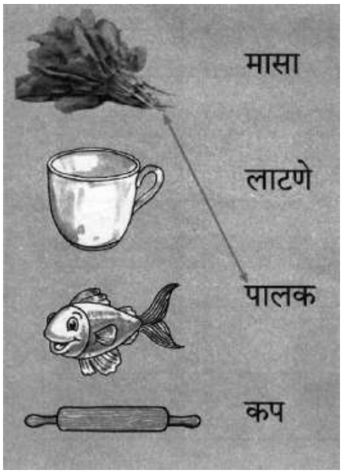

जोड्या जुळवा

कप	**लाटणा**
पालक	**मासू**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कोप**

गिरव

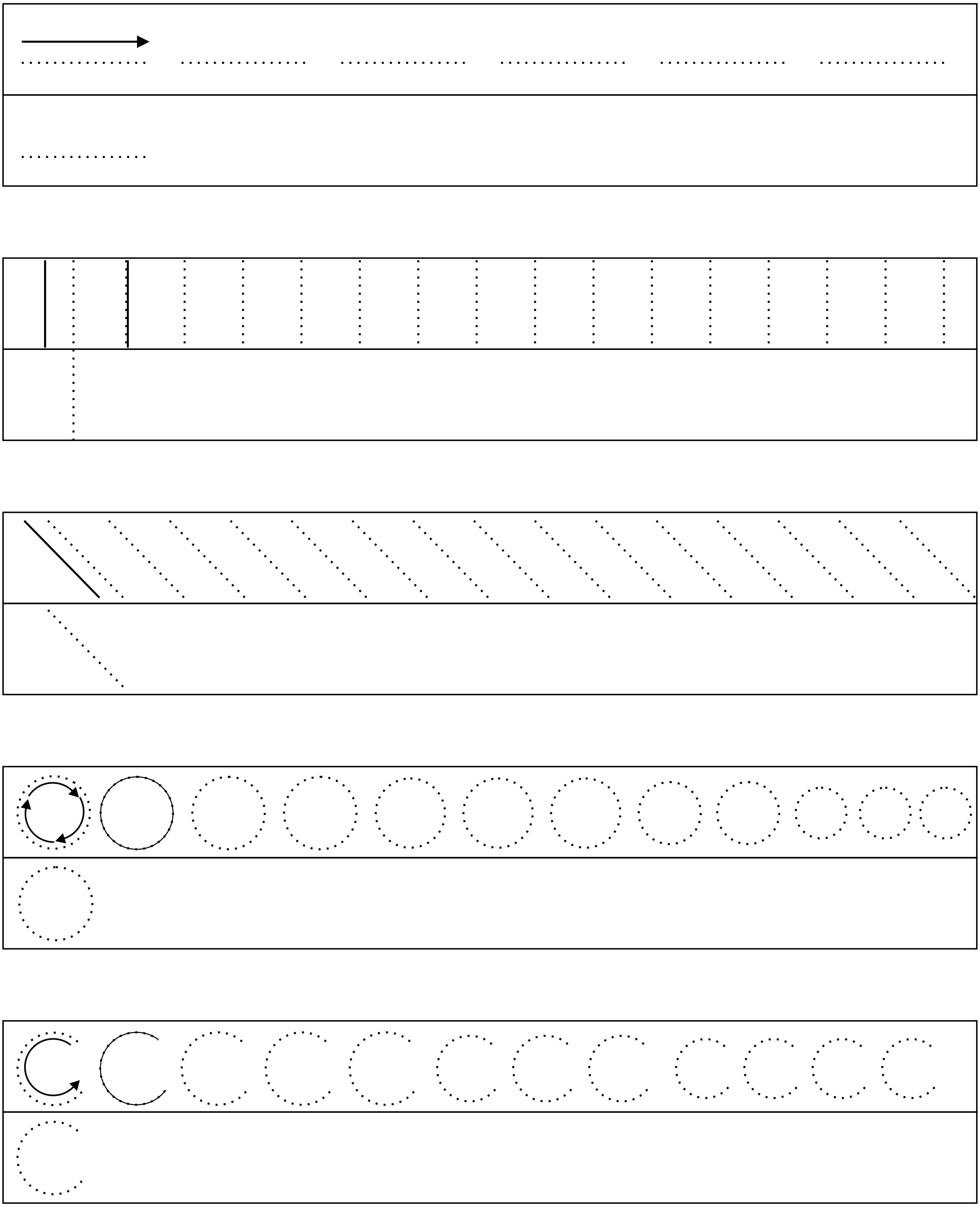

गिरव

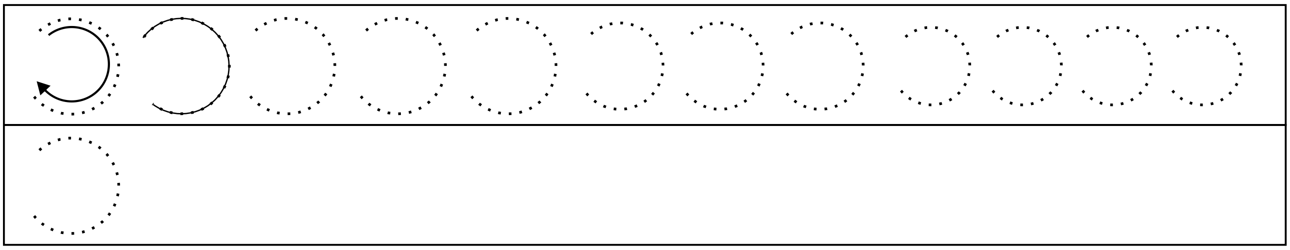

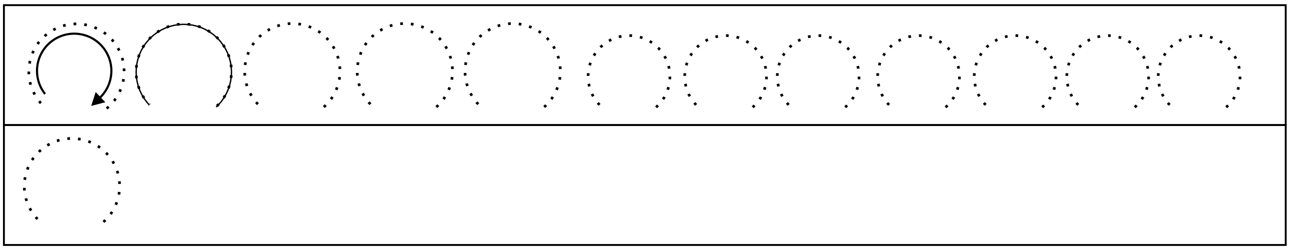

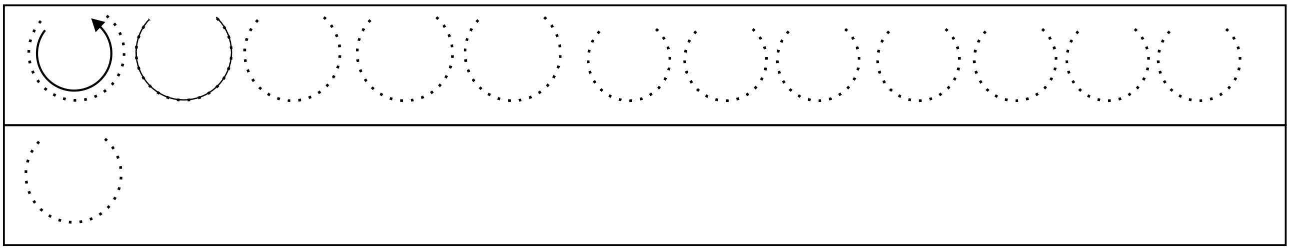

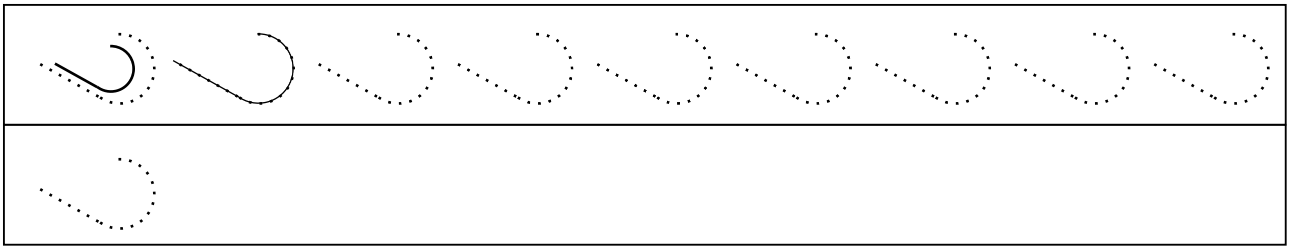

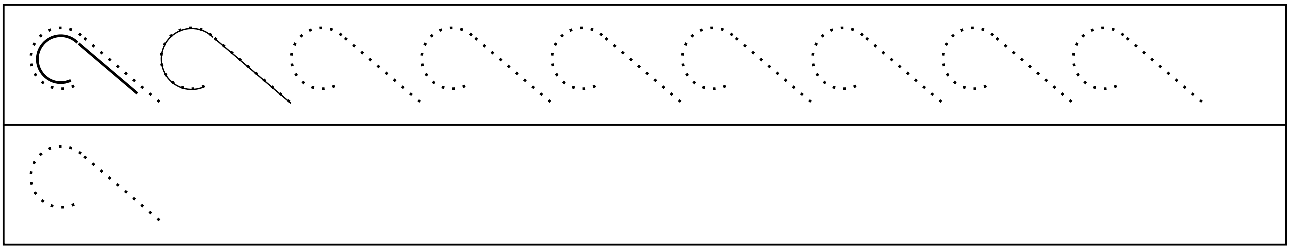

अक्षरओळख
कोकणी
कुण
क
काकडी
कज
बकरी
कंठ

क म आ ल ा

कुण (कोण)

बकरी (शेळी)

क

कज (का ?)

काकडी (काकडी)

कठं (कुठे)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

कंठ : कंठ गयला ?

(कुठे गेले होते ?)

कज : कज गयला ?

(का गेले होते ?)

बकरी : बकरी जंगलम चराला गई.

(शेळी जंगलात चरायला गेली.)

काकडी : माला काकडी पकी आवडं.

(मला काकडी फार आवडते.)

कुण : कुण हं तठ ?

(कोण आहे तिथे ?)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

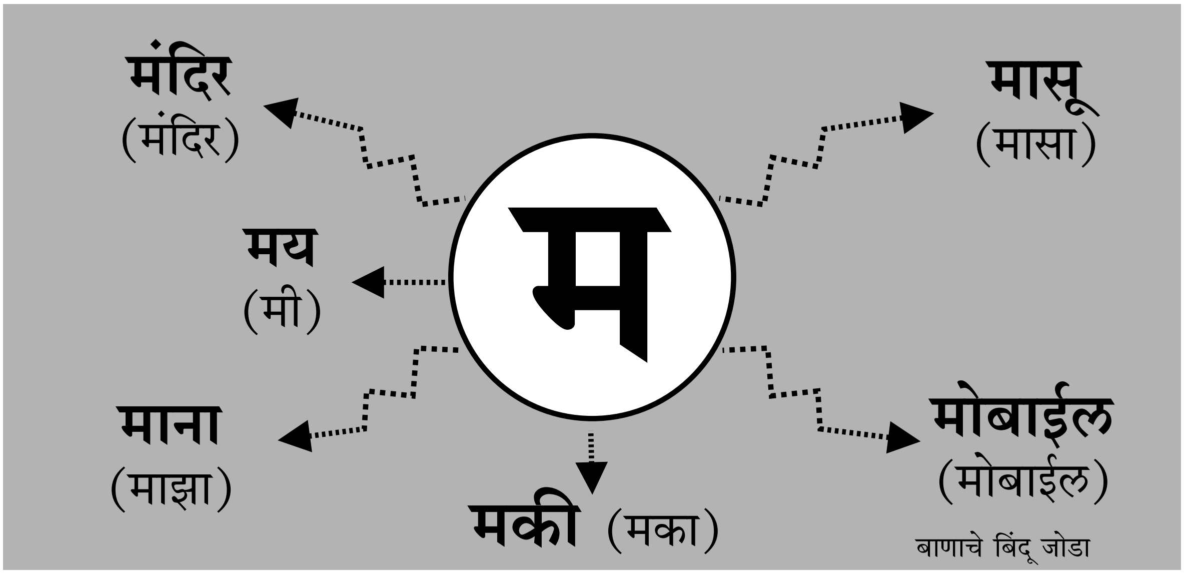

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ◯ कर.

मय : मय बजार जावू.

(मी बाजाराला जातो.)

मासू : मासू पाणीमं राहा.

(मासा पाण्यात राहतो.)

मकी : माला मकीण्या फुल्या आवडत्या.

(मला मकाच्या लाह्या आवडतात.)

मोबाईल : मोबाईल संपर्क कराना माध्यम वह.

(मोबाइल संपर्क करण्याचे साधन आहे.)

माना : भारत माना देश वह.

(भारत माझा देश आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

आया
(आई)

आपी
(आपण)

आ

आभुट
(आकाश)

आगीनगाडी
(आगगाडी)

आंबा (आंबा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘आ’ अक्षर बघ. ‘आ’ ला ◯ कर.

आपी : आपी फिराला जावू.

(आपण फिरायला जावू.)

आंबा : आंबा गुया लागं.

(आंबा गोड लागतो)

आगीनगाडी : आगीनगाडी पकी जोरमं जा.

(आगगाडी खूप जोरात जाते.)

आभुट : आभुट म पक्षी उडता.

(आकाशात पक्षी उडतात.)

आया : आया माला जेवाला दे.

(आई मला जेवायला देते.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

लोसण
(लसूण)

लगीन
(लग्न)

ल

लांब
(दूर)

लाकडा
(लाकूड)

लंगडी (लंगडी-खेळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ल' अक्षर बघ. 'ल' ला ◯ कर.

लोसन : लोसन पालामं टाकता.

(लसूण भाजीमध्ये टाकतात.)

लगीन : गावमं आज लगीन हं.

(गावात आज लग्न आहे.)

लांब : आम्हना वावर पका लांब हं.

(आमचा शेत फार दूर आहे.)

लंगडी : आम्ही लंगडी खवंज.

(आम्ही लंगडी खेळतो.)

लाकडा : लाकडापनी वस्तू तयार करता.

(लाकूडपासून वस्तू तयार करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

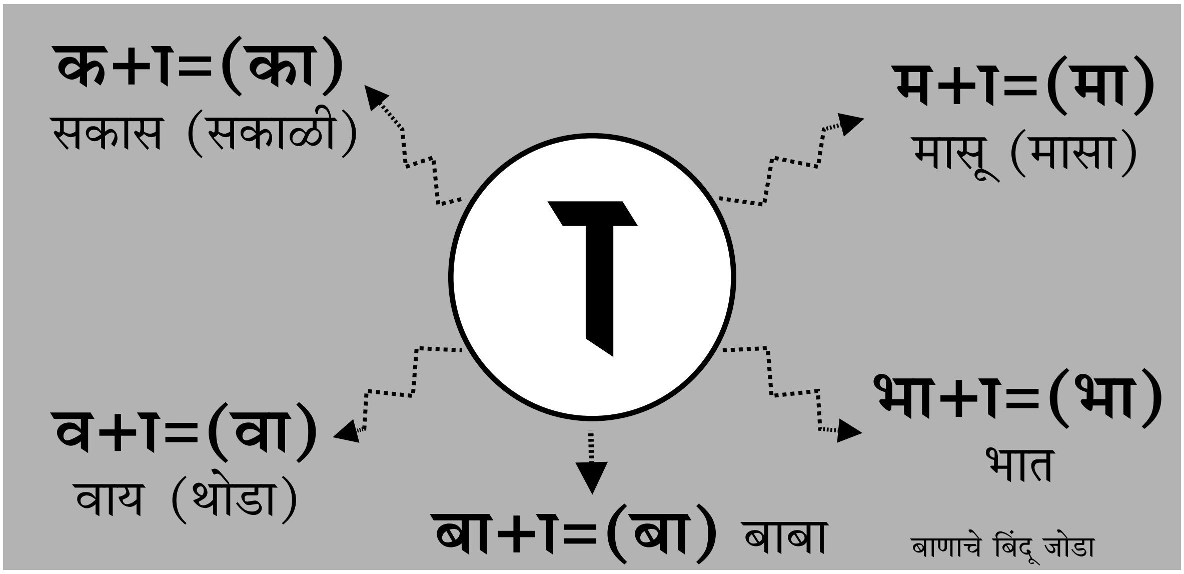

'ा' बघ. 'ा' ला ◯ कर.

वाय : माला वाय पाणी दे.

(मला थोडे पाणी दे.)

बाबा : बाबा वावरमं ग्या.

(बाबा शेतात गेले.)

सकास : सकासला लवकर उठाला जोयजं.

(सकाळी लवकर उठलं पाहिजे.)

मासू : मासू पाणीमं राहा.

(मासा पाण्यात राहतो.)

भात : भातनी लावणी करता.

(भाताची लावणी करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

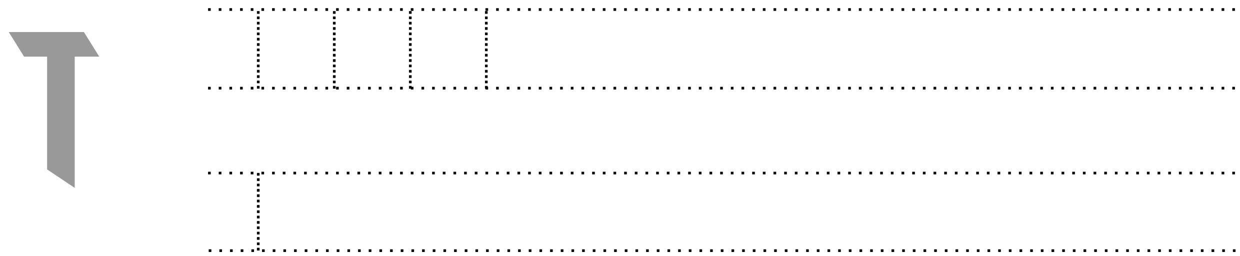

इ घ र ई ि ब ी

इ

इळा (विळा)

इट (विट)

इवन (विमान)

इंगळ्या (कोळसा)

इच्चू (विंचू)

बाणाचे बिंदू जोडा

'इ' अक्षर बघ. 'इ'ला ◯ कर.

इट : इट घर बांधाला वापरता.

(विट घर बांधायला वापरतात.)

इवन : इवन आभूटमनी जा.

(विमान आकाशातून जाते.)

इच्चू : इच्चू चावणा त पका त्रास व्ह.

(विंचू चावला की खूप त्रास होतो.)

इंगळ्या : लाकुड जळीनी इंगळ्या व्ह.

(लाकुड जळून कोळसा होतो.)

इळा : निंदाला इळा लागं.

(निंदणीसाठी विळा लागतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

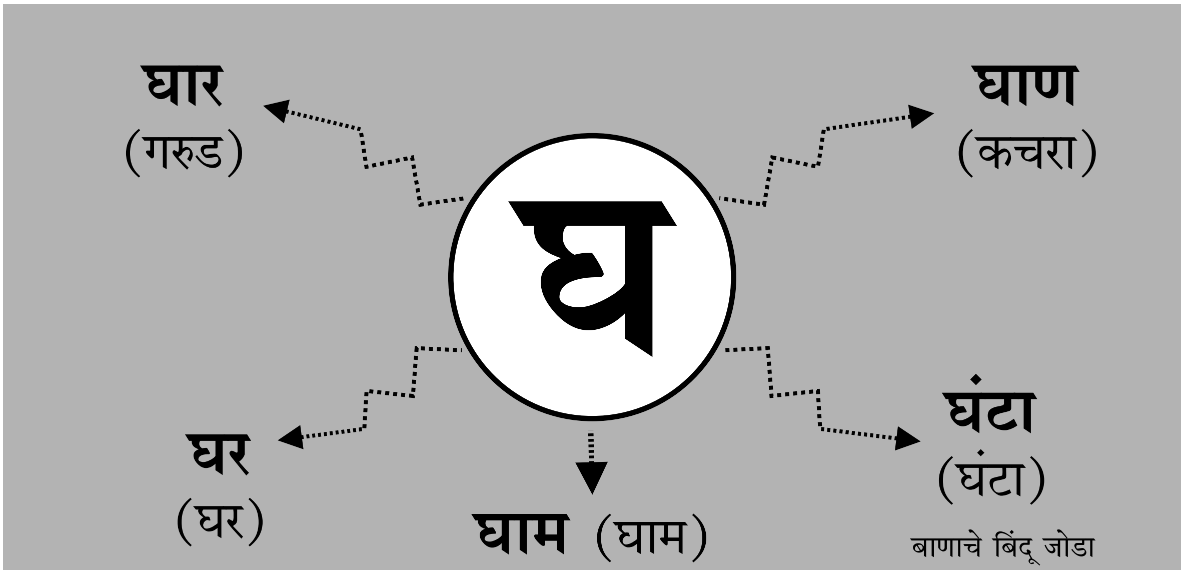

'घ' अक्षर बघ. 'घ'ला ◯ कर.

घार : घार पकी वर उड.

(गरूड खूप उंच उडतो.)

घाण : रोज घाण झाडवा.

(रोज कचरा झाडावा.)

घर : घर माणूसना महत्वनी गरज वह.

(घर माणसाची महत्त्वाची गरज आहे.)

घाम : मेहनत करामं घाम निंघ.

(मेहनत केल्याने घाम निघतो.)

घंटा : घंटा वाजनी शाळा सुटनी.

(घंटा वाजली, शाळा सुटली.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

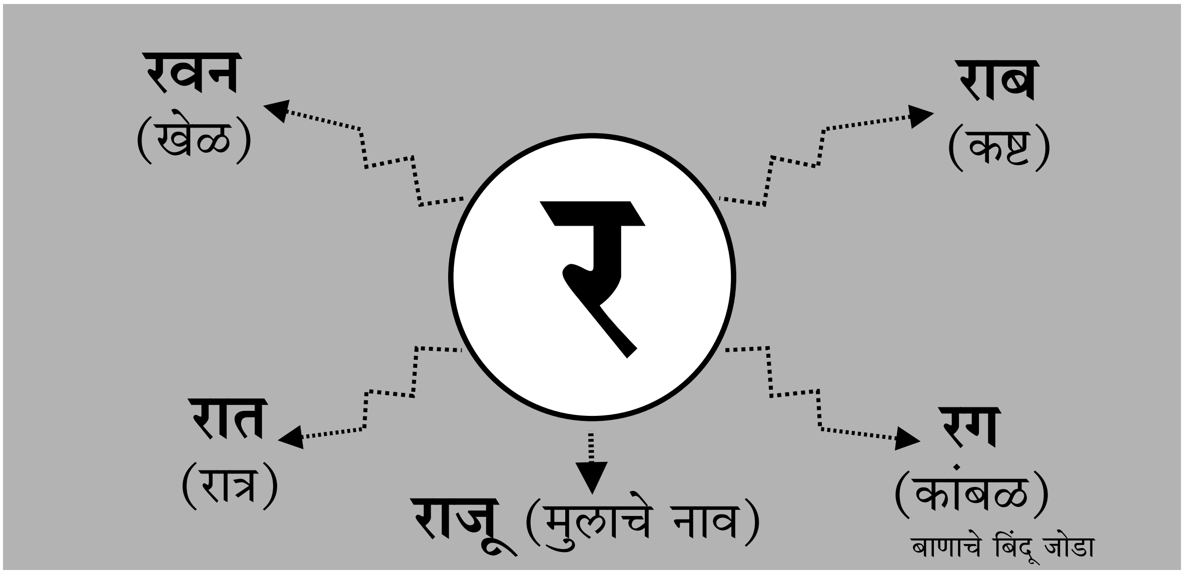

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ ला ◯ कर.

राजू : राजू वाचन कर.

(राजू वाचन करतो.)

रग : थंडीमं रग पांघरता.

(थंडीमध्ये कांबळ पांघरतात.)

रात : रामला रातला भीवा वाट.

(रामाला रात्री भीती वाटते.)

राब : बाबा वावरमं राबं.

(बाबा शेतीत कष्ट करतो.)

रवन : आम्ही कालदीस रवाला गयला.

(आम्ही काल खेळायला गेलो होतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

ई

ईनाम (बक्षिस)

ईच्छा

ईस्तरी (ईस्त्री)

ईचार (विचार)

ईखला (एवढा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ई' अक्षर बघ. 'ई'ला ○ कर.

ईखला : ईखला खाई ले.

(एवढा खाऊन घे.)

ईचार : ईचार करना पडीनं.

(विचार करावा लागेल.)

ईस्तरी : हाय ईस्तरी शॉट दे.

(ही इस्त्री शॉक देते.)

ईच्छा : ईच्छा राहिनी त वाट दिस.

(ईच्छा राहिली तर मार्ग दिसेल.)

ईनाम : एक नंबरमं पास वहिनावं त ईनाम भेटना.

(प्रथम क्रमांकाने पास झालो तेव्हा बक्षिस भेटले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

ि

निसा (स्वच्छ करा)

बिया (बीज)

भिरू (सोबती)

चिकू (कंजूस)

जिका (जिंका)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

बिया : पाणी पडणा का वावर मं बिया पिरता.

(पाऊस पडला की शेतात बिया पेरतात.)

भिरू : रवन मं विजय माना भिरू व्हता.

(खेळात विजय माझा सोबती होता.)

चिकू : दिनू पका चिकू पोऱ्या वह.

(दिनू खूप कंजूस मुलगा आहे.)

जिका : आज तुमी जिका.

(आज तुम्ही जिंका.)

निसा : भाजी निसा.

(भाजी स्वच्छ करा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

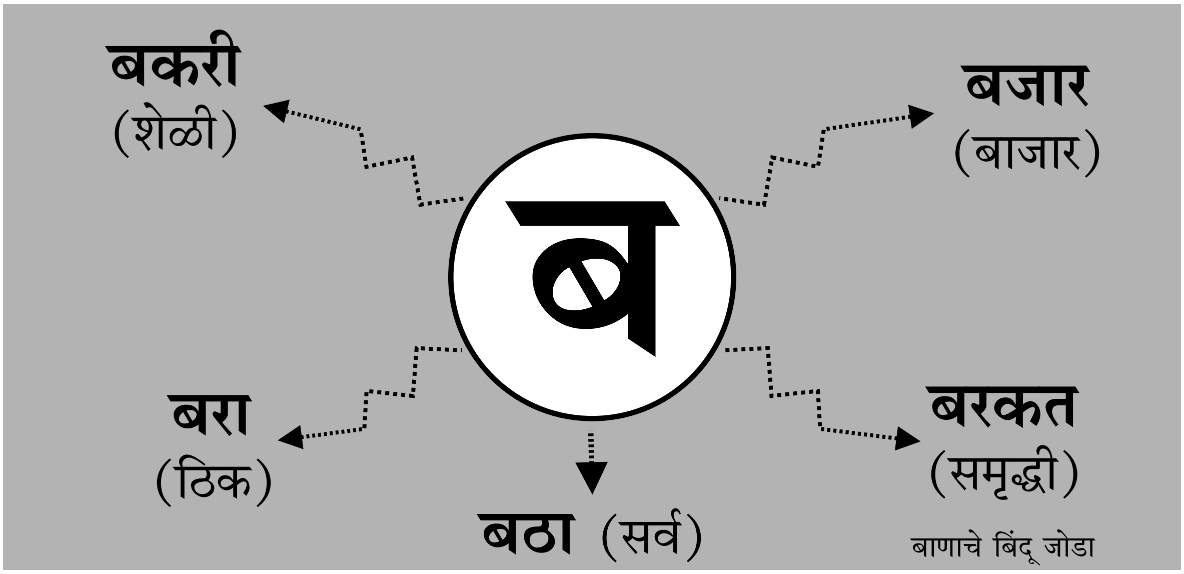

‘ब’ अक्षर बघ. ‘ब’ ला ○ कर.

बरा : बरा हं का?

(ठिक आहेस का?)

बठा : बठा जेवाला चाला.

(सर्व जेवायला चला.)

बकरी : बकरी जंगलमं चराला गई.

(शेळी जंगलात चरायला गेली.)

बरकत : खेतीबाडीमं बरकत मिळाला जोयजं.

(शेतातून समृद्धी मिळायला पाहिजे.)

बजार : हाव बजारला पका भाजीपाला इयल व्हता.

(यावेळी बाजारात फार भाजीपाला आला होता.)

गिरव, लिही, म्हण.

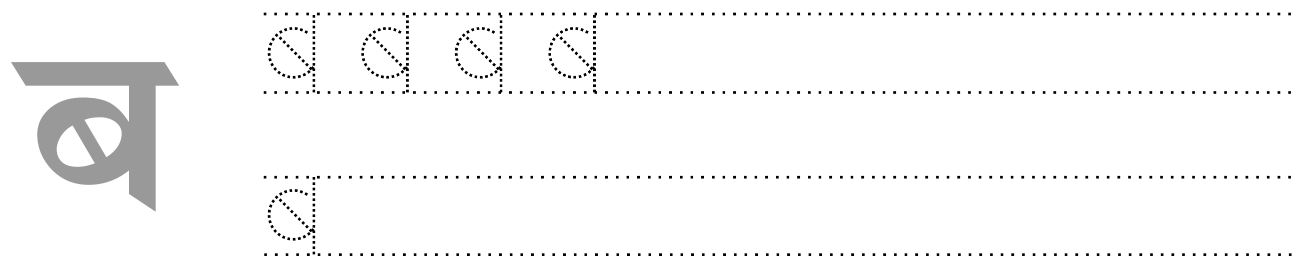

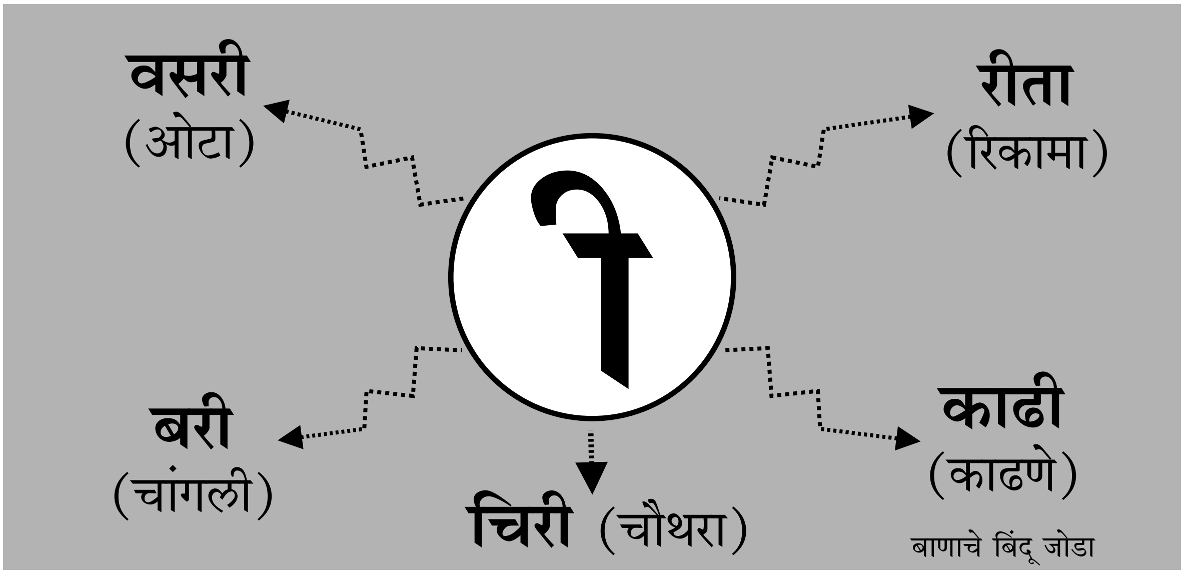

‘ ि’ बघ. ‘ ि’ला ◯ कर.

वसरी : आमना घरनी वसरी मोठी वह.

(आमच्या घरचा ओटा मोठा आहे.)

रीता : बठा भांडा रीता वहत.

(सर्व भांडे रिकामे आहेत.)

बरी : मानी तब्येत बरी वह.

(माझी तब्येत चांगली आहे.)

चिरी : मय घरनी चिरी बांधी.

(मी घरचा चौथरा बांधला.)

काढी : घर मना घाण बठा काढी लिदा.

(घरातला सर्व कचरा काढून घेतला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

उ न ु स प ऊ त ू

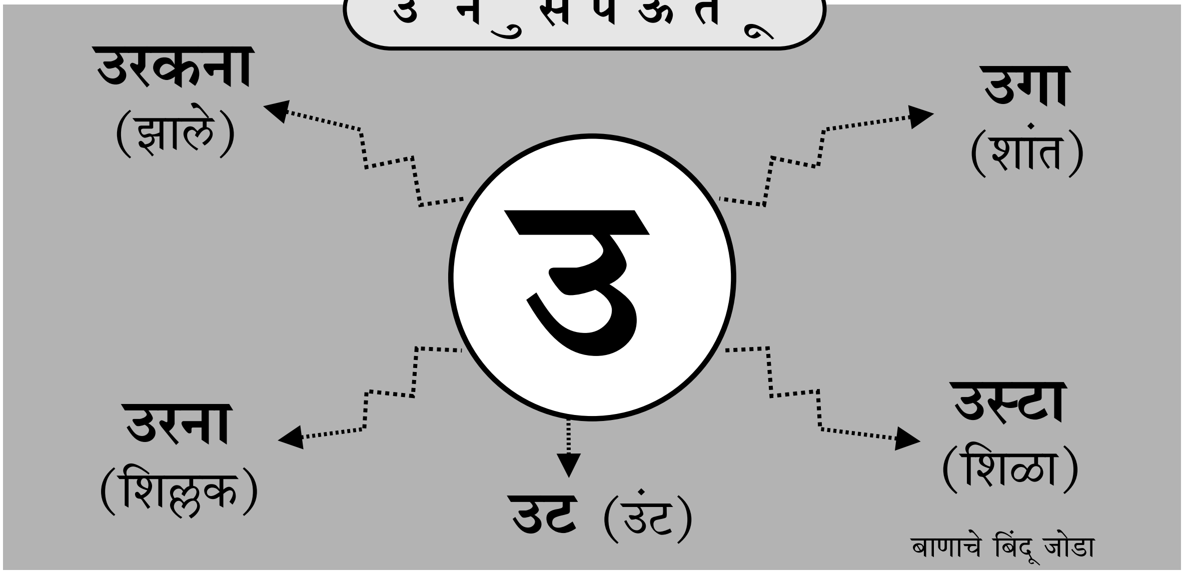

'उ' बघ. 'उ'ला ◯ कर.

उट : उटला वाळवंटना जहाज म्हणता.

(उंटाला वाळवंटाचा जहाज म्हणतात.)

उस्टा : उस्टा पाडाना नही.

(शिळं टाकायचे नाही.)

उरना : कितला पैसा उरनात.

(किती पैसे शिल्लक राहिलेत.)

उगा : उगा राहा, रडच नको.

(शांत रहा, रडू नको.)

उरकना : उरकना का?

(झाले का?)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

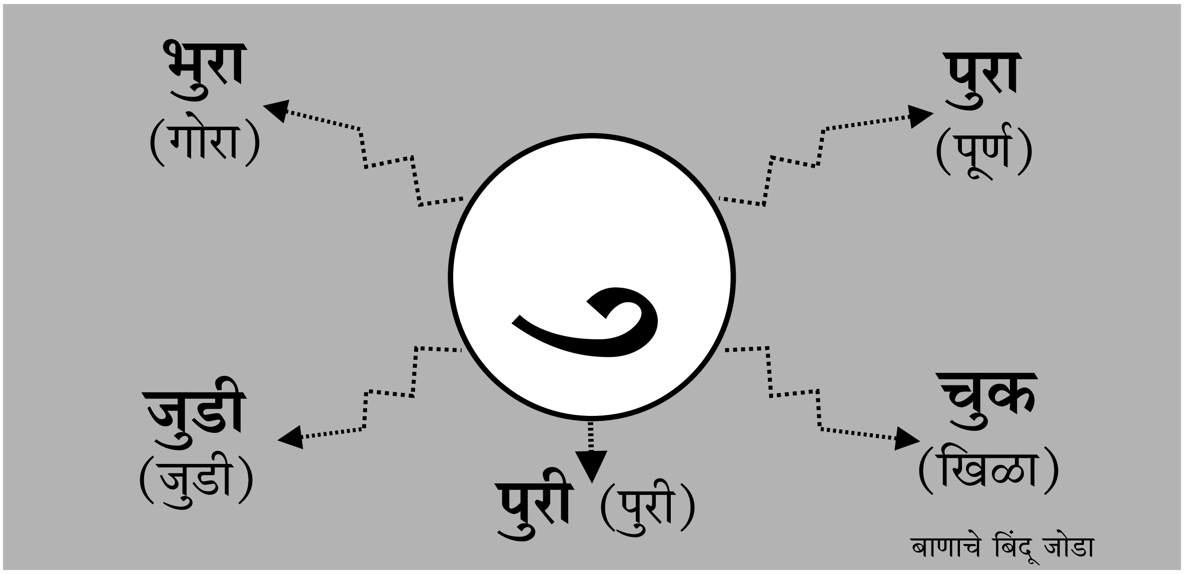

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ○ कर.

भुरा : विजय पका भुरा वह.

(विजय खूप गोरा आहे.)

पुरा : कणताभी काम एळवर पुरा करवा.

(कुठलंही काम वेळेवर पूर्ण करावे.)

जुडी : कोथमर ५ रु. ला १ जुडी वह.

(कोथंबीर ५ रु. ला १ जुडी आहे.)

पुरी : माला पुरी आवडं.

(मला पुरी आवडते.)

चुक : घड्याळ चुकला टांगेल वह.

(घड्याळ खिळाला टांगलेली आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ु

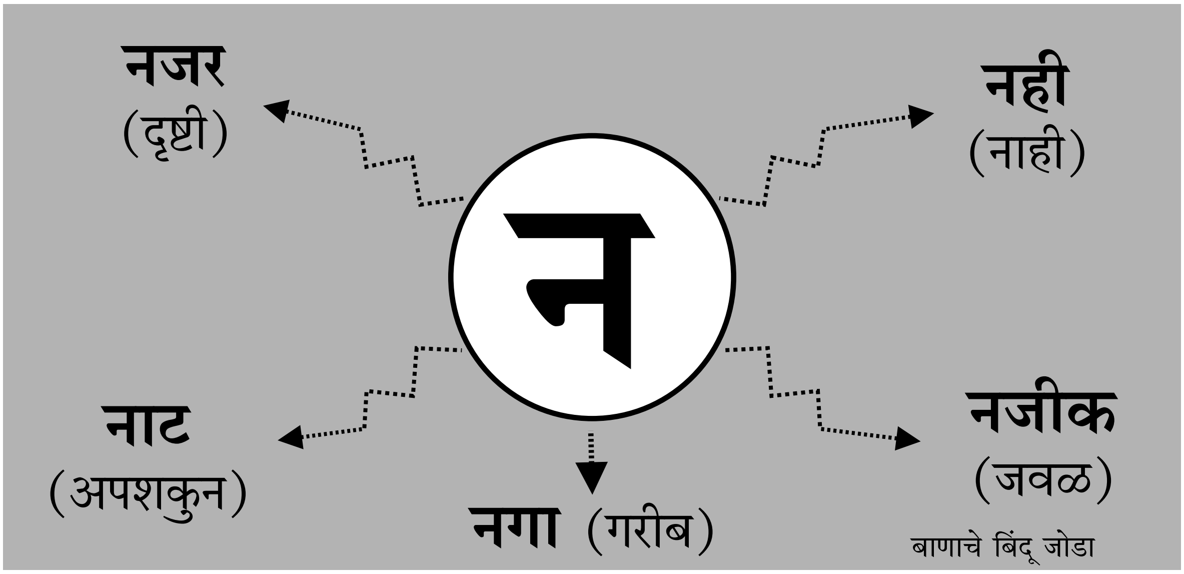

‘न’ बघ. ‘न’ ला ◯ कर.

नजीक : गावनी नजीक नदी हं.

(गावाच्या जवळ नदी आहे.)

नही : आज कामला जावाना नही.

(आज कामाला जायचे नाही.)

नगा : पका राबा नही त नगा व्हई जाशाल.

(खूप कष्ट करा नाही तर गरीब होऊन जाल.)

नाट : एखादा कामला नाट लागनी त पुरा व्हज नही.

(एखाद्या कामाला अपशकुन झाला की ते पूर्ण होत नाही.)

नजर : पका दूर ह, नजर लाग नही एवढा.

(फार लांब आहे, दृष्टीला दिसत नाही इतका.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

न न न न

न

स

सकास (सकाळ)

सरकत (राख/रक्षा)

सडक (रस्ता)

सगासाई (नातेवाईक)

सपन (स्वप्न)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘स’ बघ. ‘स’ला ◯ कर.

सगासाई : त्या आम्हना सगासाई हत.

(ते आमचे नातेवाईक आहेत.)

सपन : माला रातला सपन पडनेल.

(मला रात्री स्वप्न पडलं होतं.)

सडक : सडकला दोन्हीकड झाडा हत.

(रस्त्यावर दोन्ही बाजूला झाडे आहेत.)

सरकत : चुल्हामं सरकत ह.

(चुल्हीत राख आहे.)

सकास : सकास व्हय गई उठा.

(सकाळ झाली उठा.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

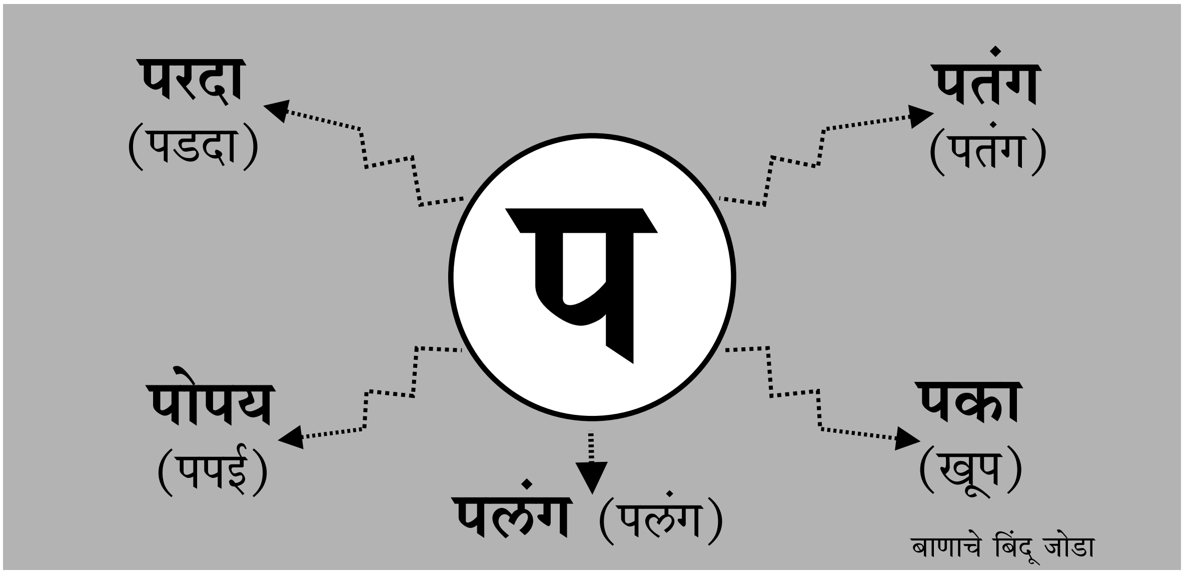

‘प’ बघ. ‘प’ला ◯ कर.

परदा : दरवाजाना परदा भारी वह.

(दरवाजाचा पडदा छान आहे.)

पतंग : अशोक पतंग उडावं.

(अशोक पतंग उडवतो.)

पोपय : पोपय गुयी व्हती.

(पपई गोड होती.)

पका : तो पका जोरमं पळ.

(तो खूप जोरात पळतो.)

पलंग : मय पलंगवर झोपू.

(मी पलंगावर झोपतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

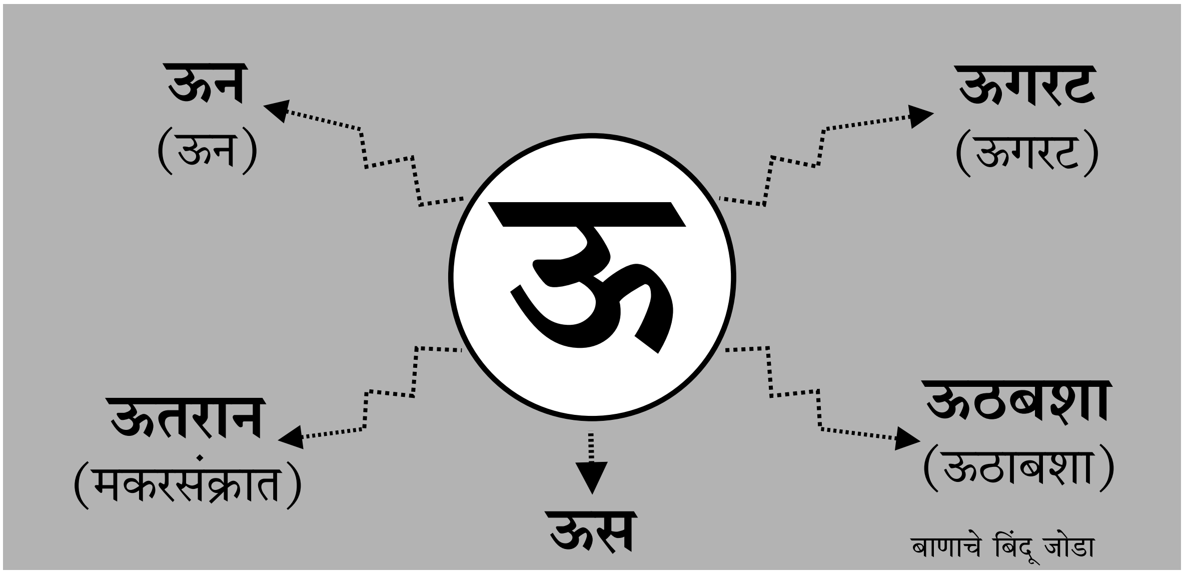

'ऊ' बघ. 'ऊ' ला ◯ करा.

ऊतरान : ऊतरानला लाडू करता.

(मकरसंक्रांतीला लाडू करतात.)

ऊठबशा : चुकनास्तर ऊठबशा घालना पडीन.

(चूक झाली तर ऊठाबशा घालावे लागेल.)

ऊस : आम्हना वावरमं ऊस लायेल हत.

(आमच्या शेतात ऊस लावले आहेत.)

ऊगरट : मठ मुंग या ऊगरट राता.

(मठ मुग हे ऊगरट राहतात.)

ऊन : आज पका ऊन ह.

(आज फार ऊन आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

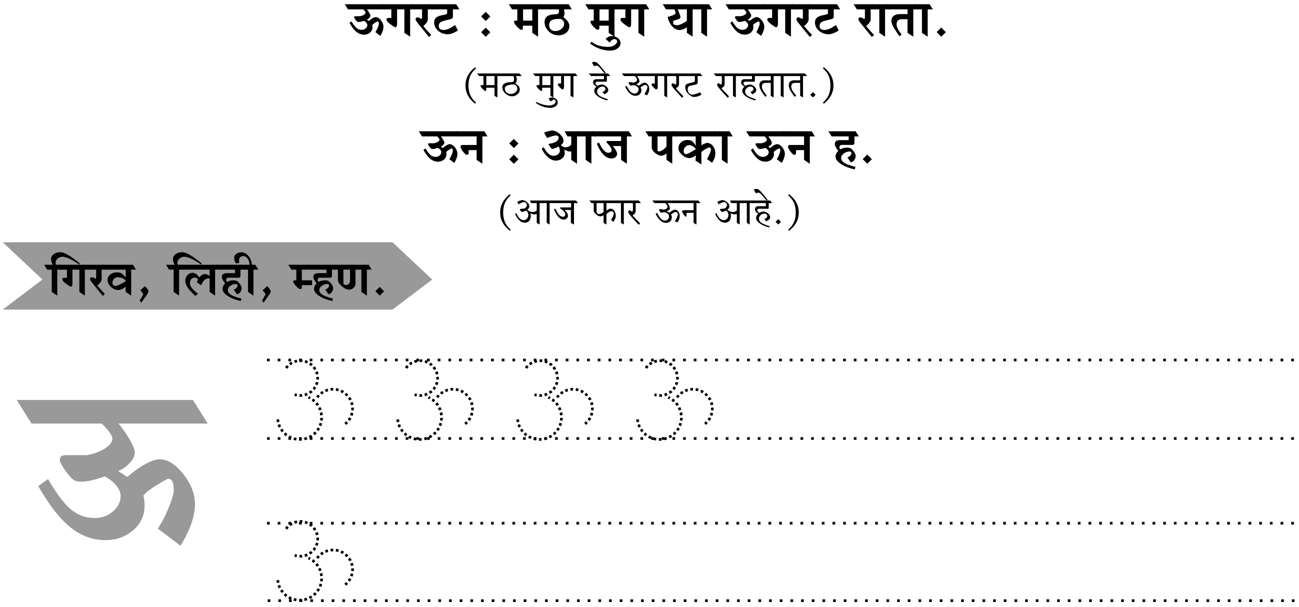

त

तागडा
(तराजू)

तमासा
(तमाशा)

ताकद
(बळ)

तलवार
(तलवार)

ताट (ताट)

बाणाचे बिंदू जोडा

'त' बघ. 'त' ला ○ कर.

तागडा : तागडामं भाजी मोजता.

(तराजूमध्ये भाजी मोजतात.)

ताट : मय ताट मना जेवण पुरा खावू.

(मी ताटातील जेवण पूर्ण खातो.)

ताकद : बाहुबली ताकदवान व्हता.

(बाहुबली बलवान होता.)

तलवार : मय तलवार देखेल वह.

(मी तलवार पाहिली आहे.)

तमासा : मय तमासा देखाला जाइल.

(मी तमाशा पहायला जाईन.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

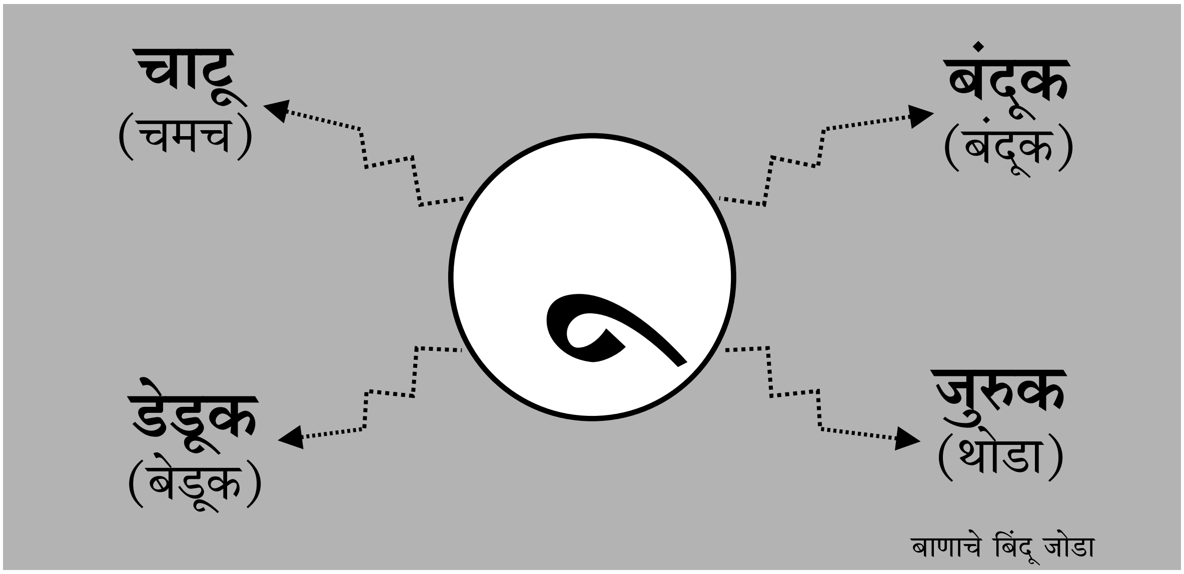

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

चाटू : चाटू करी भाजी वाढ.

(चमचाने भाजी वाढ.)

बंदूक : ती बंदूक वह.

(ती बंदूक आहे.)

डेडूक : पावसाळा मं पका डेडका निंघता.

(पावसाळ्यात खूप बेडूक निघतात.)

जुरुक : जुरुक बाजूला वह.

(थोडं बाजूला हो.)

लाडू : आया माला लाडू दे.

(आई मला लाडू दे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ू

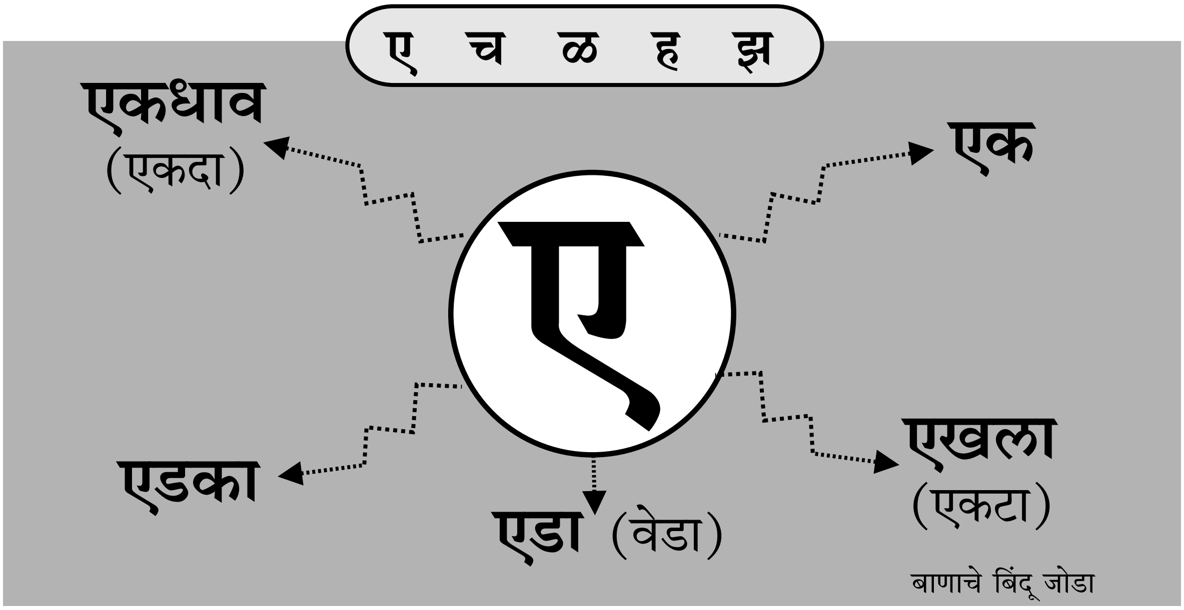

'ए' बघ. 'ए' ला ◯ कर.

एडा : एडानीसारखा काय करी रायनास?
(वेड्यासारखा काय करतोस?)
एडका : एडका पका झुंबडायला.
(एडकांची जोरात टक्कर लागली.)
एखला : पोऱ्या एखलाज ह.
(मुलगा एकटाच आहे.)
एक : एक गोठ सांगु तुला.
(एक गोष्ट सांगू तुला.)
एकधाव : एकधाव सांगाना तुला?
(एकदा सांगितलना तुला?)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

च

चुक (खिळा)

चुगली (लावालावी)

चमच (चमचा)

चटक (सवय)

चांद (चंद्र)

बाणाचे बिंदू जोडा

'च' बघ. 'च' ला ◯ कर.

चटक : यला चिहा पेयानी चटक लागी गयी.

(याला चहा प्यायची सवय लागली.)

चांद : आज चांदला गिऱ्याण लागना.

(आज चंद्राला ग्रहण लागले.)

चमच : एक चमच दवा ले.

(एक चमचा औषधे घे.)

चुगली : चुगली लावाना नही.

(लावालावी करायची नाही.)

चुक : भितला चुक ठोकेल ह.

(भिंतीला खिळा ठोकलेला आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

माळ
(माळ)

गळा
(घसा)

ळ

फळा
(फळा)

हाळ
(हौद)

डाळ (दाळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ळ’ बघ. ‘ळ’ ला ○ कर.

माळ : फुलाची माळ बनाडता.

(फुलांची माळ बनवतात.)

गळा : माना गळा दुखी रायना.

(माझा घसा दुखतो आहे.)

फळा : फळा काळा वह.

(फळा काळा आहे.)

हाळ : हाळ मं पाणी वह.

(हौदामध्ये पाणी आहे.)

डाळ : डाळ भात खा.

(दाळ भात खा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

हरीण
(हरण)

हाळ
(हौद)

ह

हाथ
(हात)

हाडूक (हाड)

हाकल
(चालव)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ह' बघ. 'ह' ला ◯ कर.

हाळ : हाळ मं पकी घाण वह.

(हौदामध्ये खूप कचरा आहे.)

हाकल : मय गाडी हाकलू.

(मी गाडी चालवतो.)

हाथ : रोज हाथ धवाना.

(रोज हाथ धुवावे.)

हाडूक : कुत्राला हाडूक पका आवडं.

(कुत्र्याला हाडं खूप आवडतात.)

हरीण : हरीण पकी भारी दिसं.

(हरीण खूप छान दिसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

झ

झेंडा (झेंडा)

झटका (धक्का)

झिंगा (झिंगे)

झिरा (झरा)

झगडा (भांडण / तंटा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'झ' बघ. 'झ' ला ○ कर.

झगडा : झगडा मोडाना ह.

(भांडण संपवायचे आहे.)

झिरा : झिरा आटी ग्या.

(झरा आटून गेला.)

झिंगा : झिंगानी चटनी करेल ह.

(झिंगाची चटणी केली आहे.)

झटका : पका मोठा झटका लागना.

(फार मोठा धक्का लागला.)

झेंडा : झेंडाला तीन रंग हत.

(झेंडाला तीन रंग आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ

दार (दरवाजा)

दुर (लांब)

द

बदक (बदक)

दगड (दगड)

दरी (दरी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' बघ. 'द' ला ◯ कर.

दार : दार लाव.

(दरवाजा बंद कर.)

दुर : डोंगर दुर वह.

(डोंगर लांब आहे.)

दगड : दगड उसल.

(दगड उचल.)

बदक : मिना बदक देख.

(मीना बदक बघ.)

दरी : दरी पकी खोल वह.

(दरी खूप खोल आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

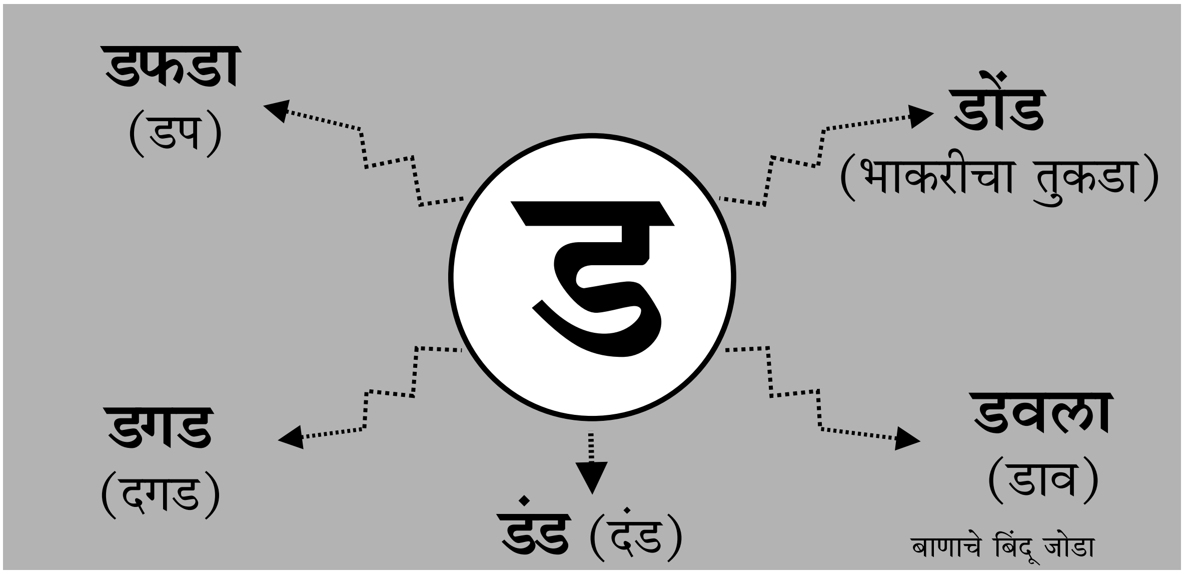

‘ड’ बघ. ‘ड’ ला ○ कर.

डगड : डगडनी खालं इचू ह.

(दगडाखाली विंचू आहे.)

डंड : चुकनास्त तुला डंड भरनाच पडीन.

(चुकलास तर तुला दंड भरावाच लागेल.)

डवला : एक डवला रसा दे.

(एक डाव रसा दे.)

डोंड : गायला एक डोंड टाक.

(गाईला एक भाकरीचा तुकडा टाक.)

डफडा : नंदी नाचाला डफडा वाजाडता.

(नंदीबैल नाचवायला डफ वाजवतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

ड ड ड ड

ड

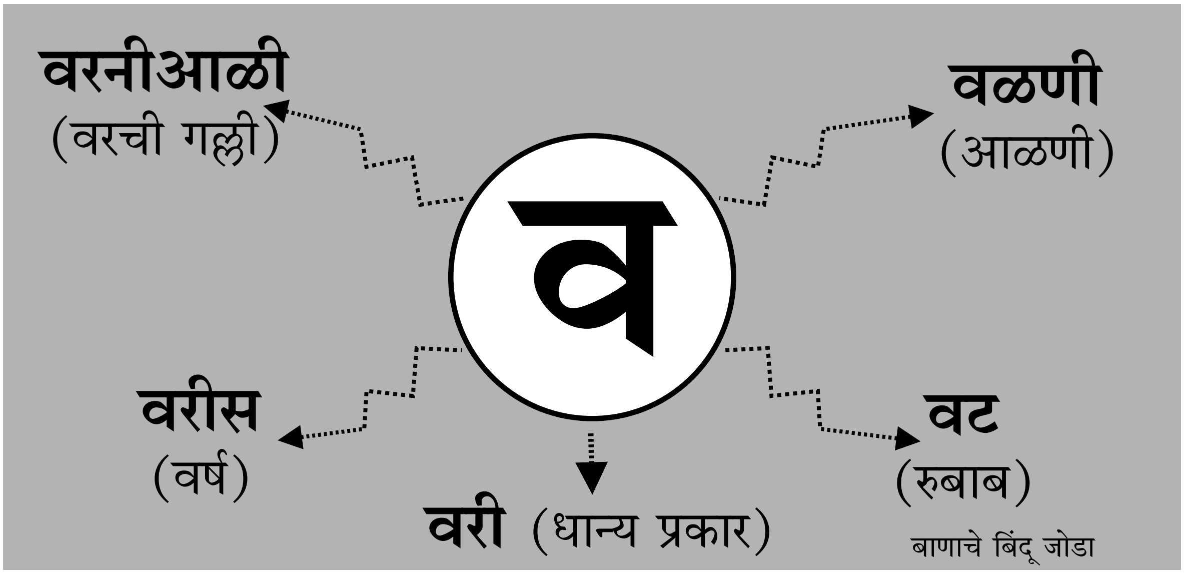

‘व’ बघ. ‘व’ ला ○ कर.

वट : हाव पका वट कर.

(हा फार रुबाब दाखवतो.)

वरीस : वरीसभर दाणा पुरतील ना?

(वर्षभर धान्य पुरेल ना?)

वरी : वरीनी भगर उपासला रांधता.

(वरीची भगर उपवासाला करतात.)

वळवी : वळणी डाळ रांधी.

(दाळ अळणी केली.)

वरनी आळी : भटू वरनीआळीमं राहा.

(भटू वरच्या गल्लीत राहतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

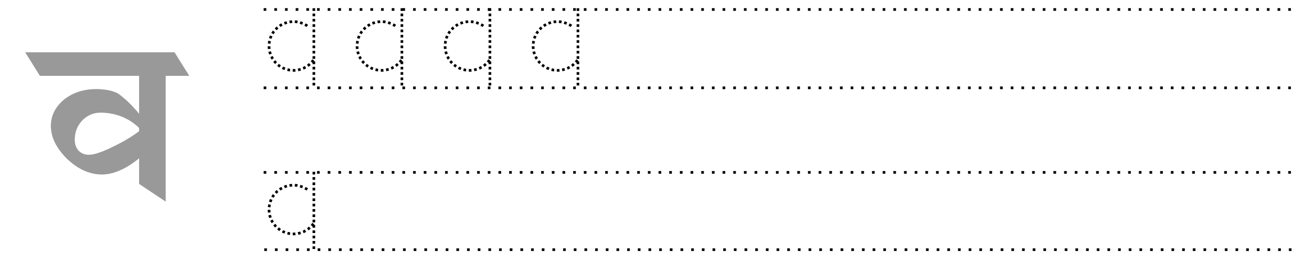

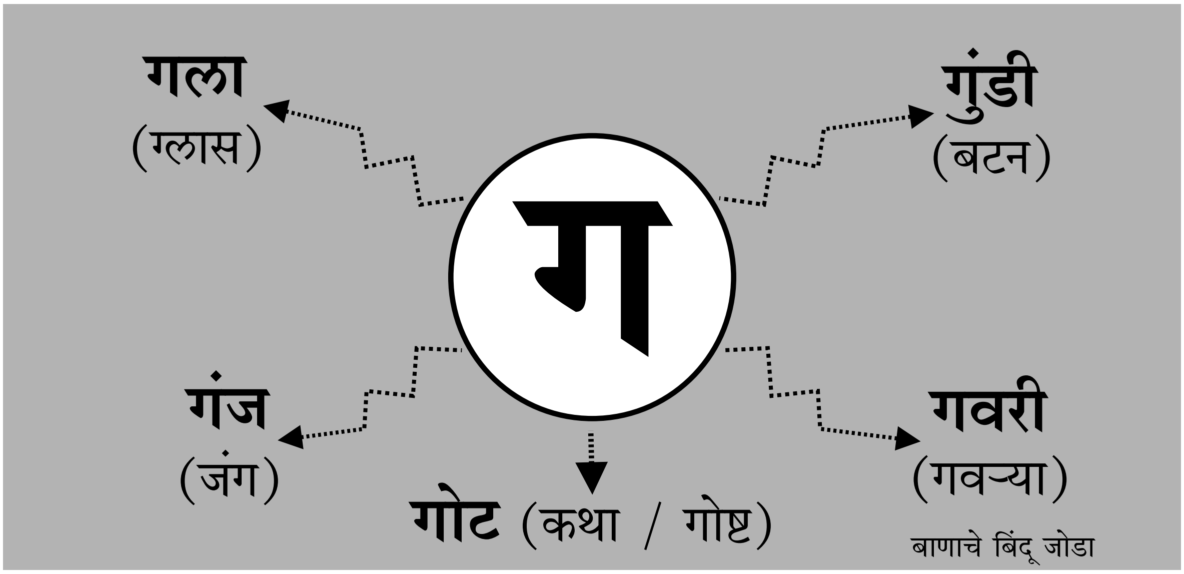

'ग' बघ. 'ग' ला ◯ कर.

गोट : डोंगऱ्यादेवमं गोट लावता.

(डोंगऱ्या देवाच्या कथा / गोष्ट सांगतात.)

गवरी : इस्तू पेटाडाला गवरी लावता.

(विस्तव पेटवण्यासाठी गवऱ्या लावतात.)

गंज : इळाला गंज चढ.

(विळाला गंज चढतो.)

गुंडी : कुडचीला च्यार गुंड्या हत.

(सदराला चार बटन आहेत.)

गला : एक गला पाणी लय.

(एक ग्लास पाणी आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ऐ

‘ऐ’ बघ. ‘ऐ’ ला ○ कर.

‘ऐ’ अक्षरापासूनचे शब्द कोकणा / कोकणी बोलीभाषेत नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

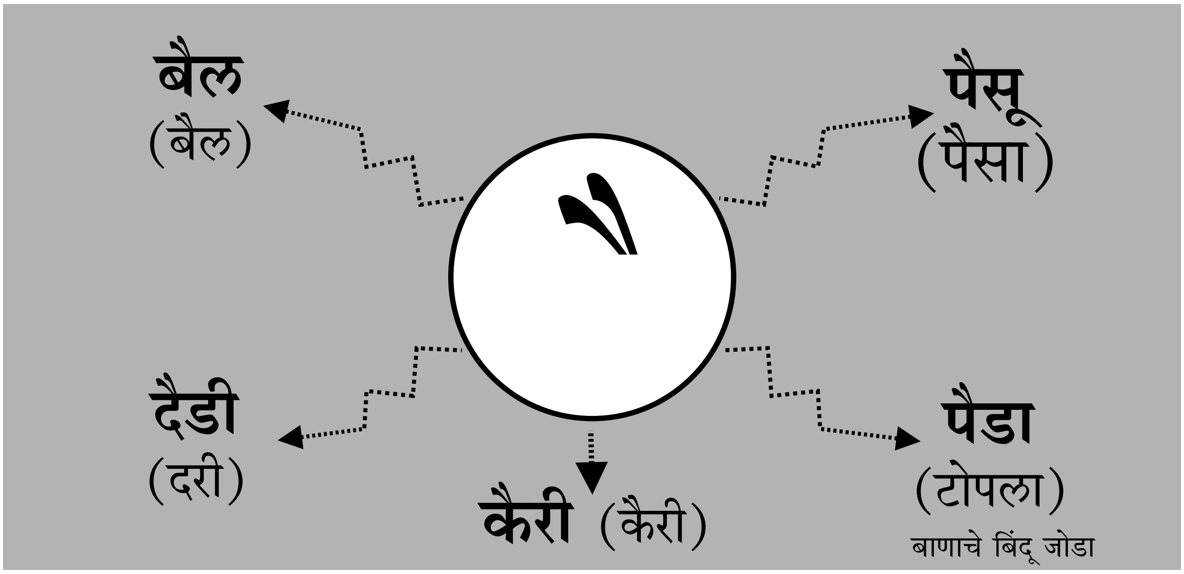

‘ ै’ बघ. ‘ ै’ ला ◯ कर.

पैसू : माफ पैसू वह.

(माझ्याजवळ पैसा आहे.)

पैडा : बैलसाला पैडाभर चारा लय.

(बैलांना टोपलभर चारा आण.)

कैरी : कैरी पकी खाटी वह.

(कैरी खूप आंबट आहे.)

दैडी : मय दैडी मं चारा कापाला जावू.

(मी दरीमध्ये चारा कापायला जातो.)

बैल : बैल वावर मं काम करं.

(बैल शेतात काम करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ै

ध य फ ओ ज श ो

ध

धुतरा (धोतरा)

धव (धुणे)

धग (गरम)

धरण (धरण)

धवळा (पांढरा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ध’ बघ. ‘ध’ ला ○ कर.

धवळा : धवळा रंग ह.

(पांढरा रंग आहे.)

धग : पाणी धगना का?

(पाणी गरम झालं का?)

धव : या बठा भांडा धव.

(हे सर्व भांडे धू.)

धुतरा : धुतराना फूल ह.

(धोतऱ्याचे फूल आहे.)

धरण : धरणमं पाणी हं.

(धरणात पाणी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

य

पाय (पाय)

नाय (होडी)

फुय (आत्या)

मय (मी)

गाय (गाय)

बाणाचे बिंदू जोडा

'य' बघ. 'य' ला ◯ कर.

पाय : मय पाय धवनाव.

(मी पाय धुतले.)

नाय : सिता नाय बनाड.

(सीता होडी बनवते.)

फुय : मय फुयनी घर जावू.

(मी आत्याच्या घरी जातो.)

मय : मय गावमं जावू.

(मी गावात जातो.)

गाय : गाय आमाला दुध दे.

(गाय आम्हाला दुध देते.)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

फ

फटुकडा (फटाका)

फणस (फणस)

फुगा (फुगा)

फाट (फांदी)

फुल (फुल)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘फ’ बघ. ‘फ’ ला ○ कर.

फटुकडा : दिवाळीला फटुकडा फोडता.

(दिवाळीला फटाके फोडतात.)

फाट : झाडनी फाट मुडनी.

(झाडाची फांदी तुटली.)

फणस : फणस खा.

(फणस खातो.)

फुगा : राजू फुगा फुगाड.

(राजू फुगा फुगवतो.)

फुल : फुल भारी राहा.

(फुल छान आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओळ
(रांग)

ओ

ओवाळ
(ओवाळणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ओ' बघ. 'ओ' ला ○ कर.

ओवाळ : देववरनी ताट ओवाळ.

(देवावरून आरतीचे ताट ओवाळ.)

ओळ : एक ओळमं उभा राह्या.

(एका रांगेत उभे राहा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

जाडा
(जाड)

जत्रा
(यात्रा)

ज

वजन
(वजन)

धज
(झेंडा)

कज (का?)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ज' बघ. 'ज' ला ○ कर.

जाडा : तो पका जाडा वह.

(तो खूप जाड आहे.)

जत्रा : माला जत्रा मं फिराला आवडं.

(मला यात्रेत फिरायला आवडते.)

वजन : तेना वजन पका वह.

(त्याचे वजन खूप आहे.)

कज : तू कज जास?

(तू का जातो?)

धज : गडला धज लावा.

(गडावर झेंडा लावा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

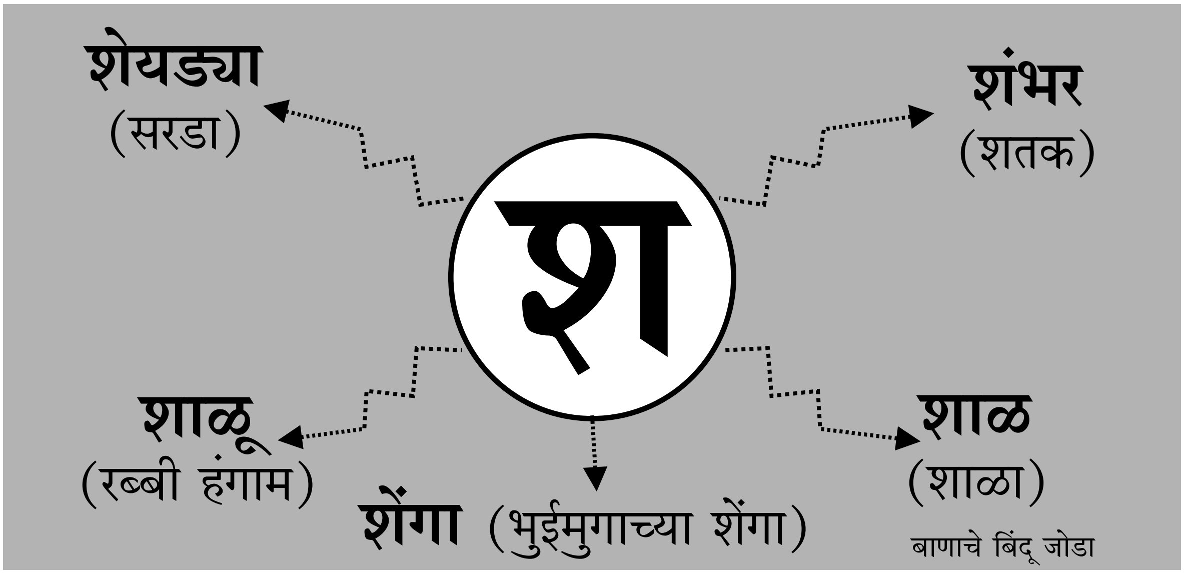

‘श’ बघ. ‘श’ ला ◯ कर.

शाळू : गहू शाळूना पीक ह.

(गहू रब्बी हंगामातील पीक आहे.)

शाळ : हाय आम्हनी शाळा ह.

(ही आमची शाळा आहे.)

शेयड्या : शेयड्या रंग बदलाड.

(सरडा रंग बदलतो.)

शंभर : शंभर रुप्याना बजार करी लय.

(शंभर रुपयाचा बाजार करून आण.)

शेंगा : शेंगा (टोळ्यामुंगन्या) जमीननी खालं राहत्या.

(शेंगा / भुईमुगाच्या जमिनाच्या खाली असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

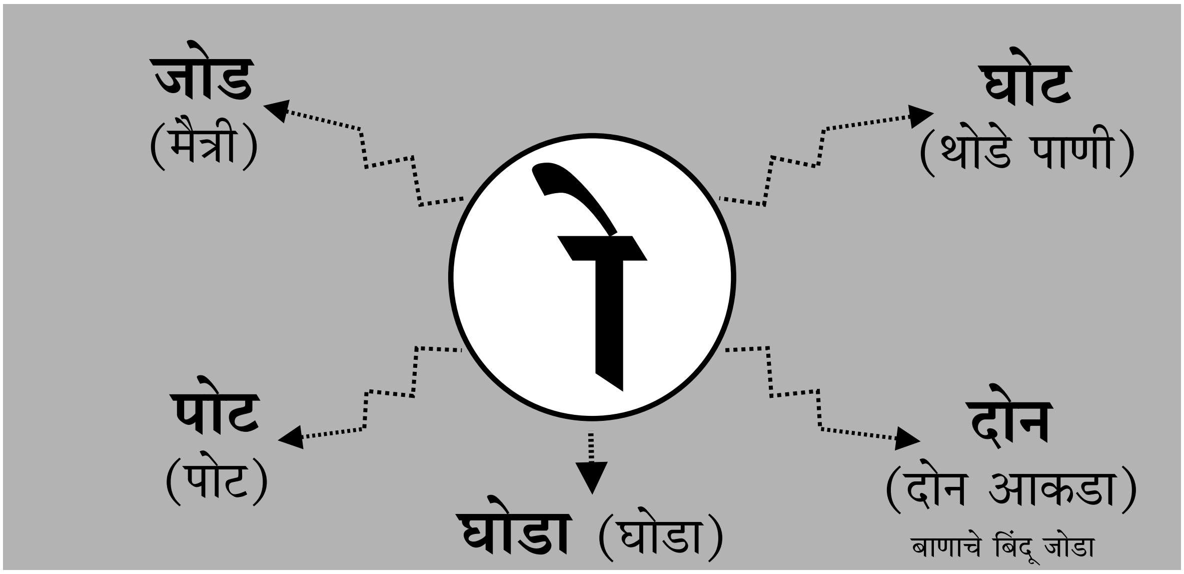

'ो' बघ. 'ो' ला ◯ कर.

घोडा : घोडा पका रवमं पळ.

(घोडा फार वेगाने धावतो.)

दोन : दोन रुप्यानी पेन दे.

(दोन रूपयाचे पेन दे.)

पोट : पोटला लागील तेवढा खा.

(पोटाला लागेल तेवढे खा.)

घोट : घोटभर पाणी दे.

(थोडे पाणी दे.)

जोड : आम्हनी पकी जोड ह.

(आमची फार मैत्री आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

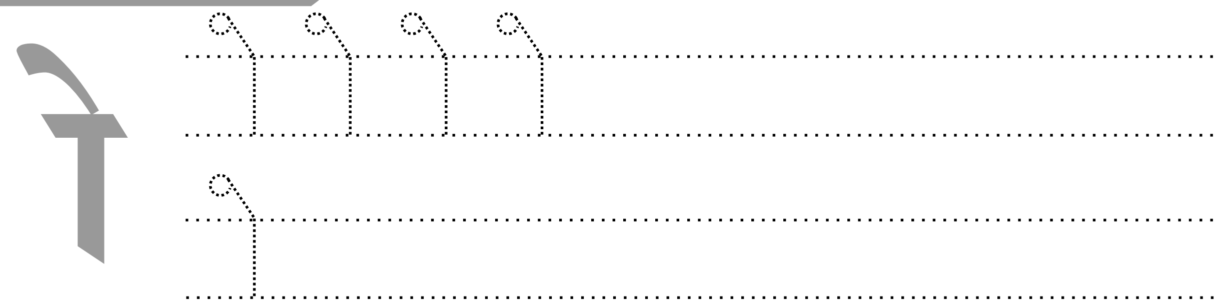

ण ख थ औ भ

ण

बाण (बाण)

घाण (कचरा)

गाणा (गाणे)

कणूस (कणीस)

लोसण (लसूण)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ण' बघ. 'ण' ला ○ कर.

घाण : घाण घाणनी पेटीमं टाका.

(कचरा कचरापेटीत टाका.)

बाण : विजू बाण लय.

(विजू बाण आण.)

गाणा : मय गाणा आयकू.

(मी गाणं ऐकतो.)

कणूस : चिडा कणूसवर बसता.

(चिमण्या कणसावर बसतात.)

लोसण : लोसण पालामं टाक.

(भाजीत लसून टाक.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

ण ण ण ण

ण

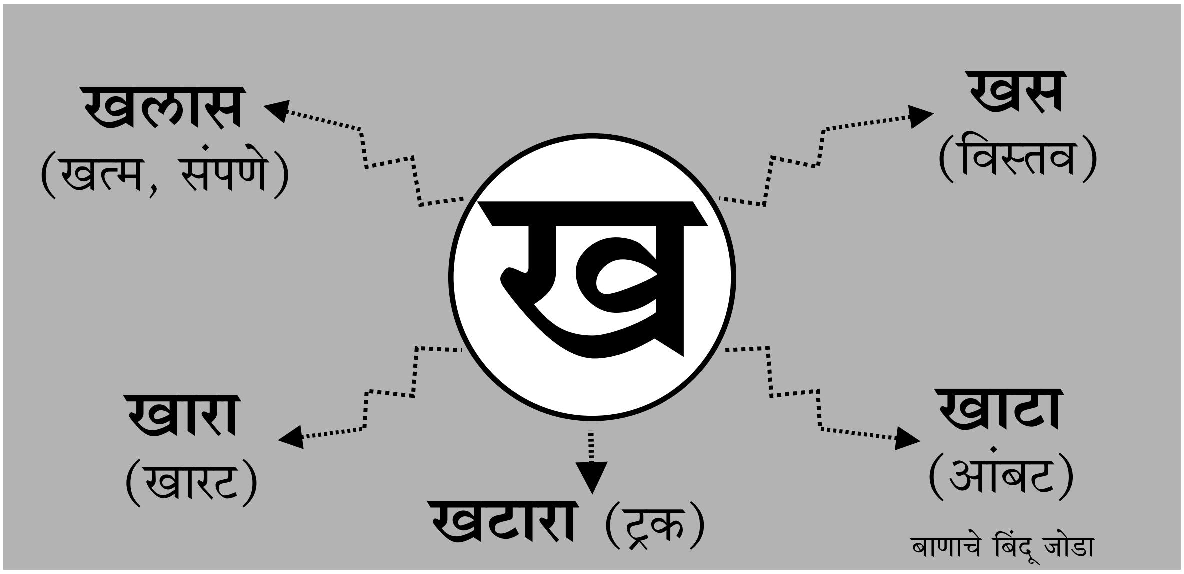

'ख' बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खटारा : खटारामं सामान भरता.

(ट्रकमध्ये सामान भरतात.)

खाटा : बोरा खाटा लागता.

(बोर आंबट लागतात.)

खारा : मीठ खारा लाग.

(मीठ खारट लागते.)

खस : चुल्हामं खस हं.

(चुलीत विस्तव आहे.)

खलास : रवन खलास व्हय ग्या.

(खेळ संपला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ख

खखखख

ख

नाथ
(वेसण)

लाथ
(लात)

थ

थोडुका
(थोडासा)

गोथ
(गोत्र)

थडगा (खोड)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘थ’ बघ. ‘थ’ ला ○ कर.

नाथ : बैलला नाथ बांध.

(बैलाला वेसण बांध.)

लाथ : तो लाथ मारं.

(तो लाथ मारतो.)

थोडुका : हाय सालला थोडुकाज पाणी पाडणा.

(ह्या वर्षी थोडासाच पाऊस पडला.)

गोथ : तेना गोथ काणता?

(त्याचे गोत्र कोणते आहे?)

थडगा : थडगा पका जाड वह.

(खोड खूप जाड आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औंद
(यंदा)

औ

औकात
(लायकी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'औ' बघ. 'औ' ला ○ कर.

औंद : औंद कमी पाणी पडना.

(यंदा कमी पाऊस पडला.)

औकात : औकातमं राह्यजं.

(लायकीनुसार राहायचं.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

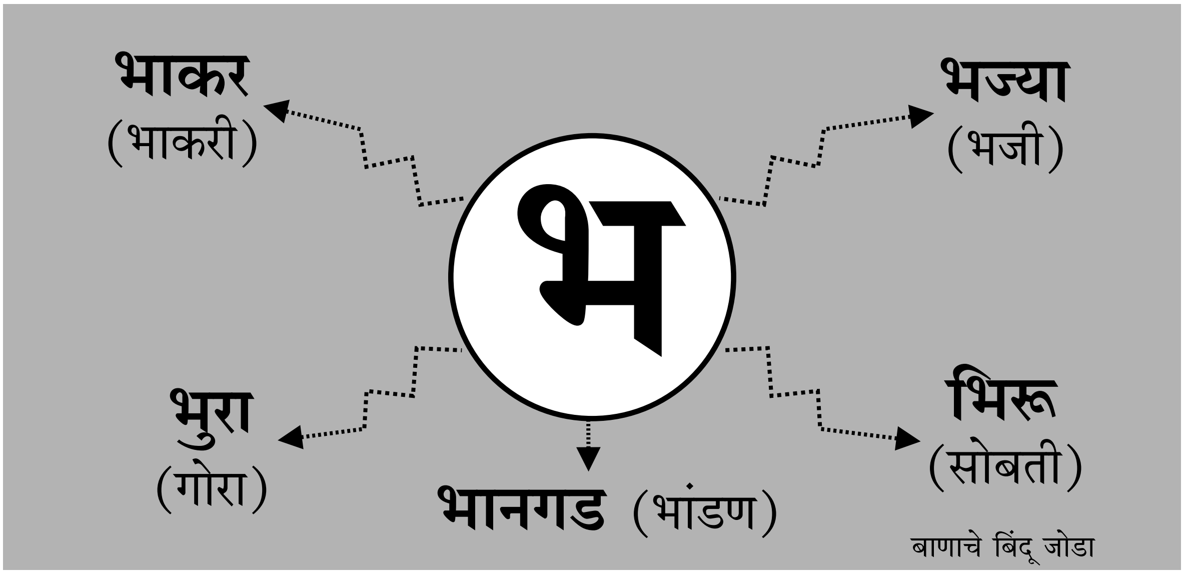

‘भ’ बघ. ‘भ’ ला ◯ कर.

भाकर : मय भाकर खावु.

(मी भाकरी खातो.)

भज्या : आया भज्या दे.

(आई भजी दे.)

भुरा : तो भुरा वह.

(तो गोरा आहे.)

भिरू : दिलू तेना भिरू वह.

(दिलू त्याचा सोबती आहे.)

भानगड : राजू रोज भानगड करं.

(राजू रोज भांडण करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

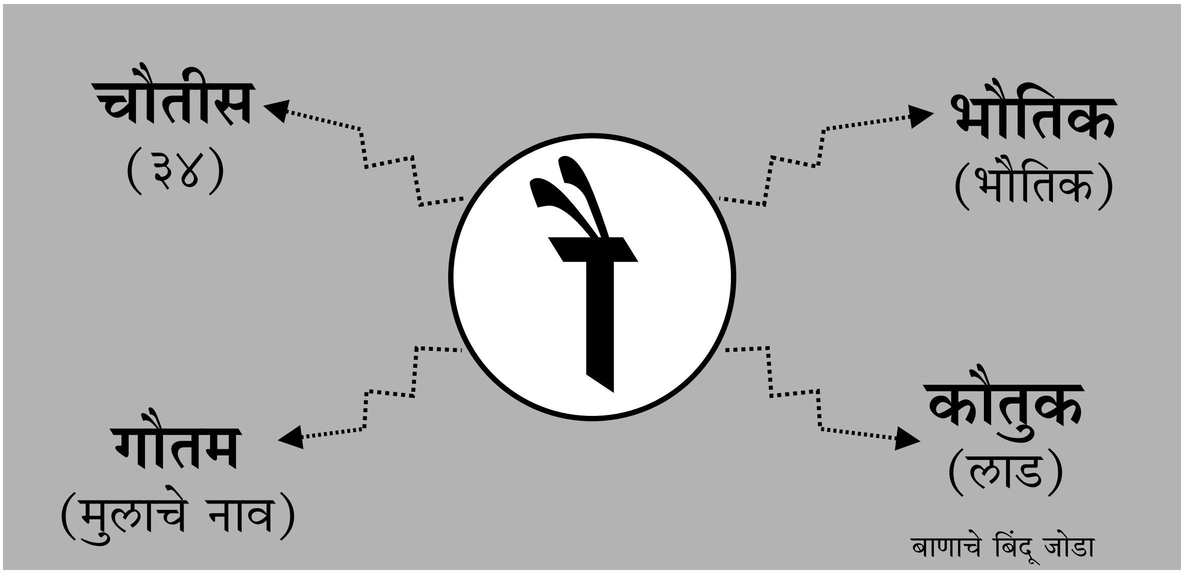

‘ ै ’ बघ. ‘ ै’ ला ◯ कर.

कौतुक : धाखला पोऱ्याचा कौतुक करता.

(लहान मुलांचा लाड करतात.)

गौतम : गौतम शाळमं जा.

(गौतम शाळेत जा.)

भौतिक : शाळमं भौतिक सोय हत.

(शाळेत भौतिक सुविधा आहेत.)

चौतीस : पहिलीमं चौतीस पोऱ्या हत.

(पहिलीत चौतीस मुले आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

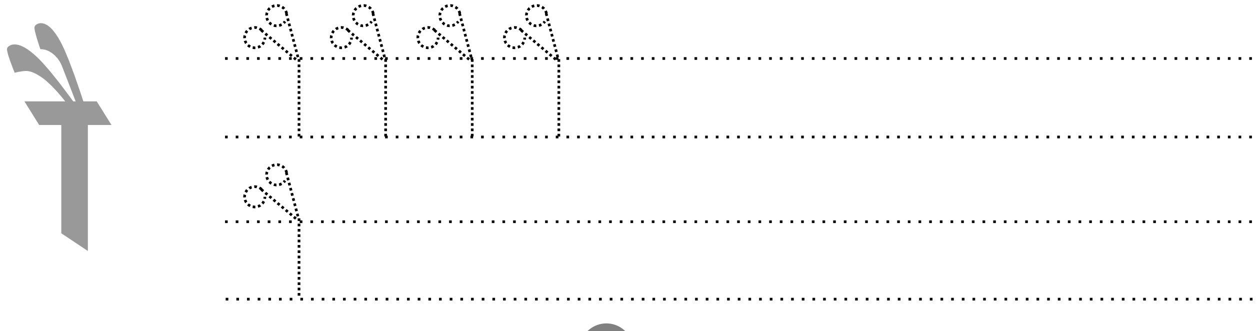

ट ढ ठ छ ष

ट

उट
(उंट)

ताट
(ताट)

ऊगरट
(ऊगरट)

चटक
(सवय)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ट’ बघ. ‘ट’ ला ○ कर.

उट : उटला वाळवंटना जहाज म्हणता.

(उंटाला वाळवंटाचा जहाज म्हणतात.)

ताट : मय ताट मना जेवण पुरा खावू.

(मी ताटातील जेवण पूर्ण खातो.)

ऊगरट : मठ मुंग या ऊगरट राता.

(मठ मुग हे ऊगरट राहतात.)

चटक : यला चिहा पेयानी चटक लागी गयी.

(याला चहा प्यायची सवय लागली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

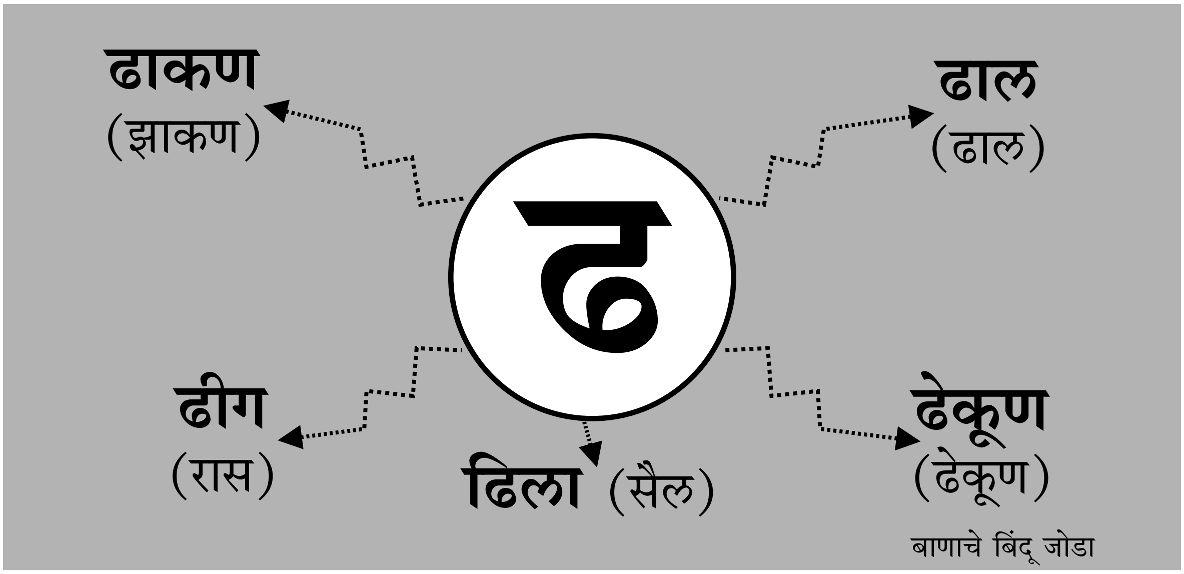

'ढ' बघ. 'ढ' ला ◯ कर.

ढाकण : डबाना ढाकण लाव.

(डब्याचे झाकण लाव.)

ढाल : ती ढाल देख.

(ती ढाल बघ.)

ढीग : धान्यना ढीग.

(धान्याची रास.)

ढेकूण : ढेकूण रंगत पे.

(ढेकूण रक्त पितो.)

ढिला : कुडची माला ढिला यह.

(सदरा मला सैल होतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

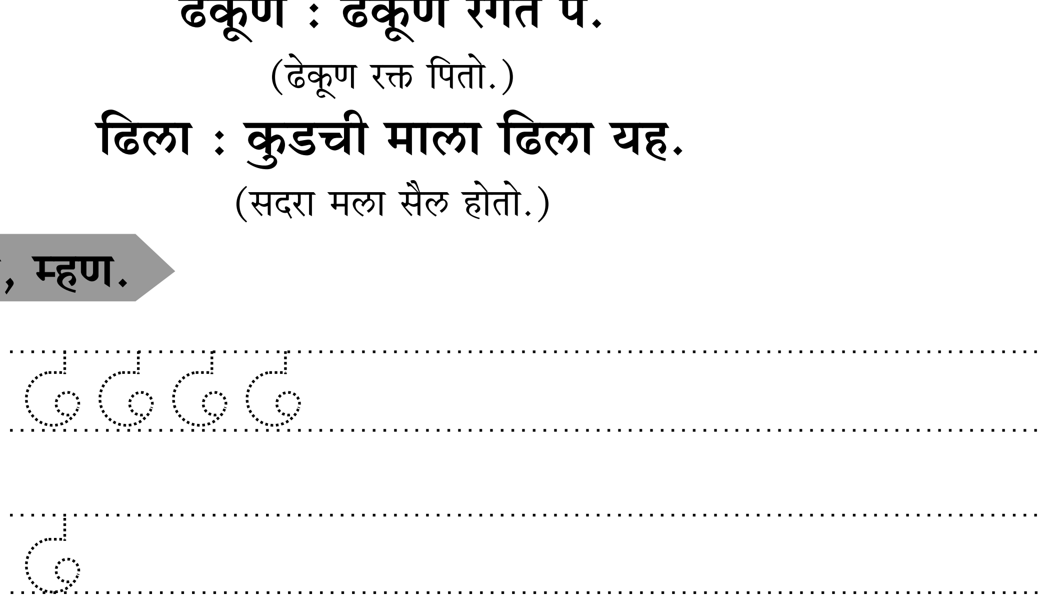

ठ

ठिकरी (लगोरी)

ठोकर (टक्कर)

ठसा (ठसा)

ठिकाण (जागा)

ठिणगी (ठिणगी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ठ’ बघ. ‘ठ’ ला ○ कर.

ठिकरी : ठिकरी पाडी रवू चाला.

(लगोरी खेळू चला.)

ठोकर : दोन गाड्याची ठोकर व्हयनी.

(दोन गाड्यांची टक्कर झाली.)

ठसा : रामू ठसा उमटाड.

(रामू ठसा उमटव.)

ठिणगी : ठिणगी पडीनी घर पेटना.

(ठिणगी पडून घर पेटले.)

ठिकाण : वारुळ मुंग्याचा रावाना ठिकाण वह.

(वारुळ मुंग्यांचे राहण्याचे ठिकाण आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

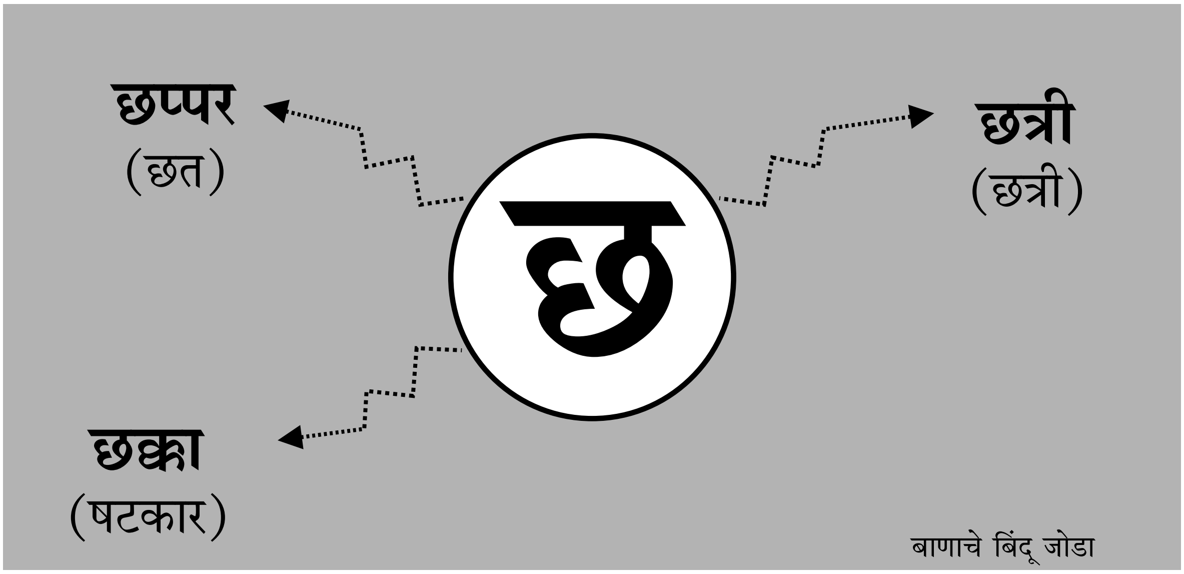

‘छ’ बघ. ‘छ’ ला ○ कर.

छत्री : पावसाळामं छत्री वापरता.

(पावसाळ्यात छत्री वापरतात.)

छप्पर : वादळमं छप्पर उडी ग्या.

(वादळात छत उडून गेले.)

छक्का : कोहली पका छक्का हाण.

(कोहली खूप षटकार मारतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

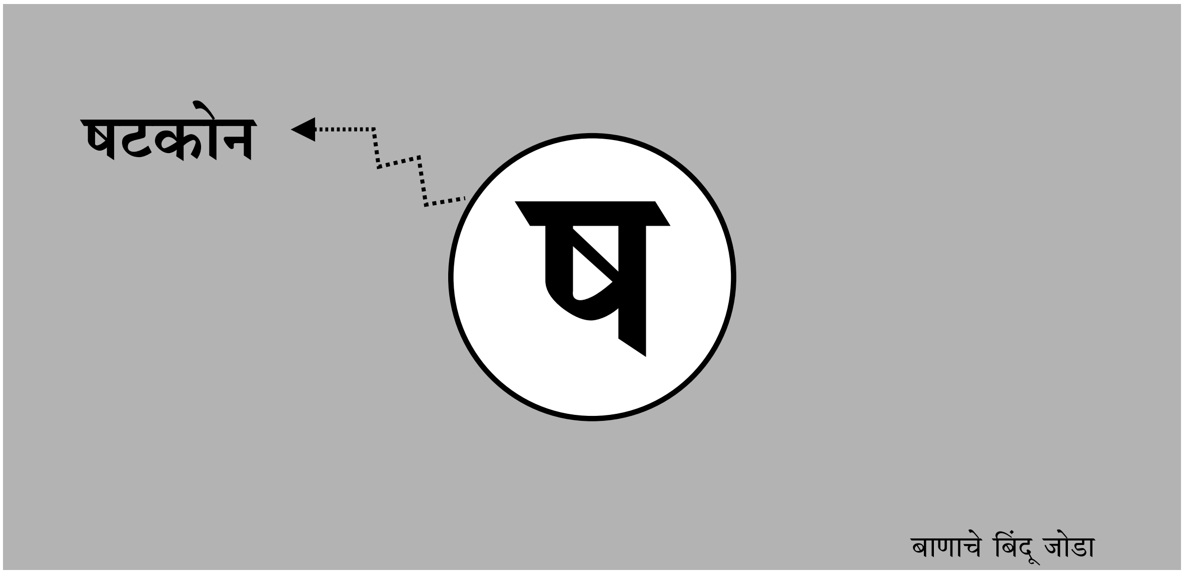

'ष' बघ. 'ष' ला ◯ कर.

षटकोन : तो षटकोननी आकृती काढ.

(तो षटकोनची आकृती काढतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ष

ष ष ष ष

ष

कविता गाणे

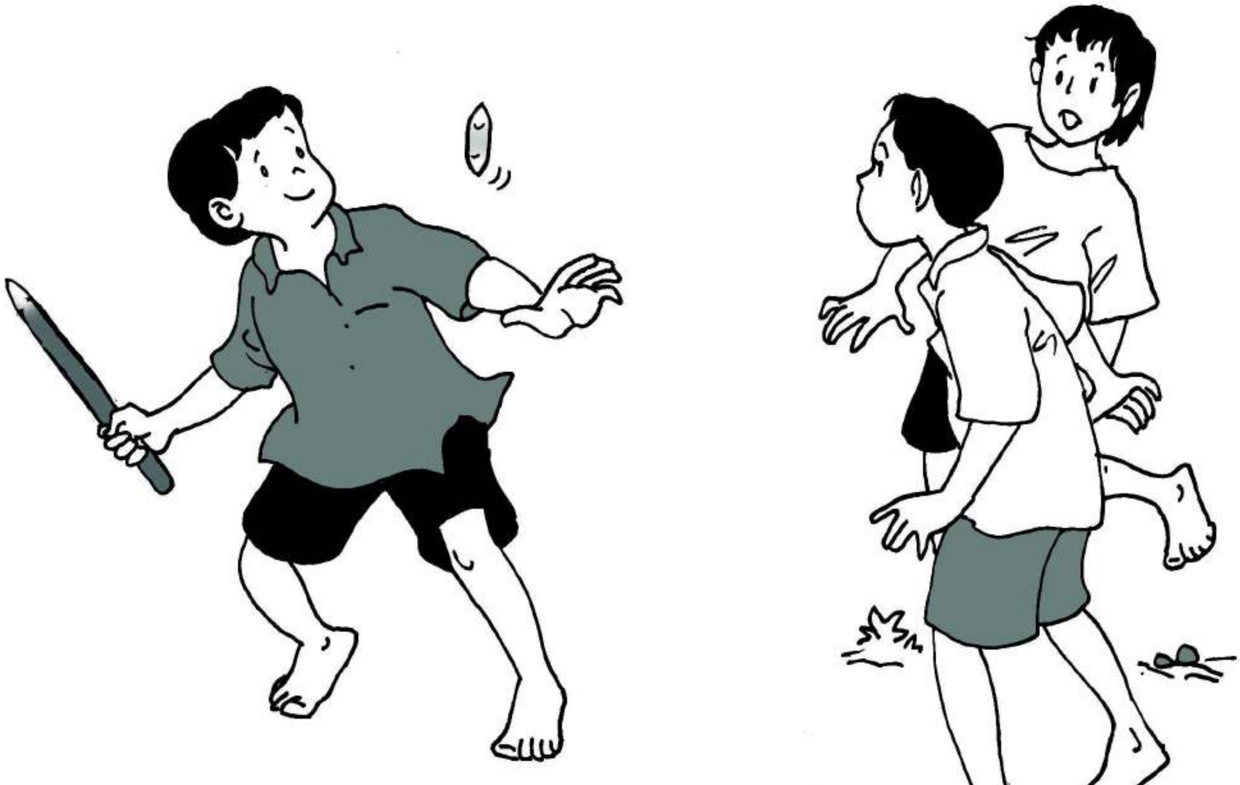

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

◆ चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)

◆ पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.

◆ आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?

◆ पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?

◆ गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

◆ शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

◆ अग्गोबाई- ढग्गोबाई

◆ लागली कळ - केवढी झळ

◆ लागली फार - पाण्याची धार

◆ उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

◆ वारा गरा गरा   सो सो सूम
ढुम ढुम ढुम   चम चम छडी

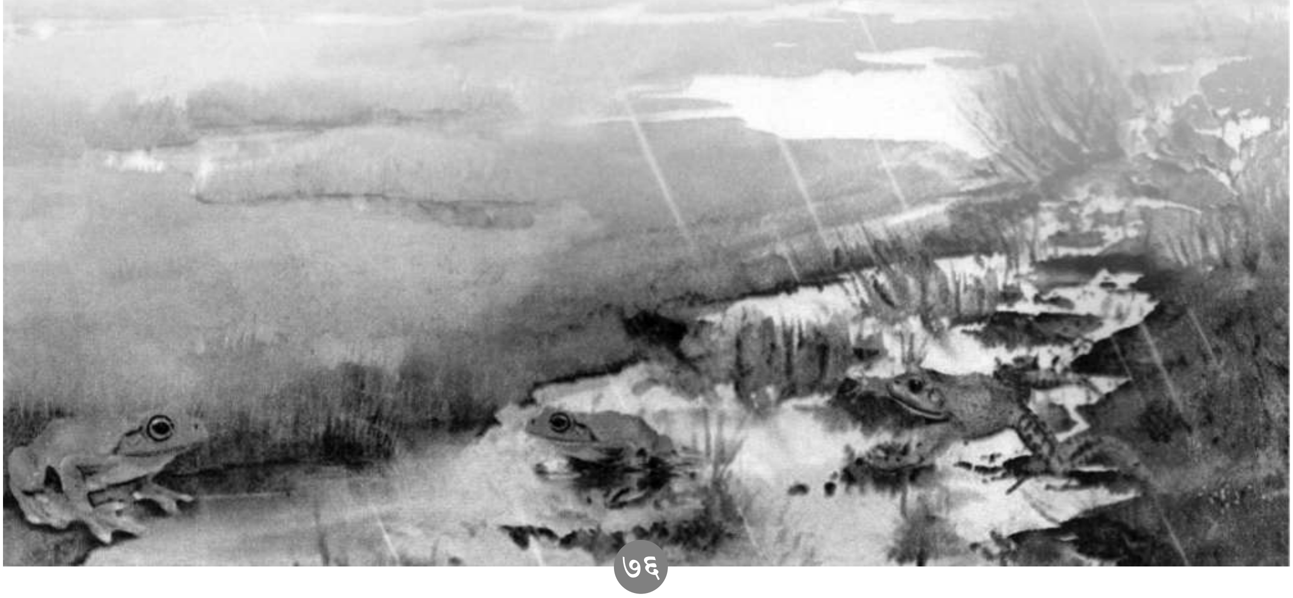

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

नादानुसार शब्द. ऐका व म्हणा.

भर भर भर

पों पों पों

छुम छुम छुम

विद्यार्थ्यांना इतर शब्द विचारावेत.

‘आई, मला दे ना.’
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

- विद्यार्थ्यांना घोड्याचे चित्र दाखवावे. घोड्याचे वर्णन विद्यार्थ्यांकडून करून घ्यावे.
- प्राणी ओळखा - उपयोग सांगा असा खेळ गटागटात शिक्षकांनी घ्यावे.

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे?

ऐका म्हणा. (विद्यार्थ्यांकडून कविता तालासुरात गाऊन घ्यावी.)

१. चांदण्या कव्ह दिसत्या?
(चांदणे केव्हा दिसतात?)
२. मोर कठ राहा?
(मोर कुठे राहतो?)
३. मासू कठ राहा?
(मासा कुठे राहतो?)
४. तुमनी आयानीविषय माहिती सांग?
(आपल्या आईविषयी माहिती सांगा?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? अभिनयासह मोठ्याने म्हणवून घेणे. आणि संबंधित प्रश्न विचारणे. प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. तुम्ही सकाळी किती वाजता उठता?

२. तुम्ही किती तास झोपता?

३. तुम्ही तुमच्या आई-बाबाला कामात मदत करता का?

असे प्रश्न कविता शिकवण्यापूर्वी विद्यार्थ्यांना विचारावे.

गाडी आली.. गाडी आली

गाडी उनी, गाडी उनी (गाडी आली गाडी आली)

- कविता तालासुरात अभिनयासह विद्यार्थ्यांना म्हणावयास सांगणे.
- विद्यार्थ्यांकडून कृती करून घेणे.
- विद्यार्थ्यांना एकामागे एक असे उभे करून आगगाडी तयार करून घेणे व कृती करून घेणे.
- विद्यार्थ्यांना आगगाडीचे चित्र दाखवून रेल्वेविषयी चर्चा करायला सांगणे व माहिती देणे.

नादानुकारी शब्द शोधावयास सांगणे.

जसे : पळा रे - मारा रे

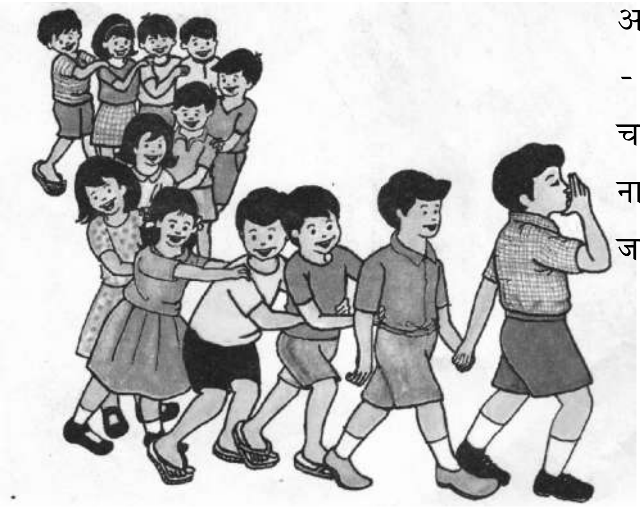

वेड कोकरु

१. तुम्हनी घर बकऱ्या हंत का?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)
२. तुम्ही मेंढू देखेल का?
(तुम्ही मेंढी पाहिली का?)
३. मेंढूना पिल्लूकला काय सांगतास?
(मेंढीच्या पिल्लूला काय म्हणतात?)

नादानुकारी शब्द
थकलं - चुकलं

भ्यालं - आलं
दिसलं - हसलं

उशीत - कुशीत
बघून - दमून

चित्र दाखवा.
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

कविता विद्यार्थ्यांकडून तालासुरात म्हणून घेणे.
- तुम्हाला गाणे म्हणायला आवडतं का? आवडत असल्यास दोन-तीन विद्यार्थ्यांना गाणे म्हणायला सांगावे. (विद्यार्थ्यांनी बोलीभाषेत गाणे म्हटले तरी चालेल.)
- तुम्हाला वाद्यांची नावे माहित आहेत का? नावे सांगा?
- कवितेमध्ये कोणकोणत्या प्राण्यांची नावे आली आहेत? (विद्यार्थ्यांनी बोलीभाषेत उत्तर दिले तरी चालेल.)
- तुम्हाला माहित असलेल्या इतर प्राण्यांची नावे सांगा.

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.

मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.

आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता - बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी
बालभारती
वर्ग पहिला

बोलीभाषा माडिया

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : माडिया

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : कालिदास घोसरे, चंदा कोरचा, निर्मला हेडो,
दुलसा रापंजी, विज्जा मडावी, वासुदेव कोडापे

कार्यपुस्तिका : लेखन - निर्मला हेडो, कालिदास घोसरे,
वासुदेव कोडापे

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

माझे पान

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

चित्रात कोण कोणते प्राणी दिसतात?

बाताता चित्र?

निमा पुतोनी ने?

निक बेवबे व जनवर नाग पोरोहक पुतोनीन अव वेहा?

- विद्यार्थ्यांना जवळ बोलवून बोट ठेवून विचारणे.
- चित्रे वाघ सिंह - बोली भाषेत विचारणे.
- अजून मुलांना माहित असलेले शब्द विचारा.
- मुलांना बोलके करा.

विद्यार्थ्यांना प्राण्यांचा आवाज काढायला लावा.

हेर्रे/एटीता लेंग तेंडा.

नेई दा लेंग तेंडीस तोहा.

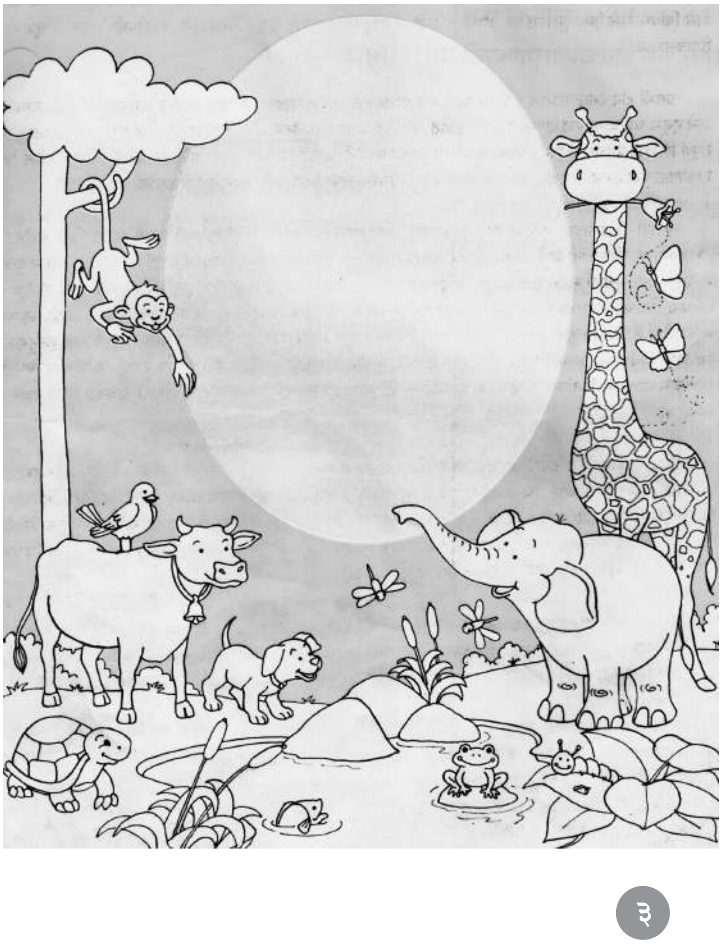

एटी/हेर्रे (बकरी)
केकळे (खेकडा)
कोळका पिटे (चिमणी)
कबुतर (कबुतर)
पेते (मुंगी)
काकाळ (कावळा)
गोगुळ (कोंबडा)
पद्दी (डुक्कर)
हानाल/डोक्के (पाल)
हुपे (उंदीर)
कारयाल तलूर (काळी कोंबडी)
एळजी (अस्वल)
निराल (बिबट्या)
कोलयाल (कोल्हा)
मिच्चो (विंचू)
तरास (साप)
बिलाल/पुसाल (मांजर)

चित्र कथा

नावा करसना (माझे खेळ)

चित्रांग हुळा. चित्रानागा बाताल बाताल दिसीहतांग अदू वेहा? (चित्र बघ. चित्रात काय काय दिसते ते सांग?)

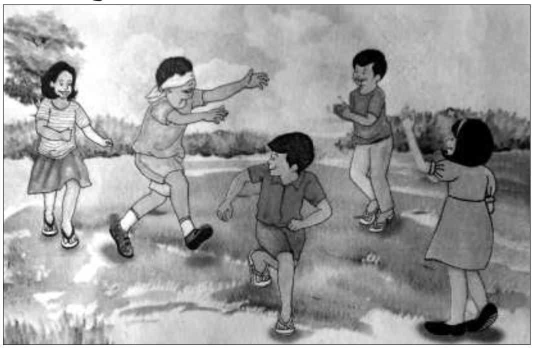

चित्र १
१. पेकोर बाताल कियलातोर?
(मुले काय करीत आहेत?)
२. चित्रात पिंलाग बेचोक मंतांग?
(चित्रात मुली किती आहेत?)
३. चित्रात पेकोर बेचवोर मंतोर?
(चित्रात मुले किती आहेत?)

चित्र २
१. पेकोर बेद केरसना करसीलातोर?
(मुले कोणते खेळ खेळत आहेत?)
२. चित्राते बाताल बाताल दिसीहतांग?
(चित्रात काय काय दिसत आहेत?)
३. चित्राते बेचोक लोहकू दिसीहतांग?
(चित्रात किती घरे दिसतात?)

चित्र ३
१. पेकोर बातांग करसीलातोर?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
२. बेचवोर पेकोर करसीलातोर?
(किती मुले खेळ खेळत आहेत?)
३. बेचोक पिलांग मंतांग?
(किती मुली आहेत?)

चित्र ४
१. पेकोर बेगा उदीतोर?
(मुले कोठे बसले आहेत?)
२. पेकोर बेदू करसला करसींतोर?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
३. रेंड चूटींग दोहता पिला बेद रंगता झगा लावेकिता? केरता?
(दोन वेणी घातलेली मुलगी कोणत्या रंगाची स्कर्ट घातलेली आहे?)

नावा करसना (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

◆ विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा.
खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

◆ वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

नावा गोत्याल (माझे मित्र)

नावोर पकाय गोत्यालोर मंतोर. (माझे खूप सारे मित्र आहेत.)
निवा गोत्यानांग पोलोंग वेहा. (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

चित्र १

१. चित्राते बेचवोर पेकोर मंतोर?
(चित्रात किती मुले आहेत?)

२. चित्रातागा बेचोक मर्रांग मंतांग?
(चित्रात किती झाडे आहेत?)

३. चित्रातागा बेचोक पिलांग मंतांग?
(चित्रात किती मुली आहेत?)

चित्र २

१. चित्राते बेचोक पिटेंग दिसीहतांग?
(चित्रात किती पक्षी दिसतात?)

२. पेकाल बाताल पोयालातोर?
(मुलगा काय पकडत आहे?)

३. बेद रंगतांग पुंगाक मंतांग?
(कोणत्या रंगाचे फुले आहेत?)

चित्र - ३

१. चित्राते बेद तरास दिसीहता?
(चित्रात कोणता साप दिसत आहे?)

२. चित्राते पेकाल बोनासंगे करसींतोर?
(चित्रात मुलगा कोणासोबत खेळत आहे?)

३. चित्रात बेचोक पुंगाक पुयतांग?
(चित्रात किती फुले फुलली आहेत?)

चित्र - ४

१. येरतागा बाताल दिसीहता?
(पाण्यात काय दिसत आहेत?)

२. बंडातागा बाताल उदीता?
(दगडावर काय बसले आहे?)

३. येरतागा ओसो बातांग बातांग मंतांग?
(पाण्यात अजून कोणकोण राहतात?)

नावा गोत्याल (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

नावा लोतोर (माझे कुटुंब)

(चित्र हुळा. केंजा. चित्रानांग पोतोंग/पोलोय वेहा.)
चित्र बघ. ऐक. चित्राविषयी गप्पा मार.

१. मिवा लोतागा बोर बोर मंतोर?
(तुमच्या कुटुंबात कोणकोण राहतात?)
२. बगीच्यातागा लोकूर बाताल कियला वायतोर?
(बगीच्यात लोक कशासाठी येतात?)

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

चित्र क्र. १
१. पिला यायानू बाताल ताल्कीहता?
(मुलगी आईला काय विचारत आहे?)
२. यायाल बाताल कियलाता?
(आई काय करत आहे?)
३. यायाल बातालतगा उदीस मता?
(आई कशावर बसली आहे?)

चित्र क्र. २
१. बाबाल मर्रांक बाताल हियलातोर?
(बाबा झाडांना काय देत आहेत?)
२. पिला बाबान बाता ताल्कीहता?
(मुलगी बाबाला काय विचारत आहे?)
३. बगीच्यातागा बेदबेद रंगतांग पुंगेहक। पुंगाक मंतांग?
(बागेत कोणकोणत्या रंगाची फुले आहेत?)

चित्र क्र. ३
१. पेकोर बाताल कियतोर?
(मुले काय करीत आहेत?)
२. पेकोर बातांग करसलातोर?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
३. पेकोरा कैदे बाताल मंता?
(मुलाच्या हातात काय आहे?)

चित्र क्र. ४
१. बगीच्यांते बोर उदिस मंतोर?
(बागेत कोण बसले आहेत?)
२. दादा-बावी बेगा उदिस मंतोर?
(आजी-आजोबा कुठे बसले आहेत?)
३. पिला बाताला वेहलाता?
(मुलगी काय सांगत आहे?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा)

१. चित्राते बाताल दिसीहता?

(चित्रात काय दिसते?)

२. पनेंग बेचोक मंतांग?

(बेडूक किती आहेत?)

३. पनेंग बारा कियलतांग?

(बेडूक काय करत आहे?)

४. कोंगान हळीस पनेंग बगा हतूंग?

(बगळ्याला पाहून बेडूक कुठे गेले?)

५. पनेंग बातातगा उकाळ दोहतूंग?

(बेडूकांनी कशाला झोका बांधला?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना
'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
(शिकारी - जाळं - दाणे-
कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून
सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

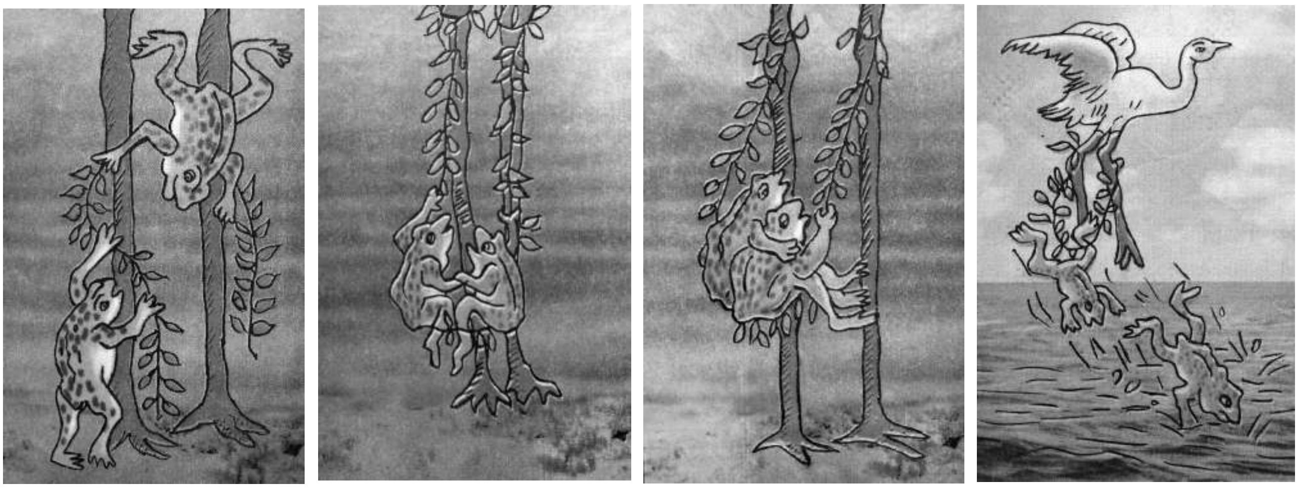

नावा शाळा (माझी शाळा)

चित्र क्र. १

१. चित्रातागा बेव पोलोंग दिसीहतांग?

(चित्रात कोणत्या गोष्टी दिसतात?)

२. इदू लोन बाताता मंता?

(हे घर कशाचे आहे?)

३. पेकोर बातांग करसीलात्तोर?

(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)

चित्र क्र. २

१. मास्तरबाई बाताल किसोर मंता?

(शिक्षिका काय करीत आहे?)

२. वर्गाते बातांग-बातांग चित्रांग वेळतोर वेळता मंतांग?

(वर्गात कशा-कशाचे चित्र लावले आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

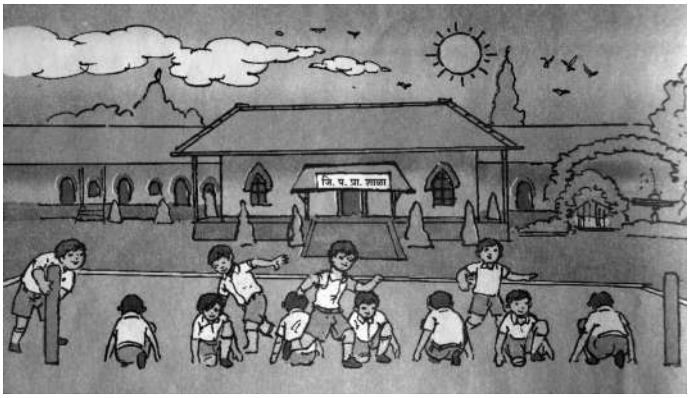

चित्र क्र. २

गंमत शोध

(चित्र हुळा, अगाडांग गंमत परका, वेहा.)
चित्र बघ. त्यातल्या गमती शोध, सांग.
१. डूवाल बाताल कियालाता?
(वाघ काय करीत आहे?)
२. पिटेंग बाताल कियलातांग?
(पक्षी काय करीत आहेत?)
३. मोलूल संगणकतागा बाताल हूळीलाता?
(ससा संगणकात काय बघत आहे?)
४. एमिल मर्रापोरो तरंगीता ये?
(कासव झाडावर चढते का?)
५. एल पुसालतून वेरयीता ये?
(उंदीर मांजराला घाबरते का?)
६. कोर्रतूकू कोहक वांतांगे?
(कोंबडीला शिंगे फुटतात का?)
७. गोर्रेता तलातागा कोरदा कुकूर ओसो दाढींग/मिसांग मंतांगे?
(मेंढीच्या डोक्यावर कोंबड्याचा तुरा आणि दाढी मिशा येतात का?)

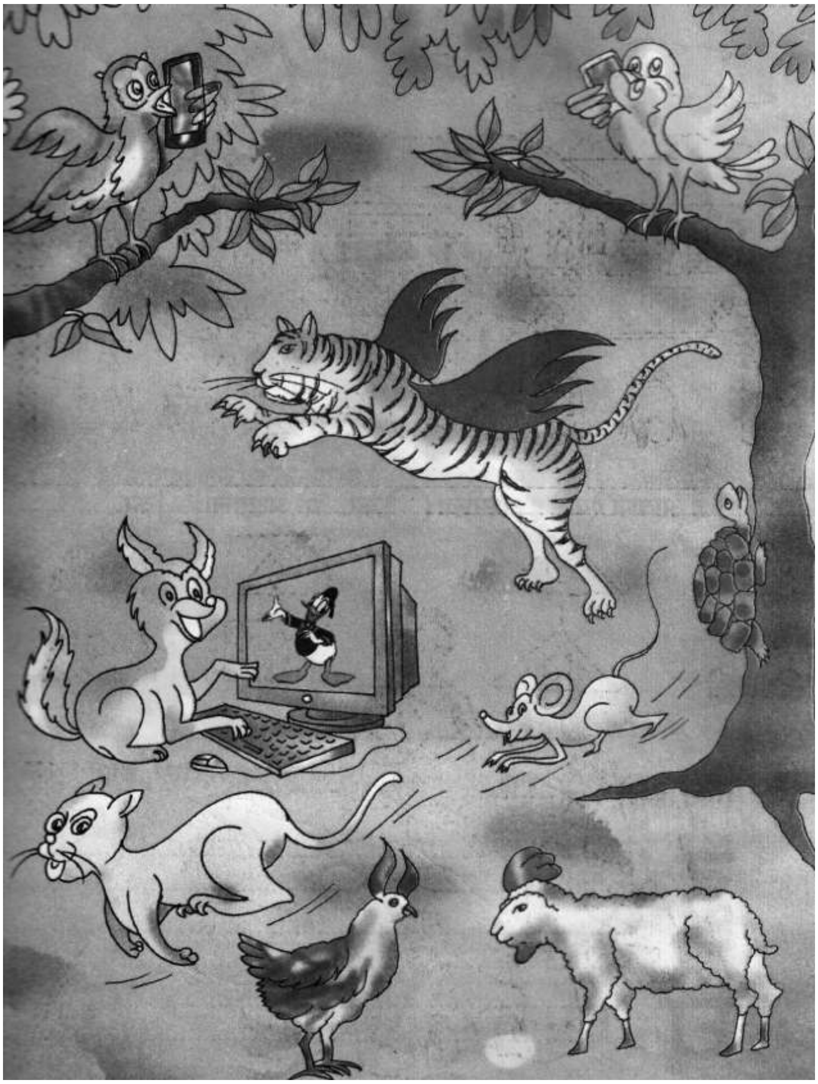

कुत्रा मांजर काय बोलतात

(चित्र हुळा. केंजा. चित्रानांग पोतोंग/पोलोय वेहा.)
चित्र बघ. ऐक. चित्राविषयी गप्पा मार.

- चित्राचं निरीक्षण करून चित्राविषयी मुलांना मोठ्याने बोलायला सांगावे.

- चित्रासंबंधी प्रश्न विचारून विद्यार्थ्यांना मोठ्याने उत्तर देण्यास प्रोत्साहित करावे.

जसे : चित्रांत काय दिसते?
कोण कोण दिसतं?
चित्रातील प्राणी तुमच्या घरी आहेत का?
कुत्रा, मांजर एकमेकांशी काय काय बोलत असतील?

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.
- विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.
- चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.

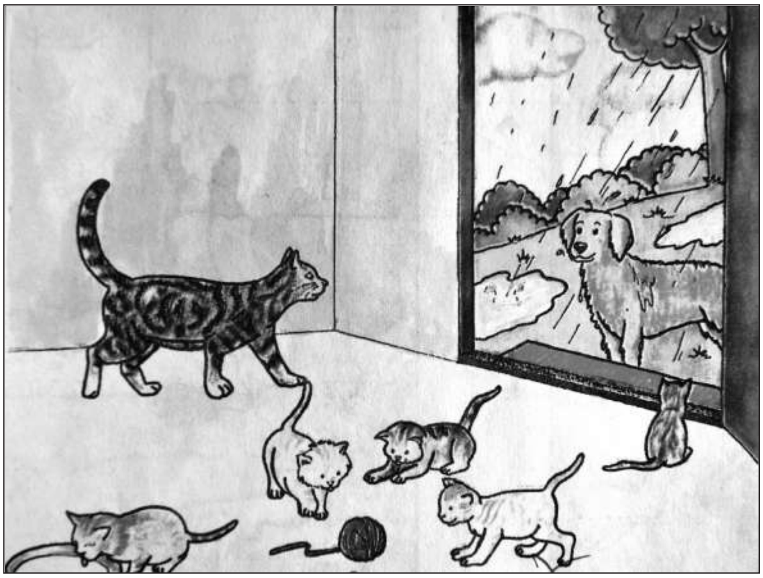

पुसालता गंमत (मांजराची गंमत)

चित्र बघ. गोष्ट सांग.

चित्र क्र. १

१. इदू चित्रातागा बोरबोर दिसीहतोर?
(या चित्रात कोणकोण दिसत आहे?)
२. पूसाल पाल बाताने एतालाता?
(मनीमांजर दुध कशात घेत आहे?)
३. पल मानवाल पाल बाताते ततोर?
(दुधवाल्याने दूध कशातून आणले आहे?)

चित्र क्र. २

१. पुसालता कैदे बाताल मंता?
(मनीच्या हातात काय आहे?)
२. पुसाल बोनेके हुळीता?
(मनी कुणाकडे पाहत आहे?)
३. बीयाते बाताल मंता?
(टोपलीत काय आहे?)

चित्र क्र. ३

१. इदू चित्रात पुसाल बाताल किता?
(या चित्रात मनीने काय केले?)
२. (पुसाल बोनापया वितीता?)
मनी कोणामागे पळत आहे?
३. (गंजीता पाल बगा पोवता?)
(पातेल्यातले दूध कोठे सांडले?)

चित्र क्र. ४

१. एल बेगा वितता?
(उंदीर कोठे पळाला?)
२. पुसाल कपारते कैय बाराक कोहक्तू?
(मनीने कपाळावर हात का मारला?)
३. चित्रातागा ओसो बातांग दिसीहतांग?
(चित्रात आणखी कोणकोणत्या वस्तू दिसत आहेत?)

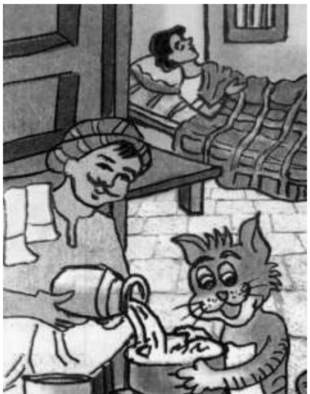

हाटूम (बाजार)

(चित्रांग हुळा, चित्रातागा बाताल बाताल दिसीहता अदू वेहट.)

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.

१. मिट हाटूम हुळती रे?

(तुम्ही बाजार पाहिले का?)

२. हाटूमते बेचोक दुकानींग मंतांग?

(बाजारात किती दुकाने आहेत?)

३. हाटूमते बाता- बातानांग दुकानींग मंतांग?

(बाजारात कोणकोणती दुकाने आहेत?)

४. मिटू हाटूमतागा बातांग वस्तूंग/सामान एसीनीर/एसतीर?

(तुम्ही बाजारातून कोणत्या वस्तू घेतल्या?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा.

जत्रा

(चित्र हुळा, चित्राताागा बाताल बाताल दिसीहता अदू वेहा.)

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.

१. मिट मंडई हुळती रे?

(तुम्ही जत्रा पाहिले का?)

२. मिवा नाटेनेके बगा मंडई उदीहता?

(तुमच्या गावाकडे कोठे जत्रा भरते?)

३. बातालता मंडई उदीहता?

(कशाची जत्रा भरते?)

४. मिट मंडईतागा बाताल बाताल कितीर?

(तुम्ही जत्रेत काय काय करता?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

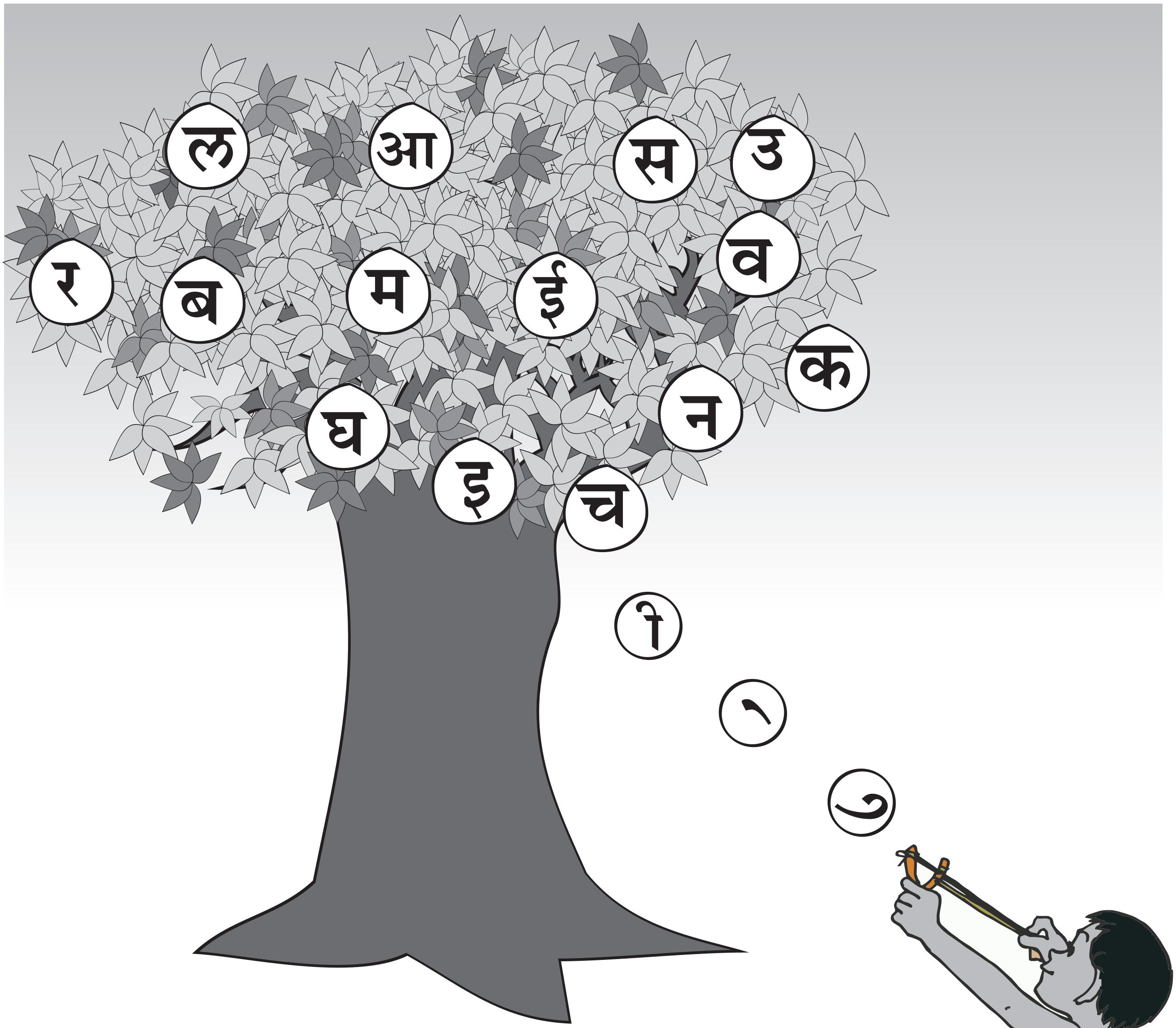

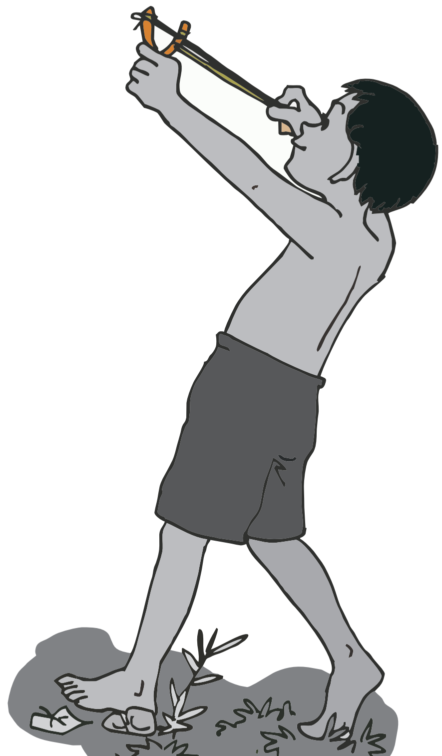

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोळींग किम (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

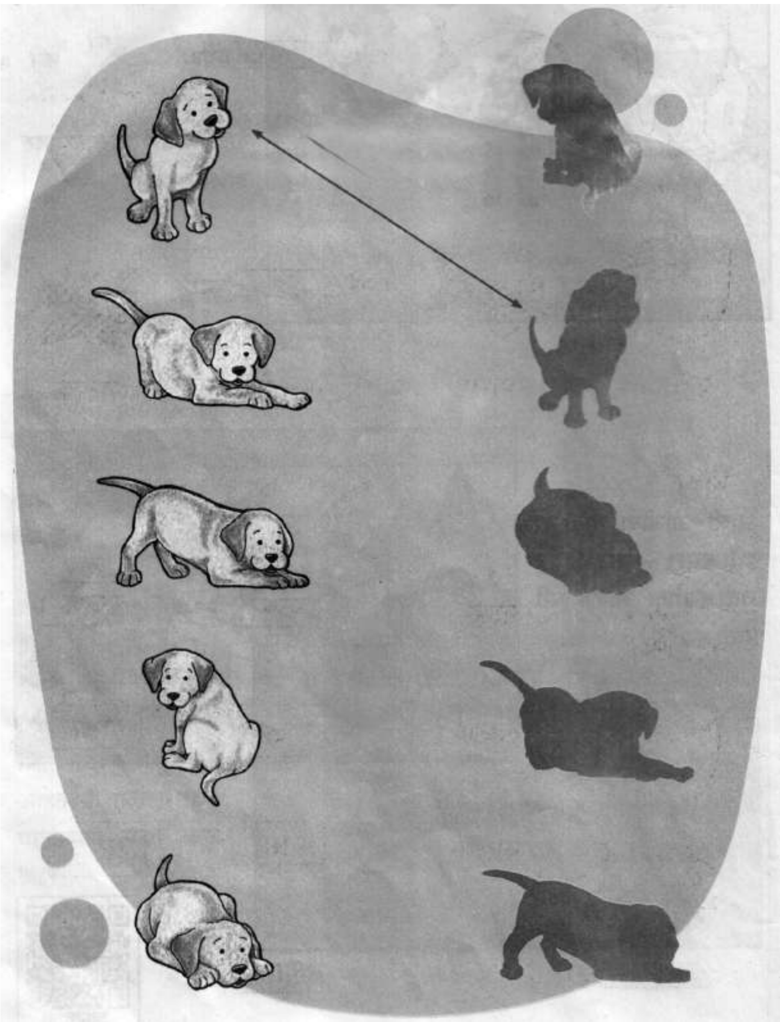

जोळींग किम (जोड्या जुळव)

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

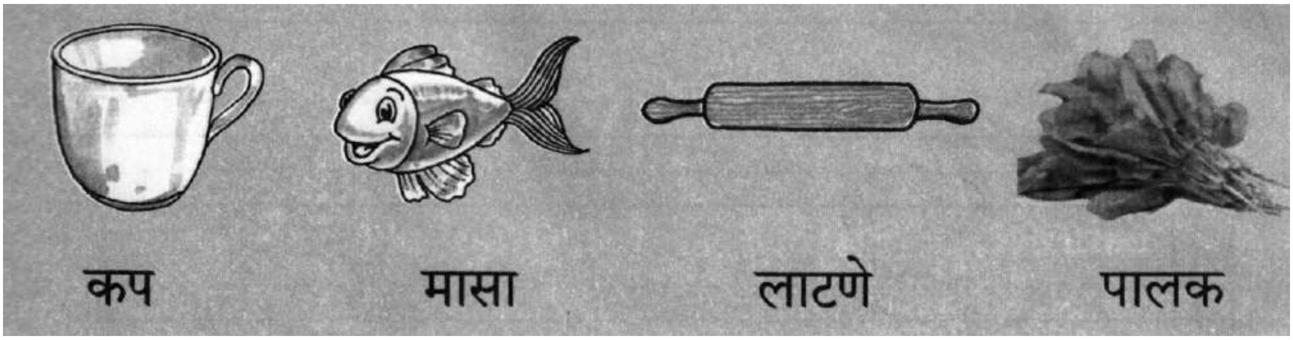

कप	मासा	लाटणे	पालक
कोप	**मीन**	**लाटणा**	**पालक जोबा**
उपयोग	पाण्यात राहतो	उपयोग	आंबट चूका
च्या उंडाला	**एरतगा मंता**	**हारींग पंडना**	जिरा
त्याच्या सोबत	त्याच्या सोबत	पोळ्या लाटायला	मेथी
ताना संग	(ताना संग)	त्याच्या सोबत	मेती जोबा
बसी (बशी)	**एमूल** (कासव)	(ताना संग)	दोबे आकी (अळूचे पान)
केकळे (खेकडा)	**कोलपाट** (पोळपाट)		
वाटी (वाटी)	**पन्ने** (बेडूक)	**चिमटा** (सांडशी)	
पिलेट (ताटली)	मगर	**जत्ते** झारा	
दळ्या (ताट)		**तावा** (तावा)	
		उलथणी	

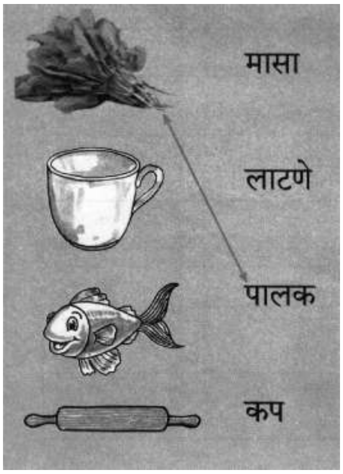

जोड्या जुळवा

कप	**लाटणा**
पालक	**मीन**
मासा	**पालक जोबा**
लाटणे	**कोप**

गिरव (घोटे किम)

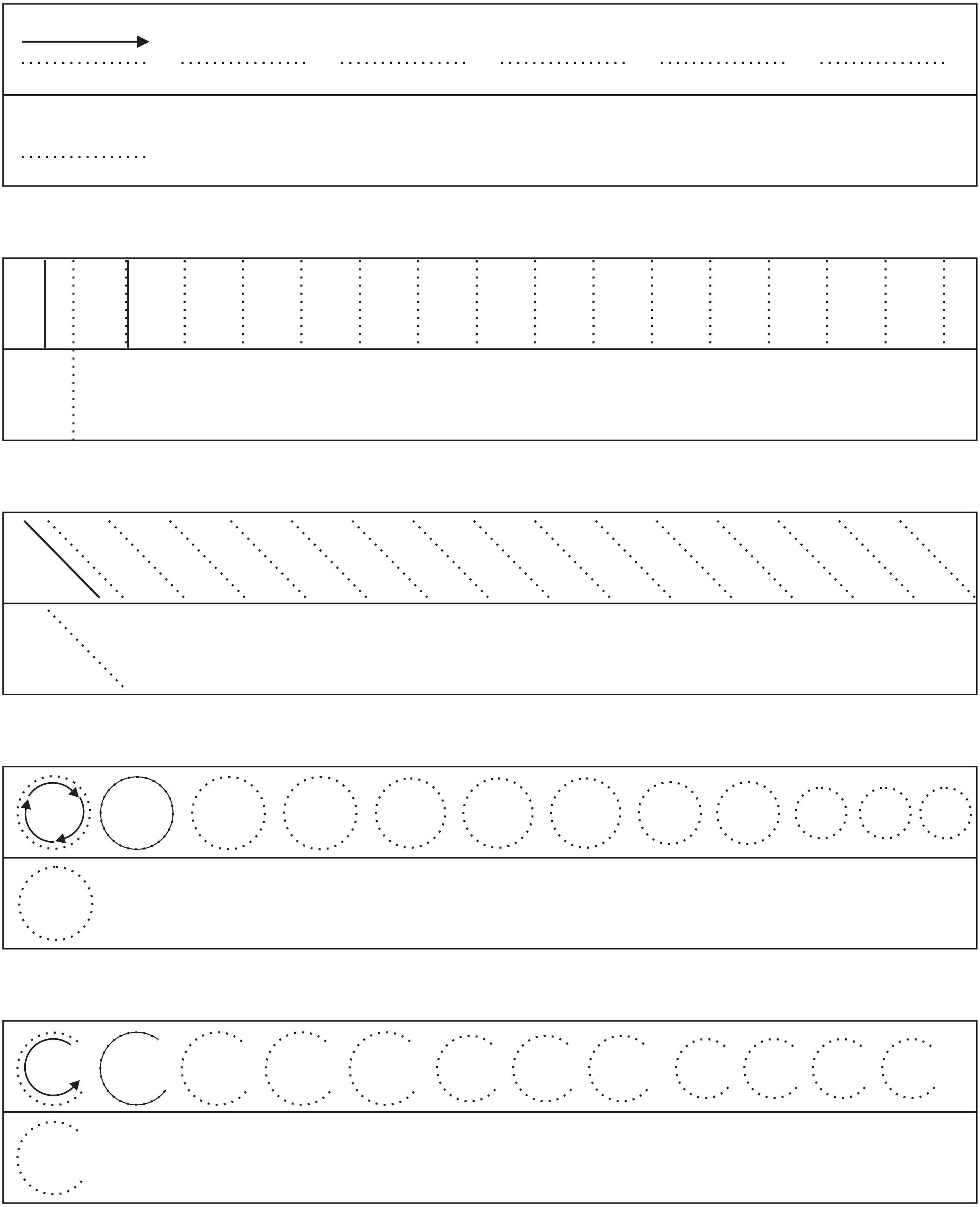

गिरव (घोटे कीम)

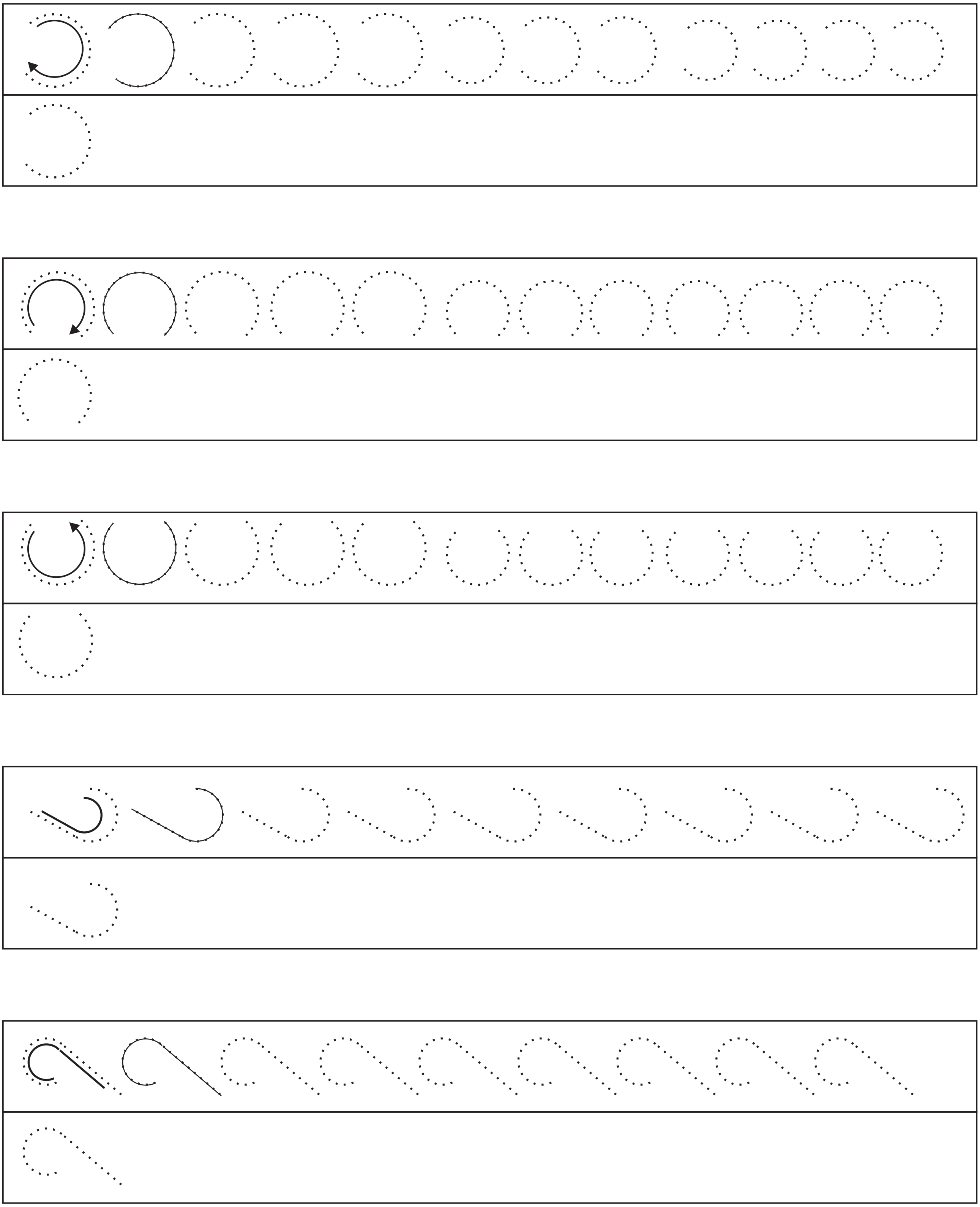

अक्षरओळख
कोवे
कैय
क
केवी
कोंगा
केकळे
कौर

क म आ ल ा

क

कोवे (माकड)

कैय (हात)

कोर्र (कोंबडा)

कोंगा (बगळा)

केवी (कान)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

कैय : नाक रेंड कैक् मंतांग.
(मला दोन हात आहेत.)

केवी : केवदे केंजीनाळ.
(कानाने ऐकतो.)

कोंगा : कोंगा पांढरी मंता.
(बगळा पांढरा आहे.)

कोर्र : नावा लोन कोर्र मंता.
(माझ्या घरी कोंबडा आहे.)

कोवे : कोवे मरापोरो डेयींता.
(माकड झाडावर उड्या मारतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

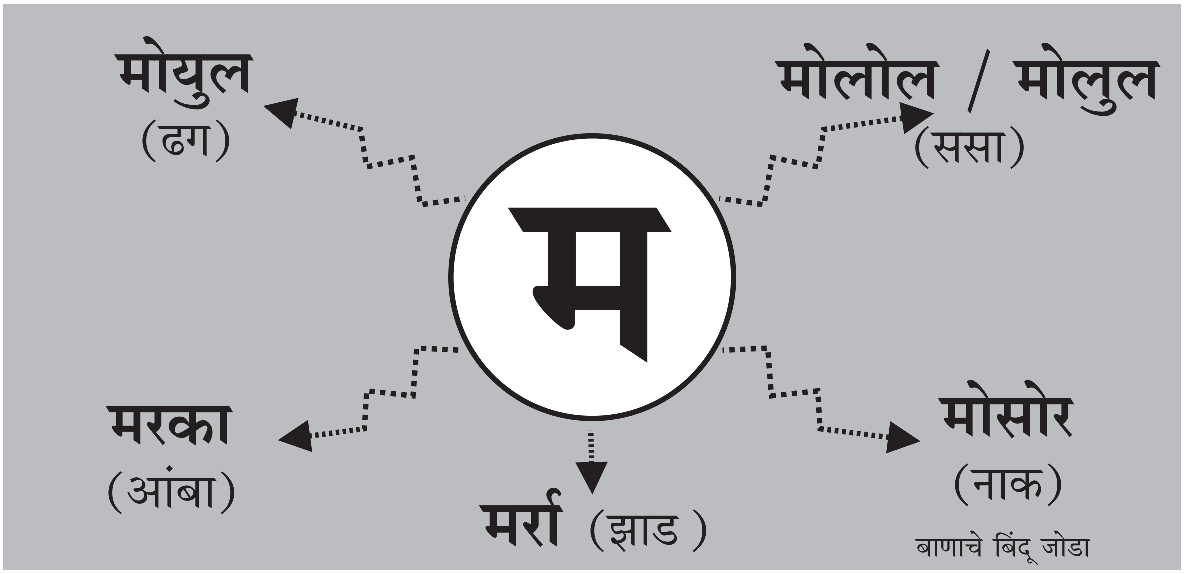

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ◯ कर.

मोलोल : मोलोल पक्का वितीता.

(ससा जोरात धावतो.)

मोसोर : नाक उंदी मोसोर मंता.

(मला एक नाक आहे.)

मर्रा : बेरेल मर्रा बेहरा मंता.

(वडाचे झाड मोठे आहे.)

मरका : नावा लोन मरका मर्रा मंता.

(माझ्या घरी आंब्याचे झाड आहे.)

मोयुल : बूमते मोयुल वितीता.

(आभाळात ढग धावतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

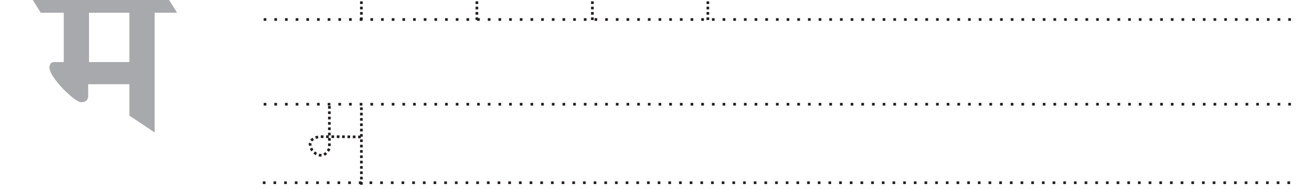

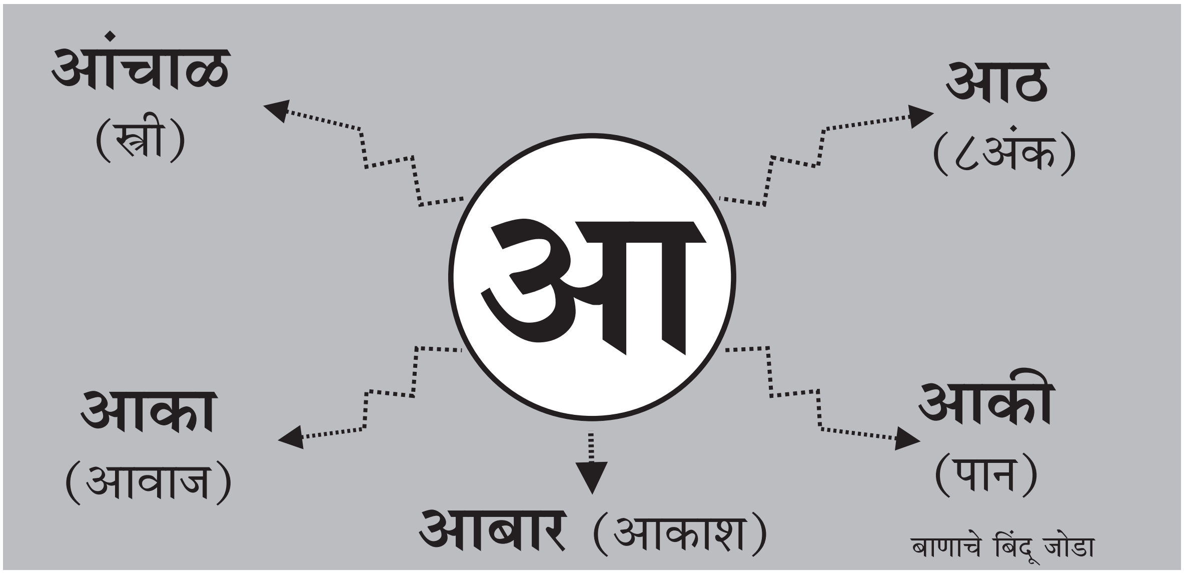

‘आ’ अक्षर बघ. ‘आ’ला ◯ कर.

आठ : आठ पिटेंग मंतांग.

(आठ पक्षी आहेत.)

आकी : मराते आकिंग मंतांग.

(झाडाला पाने आहेत.)

आबार : निराल आबार मंता.

(आकाश निळे आहे.)

आंचाळ : मिटिंगते उंदीय आंचाळ मता.

(मीटिंगमध्ये एकटीच स्त्री होती.)

गिरव, लिही, म्हण.

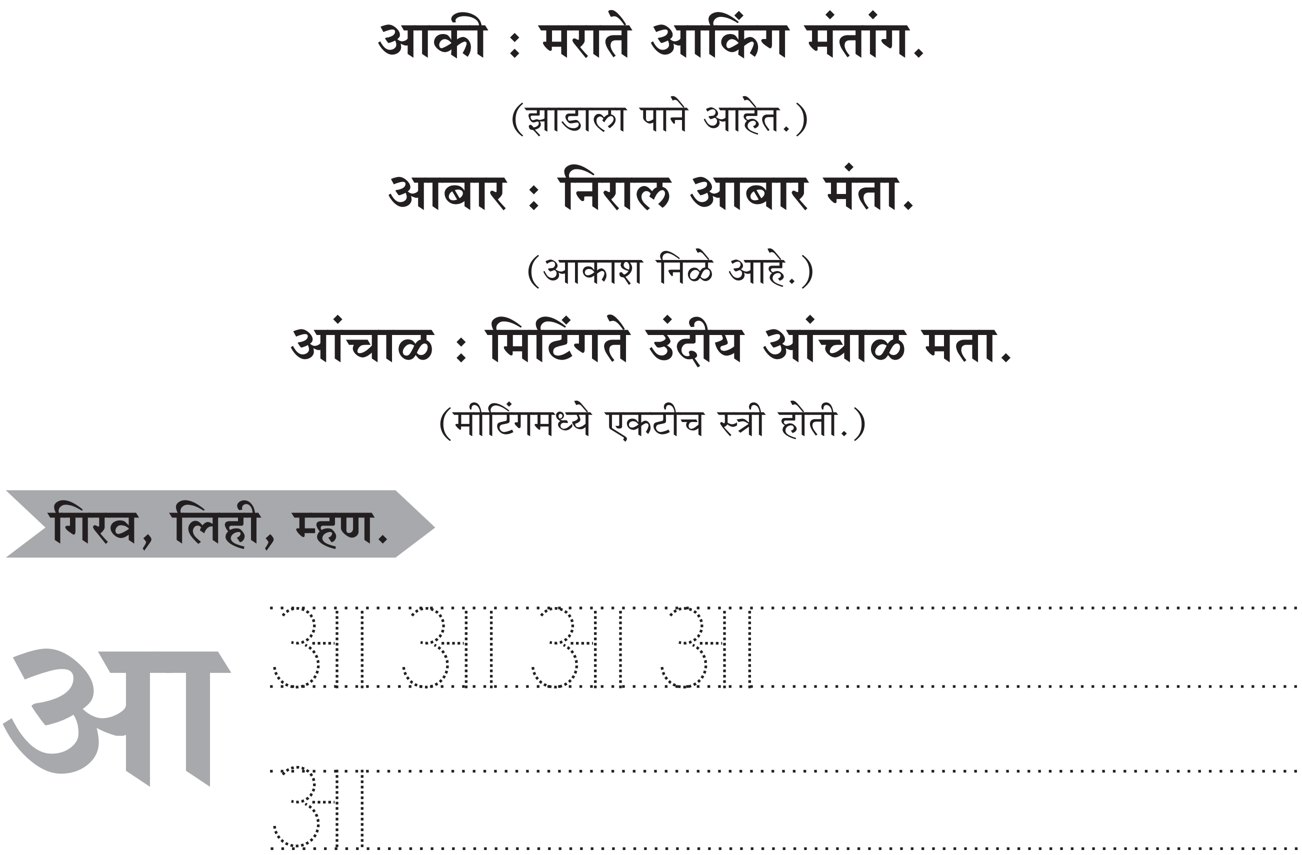

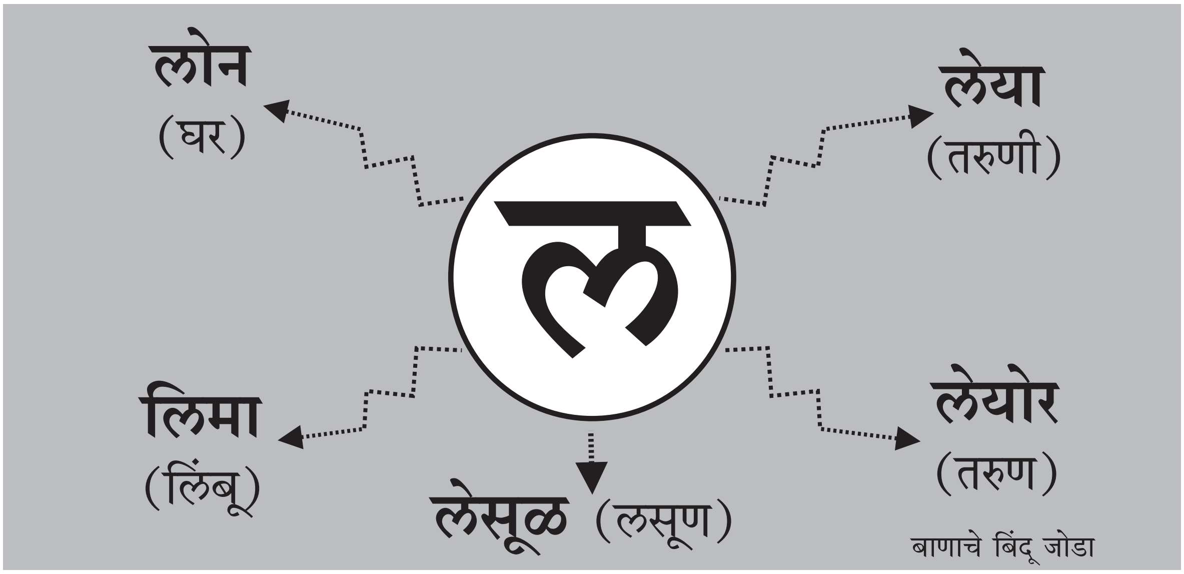

‘ल’ अक्षर बघ. ‘ल’ला ◯ कर.

लेया : लेयाक मुरसे मास्तांग.

(तरूणी मटकुन, नटून-थटून आहेत.)

लेयोर : लेयोरीक मिसांग वास्तांग/वातांग.

(तरूणाला मिशा येतात.)

लेसूळ : नन्ना लेसुळ तिहनान.

(मी लसून खातो.)

लिमा : लिमा होयता.

(लिंबू आंबट आहे.)

लोन : मामाना लोन बेहरा मंता.

(मामाचं घर मोठं आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

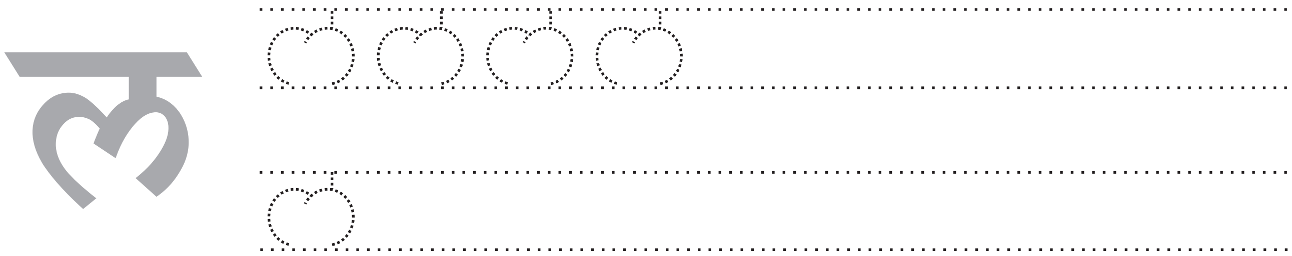

ा

ब+ा=(ा)
(बाबा)

म+ा=(मा)
(मामाल)

अ+ा=(आकी)
(पान)

क+ा=(का)
(काका)

मा+ा=(मा) (मावशी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ा' बघ. 'ा' ला ◯ कर.

आकीन : आकीन वेळयी ओसता.
(वारा पाने उडवत आहे.)

मावा : मावा लोन मामाल वातोर.
(आमच्या घरी मामा आले.)

मावशी : मावशी हिके वाय
(मावशी इकडे ये.)

काकाल : काकाल दंडते हतूर.
(काका शेतावर गेले.)

बाबाल : बाबाल पुनांग झगा ततूर.
(बाबांनी नवीन कपडे आणले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई बी

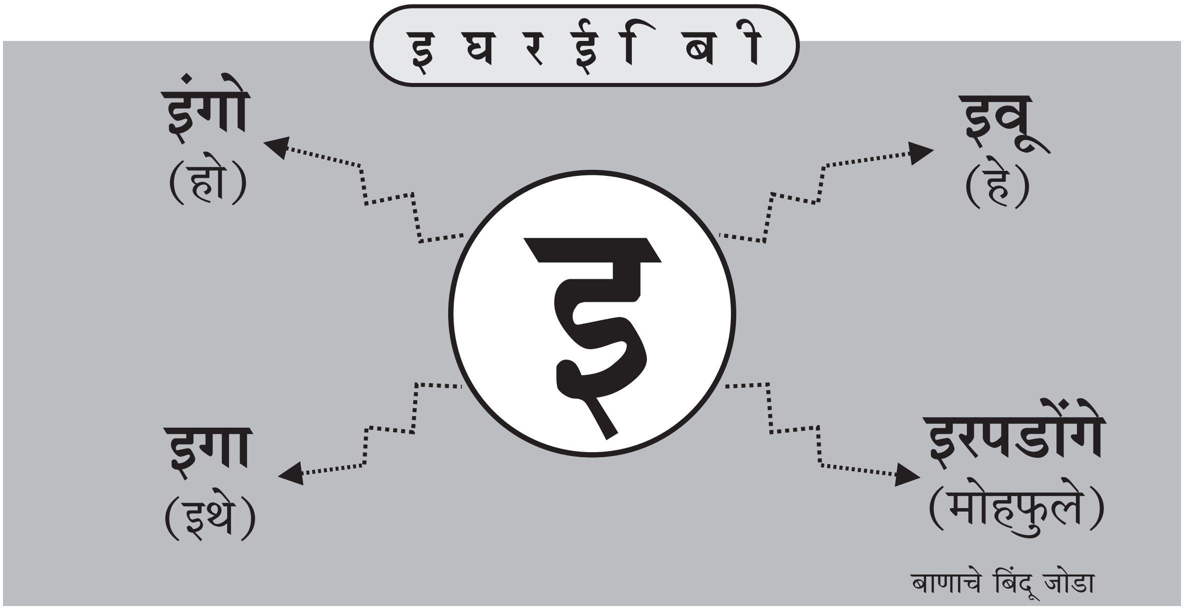

‘इ’ अक्षर बघ. ‘इ’ ला ◯ कर.

इवू : इवू बोनांग कोंदाग?

(हे कोणाचे बैल आहेत?)

इरपडोंगे : इरपडोंगे पेहकला दाकाट.

(मोहफुले वेचायला जाऊ.)

इगा : इगा बाताल मंता?

(इथे काय आहे?)

इंगो : इंगो, केंजतान.

(हो, ऐकलं.)

इंदाना : नावा इंदाना केंजा.

(माझे म्हणणे ऐका.)

गिरव, लिही, म्हण.

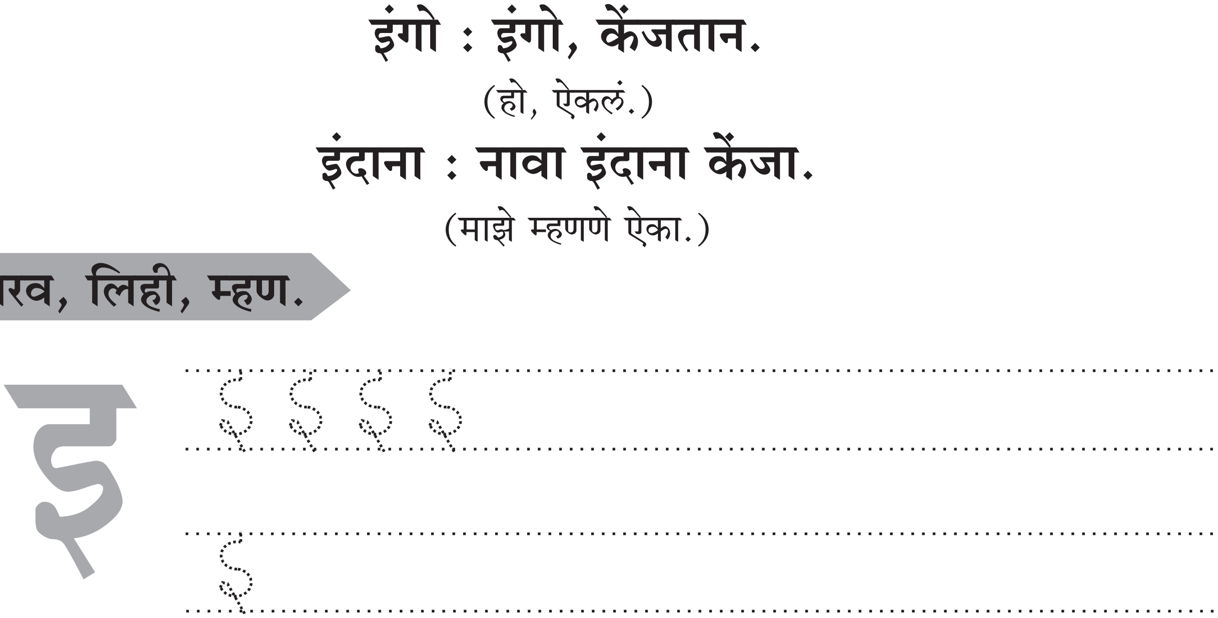

घुसी / गूँज
(घुस)

घळी
(घड्याळ)

घ

घुळंगा/ वेळेल/ तोसा (गळा)

घगरा
(चरवी)

घेरा (फेरा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'घ' अक्षर बघ. 'घ' ला ◯ कर.

घळी : कैय दे घळी केरा.

(हातात घड्याळ लाव.)

घुळंगा : घुळंगाते (पेळेद) चैन केरता.

(गळ्यात चैन लावली.)

घेरा : घेरा पोईसी एंद लातोर.

(फेरा धरून नाचत आहेत.)

घगरा : घगरा हिके ताय.

(चरवी इकडे आण.)

घुसी : बुकात घुसी होळीता.

(बिळात घूस घुसली.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

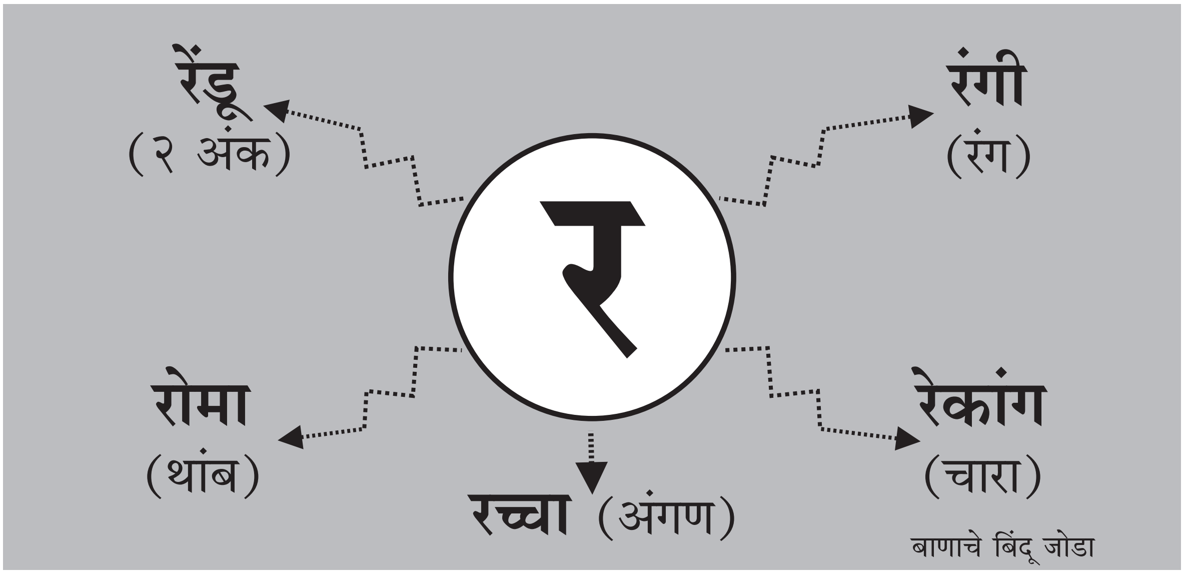

'र' अक्षर बघ. 'र' अक्षराला ◯ कर.

रंगी : चित्रतगा नन्ना रंग वाटतान.

(चित्रात मी रंग भरतो.)

रेकांग : बाई रेकांग पेहकला गेळात हतू.

(ताई चारा वेचायला जंगलात गेली.)

रच्चा : लोन मुने रच्चा मंता.

(घरासमोर आंगण आहे.)

रोमा : इगा रोमा.

(इथे थांब.)

रेंडू : रेंड कोंडाग मंतांग.

(दोन डोळे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

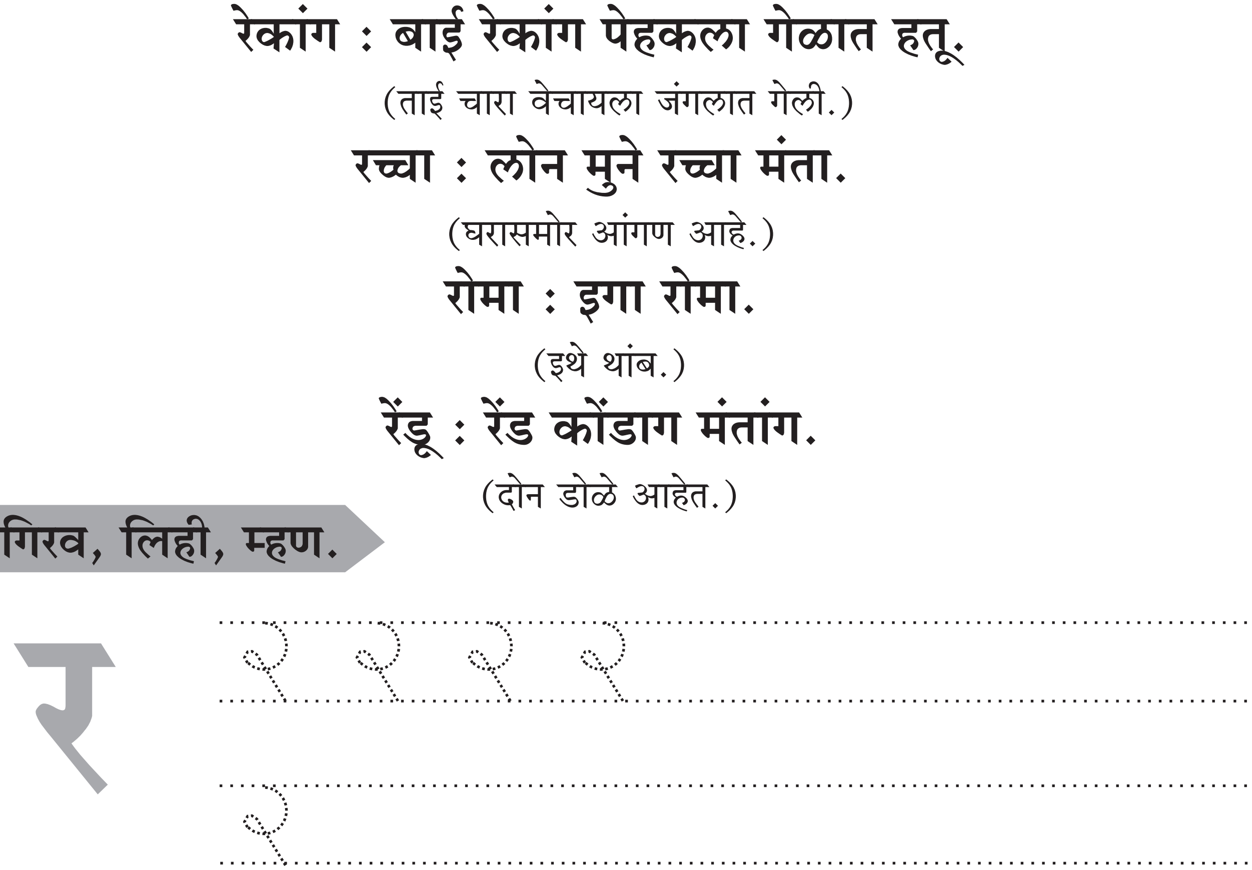

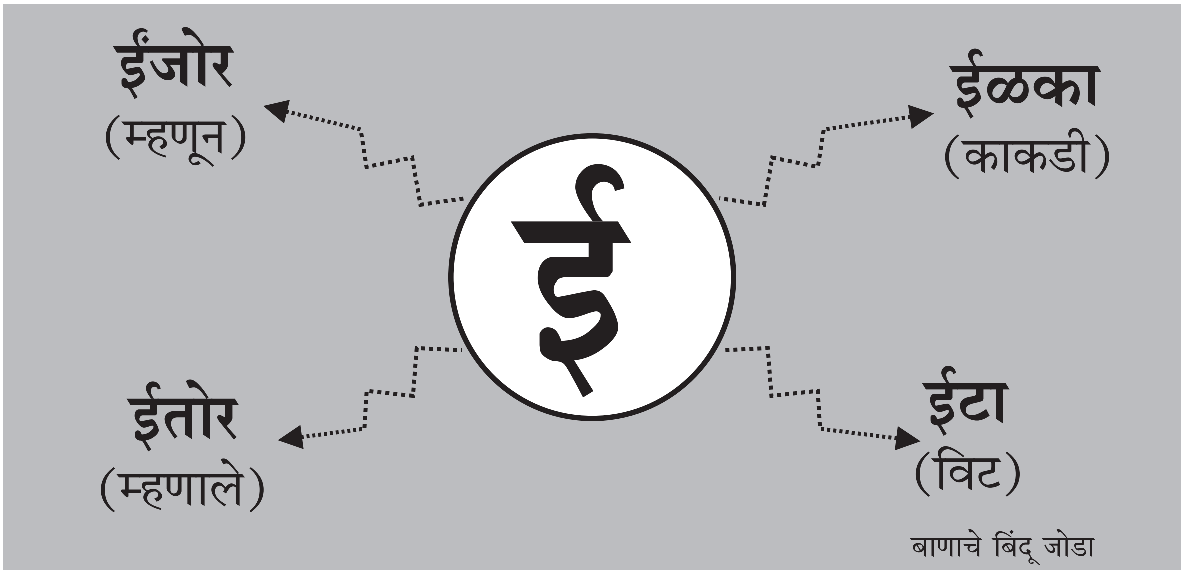

‘ई’ अक्षर पहा. ‘ई’ ला ○ कर.

ईळका : मयाग ईळका हादता.

(आमच्याकडे काकडी लागली आहे.)

ईटा : लोन दाहेला ईटांग पंडीतोर.

(घर बांधायला विटा बनवितात.)

ईतोर : दादाल, बेके दायनी ईतोर.

(दादा, कुठे जातोस? म्हणाला.)

ईंजोर : अगडाह अरकी इंजोर वेहतान.

(तिथून पडशील म्हणून सांगितले.)

गिरव, लिही, म्हण.

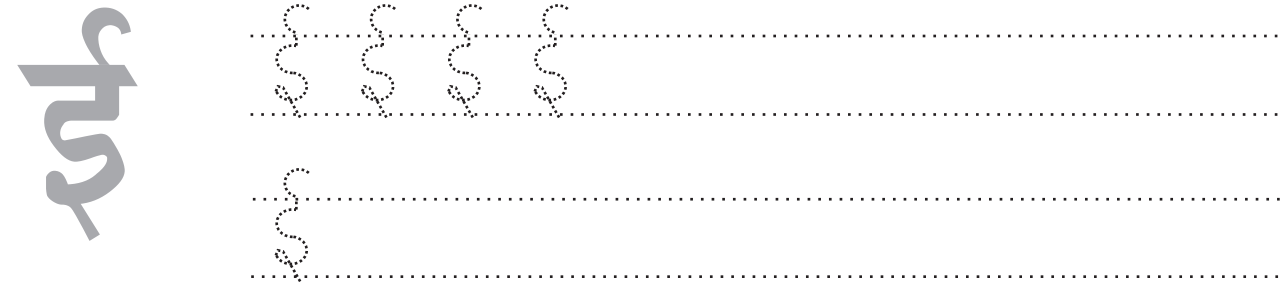

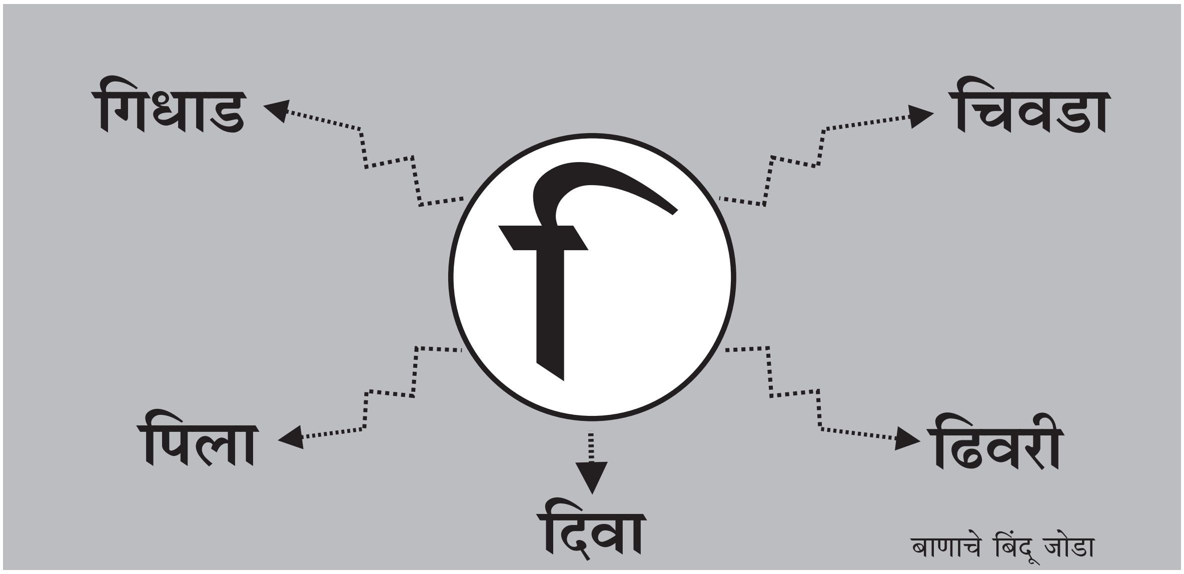

‘ ि’ ला ○ कर.

‘ ि’ चिन्हाला रेघ ओढा.

चिवडा, ढिवरी, दिवा, पियुष,

विजा, शिसा, झिंगरी, गिरजा,

चिमणी, पिला, शिवार, बिमार, गिधाड.

गिरव, लिही, म्हण.

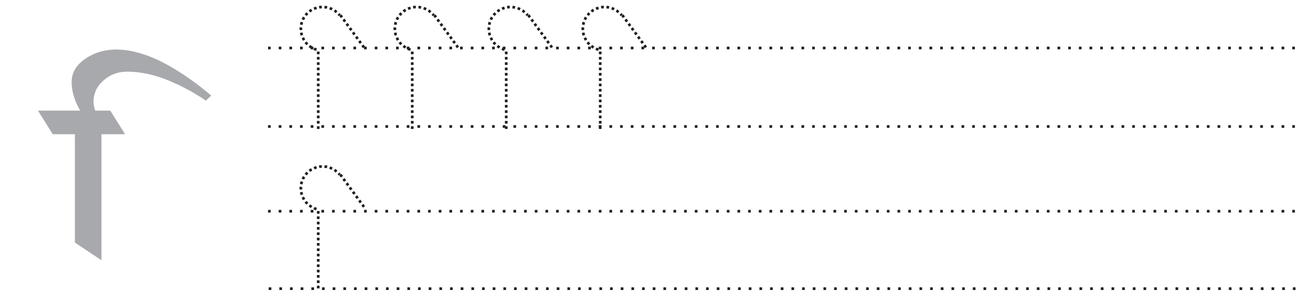

बैयहाल (वेडा)

बोट्टा (बोट)

ब

बेहरा (मोठा)

बाताल (काय)

बोक्का (हाड)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ब' अक्षर बघ. 'ब' ला ◯ कर.

बोट्टा : नावा बोट्टा नोंता.

(माझं बोट दुखतंय.)

बोक्का : कालता बोक्का ओरंगता.

(पायाचे हाड मोडले.)

बाताल : निमा बाताल कियनी ?

(तू काय करत आहे?)

बेहरा : नाक बेहरा बाई मंता.

(मला मोठी बहीण आहे.)

बैयहाल : मावा नाटे बैयहाल वातूर.

(आमच्या गावात वेडा (पागल) आला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

ब ब ब ब

ब

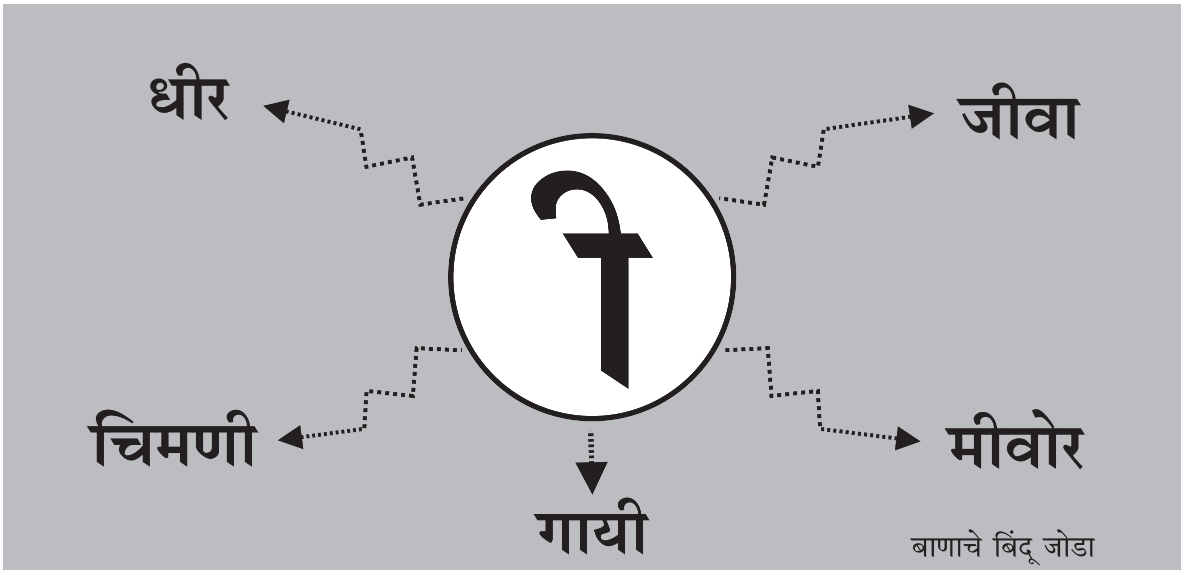

‘ ी’ बघ. ‘ ी’ला ◯ कर.

जीवा, मीवोर, गायी, चिमणी, काळी

गोंडी, नकली, धीर, कीव,

काडी, कीर, नीवा,

नीर, नसीब

गिरव, लिही, म्हण.

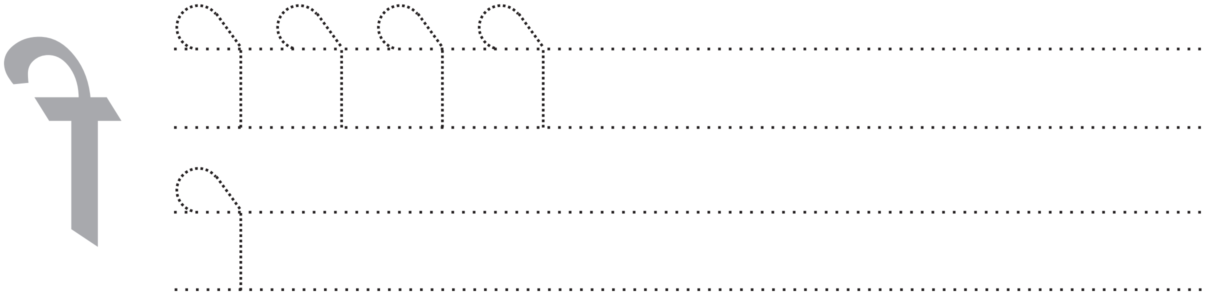

उ न ु स प ऊ त ू

उहना (नेसणे)

उकाळ (पाळणा)

उ

उळमी (गोचीड)

उंडाणा (पिणे)

उर्सना (झाड)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘उ’ अक्षर बघ. ‘उ’ला ◯ कर.

उकाळ : सुमन उकाळ उंगलाता.

(सुमन पाळण्यात झुलत आहे.)

उर्सना : नन्ना मर्रा उर्सतान.

(मी झाड लावले.)

उळमी : कोंदानागा उळमींग मंतांग.

(बैलांच्या अंगावर गोचीड असतात.)

उहता : बाई साडी उहता.

(बाई साडी नेसली.)

उंडाना : दादाल एर उंटोर.

(दादा पाणी पितो.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

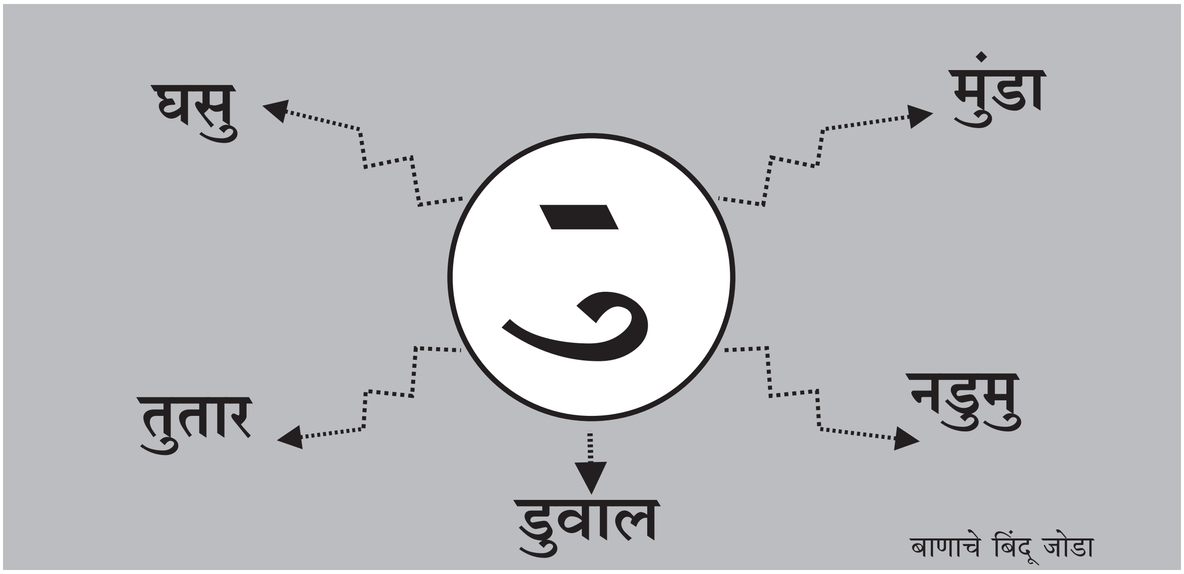

‘ ु ’ ला बघ. ‘ ु ’ ला ○ कर.

मुंडा,	नडुम,	सुमन,	कुसुम,
डुवाल,	तुतार,	कसुर,	घसु,
कुस,	विजु,	लालु,	चुकचुक,
गुरू,	नकुल,	कलुराम,	नुपूर,
सुमानंद,	कुऱ्हाड,	कुपवाडा,	कुराण,
घुंगरू,	घुसी,	घुबड,	डुक्कर,

डुंबर.

गिरव, लिही, म्हण.

ु

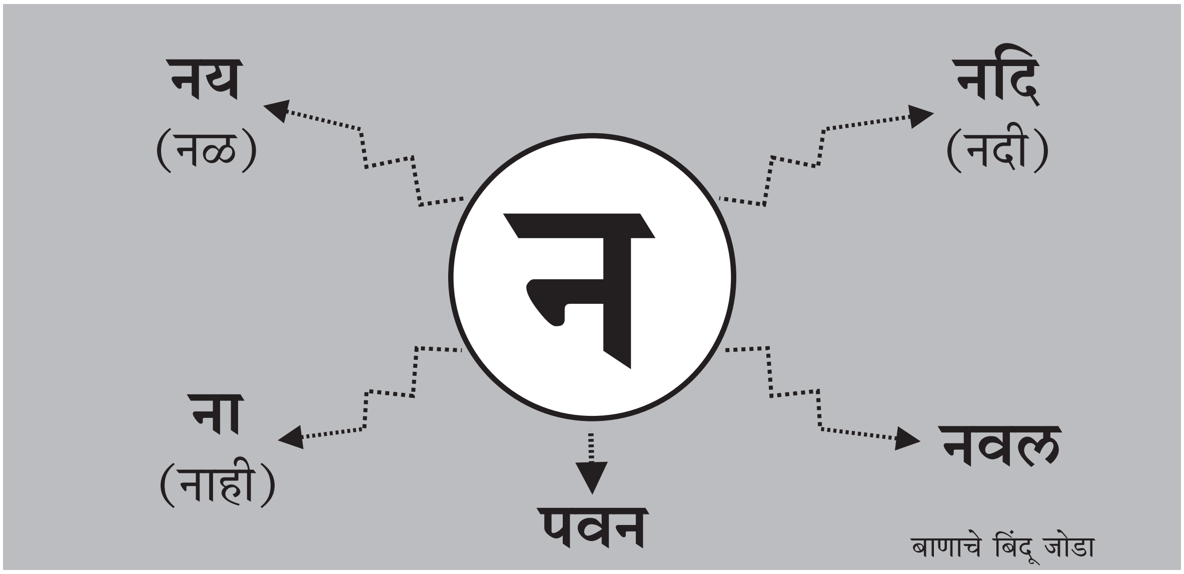

'न' अक्षर बघ. 'न' ला ◯ कर.

नवल : निमा वातीन, नाक नवल वाटेमात.
(तू आलीस, मला नवल वाटले.)

पवन : पवन निवा यायाल बेके हतू?
(पवन तुझी आई कुठे गेली?)

नय : नळ बंद कीम.
(नळ बंद करून दे.)

नदी : डोडाते दायना मंता.
(नदीत जायचे आहे.)

ना : नाक वायो.
(मला नाही येत.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

न न न न

न

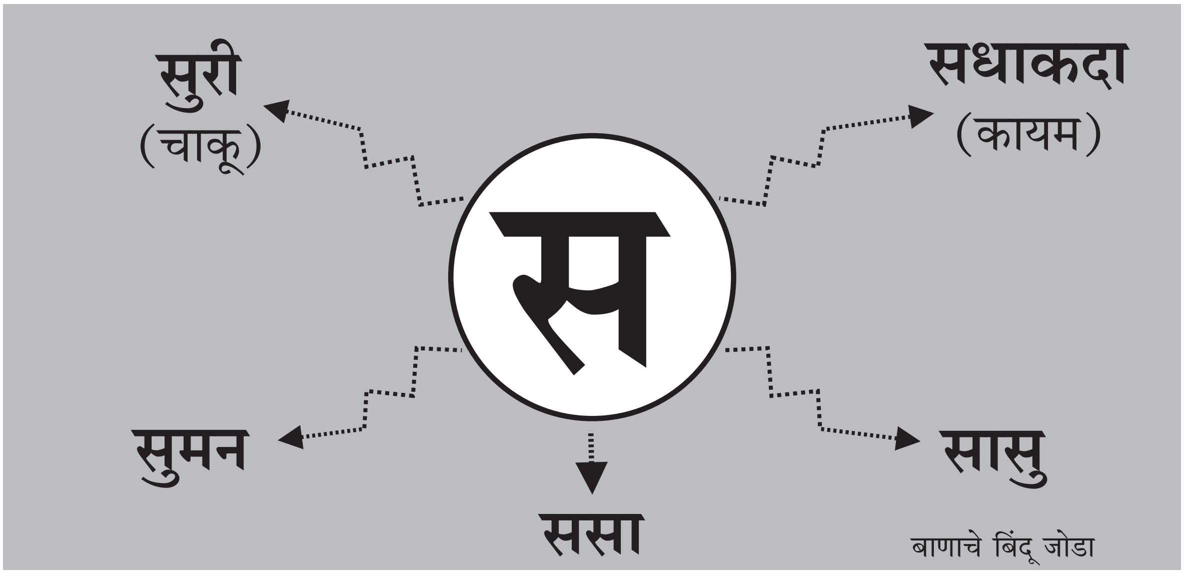

'स' अक्षर पहा. 'स'ला ○ कर.

सिवा : मावा नाटा सिवाते डोडा मंता.

(माझ्या गावच्या सीमेवर नदी आहे.)

सोनो : तारा सोनोता मुकरा केरता.

(तारा सोन्याची नथ लावली.)

संयूग : कैयदे संयुग वेळस्कू मंतांग.

हाताला पाच बोटे आहेत.

सुला : रमेशींक वितीस-वितीस सुला वात/ पोटा नोतू

(रमेशला धावता-धावता कळ लागली.)

सोबाय : गणु सोबाय पेकाल मंतोर.

(गणु चांगला मुलगा आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

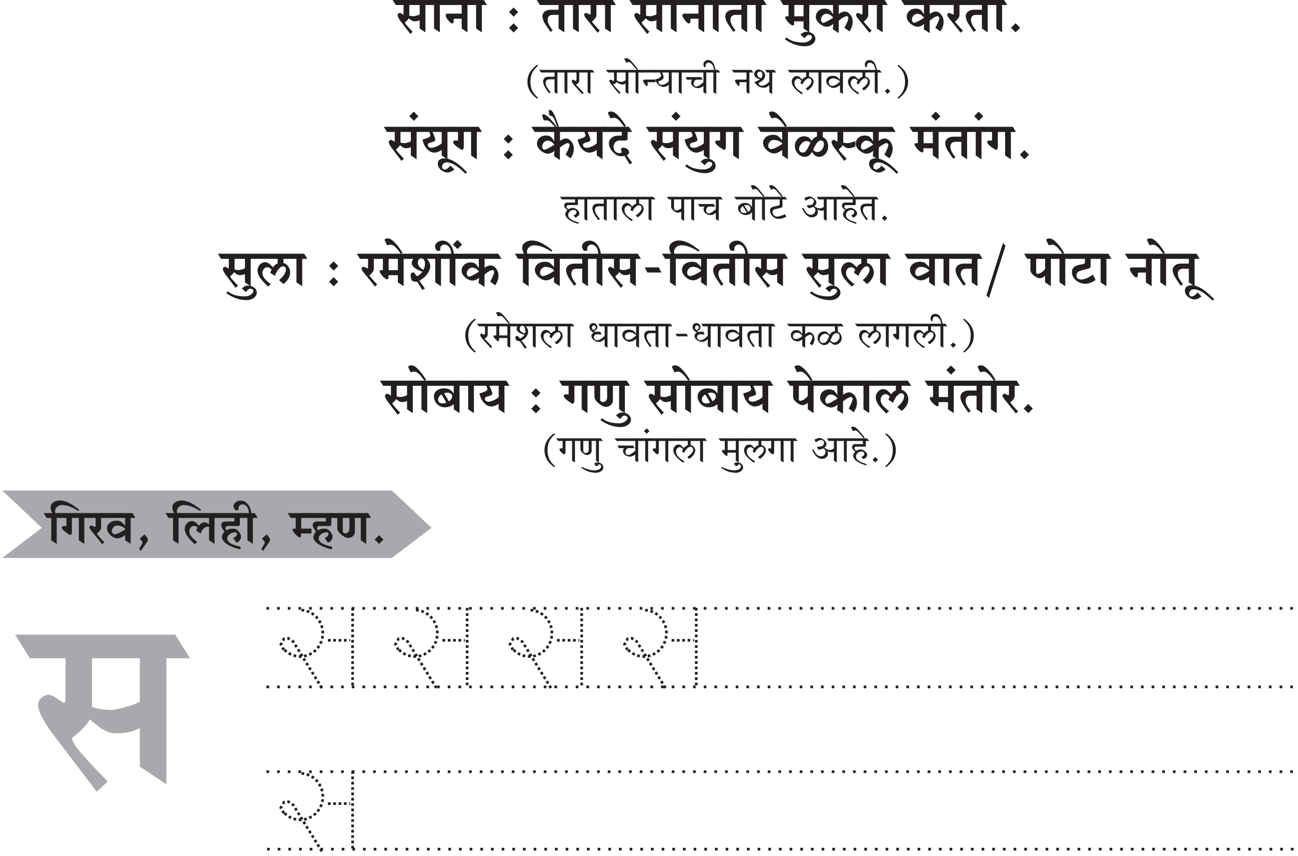

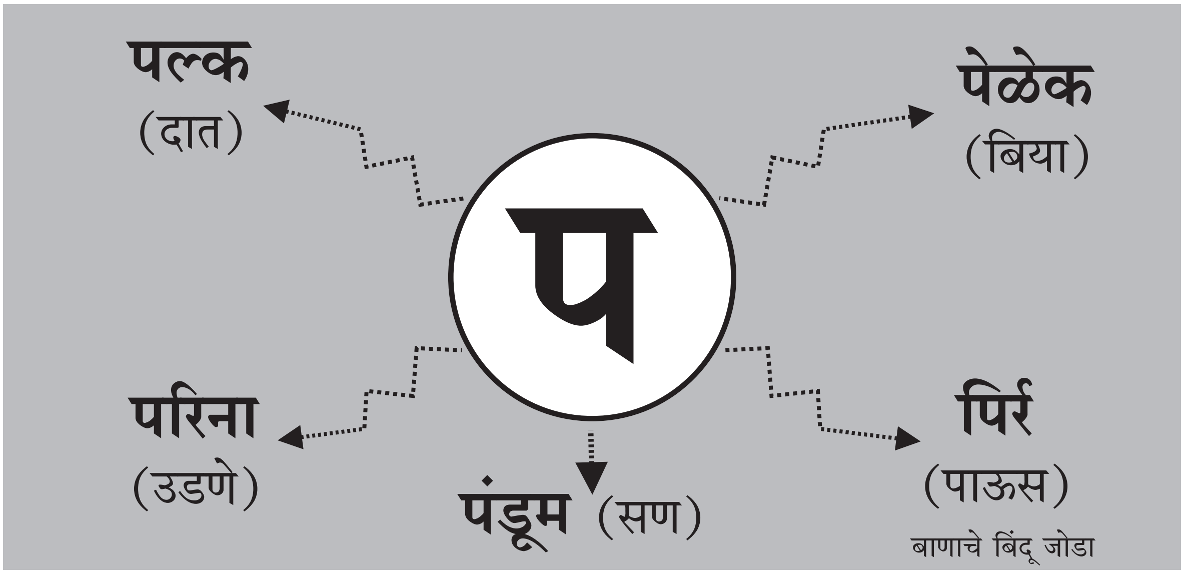

'प' अक्षर बघ. 'प'ला ○ कर.

पेळेक : पेकोर पेळेक पेहकितोर.

(मुले बिया वेचताहेत.)

पिर्र : पियाल जोरते पिर्र वातू.

(दुपारी जोराचा पाऊस आला.)

पंडूम : गोमाल पोरा पंडूमतूक हतूर.

(गोमा पोळ्याच्या सणासाठी गेला.)

परिना : पिटे परीला करींनदू.

(पक्षी उडायला शिकत होता.)

पल्क : सिमानांग पल्क खराब आतांग.

(सिमाचे दात खराब आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

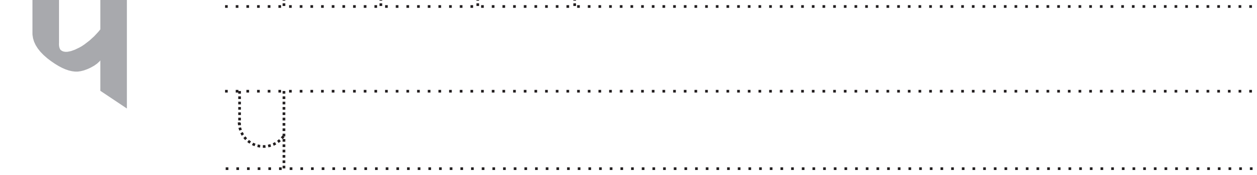

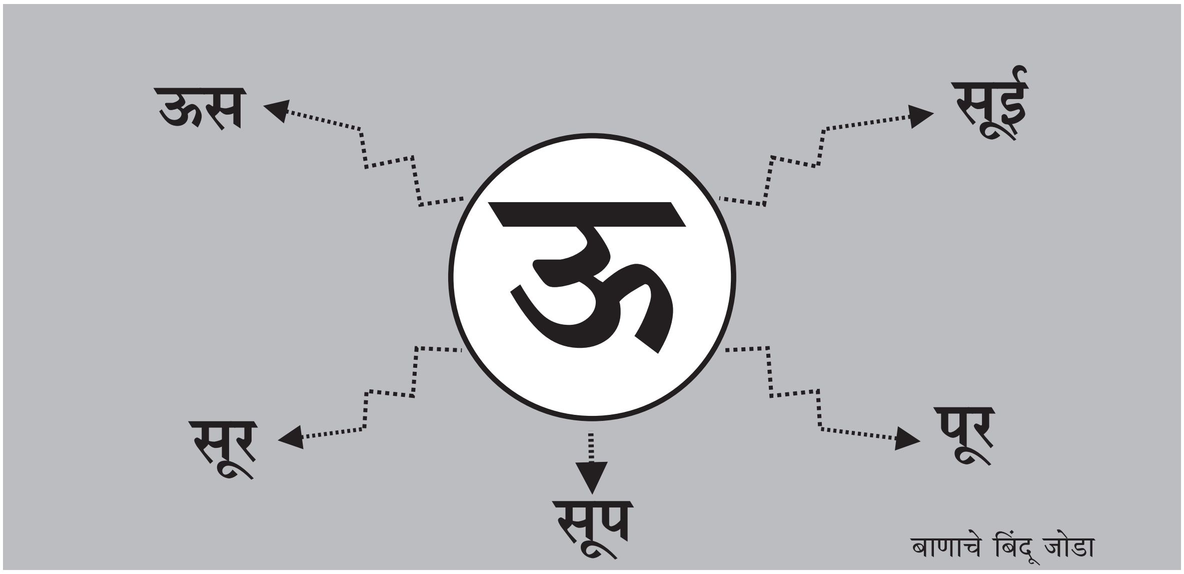

‘ऊ’ अक्षर पहा. ‘ऊ’ ला ○ करा.

ऊस्कूल : इगा ऊस्कमाट.

(इथे थुंकू नका.)

ऊसा : डोडातूक ऊसा वाता.

(नदीला पूर आला.)

ऊंगना : पनेंग टोंडानगा उंगलातांग.

(बेडुकं वेलीवर झुलत आहेत.)

ऊरयींता : साकुर एते उरयिंता.

(साखर पाण्यात वितळते.)

पाऊल : सोमाल सोबाय पाऊल/हुलूळ ऊरीतोर.

(सोमा सुंदर बासरी वाजवितो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

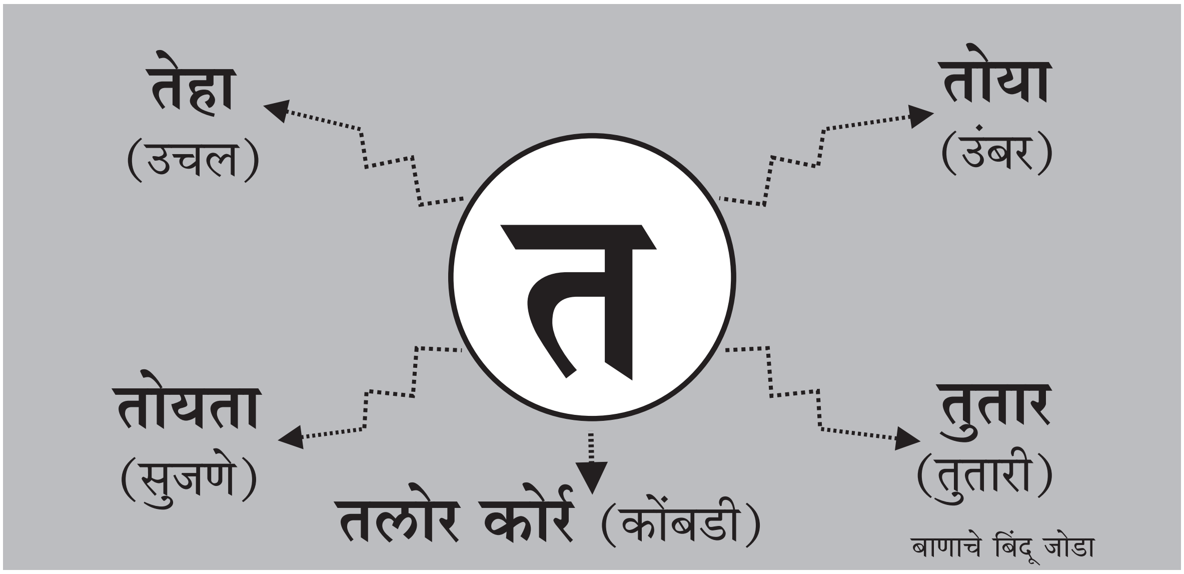

'त' अक्षर पहा. 'त' ला ○ कर.

तोया : पाळपोरो तोया मर्रा मंता.

(पाळीवर उंबराचे झाड आहे.)

तुतार : बाबाल तुतार पंडतोर.

(बाबाने तुतारी बनवली.)

तलोर कोई : तलोर कोर्र मेस्क हिता.

(कोंबडीने अंडे दिले.)

तोयता : नावा काल तोयता.

(माझा पाय सुजला.)

तेहा : बंडा तेहा.

(दगड उचल.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

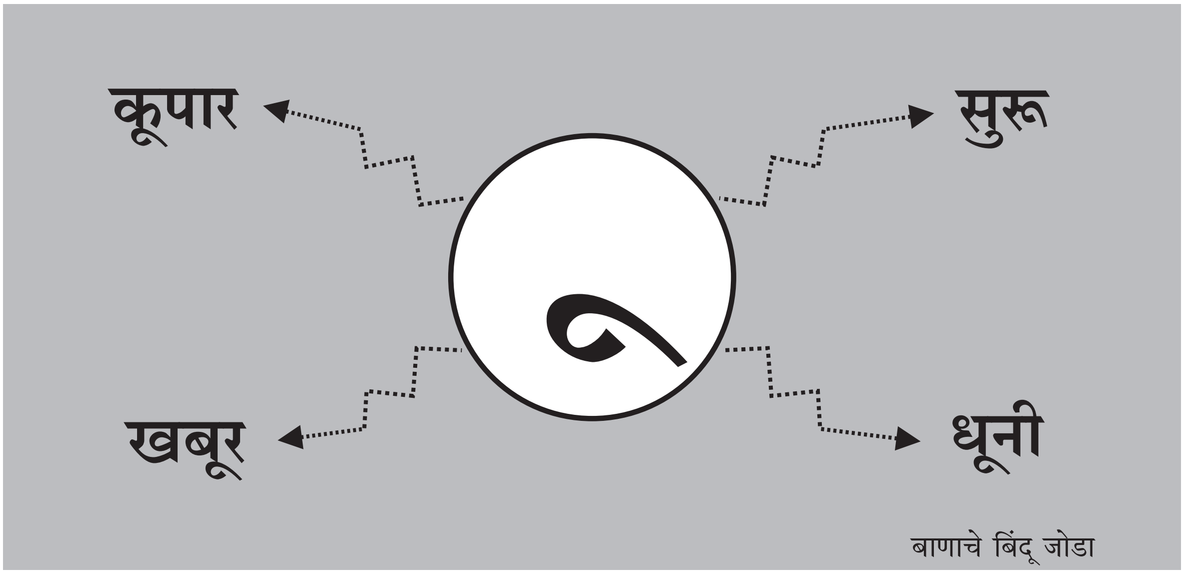

' ू 'अक्षर पहा. ' ू ' ला ○ कर.

कूपार, सुरू, धूनी,

जप्पू, खजूर, फूटा,

चून, चंडू, खडू,

खबूर.

गिरव, लिही, म्हण.

ू

ए च ळ ह झ

एंदना (नाचणे)

एर (पाणी)

ए

एल्लम (उदळी)

एटी हेर्रे (बकरी)

एरना (तिखट (आग होणे, लाही लाही वाटणे) बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर पहा. 'ए' ला ○ कर.

एर : एर उटान

पाणी पिलो.

एटी : मावा एटी रेंगाल मंता.

आमची बकरी लाल आहे.

एंदना : माट एंदिनोम.

आम्ही नाचतो.

एल्लुम : बितीतगा एल्लम पोयता.

भिंतीला उदळी लागली.

एरना : पुला पक्काय एरता.

भाजी खूप तिखट आहे.

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

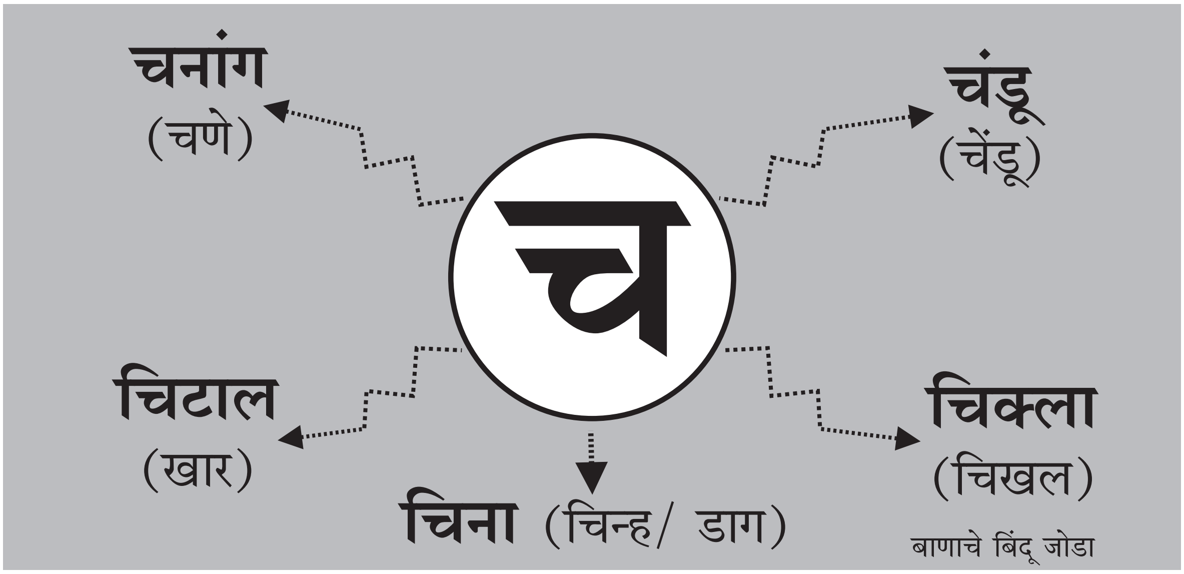

‘च’ अक्षर पहा. ‘च’ ला ◯ कर.

चंडू : चंडू पोया.

(चेंडू पकड.)

चिक्ला : पिर्रदे चिकला मंता.

(पावसाळ्यात चिखल राहते.)

चिना : नावा कैय दे पुटता असकेडाह चिनामंता.

(माझ्या हाताला जन्मापासून डाग आहे.)

चिटाल : चिटाल मर्रापोरो वितींता.

(खार झाडावर धावते.)

चनांग : मयाग पोता मेंड चनांग मंतांग.

(आमच्याकडे पोता भरून चणे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

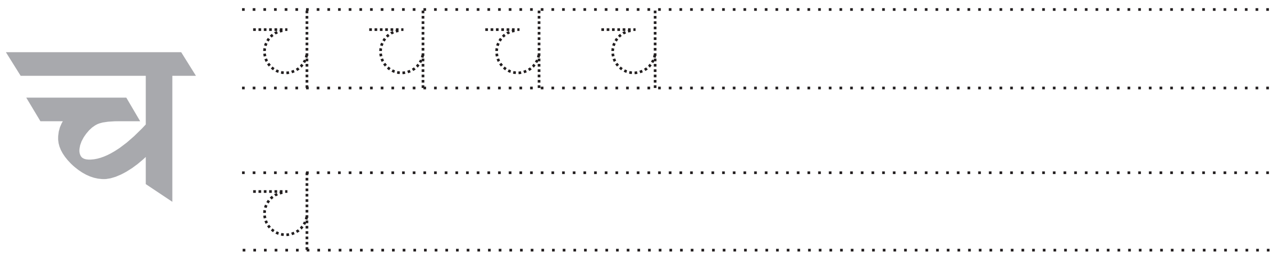

ळ

कळा
(धान्य मळणीची जागा)

तळाय
(तलाव)

कोळका
(बैलांचा गोठा)

कावाळ
(दरवाजा)

अळका (माठ, मडके)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ○ कर.

तळाय : तळातगा वेला एर मंता.

(तळ्यात खूप पाणी आहे.)

कावाळ : कावाळ केअता मंता.

(दार बंद आहे.)

अळका : अळकाता एर दळंगता.

(माठाचं पाणी थंड आहे.)

कोळका : कोळकात कोंदाग उंजतांग.

(गोठ्यात बैल झोपले आहेत.)

कळा : कळात वेंजींग मंतांग.

(मळणीच्या जागी धान आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

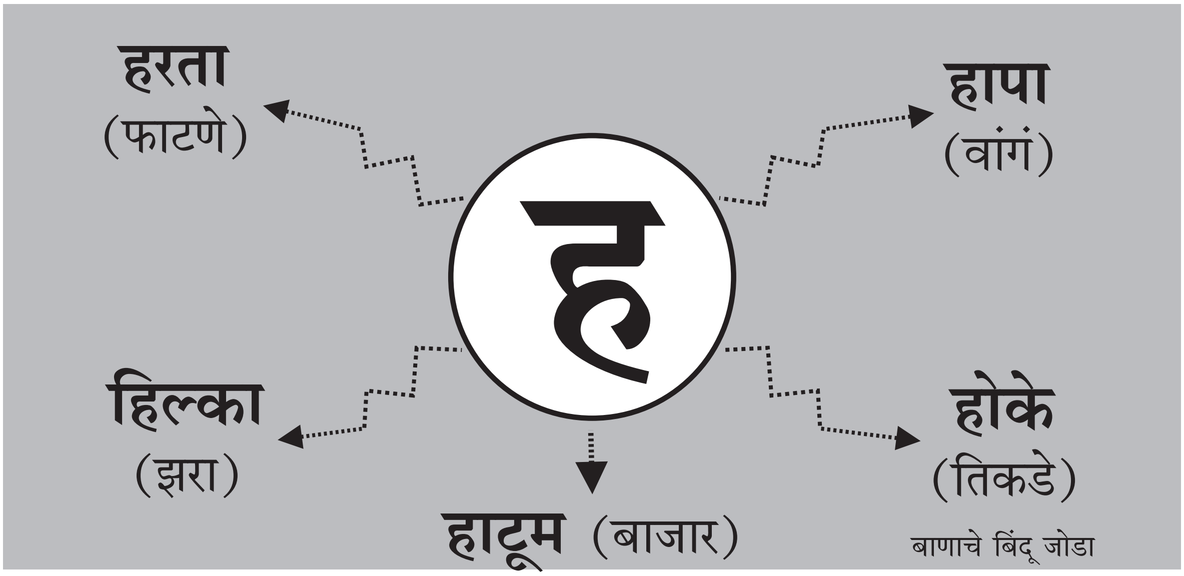

‘ह’ अक्षर बघ. ‘ह’ ला ◯ कर.

हापा : हापाना पुला तितान.

(वांग्याची भाजी खाल्ली.)

होके : होके देय.

(तिकडे चल.)

हाटूम : मंगूरवार मावा नाटे हाटूम मंता.

(मंगळवारला माझ्या गावात बाजार आहे.)

हिल्का : नार ओदाताहू हिल्का पोगिंता.

(गावाजवळून झरा वाहतो.)

हरता : नावा झगा हरता.

(माझा झगा फाटला आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

झ

झलकेमाता
(लहरणे)

झंडा
(झेंडा)

झारा
(झारा)

झगळा (भांडण)

झळी
(पावसाची झड)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘झ’ अक्षर बघ. ‘झ’ ला ◯ कर.

झंडा : शाळात झंडा तरहींतोर.

(शाळेत झेंडा फडवितो.)

झगळा : चुव्वातगा आस्क झगळा किंदूग.

(विहिरीवर बाया भांडत होत्या.)

झारा : झाराते भजेगं तेंडीतोर.

(झाऱ्याने भजे काढतात.)

झलकेमाता : यायाना साडी झलकेमांदू.

(आईची साडी लहरते.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

द

दळमी (सावली)

देब्बा (मार)

दळंगता (थंड)

दुर्सना (ढकलने)

दिवाळ (दिवाळी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘द’ अक्षर पहा. ‘द’ ला ◯ कर.

देब्बा : देब्बा हिकान.

(मार देईन.)

दिवाळ : दिवाळते झगा एसकान.

(दिवाळीत कपडे घेईन.)

दुर्सना : कोंदा दुर्सतू.

(बैल ढकलला.)

दळंगता : डोडाता एर दळंगता.

(नदीचे पाणी थंड आहे.)

दळमी : मर्रा दळमी सोबाय अरता.

(झाडाची सावली छान आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

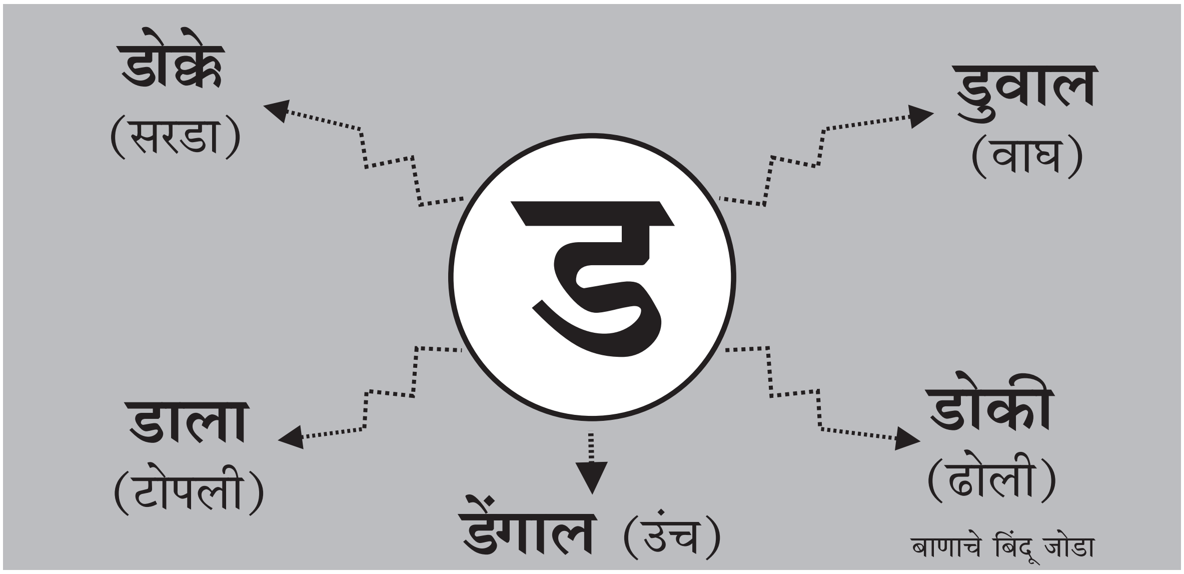

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

डूवाल : डूवाल गेळात मंता.

(वाघ जंगलात आहे.)

डोकी : डोकलोपा तरास मंता.

(ढोलीत साप आहे.)

डावाळ कैय : रत्नाल डावाळ कैयदे रासीता/ कोटींनता.

(रत्ना डाव्या हाताने लिहिते.)

डाला : डालामेंड मरकांग मंताग.

(टोपलीभर आंबे आहेत.)

डोक्के : मर्रापोरो डोके डेयता.

(सरडा झाडावर चढला.)

गिरव, लिही, म्हण.

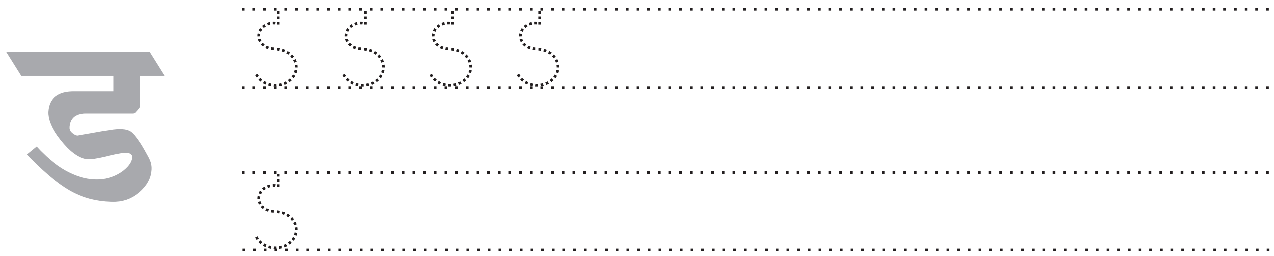

व

वेल्ले (लवकर)

वा (ये)

विसी (माशी)

वेलांग (जास्त/खूप)

वरोर (एकटा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'व' बघ. 'व' ला ◯ कर.

वा : इके वाय

(इकडे ये.)

वरोर : लोन वरोरे मतोर.

(घरी एकटाच होता.)

वेलांग : गेळात वेलांग मर्रांग मंतांग.

(जंगलात खूप झाडे आहेत.)

विसी : लोनमेंड विसींग.

(घरभर माश्या आहेत.)

वेल्ले : वेल्ले वेल्ले वाय.

(लवकर लवकर ये.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

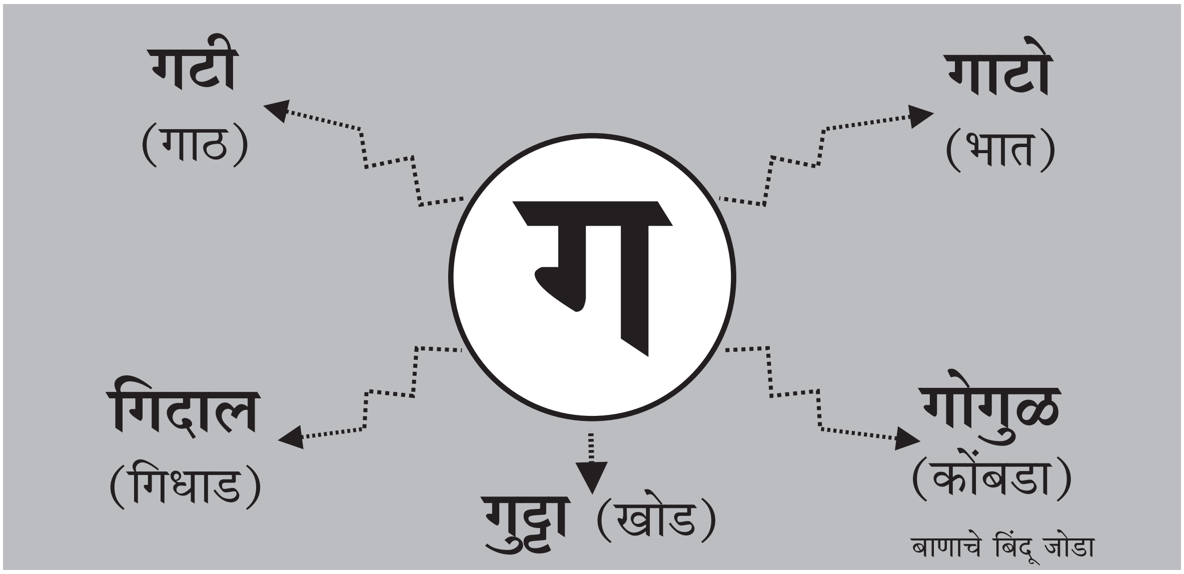

‘ग’ अक्षर बघ. ‘ग’ ला ◯ कर.

गाटो : वेंजीना गाटो दोरकीता.

(धानापासून भात मिळतो.)

गोगुळ : गोगुळ सकारींग कुसीता.

(कोंबडा पहाटे आरवतो.)

गुट्टा : वेत्ता मराता गुट्टा अरता.

(वाळलेलं खोड पडले होते.)

गिदाल : कोंदा हातेक गिदाल वास्तांग.

(बैल मेल्यावर गिधाड येतात.)

गटी : कासराता पक्का गटी अरता.

(दोरीला पक्की गाठ पडली.)

गिरव, लिही, म्हण.

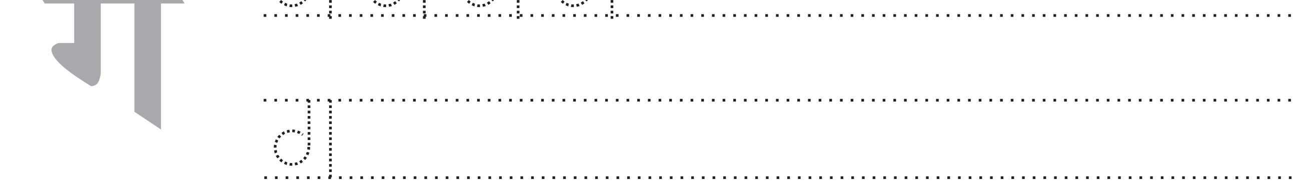

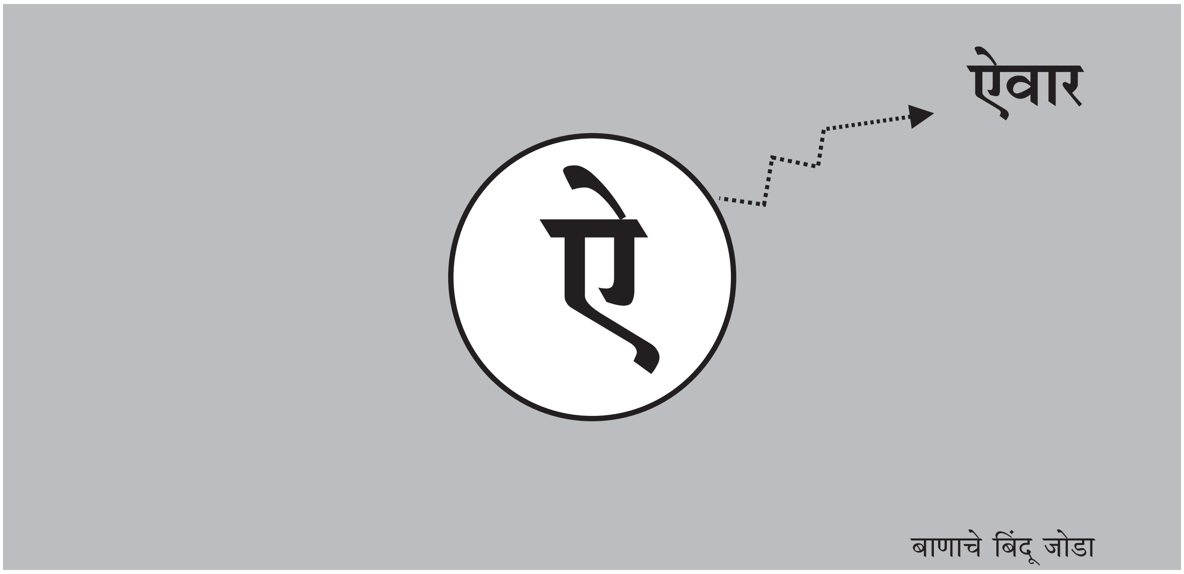

‘ऐ’ अक्षर बघ. ‘ऐ’ ला ◯ कर.

ऐवार : लोन ऐवार तालकला वास्तोर.

(घरी भिक्षुक मागायला येतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

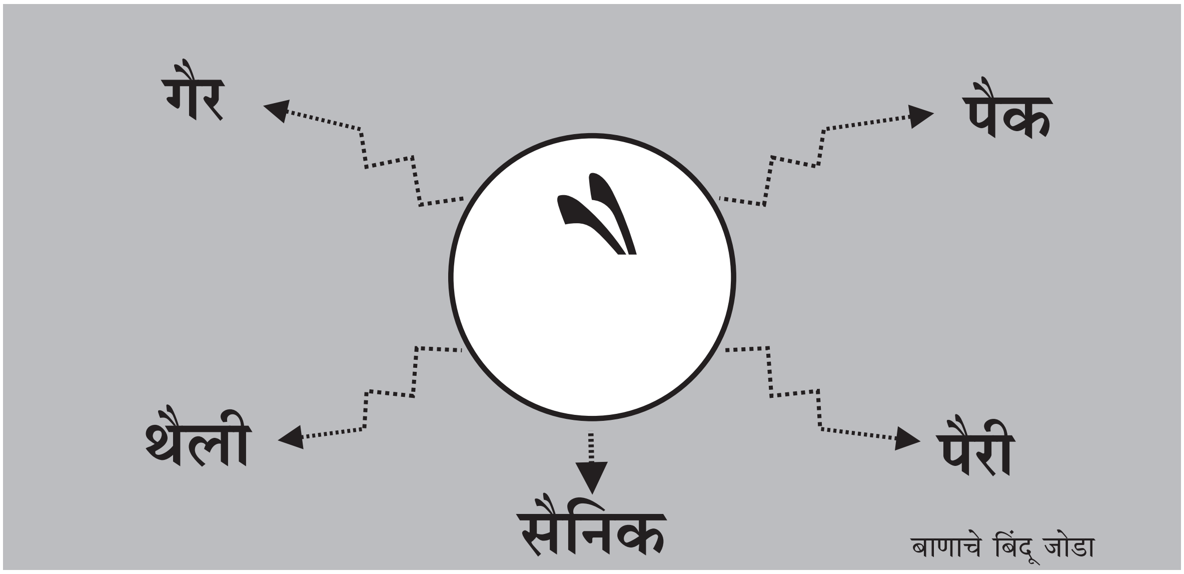

' ै ' बघ. ' ै ' ला ○ कर.

पैक	पैरी
सैनिक	थैली
गैर	हैराण
फैलाकर	खैरात

गिरव, लिही, म्हण.

ै ै ै ै

ै

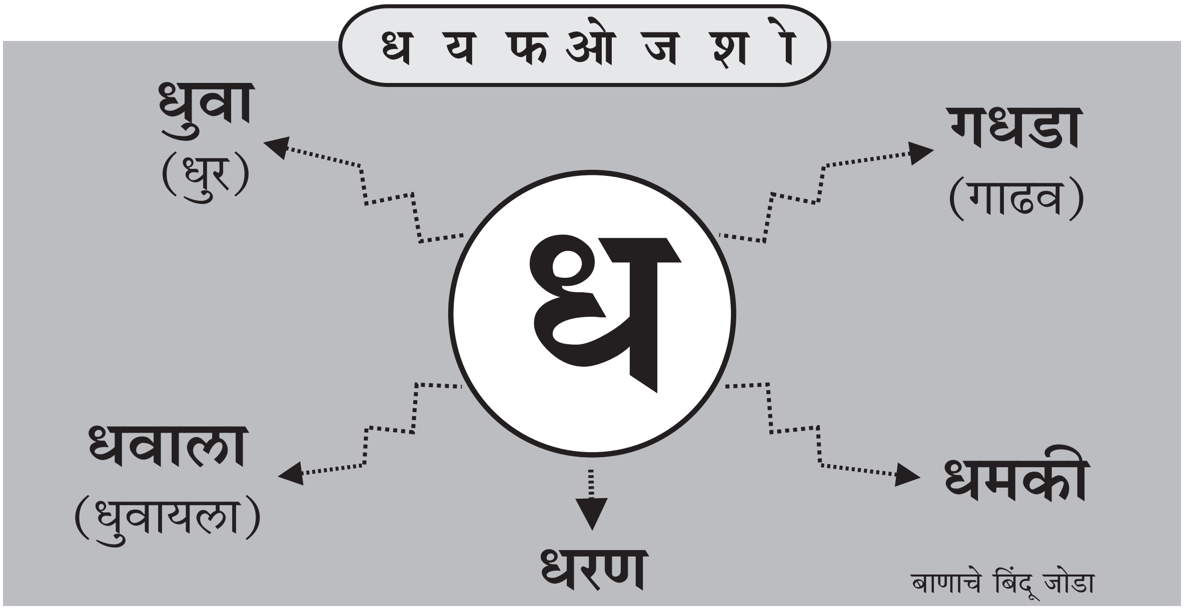

'ध' अक्षर बघ. 'ध' ला ○ कर.

धुव्वा : किसता पक्काय धुव्वा आता.

(विस्तवाचा खूप धूर झाला.)

धळी : साडीता सोबाय धळी मंता.

(साडीची किनार सुंदर आहे.)

धुरो : कोंदा धुर्रो तुळीसोर विततू.

(बैल धुळ उडवत पळाले.)

धक्का : रमेश नाक धक्का हितूर/ दोबतूर.

(रमेशने मला धक्का दिला.)

धुराळ : मयेक धुराळते एंदिनतोंर.

(आमच्याकडे होळीला नाचतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

ध ध ध ध

ध

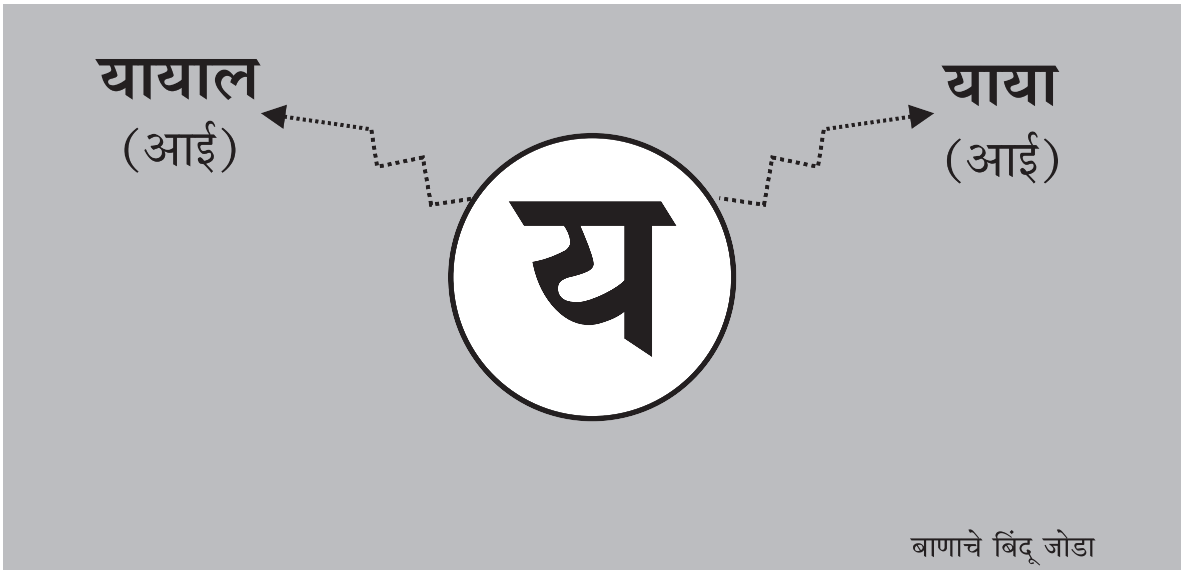

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ ला ○ कर.

याया (आई) : नावा यायाल असादा मंता.

(माझी आई छान आहे.)

यायाल : यायाल नाक गाटो तिहींता.

(आई मला जेवण भरवते.)

यायाल : नाक यायाल एर मिहिंता.

(मला आई अंघोळ घालते.)

यायाल : यायाल नावा सेवा किंता.

(आई माझी सेवा करते.)

गिरव, लिही, म्हण.

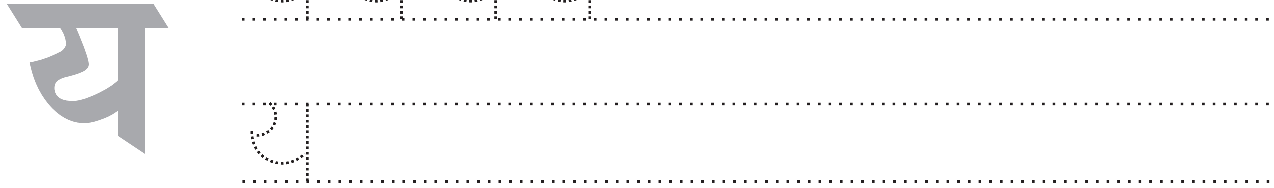

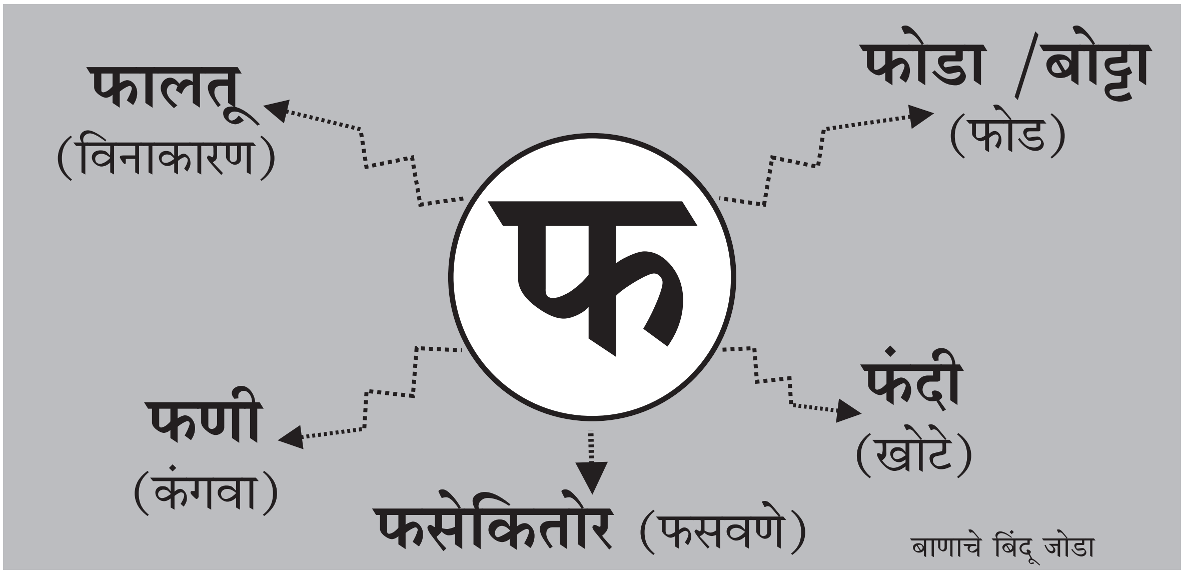

'फ' अक्षर बघ. 'फ' ला ◯ कर.

फंदी : सोमाल फंदी वळकीतोर.

(सोमा खोटे बोलतो.)

फोडा : कालते फोडा वाता.

(पायावर फोड आला.)

फणी : फणीते उचीनान.

(फणीने विंचरतो.)

फसेकितोर : सुरेश फसे किस्तोर.

(सुरेश फसवतो.)

फालतू : फालतू पोलो वळकमाट.

(विनाकारण बोलू नका.)

गिरव, लिही, म्हण.

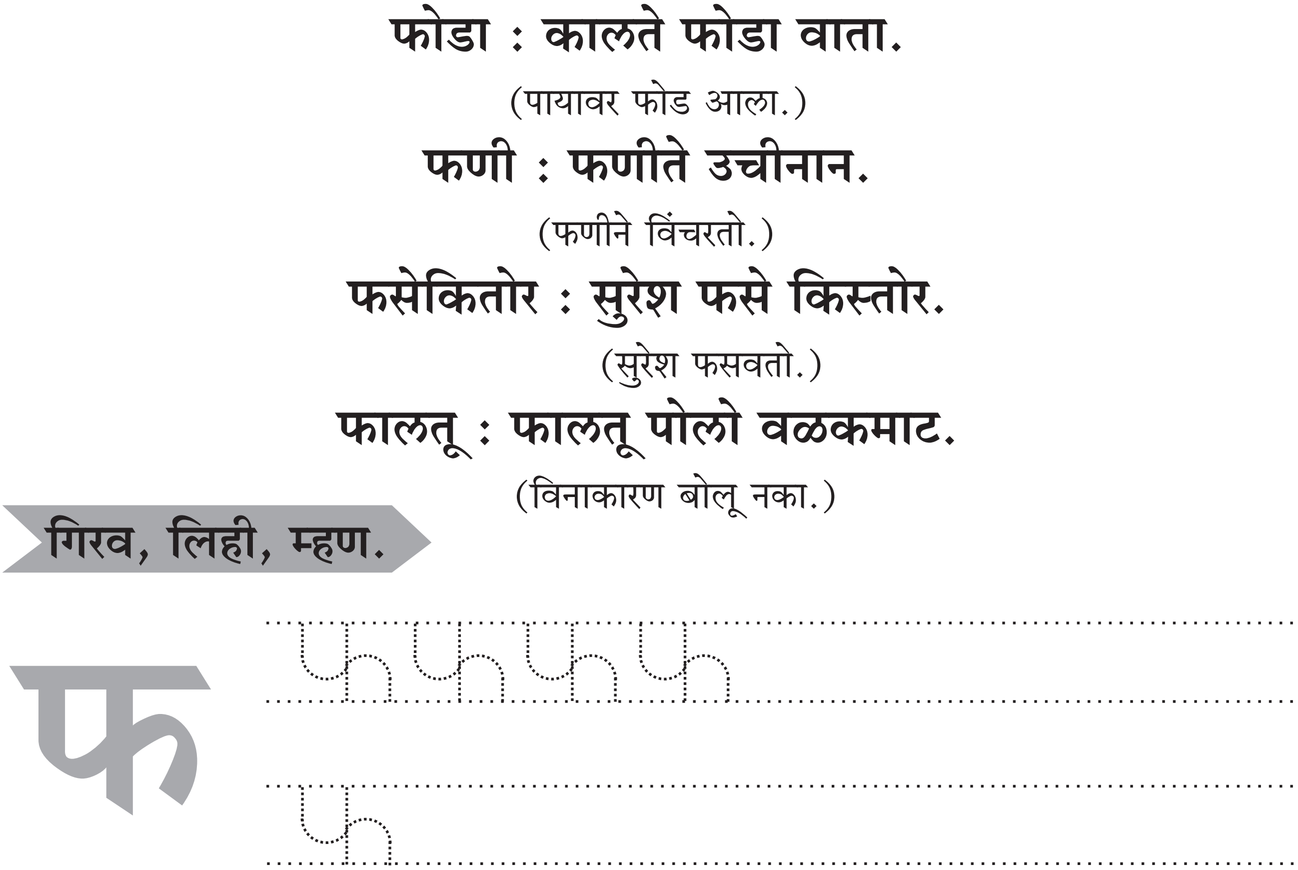

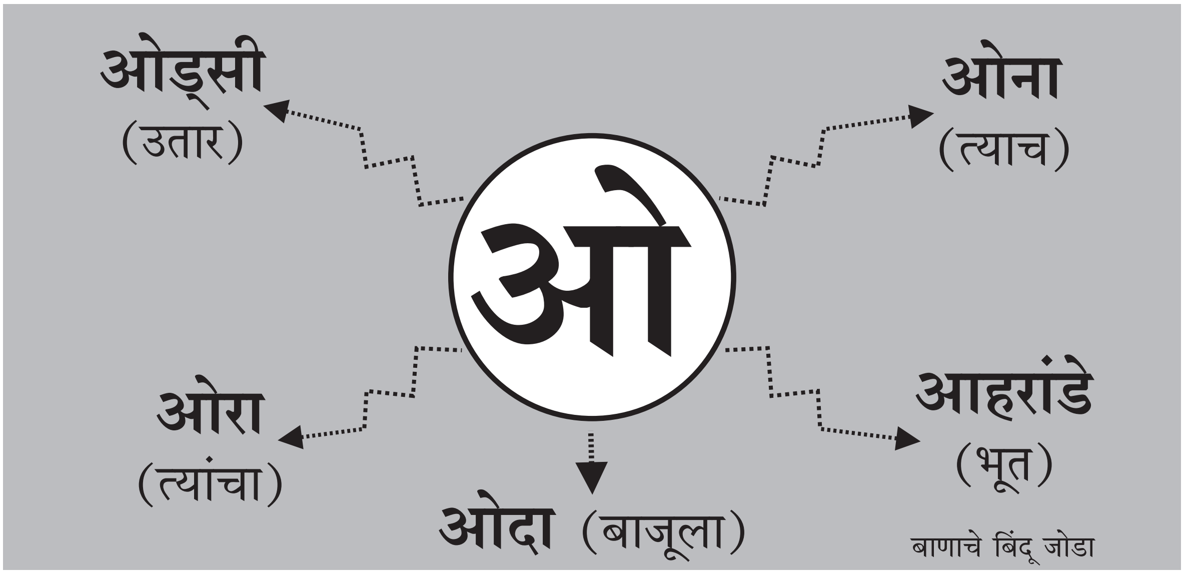

‘ओ’ अक्षर बघ. ‘ओ’ ला ◯ कर.

ओना : ओना पोरोय बाताल?

(त्याचं नाव काय?)

ओहरांडे : नाटाबाहेर ओहरांडे मंता.

(गावाबाहेर भूत आहे.)

ओरा : ओरा लोन नैय मंता.

(त्यांचा घरी कुत्रा आहे.)

ओड्सी : तळाय ओळसी तुमीर मर्रा मंता.

(तळ्याच्या उतारावर टेंभरूचे झाड आहे.)

ओदा : मावा लोन ओदा सुमीतना लोन मंता.

(माझ्या घराच्या बाजूला सुमितचे घर आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

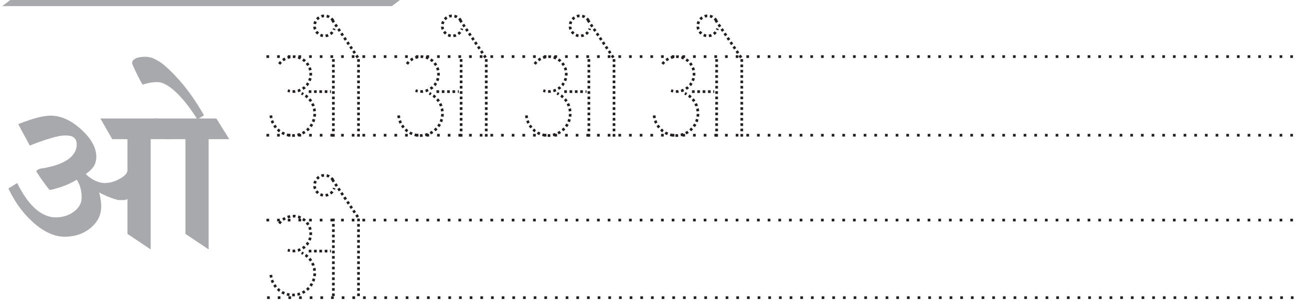

जगम /जगते
(जगात)

गेळाते
(जंगलात)

ज

दायना
(जायचे)

जत्रा (यात्रा)

जागी
(जागा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ज' अक्षर पहा. 'ज' ला ○ कर.

जोहार (नमस्कार) : मामान जोहार कितान.
(मामाला नमस्कार केला.)

जाममर्रा : जामीग हातांग.
(जांभळं लागलेले आहेत.)

जंगो : नेलेंजता जंगा अरता.
(चंद्राची सावली पडली आहे.)

जागा : मावा जागा मंता.
(आमची जमीन आहे.)

जिवातोर : मावा जिवातोर वातोर.
(आमचे नातलग आले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

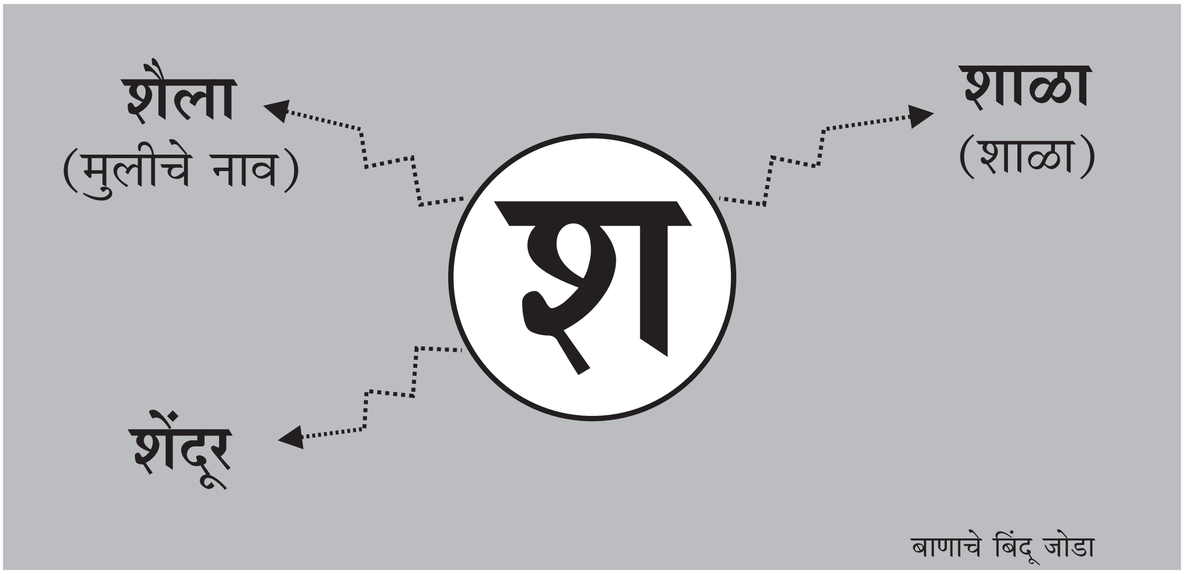

‘श’ अक्षर बघ. ‘श’ ला ○ कर.

शरद : नावा पोरोल शरद म्हणता.

(माझे नाव शरद आहे.)

शाळा : इद नावा शाळा.

(ही माझी शाळा.)

शैला : शैला सोबाय पिल्ला म्हणता.

(शैला सुंदर मुलगी आहे.)

शेंदूर : पेनतूक शेंदूर होकणा.

(देवाला शेंदूर वाहतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

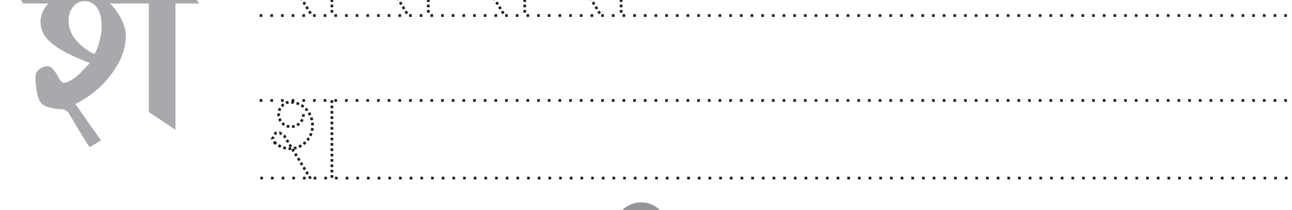

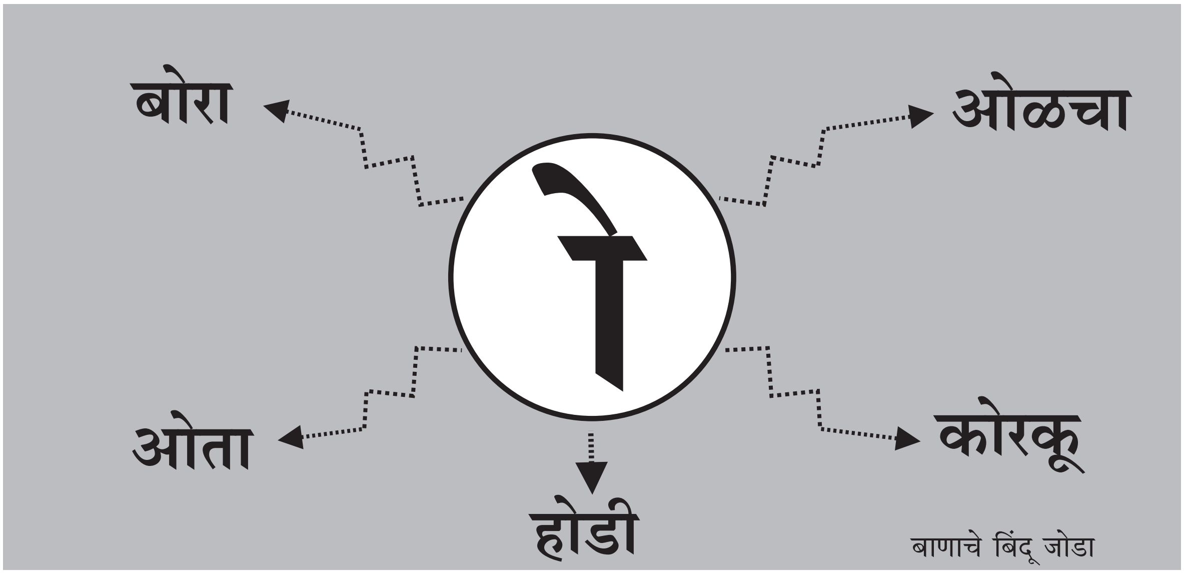

'ो' बघ. 'ो' ला ◯ कर.

ओळचा	कोरकू	चोर	कचोरी
ओढणी	होडी	ओता	बोरा
बचोन	झोपाळा	होता	घोणस
घोरपड	तोल	तोरा	बरोबर
कोडी	कोडका	कोयतूर	मावोर
कोवे	डोडा	बोकडा	तोटा
दोहा	लोन		

गिरव, लिही, म्हण.

ो

ण

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ण’ अक्षर बघ. ‘ण’ ला ◯ कर.

माडिया भाषेत ‘ण’ हे अक्षर नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ण

ख

खरोय
(खरं)

खिसा
(खिसा)

खबर
(संदेश)

खाती
(लोहार)

खतम (मारणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खिसा : बंडीतगा खिसा मंता.
(शर्टला खिसा आहे.)

खाती : खाती नागींल पडीतोर.
(खाती नांगर बनवितो.)

खतम : मावा नाटे वरोन खतम कितुर.
(माझ्या गावात एकाला ठार मारले.)

खबर : यायाल वायार इजोरे दादाल खबर वेहतोर.
(आई येणार हे दादानी संदेश दिला.)

खरोय : पेकोर खरोय वळकिंतोर.
(मुले खरे बोलतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ख

खखखख

ख

थ

बाणाचे बिंदू जोडा

‘थ’ अक्षर बघ. ‘थ’ ला ◯ कर.

माडिया भाषेत ‘थ’ हे अक्षर नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औ

बाणाचे बिंदू जोडा

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ◯ कर.

माडिया भाषेत ‘औ’ हे अक्षर नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

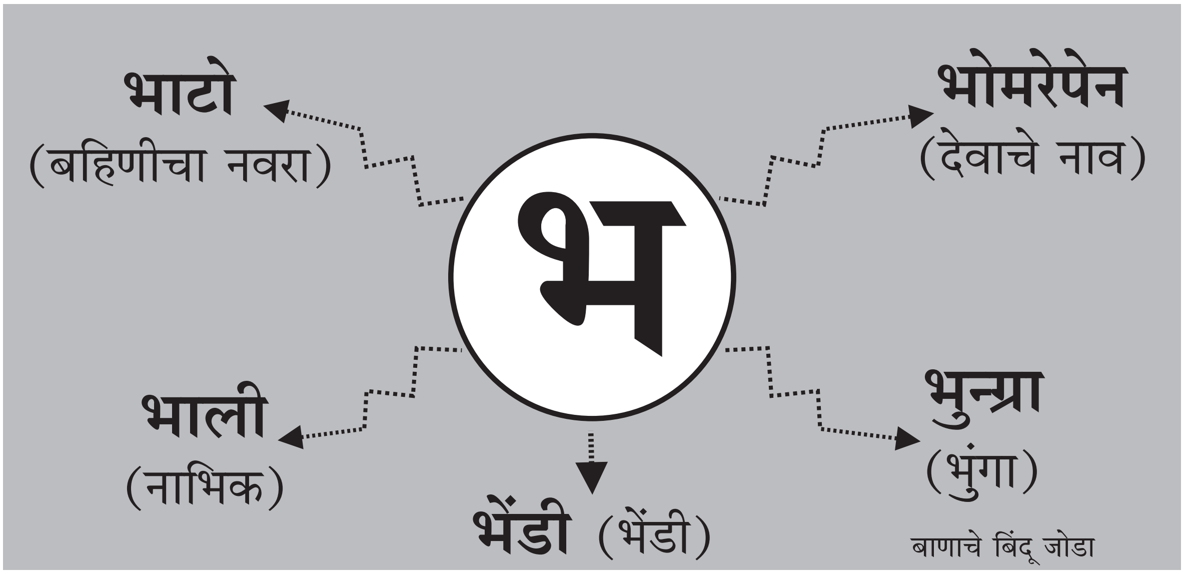

'भ' अक्षर बघ. 'भ' ला ◯ कर.

भोमरेपेन : भोमरापेन आदिवासीरा आंदु.

(भोमरादेव आदिवासीचा देव आहे.)

भुन्र्रा : भुन्र्रा पुंगाहनगा उदींता.

(भुंगा फुलांमध्ये बसतो.)

भेंडी : भेंडीना पुला मंता.

(भेंडीची भाजी आहे.)

भाली : भाली केल्क कोरयांतोर.

(भाली केस कापतो.)

भाटो : दिदीना/ बाईना मुजो भाटो.

(बहिणीचा नवरा भाऊजी.)

गिरव, लिही, म्हण.

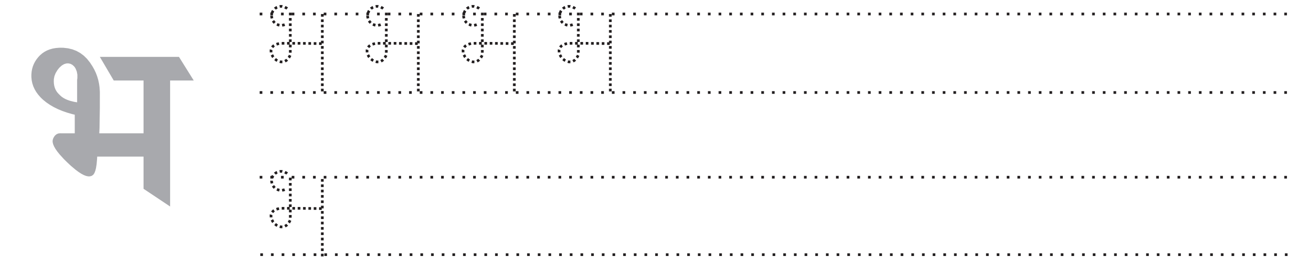

ै

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ै ’ बघ. ‘ ै’ ला ○ कर.

माडिया भाषेत ‘ ै ’ नाही.

गिरव, लिही, म्हण.

ै

ट ढ ठ छ ष

ट

टिटोरपिट्टे (टिटवी)

टिका (टिळा)

मोडी/टोडेमा (देठ)

टेंडा (काढ)

टिवरी (दिवा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ट’ अक्षर बघ. ‘ट’ ला ◯ कर.

टिका : कपारते नुकाना टिका.

(कपाळात तांदळाचा टिळा.)

टिवरी : पेनतंगा टिवरी माशींतोर.

(देवाजवळ दिवा लावतात.)

टेंडा : पोताताह वेंजींग टेंडा.

(पोत्यातुन धान काढ.)

टोडेमा : आकीना टोडेमा मंता.

(पानाला देठ आहे.)

टिटोरपिट्टे : टिटोरपिट्टे केयींता.

(टिटवी पक्षी ओरडते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

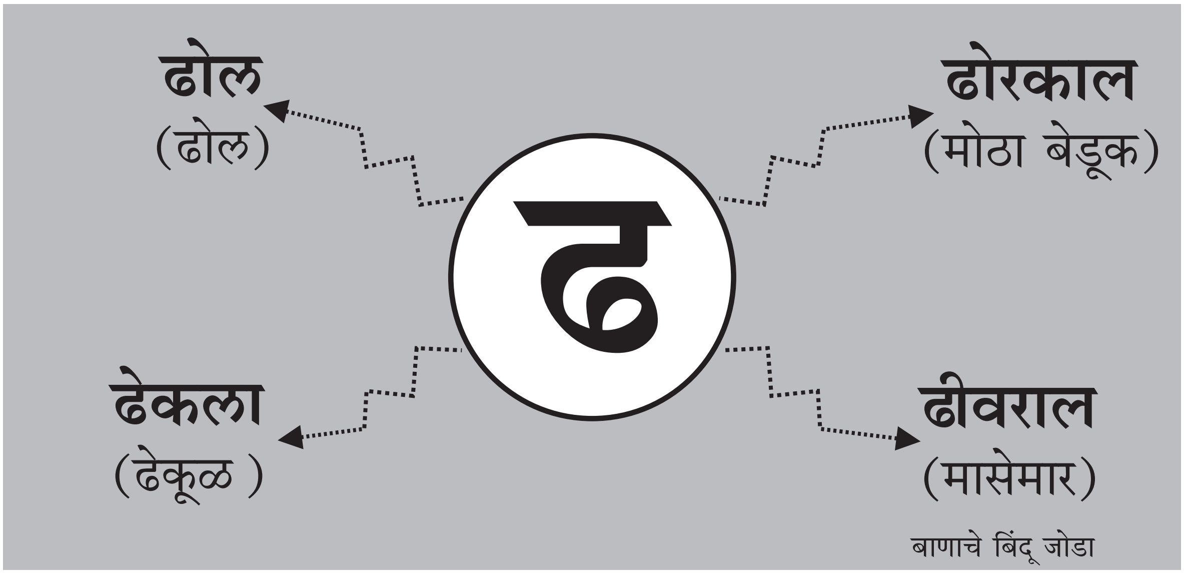

‘ढ’ अक्षर बघ. ‘ढ’ ला ◯ कर.

ढोरकाल पने : बेहरा पने.

(मोठा बेडूक.)

ढिवराल : मिन्क ढिवराल पोयांतोंर.

(ढिवर मासे पकडतात.)

ढेकला : तोळीता ढेकला मंता.

(मातीचा ढेकूळ आहे.)

ढोल : हामुरते ढोलक पास्तोर.

(मरणात ढोल वाजवितात.)

गिरव, लिही, म्हण.

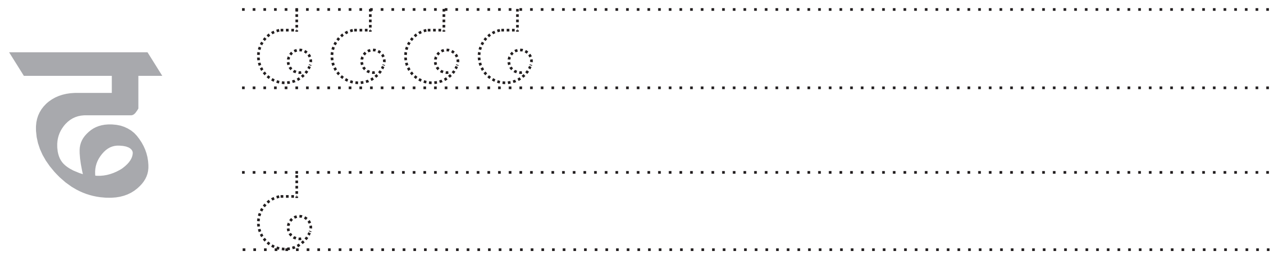

ठ

ठसा
(थुंकीचा ठसा/कफ)

ठसा
(शिक्का)

ठुबराल/ठेंगणा
(मोठा बेडूक)

ठग

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ठ’ अक्षर बघ. ‘ठ’ ला ◯ कर.

ठसा : कागीदते ठसा हिम.

(कागदावर शिक्का मार.)

ठसा : अक्कोक ठसा वास्ता/वांता.

(आजोबांना ठसे पडतात.)

ठुबराल : मावा नाटे ठुबराल मंतोर.

(माझ्या गावात ठेंगणा आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

'छ' अक्षर बघ. 'छ' ला ◯ कर.

छत्ता : पिर्रिदे छत्ता मुचीनाम.

(पावसाळ्यात छत्री वापरतो.

छाता : नावा छाता नोंनंता.

(माझी छाती दुखते.)

छपरी : मावा लोन छपरी मंता.

(माझ्या घरावर छप्पर आहे.)

छेनी : खाती छेनीते मरसदून कोहक्तूर.

(लोहार घणाने कुऱ्हाड ठोकतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

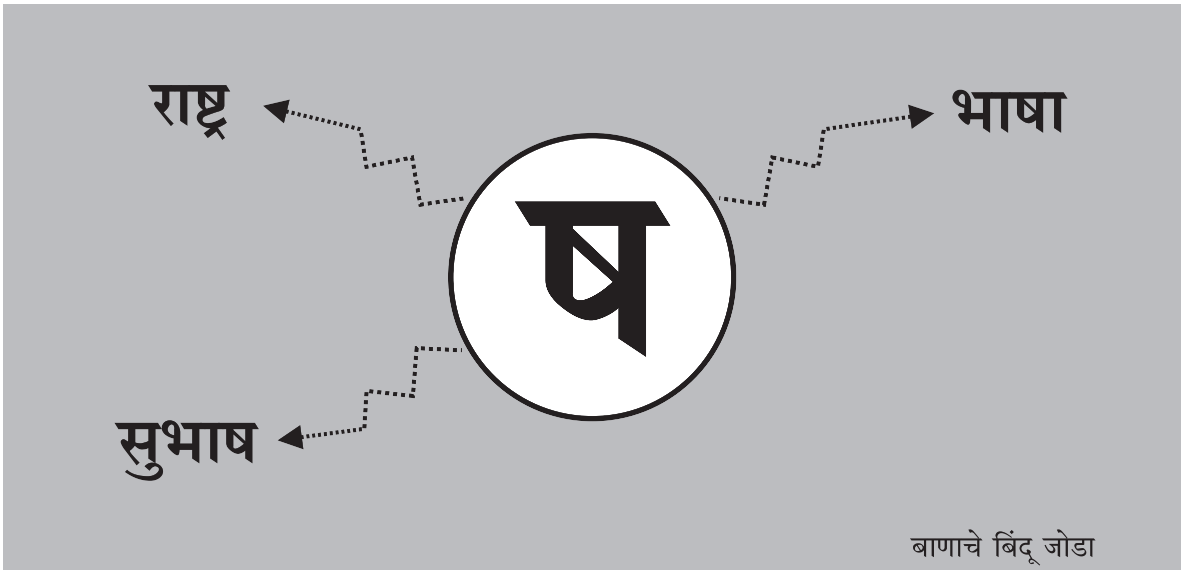

‘ष’ अक्षर बघ. ‘ष’ ला ◯ कर.

षट्कोन : मावा लोन सारूंग कोंटांग मंताग.

(माझ्या घराला सहा कोपरे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

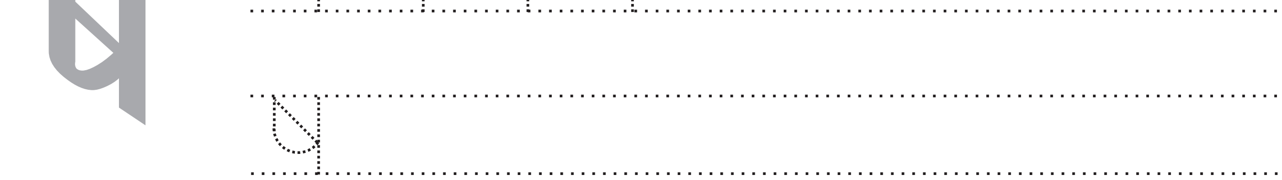

कविता गाणे

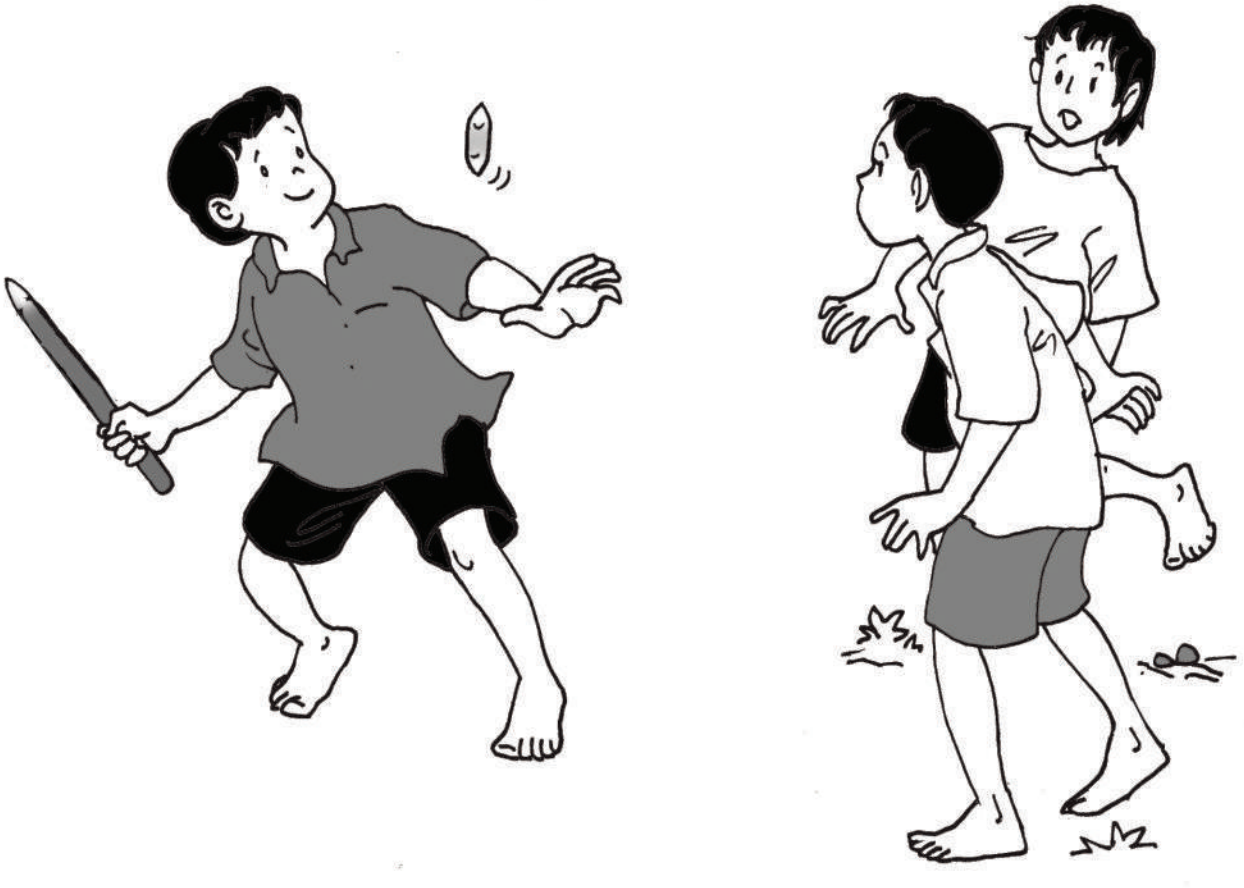

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

◆ चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)

◆ पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.

◆ आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?

◆ पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?

◆ गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

◆ शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

◆ अग्गोबाई- ढग्गोबाई
◆ लागली कळ - केवढी झळ
◆ लागली फार - पाण्याची धार
◆ उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

◆ वारा गरा गरा   सो सो सूम
ढुम ढुम ढुम   चम चम छडी

पेळेम (बीज)

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

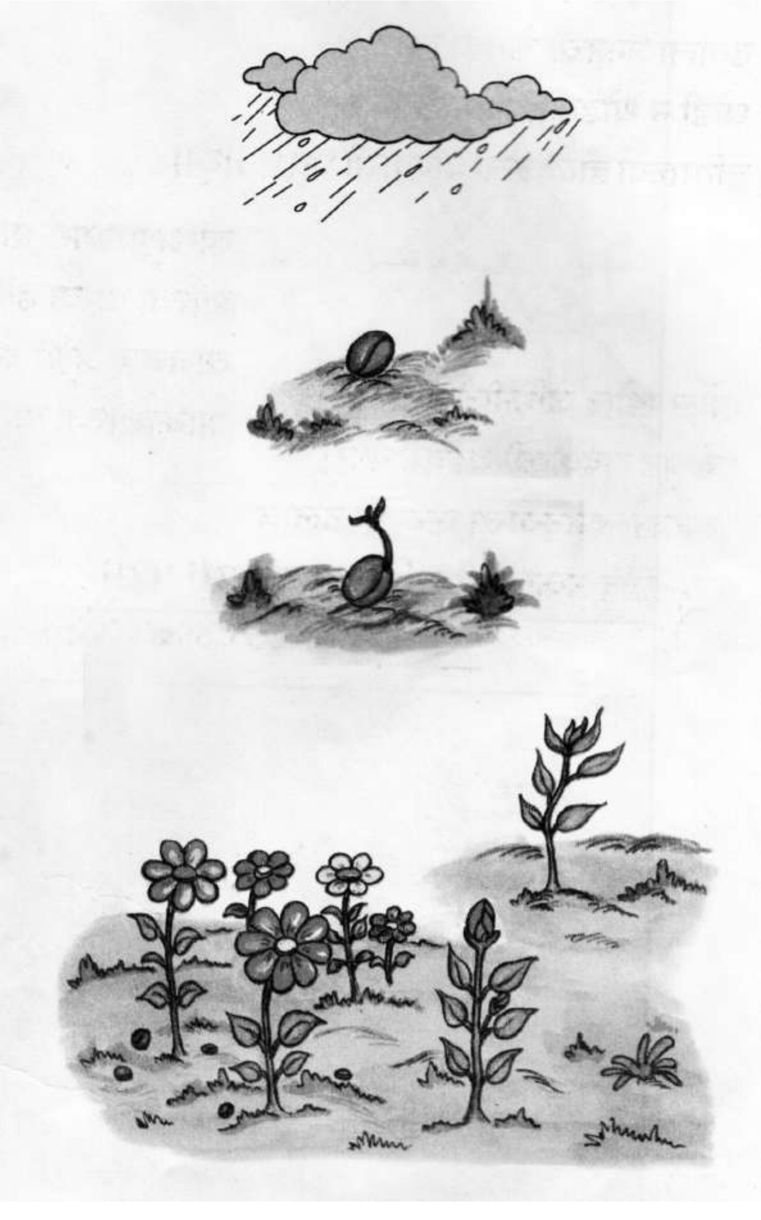

आई, मला दे ना.

१. तुपाक पोयाकान : गेळाते दायकान
शिकार कियकान : लोन वायकान
२. शाळा करीकान : सायबाल आयकान
गाळीते दायकान : बूर्..बूर्..बूर् ऽऽऽ
३. इमानते उदकान : पिट्टे लेहका बुमते परीकान.
४. गल्लीते पल्लाते दायकाळ : मरमींग मरमींग करसकाट

'आई, मला दे ना.'
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

नावा कोडा (माझा घोडा)

लेंगतांग शब्दांग (नादमय शब्द)

१. दायना-वायना

२. हिक्के-होक्के

३. पेरके-मुनके

४. हुडलोर-बेहरोर

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.

जसे. टपटप टपटप...

दुडकत दुडकत

थोडा थोडा

माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

इदराम बेदराम (असे कसे?)

पुन्ट नना बोनान (ओळखा मी कोण?)

१. नरका पुंगाहक पुयितांग-

२. पिरदून हळीसी जल्लार जल्लार एंदीता-

३. येर तगा मंतोनात जारामीन वेरंयीतोनान-

४. पोट्टाते तासीस पाल उहिंता-

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,

असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?

असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. कोंदा लेहका तिंदाना- पदी लेहका गुळना.

२. तिंदालासी मुंड कुळींग - कबाळ कियला चेंचूळींग.

प्रश्न विचारल्यानंतर कवितेला सुरुवात करा?

गाडी वाता गाडी वाता

(गाडी आली.. गाडी आली)

मिवा नाटे नेके डांग काया पंडीनांग पेरील वेहाट.

(आपल्या परिसरातील फळांची नावे सांगा.)

तुमरींग	**रेकांग**	**मरका**
जामींग	**रेंगांग**	**हिंदींग**
नल्लींग	**हित्ता**	**डुंगा / टुरेंग**
नेंडी		

चित्र हुळा, चित्रातागा बाताल
बाताल दिसीहता अदू वेहा.

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.

पिसाल/बयहाल हरे पिला (वेड कोकरु)

लेंग जोळमायानांग शब्द (यमक जुळणारे शब्द.)

१. अवकेमातू - मरंगतू **२. वरीयतू - वातू**

३. दिसतू - कवतू

१. मिवा लोते बवबव जनवर मतांग?

(तुमच्या घरी कोणकोणते प्राणी आहेत?)

(तुम्ही मेंढीचे दूध प्याले आहे का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील
बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन
करायला सांगणे.

गेळात ठरेमात एंदना कर्रस्ना (जंगलात ठरली मैफल)

(नना बोर पुन्ट) मी कोण ओळखा.

लाटी मोसोर हेती लेहका कवींग- हत्ती

नना गेळातोर राजाल- डुबाल

मेंदुल पोर्रो हाहकू- होई

हर्रेंग कल्ले- कोलयाल, लांडग्याल

कपडांग कोर्के- हुपे/एल

उडीसांग मतांग वरोना परके वरो दातांग-पेतेंग

उडीता तोकार बेहरांग केवींग- मोलोल/मोलुल

लाटींग लाटींग जल्लींग तल्ला पोरोम-कुकूर-मल

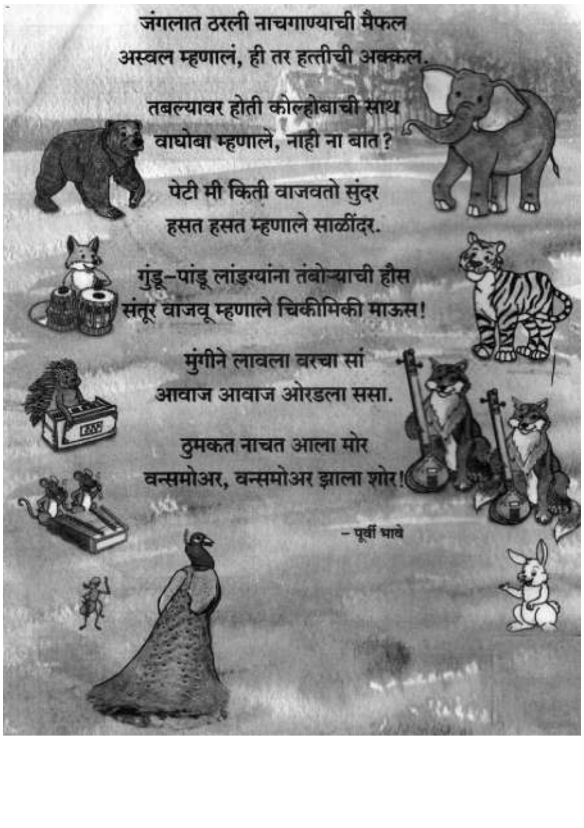

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी
यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

- गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.
- गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.
- पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

- महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

- पाण्याची वाफ कशामुळे होते?
- वाफेचे काय होते?
- ढग कुठे जमा होतात?
- ढग आपल्याला काय देतात?
- पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे. 'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता - बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा भिलावु (भिल)

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : भिलावु (भिल)

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : कल्पना सोनवणे, प्रकाश वसावे, रूपसिंग वळवी

कार्यपुस्तिका : अनुवाद व लेखन - कल्पना सोनवणे

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिति
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.

☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.

☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.

☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

मन्हा पान्हा (माझे पान)

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

चित्रात कोण कोणते प्राणी दिसतात?

कसाना चित्रा स?

तुला माहित सका?

तुला कोणत कोणत जनावरसन नाव माहीत सत सांग न?

- विद्यार्थ्यांना जवळ बोलवून बोट ठेवून विचारणे.
- चित्रे वाघ सिंह - बोली भाषेत विचारणे.
- अजून मुलांना माहित असलेले शब्द विचारा.
- मुलांना बोलके करा.

विद्यार्थ्यांना प्राण्यांचा आवाज काढायला लावा.

बकरीना आवाज काढ

कुत्राना आवाज काढी दखाळ

मांजेरना आवाज कशा रहय ?

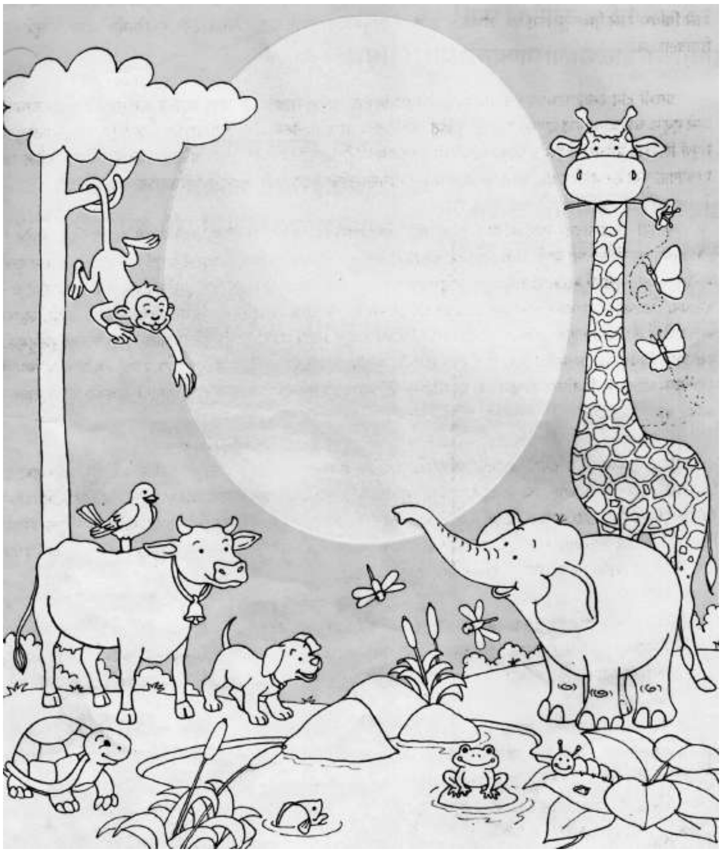

चिडी (चिमणी) **बकरी** (बकरी)

कबुतर (कबुतर) **खेकड** (खेकडा)

मुंगी (मुंगी)

काव्या (कावळा)

कोमडा (कोंबडा)

डुकर (डुक्कर)

इस्मरी (पाल)

उंदीर (उंदीर)

काई कोमडी (काळी कोंबडी)

निसळी (अस्वल)

बिबट (बिबट्या)

कोल्हा (कोल्हा)

इचू (विंचू)

साप (साप)

मांजेर (मांजर)

चित्र कथा

मन्हा खेवाना (माझे खेळ)

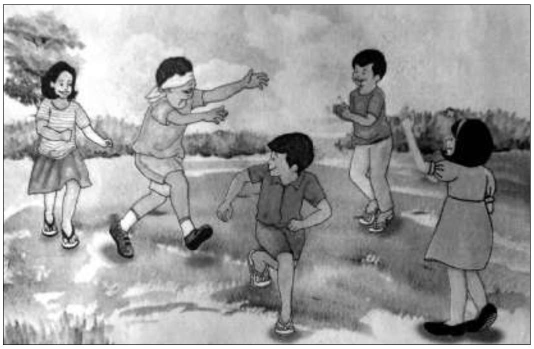

चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?

चित्र - १ **(आंधळी कोशीबीर) -**

(भाऊ भाऊ कठे... बहीण मी आठे)

प्रत्यक्ष खेळा.

चित्र - २ **ठिकऱ्या ठिकऱ्या** (लगोरी)

१. घर, गावम, सायम खेत का?

(घरात, शाळेत, गावात, खेळता का?)

२. खेवाला काय काय लाग

(खेळायला काय लागते?)

चित्र - ३ **कॅरम**

१. कसाना रहय?

(कशाचा असतो?)

२. कॅरम कशा खत?

(कॅरम कसा खेळतात?)

३. कॅरमन्या गोट्या कितल्या व कशा कशा रंगव्या रहत?

(कॅरमच्या गोट्या किती व कशा रंगांच्या असतात?)

४. तुम्ह कॅरम कठे दखनत?

(कॅरम कुठे पाहिला?)

चित्र - ४ **सापसिडी**

सापसिडी वरीलप्रमाणे वर्णन करायला सांगणे.

तुमला माहिती सत त्या खेयसनी नाव सांगा?

(तुम्हाला माहिती असलेले खेळाची नावे सांगा?)

उदा. खुपसणी, विटू दांडू, गोट्या, खो-खो, कबड्डी... वैगरे.

यातील सामुहिक वैयक्तिक असा फरक समजुन देणे.

मन्हा खेवाना (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा.
खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

माझे मित्र

चित्र दख. तुन्ह मित्रसनी इसयी सांग. (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

चित्र १

१. तुन्ह मित्र सनी नाव सांग? (तुझ्या मित्राची नावे सांग?)

२. तुला कितल मितर सत? (तुला किती मित्र आहेत?)

३. तुन्ह मितर कठे-कठे रहत? (तुझे मित्र कुठे राहतात?)

४. गावमयन मित्र कोणत? (गावातले मित्र कोणते?)

५. सायमयन मितर कोणत? (शाळेतले मित्र कोणते?)

चित्र २, ४

१. तुन्ह मितर कोणत सांग? (तुला अजुन कोणते मित्र आहेत?)

२. पपुली (फुलपाखरु) **इतर**

३. कोणत मितर बोलत ना?(तुझ्या कोणत्या मित्रांना बोलता येत नाही?)

४. बठ्ठु जोळ येत का? (सर्व जवळ येतात का?)

५. तुला आनन वाट का? (तुला आनंद वाटतो का?)

६. जंगलमयन मित्र कोणत सत? (जंगलातले मित्र कोणते?)

चित्र ३

१. आपली घरम कोणत प्राणी रहत?
(आपल्या घरात कोणते प्राणी राहतात)

२. तु कुत्राना लाड कर का? (तू कुत्र्याचे लाड करतो?)

३. मांजेरला काय म्हण? (मांजरीला काय म्हणतो?)

४. गाय, वासऱ्या, पोपट, पपलु तुला आवडत का?
(हे प्राणी तुला आवडतात का?)

चित्र ४

१. पाणीम कोण कोण रहत? (पाण्यात कोण कोण राहतो?)

२. पाणी मयन कोणत प्राणी आवळत?
(पाण्यातील कोणते प्राणी तुला आवडतात?)

३. मासा तुन्हा मित्र स? (मासा तुझा मित्र आहे का?)

४. मासाला खावाला काय लइ जाय?
(माश्याला खायाला काय देतो?)

माझे मित्र

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून घ्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

आमना कुट (माझे कुटुंब)

(मुलांना बोली भाषेत आपल्या घराविषयी तोंडी वर्णन करायला सांगा. उदा. **म्हणी माय मला उजी पटं.**
(माझी आई मला आवडते.)

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.)
बोली भाषेत विचारा?

१. चित्रम कोण कोण दखाय?
(चित्रात कोण कोण आहेत?)

२. कोणत्या वस्तुका दिखत?
(कुठल्या वस्तू आहेत?)

३. कोण कोणी संग बोली रह्यनत?
(कोण कोणाशी बोलत आहेत?)

४. ती पोर काय पूरा करनी?
(मुलीने काय पूर्ण केले?)

५. ती पोर कोणी गम जाइ रहयनी?
(मुलगी कोणाकडे जात आहे?)

६. पोरना धैडाबा कठे स?
(मुलीचे बाबा कुठे आहेत?)

७. चित्रम धैडीमाय- धैडीबाबा सत का?
(चित्रात आजी-बाबा आहेत का?)

८. चित्रम दादा-ताई सत का?
(चित्रात दादा-ताई आहेत का?)

९. तुन्ही माय कथी स?
(तुझी आई कुठे आहे?)

१०. तुला कितल भाऊ-बहीण सत?
(तुला किती भाऊ-बहीण आहेत?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा)

१. तुम्हला चित्रम काय दखाय?

(चित्रात काय दिसते?)

२. डेडोर कितल सत?

(बेडूक किती आहेत?)

३. ते डेडोर काय करी रयनत?

(बेडूक काय करत आहे?)

४. बग्याला दखीन डेडोर कय गेत?

(बगळ्याला पाहून बेडूक कुठे गेले?)

५. डेडोर कसाला झोका बांधनत?

(बेडकांनी कशाला झोका बांधला?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी. (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

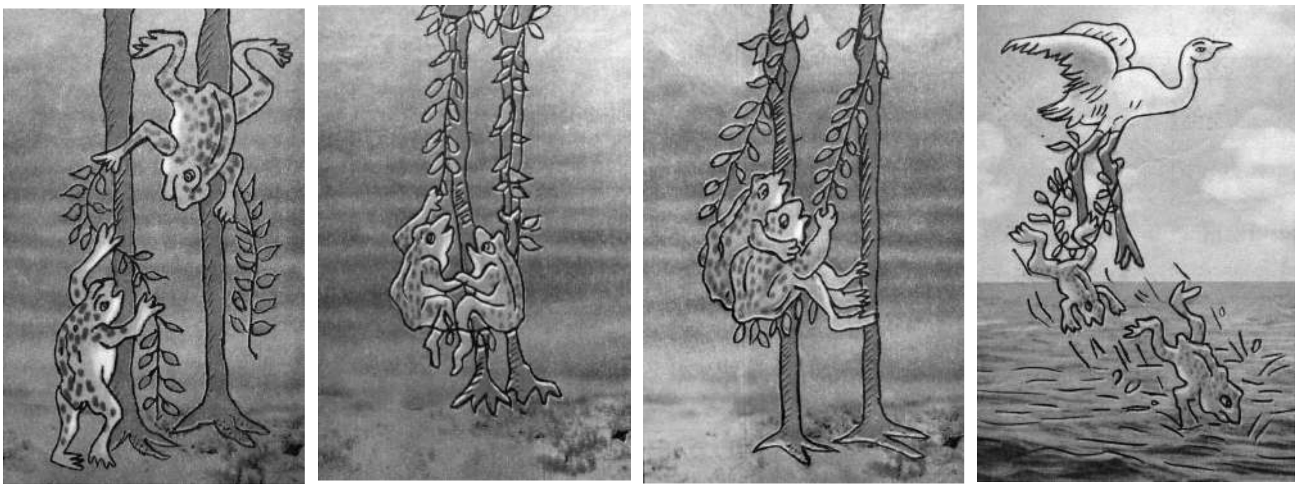

माझी शाळा

(बोली भाषेत विचारा)

१. तुन्ही सायना नाव काय?
(तुझ्या शाळेचे नाव काय?)
२. तुला सायम येवाला पट का?
(तुला शाळेत यायला आवडते का?)
३. सायम कोणता खेय चालू स?
(चित्रातील शाळेत कोणते खेळ चालू आहेत?)
४. तुला कोणता खेय पट?
(तुला कोणता खेळ आवडतो?)
५. तुन्ही सायनी मायती सांग?
(तुझ्या शाळेची माहिती सांग?)

१. दुसरा चित्राम पोरे काय करी रहयनत?
(मुल काय करता आहेत?)
२. तेसनी बाई काय शिकाळी रहयनी?
(त्यांच्या बाई काय शिकवत आहेत?)
३. भितळाला काय चिटकाळेल स?
(भिंतीवर काय काय आहे?)
४. कितल पोरे पोरी बेठल सत?
(किती मुलं-मुली बसलेली आहेत?)
५. बाईना हातम कसाना पुस्तक स?
(बाईच्या हातात कशाचे पुस्तक आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

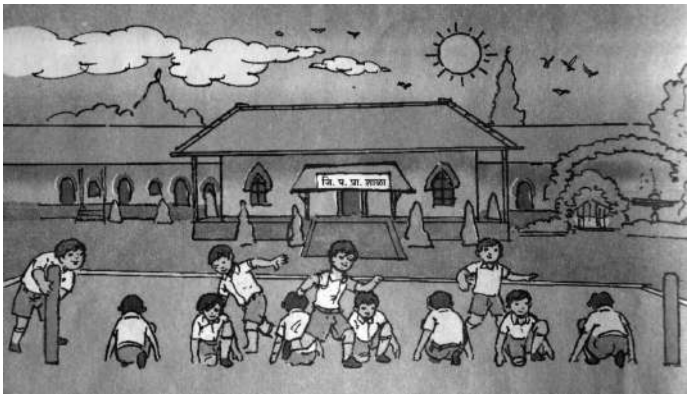

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. चित्रम काय काय दळाय?
(चित्रामध्ये काय दिसते?)
२. काय करी रह्यनत?
(काय करत आहे?)
३. चित्रम नविन काय दळाय?
(चित्रामध्ये नविन काय दिसते?)

४. चित्राम कोणत प्राणी सत?
(चित्रामध्ये कोणकोणते प्राणी आहेत?)
५. तुम्हला माइत सत ते प्राणीसन नाव सांग?
(तुम्हाला माहिती असलेल्या प्राण्यांची नावे सांगा)

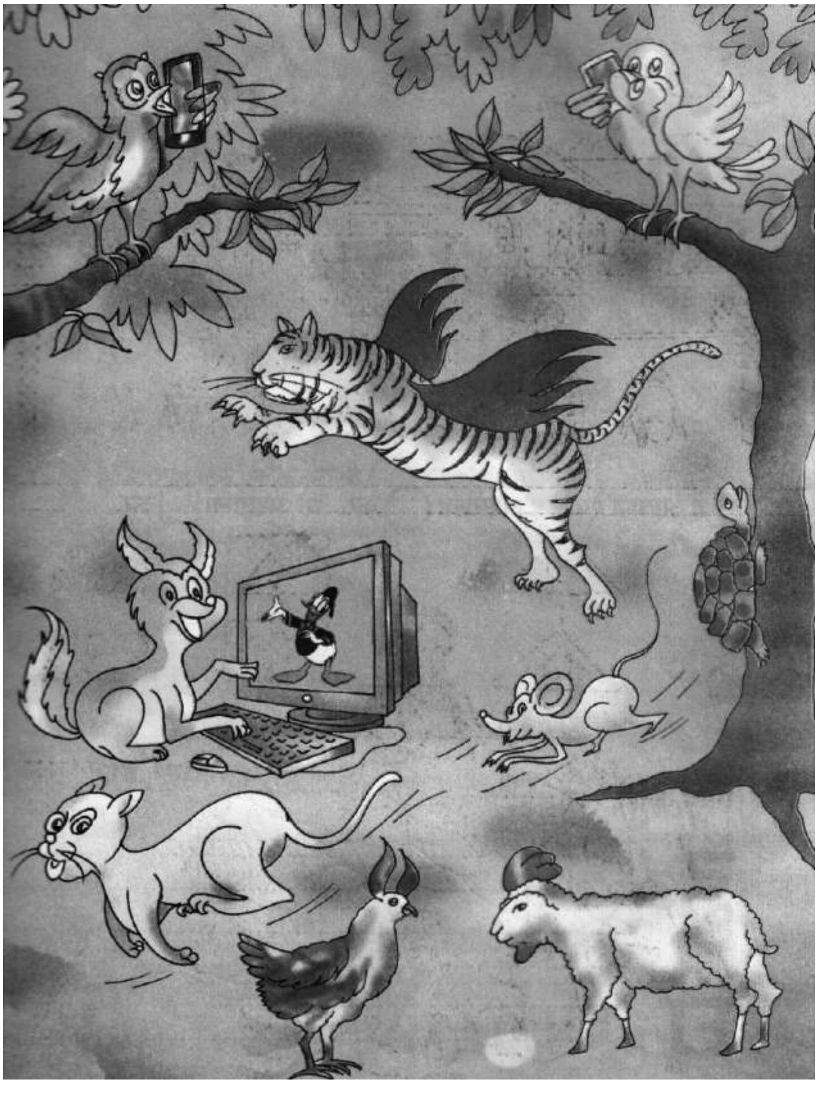

कुत्रा मांजर काय बोलतात

१. चित्रम काय दखाय?
(चित्रात काय दिसते?)

२. कोण कोण सत?
(कोण कोण दिसते?)

३. तुमनी घरम सत का?
(तुमच्या घरात आहेत का?)

४. कुत्रान मांजेर येरायेरला काय सांगी रहयनत?
(कुत्रा मांजर एकमेकांशी काय बोलत असतील?)

५. ते कोणीसंग खेइ रहयनत?
(ते कोणासोबत खेळत आहेत?)

६. तेसना आवाज काडी दखाळा?
(त्यांचे आवाज काढून दाखवा?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?

- विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.

- विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.

- चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.

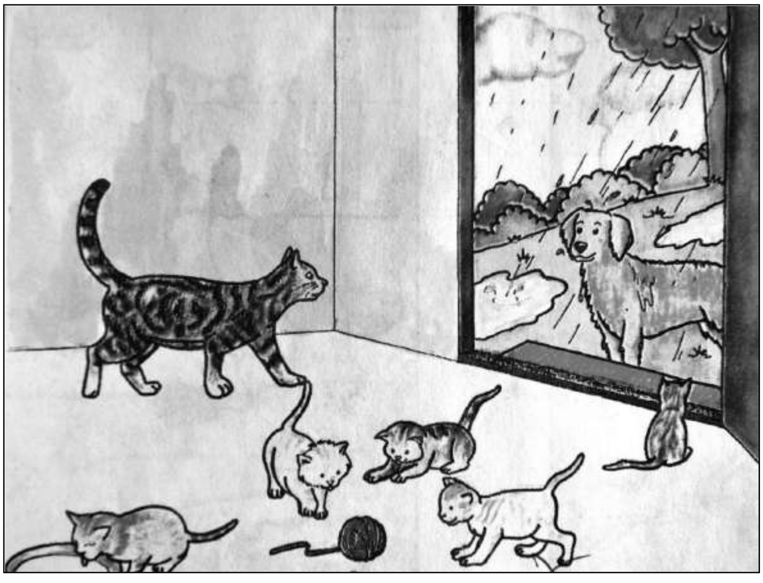

मांजराची गंमत

चित्र १

१. कितल चित्र सत? (किती चित्रे आहेत?)

२. पयला चित्राम काय स? (पहिल्या चित्रात काय दिसते?)

३. ते काय बोली रहयनत? (ते एकमेकांशी काय बोलतात?)

४. काय लि रहयना स? (ते काय घेत आहेत?)

चित्र २

५. दुसरा चित्राम काय स? (दुसऱ्या चित्रात काय दिसते?)

६. तिला कोण दखाय? (तिला कोण दिसतं?)

७. ति काय कर? (ती काय करते?)

८. कोणी मांग सुट? (ती कोणा मागे धावते?)

चित्र ३

९. काय व्हय? (काय होतं?)

चित्र ४

१०. तिला उंदीर सापड का? (तिला उंदीर सापडतो का?)

११. तुम्हला मज्या वाटणी का? (तुम्हाला मजा आली?)

बजार (बाजार)

१. तुम्हना गावना बजार भर का?
(तुझ्या गावाचा बाजार भरतो का?)
२. कोणता वारला बजार भर?
(कोणत्या दिवशी बाजार भरतो?)
३. तु बजारम जाय का?
(तू बाजारात जातो का?)
४. कोणी संग बजारम जाय?
(कोणा सोबत बाजारात जातो?)
५. बजारम कय काय रहय?
(बाजारात काय काय असतं?)
६. तुला बजारम काय आवड?
(तुला बाजारात काय आवडतं?)
७. बजारम तु काय ली मांग?
(तू बाजारातून काय मागतो?)
८. बजारम कितली गरदी रहय?
(बाजारात किती गर्दी असते?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

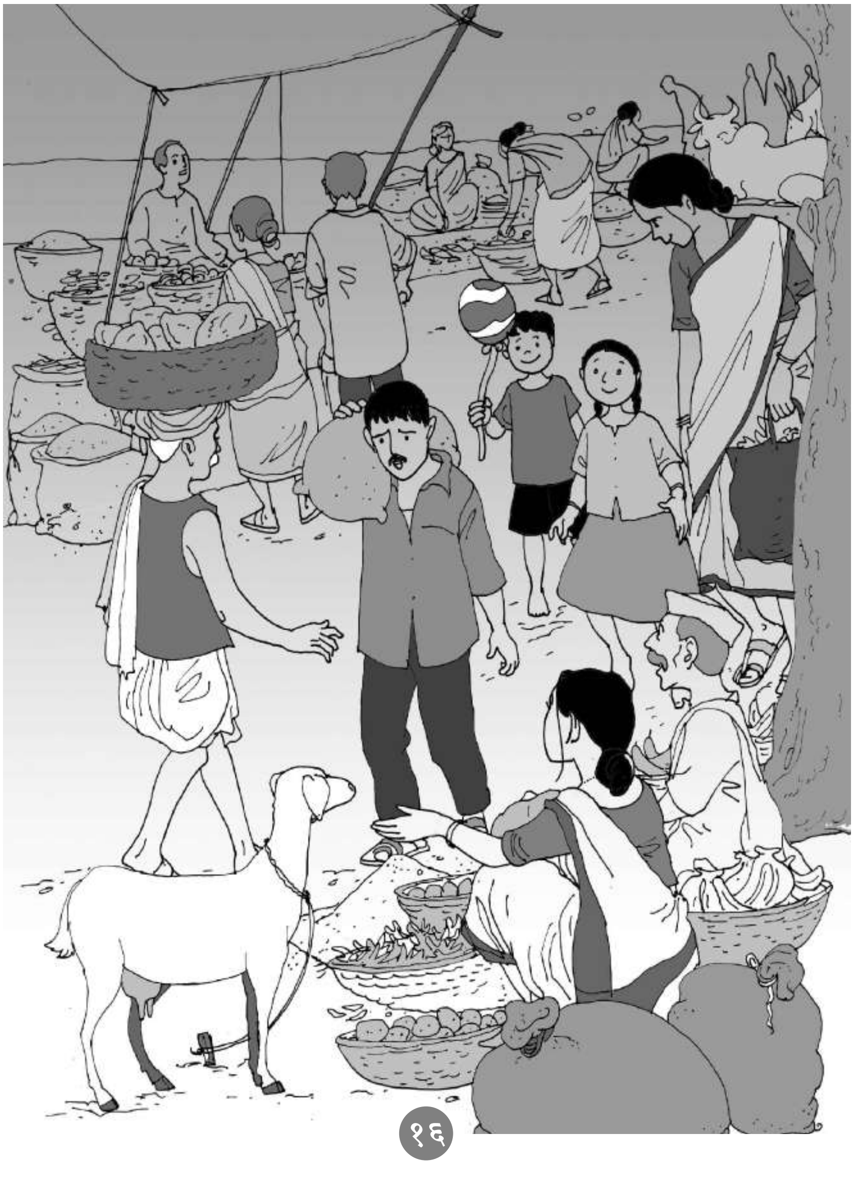

जत्रा

१. तुम्हना गावनी जत्रा भर का?
(तुमच्या गावाची यात्रा भरते का?)
२. कोणता देवनी जत्रा भर?
(कोणत्या देवाची यात्रा भरते?)
३. कवय जत्रा भर? (केव्हा यात्रा भरते?)
४. जत्राम कसान कसान दुकान येत?
(यात्रेतील दुकानांची नावे सांग?)
५. तुला जत्राम फिराला पट का?
(यात्रेत फिरायला आवडते का?)
६. पालखीवर बठ का?
(पाळण्यावर बसतो का?)
७. जत्राम कोण कोण फिराला जात?
(यात्रेत कोण कोण फिरायला जातं?)
८. जत्राम तमासा व्हय का?
(यात्रेत गंमत होते का?)
९. तु गंमत (तमासा) दखाला जाय का?
(तू तमाशा बघितला का?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

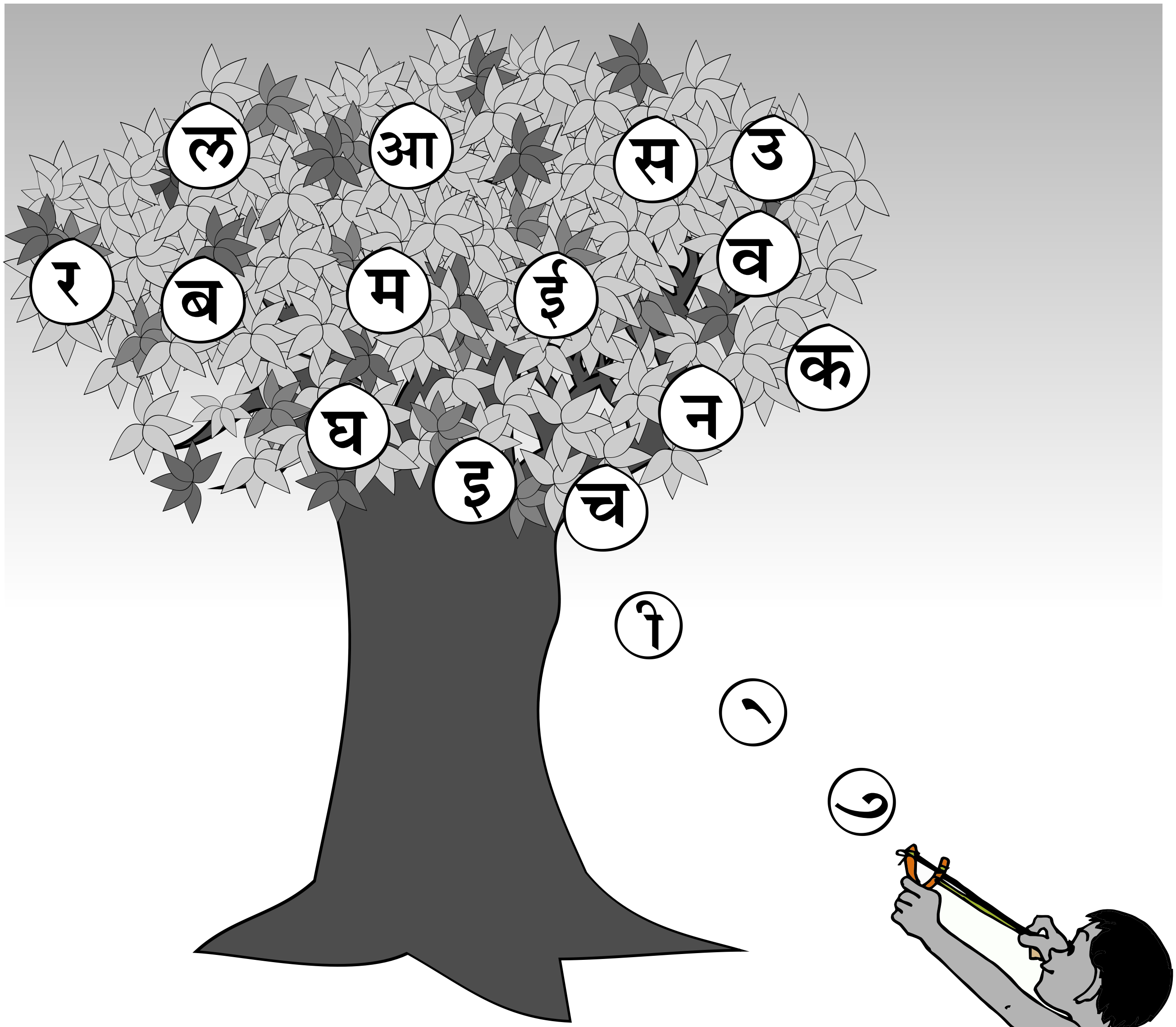

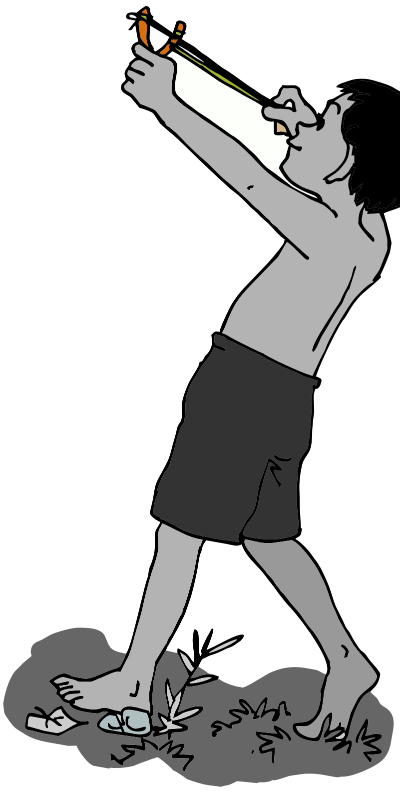

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जोड्या जुळव

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

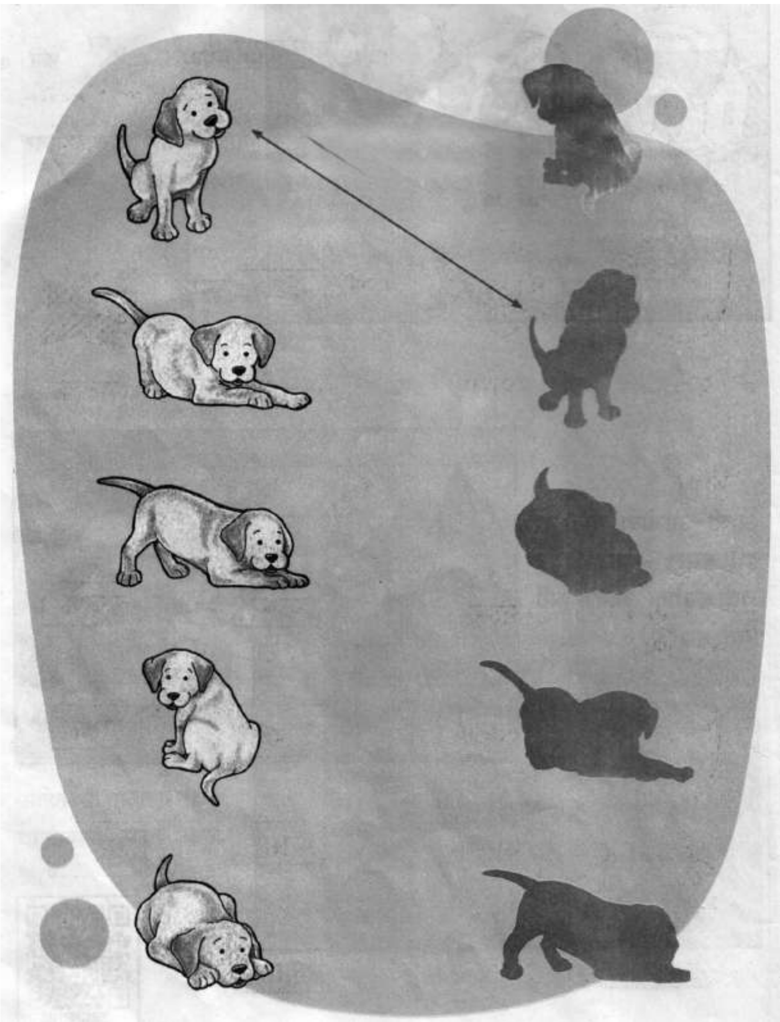

जोड्या जुळव

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

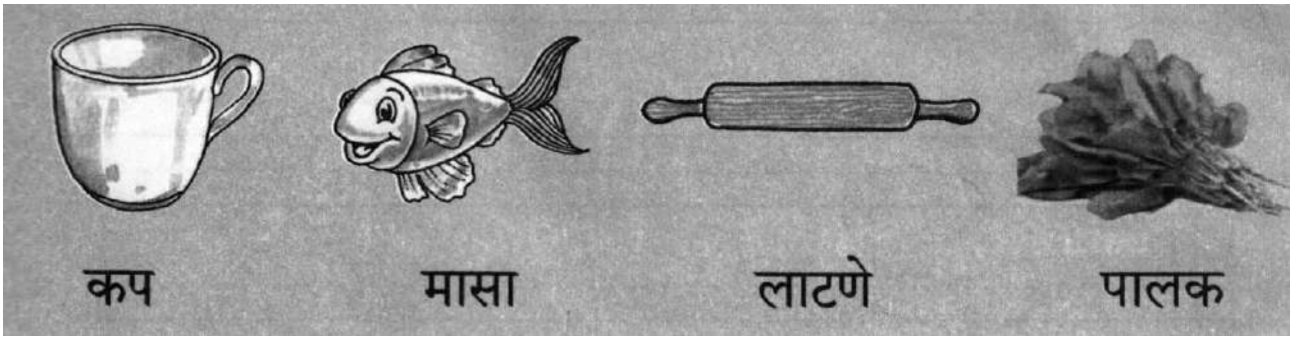

कप	मासा	लाटणे	पालक
कोप (बो. भा.)	**मासा** (बो.भा.)	**लाटणा** (बो.भा.)	**पालक** (बो.भा.)
उपयोग	पाण्यात राहतो	उपयोग	आंबट चूका
च्या पेवाला	(**पाणीम रहय.** बो.भा.)	**रोट्या लाटाला** (बो.भा.)	मेथी
		पोळ्या लाटायला	**पोथीन पान** (अळूचे पान)
त्याच्या सोबत	त्याच्या सोबत	त्याच्या सोबत	शोपालक
तेन्ही संग बो.भा.	(तेन्ही संग)	(तेन्ही संग)	
बछी (बशी)	**कासा** (कासव)	**कोयपाट** (पोळपाट)	
वाटकी (वाटी)	**खेकड** (खेकडा)	**सांशी** (सांडशी)	
तबक (ताटली)	**झिंगा**	झारा	
टाट (ताट)	**डेडर** (बेडूक)	तावा	
	मगर	उलथणी	

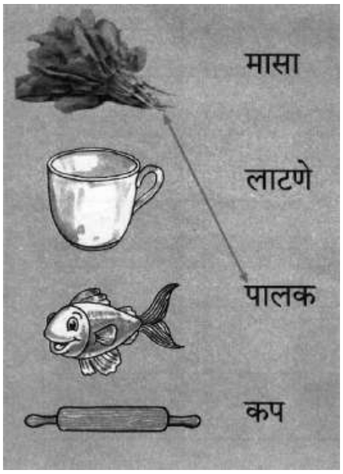

जोड्या जुळवा

कप	**लाटणा**
पालक	**मासा**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कोप**

गिरव

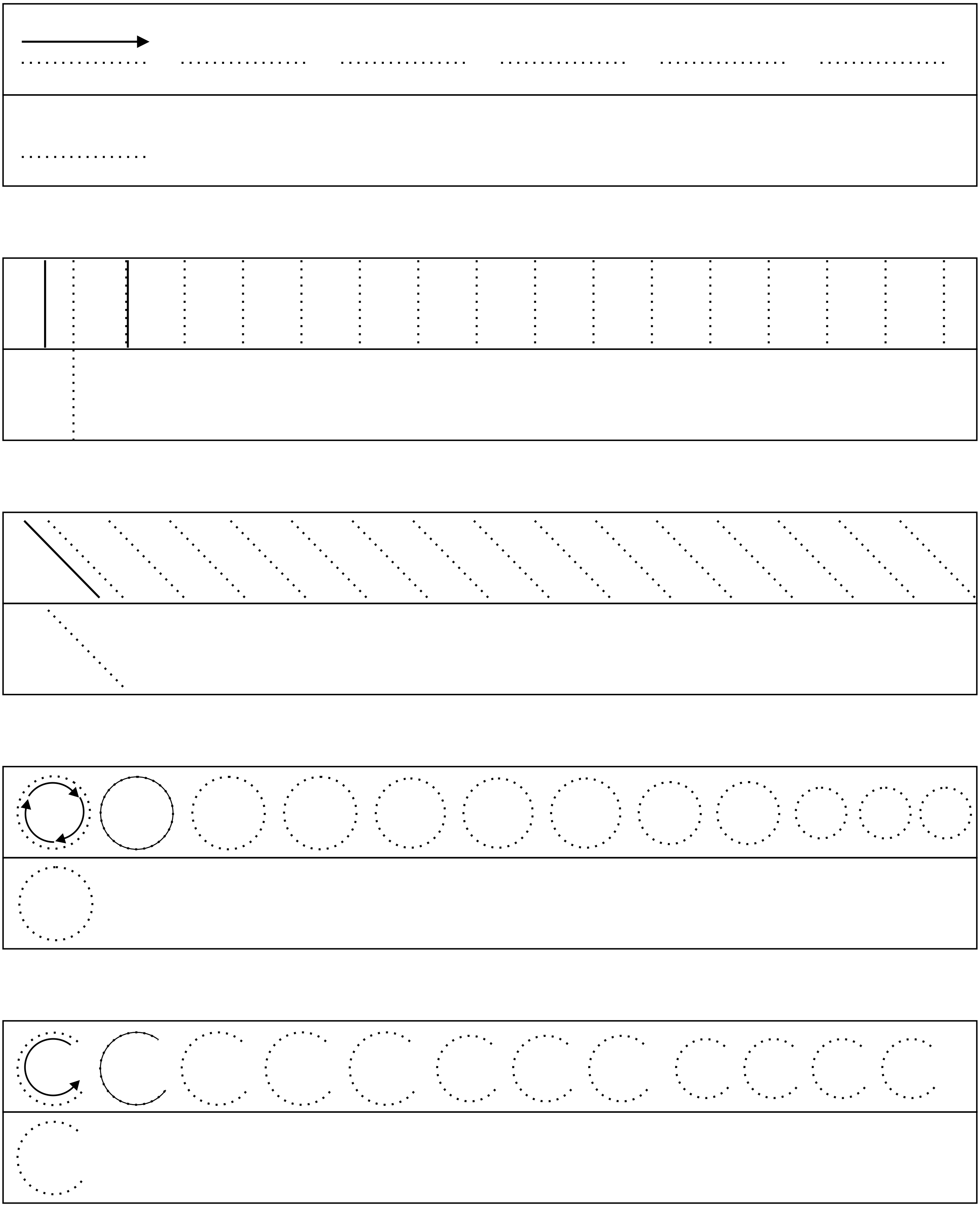

गिरव

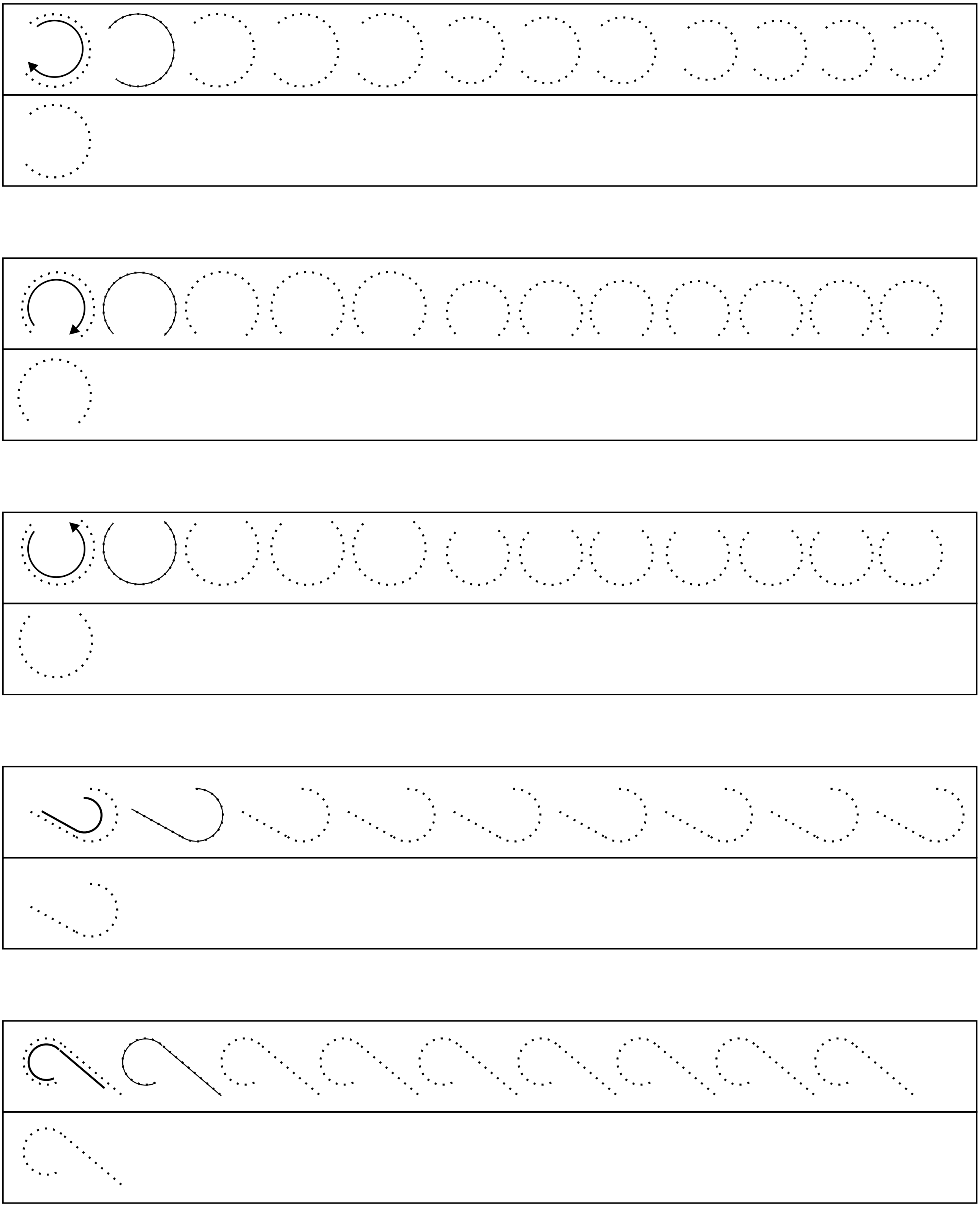

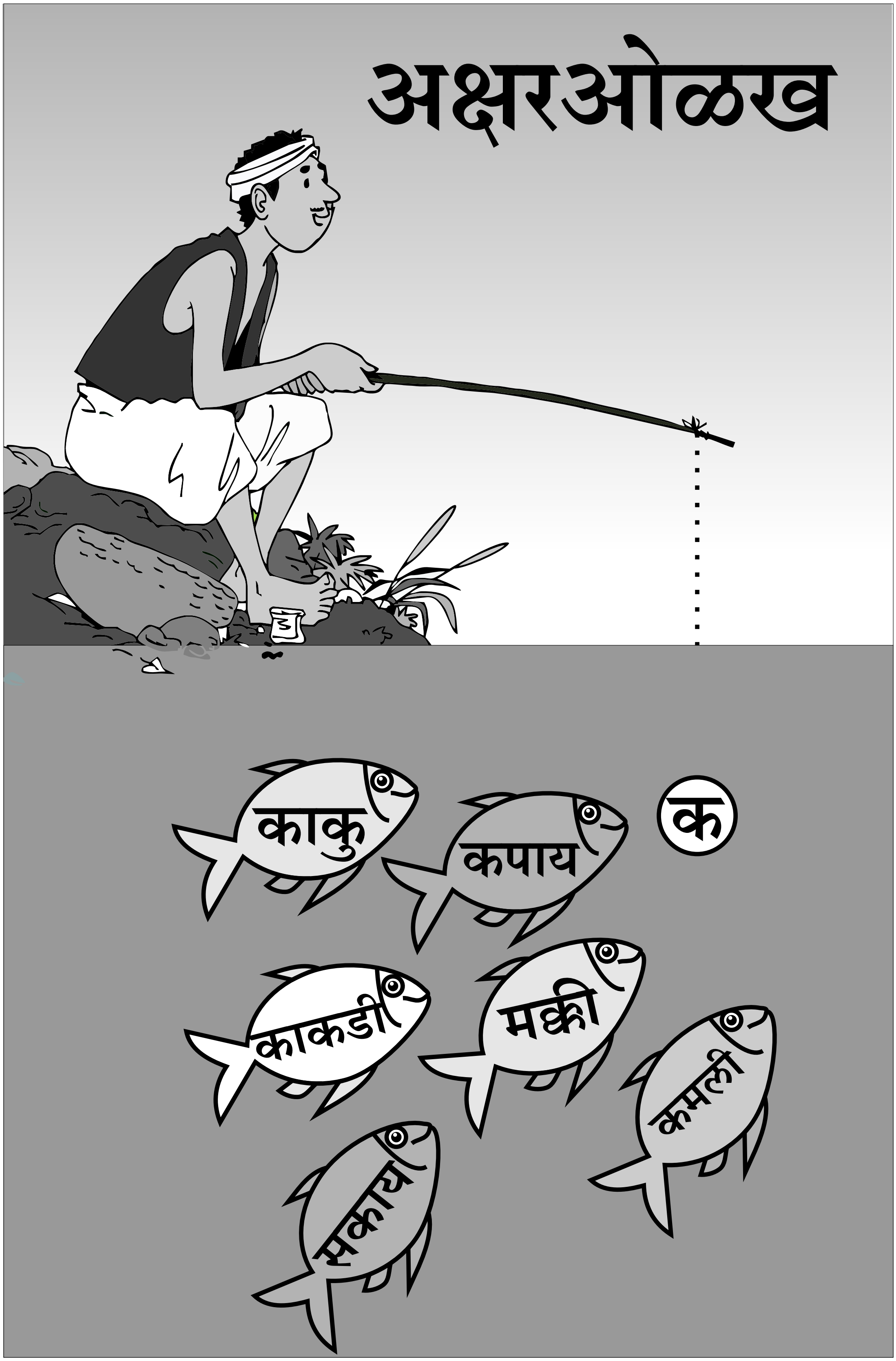
अक्षरओळख
काकु
कपाय
क
काकडी
मक्की
कमली
मकाय

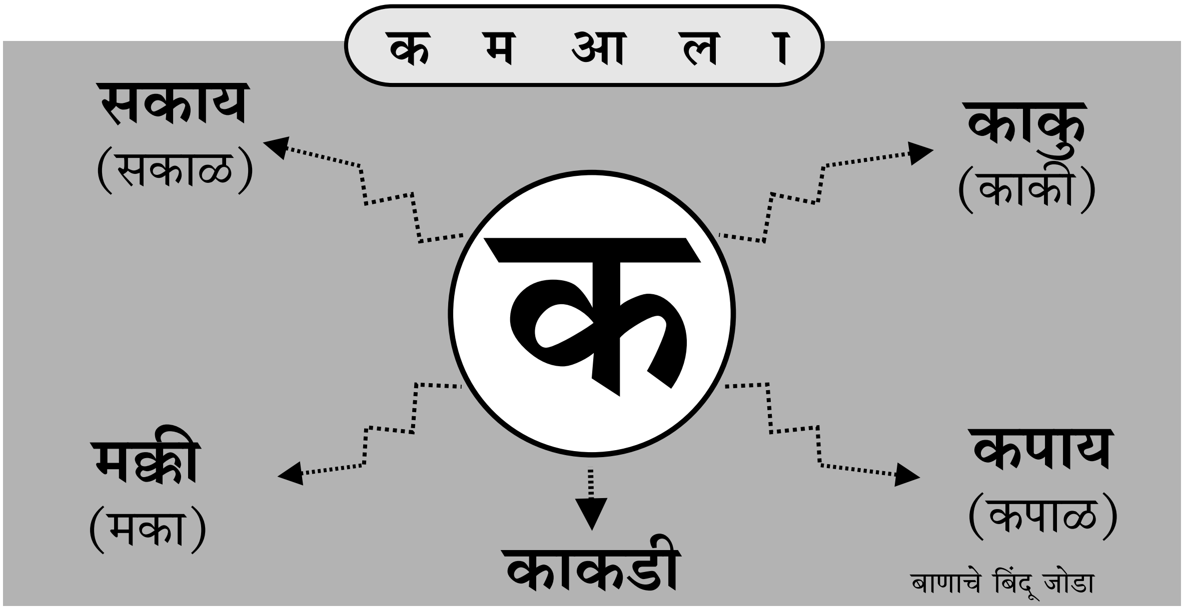

'क' बघ. 'क' ला ○ कर.

सकाय : सकाय इ लाग.

(सकाळी लवकर ये.)

मक्की : मन्हा मक्की तोडाई गयात.

(माझा मका तोडला गेला.)

माखी : कितल्या माख्या पडी ग्यात.

(किती माशा आहेत?)

कपाय : मन्हा कपायला लाव.

(माझ्या कपाळाला लाव.)

गिरव, लिही, म्हण.

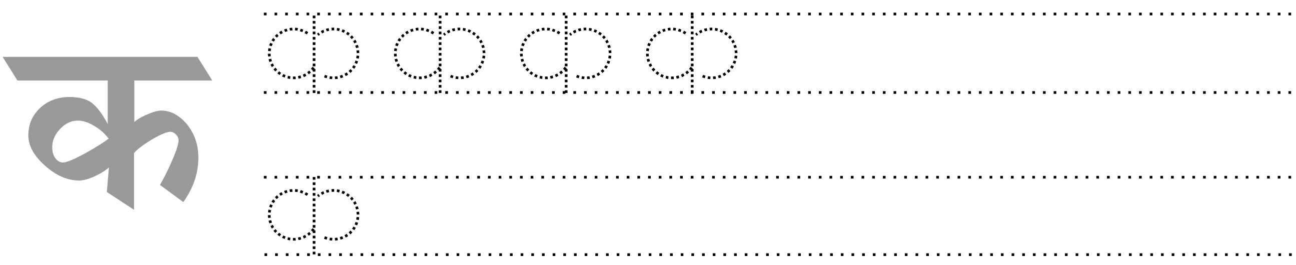

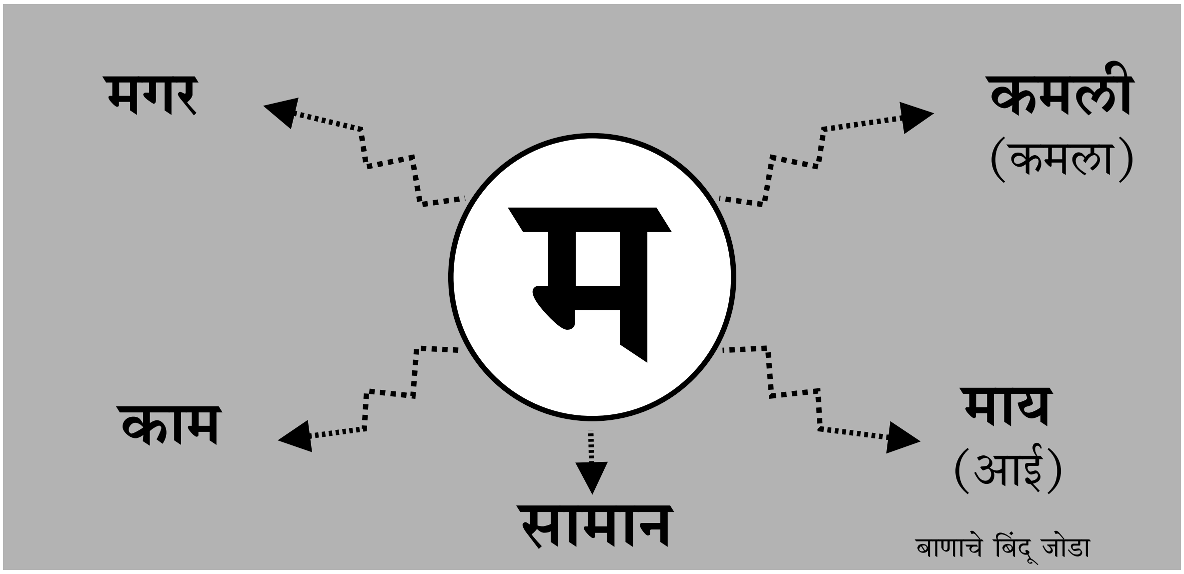

‘म’ बघ. ‘म’ ला ◯ कर.

पाणी म मगर स.
(पाण्यात मगर आहे.)

माय गाव जायल स.
(आई गावाला गेली आहे.)

कमली आथी इ.
(कमला इकडे ये.)

मन्हा सामान लयाना स.
(माझे सामान आणायचे आहे.)

मी काम करी रह्यनी.
(मी काम करते.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

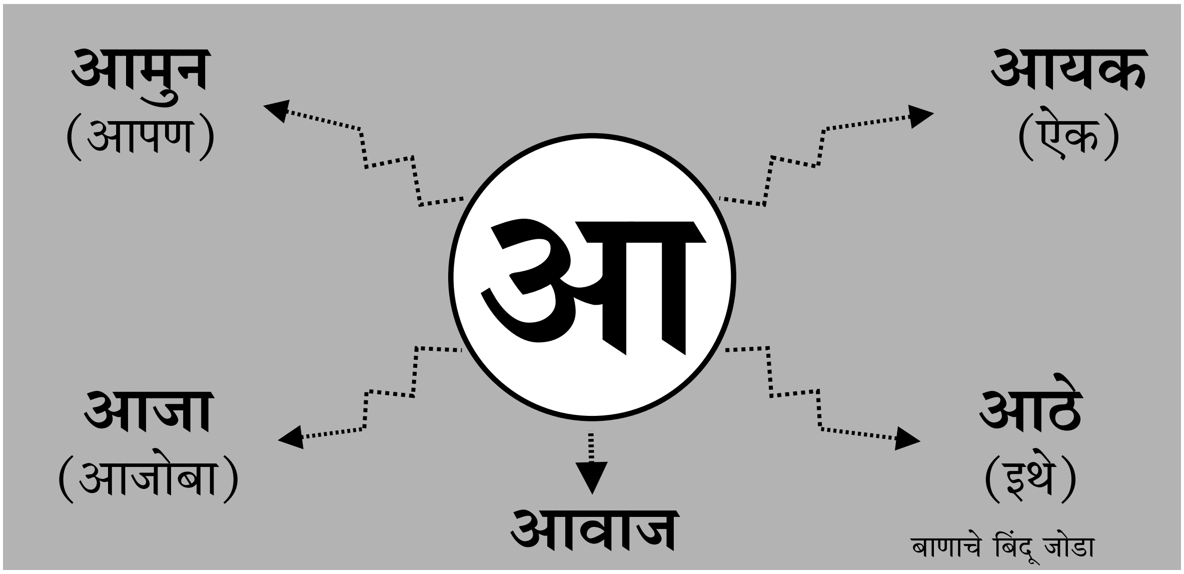

‘आ’ बघ. ‘आ’ ला ○ कर.

आमुन : आमुन गावाला सत.
(आम्ही गावाला आहोत.)

आयक : मन्हा आयकी ली.
(माझं ऐकून घे.)

आवाज : तुन्हा आवाज इ रह्यना.
(तुझा आवाज येतो आहे.)

आठे : मी आठे स.
(मी इथे आहे.)

आजा : आजा आथा इ.
(आजोबा इकडे या.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आआआआ

आ

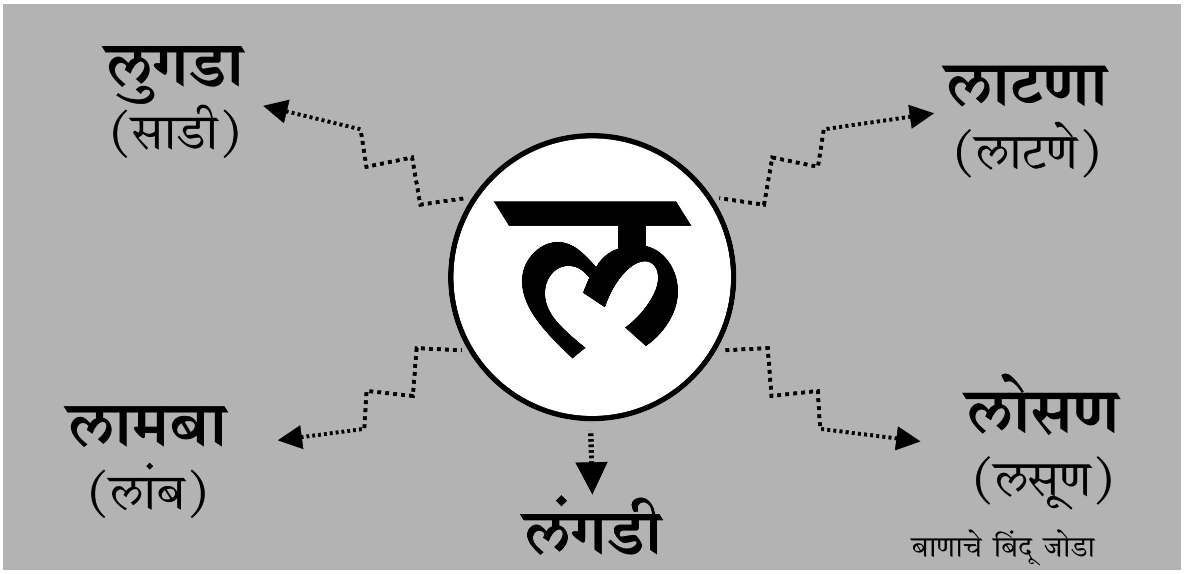

'ल' बघ. 'ल' ला ○ कर.

लुगडा : मन्हा लुगडा लाल रंगनास.
(माझी साडी लाल रंगाची आहे.)

लोसन : तु लोसण खाय का?
(तू लसूण खातोस का?)

लामबा : साप कितला लामबा स.
(साप किती लांब आहे.)

लाटणा : मला लाटणा लेवाना स.
(मला लाटणे घ्यायचे आहे.)

लंगडी : तुन्हा गावना नाव लंगडी स.
(तुझ्या गावाचे नाव लंगडी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

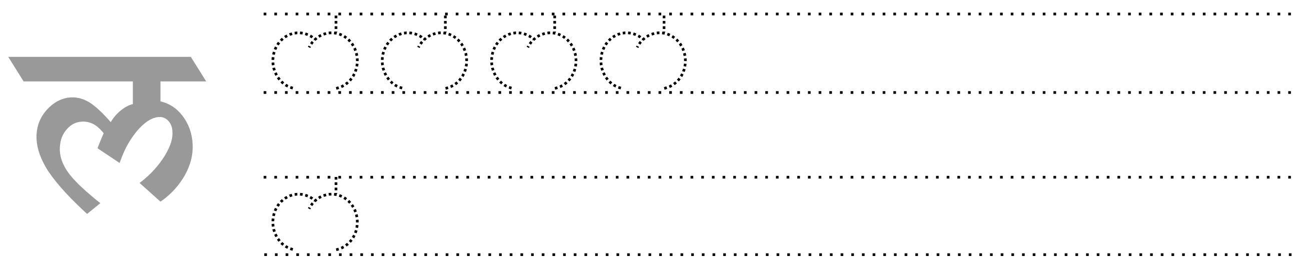

ा

क+ा=(का)
काका

मा+ा=(मा)
माळी

च+ा=(चा)
चमची (चमचा)

बा+ा=(बा) बाबा

म+ा=(मा)
मामा

अ+ा=(आजा)
आजा (आजोबा)

न+ा=(ना)
नाना

बाणाचे बिंदू जोडा

'ा' बघ. 'ा' ला ○ कर.

मामा उन्हा.
(मामा आले.)

काका मला लेवाला इ.
(काका मला घ्यायला या.)

बाबा कथा स?
(बाबा कुठे आहेत?)

नाना वावर म जायल स.
(नाना शेतात गेले आहे.)

माय मला धर न.
(आई मला घे ना.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इ

इसतरी
(इस्त्री)

इमली चिच
(चिंच)

इंगोइ
(गोम)

इचू
(विंचू)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘इ’ बघ. ‘इ’ ला ◯ कर.

इचू : माये! तठे इचू निंघना.
(आई! तिथं विंचू निघाला.)

इसतरी : मन्ह कपड इसतरी करान सत.
(माझे कपडे इस्त्री करायचे आहे.)

इमली : मला इमली आवड.
(मला चिंच आवडते.)

इंगोइ : इंगोइला कितला पाय सत.
(गोमेला किती पाय आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

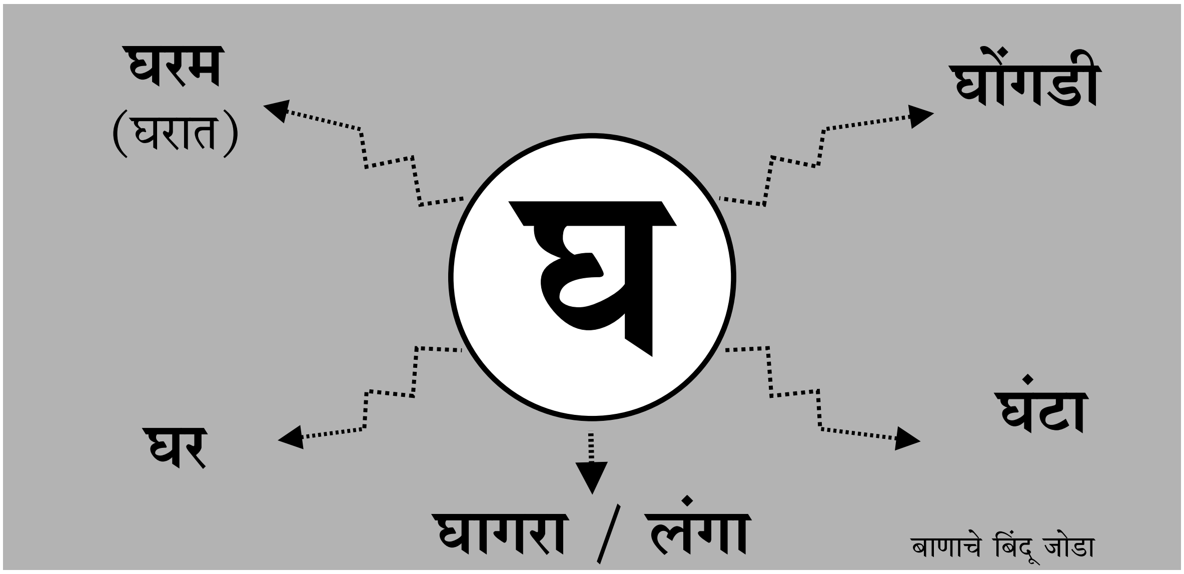

'घ' बघ. 'घ' ला ◯ कर.

घरम : गंगी घरम सका तु?

(गंगा घरात आहेस का?)

घर : मन्ही घर पाहुण येयल सत.

(माझ्या घरी पाहुणे आले आहेत.)

घोंगडी : मला घोंगडी लय.

(मला इरले आण.)

घागरा : तुन्हा घागरा ली.

(तुझा परकर घे.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

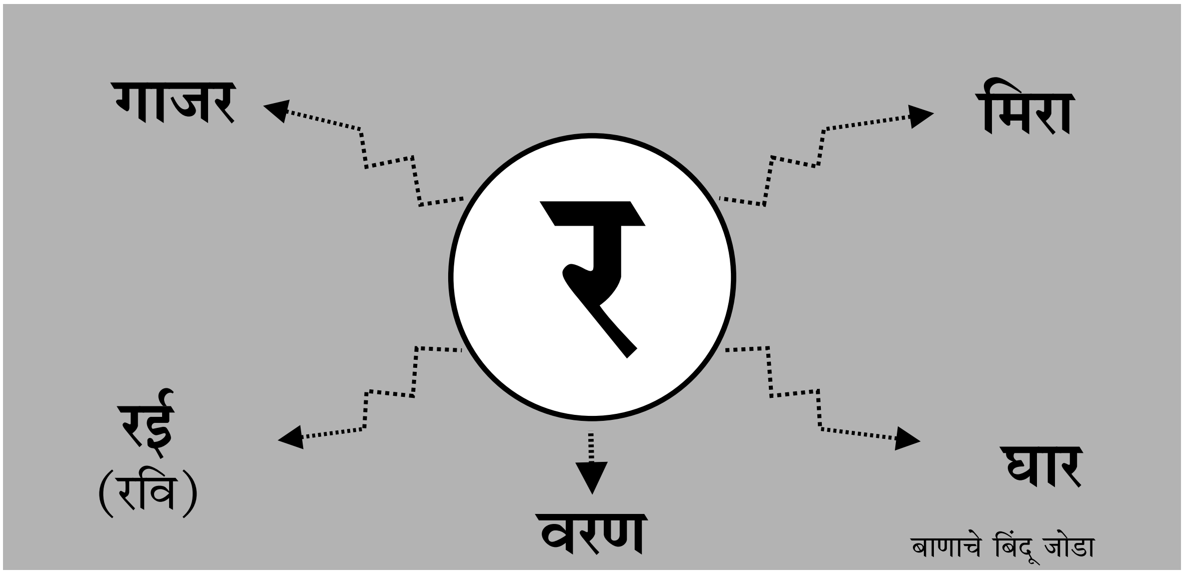

‘र’ बघ. ‘र’ ला ◯ कर.

वरण : वरणभात वाढाला लय.
(वरणभात वाढायला आण.)

गाजर : बजारमइन गाजर लय.
(बाजारातून गाजर आण.)

मिरा : मिरा शायम जा.
(मिरा शाळेत जा.)

रई : रई घाई ताक कर.
(रविने ताक घुसळ.)

घार : घार वर उडी रह्यनी.
(घार वरती उडत आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

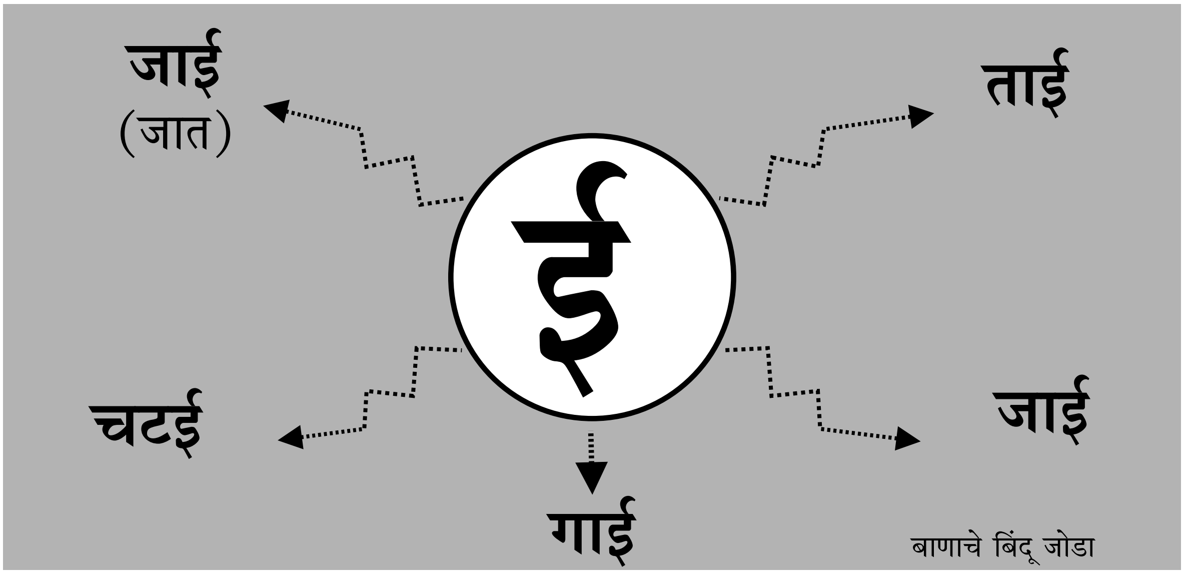

'ई' बघ. 'ई' ला ◯ कर.

जाई : तु कठे जाई रह्यनी?
(तू कुठे जात आहेस?)

ताई : ताई तुला बलावत.
(ताई तुला बोलवत आहे.)

गाई : गाईसला चारा टाक.
(गाईला चारा टाक.)

जाई : जाईन फुल तोड.
(जाईचे फुले तोड.)

चटई : चटई आथरी दी.
(चटई टाक.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

ि

किरीकिरी
(किरकिर)

बच्छी
(बशी)

लिंबू
(निंबू)

बाई

लिख
(लिही)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ि' बघ. 'ि' ला ○ कर.

किरीकिरी : मन्हा पोऱ्या किरीकिरी करी रह्यना.

(माझा मुलगा किरकिर करतो.)

लिख : पाटी काढ लिखाला बठ.

(पाटी काढून अभ्यासाला बैस.)

लिंबू : लिंबू स का?

(लिंबं आहेत का?)

बाई : बाई कठे चालनी.

(बाई कुठे जात आहेत?)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

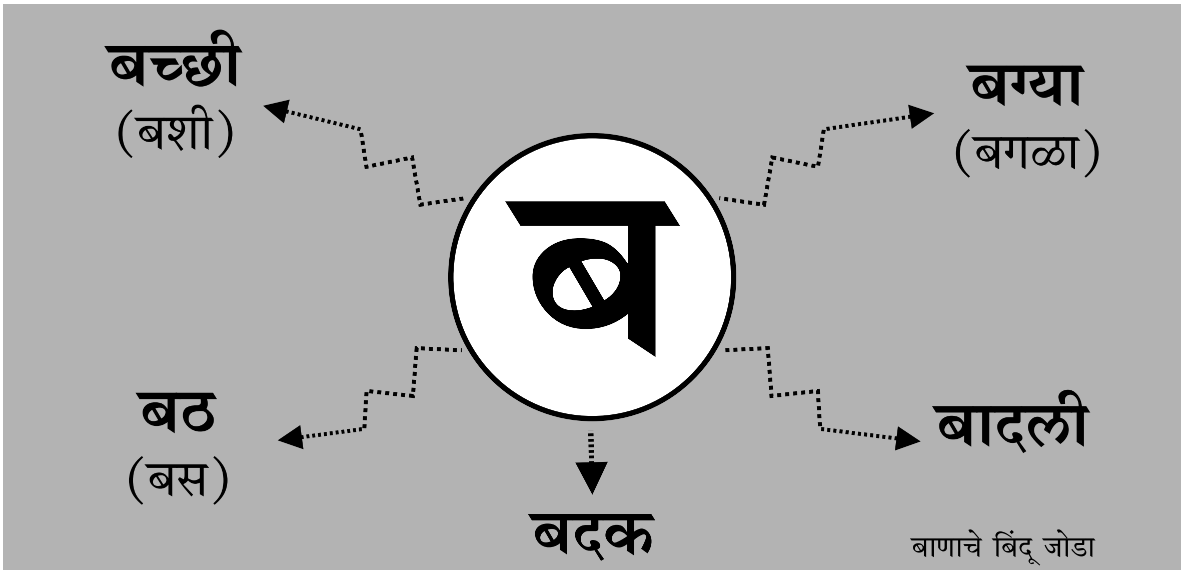

‘ब’ बघ. ‘ब’ ला ◯ कर.

बच्छी : बच्छी म च्या लय.

(बशीमध्ये चहा आण.)

बदक : बदक पाणी म रहय.

(बदक पाण्यात राहतो.)

बादली : बादली म पाणी लयें.

(बादलीमध्ये पाणी आण.)

बठ : मन्ही जोळ बठ.

(माझ्याजवळ बस.)

बग्या : गायवर बग्या बठेल स.

(गायच्या पाठीवर बगळा बसला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

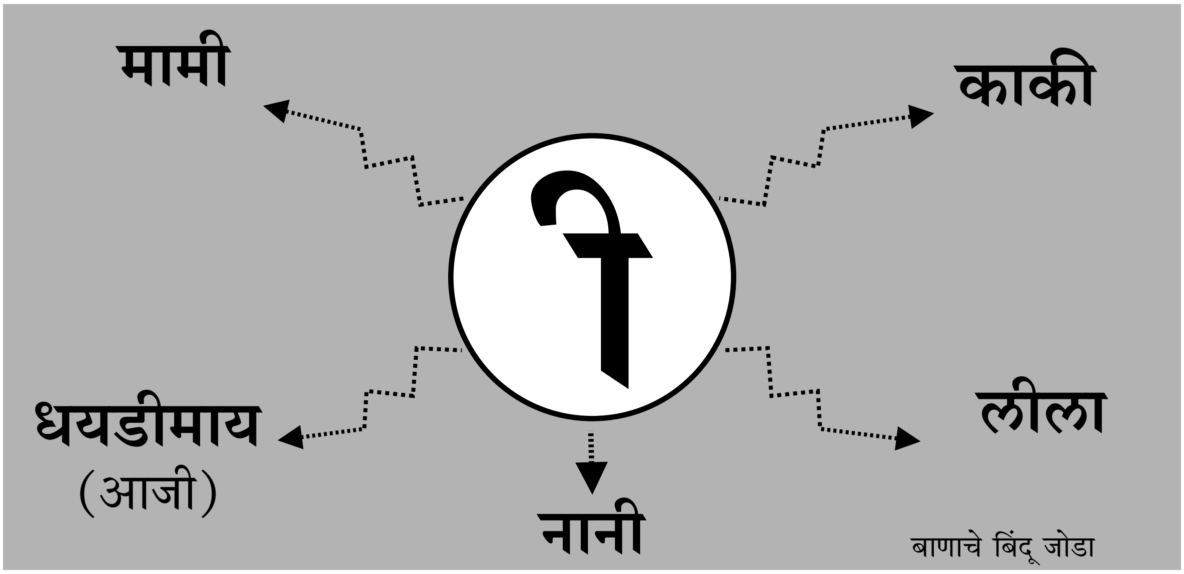

‘ ि’ बघ. ‘ ि’ला ○ कर.

मामी : मामी मी तुन्हा गावला इसु.
(मामी मी तुझ्या गावाला येईल.)

काकी : काकी मला वाढी दी.
(काकी मला वाढून द्या.)

नानी : नानी मला गोठ सांग.
(नानी मला गोष्ट सांगा.)

लीला : लीला दुकान म जा.
(लीला दुकानात जा.)

धयडीमाय : धयडीमायला बलाई लया.
(आजीला बोलवून आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

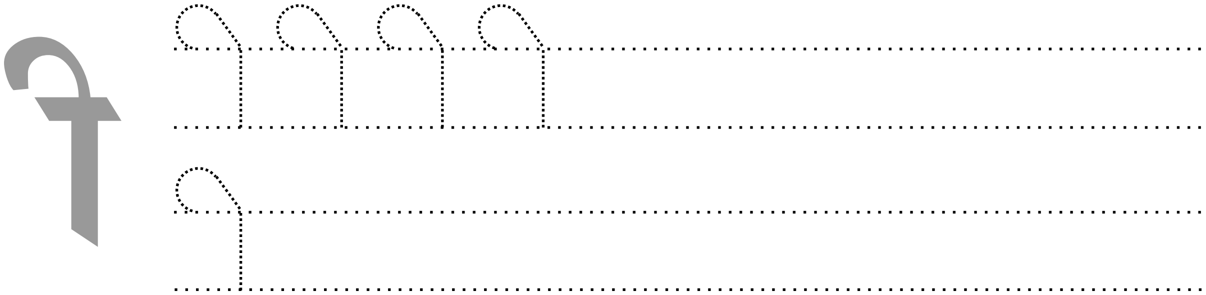

उ न ु स प ऊ त ू

उखय
(उखळ)

उफठ
(उलटे)

उ

उधार

उंदीर

बाणाचे बिंदू जोडा

‘उ’ बघ. ‘उ’ला ○ कर.

उखय : मला उखयम कुठाना स.
(माझे उखळ कुठे आहे.)

उंदीर : नयाम उंदीर गया.
(बिळात उंदीर घुसला.)

उफठ : बगोना उफठा कर.
(पातेली उलटी कर.)

उधार : मला दहा रुप्या उधार दी.
(मला दहा रुपये उधार दे.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

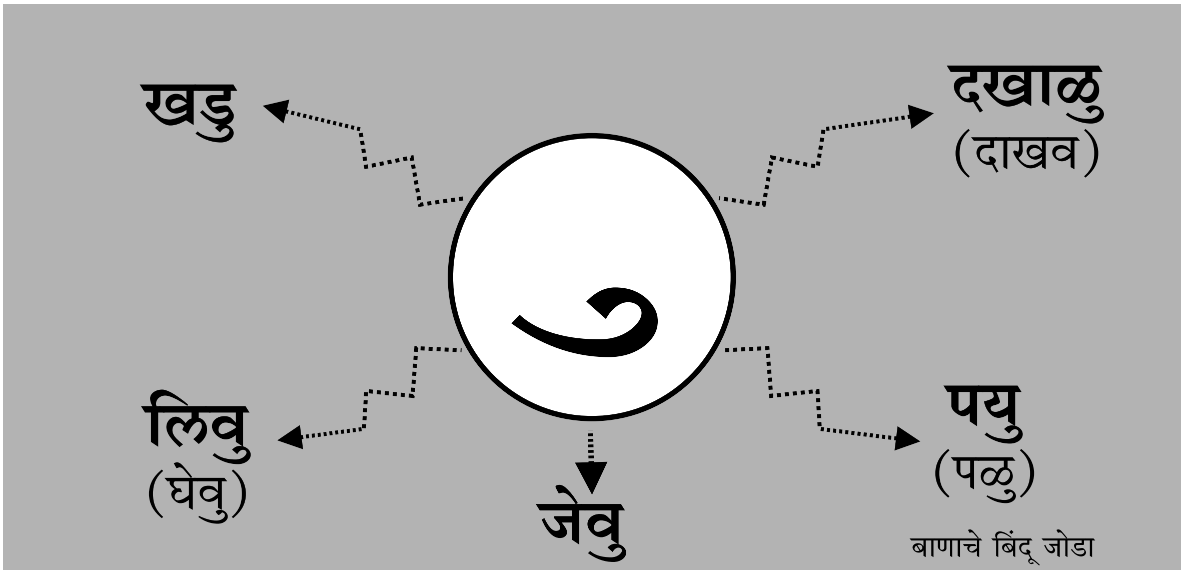

'ु' बघ. 'ु' ला ○ कर.

खडु : मन्हा खडु दी.
(माझा खडु दे.)

पयु : मी पयु का?
(मी पळु का?)

दखाळु : तुला दखाळु का?
(तुला दाखवु का?)

जेवु ३ मी जेवु?

(मी जेवू?)

लिवु : मी लिवु?
(मी घेवू?)

गिरव, लिही, म्हण.

ु ु ु ु ु

ु

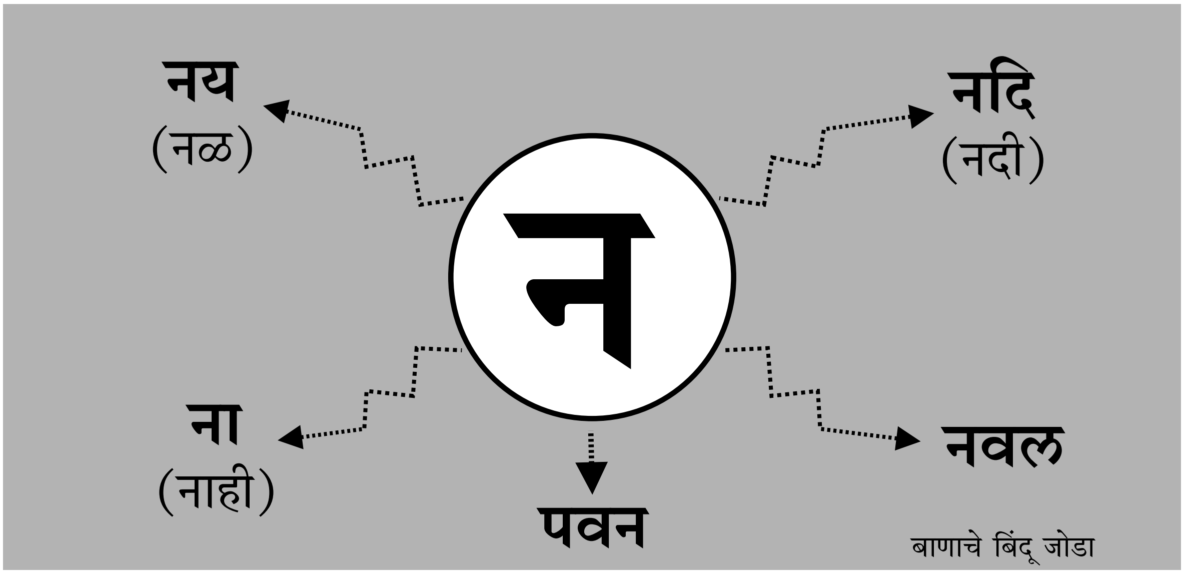

‘न’ बघ. ‘न’ ला ○ कर.

नवल : तु उन्ही मला नवल वाटना.
(तू आलीस, मला नवल वाटले.)

पवन : पवन तुन्ही माय कथी गइ ?
(पवन तुझी आई कुठे गेली ?)

नय : नय बन करी दी.
(नळ बंद करून दे.)

नदी : नदीम जावाना स.
(नदीत जायचे आहे.)

ना : मला कायना येय ?
(मला नाही येत.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

स

सुरी
(चाकू)

सधाकदा
(कायम)

सुमन

ससा

सासु

बाणाचे बिंदू जोडा

‘स’ बघ. ‘स’ला ○ कर.

सुरी : मला कापाला सुरी दी.
(मला कापण्यासाठी चाकू पाहिजे.)

सासु : मन्ही सासु बरि स.
(माझी सासु चांगली आहे.)

सधाकदा : सधाकदा ती तशीज रहय.
(कायम तिचं असंच असतं.)

सुमन : सुमन आथी इ.
(सुमन इकडे ये.)

ससा : ससा धरी लयना.
(ससा धरून आणला.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

पायम
(पायात)

पाणी

प

पदर

पंगत

पपई

बाणाचे बिंदू जोडा

‘प’ बघ. ‘प’ला ◯ कर.

पंगत : पंगत बठेल स.
(पंगत बसली.)

पायम : तुना पायम काय स.
(तुझ्या पायात काय आहे?)

पाणी : माथनी म पाणी स का?
(माठात पाणी आहे का?)

पदर : तुना पदरला गाठ मारेल स.
(तुझ्या पदराला गाठ मारलेली आहे.)

पपई : पपई तोडी लयना.
(पपई तोडून आणली.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

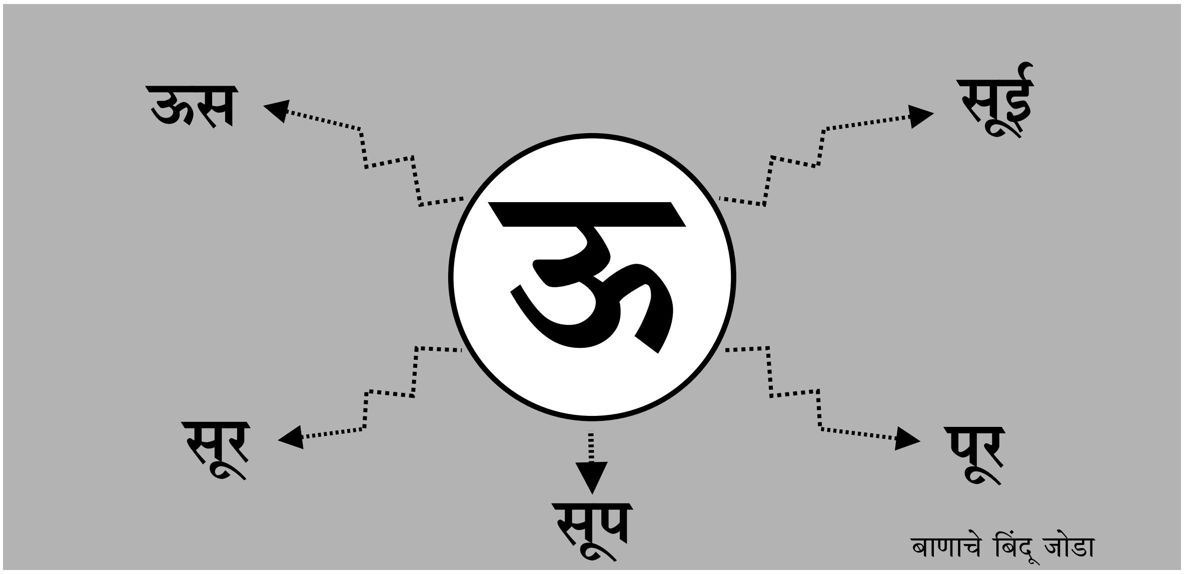

‘ऊ’ बघ. ‘ऊ’ ला ◯ कर.

ऊस : मला ऊस आवळ.

(मला ऊस आवडतो.)

पूर : नदीला कितला पूर उन्हा.

(नदीला खूप पूर आहे.)

सूर : तुन्हा सूर चांगला स.

(तुझा आवाज चांगला आहे.)

सुई : मला सुई दोरा दी.

(मला सुई दोरा द्या.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

त

तकदीर (नशीब)

तयाव (तलाव)

तुकना (तराजु)

तलवार

तुन्हा (तुझे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'त' बघ. 'त' ला ○ कर.

तकदीर : मन्हा तकदीर म जा व्हइ ता भेटी.
(माझ्या नशीबात जे असेल ते भेटेल.)

तुन्हा : तुन्हा नाव काय स?
(तुझं नाव काय आहे?)

तलवार : मन्ही घर तलवार स.
(माझ्या घरी तलवार आहे.)

तयाव : तयाव दखाला चाल.
(तलाव बघायला चल.)

तुकना : तागडा म मोजी दी नी का?
(तराजुने मोजुन दिले का?)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

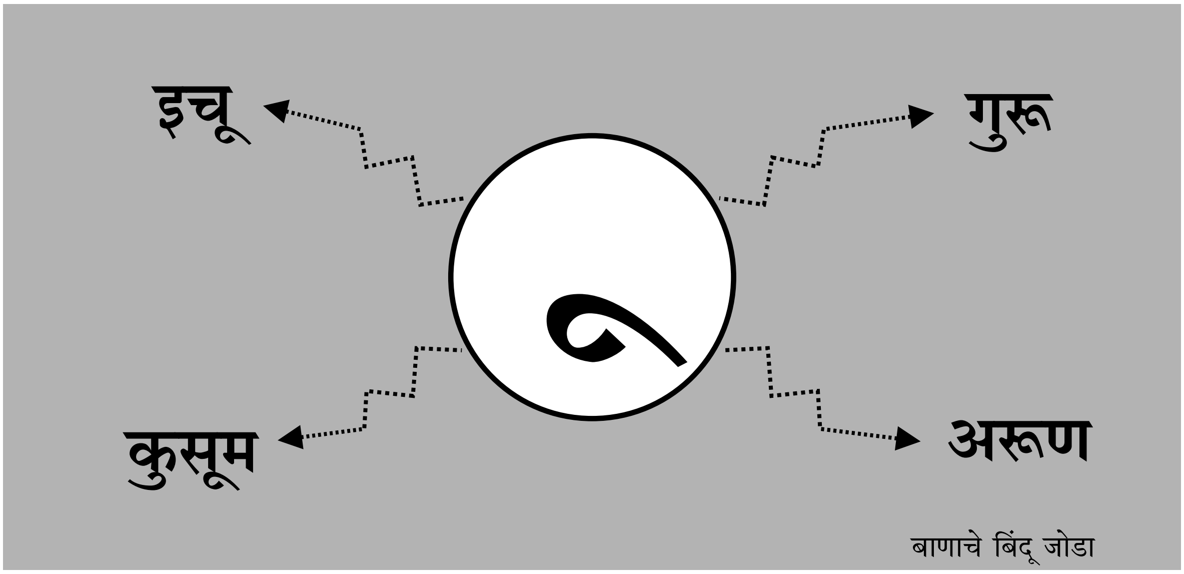

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

इचू : तेला इचू चाई लिना.
(त्याला विंचूने चावा घेतला.)

अरूण : अरूण बजारम जा रं.
(अरूण बाजारात जा.)

गुरू : गुरूना पाय पळी लेवाना.
(गुरूच्या पाया पडावे.)

कुसूम : कुसूम घर झाळी टाक.
(कुसूम घराला झाडू लाव.)

गिरव, लिही, म्हण.

ू

ए च ळ ह झ

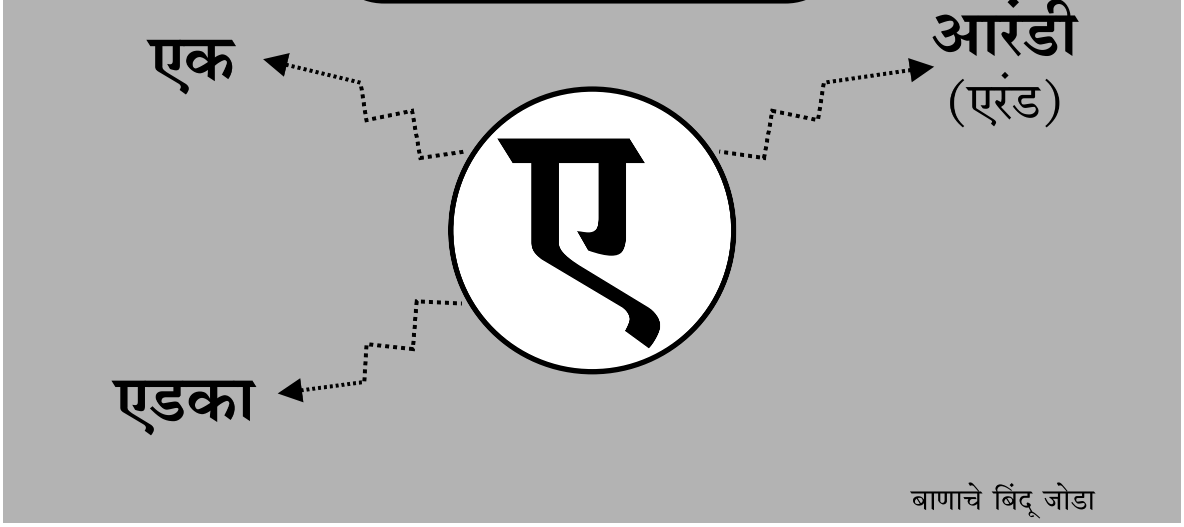

‘ए’ बघ. ‘ए’ ला ○ कर.

एडका : मेंढाला मराठी म एडका सांगत.

(मेंढीच्या पिलाला एडका म्हणतात.)

एक : तुला एक गोठ सांगु?

(तुम्हाला एक गोष्ट सांगू?)

एरंड : आरंडी तेल माहिती स का?

(एरंड तेल माहित आहे का?)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

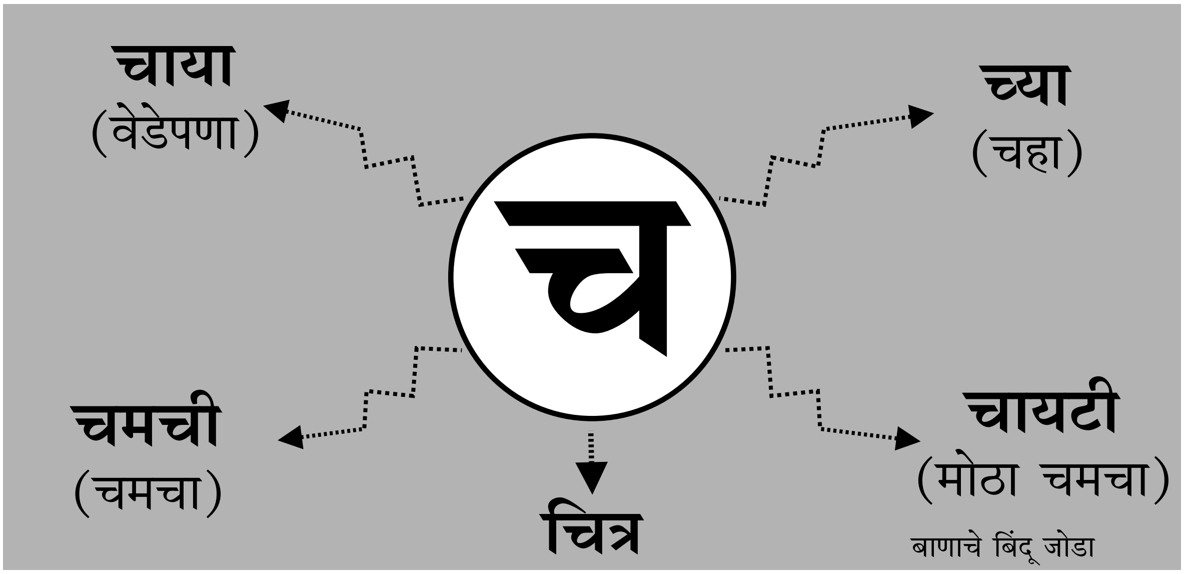

‘च’ बघ. ‘च’ ला ○ कर.

चाया : काये काय चाया करी रह्यनी.
(काय वेडेपणा लावला आहे.)

चित्र : तुला भी चित्र पाडता येय?
(तुला पण चित्र काढता येते का?)

चायटी : ताई, ती चायटी देन मला.
(ताई, तो मोठा चमचा द्या बरं.)

चमची : मला चमची देन.
(मला चमचा द्या.)

च्या : तु भी च्या पिशी का?
(तू चहा घेशील का?)

गिरव, लिही, म्हण.

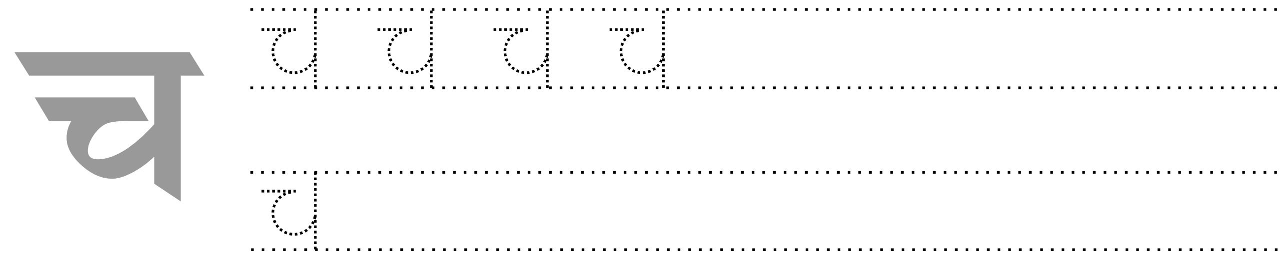

ळ

माळ (माय)

कळ (कय)

विळा (इय्या)

खिळा (खिय्या)

शाळा (साय, शाय)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ळ’ बघ. ‘ळ’ ला ◯ कर.

माय : मनि माया तुटी गई.
(माझी माळ तुटली.)

कय : मना पोटम कया इ रह्यन्यात.
(माझ्या पोटात कळा येत आहेत.)

साय : मला सायम जावाना स.
(मला शाळेत जायचे आहे.)

खिय्या : मला खिय्या सापडणा.
(मला खिळा सापडला.)

इय्या : तु इय्या लीन वावर म जा.
(तू विळा घे, अन् शेतात जा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

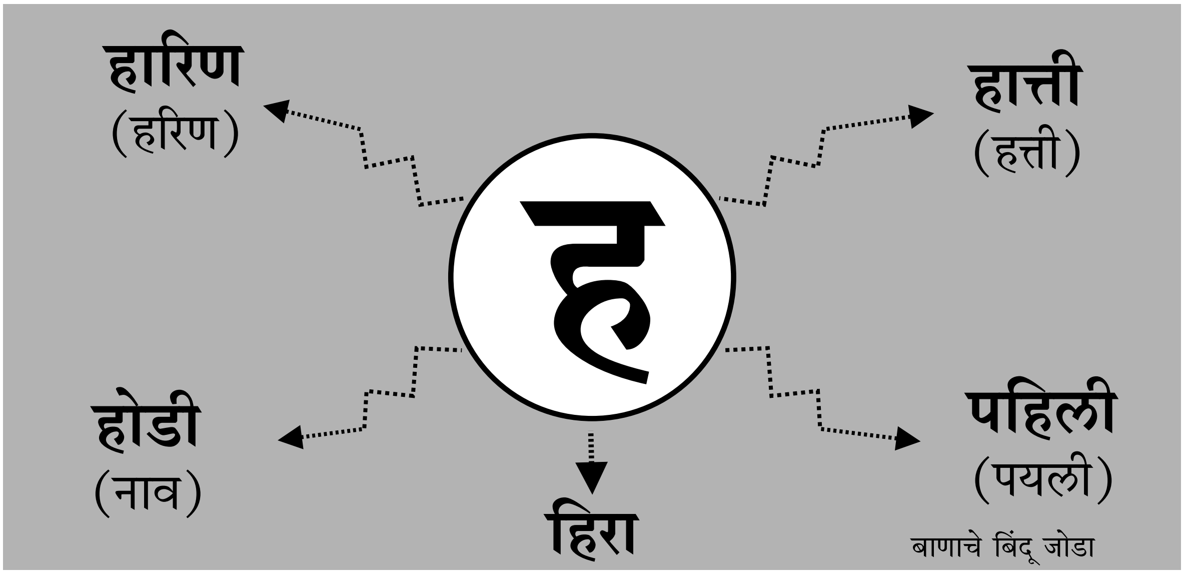

'ह' बघ. 'ह' ला ○ कर.

हारिण : जंगलम हारिण दखना.
(जंगलात हरिण पाहिले का?)

हिरा : हिरा आथी इ.
(हिरा इकडे ये.)

हात्ती : कितला मोठा हात्ती स.
(किती मोठा हत्ती आहे.)

पहिली : मी पयलीम जाय.
(मी पहिलीमध्ये जाते.)

होडी : मी नावम बसणाल.
(मी होडीत बसलो.)

गिरव, लिही, म्हण.

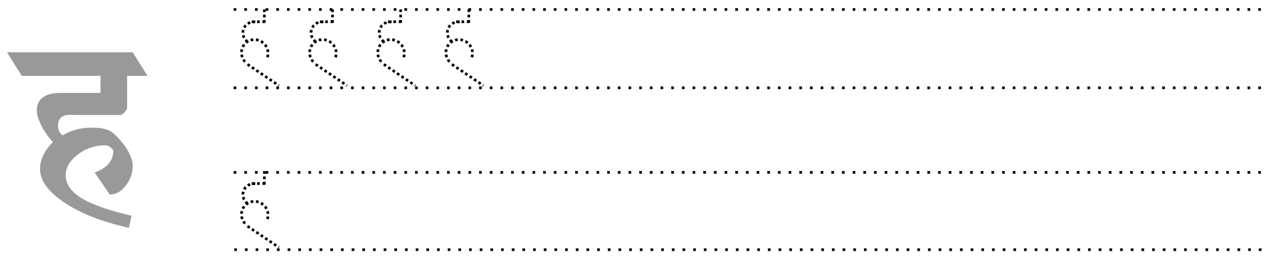

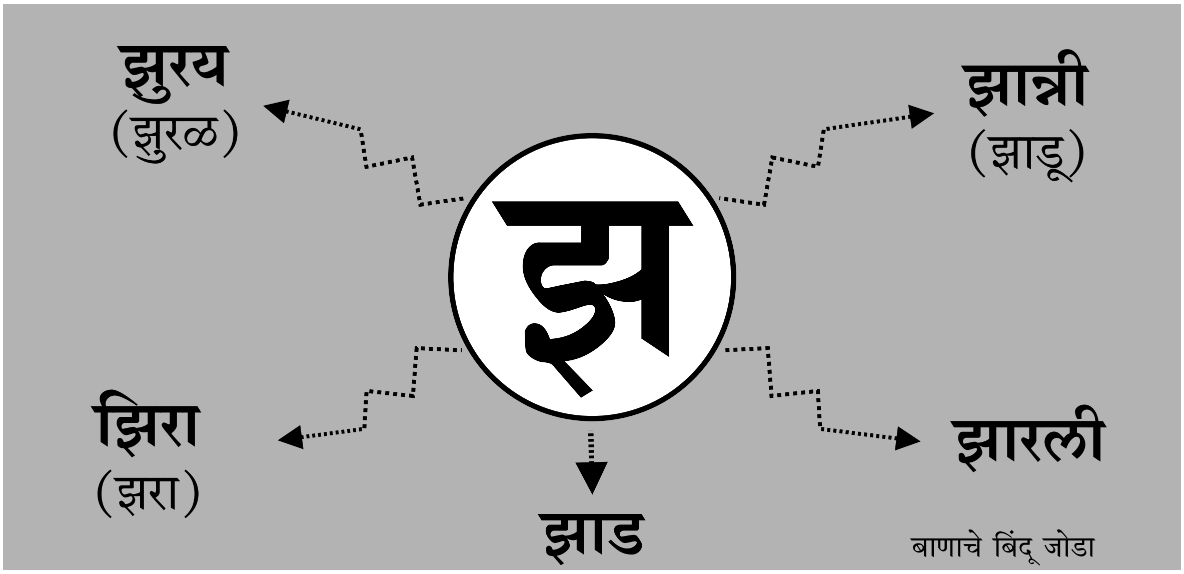

'झ' बघ. 'झ' ला ◯ कर.

झाड : मना झाड लायेल स.
(मी झाड लावले आहे.)

झिरा : नदीम झिरा करता येय.
(नदीत झरा करता येतो.)

झुरय : तु झुरय दखना र.
(तू झुरळ पाहिले का.)

झारली : झारली पोर ना नाव स.
(झारली मुलीचे नाव आहे.)

झान्नी : झान्नी घाई घर झाड.
(झाडूने घर झाड.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

द

दुखणा (दुखणे)

दखाड (दाखव)

दारन (दरवाजा)

बदला

बदक

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' बघ. 'द' ला ○ कर.

दुखणा : तुन्हा कायमना दुखणा स.
(तुझे कायमचे दुखणे आहे.)

बदक : मन्ही घर बदक स.
(माझ्या घरी बदक आहे.)

दखाड : तुन्हा लिखेल मला दखाड.
(तुझे लिहिलेले मला दाखव.)

बदला : तु तेन्हा बदला ली रहयना?
(तु त्याचा बदला घेणार आहेस का?)

दारन : माय. दारन उघाड.
(आई, दरवाजा उघड.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

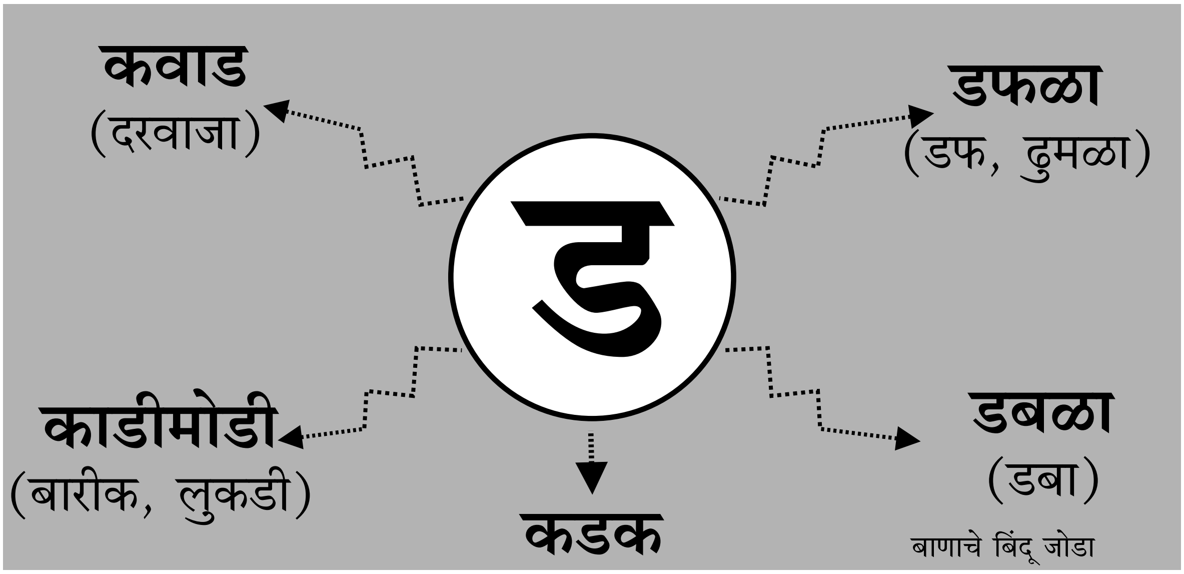

‘ड’ बघ. ‘ड’ ला ◯ कर.

डबळा : मला डबळा उतारी दी.
(मला डबा काढुन दे ना.)

कडक : भाकर कडक कर.
(भाकरी कडक बनव.)

कवाड : कवाड लाई ली.
(दरवाजा लावून घे.)

काडीमोडी : तु काडीमोडीनी दखाय/ती लुकडी दखाय.
(तू बारीक दिसते.)

डफळा : डफळाना आवाज इ रहयना.
(डफाचा आवाज येतो आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

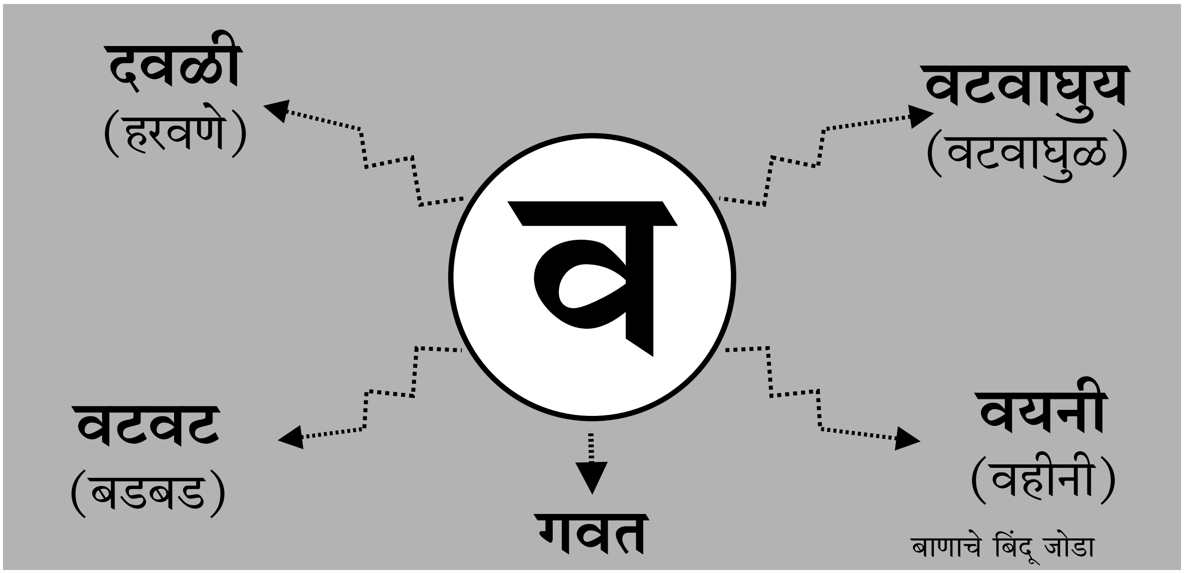

'व' बघ. 'व' ला ◯ कर.

दवळी : मना जुबा दवळी ग्या.
(माझे कानातले हरवले.)

गवत : गवत कापाला गइल.
(गवत कापायला गेली होती.)

वटवाघुय : झाडवर वटवाघुय टांगायल स.
(झाडावर वटवाघुळ लटकलेलं असतं.)

वयनी : वयनी मला च्या बनाइ दी.
(वहिनी मला चहा बनवून दे.)

वटवट : बाबा वटवट बन कर.
(बाबा बडबड बंद करा.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

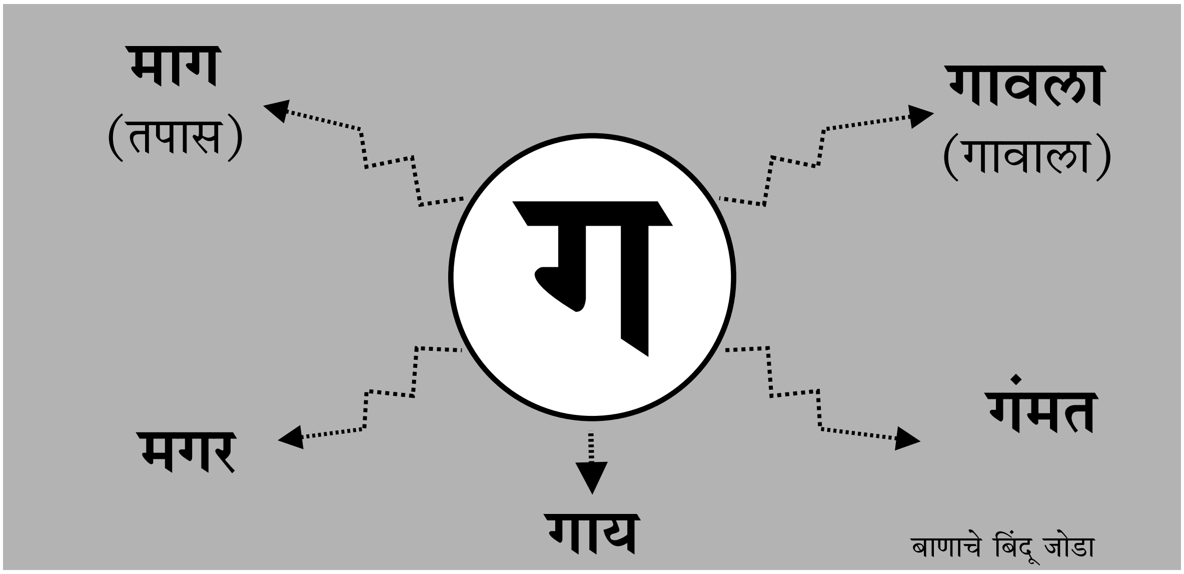

‘ग’ बघ. ‘ग’ ला ○ कर.

मगर : मी मगर दखेल स.
(मी मगर पाहिली आहे.)

गाय : गाय चाराला जावाना स.
(गाय चारायला जायचे आहे.)

माग : तेन्हा काही माग लागना का?
(त्याचा काही तपास लागला का?)

गंमत : गंमत दखाला जावाना स.
(गंमत पाहायला जायचे आहे.)

गावला : ती गावला गई.
(ती गावाला गेली.)

गिरव, लिही, म्हण.

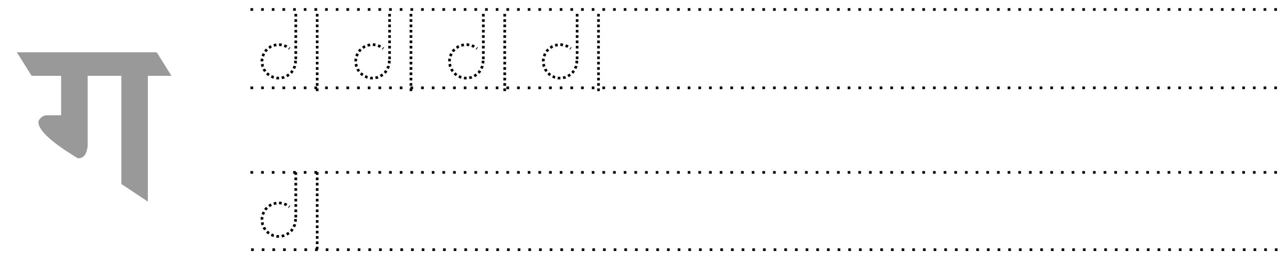

ऐपत
(परिस्थिती)

ऐरण

ऐ

मक्की
(मका)

काकडी

कपाय
(कपाळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ऐ' बघ. 'ऐ' ला ○ कर.

ऐपत : तुनी ऐपत स का?

(तुझी परिस्थिती आहे का?)

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

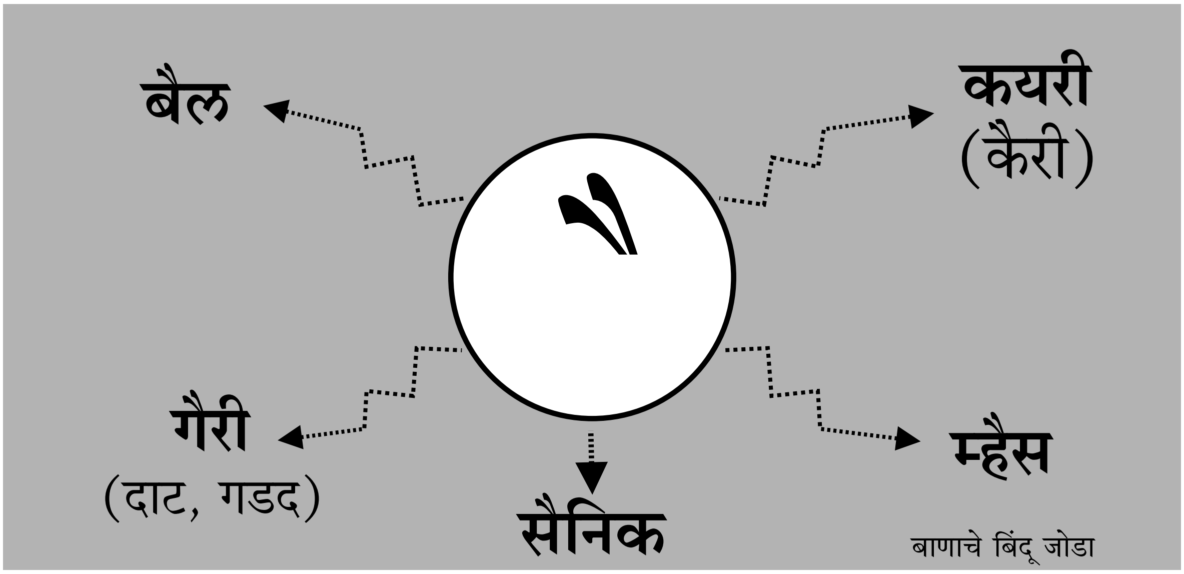

‘ ै’ बघ. ‘ ै’ ला ○ कर.

बैल : पोयाना बैल तंगाळी रहयना.
(पोळ्याला बैल पळवतो.)

कयरी : कयऱ्या तोडाला गयाल.
(कैऱ्या तोडायला गेलो.)

म्हैस : म्हैस चाराला ग्याल.
(म्हैस चारायला गेलो.)

गैरी : आंबानी साया गैरी पड.
(आंब्याच्या झाडाची दाट सावली पडते.)

सैनिक : मला सैनिक बनाला पट.
(मला सैनिक बनायला आवडेल.)

गिरव, लिही, म्हण.

ै ै ै ै

ै

ै

ध य फ ओ ज श ो

धुवा (धुर)

गधडा (गाढव)

ध

धवाला (धुवायला)

धरण

धमकी

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' बघ. 'ध' ला ◯ कर.

धुवा : कितला धुकय निधी रहयना स.
(किती धूर निघत आहे.)

धवाला : माय धवाला गई.
(आई धुवायला गेली.)

गधडा : गधडा वावरम घुशी गया.
(गाढव शेतात घुसले.)

धरण : धरणम गयाल.
(धरणावर गेलो होतो.)

धमकी : मला धमकी नको दखाळु.
(मला धमकी देवू नको.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

ध ध ध ध

ध

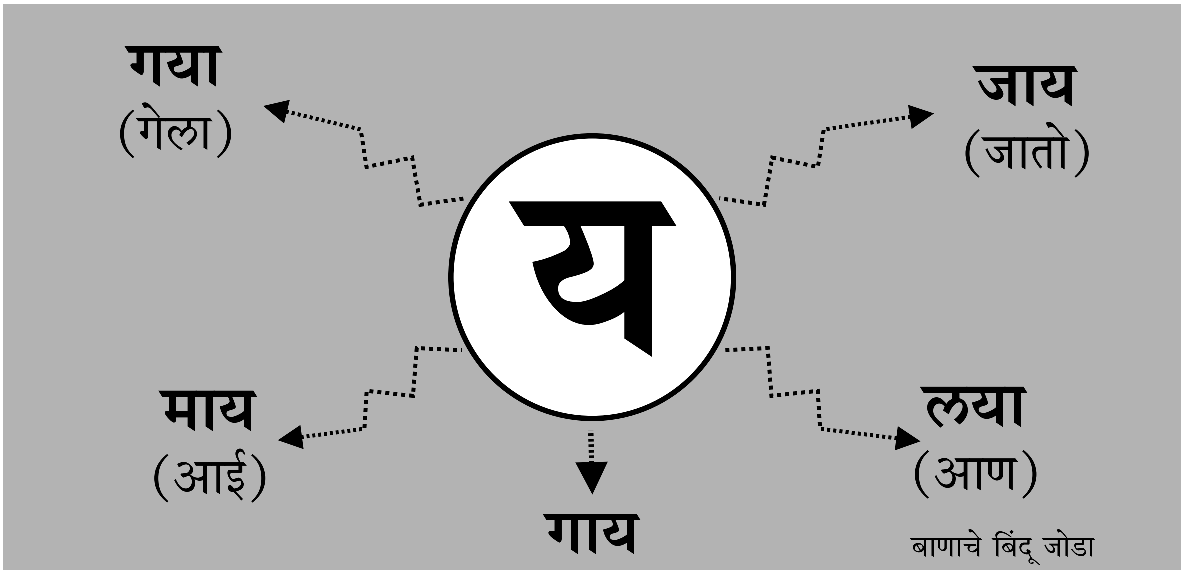

'य' बघ. 'य' ला ○ कर.

गया : बाई तो घर गया.
(बाई, तो घरी गेला.)

लया : पाटी आथी लय.
(पाटी इकडे आण.)

जाय : मी घर जाय.
(मी घरी जातो.)

गाय : गायला चारा टाक.
(गाईला चारा टाक.)

माय : माय, मी सायम जाय.
(आई, मी शाळेत जातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

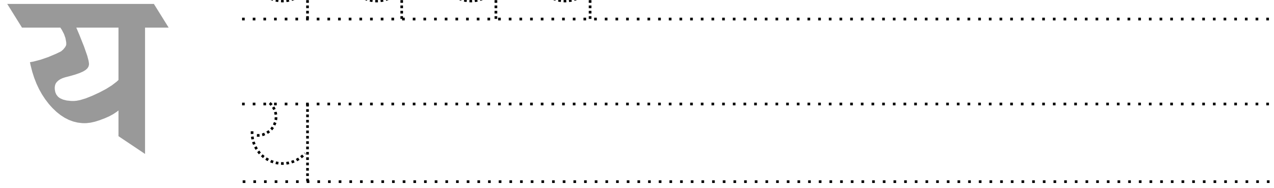

फणस

फण

फ

फटफटी
(मोटरसायकल)

फुगा

बाणाचे बिंदू जोडा

‘फ’ बघ. ‘फ’ ला ◯ कर.

फटफटी : मला फटफटी चालावता येय.
(मला मोटरसायकल चालवता येते.)

फण : तो नागनी फण कितली मोठी स.
(त्या नागाचा फणा मोठा आहे.)

फणस : मन्हा वावरम फणसना झाड स.
(माझ्या शेतात फणसाचे झाड आहे.)

फुगा : फुगावाला उन्हा.
(फुगेवाला आला.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओढा
(लवन)

ओठ
(वठ)

ओ

ओटा
(वट्टा)

ओला
(वल्ला)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ओ’ बघ. ‘ओ’ ला ○ कर.

लवन : मन्हा वावरम लवन स.

(माझ्या शेतात ओढा आहे.)

वठ : तुन्ह वठसला काय लागेल?

(तुझ्या ओठांना काय लागले आहे?)

वल्ला : तुन्ह कपड वल्ल सत.

(तुझे कपडे ओले आहेत.)

वट्टा : तुन्हा वट्टावर बसूत?

(तुझ्या ओट्यावर बसू?)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

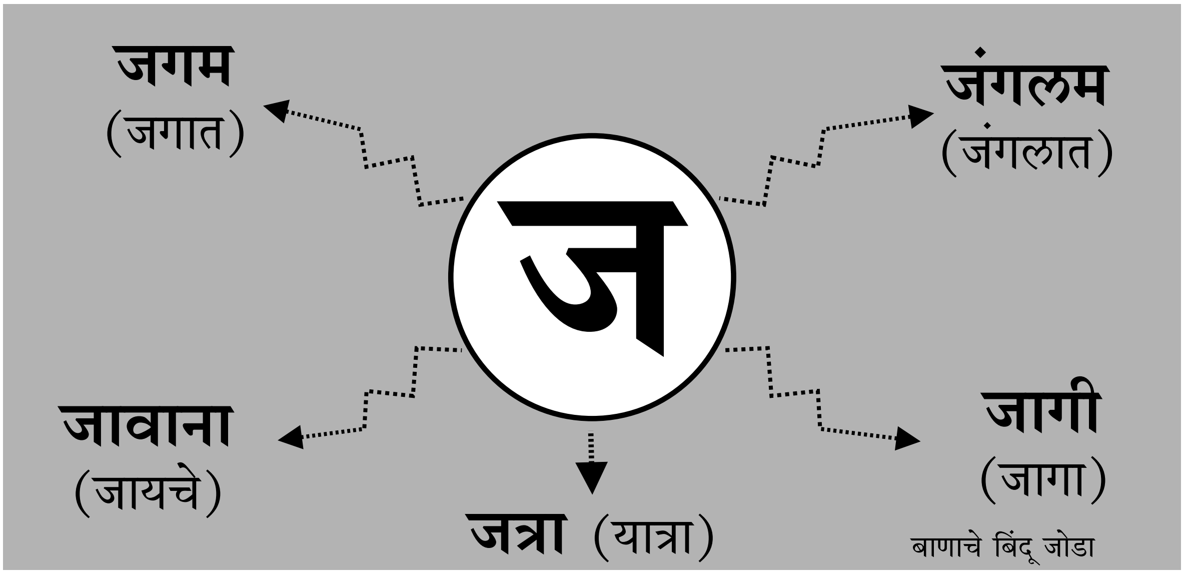

'ज' बघ. 'ज' ला ◯ कर.

जगम : जगम एक नंबर स.
(जगात एक नंबर आहे.)

जत्रा : मन्हा गावनी जत्रा मोठी भर.
(माझ्या गावात मोठी यात्रा भरते.)

जंगलम : मी सकायला जंगलम गयाल.
(मी सकाळी जंगलात गेलो होतो.)

जागी : रातना मी जागी स.
(रात्री मी जागी होतो.)

जावाना : मला घर जावाना स.
(मला घरी जायचे आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

आशा
(अपेक्षा)

दशा
(अवस्था)

श

शरम

शरद

बाणाचे बिंदू जोडा

'श' बघ. 'श' ला ○ कर.

आशा : तुनी कडे आशा व्हती.
(तुझ्याकडून अपेक्षा होती.)

दशा : मन्ही काय दशा व्हयनी.
(माझी काय अवस्था आहे.)

शरम : तुला काय लाज, शरम स का ना?
(तुला काही लाज, शरम आहे की नाही?)

शरद : शरद मन्हा काम करशी?
(शरद माझे काम करशील?)

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

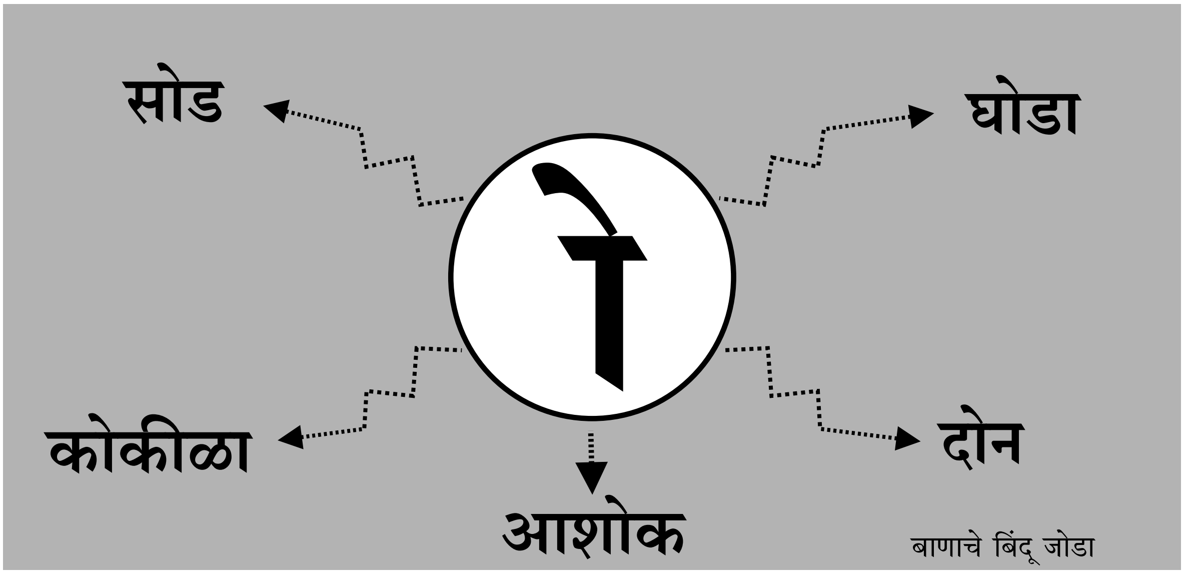

' ो ' बघ. ' ो ' ला ◯ कर.

दोन : मला दोन हात सत.
(मला दोन हात आहेत.)

सोड : मन्हा हात सोड.
(माझा हात सोड.)

आशोक : आशोक तु सायम गयाल.
(अशोक तु शाळेत गेला होता का?)

घोडा : मी घोडावर बठनाल.
(मी घोड्यावर बसलो होतो.)

कोकीळा : कोकीळाना चित्रा दख.
(कोकीळाचे चित्र पहा.)

गिरव, लिही, म्हण.

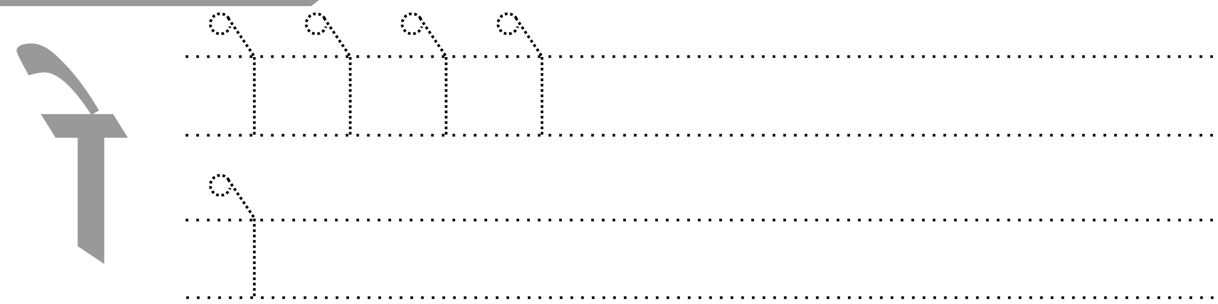

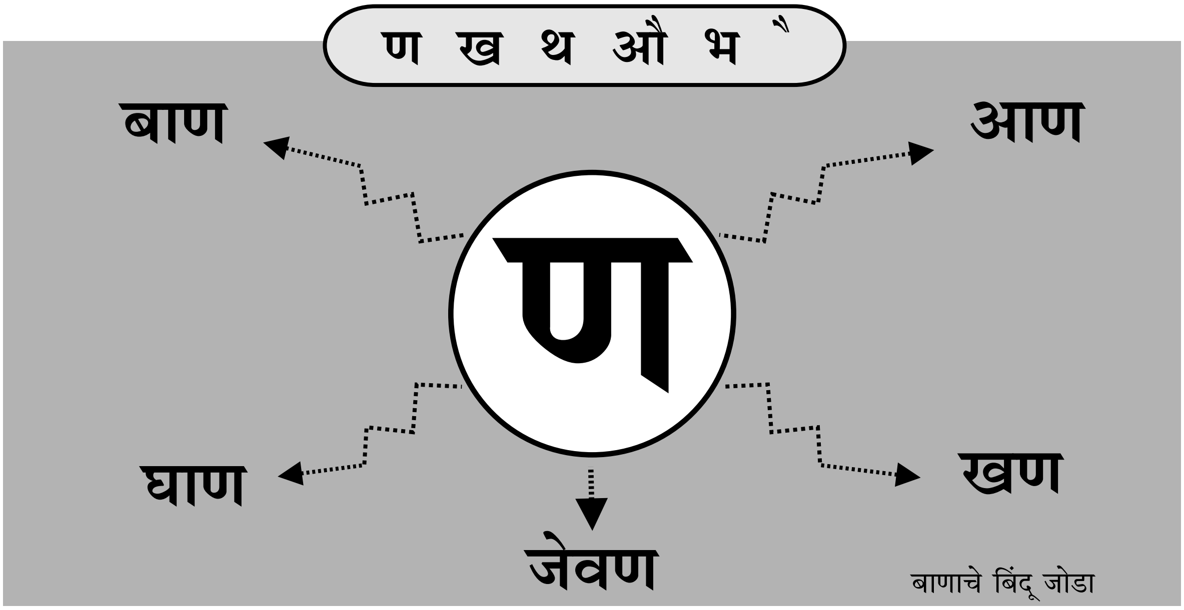

'ण' बघ. 'ण' ला ◯ कर.

बाण : तिर महीन बाण सुटना.
(धनुष्यामधून बाण गेला.)

आण : भाजी लय.
(भाजी आण.)

जेवण : जेवणला बलावत.
(जेवायला बोलवले.)

खण : खणवाला उन्हा.
(खणवाले आले.)

घाण : पुढ घाण पडेलस.
(पुढे घाण पडलेली आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

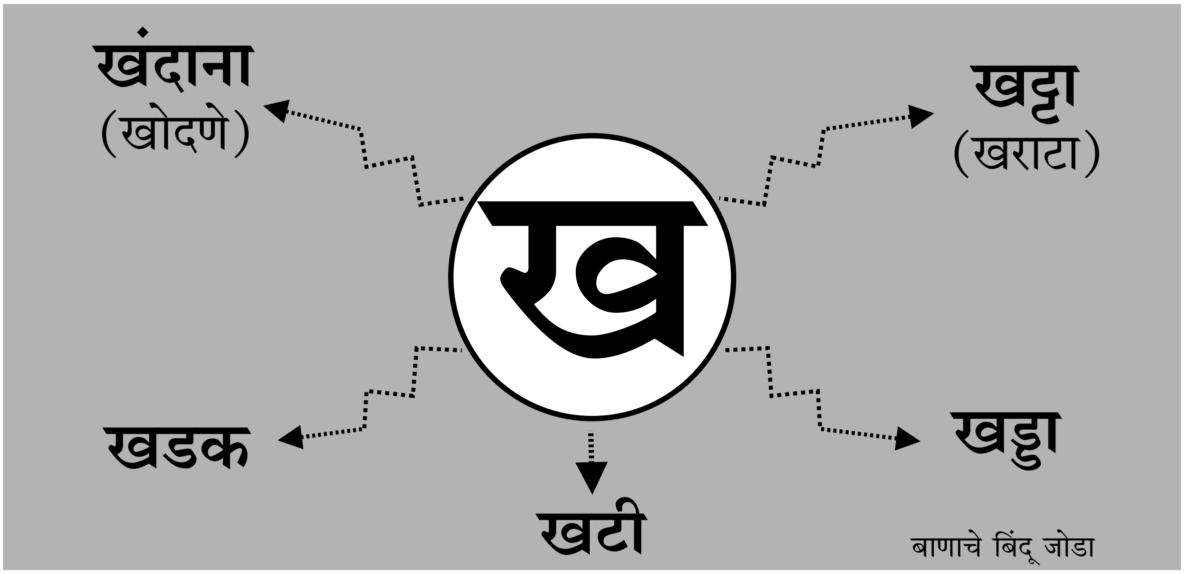

‘ख’ बघ. ‘ख’ ला ◯ कर.

खडक : खडक लागेल स.
(खडक लागलेला आहे.)

खड्डा : खड्डा खंदाना व्हता.
(खड्डा खोदायचा होता.)

खंदाना : खंदीसन झाड लावा.
(खोदून झाड लाव.)

खट्टा : खट्टा घाई झाडी टाक.
(खराटा घे अन् झाडून टाक.)

खटी : खटी आथी इ.
(खटी इकडे ये.)

गिरव, लिही, म्हण.

ख

खखखख

ख

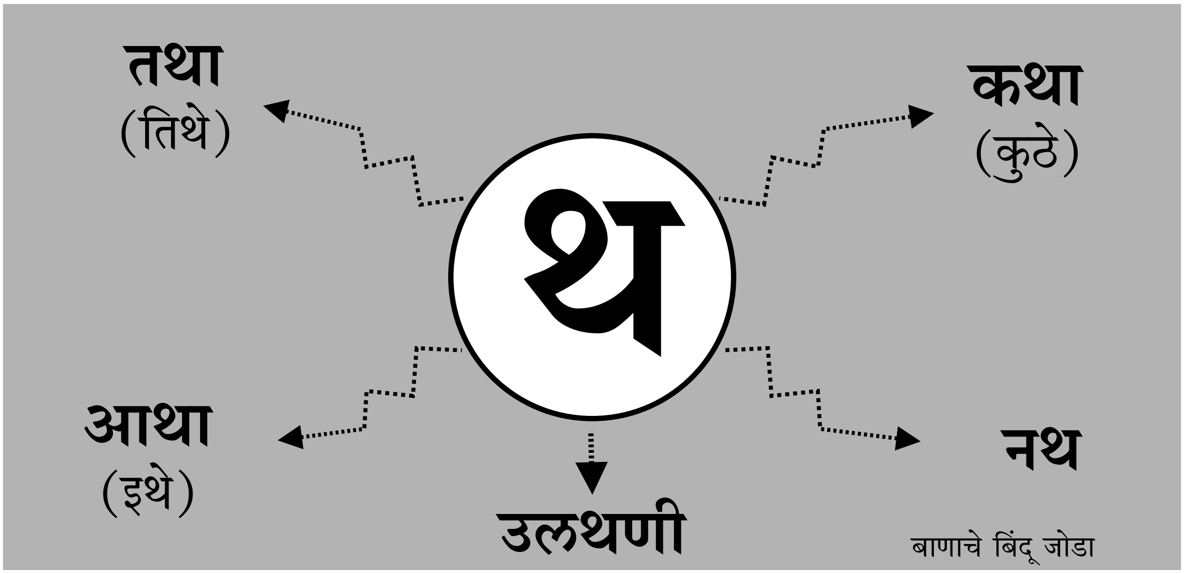

‘थ’ बघ. ‘थ’ ला ○ कर.

तथा : तथा काय दख.
(तिकडे काय पाहतो.)

कथा : कथा जाई रहयना.
(कुठे जात आहे.)

आथा : आथा इ लाग.
(इकडे ये.)

नथ : मन्ही नथ दख.
(माझी नथ बघ.)

उलथणी : भाकर उलथणी घाइ उलथाव.
(भाकर उलथणीने पलटव.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

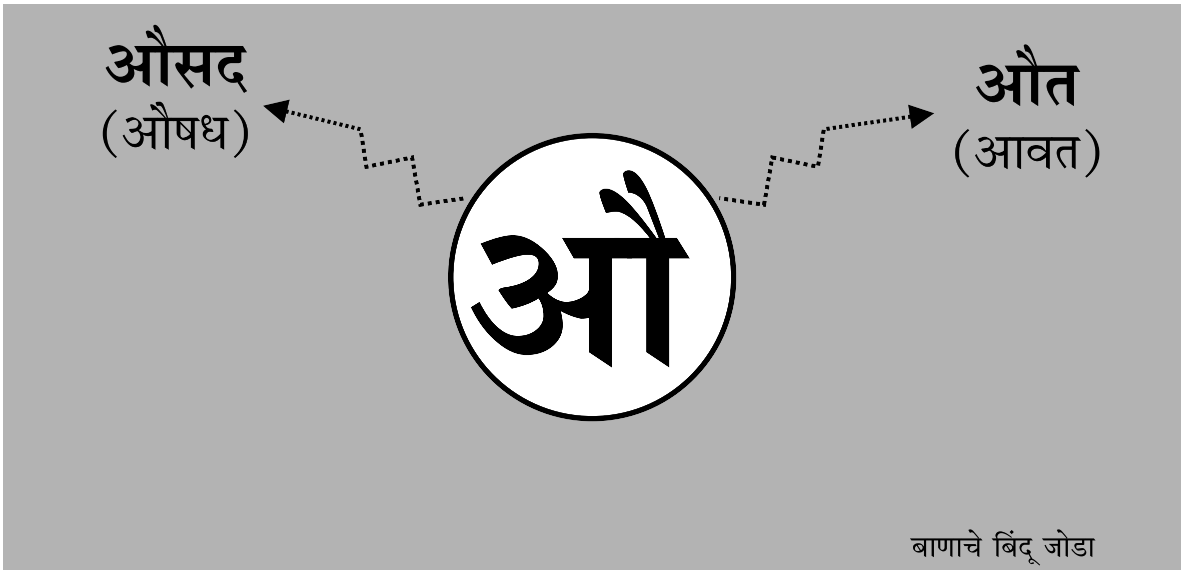

‘औ’ बघ. ‘औ’ ला ◯ कर.

औसद : तीला औसद दिनी.

(तिला औषध दिलं.)

आवत : आवत जोडी ली.

(औत जोडून घे.)

गिरव, लिही, म्हण.

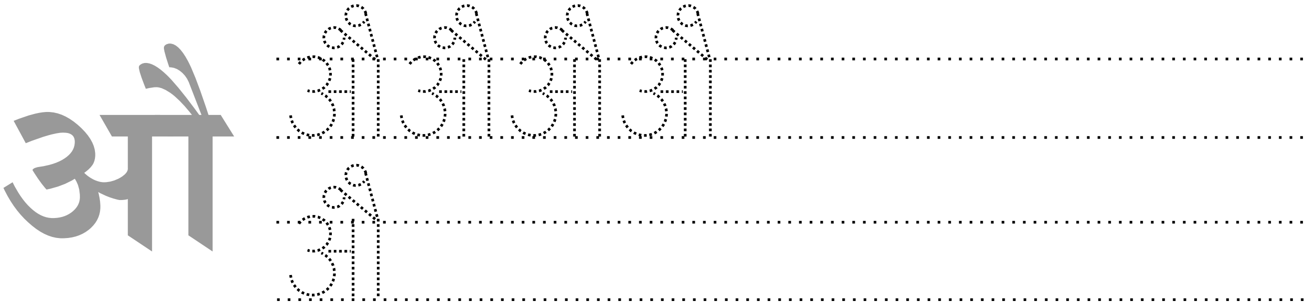

भरीत

भगवान

भ

भ्यावाळ
(घाबरवणे)

भाट

बाणाचे बिंदू जोडा

‘भ’ बघ. ‘भ’ ला ○ कर.

भरीत : वागांना भरीत खाय.
(वाग्यांचे भरीत खाते.)

भगवान : भगवानना पाय पड.
(देवाच्या पाया पडावे.)

भाट : आमनी जातना भाट स.
(आमच्या जातीचा भाट आहे.)

भ्यावळ : मला भ्यावाळू नको.
(मला घाबरवू नको.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

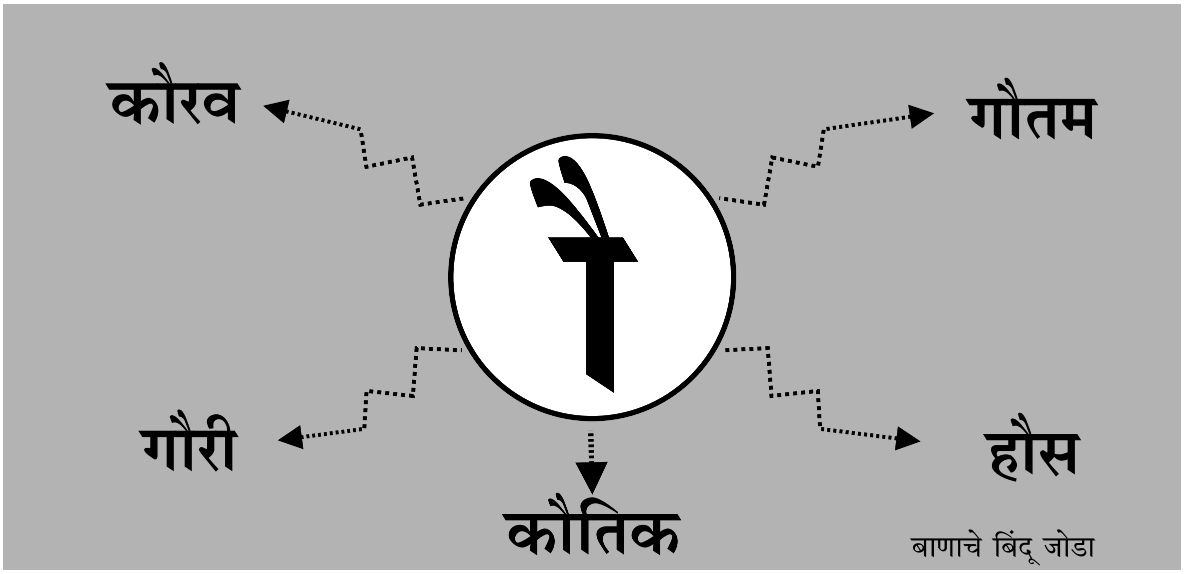

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ ’ ला ○ कर.

कौरव : कौरव पांडवसना चुलत भाऊ सत.
(कौरव पाडंवाचे चुलत भाऊ आहेत.)

गौतम : गौतम गौरीना भाऊ स.
(गौतम गौरीचा भाऊ आहे.)

कौतिक : कौतिक म्हणी जोड रहय.
(कौतिक आमच्या शेजारी राहतो.)

गौरी : गौरी गौतमनी बहीण स.
(गौरी गौतमची बहीण आहे.)

हौस : गौरी, गौतमला फिरानी हौस वाट.
(गौरी, गौतमला फिरायची हौस आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

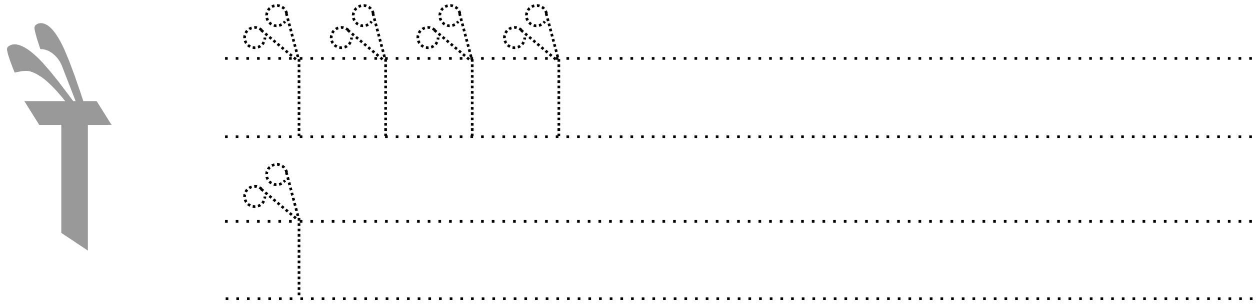

ट ढ ठ छ ष

ट

वाटकी
(वाटी)

वटवट
(बडबड)

वटम
(ऐटीत)

वाटा

लाटणा
(लाटणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ट' बघ. 'ट' ला ○ कर.

वाटकी : आम्हनी वाटकी दे न.
(आमची वाटी दे.)

वाटा : आम्हना वाटाला घर उन्हा.
(आमच्या वाट्याला घर आलं.)

वटवट : सकायना वटवट लाई धरना.
(सकाळपासून बडबड करतो आहेस.)

लाटणा : रोट्या लाटाला लाटणा लय.
(पोळ्या लाटायचं लाटणं आण.)

वटम : इतला वटम कैय चालना ?
(इतका ऐटीत कुठे जातो ?)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

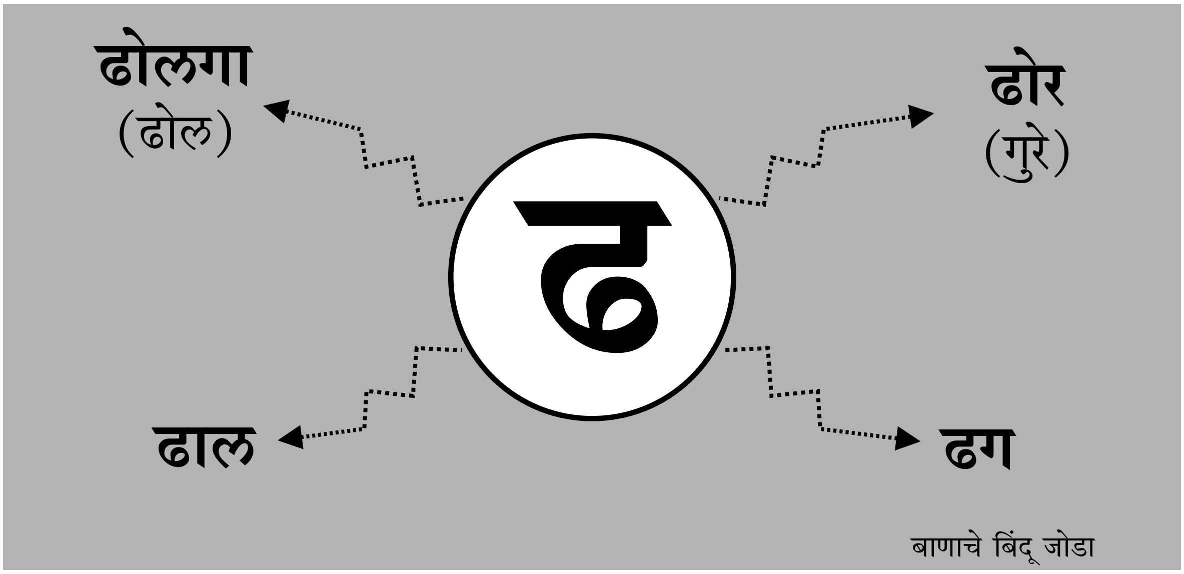

'ढ' बघ. 'ढ' ला ◯ कर.

ढाल : आमला ढाल भेटनी.
(आम्हाला ढाल मिळाली.)

ढोर : वावरम ढोर घुशी गयलत.
(शेतात गुरे घुसली.)

ढोलगा : कथा ढोलगा वाजी रहयना.
(कुठे ढोलचा आवाज येतो.)

ढग : वर ढग दखाइ रहयनत.
(वरती ढग दिसतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

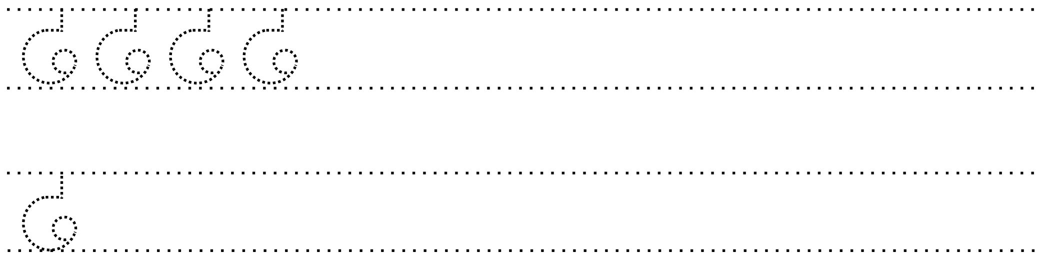

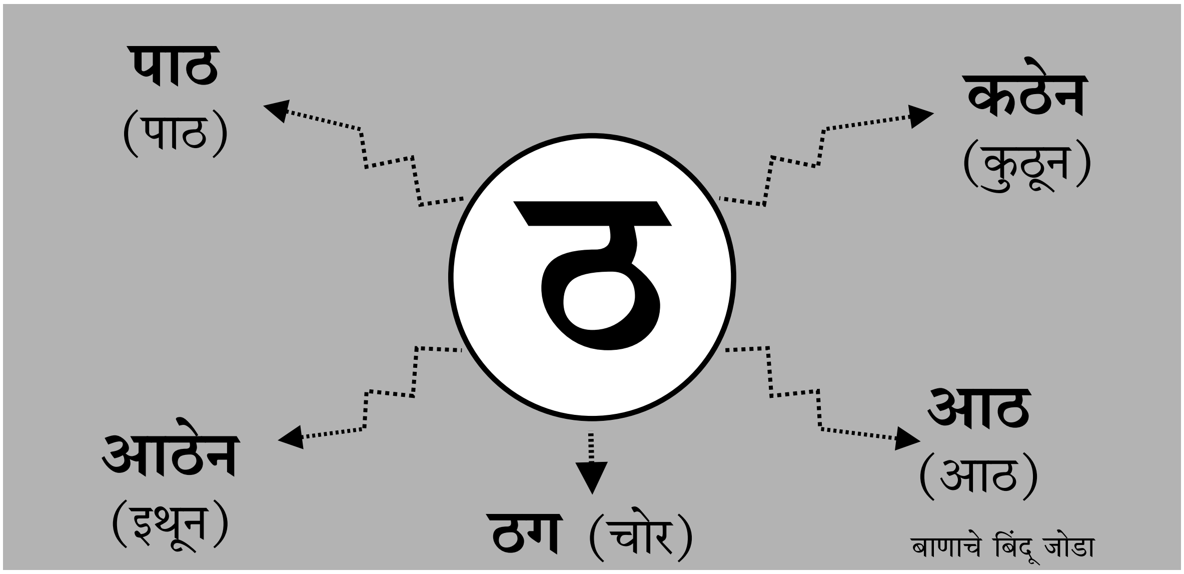

'ठ' बघ. 'ठ' ला ◯ कर.

पाठ : मन्ही पाठ दुख.
(माझी पाठ दुखते.)

आठ : आठ वरिसन स.
(आठ वर्षाचा आहे.)

कठेन : डांगर कठेन लैना.
(डांगर कुठून आणलं.)

आठेन : डांगर आठेन लैना.
(डांगर इथून आणलं.)

ठग : दुपारला ठग येयल व्हता.
(दुपारी गावात चोर आला होता.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

छ

छाया

छत्री

छकुली

मच्छर

बाणाचे बिंदू जोडा

‘छ’ बघ. ‘छ’ ला ◯ कर.

छाया : छाया दखाइनी का?

(छाया दिसली का?)

मच्छर : बल्त मच्छर पडी गेत.

(खूप मच्छर झालेत.)

छत्री : छत्री लै जा. पाणी इ.

(छत्री घेऊन जा. पाऊस येईल.)

छकुली : छकुली काय दखाय, ना?

(छकुली काय दिसले?)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

छ छ छ छ

छ

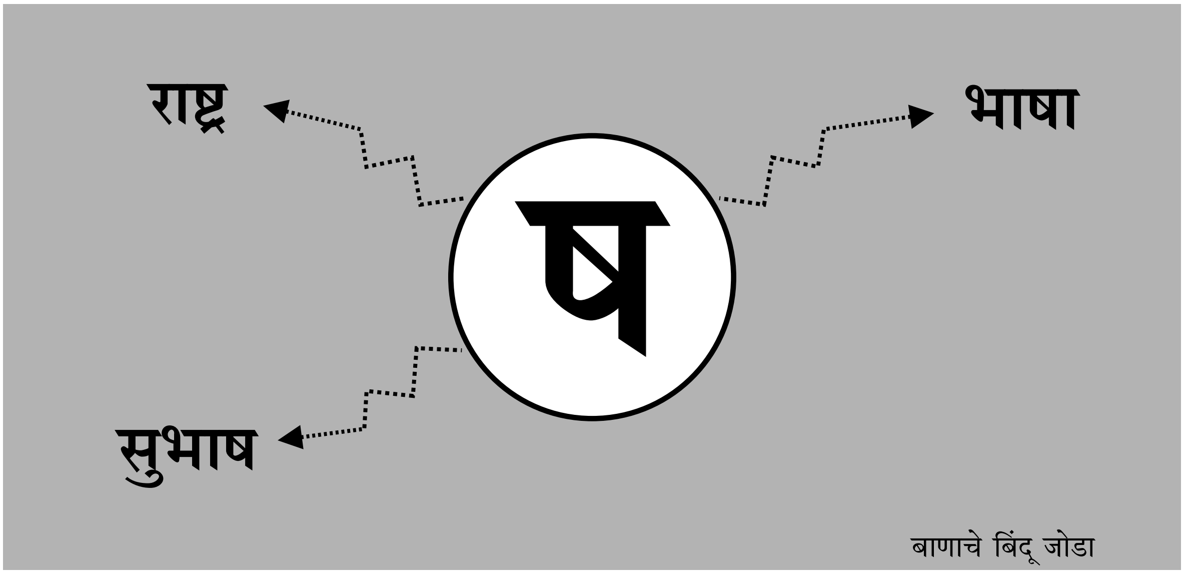

‘ष’ बघ. ‘ष’ ला ◯ कर.

भाषा : तुमनी भाषाम सांग.

(तुझ्या भाषेत सांग.)

सुभाष : सुभाष बोली दखाळ.

(सुभाष बोलून दाखव.)

गिरव, लिही, म्हण.

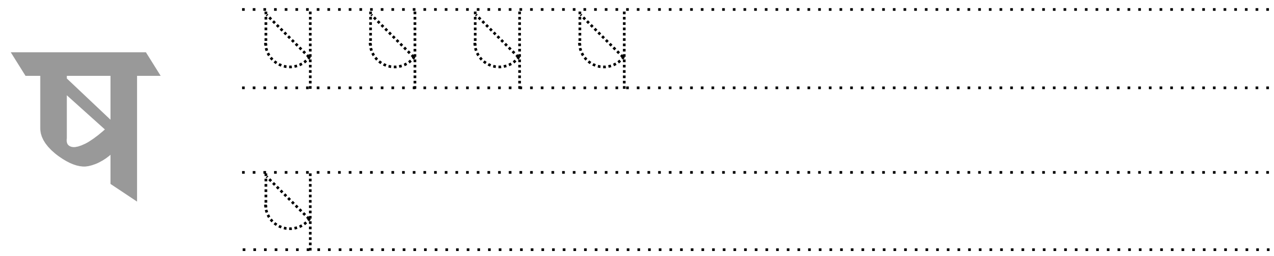

कविता गाणे

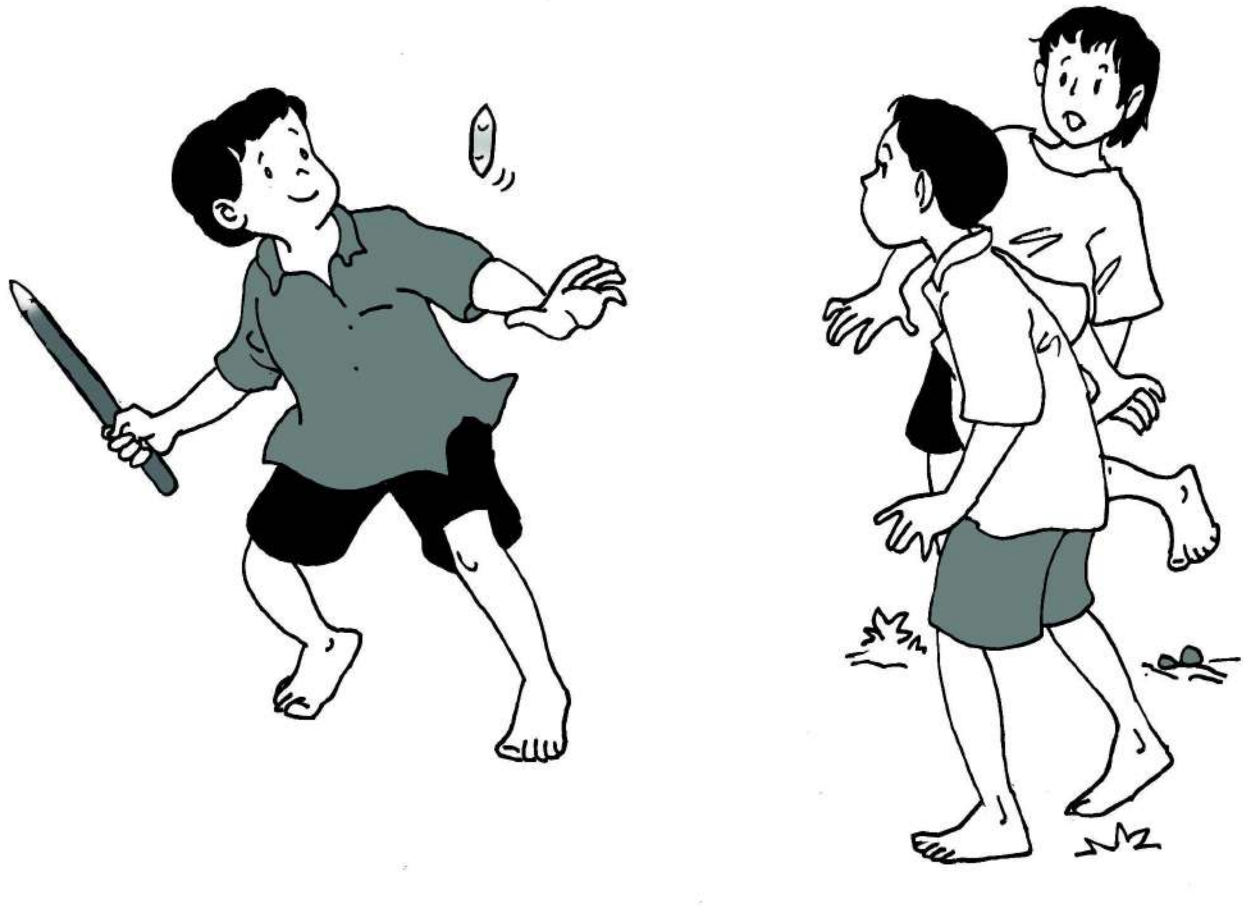

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम चम चम छडी

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

१. तुला बंदुक आवड?
(तुला बंदुक आवडते का?)
२. तुला गाडी चालावाला पट का?
(तुला गाडी चालवायला आवडेल का?)
३. इवानम बठाला पट?
(विमानात बसायला आवडेल का?)
४. तुला बाहुली आवड?
(तुला बाहुली आवडते?)
५. मोठा व्हइन काय बनशी?
(मोठा झाल्यावर काय बनशील?)

'आई, मला दे ना.'
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

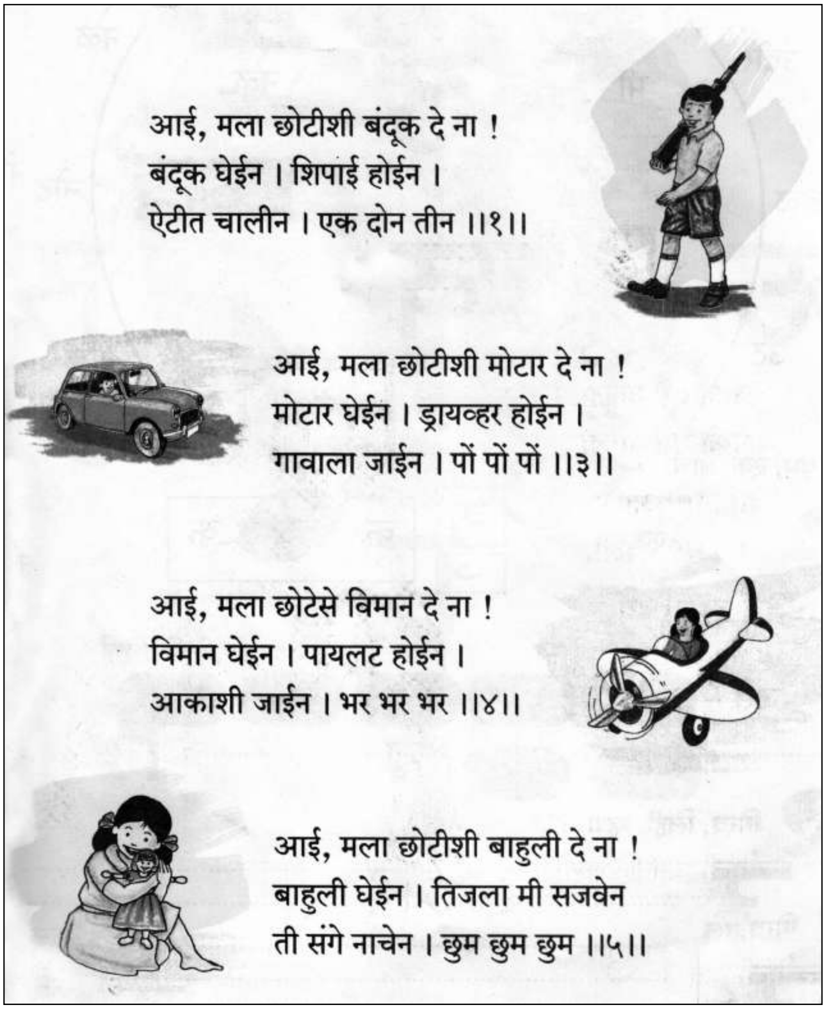
आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

१. कोणी कोणी घर घोडा स?
(कोणाकोणाच्या घरी घोडा आहे?)
२. तुम्ह घोडावर बठेल सत का?
(तुम्ही घोड्यावर बसलेत का?)
३. घोडाना गाणा येय का?
(घोड्याचे गाणे म्हणा?)

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे?

१. कसाना चित्र स?
(कशाचे चित्र आहे?)
२. चित्राम काय काय दखाय?
(चित्रात काय दिसते?)
३. पाणीम मासा जप?
(पाण्यात मासा झोपतो?)
४. पाणीम कोणा कोण रहय?
(पाण्यात कोण कोण रहाते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरिक्षण करायला सांगणे? प्रश्न-उत्तरात चित्र वाचन करणे.

१. चित्राम काय दखाय? (चित्रात काय दिसते?)

२. तो काय करी रहयना? (तो काय करतो?)

३. तो काय खाइ रहयना? (तो काय खातो?)

प्रश्न विचारल्यानंतर कवितेला सुरुवात करा?

गाडी आली.. गाडी आली

१. तुला कोणकोणत फय माहिती सत तेसनी नाव सांग?

(तुला माहिती असलेले फळांची नावे सांग?)

२. तुमना वावरम कोणत फय येत?

(तुमच्या शेतात कोणती फळ येतात?)

३. तुम्ह झुकझुक गाडुीना खेय खेवत का?

(तुम्ही झुकझक गाडीचा खेळ खेळता का?)

वेड कोकरु

१. तुन्ही घर बकऱ्या सत?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)
२. मेंढ्या सत?
(मेंढ्या आहेत का?)
३. तुमला तेसना बच्चा आवड?
(तुम्हाला त्यांची कोकरं आवडतात का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील
बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन
करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. तुम्हन मित्रसन नाव सांग?
(तुझ्या मित्राची नावे सांग?)
२. तुम्ह कोणता कोणता खेय खेवत?
(तुम्ही कोणते खेळ खेळता?)
३. तुम्ह वनभोजन काढत का?
(तुम्ही वनभोजन करता का?)
४. वनभोजनम काय काय रांधत?
(तुम्ही वनभोजनमध्ये काय बनवता?)
५. तुम्ह गाण, नाचाना करत का?
(तुम्ही नाच - गाणे करता का?)

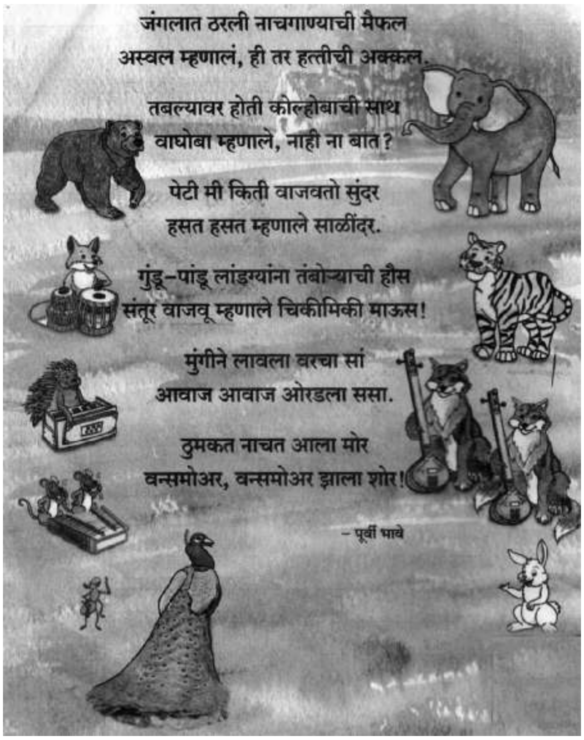

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी
यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.
- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता - बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी
बालभारती
वर्ग पहिला

बोलीभाषा गोंडी

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : गोंडी

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : रामचंद्र टेकाम, मनोहर पदा, मनेरसाय कुमरे, भारत पंधरे,
विनोद मढावी, अनिल नरोटे, विमल नरोटे, संगीता दरो

कार्यपुस्तिका : लेखन - रामचंद्र टेकाम, संगीता दरो

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोट्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

नावा आकी (माझे पान)

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

- विद्यार्थ्यांना जवळ बोलवून बोट ठेवून विचारणे.

- चित्रे वाघ सिंह - बोली भाषेत विचारणे.

- अजून मुलांना माहित असलेले शब्द विचारा.

- मुलांना बोलके करा.

विद्यार्थ्यांना प्राण्यांचा आवाज काढायला लावा.

हेरेना आवाज टंडा.

नैयक्ना आवाज टंडा.

बिलालता आवाज टंडा.

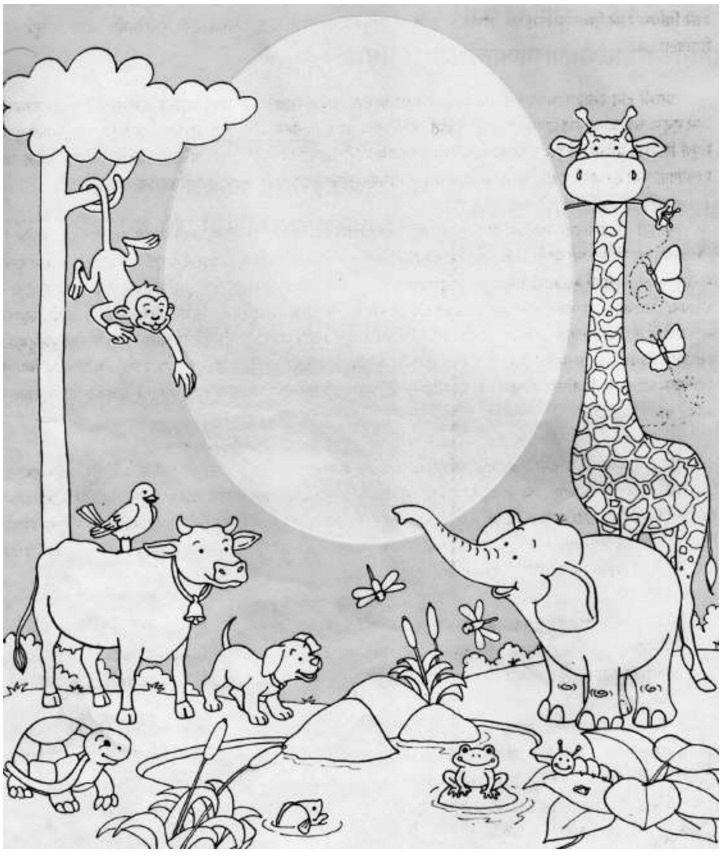

कोडका पिट्टे (चिमणी)
केकडे (खेकडे)
कबुतर (कबुतर)
कवराल (कावळा)
पेत्त (मुंगी)
हुप्पे (उंदीर)
कोर्र (कोंबडा)
इजगुर (पाल)
चिट्टाल (खार)
तलुर (कोंबडी)
पदी (डुक्कर)
हर्रे (बकरी)
एडजाल (अस्वल)
मिच्चो (विंचू)
तरास (साप)
हर (बकरा)
बिलाय (मांजर)

चित्र कथा

नावा कर्रस्ना (माझे खेळ)

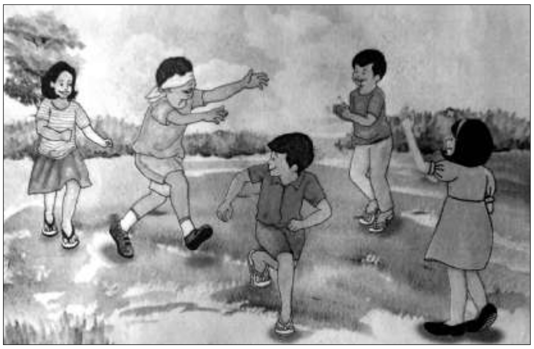

चित्र हुळा, चित्रतगा बाताल- बाताल दिसींता अद वेहा.
(चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसते ते सांग.)

चित्र क्र. १
१. पिलांग बाताल कियाला आतांग?
(मुले काय करीत आहेत?)
२. चित्रतगा बोचोक पेकीह मंताग?
(चित्रात किती मुली आहेत?)
३. चित्रतगा बोचवूर पेकोर मंतोर?
(चित्रात किती मुले आहेत?)

चित्र क्र. २
१. पिलांग बोद कर्रसीला कर्रस्ना आतांग?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
२. चित्रतगा बाताल- बाताल दिसींता?
(चित्रात काय-काय दिसते?)
३. चित्रतगा बचोक लोहक मंताग?
(चित्रात किती घरे आहेत?)

चित्र क्र. ३
१. पिलांग बोद कर्रस्ना कर्रसीला आतांग?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
२. बोचोक पिलांग कर्रसीला आतांग?
(किती मुले खेळत आहेत?)
३. बोचोक पेकीह मंतांग?
(किती मुली आहेत?)

चित्र क्र. ४
१. पिलांग बगा उदीतांग?
(मुले कोठे बसले आहेत?)
२. पिलांग बोद कर्रस्ना कर्रसीला आतांग?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
३) रंड चुटटींग दोहता पेडी बोद रंगना झगा करता?
(दोन वेणी घातलेल्या मुलीने कोणत्या रंगाचा स्कर्ट घातलेला आहे?)

नावा कर्रस्ना (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा.
खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

- **तुमचे गावात अन साळंत असं खेळ खेळत काय?**
- **तुम्हांलं माहीत आहेत ते खेळांची नावां सांगा?**
  लंगडी, चिप्परउड्डी, कबड्डी, खो-खो, इटू-दांडू, आट्यापाट्या, गोट्या, टोच्या, गडा, इस्पिरोट, तागली, कुकदपण्या, आबाढुबी.

- **एकटेनी खेळायचं खेळ-कणचं?**
  टेबल टेनिस, बुद्धीबळ, बॅडमिंटन, लांब उड्डी, उंच उड्डी, लिंबू चमचा, पोता उड्डी.

- **एकत्र मिळून खेळायचं खेळ कणचं?**
  कबड्डी, खो-खो, क्रिकेट, आट्यापाट्या, व्हॉलिबॉल, विटू-दांडू

नावोर गोत्याह (माझे मित्र)

चित्र दख. निवोर गोत्याह विषयी वेहा. (तुझ्या मित्राविषयी सांग.)

१. मीवोर असो गोत्याहनांग पोरोयींग वेहाट?

(तुमच्या इतर मित्रांची नावे सांगा?)

२. वळकीला वायवोर गोत्याह अनी हेरे वायवोर गोत्याहनांग पोरोय वेहाट?

(बोलता न येणारे मित्र व जवळ न येणारे मित्र सांगा?)

१. चित्रातगा बोद तरास दिसीला आता?

(चित्रात कोणता साप दिसत आहे?)

२. चित्रातगा पेकाल बोनासंग कर्रसीला आतोर?

(चित्रात मुलगा कोणासोबत खेळत आहे?)

३. पेकाल बातांग पयीला आतोर?

(मुलगा काय पकडत आहे?)

४. बोद रंगना पुंगारू मंतांग?

(कोणत्या रंगाचे फुले आहेत?)

१. एरदगा बाताल दिसीला आता?

(पाण्यात काय दिसत आहेत?)

२. कलपोरो बाताल उदीता?

(दगडावर काय बसलेला आहे?)

३. एरदगा असो बोर-बोर मंतोर?

(पाण्यात अजून कोण-कोण राहतात?)

नावोर गोत्याल (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

नावा लोतोर (माझे कुटुंब)

चित्र हुळा, केंजा. चित्राता पोल्लोंग वेहाट.
चित्र बघ, ऐक. चित्राविषयी गप्पा मार.

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

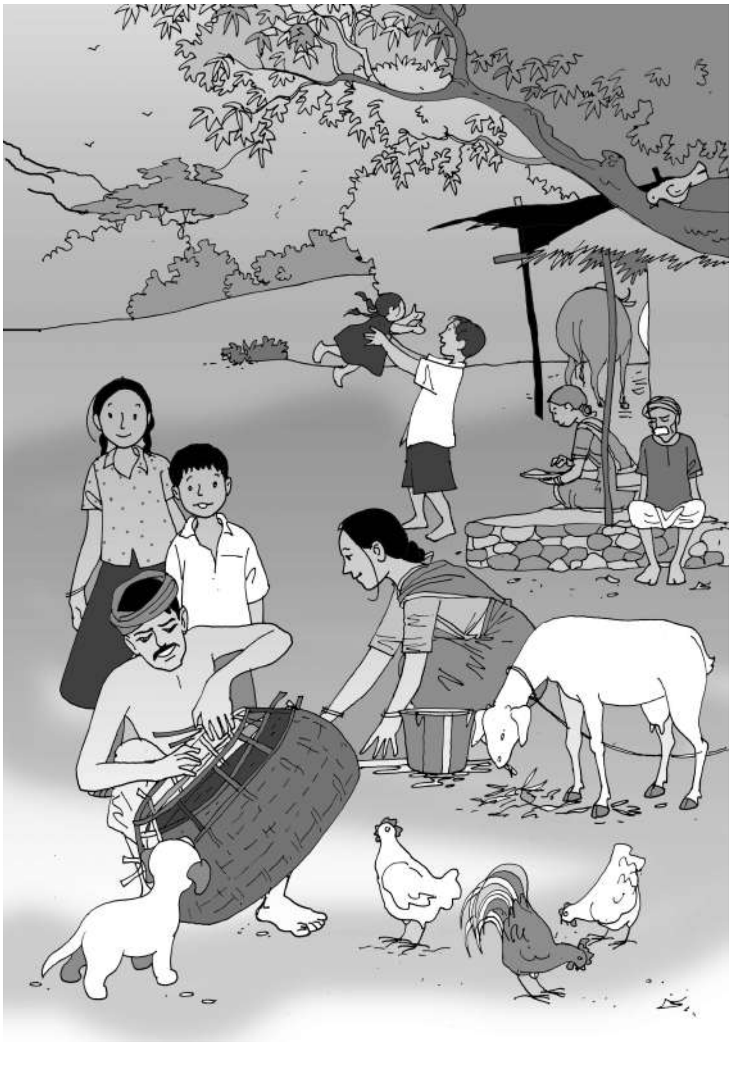

चित्र क्र. १

१. पेडी यायान बाताल पुचे माता?
(मुलगी आईला काय विचारत आहे?)

२. यायाल बाताल कीयाला आता?
(आई काय करीत आहे?)

३. यायाल बगा उदीता?
(आई कशावर बसली आहे?)

चित्र क्र. २

१. बाबाल माराकुंक बाताल हीयाला आतोर?
(बाबा झाडांना काय देत आहेत?)

२. पेडी बाबान बाताल पुचे मायीला आता?
(मुलगी बाबाला काय विचारत आहे?)

३. बागदगा बोव-बोव रंगनांग पुंगार मंतांग?
(बागेत कोण-कोणत्या रंगाची फुले आहेत?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा.)

१. चित्रातगा बातात दिसींनता ?

(चित्रात काय दिसते ?)

२. पन्नेंग बचोक मंताग ?

(बेडूक किती आहेत ?)

३. अव पेन्नेंग बाताल कियाला आतांग ?

(बेडूक काय करत आहे ?)

४. डोकीन हुळसी पेन्ने बेके हत्तु ?

(बगळ्याला पाहून बेडूक कुठे गेले ?)

५. पेन्नेंग बातानुक डोरी दोहतुंग ?

(बेडकांनी कशाला झोका बांधला ?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

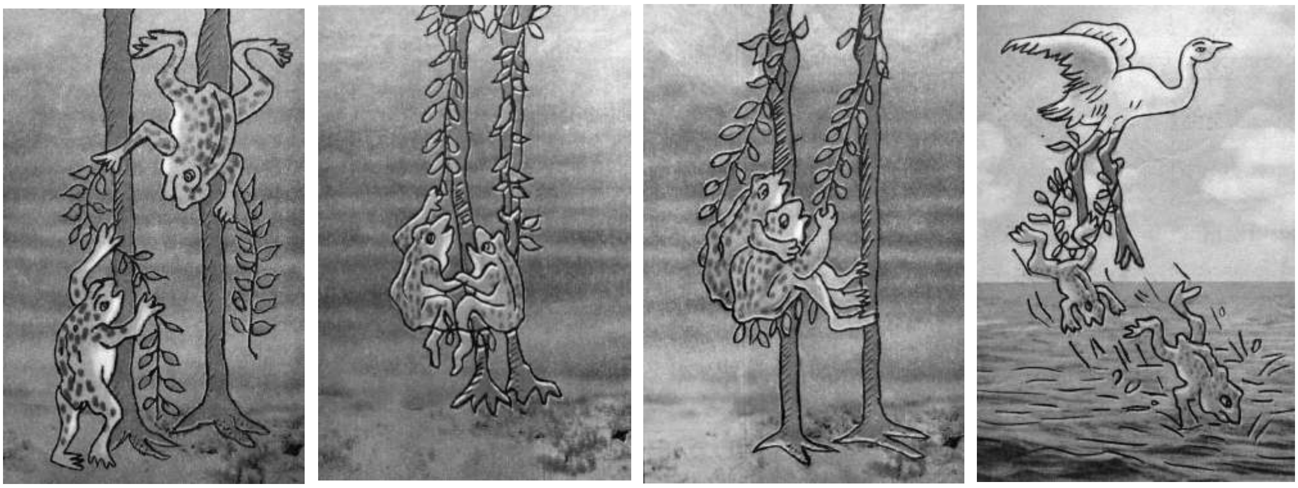

नावा शाळा (माझी शाळा)

चित्र क्र. १

१. चित्रतगा बांतांग दिसींतांग?

(चित्रात कोणत्या गोष्टी दिसतात?)

२. इद लोन बातादा आंदू?

(हे घर कशाचे आहे?)

३. पिलांग बाताल कर्रसीला आतांग?

(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)

चित्र क्र. २

१. मास्तेरे बाताल कीयाला आता?

(शिक्षिका काय करीत आहे?)

२. वर्गाते बाता-बातादांग चित्रांग वळीहता मंतांग?

(वर्गात कोण- कोणती चित्रे टांगलेली आहेत?)

३. पिलांग बाताल कियाला आतांग?

(मुले कोणती कृती करीत आहेत?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

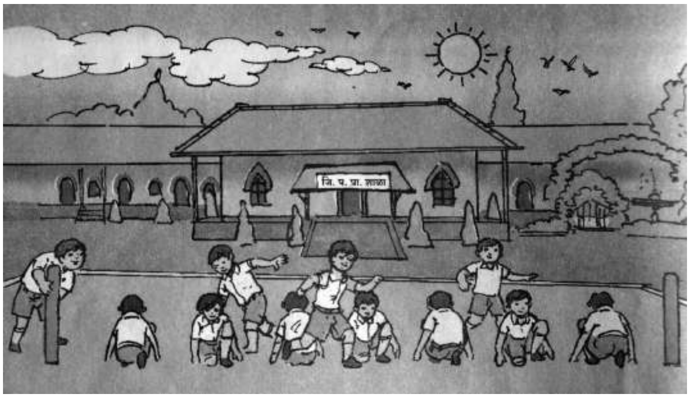

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. बुरकाल बाताल कियाला आंता?
(वाघ काय करीत आहे?)
२. पिटेंग बाताल कियाला आतांग?
(पक्षी काय करीत आहेत?)
३. मोलोल बाताल कियाला आंता?
(ससा काय करीत आहे?)
४. हेमुल मरापोरो अंजीताये?
(कासव झाडावर चढतो काय?)
५. बिलाले हूपेतुन वरयींताये?
(मांजर उंदराला घाबरते काय?)
६. कोरकुंक कोहक ओरीतांगे?
(कोंबडीला शिंगे फुटतात काय?)
७. मेंढीता तलादगा कोरता कुकुर अन दाढींग मंतांगे?
(मेंढीच्या डोक्यावर कोंबड्याचा तुरा आणि दाढी असते काय?)

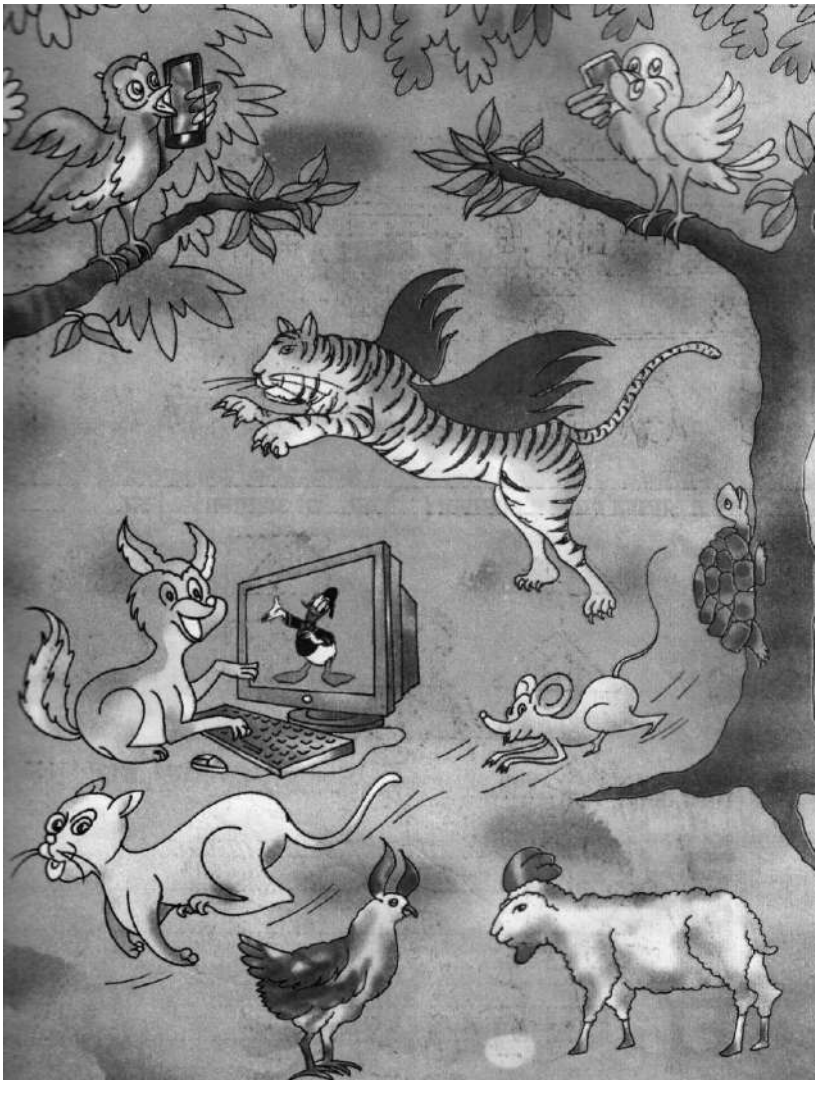

कुत्रा मांजर काय बोलतात

१. चित्रातगा बातांग दिसींतांग?
(चित्रात काय दिसते?)
२. बोर-बोर दिसींतोर?
(कोण कोण दिसते?)
३. निया लोन मंतांगे?
(तुमच्या घरात आहेत का?)
४. नय बिलाल बालाला वळकिला आस मंदानुर?
(कुत्रा मांजर एकमेकांशी काय बोलत असतील?)
५. ओर्क बीनासंग कर्स लाता?
(ते कोणासोबत खेळत आहेत?)
६. अवेहना आवाज टडंस तोहा?
(त्यांचे आवाज काढून दाखवा?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

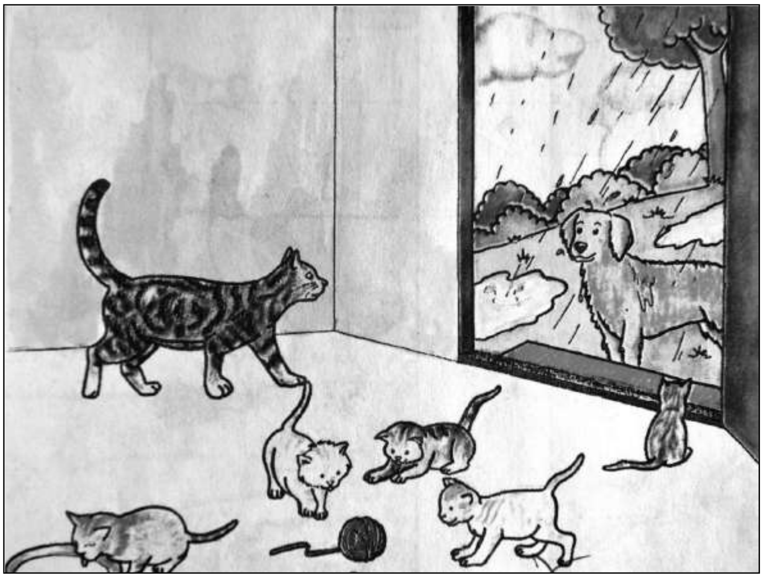

बिलालता मजा (मांजराची गंमत)

चित्र क्र. १

१. इद चित्रतगा बोर-बोर दिसीला आतोर?
(या चित्रात कोण-कोण दिसत आहे?)
२. बिलाल पाल बापेड एतीला आता?
(मांजर दूध कशात घेत आहे?)
३. पालवाले पाल बापेड ततोर?
(दूधवाल्याने दूध कशात आणले आहे?)

चित्र क्र. २

१. बिलाल कैयदे बाताल मंता?
(मनीच्या हातात काय आहे?)
२. बिलाल बोनेके हुळीला आता?
(मनी कुणाकडे पाहत आहे?)
३. ओडीतगा बाताल मंता?
(टोपलीत काय आहे?)

चित्र क्र. ३

१. इद चित्राते बिलाल बाताल कितू?
(या चित्रात मनीने काय केले?)
२. बिलाल बोनापरके वित लाता?
(मनी कोणा मागे पळत आहे?)
३. गंजीतगडा पाल बगा पोवतू?
(पातेल्यातले दूध कोठे सांडले?)

चित्र क्र. ४

१. हुपे बेके वितीतू?
(उंदीर कोठे पळाला?)
२. बिलाल तलादून कय बाकिया लावे किता?
(मनीने डोक्याला हात का लावला?)
३. चित्रातगा असो बोवबव चीज दिस लातांग?
(चित्रात आणखी कोणकोणत्या वस्तू दिसत आहेत?)

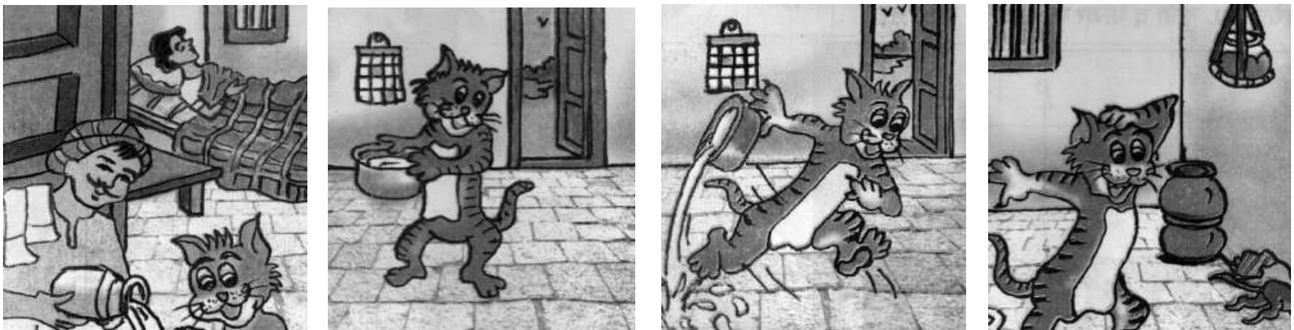

हाटुम (बाजार)

चित्र हुळा, चित्रतगा बाताल- बाताल दिसींता अद वेहाट.
(चित्र बघ, चित्रात काय- काय दिसते ते सांग.)

१. निमाट हाटुम हुळतीटे बेहे?
(तुम्ही बाजार पाहिलाय काय?)

२. हाटुमतगा बोचोक दुकानींग मंतांग?
(बाजारात किती दुकाने आहेत?)

३. हाटुमतगा बोव-बोव दुकानींग मंतांग?
(बाजारात कोण-कोणती दुकाने आहेत?)

४. निमाट हाटुम तगाडाह बोव चिजकू अस्तीट?
(तुम्ही बाजारातून कोणत्या वस्तू घेतल्या?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

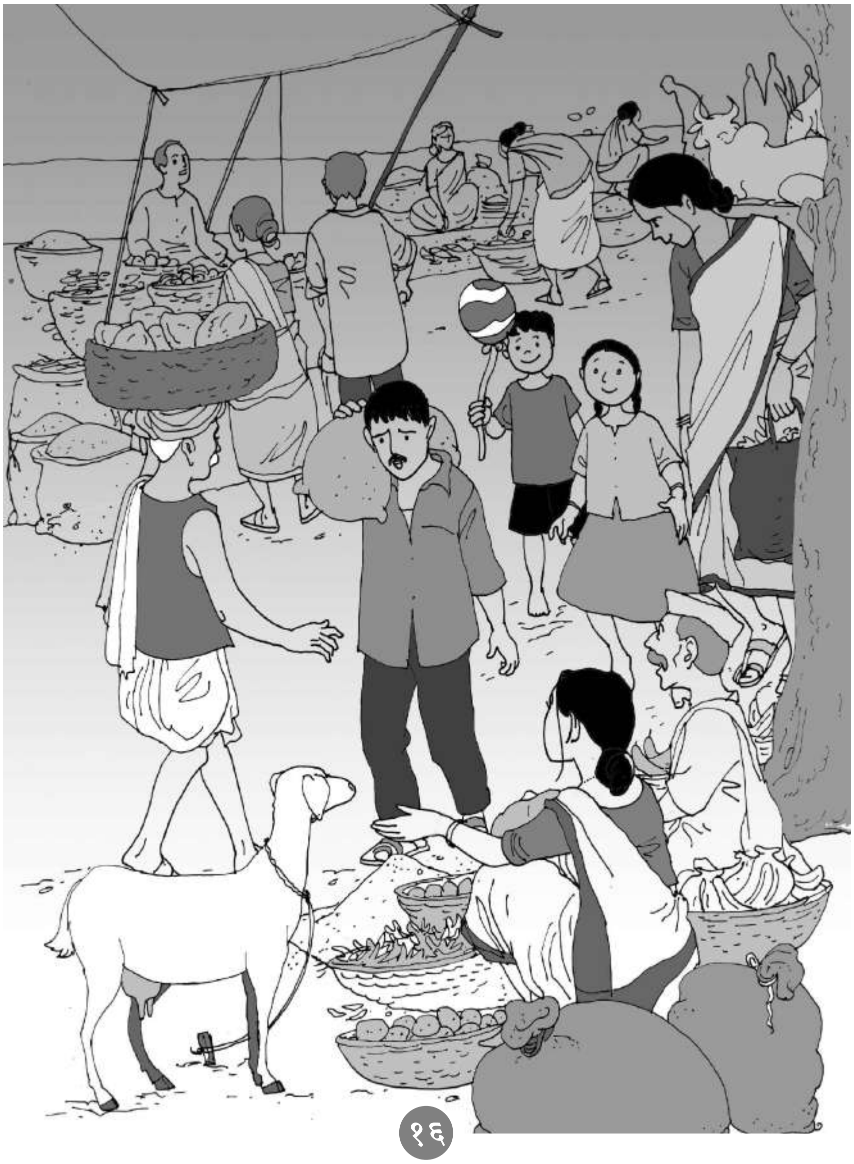

जत्रा (मंडई)

चित्र हुळा, चित्रतगा बाताल बाताल दिसींता अद वेहा.
(चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग.)

१. निमाट मंडई हुळतीटे बेहे?
(तुम्ही जत्रा बघितली काय?)
२. मिया नाटेनेके बगा मंडई निदीतां?
(तुमच्या गावाकडे कुठे जत्रा भरते?)
३. बातादा मंडई निंदीता?
(कशाची जत्रा भरते?)

४. निमाट मंडईतगा बाताल बाताल कितीट?
(तुम्ही जत्रेत काय काय केले?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

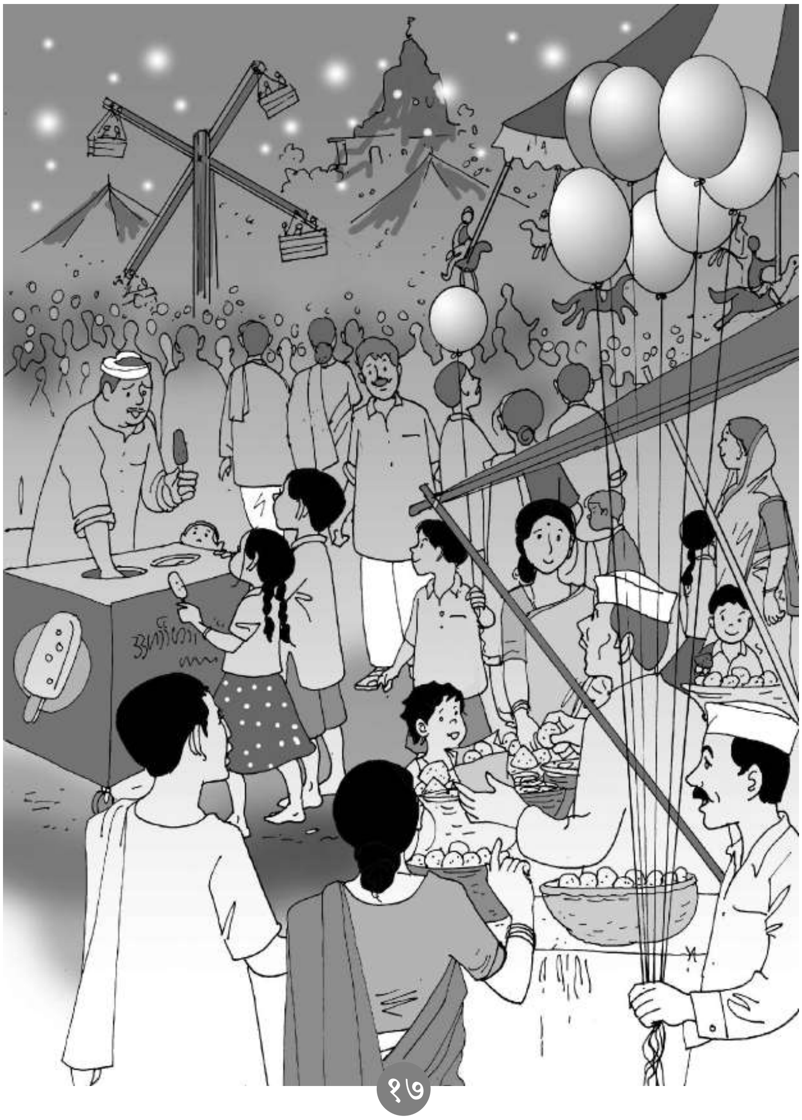

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

सारको-सारको जोडींग लावे किम्ट (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

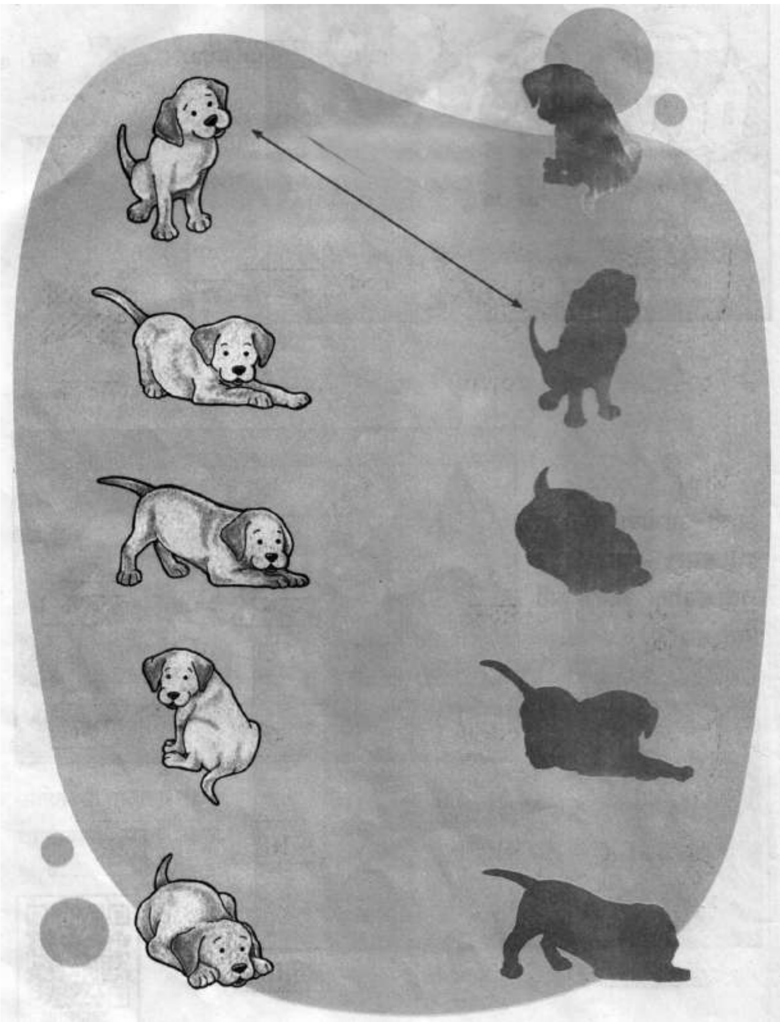

सारको-सारको जोडींग लावे किम्ट (जोड्या जुळव)

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव. (चित्र हुळा. पोरोय वेहा. पोरोय तोहा.)

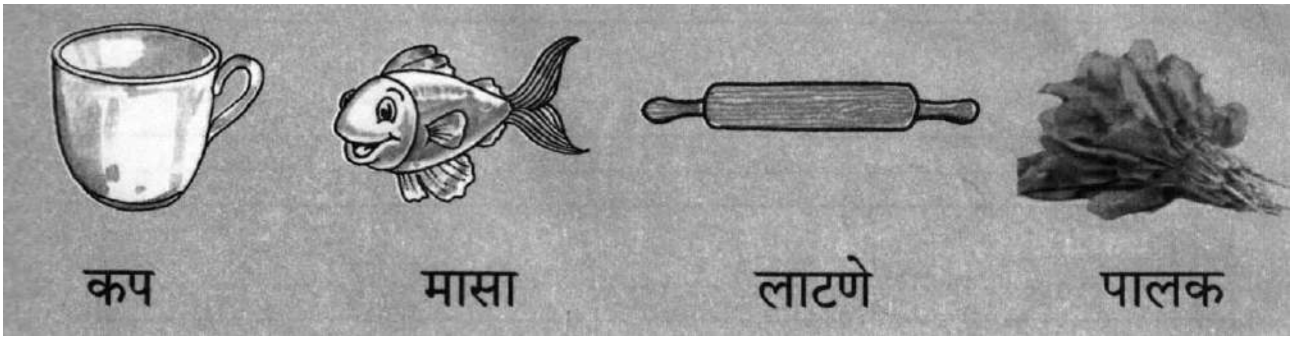

कप	मासा	लाटणे	पालक
कप	**मिन**	**लाटणी**	**पालक**
उपयोग	खाण्यासाठी	पोळी करण्यासाठी	भाजी करायला
(कीआला)	तिंदाला	हारिंग पंडला	कुसरी अटील
चहा पिण्यासाठी	इतर सोबती	इतर दोस्त	आक बाजी (पालेभाजी)
चाहा उंदाला	संगवारी	संगवारी	जिरा बाजी (आंबाडी)
इतर सोबत	पने (बेडूक)	पिंडी (पिठ)	कोयार भाजी (कोवडेलबाजी)
(संगवारी)	केकडे (खेकडा)	तावा (तवा)	तरोटा भाजी (चेरोटाबाजी)
बशी (बसी)	जत्ते (झिंगा)	हारहूज्जी (सराटा)	पातूर भाजी (मिरंगाळबाजी)
पेला (गिलास)	कासव (तेमेल)	मुच्चे (झाकण)	
ताट (दळया)			
चमचा (परी)			

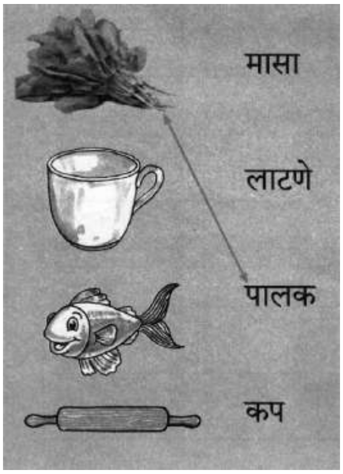

जोड्या जुळवा

कप	**लाटणी**
पालक	**मिन**
मासा	**पालक**
लाटणे	**कप**

गिरव

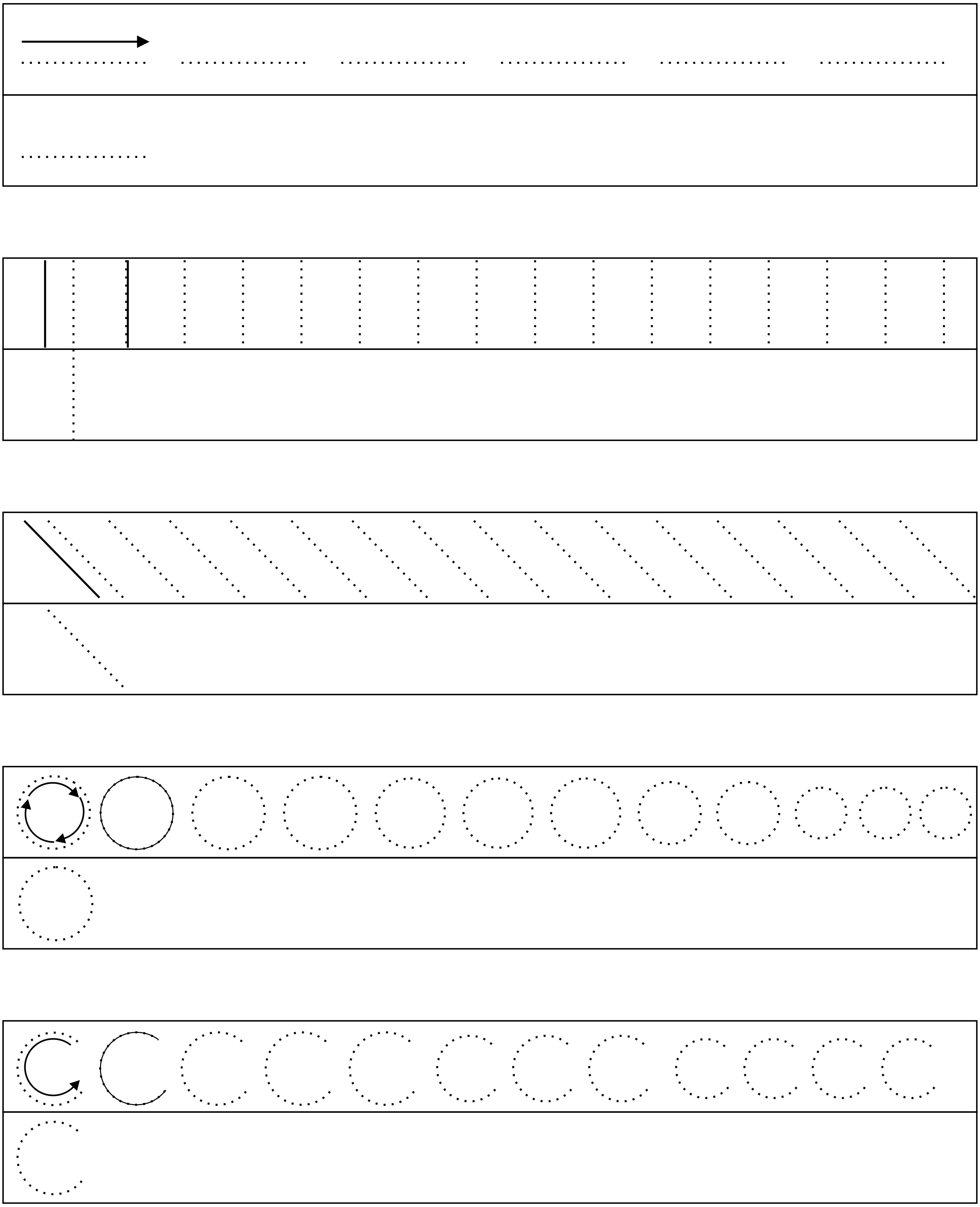

गिरव

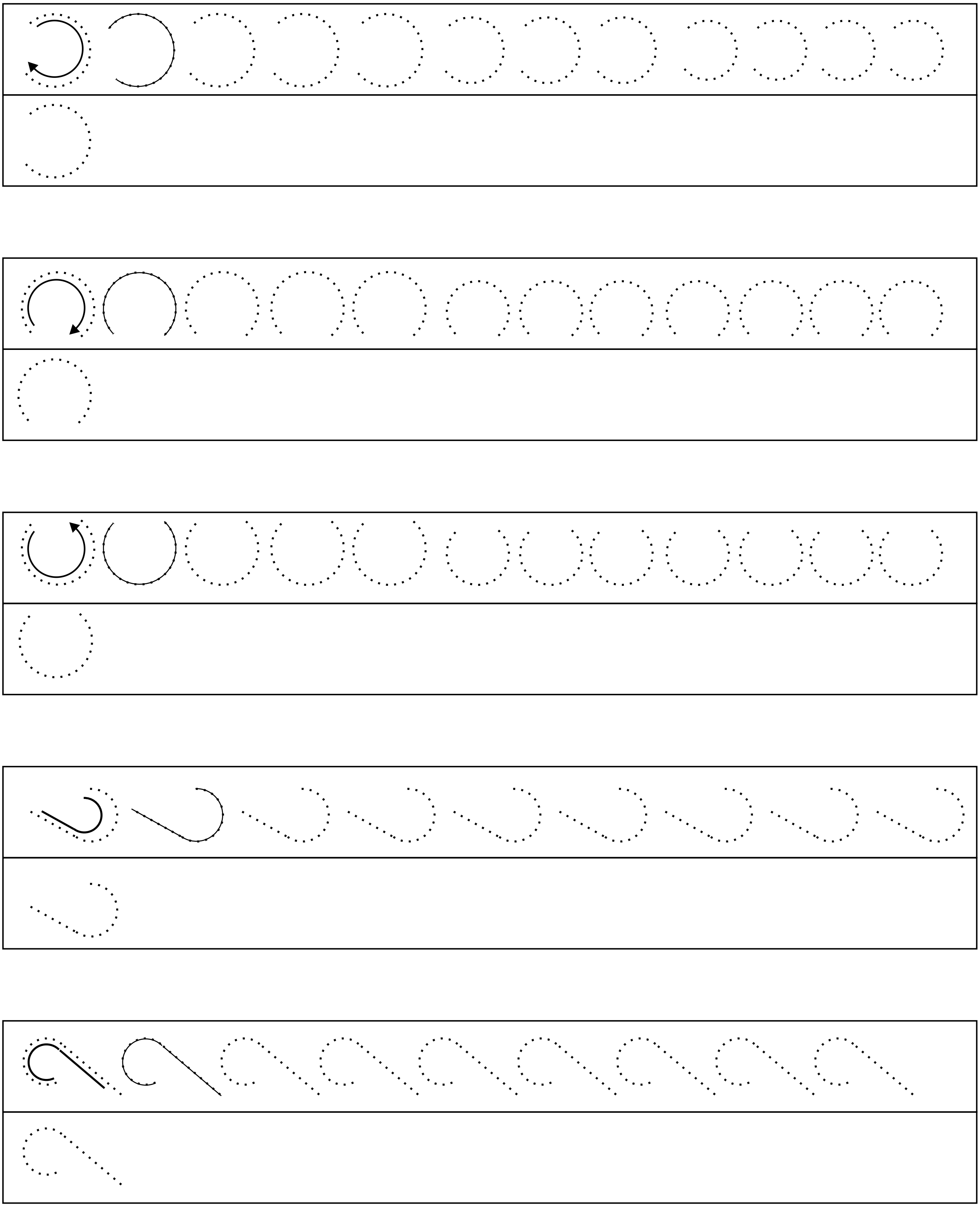

अक्षरओळख

क म आ ल ा

क

कय्
(हात)

काल
(पाय)

कावराल
(कावळा)

कोल्याल (कोल्हा)

कोडा
(घोडा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ○ कर.

कय् : इद नावा तिंदाना कय आंद.
(हा माझा उजवा हात आहे.)

काल : इद नावा डावाळ काल आंद.
(हा माझा डावा पाय आहे.)

कावराल : कावराल काव काव केयिंता.
(कावळा काव काव ओरडतो.)

कोडा : कोडा टपटप वितिंता.
(घोडा टपटप धावतो.)

कोल्याल : नावा गोगोळतून कोल्याल तितू.
(माझ्या कोंबड्याला कोल्ह्याने खाल्ले.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

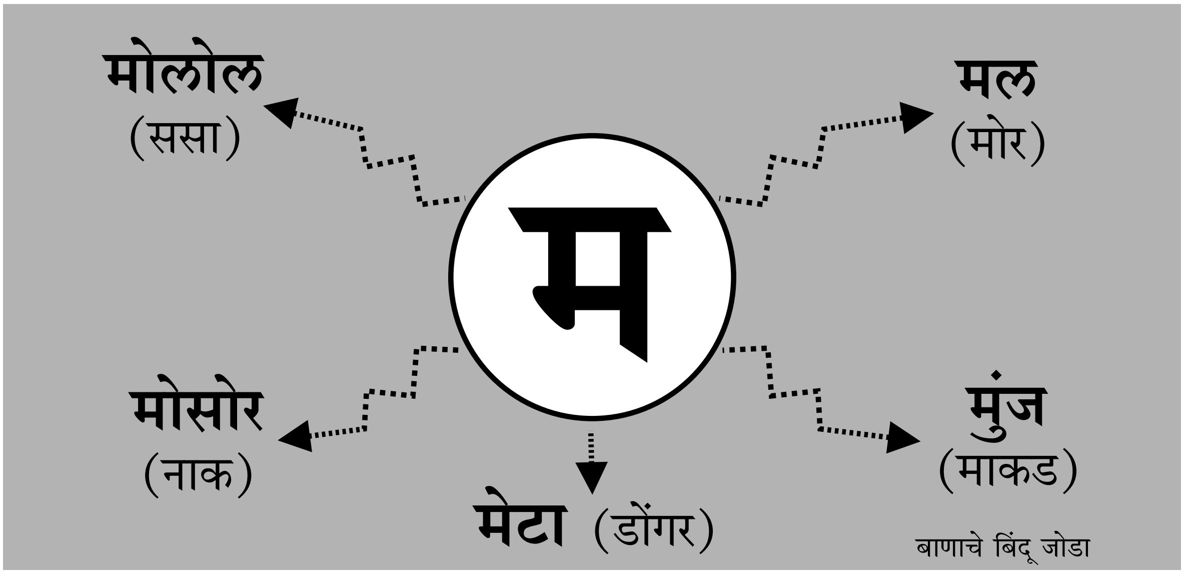

‘म’ अक्षर बघ. ‘म’ ला ◯ कर.

मोलोल : मोलोल पकाय जोरने वितींता.

(ससा खूप जोराने धावतो.)

मल : मल सोबाय दिसींता.

(मोर छान दिसतो.)

मोसोर : इद नावा मोसोर आंदू.

(हे माझे नाक आहे.)

मेटा : इद मेटा पकाय बेहरा मंता.

(हा डोंगर खूप मोठा आहे.)

मुंज : मुंज मरापोरो मंजींता.

(माकड झाडावर राहतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

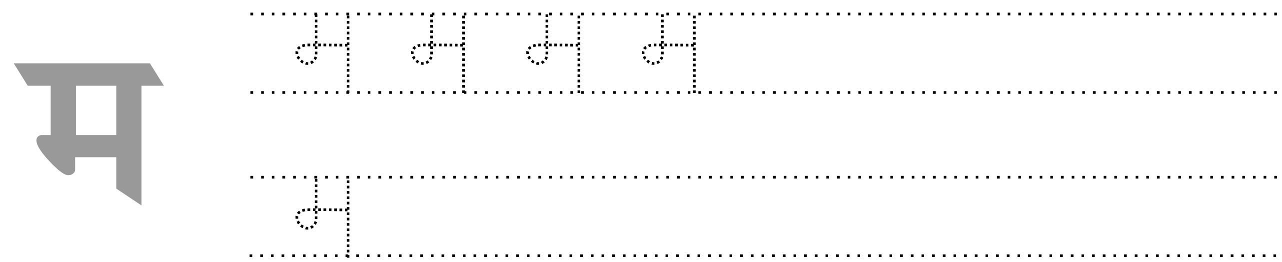

आजी (आजी)

आबार (आकाश)

आ

आदी (सपाट)

आकी (पान)

आलीमरा (पिंपळाचे झाड)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘आ’ अक्षर बघ. ‘आ’ ला ◯ कर.

आजी : बाबाना अवान आजी इंतोर.

(वडीलाच्या आईला आजी म्हणतात.)

आबार : आबारते दूमांवेली दिसींता.

(आकाशात इंद्रधनुष्य दिसतो.)

आदी : मेटात आदींग मंतांग.

(डोंगरावर सपाट दगड असतात.)

आलीमरा : मावा लोन मुन्ने आलीमरा मंता.

(आमच्या घरसमोर पिंपळाचे झाड आहे.)

आकी : मरा आकिंग हिरवो-हिरवो दिसींतांग.

(झाडाचे पाने हिरवे-हिरवे दिसतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

लसुळ
(लसूण)

लाटणा
(लाटणे)

ल

लामबा
(लांब)

लंगडी

लोसण
(लसूण)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ल' अक्षर बघ. 'ल' ला ◯ कर.

लसुळ : इद लसुळ आंदू.

(हे लसूण आहे.)

लोन : इद लोन सोबाता मंता.

(हे घर छान आहे.)

लिंबू : लिंबूग पकाय होवीयता.

(निंबू खूप आंबट आहे.)

लळंग्याल : लळंग्याल हर्रेतूंन तिता.

(लांडगा शेळीला खातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

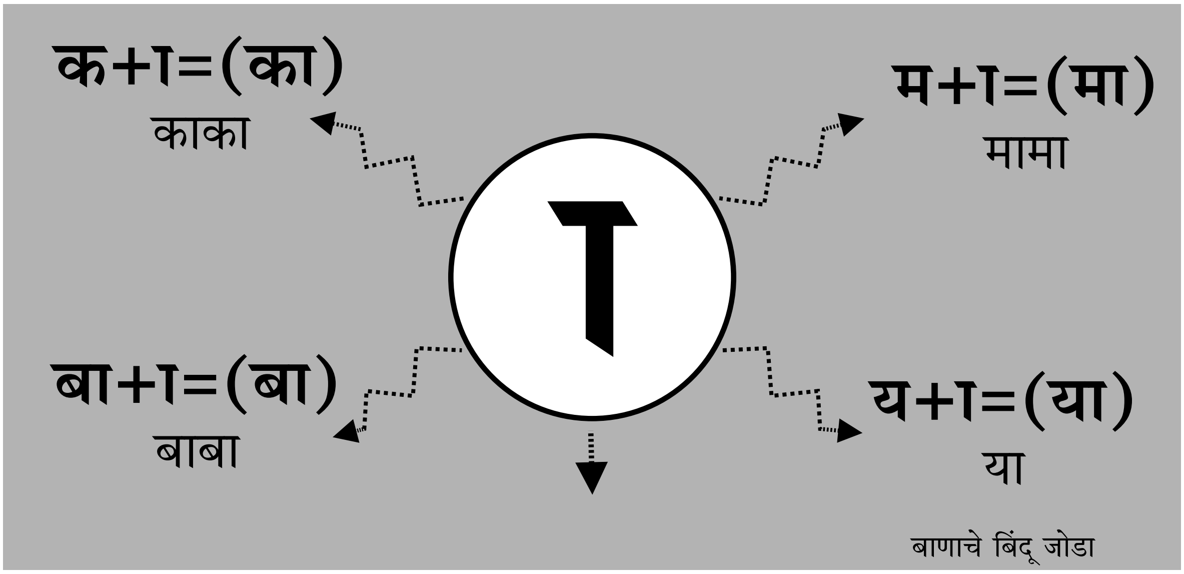

'ा' बघ. 'ा' ○ कर.

का : काकाल (काका)

मा : मामाल (मामा)

बा : बाबाल (बाबा)

या : यायाल (आई)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इ

इर्रा (पैसे)

इटणा (स्पर्श)

इग्गा (येथे)

इव्व (हे)

इजगूर (पाल)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘इ’ अक्षर बघ. ‘इ’ ○ कर.

इर्रा : इच्चोक ढब्बूंग निम्मा इर्रा.
(एवढे पैसे तू ठेव.)

इटणा : ओन निम्मा इटा.
(तू त्याला स्पर्श कर.)

इजगूर : इजगूर गुडीपोरो ताकिंता.
(पाल भिंतीवर चालते.)

इग्गा : निने माट इग्गा करस्‌तोम.
(काल, आम्ही येथे खेळलो.)

इव्व : इव्व मरका मर्राक नावोर दादी उर्‌सतोर.
(हे आंब्याचे झाड माझ्या आजोबांनी लावले आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

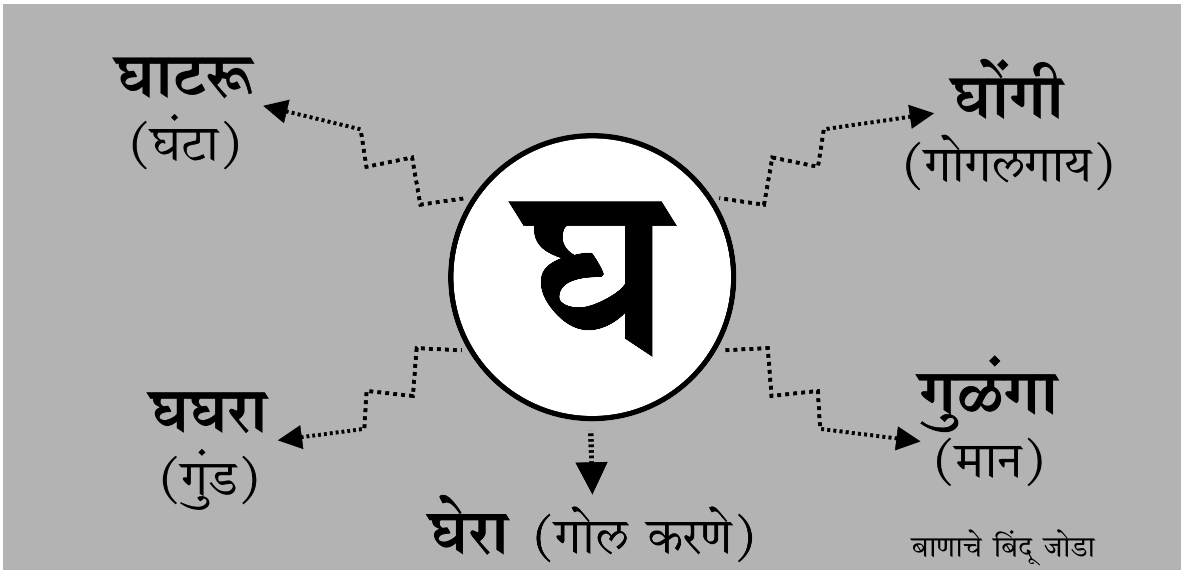

'घ' अक्षर बघ. 'घ' ला ○ कर.

घाटरू : कोंदातून घाटरू दोहिंतोर.

(बैलाला घंटी बांधतात.)

घघरा : घघराते ऐर निहा.

(गुंडात पाणी भर.)

घोंगी : घोंगी हुस्‌तोय - हुस्‌तोय ताकींता.

(गोगलगाय हळू हळू चालते.)

गुळंगा : इद नावा गुळंगा.

(ही माझी मान.)

घेरा : घेरा किम्‌ट.

(गोल करा.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

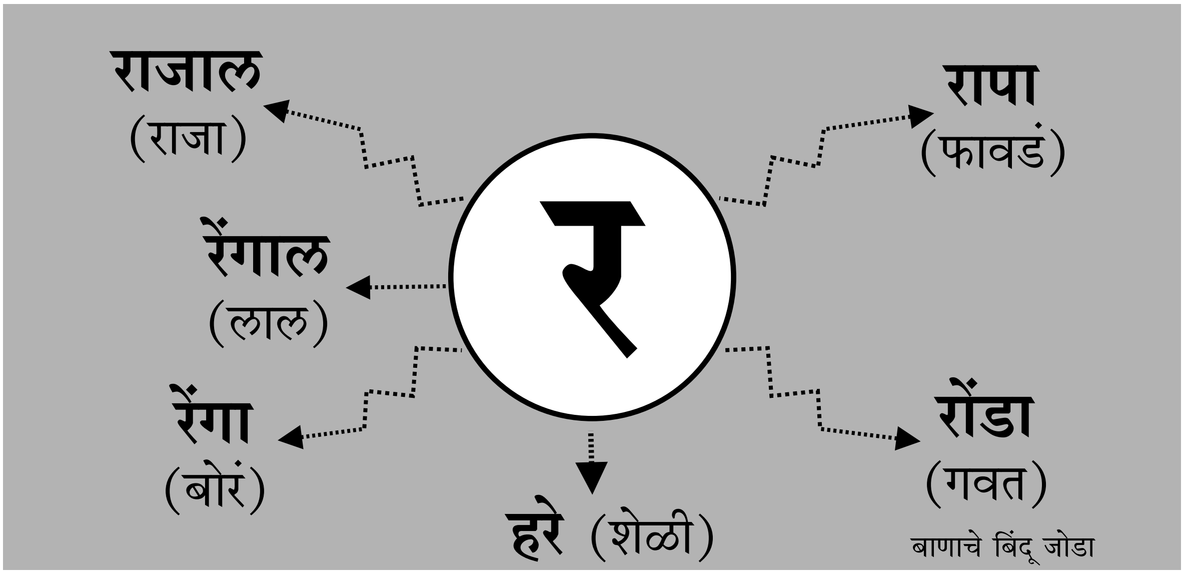

'र' अक्षर बघ. 'र' ला ○ कर.

रेंगा : रेंगा तितेक होवईंन्ता.

(बोर खाल्याने आंबट पन येते.)

हरे : हरे कोवरो-कोवरो आकींग तिंन्ता.

(शेळी हिरवी-हिरवी पाने खाते.)

रापा : रापाते तोडीय वाटींतोर.

(फावड्याने माती टाकतात.)

रोंडा : मुरे-कोंदाग रोंडा तिंतांग.

(गाई-बैल गवत खातात.)

रेंगाल : नेतूर रेंगाल दिसिंता.

(रक्त लाल दिसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

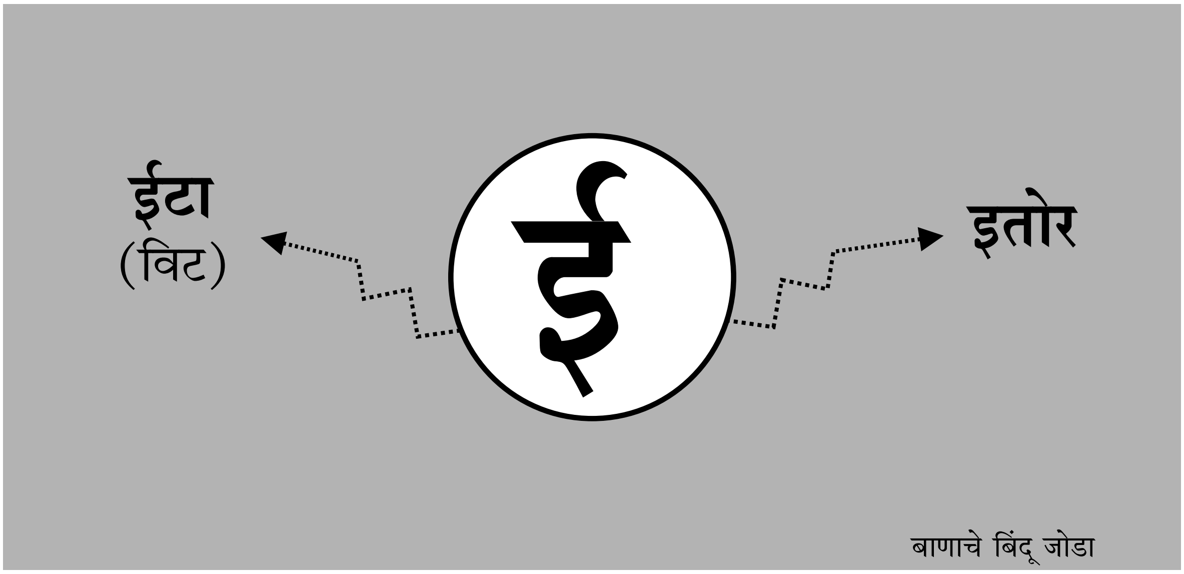

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ला ○ कर.

ईटा : इटाना लोन सोबाय दिसांता.

(विटाचे घर सुंदर दिसते.)

इतोर : इतोर मानेय सोबातोर.

(अशी व्यक्ती छान असते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

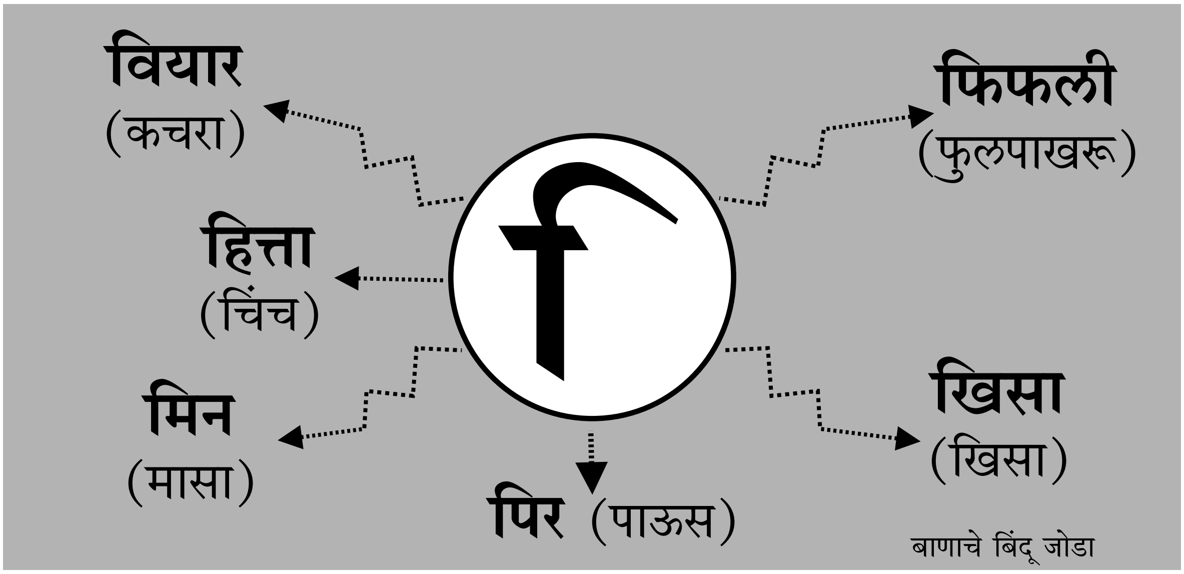

‘ि’ बघ. ‘ि’ ला ○ कर.

वि : वियार (कचरा)

फि : फिफली (फुलपाखरू)

मि : मिन (मासा)

पि : पिर (पाऊस)

खि : खिसा (खिसा)

हि : हित्ता (चिंच)

गिरव, लिही, म्हण.

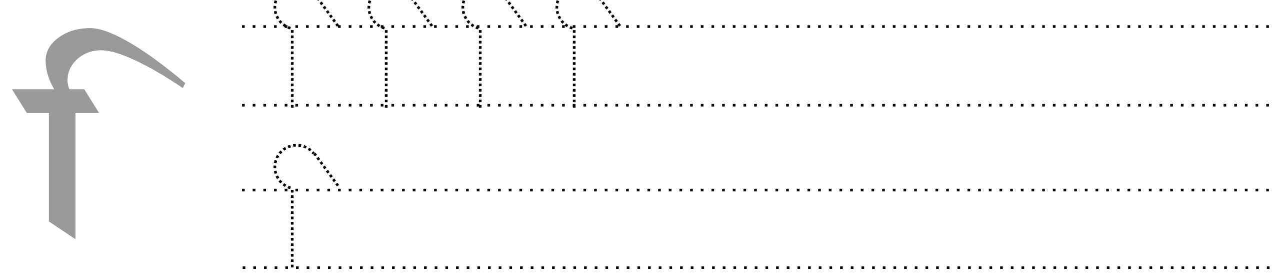

बदेक (बदक)

बेद्री (टमाटर)

ब

बोकडा (बकरा)

बेरेलमर्रा (वडाचे झाड)

बोडसाना (भाजणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ब' अक्षर बघ. 'ब' ला ○ कर.

बदेक : बदेक तळायते नळयिंता.

(बदक तलावात पोहतो.)

बोकडा : नेंड लंड्ग्याल नावा बोकडातून तित.

(आज माझ्या बकऱ्याला लांडग्यांनी खाल्ला.)

बेद्री : पंडतांग बेद्रींग रेंगाह दिसांतांग.

(पिकलेली टमाटर लाल दिसतात.)

बेरेलमर्रा : बेरेलमर्रा पकाय बेहरा आंता.

(वडाचे झाड खूप मोठे होते.)

बोडसाना : विनोद जोनांग बोड्स तिंतोर.

(विनोद कणिस भाजून खातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

ब ब ब ब

ब

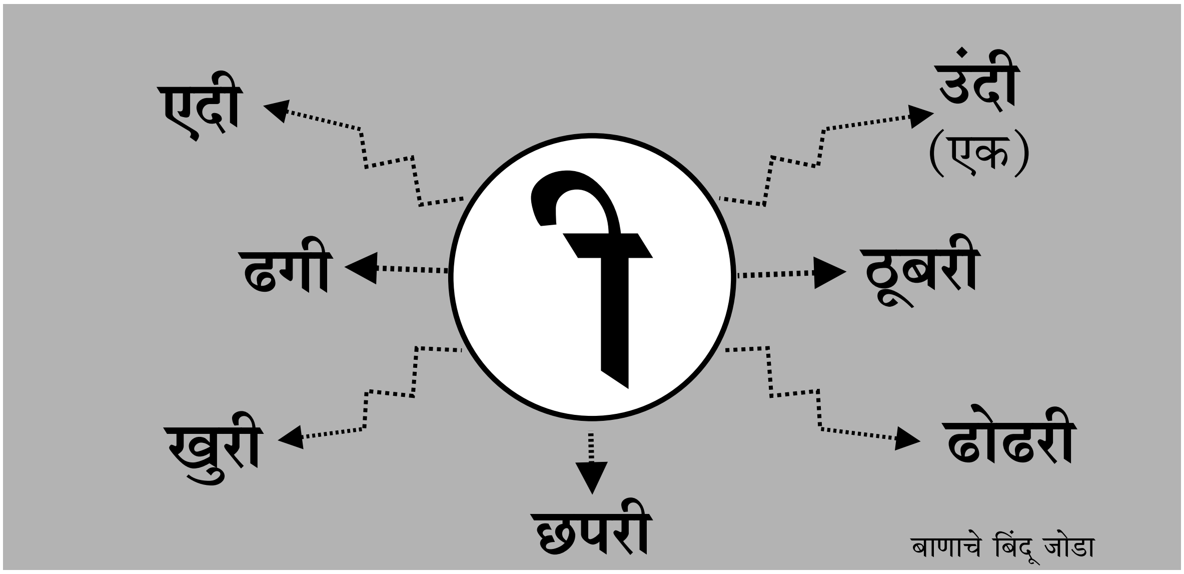

‘ ि’ बघ. ‘ ि’ला ○ कर.

एदी

डंदी

खुरी

ढोढरी

ढगी

ठूबरी

छपरी

गिरव, लिही, म्हण.

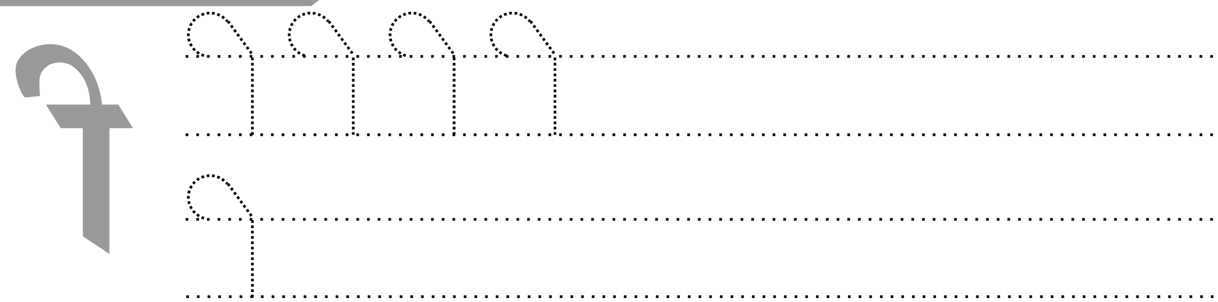

उ न ु स प ऊ त ू

उस्माल (मुसळ)

उंदी (एक)

उ

उदा (बसा)

उरपाल (घोरपड)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘उ’ अक्षर बघ. ‘उ’ला ◯ कर.

उस्माल : उस्मालते वेंजींग उसींतोर.

(मुसळाने धान्य कांडतात.)

उंदी : उंदी मर्रा उरसा.

(एक झाड लाव.)

उदा : नावा हेरे उदा.

(माझ्याजवळ बस.)

उरपाल : उरपाल पयीला दय.

(घोरपड पकडायला चल.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

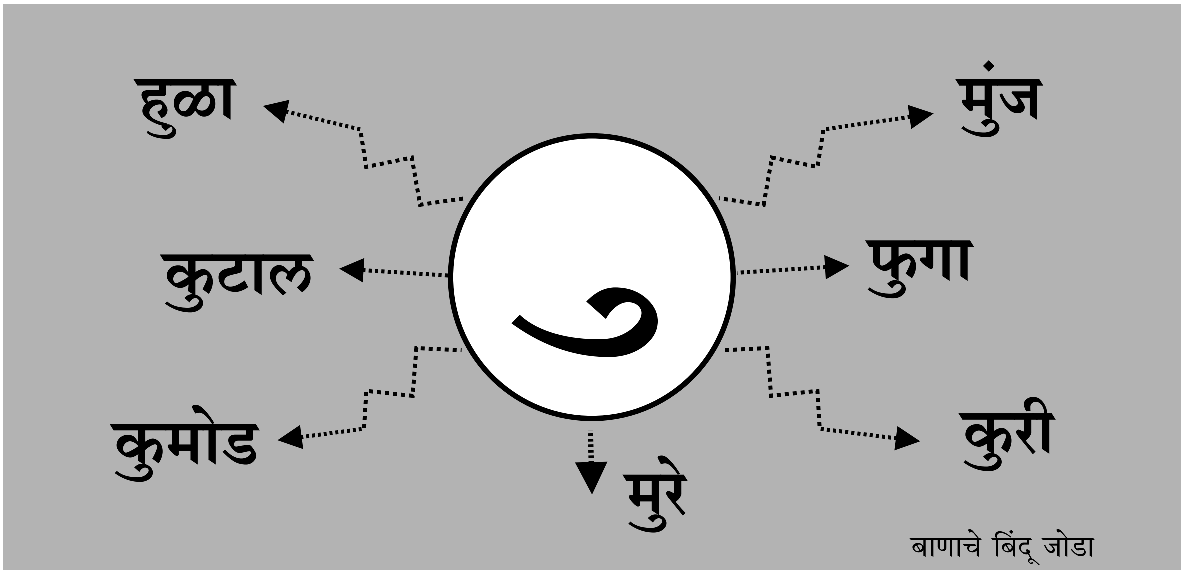

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ○ कर.

हुळा

कुमोड

मुंज

कुरी

मुरे

कुटाल

फुगा

गिरव, लिही, म्हण.

ु

नय
(नळ)

नदि
(नदी)

न

ना
(नाही)

पवन

नवल

बाणाचे बिंदू जोडा

‘न’ अक्षर बघ. ‘न’ ला ◯ कर.

नली : नली होवीयता.

(आवळा आंबट आहे.)

नलेंज : नेंड नलेंज दिसला आता.

(आज चंद्र दिसत आहे.)

नार : नना मामाना नार दाकान.

(मी मामाच्या गावाला जाणार.)

नूसमे : नूसमेंग कसक्तेक मलेरिया आंता.

(मच्छर चावल्याने मलेरिया होतो.)

नय : नय लोतून केपिंता.

(कुत्रा घराची राखण करतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

न न न न

न

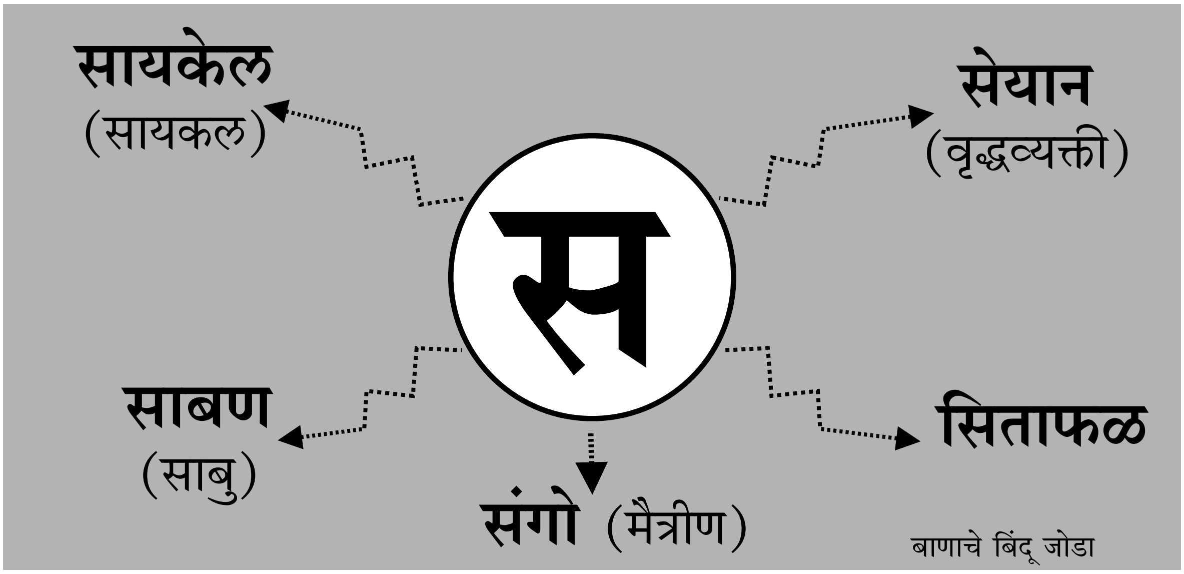

'स' अक्षर बघ. 'स'ला ○ कर.

सायकेल : नावा सायकेल मंता.

(माझी सायकल आहे).

साबण : साबण होकसी ऐर मियाना.

(साबण लावून अंघोळ करावी.)

सेयान : सेयानकना पोलो केंजना.

(वृद्ध व्यक्तीचा सल्ला ऐकावा.)

सिताफळ : सिताफळ तिन.

(सिताफळ खा.)

संगो : इद निया संगो आंद?

(ही तुझी मैत्रीण आहे?)

गिरव, लिही, म्हण.

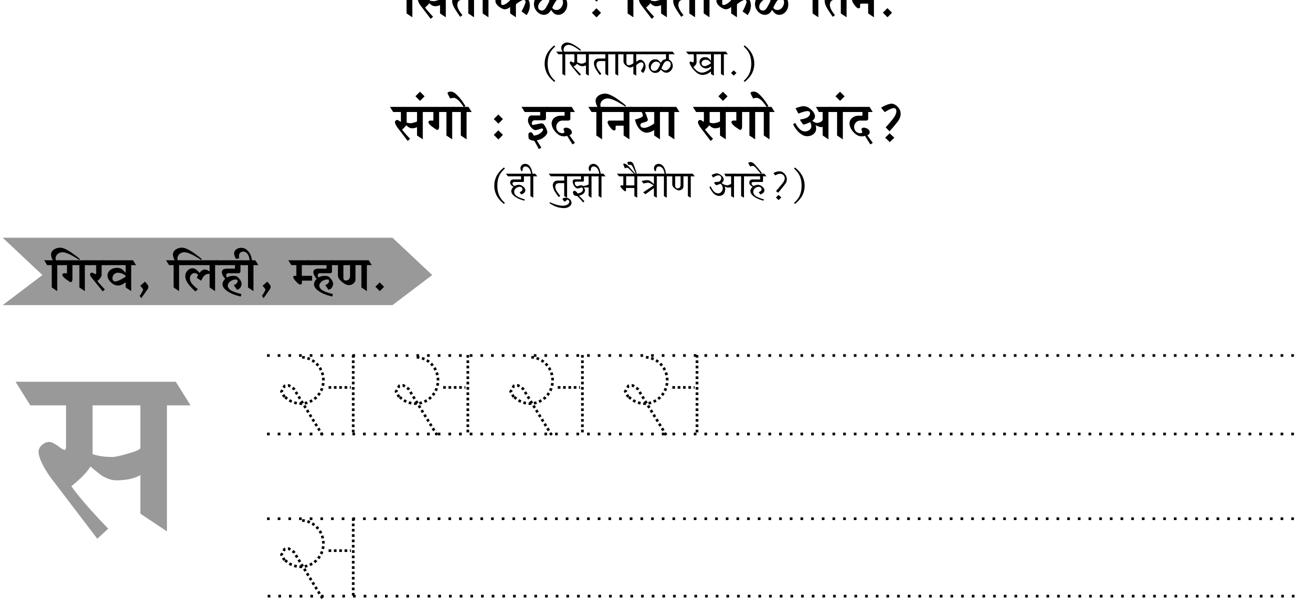

पोदूर (आतडी)

पाल (दुध)

प

पिर (पाऊस)

पेकाल (मुलगा)

पेडी (मुलगी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'प' अक्षर बघ. 'प'ला ○ कर.

पोदूर : पोटालोपा पोदूह मंतांग.

(पोटात आतड्या असतात.)

पिर : झिमिळ-झिमिळ पिर वांता.

(रिमझीम पाऊस पडतो.)

पाल : मुरे पाल हिंता.

(गाय दूध देते.)

पेकाल : पेकाल कर्सला आतोर.

(मुलगा खेळत आहे.)

पेडी : पेडी शाळाते हंदिला आता.

(मुलगी शाळेत जात आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

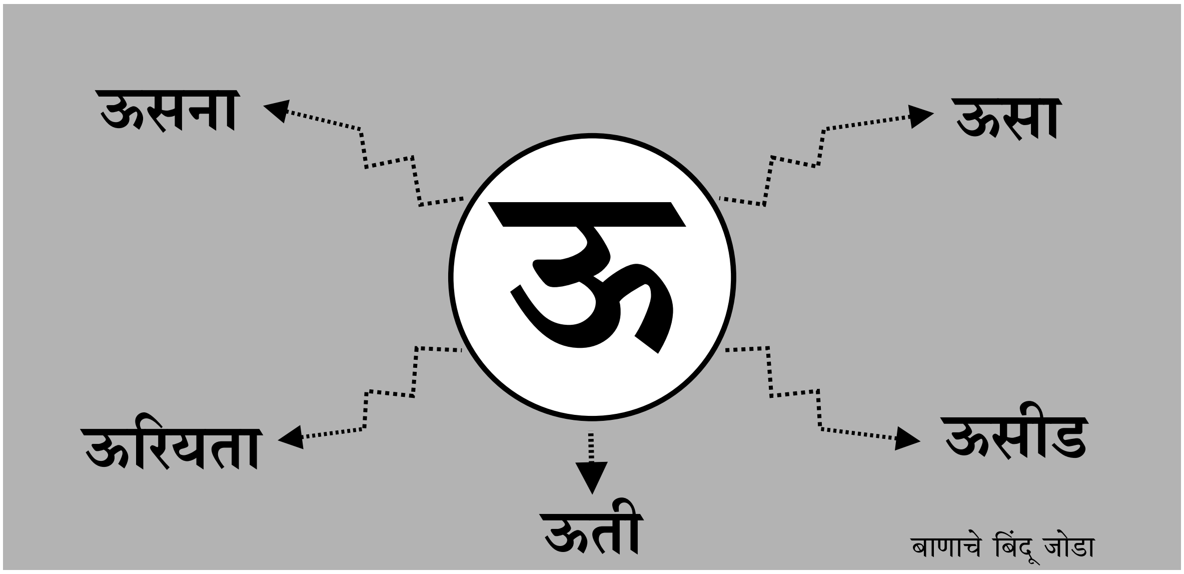

‘ऊ’ अक्षर बघ. ‘ऊ’ ला ◯ कर.

ऊसना : यायाल लोन ऊसला आता.

(आई घर सारवत आहे.)

ऊसा : डोडात ऊसा वात.

(नदीला पूर आला.)

ऊरियता : निय ऊरियता आता.

(तेल वितळत आहे.)

ऊती : उंद पीट्टे मंता.

(लावा एक पक्षी आहे.)

ऊसीड : ऊसीड नेकहा.

(शिट्टी वाजव.)

गिरव, लिही, म्हण.

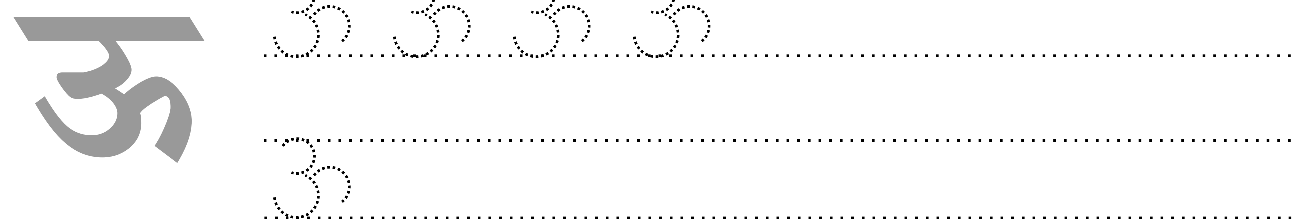

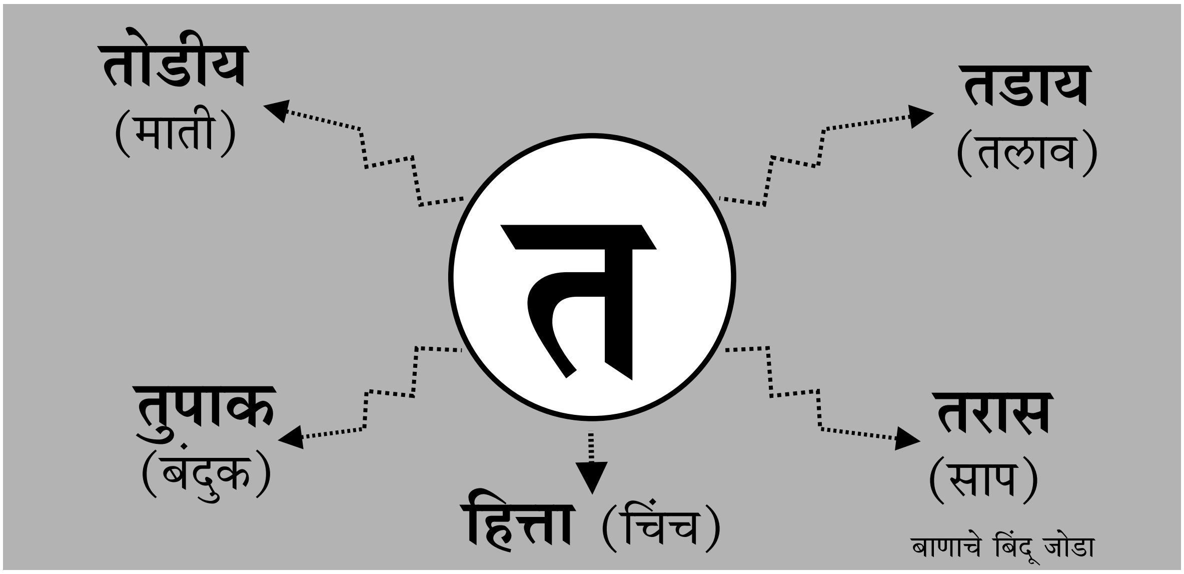

'त' अक्षर बघ. 'त' ला ◯ कर.

तुपाक : इदेन तुपाक इंतोर.

(याला बंदुक म्हणतात.)

तडाय : तडायते मीन्क मंतांग.

(तलावात मासे असतात.)

तोडीय : कुमाल तोडीय तांग अडकांग किंतोर.

(कुंभार मातीची मडके बनवितो.)

तरास : तरास पन्नेतून तिंता.

(साप बेडूक खातो.)

हित्ता : हित्ता होवियता.

(चिंच आंबट असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

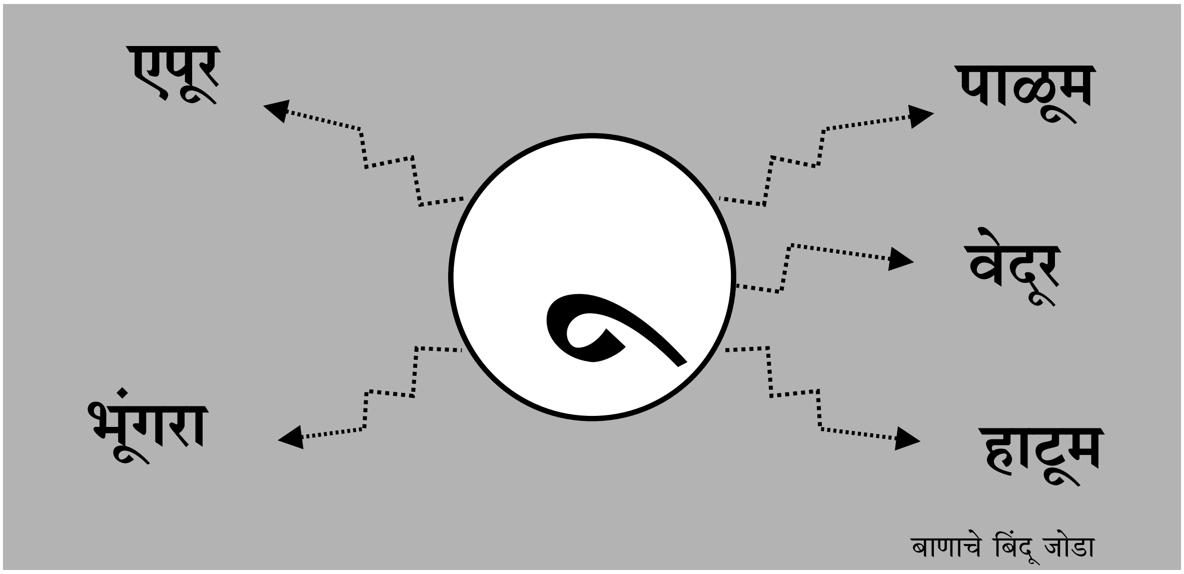

‘ ू ’अक्षर बघ. ‘ ू ’ ला ○ कर.

एपूर

लसूण

भूंगरा

हाटूम

पाळूम

वेदूर

गिरव, लिही, म्हण.

ू

ए च ळ ह झ

ए

एदी
(उन)

एपूर
(घाम)

एंदाना
(नाचणे)

एमुल
(कासव)

एल्लूम (वाळवी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ○ कर.

एदी : डोकाडे एदी तरसांता.
(उन्हाळ्यात ऊन लागतं.)

हेमुल : हेमुल हुस्तोय ताकांता.
(कासव हळूहळू चालतो.)

एपूर : काम कितेक एपूर पसयांता.
(काम केल्यानंतर घाम निघतो.)

एल्लूम : पूत्तीतिगा एल्लूम मंता.
(वारूळामध्ये वाळवी असते.)

एंदाना : बाई एंदांता.
(ताई नाचते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

हाची
(कोतवाल पक्षी)

चिला
(शेवाळ)

च

चिवाल
(कोंबडीचे पिल्लू)

चिट्राल
(खार)

कचवाल (कासव)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘च’ अक्षर बघ. ‘च’ ला ○ कर.

हाची : हाची कोंदापोरो उदिंता.

(कोतवाल पक्षी बैलावर बसतो.)

चिवाल : चिवाल चिव-चिव किंता.

(कोंबडीचे पिल्लू चिव-चिव करते.)

चिला : तळायते चिला बरसांता.

(तलावात शेवाळ वाढतो.)

कचवाल : कचवाल (हेमुल) हुस्तोय ताकांता.

(कासव हळू-हळू चालतो.)

चिट्राल : चिट्राल (चिटाल) तोयांग तिंता.

(खार उंबर खाते.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

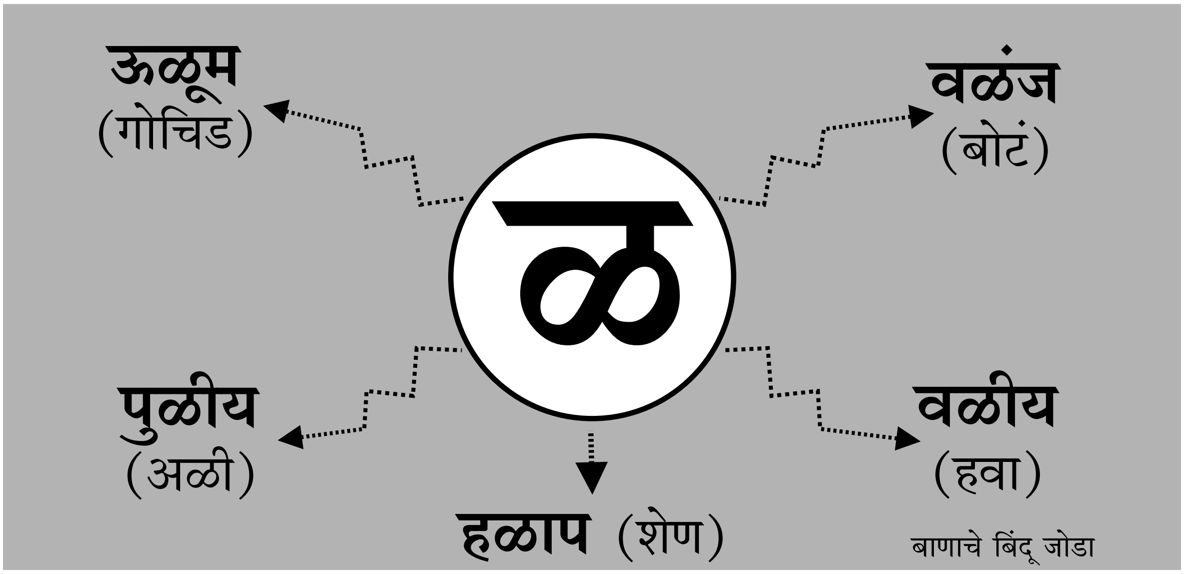

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ◯ कर.

ऊळूम : ऊळूम जानवरतांग नेतूर उतीनतांग.

(गोचीड जनावरांचे रक्त शोषतात.)

पुळीय : काळजी केवेके वंजीनून पुळीय तिंता.

(धानाची काळजी घेतली नाही तर अळी लागते.)

वळंज : उंदी कयदे सयुंग वळंजक मंतांग.

(एका हाताला पाच बोटे असतात.)

वळीय : पिर वातपा सितूर वळीय वांता.

(पाऊस पडल्यावर थंड हवा येते.)

हळाप : हळापता खत आंता.

(शेणाचे खत होते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

ह

हाह्की (उखळ)

हवोर (मिठ)

हटाळ (विळा)

हुमार (चुंबळ)

हिलवी (ओठ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ह' अक्षर बघ. 'ह' ला ◯ कर.

हाह्की : नावा लोन हाह्की मंता.

(माझ्या घरी ऊखळ आहे.)

हटाळ : हटाळते जाळी कोयांतोर.

(विळ्याने गवत कापतात.)

हवोर : हवोर खारट लागिंता.

(मिठाची चव खारट आहे.)

हिलवी : मोसोर अडीय हिलवी मंता.

(नाकाच्या खाली ओठ असतात.)

हुमार : हुमार कितेक तलातून नोपहो.

(चुंबळ केल्यास डोक्याला इजा होत नाही.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

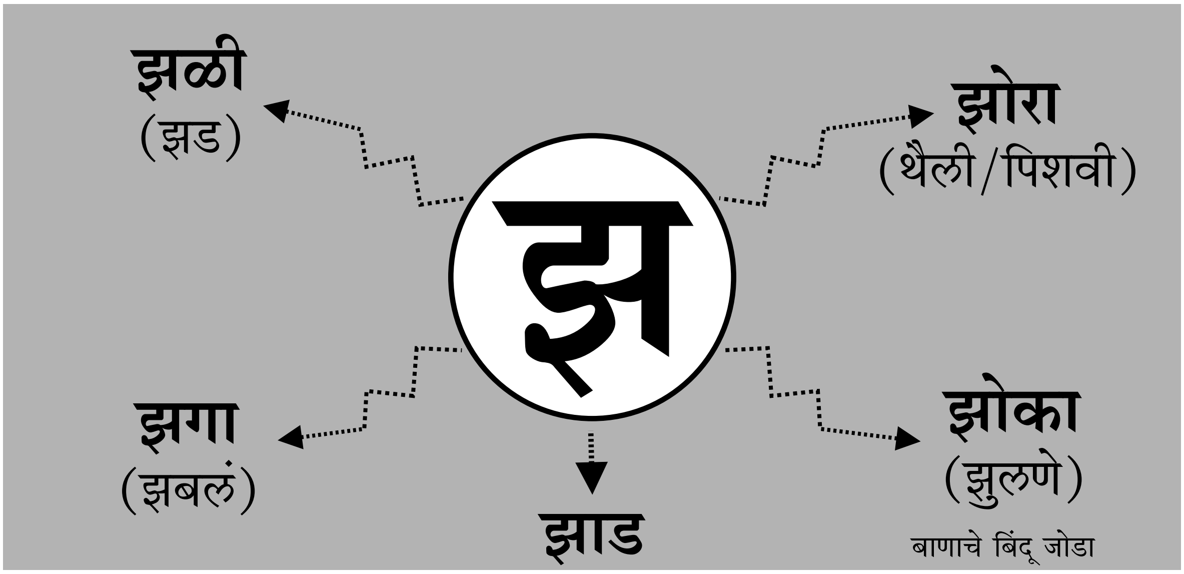

'झ' अक्षर बघ. 'झ' ला ◯ कर.

झळी : पिरदा झळी पयता.

(पावसाची झड लागली आहे.)

झोरा : झोरा पयसी हाटुंम दाकाट.

(थैली घेऊन बाजारात जाऊ.)

झगा : पेडी झगा करता.

(मुलीने झबलं घातलं.)

झोका : बेरेल मरात झोकांग हिम.

(वडाच्या झाडावर झोके घे.)

झंडा : झंडा पया.

(झेंडा पकड.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

द

दुवार (आंगण)

दारी (डाळ)

दुमाल (निलगाय)

बदेक (बदक)

नांदयाल (नंदीबैलवाले)

बाणाचे बिंदू जोडा

'द' अक्षर बघ. 'द' ला ◯ कर.

दुवार : दुवारते करसा.

(अंगणात खेळ.)

दारी : नेंड नना दारी कुसीर तितान.

(आज मी दाळ भाजी खाल्ली.)

बदेक : बदेक ऐते नरयांता.

(बदक पाण्यात पोहतो.)

दुमाल : दुमाल गेळात मंता.

(निलगाय जंगलात राहते.)

नांदयाल : नांदयाल वाले लोहक-लोहक वांतोर.

(नंदी वाले घरोघरी येतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

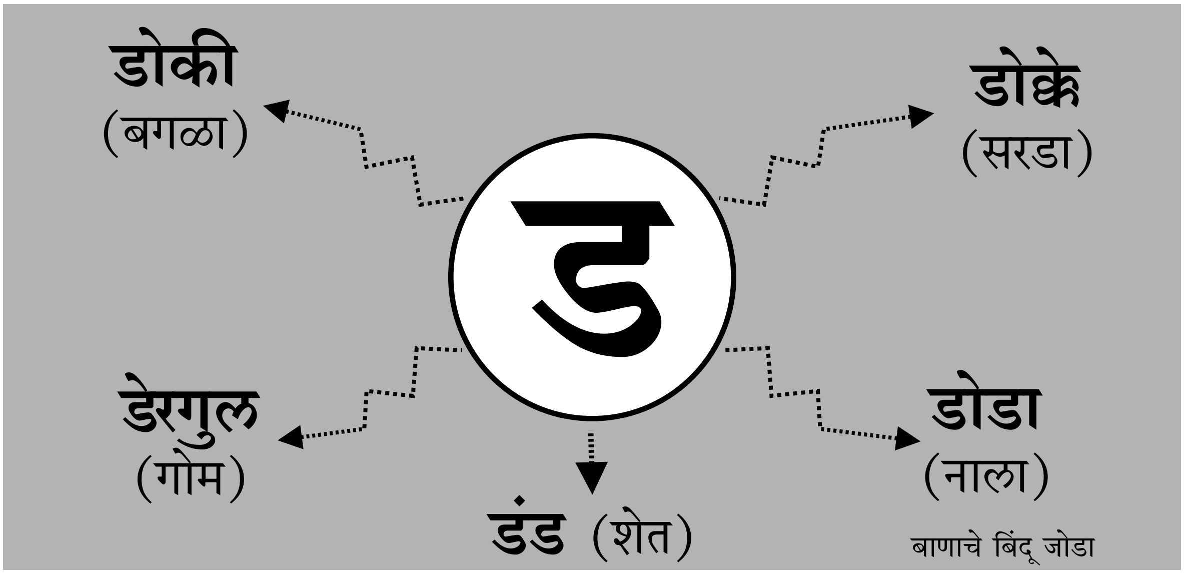

‘ड’ अक्षर बघ. ‘ड’ ला ◯ कर.

डोकी : डोकी उंदिय कालते नितांता.

(बगळा एका पायावर उभा राहतो.)

डोक्के : डोक्के पुळीय्क तिंता.

(सरडा किडे खातो.)

डेरगुल : डेरगुलतून पकाय काल्क मंतांग.

(गोमीला पुष्कळ पाय असतात.)

डंड : बाबाल डंडतिके दांतोर.

(बाबा शेतात जातात.)

डोडा : नावा नारहेरेट उंद डोडा दांता.

(माझ्या गावाजवळून एक नाला जातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

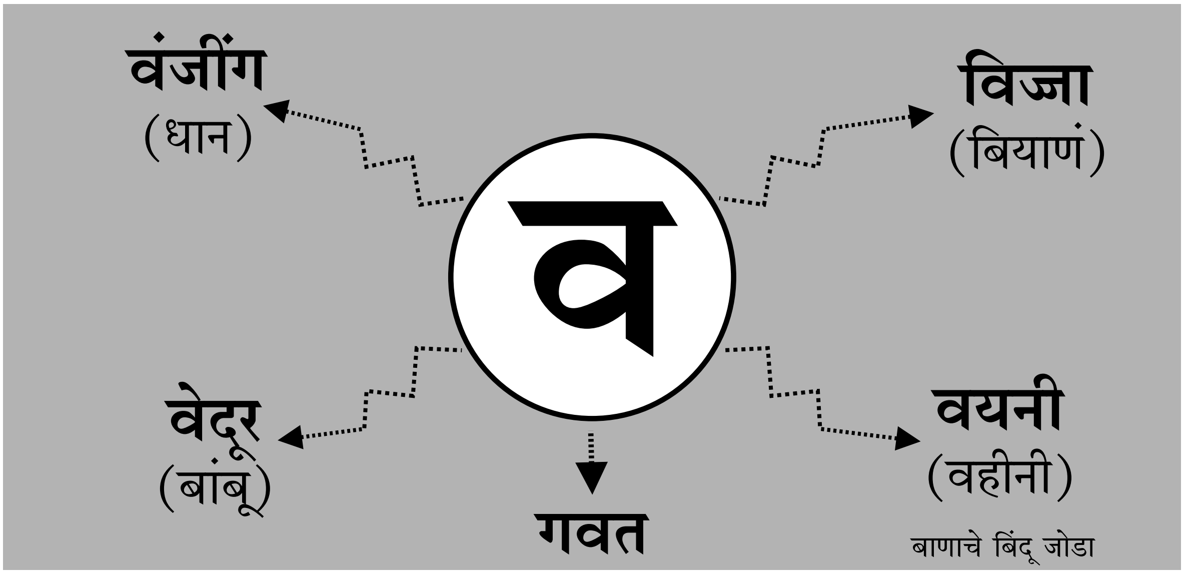

'व' अक्षर बघ. 'व' ला ◯ कर.

वंजींग : डंडते वंजींग वितीतूर.

(शेतात धान पेरले.)

वेदूर : वेदूरता ओडींगबनेह (कुचांग) किंतोर.

(बांबूपासून टोपल्या बनवतात.)

विज्जा : पयले पिरदे डंडने विज्जा वितींतोर.

(पहिल्या पावसात शेतात बियाणं टाकतात.)

वीयार : वीयार, वियारपेठीत वाटाट.

(कचरा कचरापेटीत टाका.)

वंजेर : वंजेरते चवसमजे मानता.

(जिभेने चव कळते.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

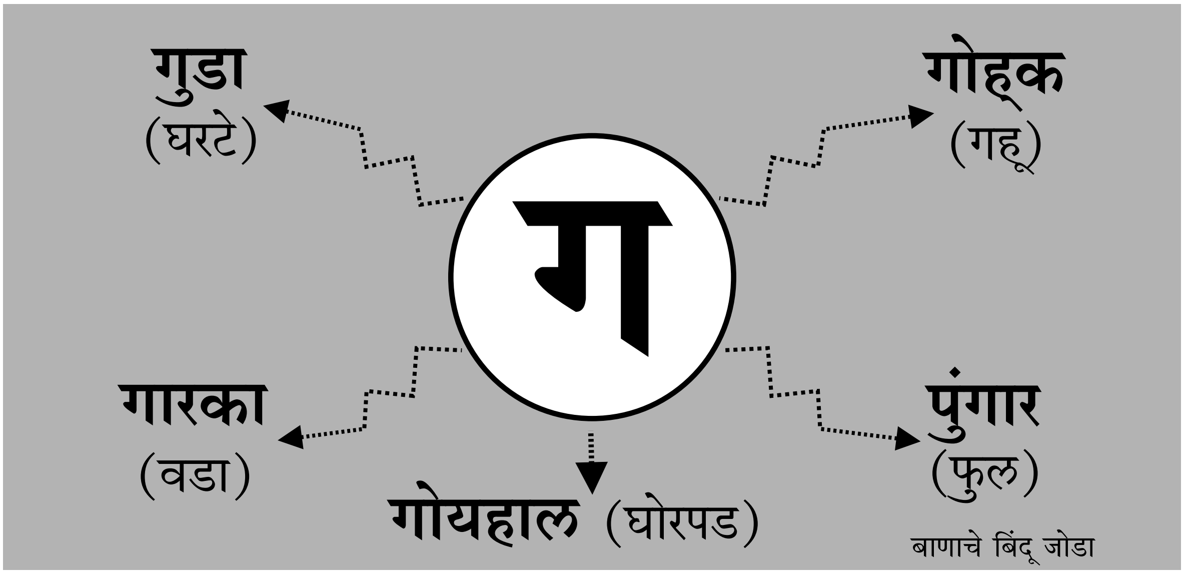

‘ग’ अक्षर बघ. ‘ग’ ला ◯ कर.

गुडा : कोळकापिटेता गुडाते रंड मेंज्क मंतांग.

(चिमणीच्या घरट्यात दोन अंडी आहेत.)

गोह्क : गोह्क पिंडीता जावा किंतोर.

(गव्हाच्या पिठाची आंबिल बनवितात.)

गारका : नेंड नना बुरका गारकांग तितान.

(आज मी भोपळ्याचे वडे खाल्ले.)

गोयहाल : गोयहाल पटसोर वितांता.

(घोरपड सरपटत धावते.)

पुंगार : निमाट बोव-बोव पुंगाह हुळतिट?

(तुम्ही कोण कोणती फुले बघितली?)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

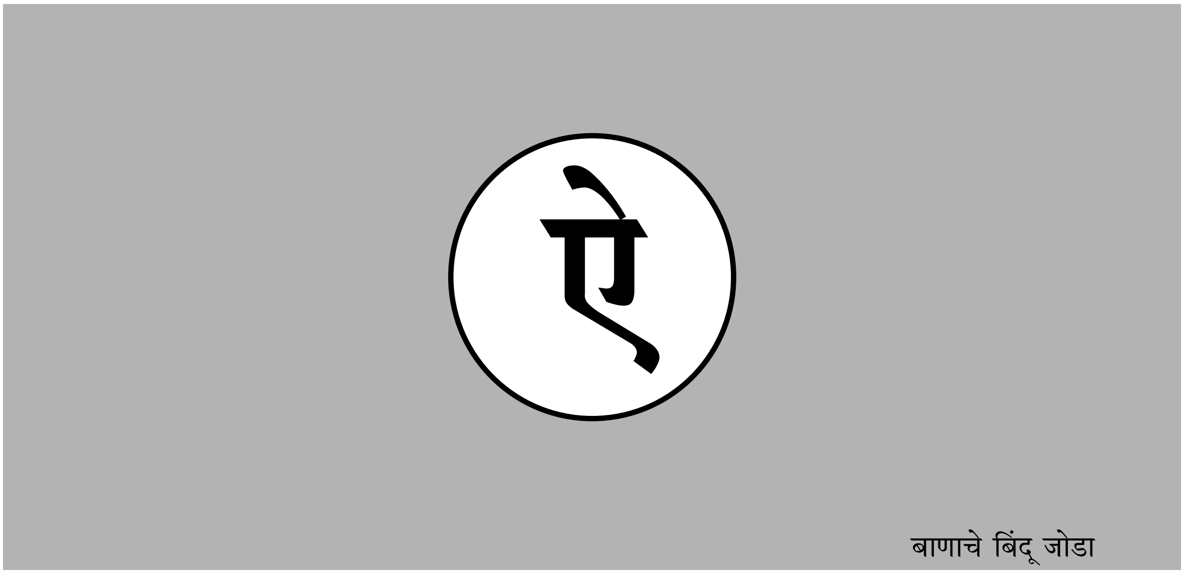

‘ऐ’ अक्षर बघ. ‘ऐ’ ला ○ कर.

गोंडी भाषेत ‘ऐ’पासूनचे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

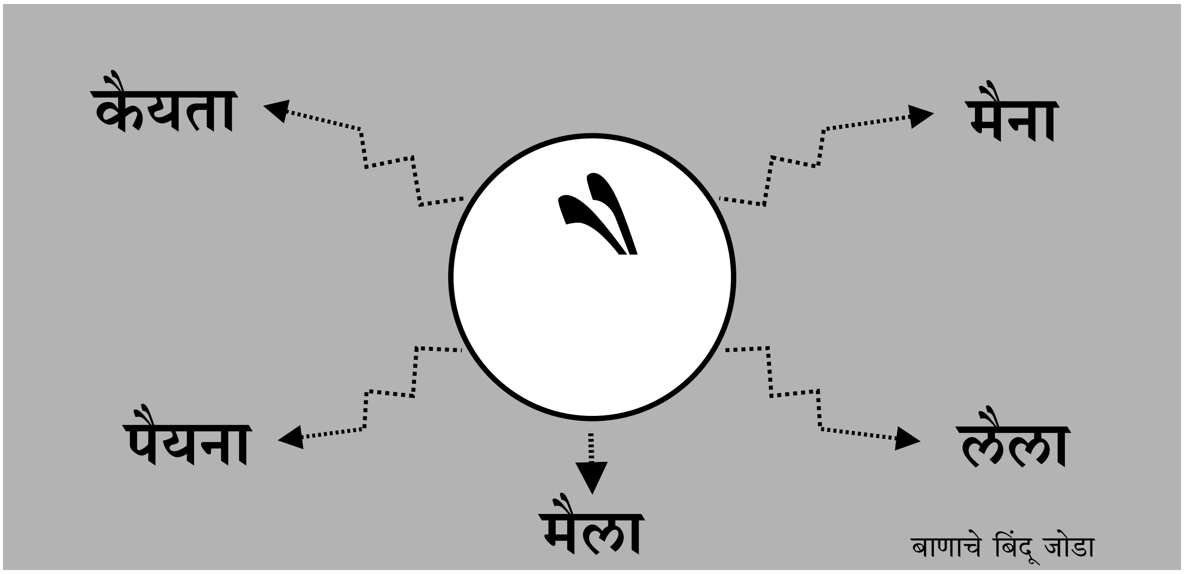

‘ ै’ बघ. ‘ ै’ ला ○ कर.

कैयता

पैयना

मैना

लैला

मैला

गिरव, लिही, म्हण.

ै

धयफओजशो

ध

धोती
(धोतर)

धाबा
(घरातील माळा)

धडी
(साडीचा काठ)

धूवा (धूर)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' अक्षर बघ. 'ध' ला ○ कर.

धोती : मुदयाल धोती पोंडतोर.

(म्हातारा धोतर नेसला आहे.)

धाबा : धाबातिगा वंजींग इरीनतोर.

(धाब्यावर धान्य ठेवतो.)

धडी : साडीतून धडी मंता.

(साडीला काठ असतो.)

धूवा : किस मासतेक धूवा पसइन्ता.

(विस्तव पेटवल्यावर धूर निघतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

ध ध ध ध

ध

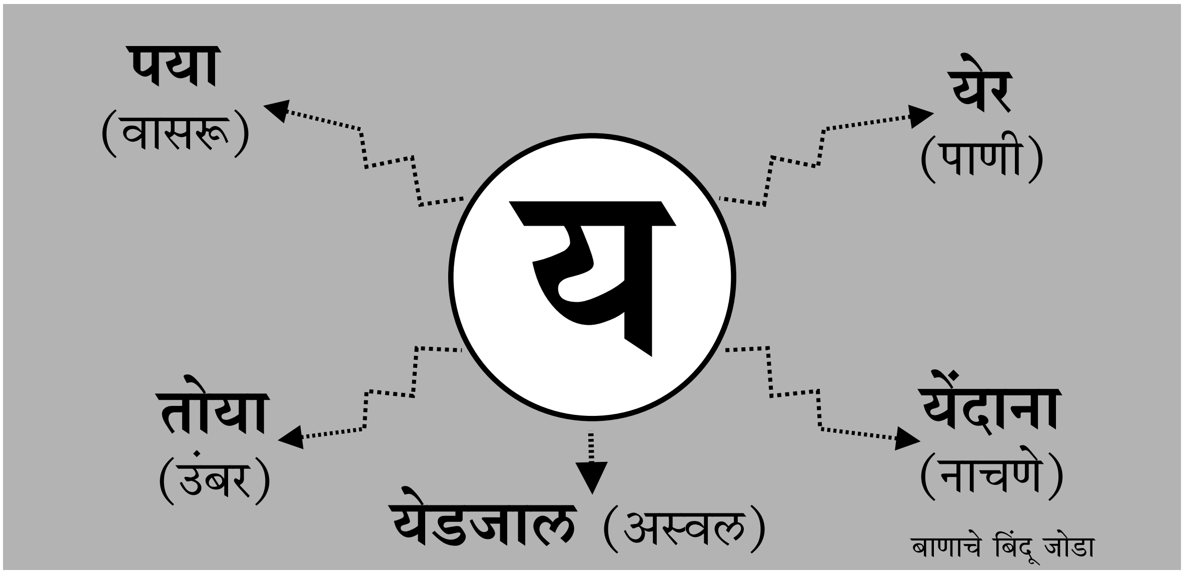

‘य’ अक्षर बघ. ‘य’ ला ◯ कर.

येर : येर मंदार ते जीवा पिसार.

(पाणी हेच जीवन.)

पया : टालालता (मुरेता) पिलातून फयया इंतोर.

(गाईच्या पिल्लाला वासरू म्हणतात.)

तोया : पिटेंग तोया पंडिंग तिंतांग.

(पक्षी उंबराची फळे खातात.)

येंदाना : मरमीने पेकोर-पेकिह येदांतोर.

(लग्नात मुल-मुली नाचतात.)

येडजाल : येडजाल पतेंग तिनंता.

(अस्वल मुंग्या खाते.)

गिरव, लिही, म्हण.

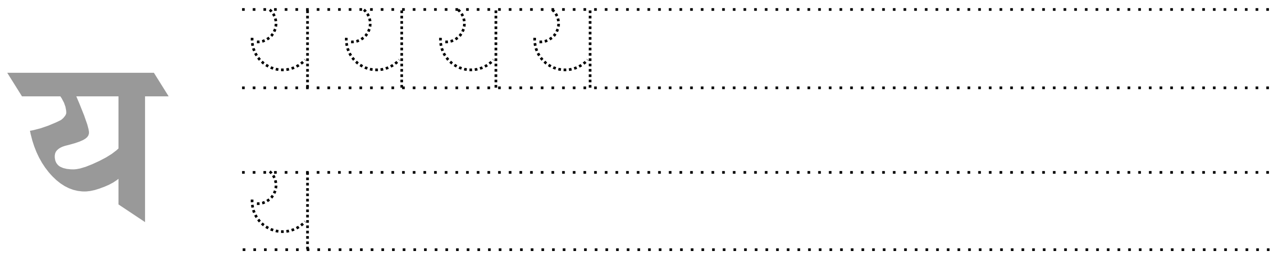

फरी
(चमचा)

फुगा
(फुगा)

फाफे
(टोळ फळ)

फ

फिफली
(फुलपाखरू)

फणी
(फणी / कंगवा)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘फ’ अक्षर बघ. ‘फ’ ला ◯ कर.

फरी : कुसिर अटानक फरी लागांता.
(भाजी करायला चमचा पाहिजे.)

फिफली : फिफलींग रंगरंगनांग मंतांग.
(फुलपाखरे रंगीबेरंगी असतात.)

फुगा : फुगा लोपा हवा मंता.
(फुग्याच्या आत हवा असते.)

फणी : फणीते कल्क उळांतोर.
(फणीने केस विंचरले जातात.)

फाफे : फाफेतून पने तिंता.
(टोळला बेडूक खातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

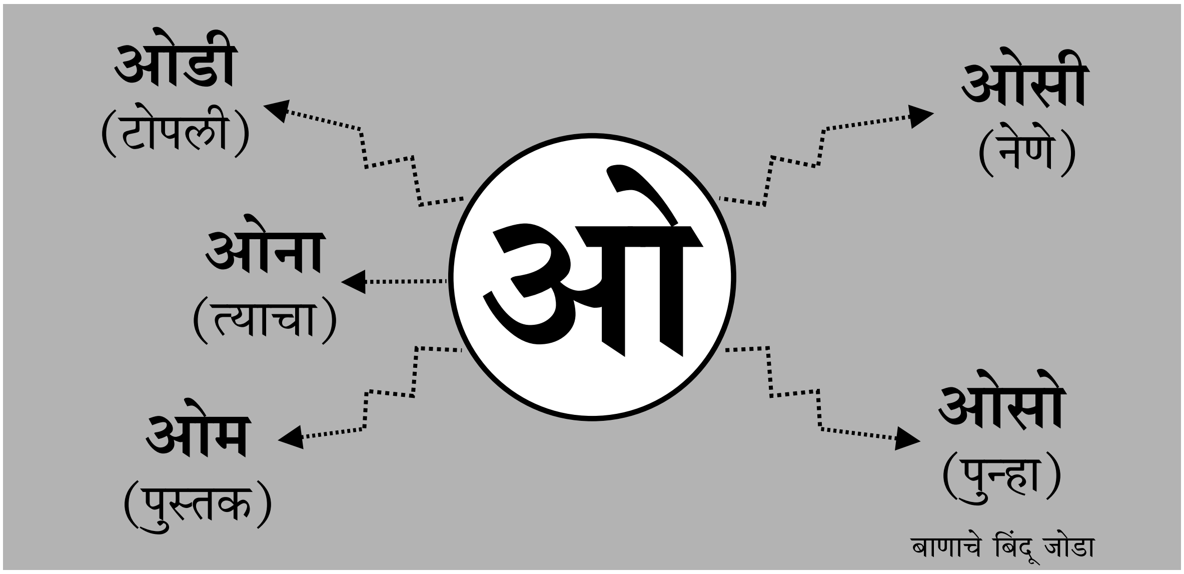

'ओ' अक्षर बघ. 'ओ' ला ○ कर.

ओडी : वेदूरतांग ओडींग बनेह किंतोर.
(बांबू पासून टोपली बनवतात.)

ओसी : ओना सामान ओसी.
(त्याचे सामान नेले.)

ओम : नावा पुस्तक ओम.
(माझे पुस्तक ने.)

ओसो : ओसो-ओसो वाचेकियाना.
(पुन्हा-पुन्हा वाचणे.)

ओना : पोनटोन ओना आंद.
(त्याचा पेन होय.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

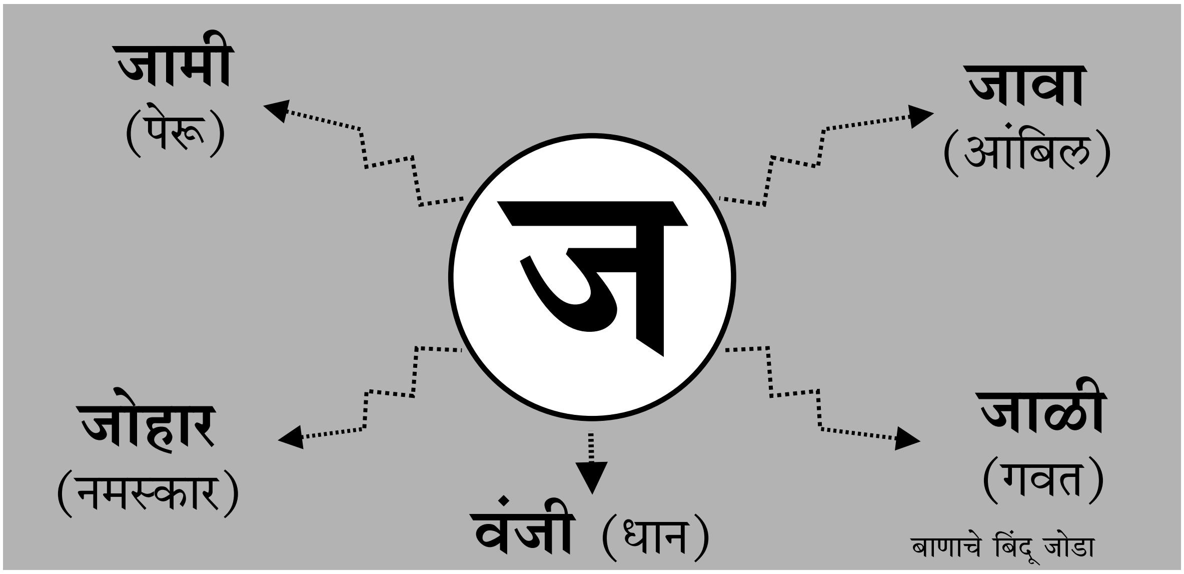

'ज' अक्षर बघ. 'ज' ला ○ कर.

जामी : जामी मिंगता मंता.

(पेरू गोड असतो.)

जावा : गोहक पिंडिता जावा एहांतोर.

(गव्हाच्या पिठाचे आंबिल बनविले जाते.)

जोहार : नना सबलोरकून जोहार किंतोनान.

(मी सर्वांना नमस्कार करतो.)

जाळी : डंडतिगा जाळी मंता.

(शेतात गवत आहे.)

वंजी : नावा डंडते वंजींग मंतांग.

(माझ्या शेतात धान आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

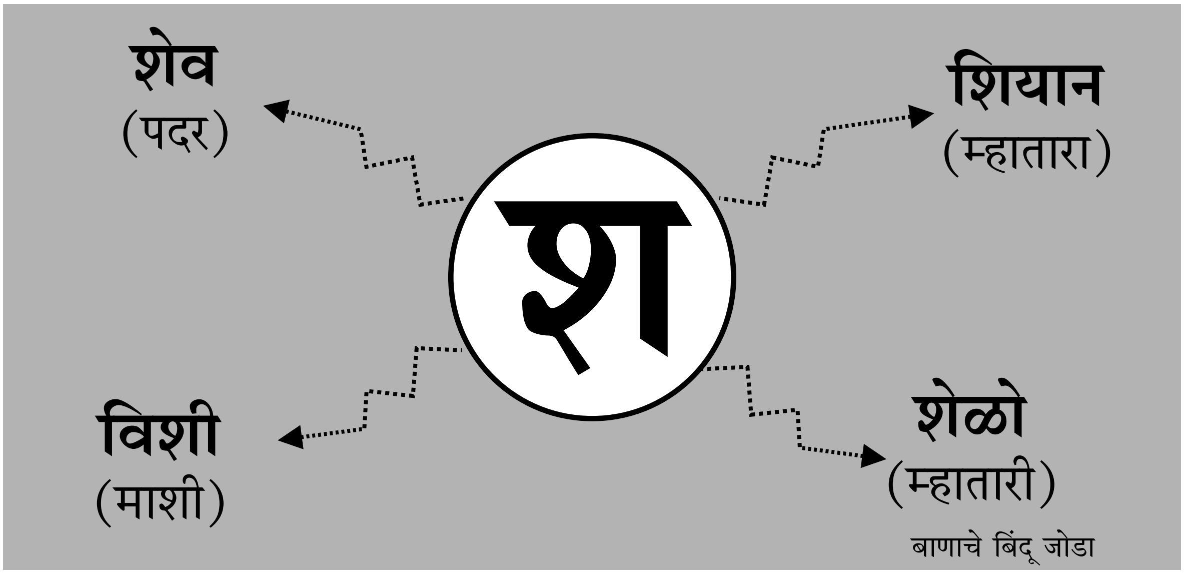

'श' अक्षर बघ. 'श' ला ○ कर.

शेव : याल लुगडाता षेव तलाते वाटता.

(आईने साडीचा पदर डोक्यावर घेतला आहे.)

शाळा : पेकोर-पेकिह शाळात दांतोर.

(मुले-मुली शाळेत जातात.)

शियान : शियान बडगा पयसी वांतोर.

(म्हातारा काठी पकडून येत आहे.)

विशी : गाटोत विषी ऊदितेक रोग आंता.

(भातावर माशी बसल्यास रोग होतो.)

शेळो : शेळो पिटोंग वेहिंता.

(म्हातारी गोष्टी सांगते.)

गिरव, लिही, म्हण.

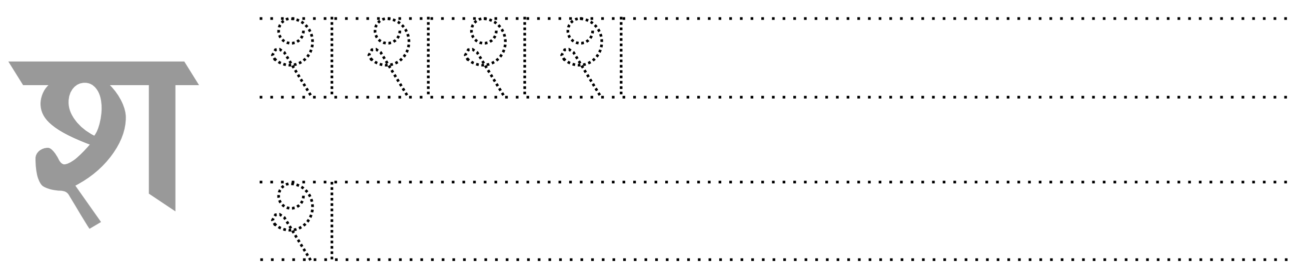

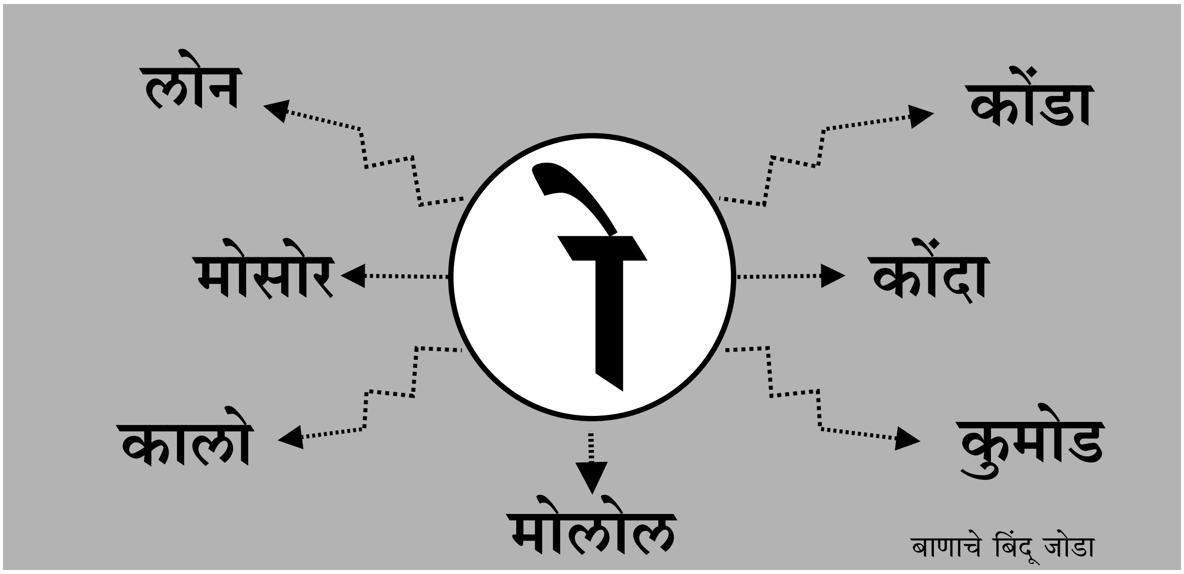

'ो' बघ. 'ो' ला ◯ कर.

लोन

कालो

कोंडा

कुमोड

मोलोल

मोसोर

कोंदा

गिरव, लिही, म्हण.

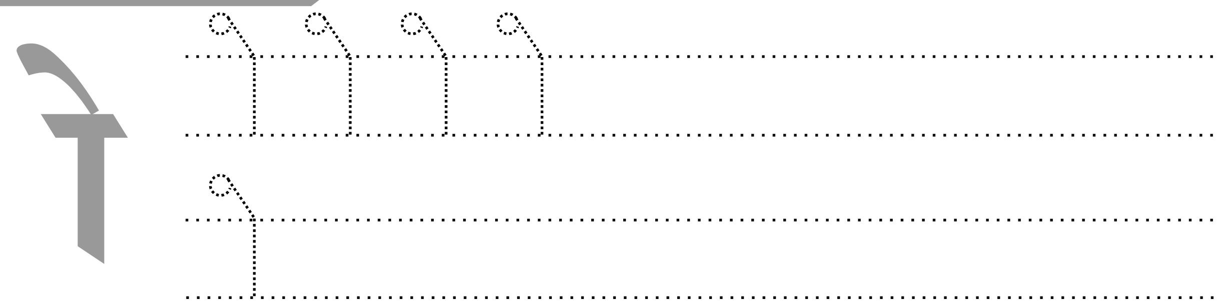

ण ख थ औ भ ै

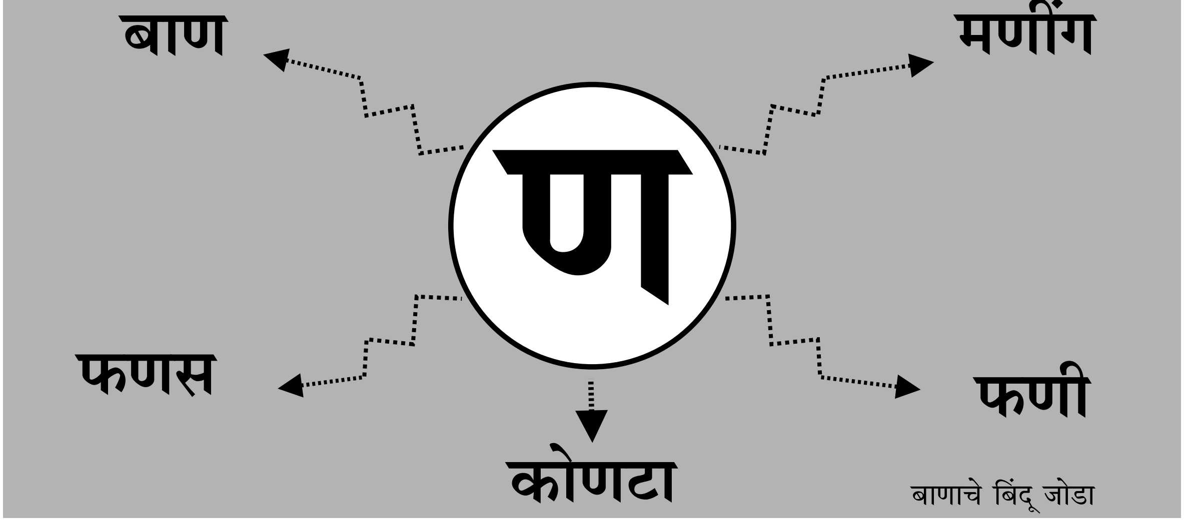

'ण' अक्षर बघ. 'ण' ला ◯ कर.

बाण : सु-सु किसोर बाण सुटे मांता.

(सु-सु करत बाण सुटतो.)

फणस : फणसता कुसीर अटींतोर.

(फणसाची भाजी बनवतात.)

मणींग : कारयाह मणींगणा गरसोळी करता.

(काळ्या मण्यांचे मंगळसूत्र घातले आहे.)

फणी : आस्क फणीते केल्क उळीतांग.

(स्त्रिया फणीने केस विंचरतात.)

कोणटा : ओर पेकाल कोंन्टात उदितोर.

(तो मुलगा कोपऱ्यात बसला आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

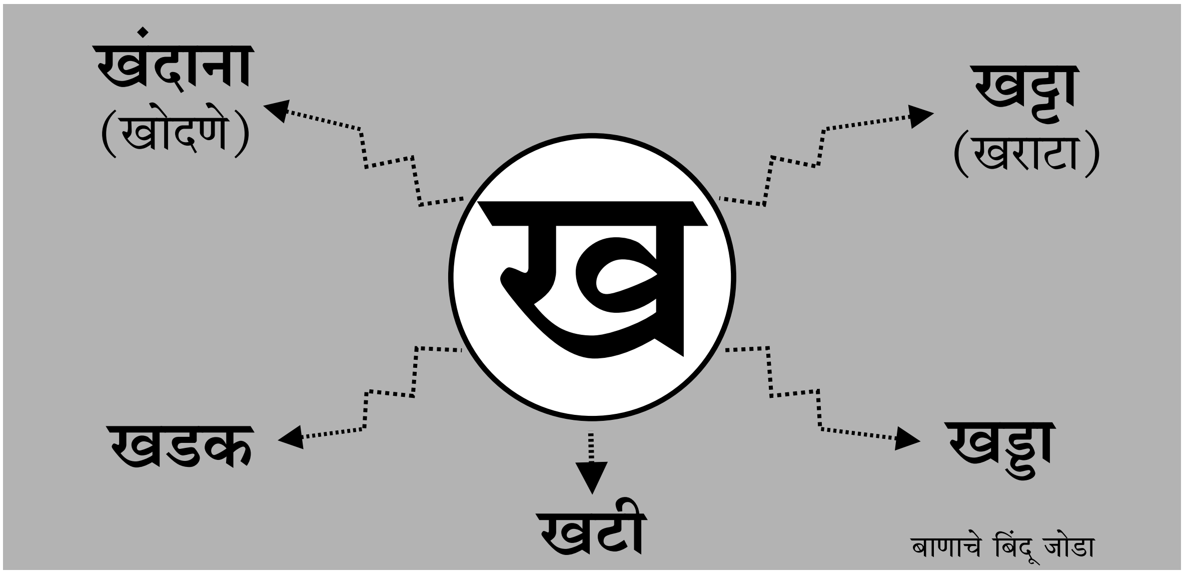

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खुरी : कोंदानांग काल्कनूंग खूरींग मंतांग.

(बैलाच्या पायाला खूर असते.)

खांडा : राजाल खांडा पयंदूर.

(राजा तलवार पकडायचा.)

खाति : खाति कच्चीता काम किंतोर.

(लोहार लोखंडाचे काम करतो.)

खजरी : येर तुंगवेक खजरी आंता.

(आंघोळ न केल्यास खाज सुटते.)

खांदा : केळीता मर्रातून खांदांग हिलेंग.

(केळीच्या झाडाला फांदी नसतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

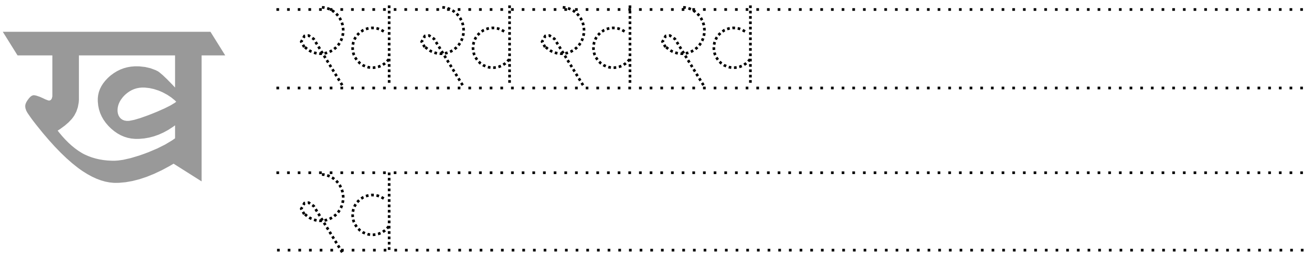

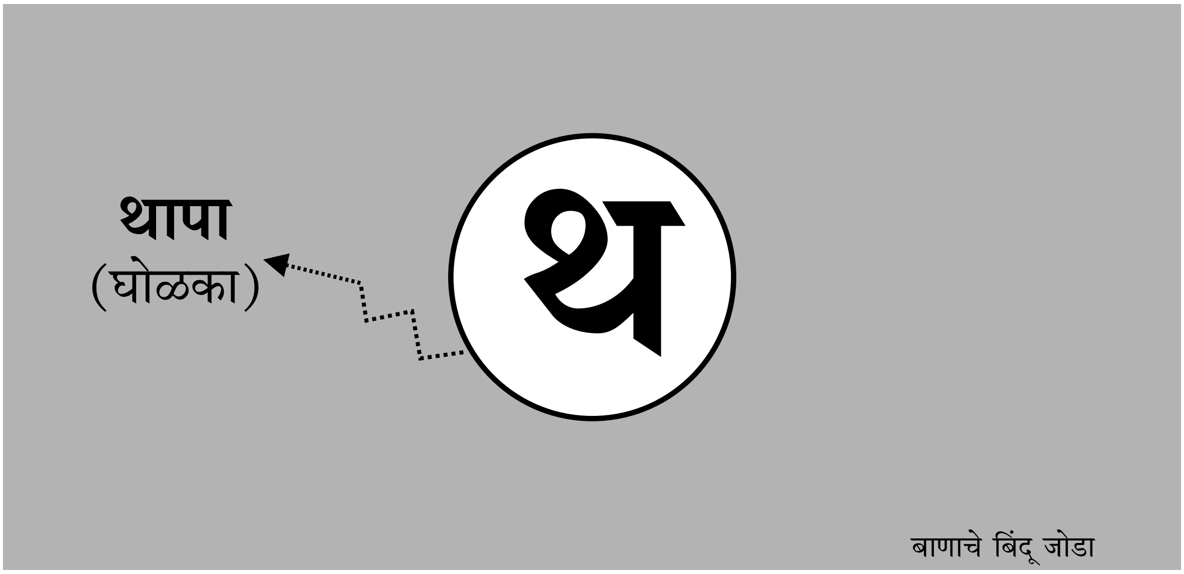

‘थ’ अक्षर बघ. ‘थ’ ला ◯ कर.

थापा : बेलीतिगा पेत्तेंग थापा पयतांग.

(गुळावर मुंग्यांचा घोळका आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

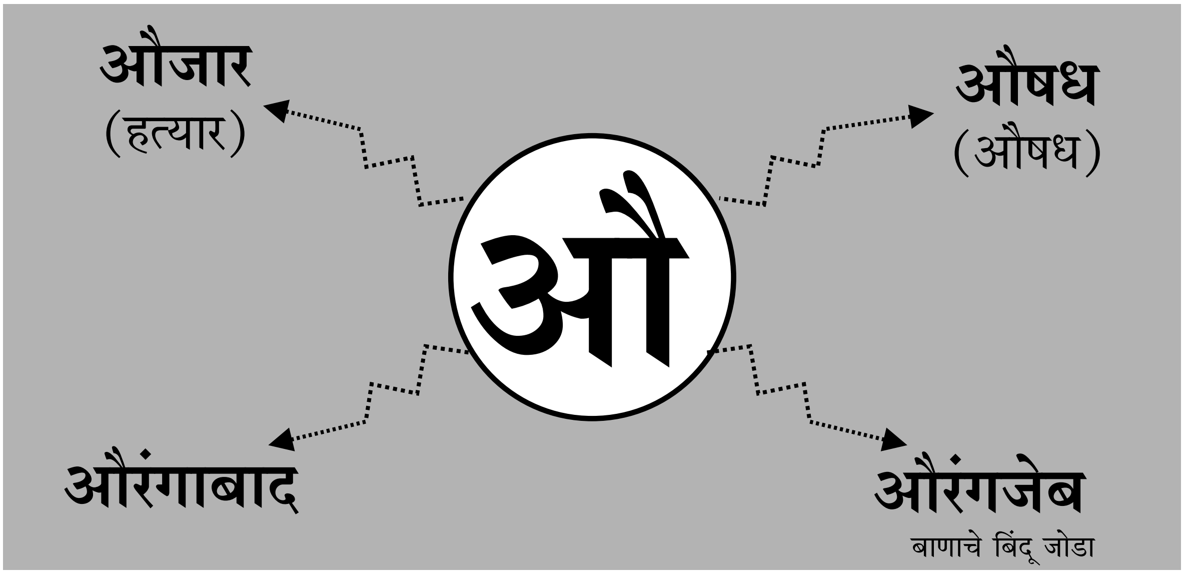

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ○ कर.

औजार : खातीनिके रंगरंगनांग औजार मंतांग.

(लोहाराजवळ अनेक प्रकारची हत्यारे असतात.)

औषध : परवा पुटतेक डॉक्टरनिकेहजकून औषध आंद.

(आजारी पडल्यास डॉक्टरकडे जाऊन औषध घ्यावे.)

औरंगाबाद : औरंगाबाद महाराष्ट्रातील उंद जिला आंद.

(औरंगाबाद महाराष्ट्रातील एक जिल्हा आहे.)

औरंगजेब : औरंगजेब दिल्लीतोर गजाल मंदूर.

(औरंगजेब दिल्लीचा बादशहा होता.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

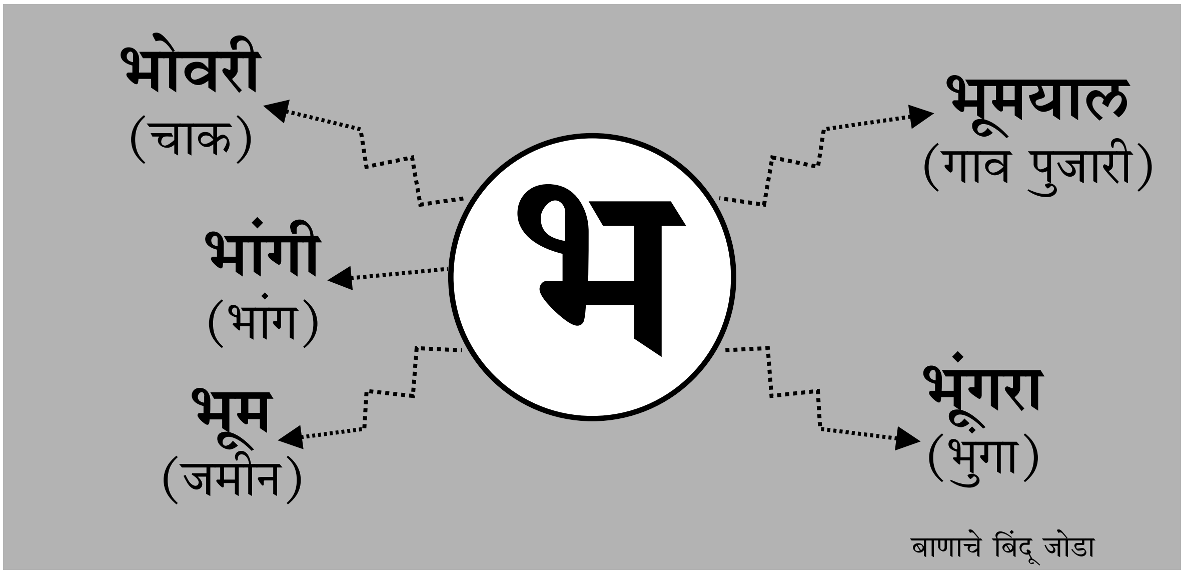

‘भ’ अक्षर बघ. ‘भ’ ला ○ कर.

भोवरी : गाडात रंड भोवरींग मंतांग.

(बैलगाडीला दोन चाक असतात.)

भूम : भूम ते सबोय जीवांग मंतांग.

(जमिनीवर सर्व सजीव असतात.)

भूमयाल : नाट-नाटे भूमयाल मंतोर.

(गावा-गावात गावपुजारी असतो.)

भूंगरा : भूंगराल पुंगाटा रस ऊतींता.

(भूंगा फुलाचा रस शोषून घेतो.)

भांगी : आस्क तलाव भांगी टेंडींतांग.

(स्त्रिया केसांचा भांग पाडतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

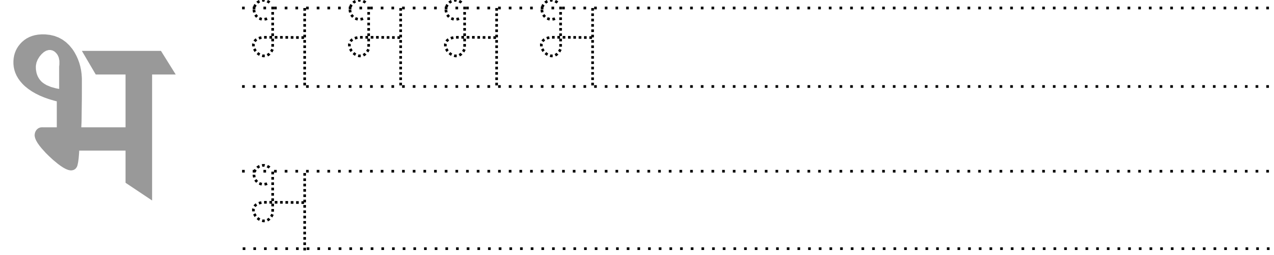

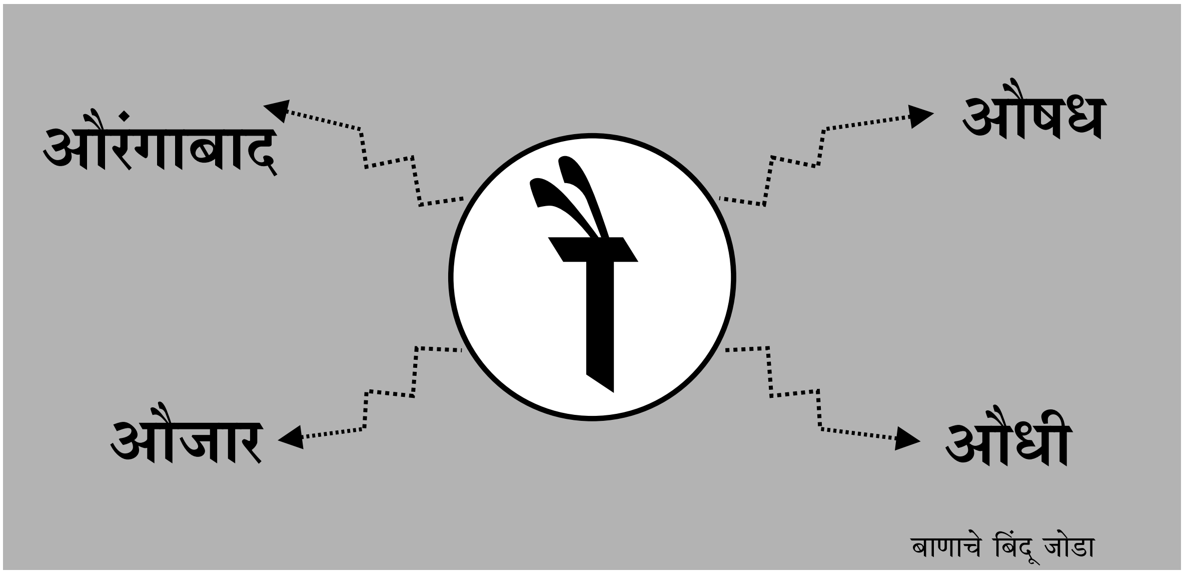

‘ ौ ’ बघ. ‘ ौ ’ ला ◯ कर.

औजार

औषध

औरंगाबाद

औधी

गिरव, लिही, म्हण.

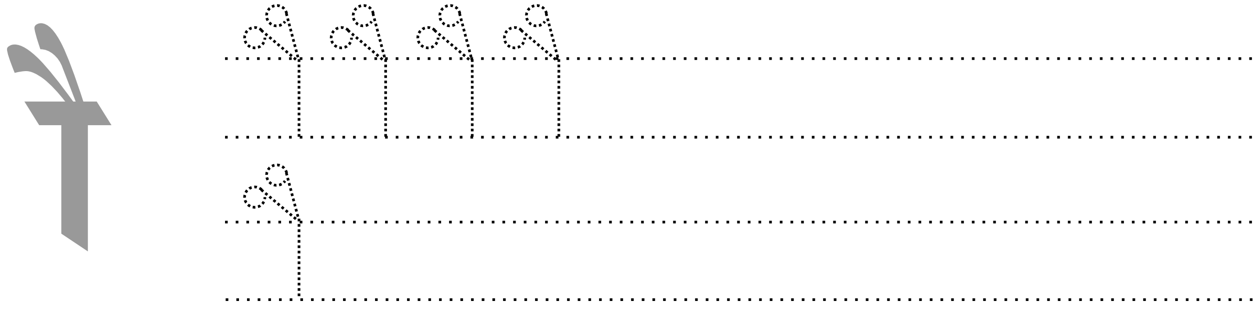

ट ढ ठ छ ष

ट

कुटाल (लंगडा)

चपटांग (टाळ्या)

मेट्टाम (डोंगर)

पिटो (कथा)

पिट्टे (पक्षी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ट' अक्षर बघ. 'ट' ला ◯ कर.

कुटाल : रमेश कुटाल मंतोर.

(रमेश लंगडा आहे.)

चपटांग : वर्गात बोरे वातेक चपटांग कोहकाना.

(वर्गात कोणीही आले तर टाळ्या वाजवावे.)

मेट्टा : मेट्टापोरो कल्क मंतांग.

(डोंगरावर दगड असतात.)

पिटो : नरका, आजी पिटो वेहांता.

(रात्री, आजी कथा सांगते.)

पिट्टे : पिट्टेनूंग मारेक मंतांग.

(पक्ष्यांना पंख असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

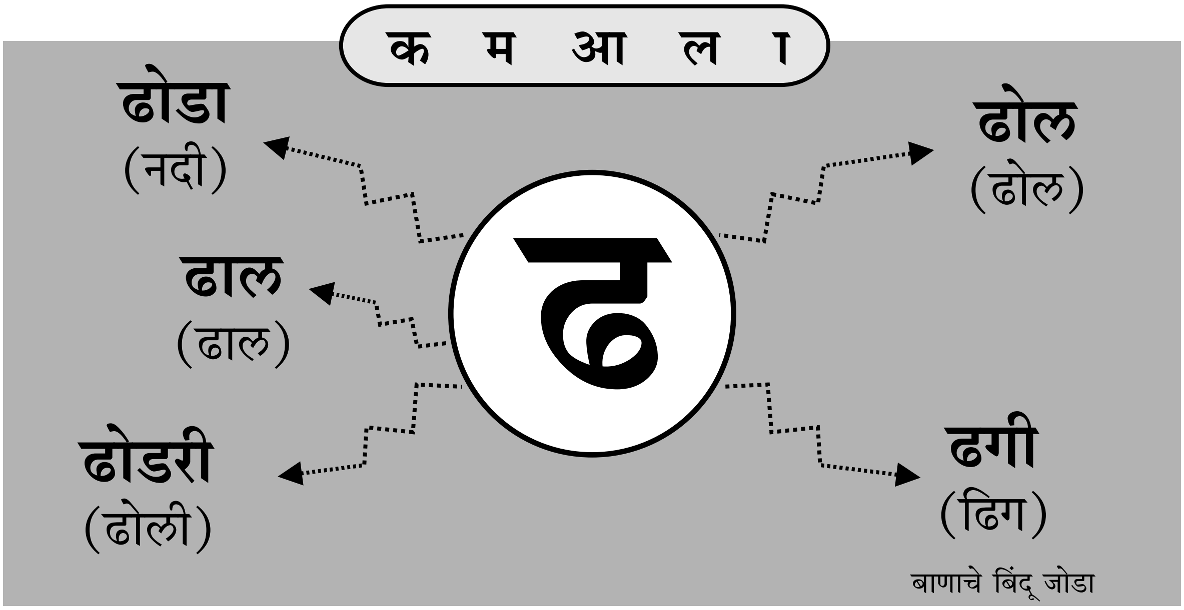

‘ढ’ अक्षर बघ. ‘ढ’ ला ◯ कर.

ढोडा : ढोडात रेती मंता.

(नदीत रेती असते.)

ढोल : मरमीने ढोल नेकींतोर.

(लग्नात ढोल वाजवतात.)

ढोडरी : ढोडरीत पिट्टे पिलांग मंतांग.

(ढोलीत पक्षांचे पिल्ले आहेत.)

ढगी : लोन हेरे वियारता ढगी केमाट.

(घराजवळ कचऱ्याचे ढिग करू नका.)

ढाल : शिवाजी महाराज ढाल पयस लढाई किंदुर.

(शिवाजी महाराज ढाल पकडून युद्ध करत होते.)

गिरव, लिही, म्हण.

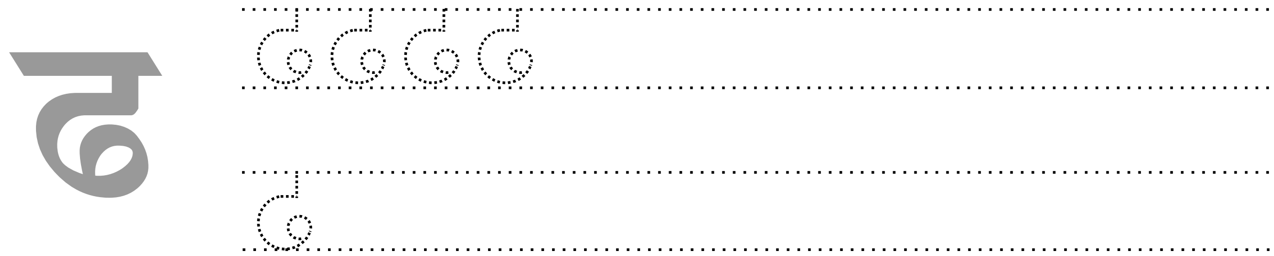

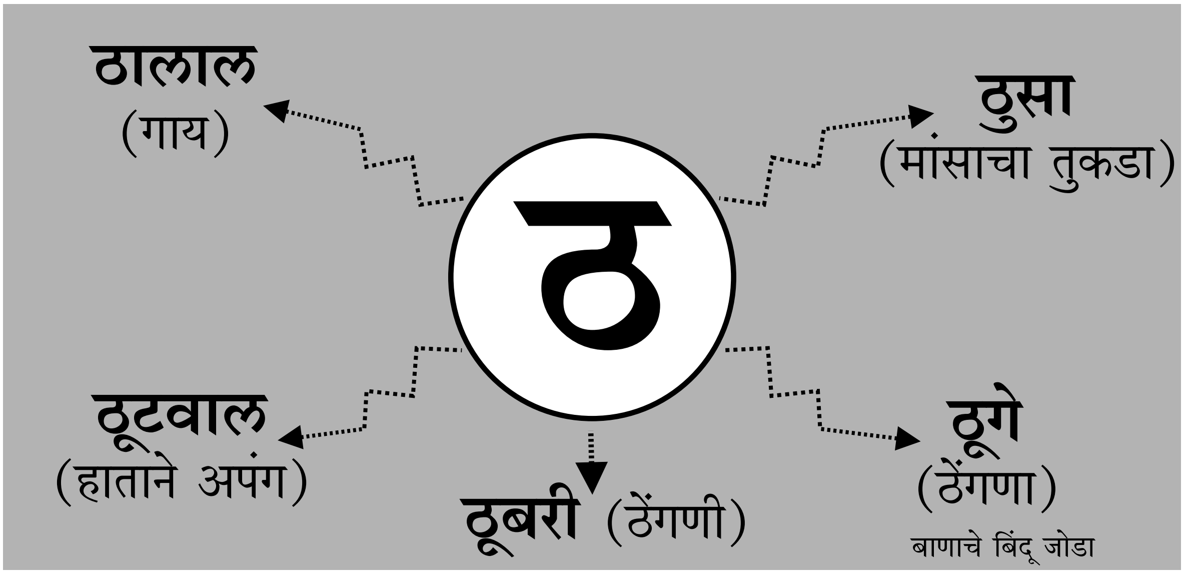

'ठ' अक्षर बघ. 'ठ' ला ○ कर.

ठालाल : ठालाल पाल हिंता.

(गाय दुध देते.)

ठूगे : ओर पेकाल ठूगाल मंतोर.

(तो मुलगा ठेंगणा आहे.)

ठूटवाल : ठूटवाल माणेयतून काम कियाता पदीस आंता.

(अपंग माणसाला काम करायला अडचण होते.)

ठुसा : नना ठुसा तिंदाकान.

(मी मटण खाईन.)

ठूबरी : अद पेडी ठूबरी मंता.

(ती मुलगी ठेंगणी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ठ

छाता
(छत्री)

गमछा
(उपरणं)

छ

छपरी
(छत)

बरछी
(भाला)

बाणाचे बिंदू जोडा

'छ' अक्षर बघ. 'छ' ला ◯ कर.

छाता : छाता पया.

(छत्री पकड.)

छपरी : छपरी वळांता.

(छत गळते.)

गमछा : गमछाते तल्ला दोहा.

(दुपट्टा डोक्याला बांध.)

बरछी : बरछी हुयता.

(भाला बोथट आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

छ छ छ छ

छ

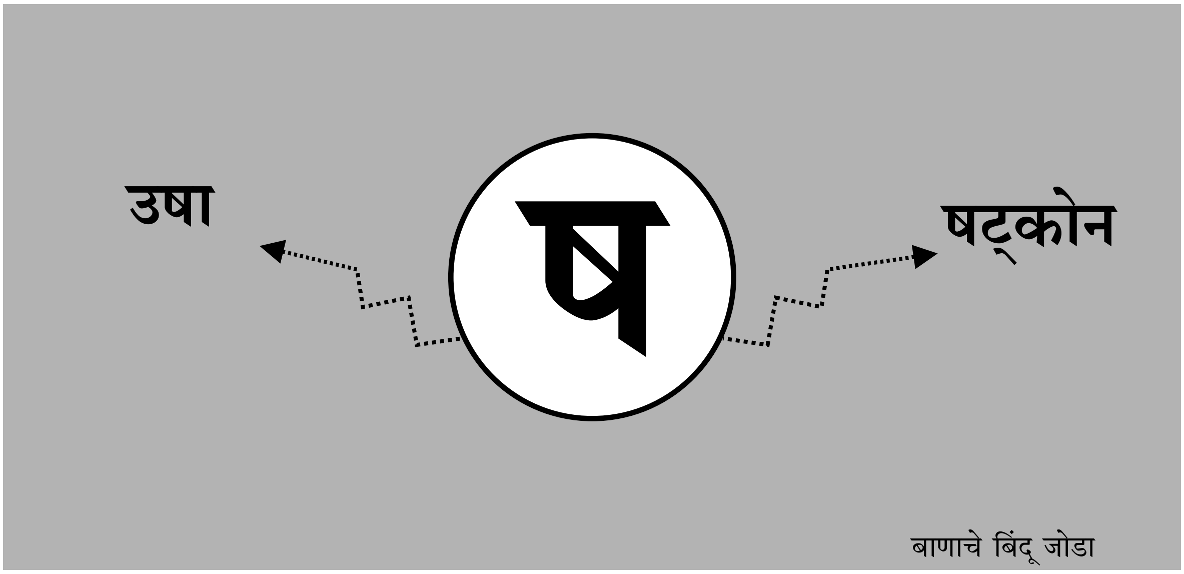

'ष' अक्षर बघ. 'ष' ला ○ कर.

उषा : उशाल उंद पेडिना पोरोय मंता.

(उषा एका मुलीचे नाव आहे.)

षट्कोने : सारूंग कोणटांग वाले कोण तून शटकोन इंतोर.

(सहा कोन असणाऱ्या कोनाला षट्कोन म्हणतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ष

ष ष ष ष

ष

कविता गाणे

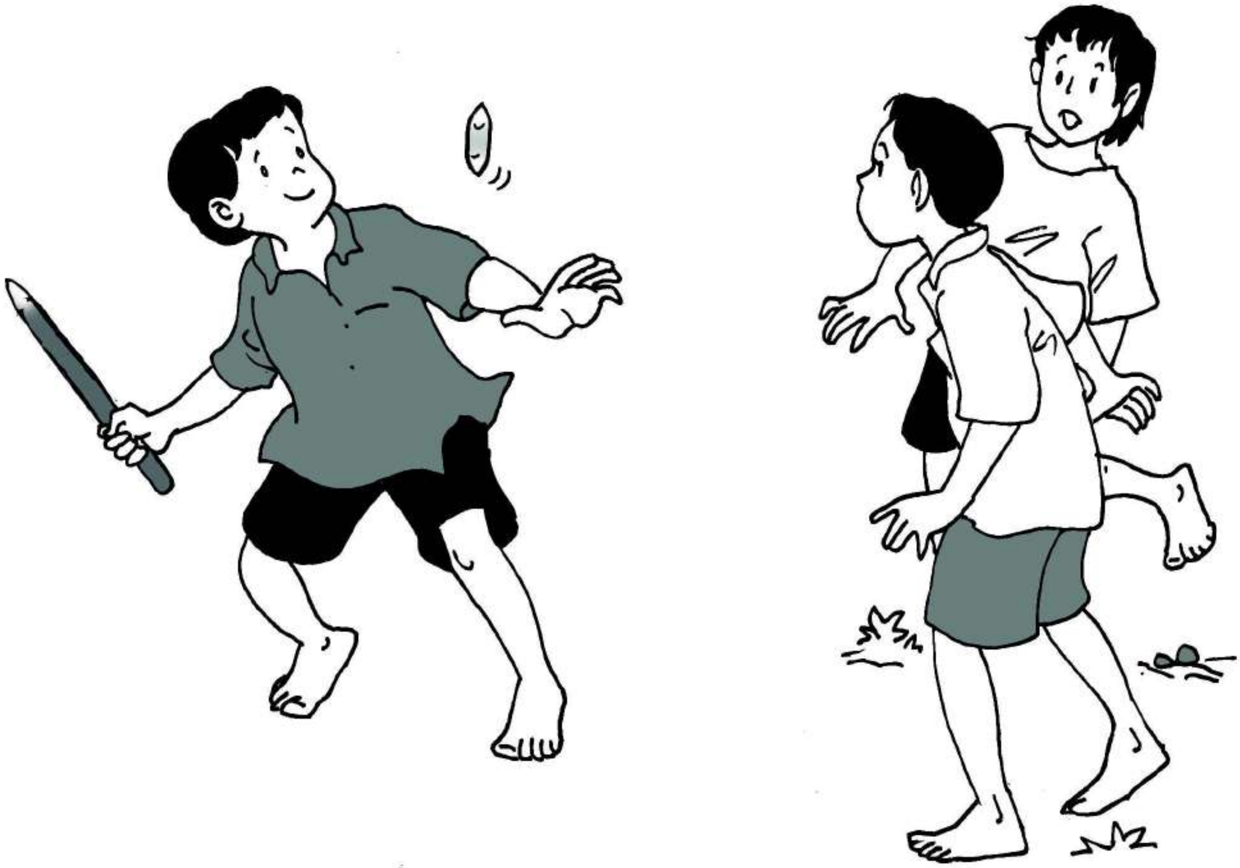

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा   सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम   चम चम छडी

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**

उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.

जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं

झुलता - झुलता

झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

याया, नाक हिम ना! - (आई; मला दे ना!)
इंट - (म्हणा)
तुपाक पयकान - गेळाते दाकान - शिकार कीयाकान ठोह - ठोह.
शाळा करीयकान - सायबाल आयकान - गाळीते दाकान बुर बुर.
इमान ते ऊदकान - पिट्टेलेहका - आबारते परियकान
गल्ली पल्लाते दाकाट - मरमींग-मरमींग करसकाट

मुनेटांग शब्दांग जोरने इंट. (पुढील शब्द मोठ्याने म्हणा.)
तुपाक यायाल मोटार पायलट

'आई, मला दे ना.'
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

नावा कोडा (माझा घोडा)

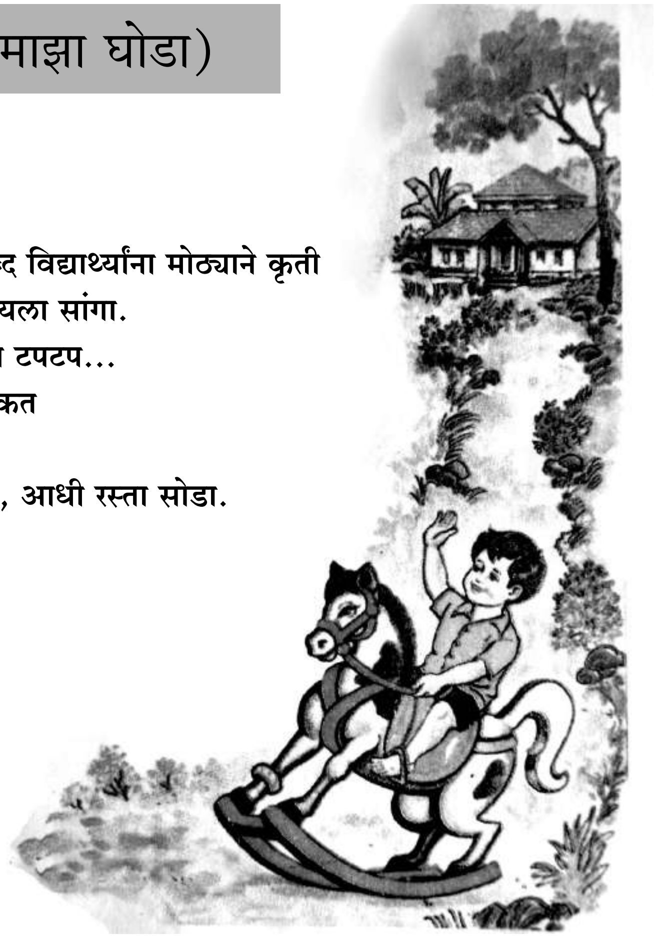

१. राजु कायतापोर बोठीन फिरतलू?
(राजा कशावर बसून फिरतो?)
२. तुमू घुडापोर बोठ रोया काय?
(तुम्ही घोड्यावर बसले आहात काय?)
३. घुडू कुण-कुण देखरोया?
(घोडा कोणी कोणी बघितला?)
४. घुडू कोसू दौवळतलू?
(घोडा कसा धावतो?)

शब्द :
तोडा - तुडू
कान - कानटो
मान - बुचाटो
पाठ - वास
चाबुक - चबकळू

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

इदाम बदाम (असे कसे?)

१. राती वादवामा काय देखायतला?
(रात्री आकाशात काय दिसते?)
२. आखागोथा घाटावा पिसळा कुणीन रोहतला?
(सर्वांत सुंदर पिसे कोणाची असतात?)
३. मासा का रोहतला?
(मासे कोठे राहतात?)
४. तुमरा घोरोमा कुण गवतलो?
(तुम्हाला घरात कोण आवडते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

वाचा व अर्थ जाणून घ्या.

कोंदा लेहका तिंदाना - पदी लेहका हुंजना

तिंदानेके मुंड कुळींग - काम नेके चेहचोळींग

गाडी आली.. गाडी आली

१. तुलानिमाट पूतांग कायांगना पोरोय वेहाट?

(तुला माहिती असलेले फळांची नावे सांग?)

२. मिया डंडतगा बातांग कायांग मंताग?

(तुमच्या शेतात कोणती फळ येतात?)

३. निमाट झुकझुक गुडी करसिंतोरीटे?

(तुम्ही झुकझक गाडीचा खेळ खेळता का?)

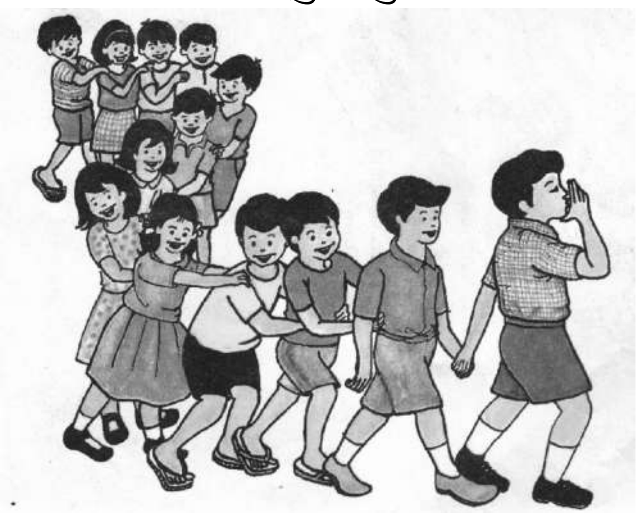

वर्गात हा खेळ खेळणे.

बयही हरे पिला (वेड कोकरु)

यमक जुळणारे शब्द : लेंग जोळेमायनांग

शब्दांग

अवकेमातू - मरंगतू वरियतू - वातू

दिसतू - कवतू

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन करायला सांगणे.

गेळाते ठरेमातू एदना-कर्रसना (जंगलात ठरली मैफल)

मिया लोते बवबव जनवर मंतांग.

(तुमच्या घरी कोणकोणते प्राणी आहेत.)

- नंना बोर पून्ट (मी कोण ओळखा.)

लाटी मोसोर हेती लेहका कवींग -

नंना गेळातोर राजाल -

मेंदूल पोरो हाहकु -

हर्रेंग कल्ले -

कपडांग कोर्के -

हुडीलांग मंतांग वरोना परके वरोह दांतांग -

हुडीला तोकार, बेहरांग कवींग -

लाटी-लाटी जल्लींग तल्ला पोरो चुट्टी -

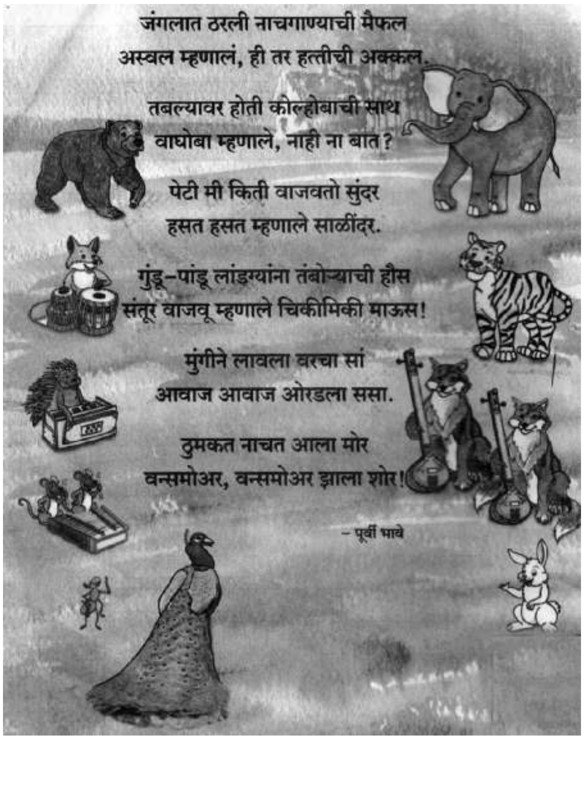

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे.
'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.
जसे, गावाजवळ ओढा होता.
मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.
जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.
आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.
◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा कोलामी

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : कोलामी

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : अविनाश मोरे, दादाराव आत्राम

कार्यपुस्तिका : अनुवाद व लेखन - अविनाश मोरे, दादाराव आत्राम

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

- ☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.
- ☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.
- ☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.
- ☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोट्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

आन्रे एग (माझे पान)

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

इम्मे ऊर आणि परिसरताव ओरकीताव डोऱ्याकेव आवाज आणि पेड्ल इडड्र (तुमच्या गावातील आणि परिसरातील ओळखीच्या जनावरांचे आवाज आणि नावे सांगा).

१. चित्राताव एदाव डोऱ्याकेव नीर ओल्त आंडातीर?
(चित्रातील कुठले प्राणी तुम्ही बघितले आहेत?)

२. चित्रांताव वेंदेनाळ इड्डूर.
(चित्रांमध्ये बोटांनी निर्देष करावा.)

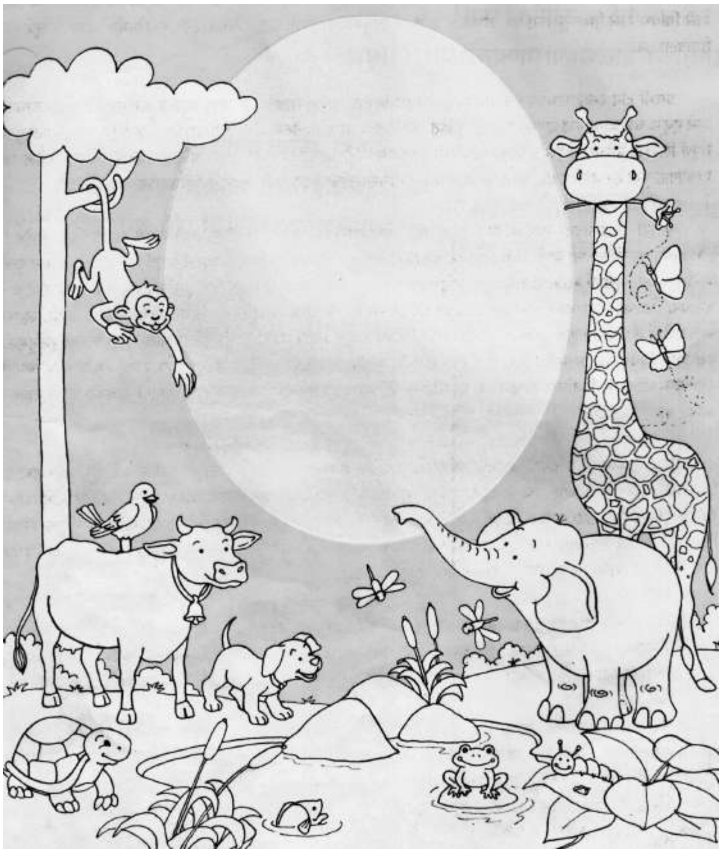

चिमणी पिट्टा (चिमणी)
मेके (बकरी)
ऐंडे (खेकडा)
कबुतर (कबुतर)
ऐंडेल (खेकडा)
कावळ्या (कावळा)
एल्का (उंदीर)
पोत (कोंबडा)
तुर्रे (डुक्कर)
बिबट्याक (बिबटा)
कोल्हाक (कोल्हा)
मिळींदाक (पाल)
गुड्डी (अस्वल)
पाम (साप)
सिमा (मुंगी)
टिटोर (विंचू)
पोत (कोंबडा)
पिल्ली (मांजर)
कारी कोर (काळी कोंबडी)

चित्र कथा

आन्ने आळ (माझे खेळ)

चित्र ओल, चित्रात तानेद तानेद खांडक्त आद इड्ड

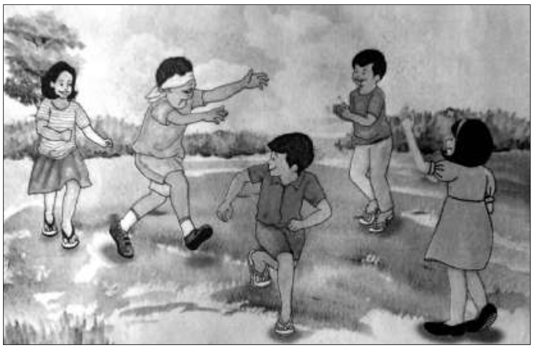

१. पुळकेकाद (आंधळी कोशींबीर)
१. ऐंदार बालाकुल, ऐंदार पिल्लाकुल?
(किती मुले, किती मुली?)
२. बालाने कांडलुग तानेद काटूत आण्डा?
(मुलाच्या डोळ्यांना काय बांधलं आहे?)
३. निर इद आळातीरा? च्याड्र आळेंग
(तुम्ही हा खेळ खेळता का? चला खेळुया.)

२. लगोरी
१. लगोरी आळेंग एदाव वस्तुल लागाव?
(लगोरी खेळायला कोणते वस्तु लागतात?)
२. निर आळातीर इमे उर्त?
(तुम्ही खेळता तुमच्या गावात?)
३. शाळात नेंड आळाकाद?
(शाळेत आपण खेळायचं?)
४. आळेकाद निरीक्षण काकुर
(खेळाचे निरीक्षण करा.)

३. कॅरम
१. कॅरम ओलतीर? उरन टपरीपोदे एपुड आळार, ऐंटोद आळार, ऐंदारजेन आळार?
(कॅरम पाहिलात? गावात टपरीवर कधी खेळतात, कसे खेळतात, कितीजण खेळतात.)
२. ऐनिंगगोटीकुल, कारीकुल तेलमीकुल, लाल राणी ऐतीन ओलतीर, सिनेमात?
(किती गोट्या, काळ्या-पांढऱ्या, लाल राणी कुठे बघितले, सिनेमात?)

४. पामसिडी (सापसिडी)
१. चित्रानेत निरीक्षण काकेंग इड्डुर.
(चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा.)
२. ऐनिंग बालाकुल आणि पिल्लाकुल आळाआंडार?
(किती मुले आणि मुली खेळत आहेत?)
३. निर पामसिडी आळ्त आंडातीर?
(तुम्ही सापसिडी खेळता का?)
४. ऐंटोद आळातीर?
(कसे खेळतात?)

आन्ने आळ (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा.
खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

आन्ने सोबत्याकेर (माझे मित्र)

चित्र ओल, विन, इन्ने सोबत्याकेर पोदे माहिती इड्ड.
(चित्र बघ, ऐक. तुझ्या मित्रांविषयी माहिती सांगा.)
आणुंन लेयना सोबत्याकेर आण्डार.
(मला खूप सारे मित्र आहेत.)

आन्ने लेयना सोबत्याकेर आण्डार.

सोबत्याकेरेत पेड्ल इड्डूर? (मित्रांची नावे सांगा?)
उरांगतार सोबत्याकेरेत पेड्ल इड्डूर?
तानोद-तानोद आळणेर?
(गावाकडील मित्रांची नावे सांगा? काय-काय खेळायचे?)

इन्ने वर्गाताव सोबत्याकेर, सोबतीरालशील ऐर-ऐर?
(तुझ्या वर्गातील मित्र-मैत्रिणी कोण-कोण?)

इम्मेर कोर्णींग सोबत्याकेर (तुमचे इतर मित्र)
जे मुळेंगसालेर आनाकारनाय डागारा वा तोतेर गिनी इबाय आबाय आनार
(जे बोलत नाहीत सगळेच जवळ येत नाहीत पण आसपास राहतात.)
ऐंडूग खुशी सियार? इंटोर ऐर आंडार इंड्डूर बर?
(आपल्याला आनंद देतात? असे कोण सांगा बर?)

(ढोऱ्याकेवलेत पेड्ल)- प्राण्यांची नावे (श्रेणी नुसार) -

१) घुसरीलाकाव (सरपटणारे)
२) नेगायाकाव (उडणारे)
३) तोकालाकेव (शेपटी असणारे)
४) तोकालतोसेलाव (शेपटी नसणारे)
५) ईर्‌त आनाकाव (पाण्यात राहणारे)
६) पोकोर्‌त आनाकाव (बिळात राहणारे)
७) पोऱ्याकाव (ऐल्लाताव) (पाळीव (घरचे)
८) आळाविताव (जंगलातील)

आन्रे सोबत्याकेर (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

◆ पाठ शिकविताना विचारा.

◆ विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?

◆ जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.

◆ **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

◆ प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.

◆ श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.

◆ गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

आन्ने कुटुंब (माझे कुटुंब)

(मुलांना बोली भाषेत आपल्या घराविषयी तोंडी वर्णन करायला सांगा.
उदा. . (माझी आई मला आवडते.)
- सर्व चार चित्राचे वर्णन करा. (मुलांकडून बोली भाषेतून करून घ्या.)

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.)
बोली भाषेत विचारा?

१. चित्रात ऐर ऐर आंडार?
(चित्रात कोण कोण आहेत?)
२. ऐदाव वेस्तुकेव आंडाव?
(कुठल्या वस्तू आहेत?)
३. ऐंद एर वेट्टा मुळ आंडार?
(कोण कोणाशी बोलत आहेत?)
४. पिल्ला तानेद पुर्णे काकतीन?
(मुलीने काय पूर्ण केले?)
५. पिल्ला एरांग सांडा?
(मुलगी कोणाकडे जात आहे?)
६. पिल्लाने बान एत्तीन आंडान?
(मुलीचे बाबा कुठे आहेत?)
७. चित्रात दोई-बान आंडाना?
(चित्रात आजी-बाबा आहेत का?)
८. चित्रात दादाक-दोबाइई आंडार?
(चित्रात दादा-ताई आहेत का?)
९. इन्ने बे ऐत्तीन आंडा?
(तुझी आई कुठे आहे?)
१०. इन्नुंग ऐंगेळ तोरेण बाइई आंडार?
(तुला किती भाऊ-बहीण आहेत?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा.)

१. चित्रात तानेद खांडकाव?

(चित्रात काय दिसते?)

२. पांदेल ऐंगेळ आंडाव?

(बेडूक किती आहेत?)

३. पांदे तानेद कांडा?

(बेडूक काय करत आहे?)

४. बेगलाकुन ओल्त पांदे एत्तिन सेद्दी?

(बगळ्याला पाहून बेडूक कुठे गेले?)

५. पांदे तांदुग उंगे काटतीन?

(बेडकांनी कशाला झोका बांधला?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना 'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
- (शिकारी - जाळं - दाणे- कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

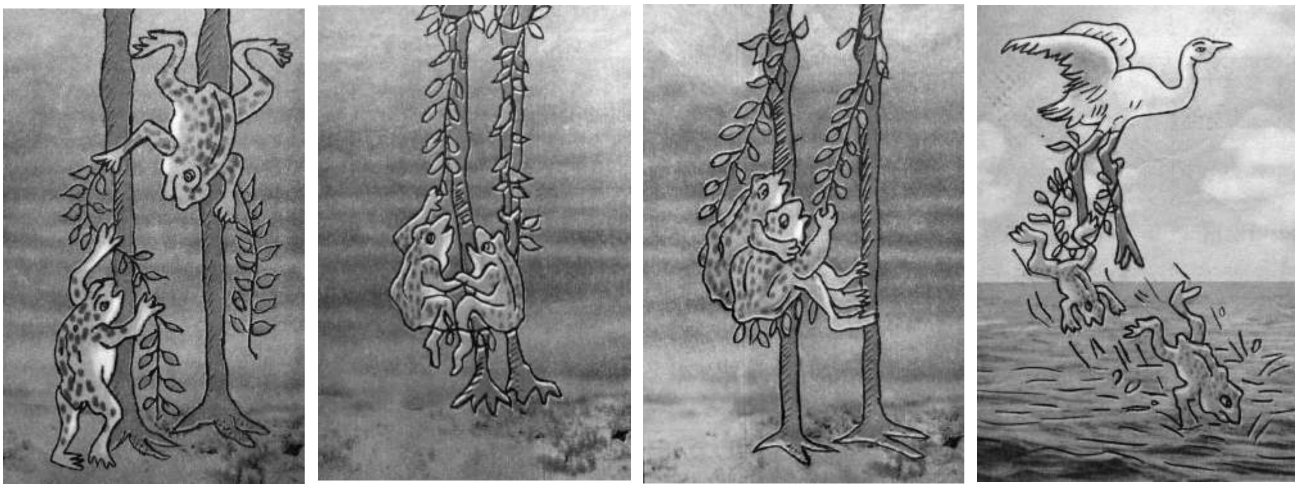

माझी शाळा

(बोली भाषेत विचारा)

चित्र १

१. इने शाळानेत पेर तांद आंडा?

(तुझ्या शाळेचे नाव काय?)

२. इनुंग शाळात वारेंग आवडीलादा?

(तुला शाळेत यायला आवडते का?)

३. चित्रातिद शाळात ऐद आळ आळांडार?

(चित्रातील शाळेत कोणते खेळ चालू आहेत?)

४. इनुंग ऐद् आळ आवळीलाद?

(तुला कोणता खेळ आवडतो?)

५. इन्ने शाळानेत माहिती इड्?

(तुझ्या शाळेची माहिती सांग?)

चित्र २

१. बालाकुल तानेद कांडार?

(मुलं काय करत आहेत?)

२. आवरेत मास्तराल तानेद कारपांडार?

(त्यांच्या बाई काय शिकवत आहेत?)

३. भिंतीपोदे तानेद तानेद आंडाव?

(भिंतीवर काय काय आहे?)

४. एन्निंग बाला-पिल्लाकुल आंडाव?

(किती मुलं-मुली बसलेली आहेत?)

५. मास्तरालने कित तानेद पुस्तोक आंडा?

(बाईंच्या हातात कशाचे पुस्तक आहे?)

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शाळेचे वर्णन करायला सांगणे. तसे प्रश्न विचारावे.
उदा. किती वर्ग खोल्या आहेत?
किती शिक्षक आहेत?
शाळेला रंग आहे का?
असल्यास कुठला?
कुठली झाडं आहेत?
फळांची किती?
फुलांची किती?

चित्र क्र. १

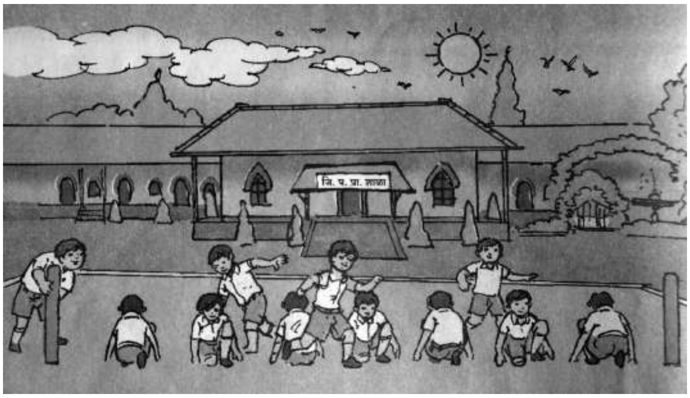

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. चित्रात तानेद खांडकांडाव?

(चित्रामध्ये काय दिसते?)

२. तानेद कांडा?

(काय करत आहे?)

३. चित्रात कोत्ता तानेद आंडा?

(चित्रामध्ये नविन काय दिसते?)

४. चित्रात ऐदाव ऐदाव डोऱ्याकेव आंडाव?

(चित्रामध्ये कोणकोणते प्राणी आहेत?)

५. इमुंग माहित आनुड्ल डोरक्याकेवनेव पेड्ल इड्डूर?

(तुम्हाला माहिती असलेल्या प्राण्यांची नावे सांगा?)

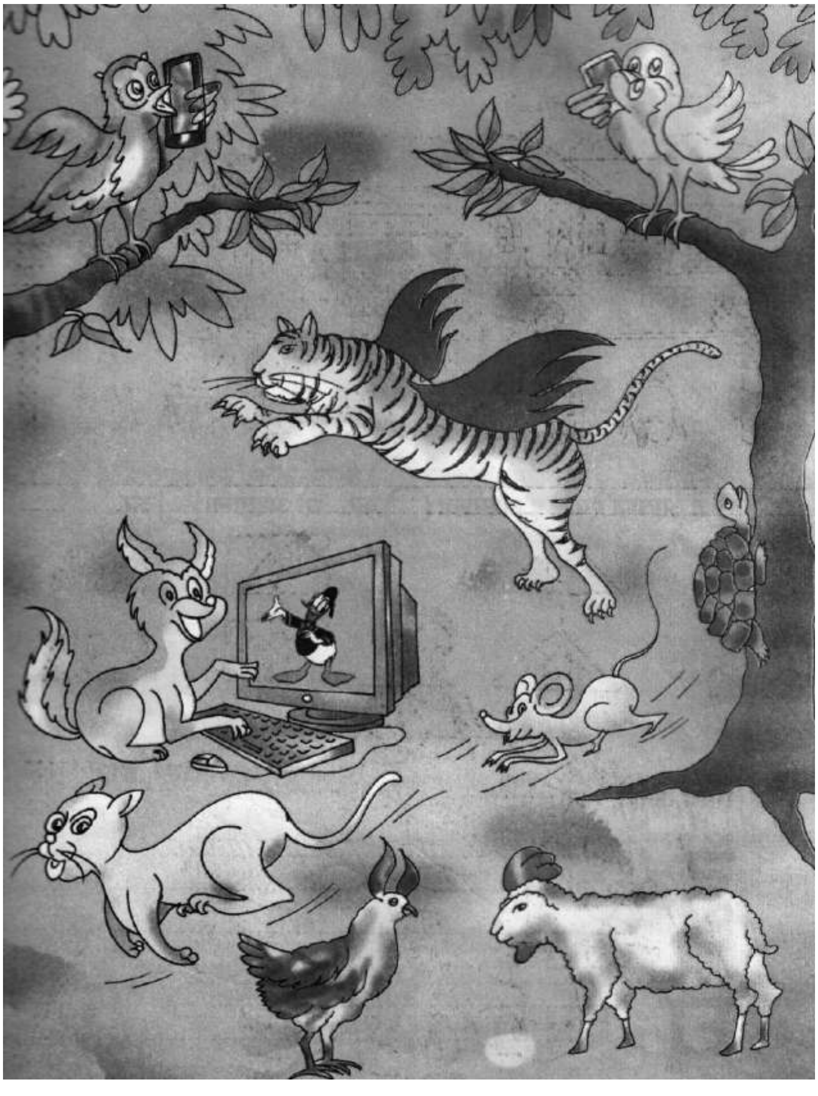

कुत्रा मांजर काय बोलतात

१. चित्रात तानेद खांडकाद?

(चित्रात काय दिसते?)

२. ऐर ऐर खांडकार?

(कोण कोण दिसते?)

३. इम्मे एल्लात आंडार?

(तुमच्या घरात आहेत का?)

४. आते पिल्ली वेट्टा तानेद मुळ आंडा?

(कुत्रा मांजर एकमेकांशी काय बोलत असतील?)

५. आवर् ऐर वेट्टा आळ आंडार?

(ते कोणासोबत खेळत आहेत?)

६. आवरे आवाज पुस्त इड्डूर?

(त्यांचे आवाज काढून दाखवा?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?

- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

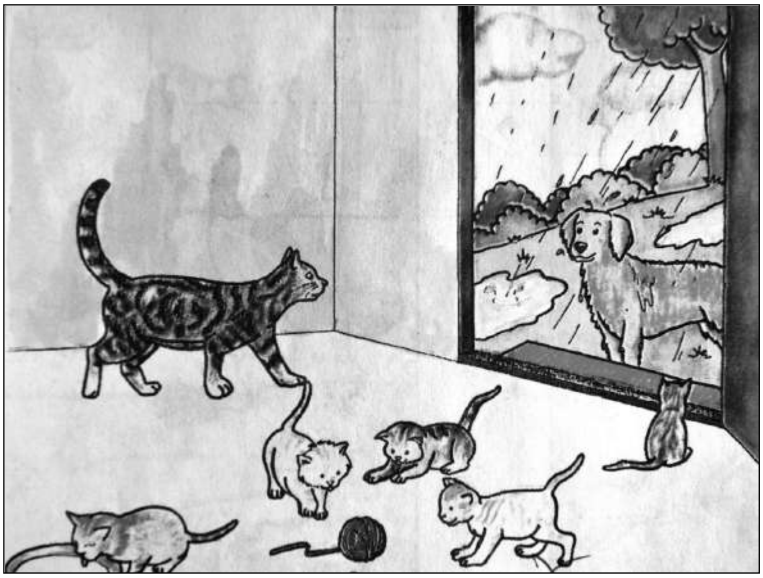

पिल्लीने मज्याक (मांजराची गंमत)

चित्र बघ गोष्ट सांग.

१. इद चित्रात तानोद तनोद खांडकांडाव?
(या चित्रात कोण कोण दिसत आहे?)
२. पिल्ली पाल तानाट सुमा आंडा?
(मांजर दूध कशात घेत आहे?)
३. पालवाल्याक पाल तानाट कोत आण्डान?
(दुधवाल्याने दुध कशातून आणले आहे?)

१. इद चित्रात पिल्ली तानोद काण्डा?
(या चित्रात मांजराने काय केले?)
२. पिल्ली ऐरेवेंका तुला आंडा?
(मांजर कोणाचा मागे धावत आहे?)
३. गेंजताद पाल ऐत्ती कुटी?
(पातेल्यातील दूध कोठे सांडले?)

१. पिल्लीने कित तानोद आण्डा?
(मांजराच्या हातात काय आहे?)
२. पिल्ली ऐरांग ओला आंडा?
(मांजर कुणाकडे पाहत आहे?)
३. टोपलात तान्द आण्डा?
(टोपलीत काय आहे?)

१) एल्का ऐत्ती तुटी?
(उंदीर कोठे पळाला?)
२) पिल्ली ताल्लुंग की तांग लेपती?
(मांजर डोक्याला हात का लावला?)
३) चित्रात पेणा एदाव- एदाव वस्तुकेव खांडकांडाव?
(चित्रात आणखी कोण-कोणत्या वस्तू दिसत आहे?)

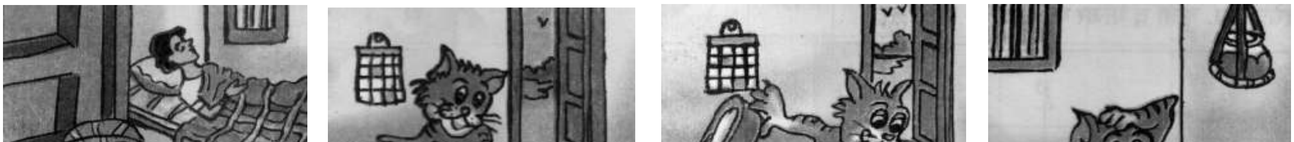

आंगाळी (बाजार)

चित्र ओल, चित्रात तनोद तनोद खांडकाव आदाव इंड्डूर. (चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसतात ते सांगा.)

१. निर आंगाळी ओल्त आंडातीर?
(तुम्ही बाजार पाहिला आहे का?)
२. आंगाळीत तानेव-तानेव दुकानशील आनाव?
(बाजारात कोणकोणती दुकाने आहेत?)
३. इम्मे उर्त आंगाळी ऐद रोज निंडा?
(तुमच्या गावात बाजार कोणत्या दिवशी भरतो?)
४. आंगाळीत एदाव फळुल, कुस्सेल, भातके, ओंपाळाव?
(बाजारात कोणती फळं, भाजीपाला व गोड पदार्थ मिळतात?)
५. चित्रानेत निरीक्षण काक्त, ओरकीताव दुकान्ले पेड्ल इड्डूर?
(चित्राचे निरीक्षण करा, ओळखीच्या दुकानांची नाव सांगा?)
६. वेंदेलाळ इड्डूर ओको दुकान्त मुळ आंण्डार!
(बोटांनी दाखवा एका दुकानात संभाषण होत आहे.)
७. आंगाळीत शाळाता बालापिल्ला ऐंगेळ आंडार?
(बाजारात शाळेचे मुलं मुली किती आहे?)
८. चित्रात ऐंगेळ दुकानशीकुल आण्डाव?
(चित्रात किती दुकाने आहेत?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

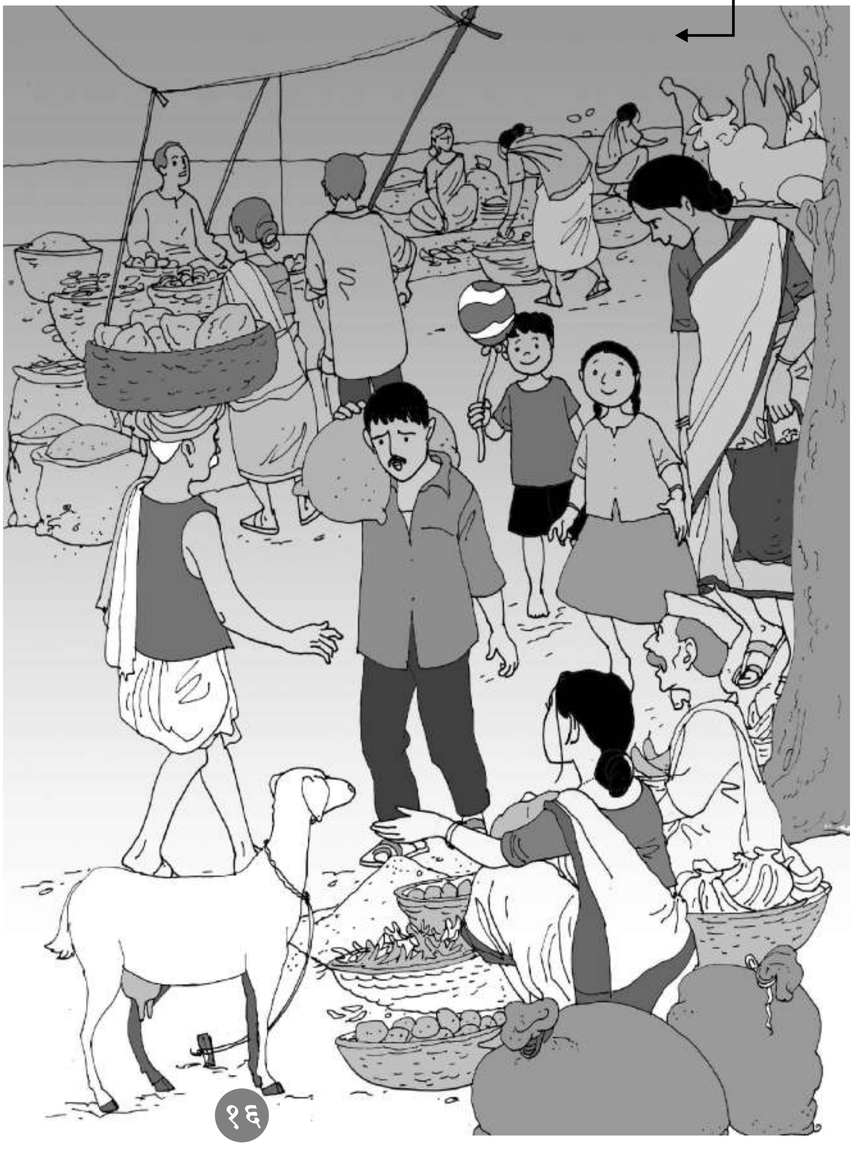

जेत्रा (जत्रा)

चित्र ओल, चित्रात तनोद तनोद खांडकाव आदाव इंड्डूर.
(चित्र बघ, चित्रात काय-काय दिसतं ते सांगा.)

१. निर जेत्रा ओलतीरा?
(तुम्ही जत्रा पाहिली आहे का?)

२. जेत्रात सेत आण्डीर, ऐर ऐर सेत आण्डीर?
(जत्रेला गेला होता का, कोण-कोण गेले होते?)

३. जेत्रात तानोद-तानोद आनाव?
(जत्रेत काय काय असते?)

४. इंद चित्रात ऐग नं. ५८, ५९ ऐंगेळ दुकानसिकुल आण्डाव?
(या चित्रात पान नं. ५८, ५९ मध्ये किती दुकाने आहेत?)

५. निर ऐत्ता ऊरुंग जत्रांग सातीर, इम्मे ऊर डगारा, ऐद ऊरन जेत्रा निंडा इड्डूर?
(तुम्ही कोणत्या गावाच्या जत्रेला जाता, तुमच्या गावाजवळ कोणत्या गावात जत्रा भरते सांगा?)

६. जेत्राने चित्रात ऐंगेळ फुगाल खांडकाव, ऐदाव ऐदाव रेंगताव आंण्डाव?
(जत्रेच्या चित्रात किती फुगे दिसतात, कोणकोणत्या रंगाचे आहेत?)

७. निर जेत्रात एदाव तिनाकाव ओलतीर?
(तुम्ही जत्रेत कोणते खाऊ पाहिले?) जसे : पेढे, लाडू इ.

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

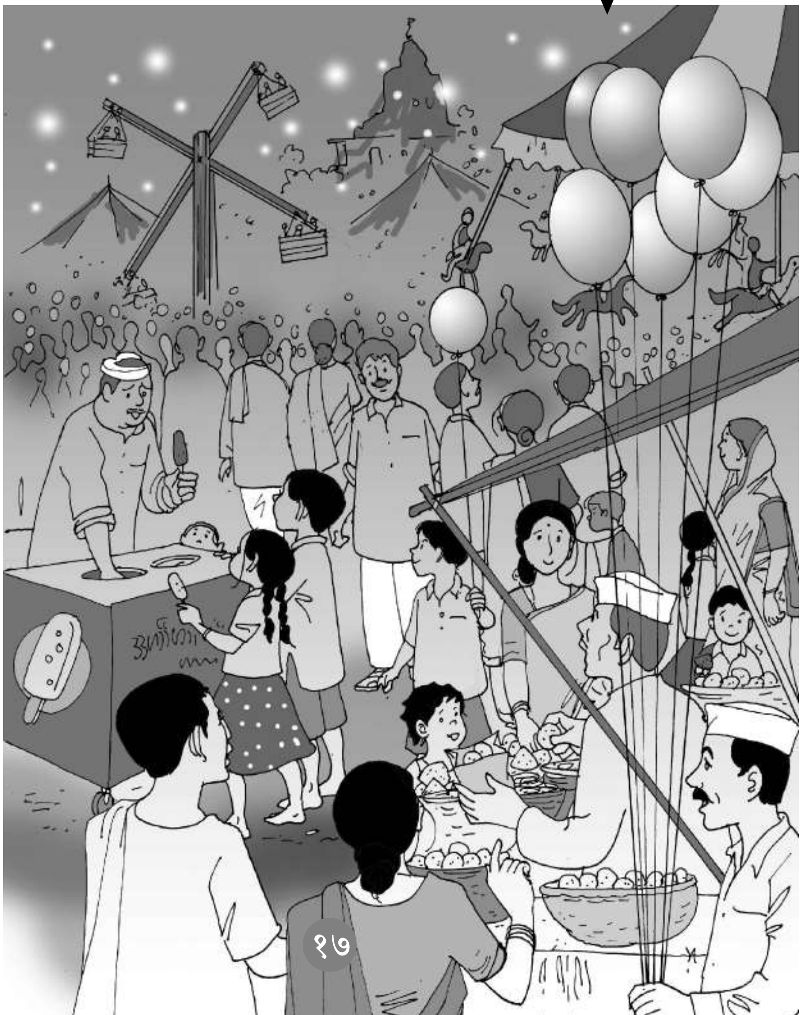

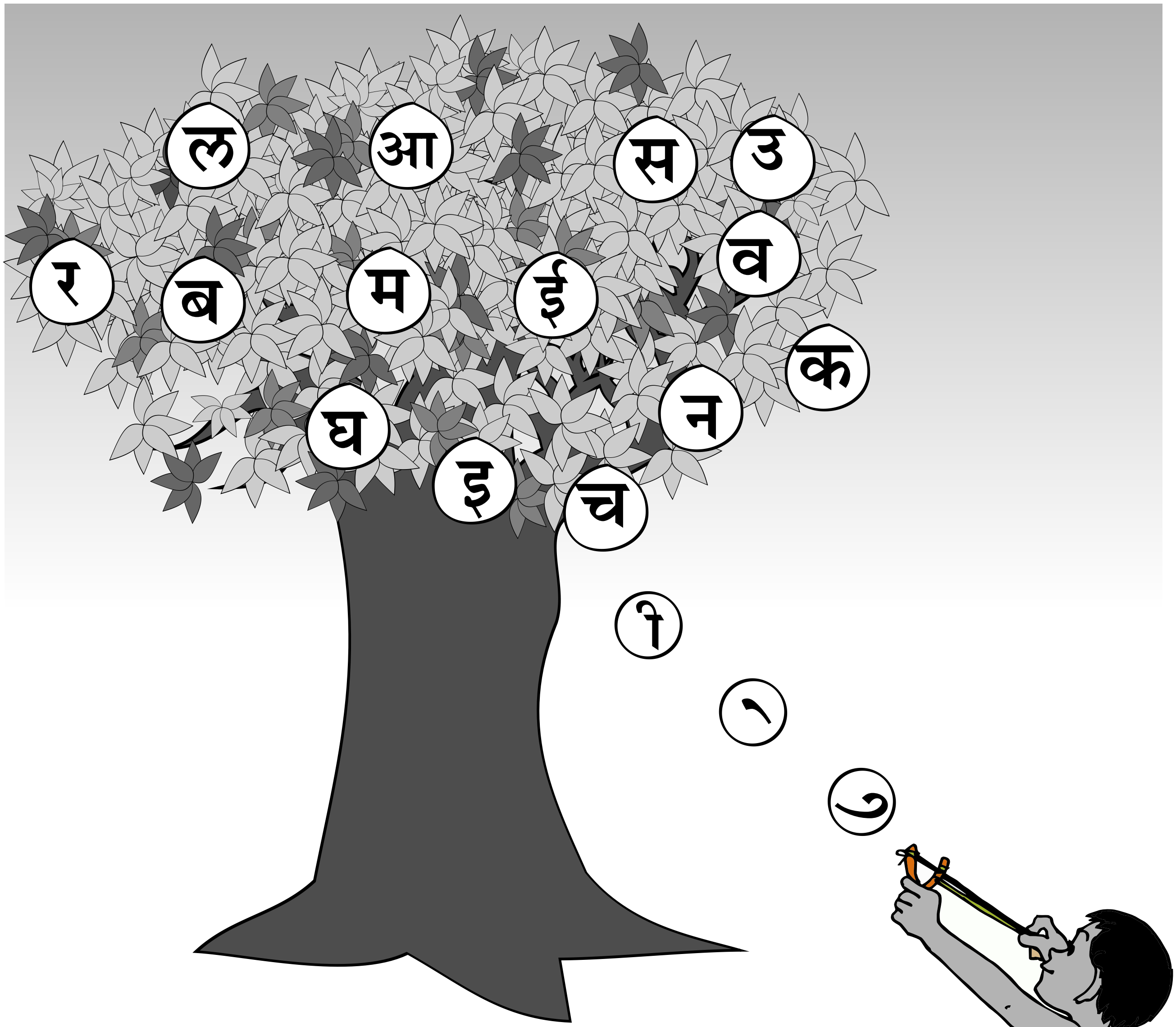

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

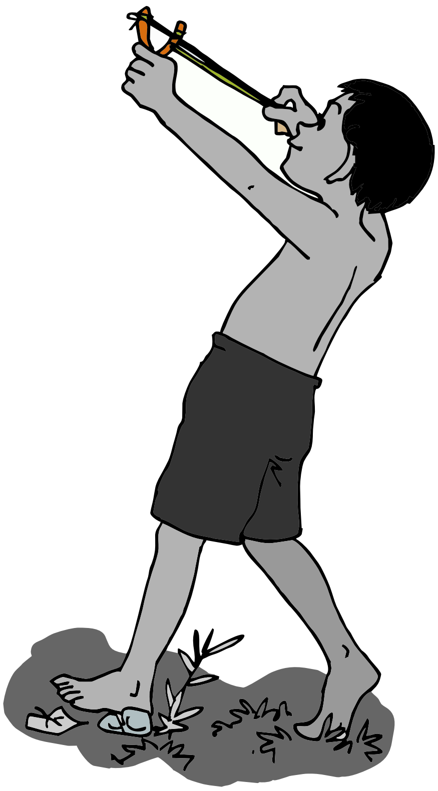

सारखे सारखे चित्रानेव जोडी कुल (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

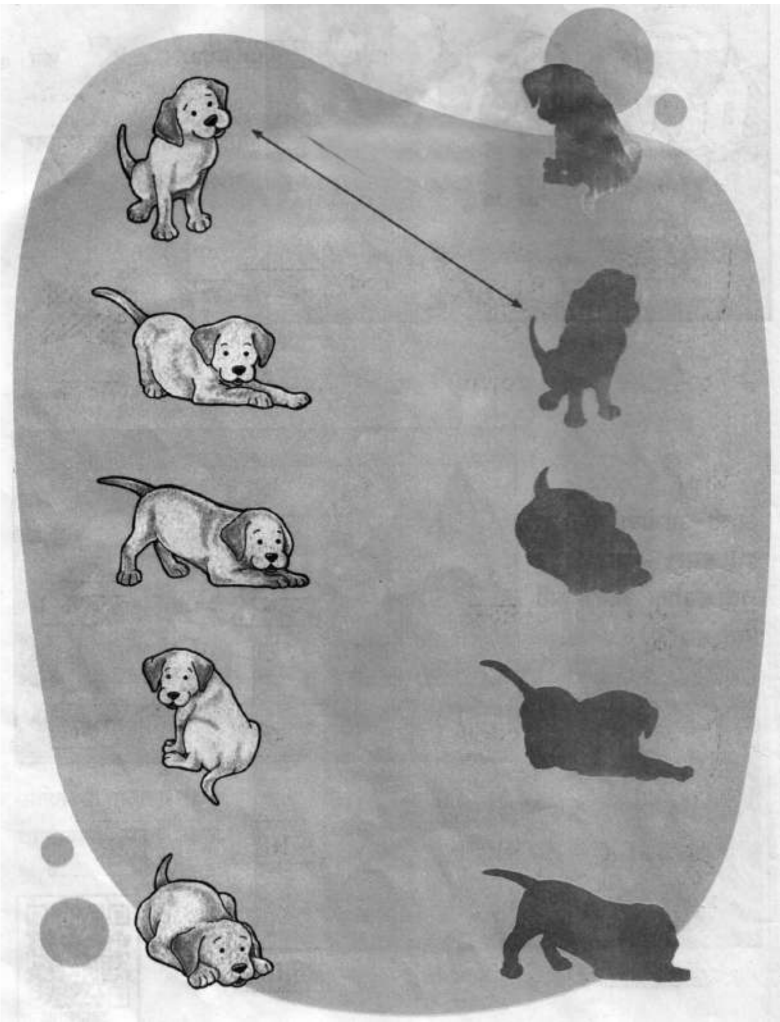

सारखे सारखे चित्रानेव जोडी कुल (जोड्या जुळव)

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

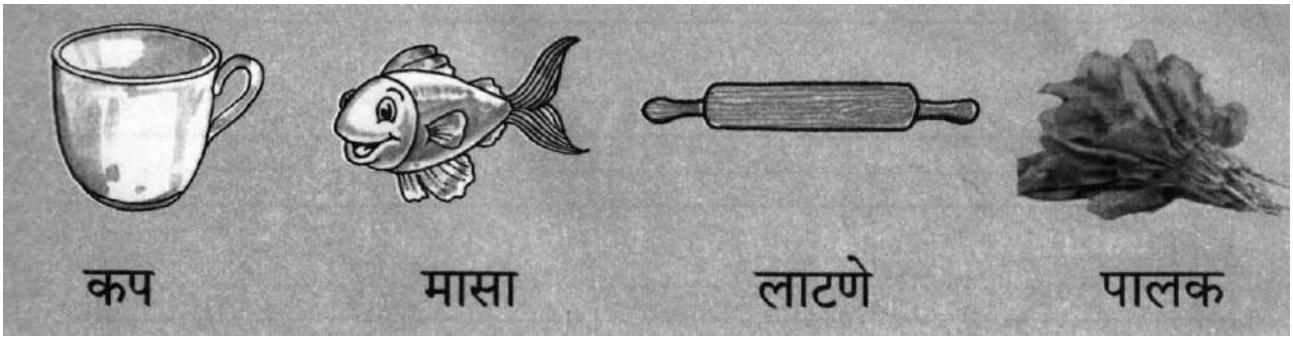

कप	मासा	लाटणे	पालक
कोप	**काय्ये**	**बेलना**	**कुस्से**
उपयोग	पाण्यात राहतो	उपयोग	**आवरें वेंट्टा**
वापर	**(ईरण आणात)**	**वापर**	त्याच्या सोबत
त्याच्या सोबत	त्याच्या सोबत	पोळ्या लाटायला	आंबट चूका
आवरें वेंट्टा	**काव्वे** (कासव)	त्याच्या सोबत	मेथी
(बशी)	**ऐंडेल** (खेकडा)	**आवरें वेंट्टा**	माट्ठे कुस्से-माठाची भाजी
वाटी (वाटी)	**पांदे** (बेडूक)	**कोरपाट** (पोळपाट)	
ताटली (ताटली)	मगर (मगर)	**सांशी** (सांडशी)	
तेल्या (ताट)		**तावे**-तवा	
		उलथणी	

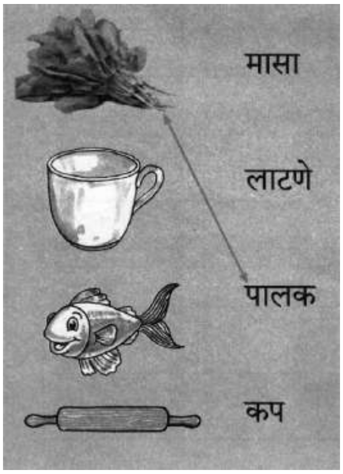

जोड्या जुळवा

कप	**कुस्से**
पालक	**काय्ये**
मासा	**बेलना**
लाटणे	**कोप**

गिरव

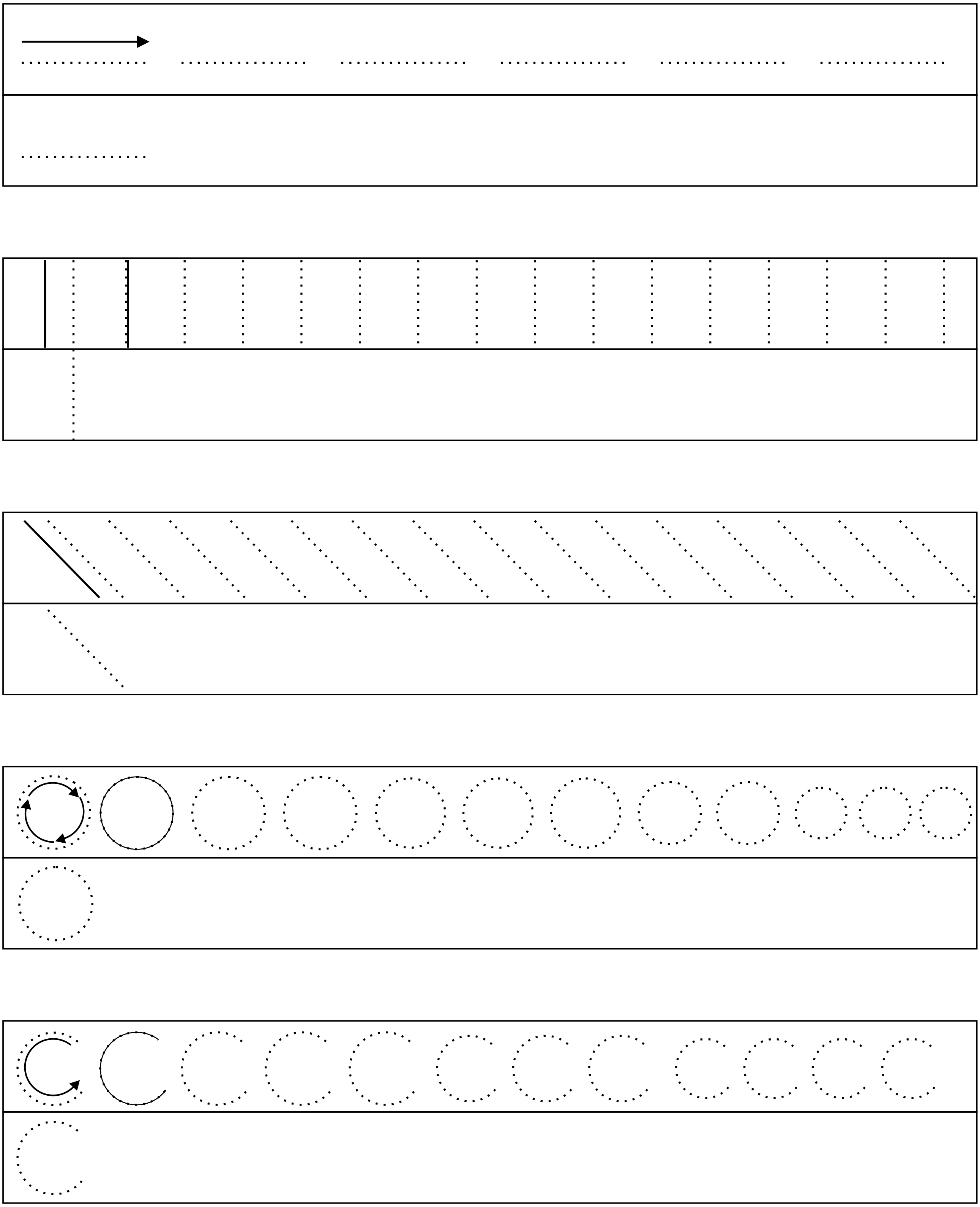

गिरव

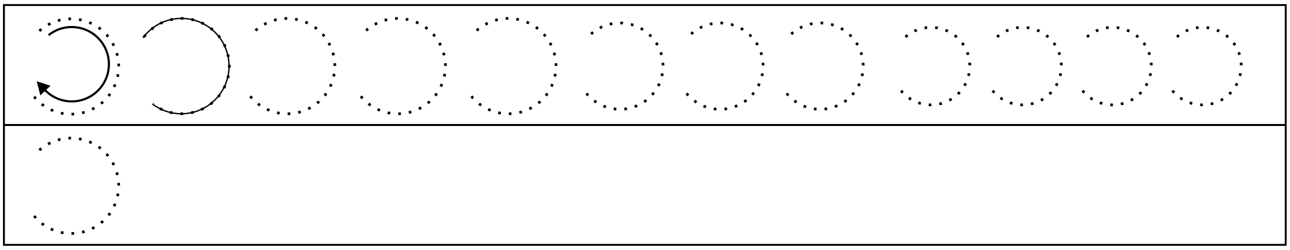

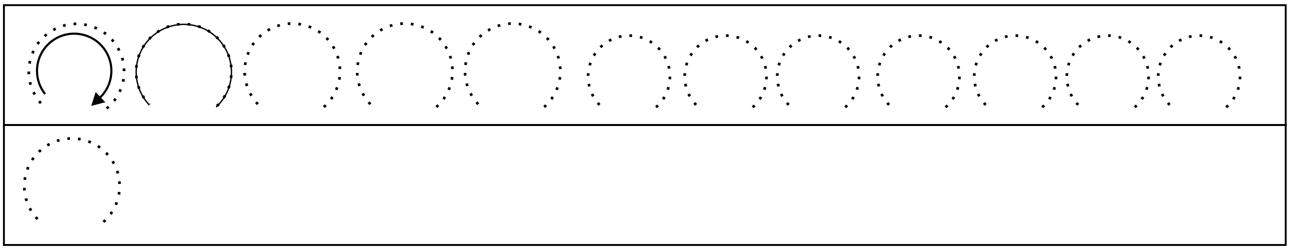

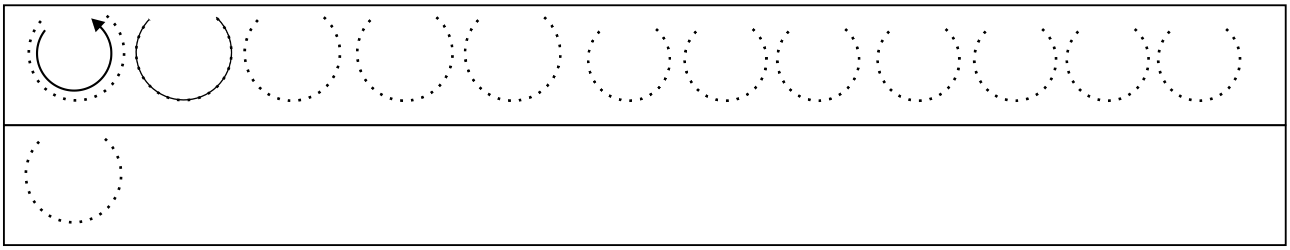

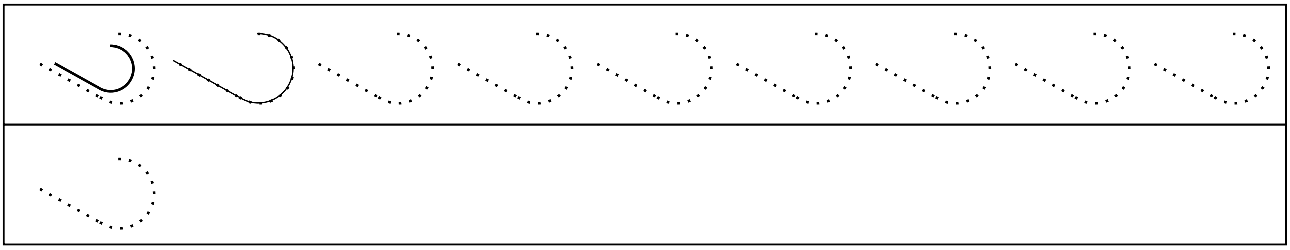

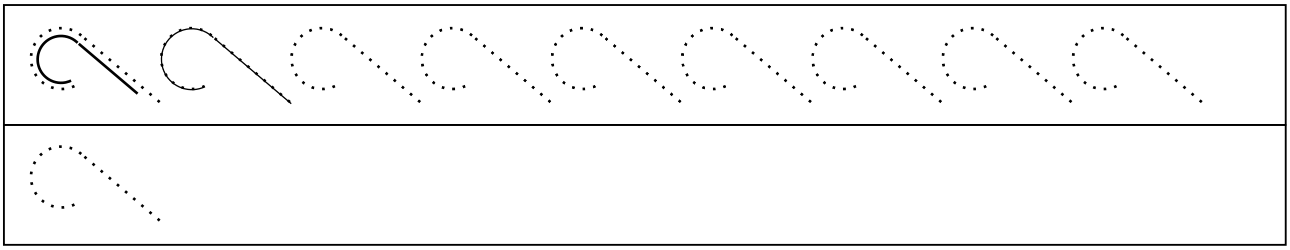

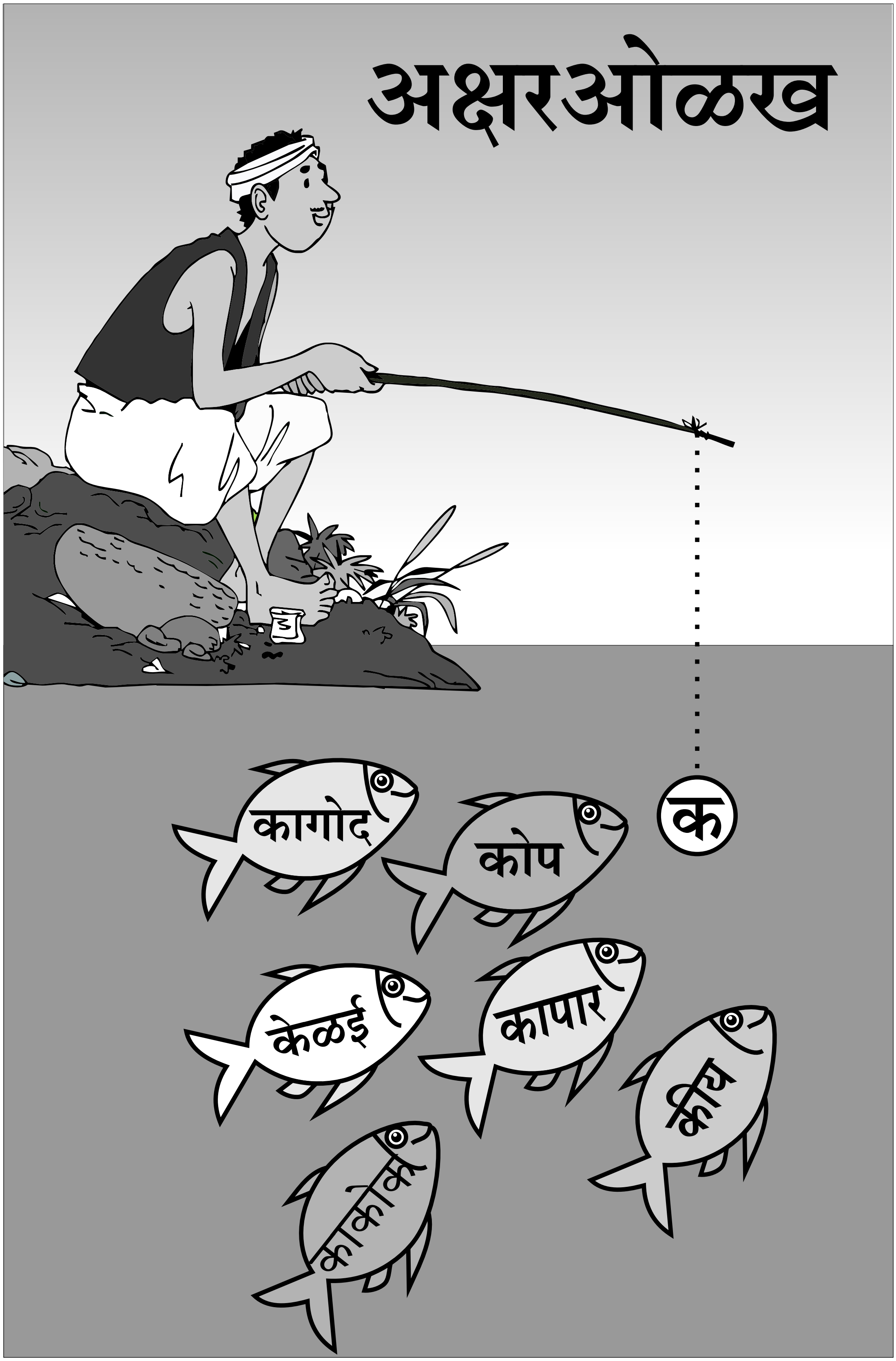
अक्षरओळख
क
कागोद
कोप
केळई
कापार
कीय
काकोक

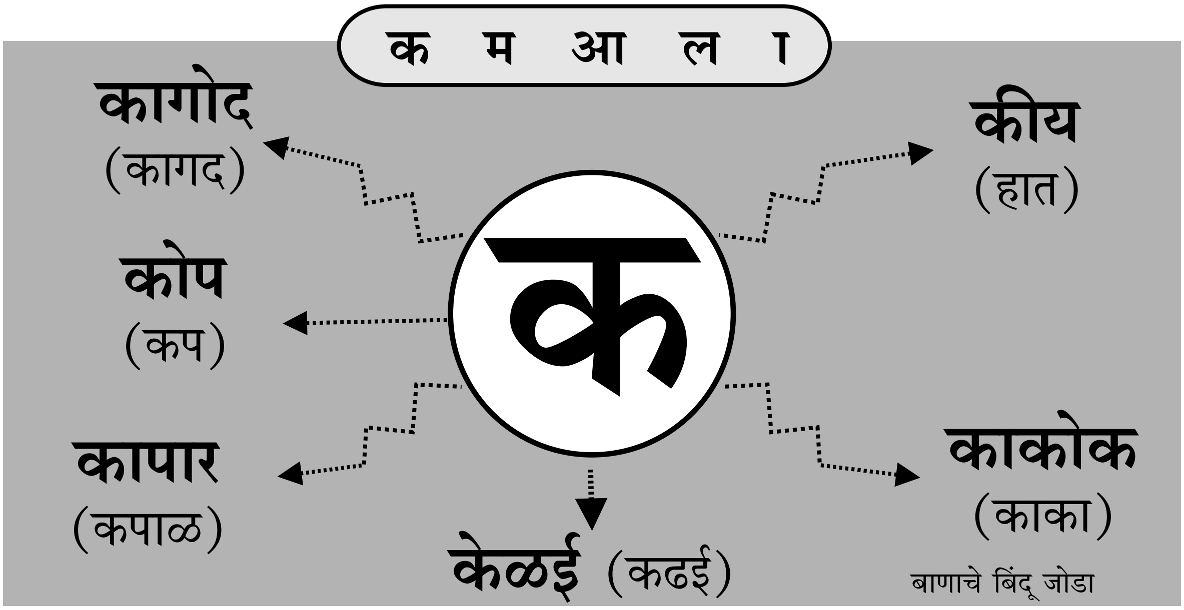

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

काकोक : इंम्द आन्नेत काकोक आंडान.

(हे माझे काका आहेत.)

कोप : चहा कोपाळ उनार.

(चहा कपाने पितात.)

केळई : केळईत भेजेल पुस्सार.

(कढईत भजे काढतात.)

कापार : कापार्त टिकली लेपार.

(कपाळावर टिकली लावतात.)

कीय : आणुंग ईंदींग कियुल आण्डाव.

(मला दोन हात आहे.)

कागोद: कागोदपोदे लेपार.

(कागदावर लिहितात.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

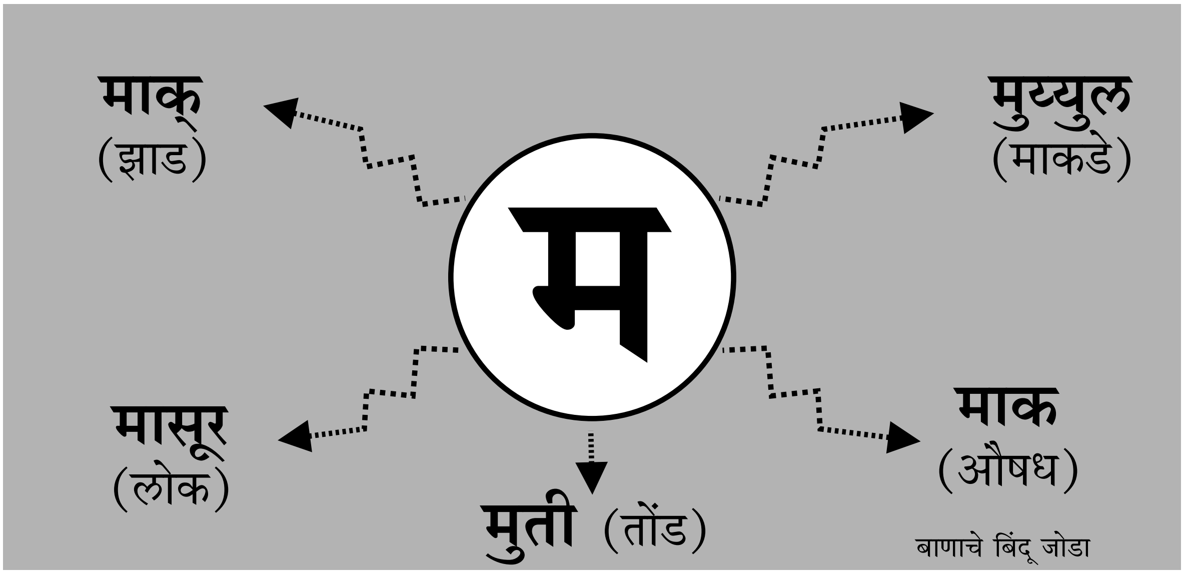

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ○ कर.

माक : इद मामळीने माक आण्डा.
(हे आंब्याचे झाड आहे.)
मासूर : इंडेळ मासूर वार.
(आज लोक येतील.)
मुय्युल : माकपोदे मुय्यूल आण्डव.
(झाडावरती माकडे आहेत.)
मुती : इद्द आने मुती आण्डा.
(हे माझे तोंड आहे.)
मासाल : इद आने मासाल.
(ही माझी बायको.)
माक : इंडेळ आन ढाग् ने माक उण्डान.
(आज मी खोकल्याचे औषध प्यायलो.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

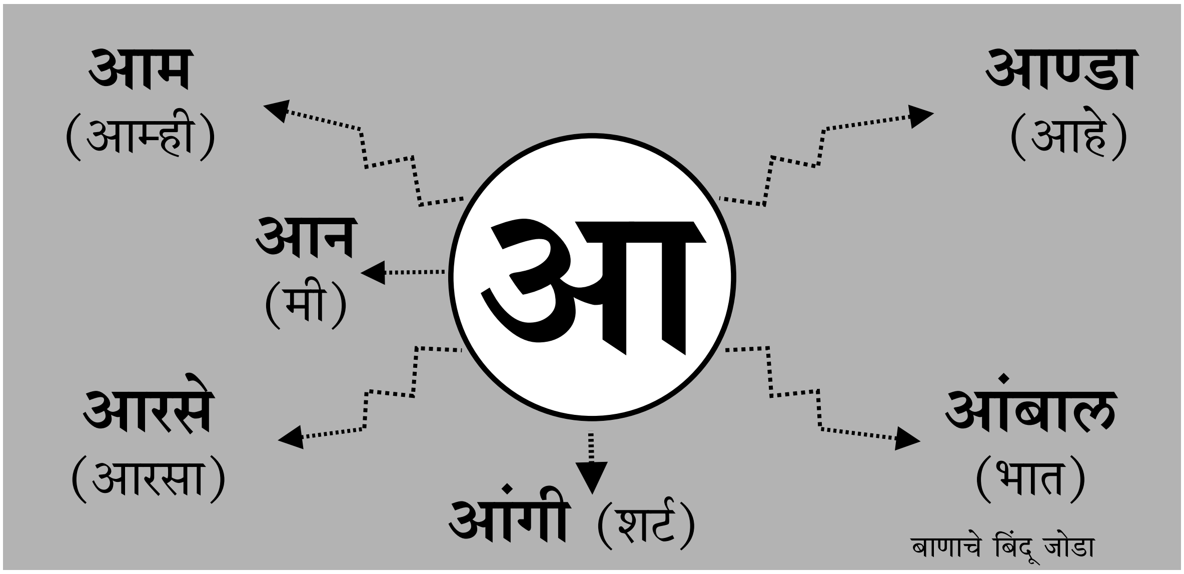

‘आ’ अक्षर बघ. ‘आ’ ला ○ कर.

आण्डा : आन आण्डातुन.
(मी आहे.)
आन : आन शाळात सातुन.
(मी शाळेत जातो.)
आंबाल : आन आंबाल तिनातुन.
(मी भात खातो.)
आंगी : आणूंग कोत्ता आंगी आण्डा.
(मला नवीन शर्ट आहे.)
आरसे : आन आरसेत ओलात.
(मी आरशात पाहतो.)
आम : आम इंडेळ वातूम.
(आम्ही आज येतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

ल

लेसोन (लसूण)

लोपाल (आत)

लेपूर (लिहा)

लामनी (मोर)

लोप (चालवणे)

लाडूकेव (लाडू)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ल' अक्षर बघ. 'ल' ला ◯ कर.

लोप : आन गाडी लोपातून.
(मी गाडी चालवतो.)

लाडुकेव : आन लाडूकेव तिनांत.
(मी लाडू खातो.)

लेपूर : कागोदपोदे लेपूर.
(कागदावर लिहा.)

लोपाल : वर्गालोपाल उद्दुर.
(वर्गामध्ये बसा.)

लामनी : ऐते ओवोय लामनी आण्डा.
(किती सुंदर मोर आहे.)

लेसोन : नेंजेग्त लेसोन रुवारं.
(भाजीत लसूण टाकतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

ा

क+ा=(का)
काका

म+ा=(मा)
मामा

मा+ा=(मा)
माळी

अ+ा=(आजा)
आजा (आजोबा)

च+ा=(चा)
चमची (चमचा)

न+ा=(ना)
नाना

बा+ा=(बा) बाबा

बाणाचे बिंदू जोडा

'ा' बघ. 'ा' ला ◯ कर.

मामाक वात्तेन.
(मामा आले.)

काको आणुंग कोसंगवा.
(काका मला घ्यायला या.)

बान एत्तिन आण्डान?
(बाबा कुठे आहेत?)

नानाक वेगाळुंग सेद्देन.
(नाना शेतात गेले आहे.)

बेऽ आणुंग सुम वे.
(आई मला घे ना.)

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इसतरी
(इस्त्री)

सित्ता
(चिंच)

इ

इंगोइ
(गोम)

टिटोर
(विंचू)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘इ’ अक्षर बघ. ‘इ’ ला ◯ कर.

इतिन : बेऽ इतिन टिटोर कुरिती.
(आई! तिथं विंचू निघाला.)

इसतरी : आन्ने कपडाल इसतरी काकाद आंडा.
(माझे कपडे इस्त्री करायचे आहे.)

सित्ताल : आणुंग सित्ताल आवडीलाव.
(मला चिंच आवडते.)

इंगोल : गोमुंग ऐंगेळ गेटाल आनाव.
(गोमला किती पाय आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

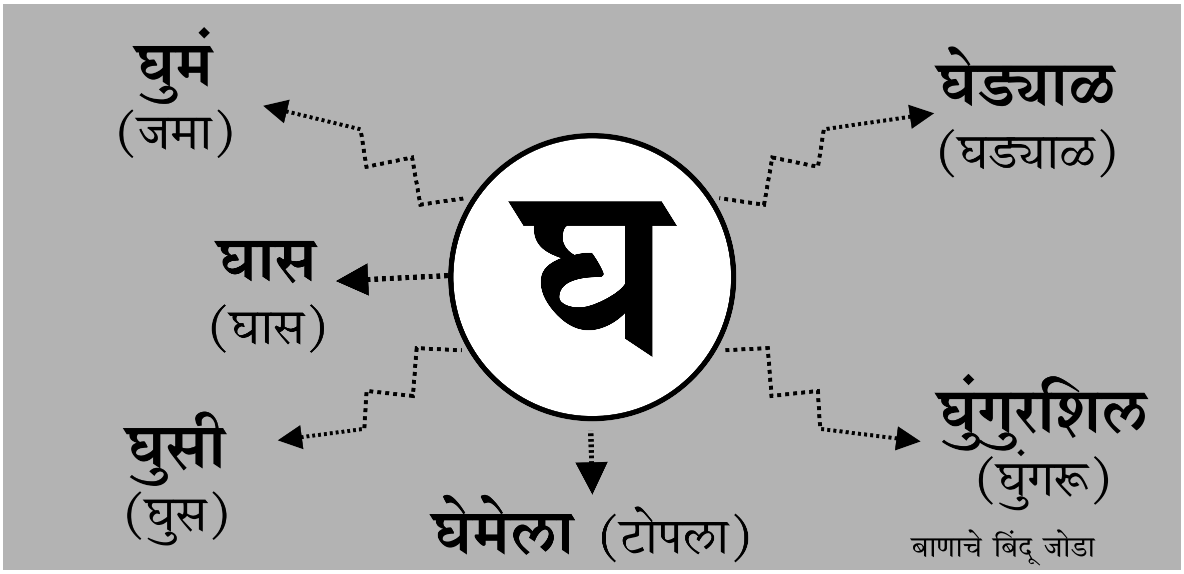

'घ' अक्षर बघ. 'घ' ला ◯ कर.

घेडयाळ : इन्नाती घेडयाळ आण्डादा ?
(तुझ्याजवळ घड्याळ आहे का ?)

घुंगुरशिल : गेटालुंग घुंगुरशिल काट्टार.
(पायाला घुंगरु बांधतात.)

घुसी : घुसी नासोडा काव.
(घुसी नासधुस करतात.)

घुमं : आल घुमं ऐर.
(तिकडे जमा व्हा.)

घास : ओकोद घास तिंत से.
(एक घास खाऊन जा.)

घेमेला : घेमेला कोत वा.
(टोपला घेऊन ये.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

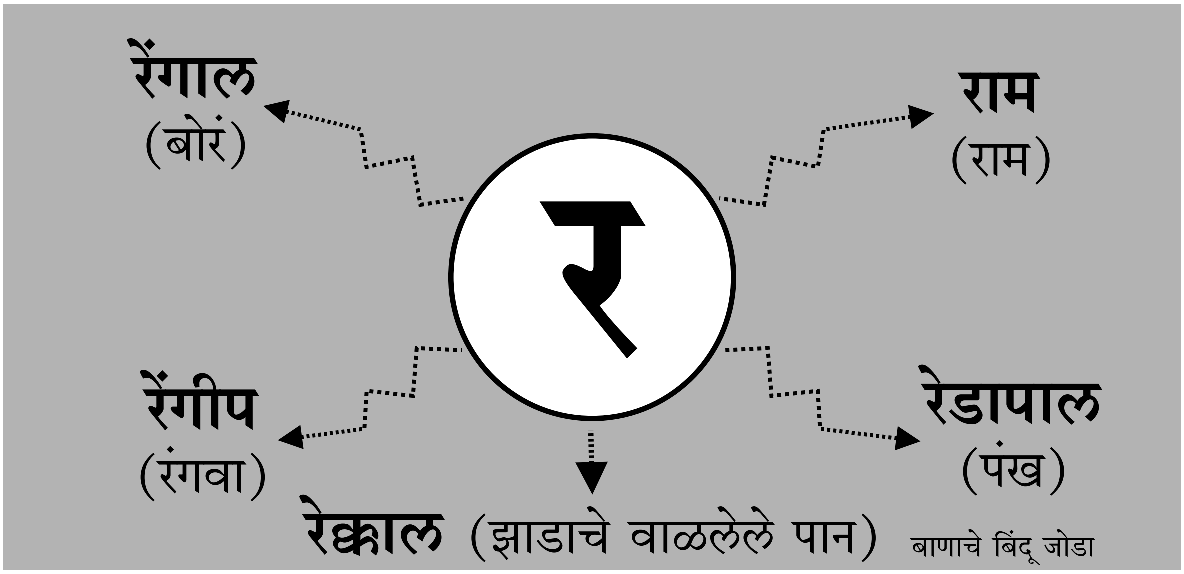

'र' अक्षर बघ. 'र' ला ◯ कर.

रेंगाल : रेंगाल पुलेल आण्डाव.

(बोरं आंबट आहेत.)

रेंगीप : इद चित्रांन रेंगीपूर.

(या चित्राला रंगवा.)

रेक्काल : माकने रेक्काल आयकुर.

(झाडाचे वाळलेले पान झाडावे.)

राम : राम एलांग सेद्देन?

(राम कुठे गेला?)

रेडापाल : पिट्टालुंग रेडापाल आनाव.

(पक्षांना पंख असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

र

ई

ईण्टोद (अशी)

ईमान (विमान)

ईनांग (असे)

ईड्डूर (सांगा)

ईण्डी (आत्ता)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ला ○ कर.

ईण्टोद : ईण्टोद पेण को.

(अशीच पेन दे.)

ईनांग : ईनांग आळुर.

(असे खेळा.)

ईण्डी : ईण्डी शाळांग सातुन.

(आत्ता शाळेत जातो.)

ईमान : पोदेलाळ ईमान साद.

(वरुन विमान जाते.)

ईड्डुर : इमे पेर ईड्डूर.

(तुमचे नाव सांगा.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

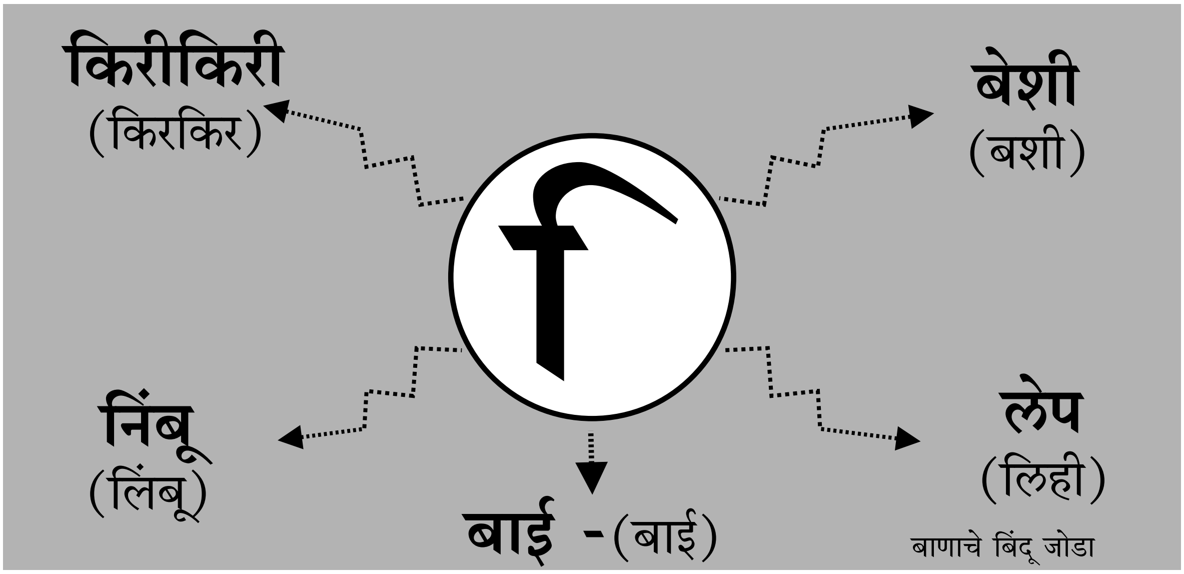

'ि' बघ. 'ि' ला ○ कर.

किरीकिरी : आन्ने बाला किरकिर कान.

(माझा मुलगा किरकिर करतो.)

लेप : पाट्टे पोदे लेप.

(पाटी काढून लिही.)

निंबू : निंबाल आंडावा?

(लिंबं आहेत का?)

बाई : बाई एत्तिन सांडातिव?

(बाई कुठे जात आहेत?)

गिरव, लिही, म्हण.

ि

ब

बेक
(आई)

बेसी
(गुरुवार)

बिय्याम
(बिया)

बाण
(बाबा / वडील)

बुधाराम
(बुधवार)

बेनाप (बनवणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ब' अक्षर बघ. 'ब' ला ○ कर.

बेक : इद आणे बेक ऐंद.
(ही माझी आई आहे.)

बाण : आणे बाण ने पेर अविनाश आण्डा.
(माझ्या वडिलांचे नाव अविनाश आहे.)

बिय्याम : आनाकाव फळुलुंग बिय्याम आनाव.
(सर्व फळांना बिया असतात.)

बेसी : बेसींगजीर सुट्टी आण्डा.
(गुरुवारी सुट्टी आहे.)

बुधाराम : बुधारामजीर शाळा आण्डा.
(बुधवारी शाळा आहे.)

बेनाप : आन मुर्ती बेनापात.
(मी मूर्ती बनवतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ब

ब ब ब ब

ब

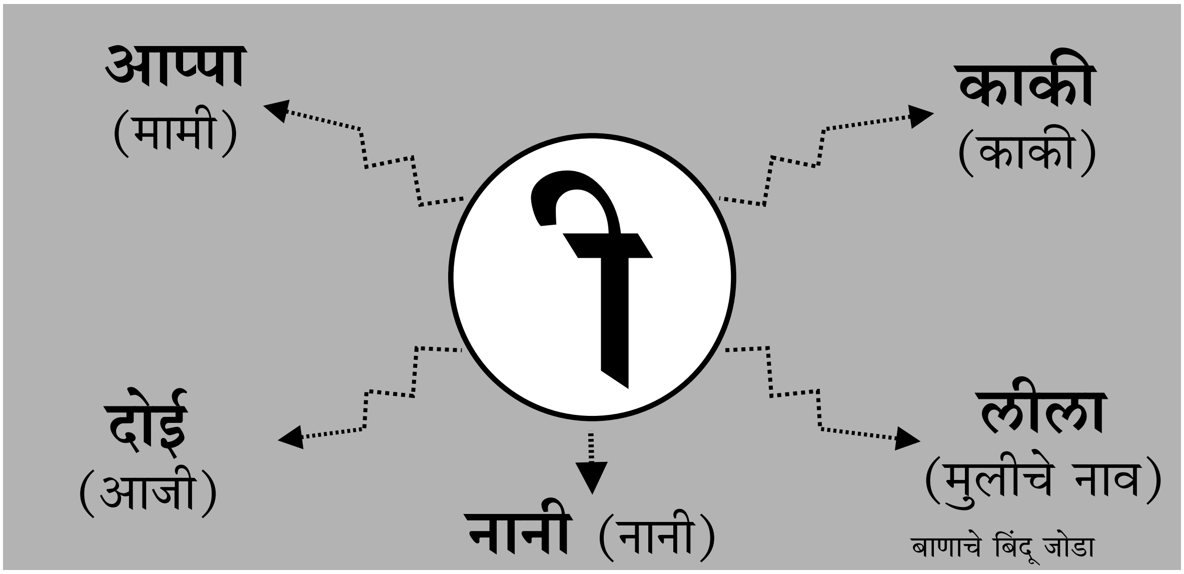

‘ ी’ बघ. ‘ ी’ला ◯ कर.

आप्पा : आप्पा आण इन्ने ऊरूंग वातुन.
(मामी मी तुझ्या गावाला येईल.)

काकी : काकी आणुंग वाढीप को.
(काकी मला वाढून द्या.)

नानी : नानी आणुंग गोट्टी इड्ड.
(नानी मला गोष्ट सांगा.)

लीला : लीला दुकान्त से.
(लीला दुकानात जा.)

दोई : दोईंग कुग कोता.
(आजीला बोलवून आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

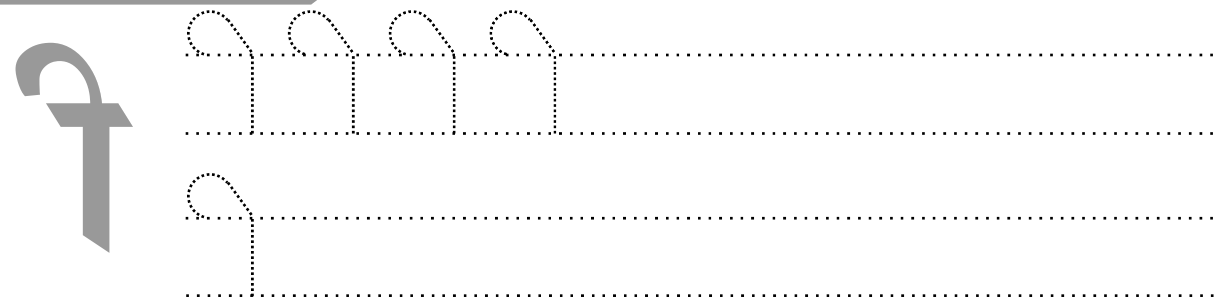

उ न ु स प ऊ त ू

उठ्ठाव
(पडणे)

उनाकाद
(पिणे)

उडापाकाद
(उडविणे)

उ

उद्द
(बस)

उचुटे
(कमी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'उ' अक्षर बघ. 'उ' ला ○ कर.

उठ्ठाव : मामळीकुक उठ्ठाव.
(आंबे पडतात.)

उनाकाद : माक उनाकाद.
(औषध प्यायचं.)

उद्द : वर्गात उद्द.
(वर्गात बस.)

उचुटे : उचुटे पेपर लेपतान.
(परीक्षेत कमी लिहिलं.)

उडापाकाद : पेतंग उडापाकाद.
(पतंग उडावायचं.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

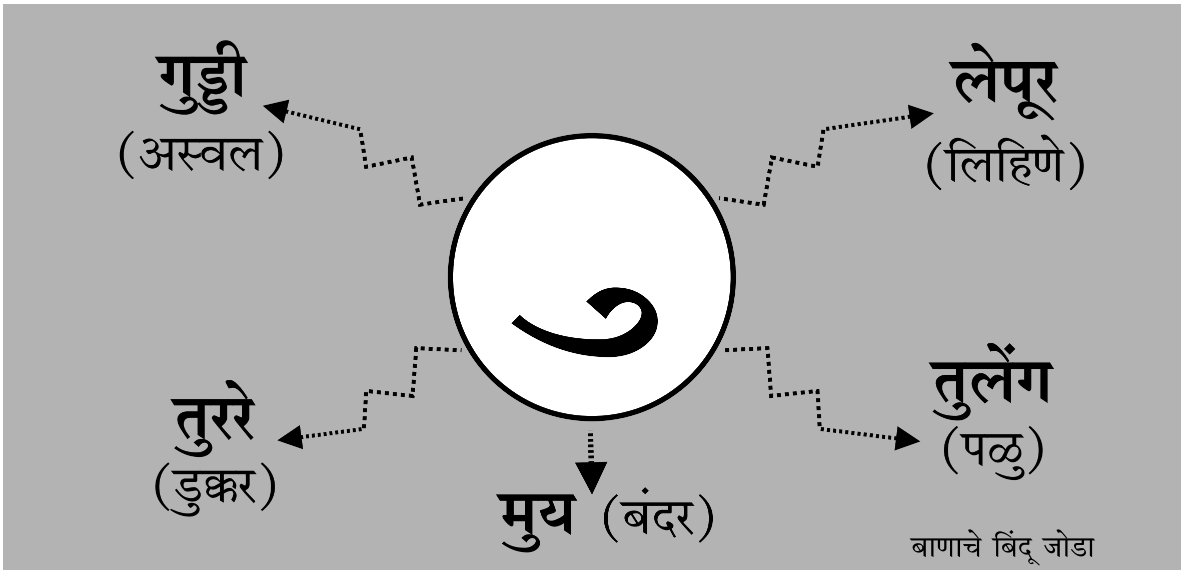

‘ ु ’ बघ. ‘ ु ’ ला ○ कर.

गुड्डी : आण गुड्डी ओलतान.

(मी अस्वल बघितलं.)

लेपुर : वही पोदे लेपुर.

(वहीत लिहा.)

तुलेंग : च्याम तुलाकाद आळेंग!

(चला पळापळी खेळू!)

तुररेल : आळावित तुररेल आण्डाव?

(जंगलात डुकरे आहेत.)

मुय : माकपोदे मुय्युल आळाव?

(झाडावर माकडं खेळतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ु

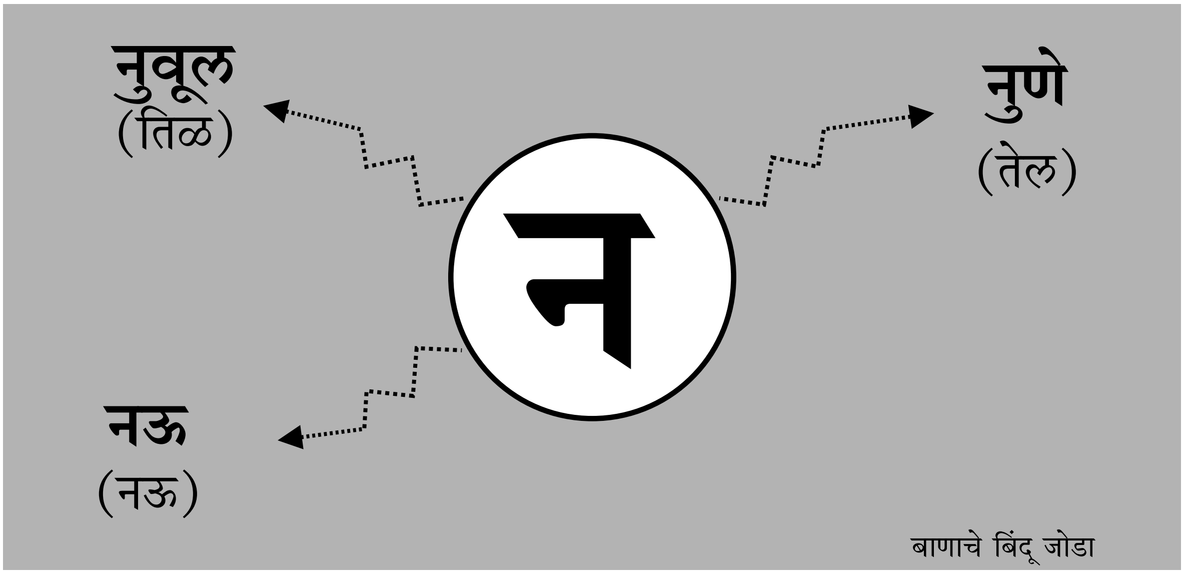

'न' अक्षर बघ. 'न' ला ◯ कर.

नुवूलं : नूवुले नुने पुसार.

(तिळाचे तेल काढतात.)

नऊ : नऊ वाजीलतेव.

(नऊ (९) वाजलेत.)

नुणे : तिरुंग खोबरे नुणे लेपार.

(केसांना खोबरेल तेल लावतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

न

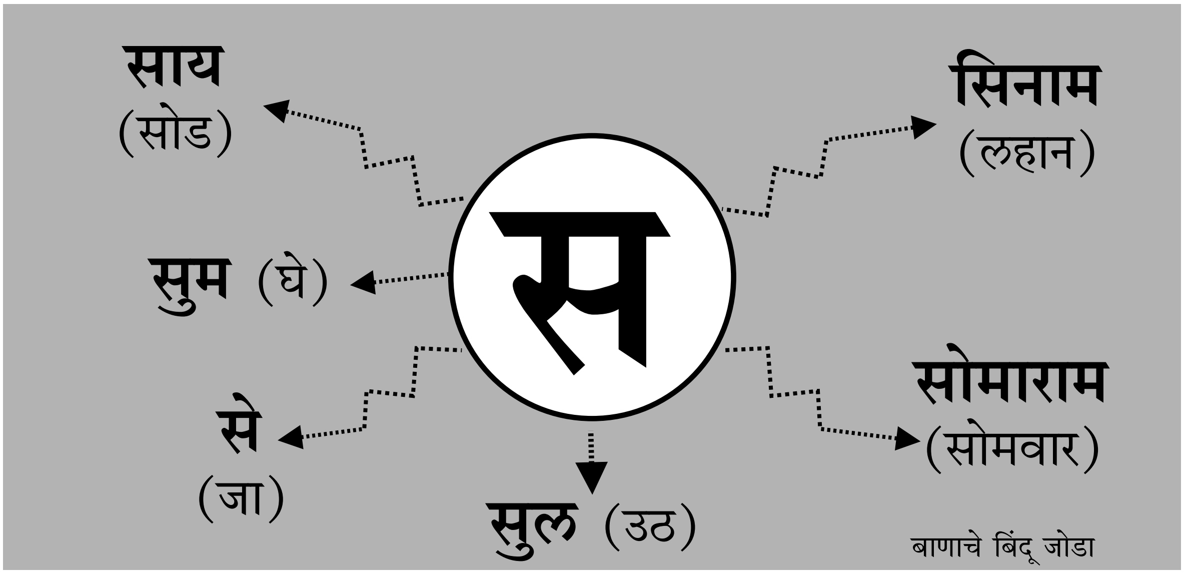

'स' अक्षर बघ. 'स' ला ◯ कर.

साय : आणूंग ऊरुंग साय.
(मला गावाला सोड.)
से : नीव शाळांग से.
(तू शाळेत जा.)
सुल : आलीणी वावाळी सुल.
(सकाळी लवकर उठ.)
सुम : चहा सुम.
(चहा घे.)
सिनाम : आणुंग सिनाम तोरेण आण्डान.
(मला लहान भाऊ आहे.)
सोमाराम : सोमाराम आंगाळी आण्डाद.
(सोमवारी बाजार आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

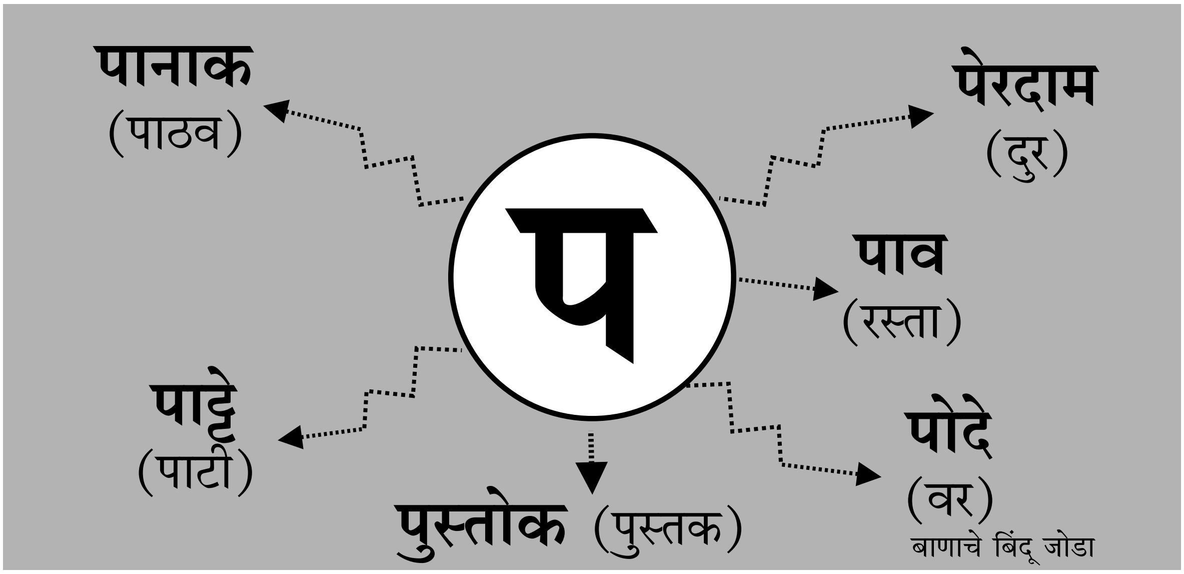

'प' अक्षर बघ. 'प' ला ◯ कर.

पानाक : शाळाता पानकुर.
(शाळेत पाठवा.)
पाट्टे : पाट्टे पोदे लेपूर.
(पाटीवर लिहा.)
पुस्तोक : पुस्तोक पुसूर.
(पुस्तक काढा.)
पेरदाम : आमे शाळा पेरदाम आण्डा.
(आमची शाळा दूर आहे.)
पाव : इद पावाळ शाळात सेर.
(या रस्त्यांनी शाळेत जा.)
पोदे : मालेपोदे सातीर.
(माळावरती जाताय.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

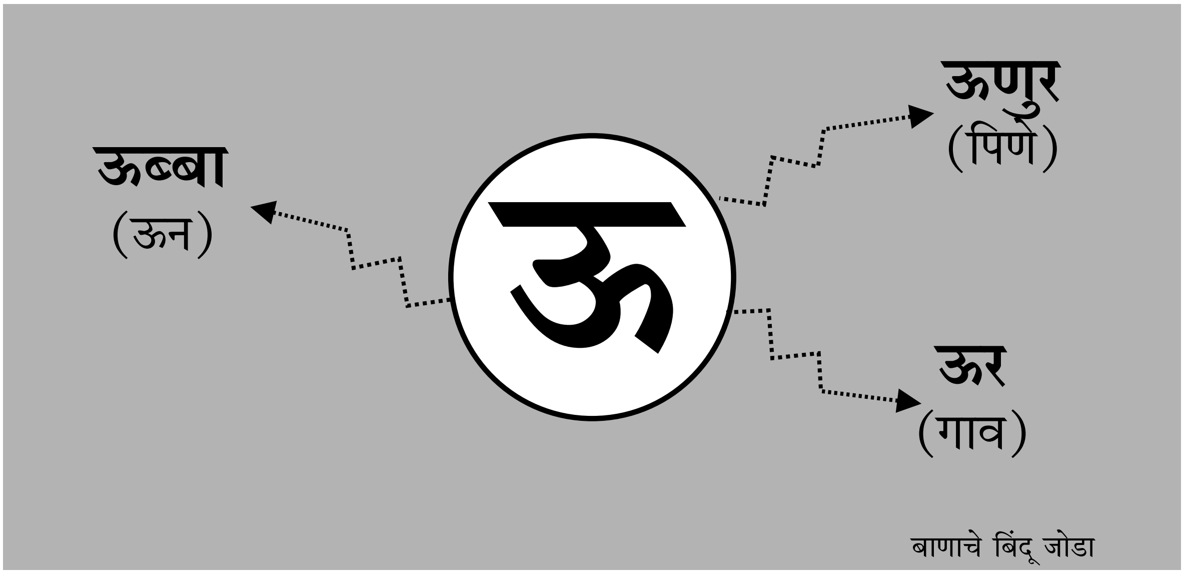

'ऊ' अक्षर बघ. 'ऊ' ला ◯ करा.

ऊब्बा : इंडेळ बेजाय ऊब्बा आण्डा.

(आज खूपच ऊन आहे.)

ऊर : आन्ने ऊर ने पेर यवतमाळ आण्डा.

(माझ्या गावाचं नाव यवतमाळ आहे.)

ऊणुर : आण ईर ऊणातून.

(मी पाणी पितो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ऊ

ऊ ऊ ऊ ऊ

ऊ

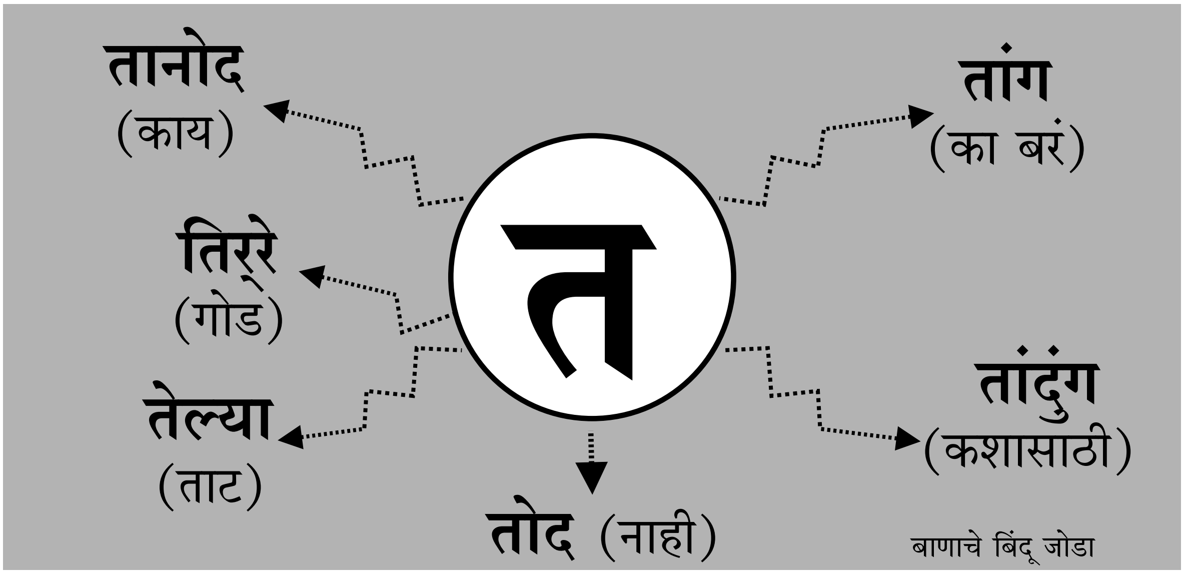

'त' अक्षर बघ. 'त' ला ◯ कर.

तानेद : इन्ने पेर तानेद?

(तुझं नाव काय?)

तेल्या : आम तेल्यात तिनातुम.

(आम्ही ताटात जेवतो.)

तोद : आन वा तोदतेन.

(मी येत नाही.)

तांग : नीव तांग वा तोतेव?

(तू का बरं येत नाही?)

तांदुंग : तांदुंग कारपातुम?

(कशासाठी शिकतोय?)

तिर्रे : मामळी तिर्रे आण्डाद.

(आंबा गोड आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

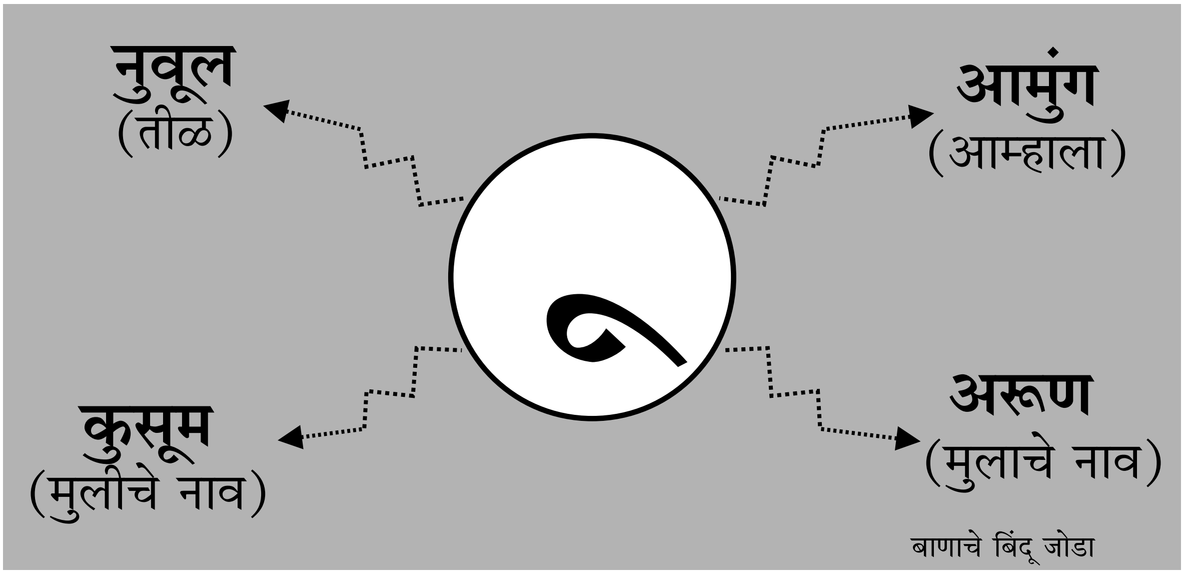

‘ ू’ बघ. ‘ ू’ ला ○ कर.

नुवूल : नुवूले नुने पुस्सार.
(तिळाचे तेल काढतात.)

अरूण : अरूण आंगळींग से.
(अरूण बाजारात जा.)

आमुंग : आमुंग पुस्तोक को.
(आम्हाला पुस्तके द्या.)

कुसूम : कुसूम एल्लांग आईक.
(कुसूम घराला झाडू लाव.)

गिरव, लिही, म्हण.

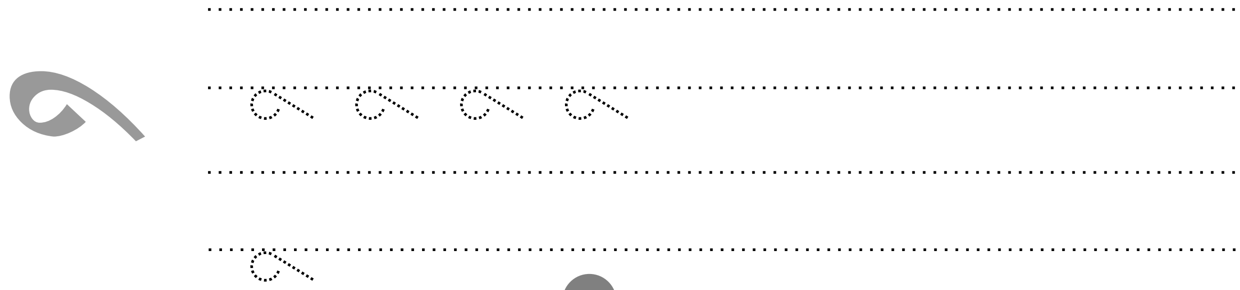

ए च ळ ह झ

एक

आरंडी
(एरंड)

ए

ऐडकाक
(एडका)

ऐंडे
(खेकडा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ◯ कर.

ऐडकाक : आण ऐडकाक ओलतान.
(मी एडका बघितला.)

ऐंडे : ऐंडेल पोकोरत आणाव
(खेकडे बिळात असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

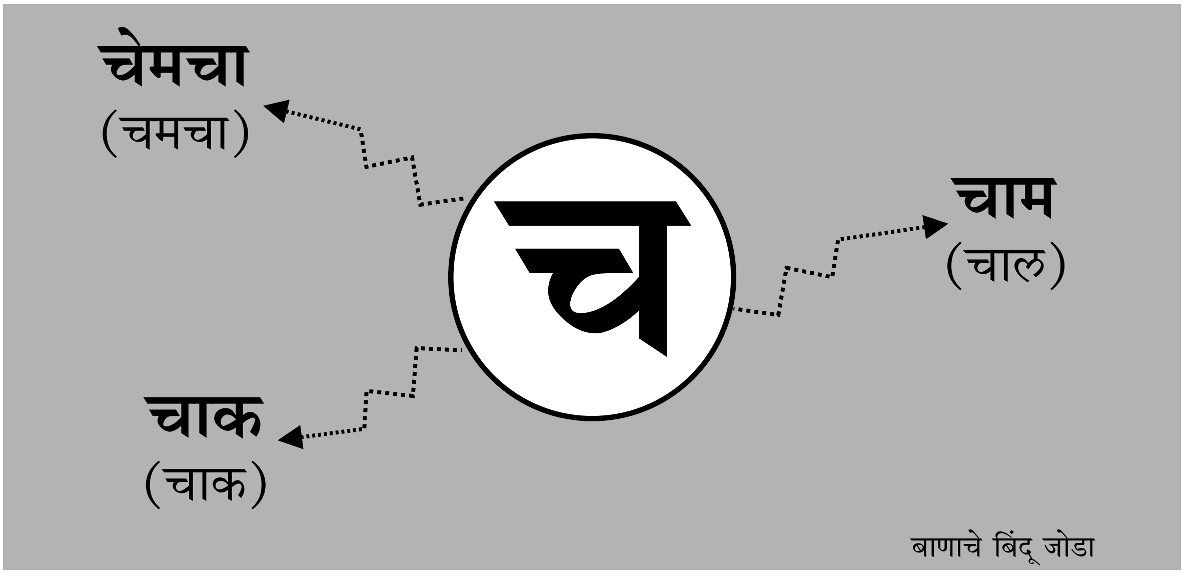

‘च’ अक्षर बघ. ‘च’ ला ◯ कर.

चेमचा : चेमचानाळ माक उण्डान.

(चमच्याने औषध प्यायलो.)

चाक : बांडींग इंद्दीग चाकुल आणाव.

(बैलगाडीला दोन चाक राहतात.)

चाम : कारपेंग चाम.

(शिकायला चल.)

गिरव, लिही, म्हण.

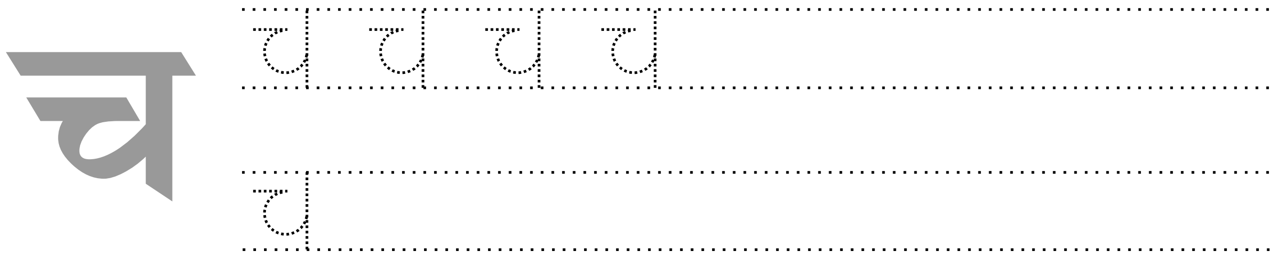

मामळी
(आंबा)

ळ

मिळींढाक
(पाल)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ळ’ अक्षर बघ. ‘ळ’ ला ◯ कर.

मामळी : मामळी तिऱ्रे आंडा.

(आंबा गोड आहे.)

मिळींदाक : मिळींदाक भिंतपोदे आनाव

(पाल भिंतीवर असते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

हेड़ल्
(बैल)

हप्तातद
(आठवड्याचा)

ह

हेजेरी
(हजेरी)

हालके
(हलके)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ह' अक्षर बघ. 'ह' ला ◯ कर.

हेड़ल : सर्जा आन्ने हेड् आण्डा.

(सर्जा माझा बैल आहे.)

हेजरी : आन्ने हेजरी ५० % आण्डा.

(माझी हजेरी ५० % आहे.)

हप्तातद : इंडेळ हप्तातद आंगाळी कोरेंग.

(आज आठवड्याचा बाजार आणू.)

हालके : हवा हालके आनाद.

(हलकी हवा आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

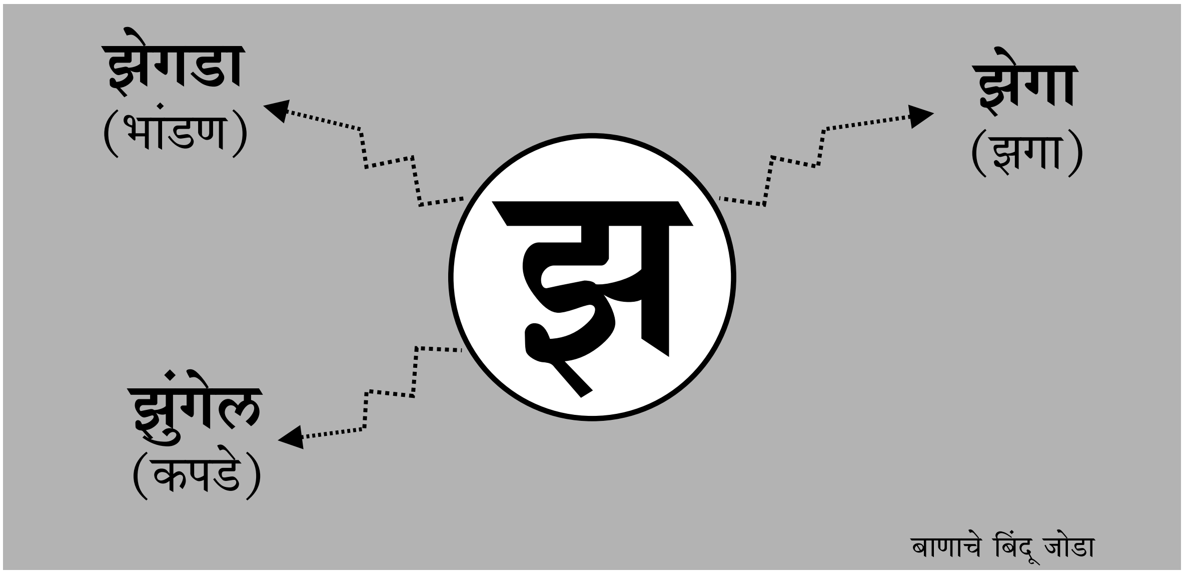

‘झ’ अक्षर बघ. ‘झ’ ला ◯ कर.

झेगडा : मासुरे झेगडा लागती.

(माणसांचे भांडण लागले.)

झेगा : पिल्लाकुल झेगा तोडाव.

(मुली झगा घालतात.)

झुंगेल : आणुंग कोत्ता झुंगेल आण्डाव.

(मला नवीन कपडे आहेत.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

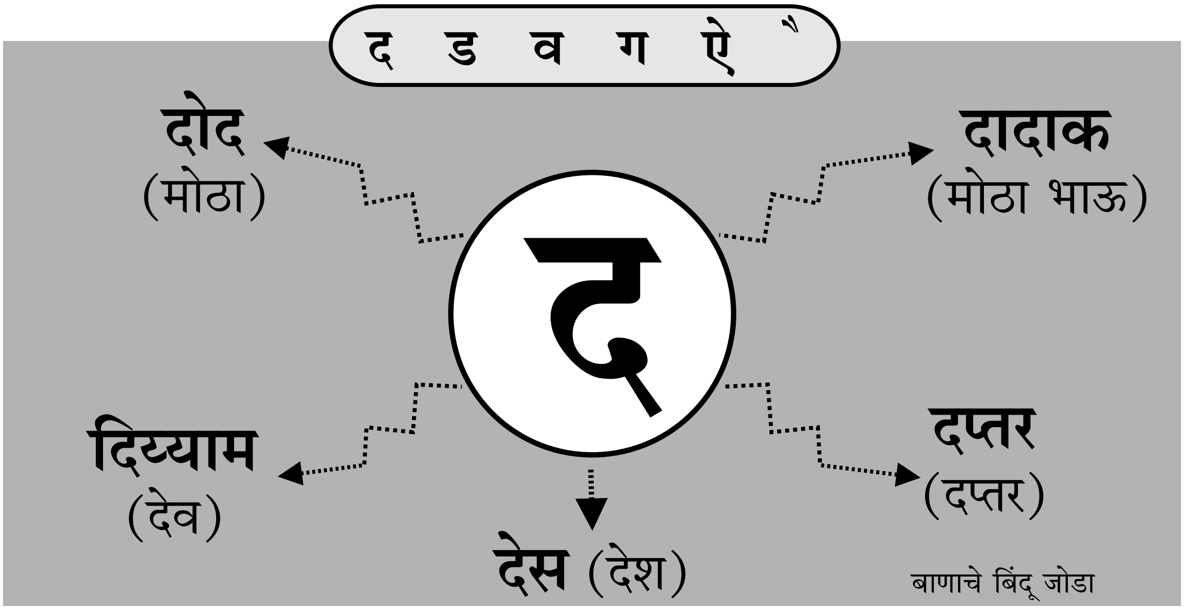

‘द’ अक्षर बघ. ‘द’ ला ◯ कर.

दोद : ईंदींग, ओकोदुंगपेक्षा दोद आण्डा.

(दोन, एकपेक्षा मोठा आहे.)

दिय्याम : आम दिय्यामुंग सातुम.

(आम्ही देवाला जातो.)

देस : भारत आने देस ऐंद.

(भारत माझा देश आहे.)

दादाक : इम्द आने दादाक ऐंनेन.

(हा माझा मोठा भाऊ आहे.)

दप्तर : आण दप्तर सुम्त शाळांग सातून.

(मी दप्तर घेऊन शाळेत जातो.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

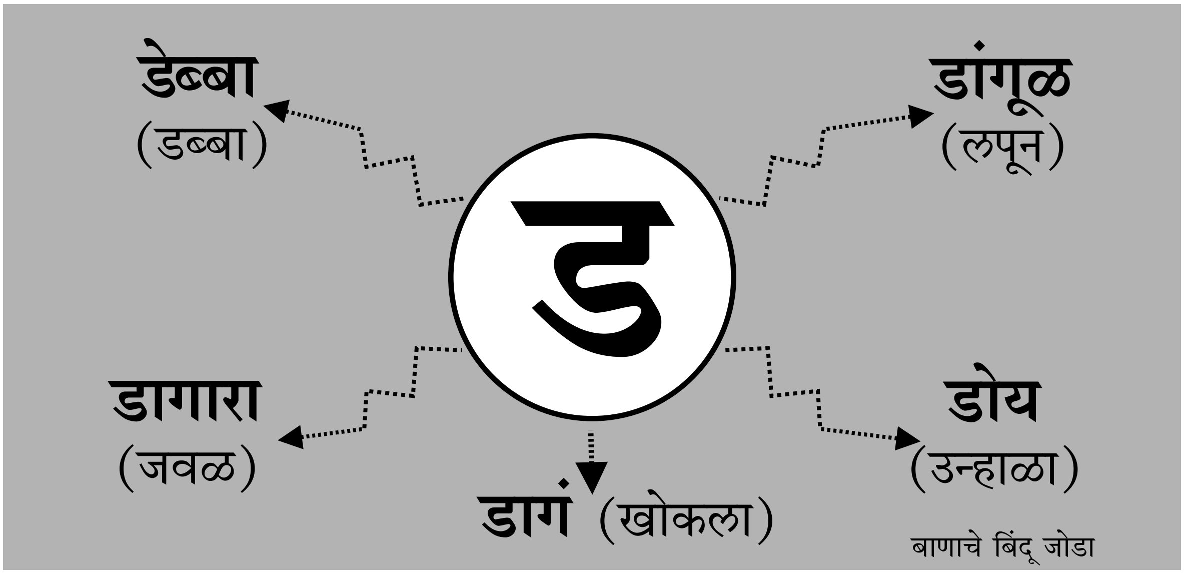

'ड' अक्षर बघ. 'ड' ला ◯ कर.

डेब्बा : इद् डेब्बात तांद आण्डा?
(या डब्ब्यात काय आहे?)

डागारा : डागाराय ऊर आण्डा.
(जवळच गाव आहे.)

डाग : आणूंग डागं ऐद्दीन.
(मला खोकला झालाय.)

डांगुळ : आतीन डांगुळ आण्डेन.
(तिथेच लपून होता.)

डाय : इद् डोयन मामाकने उरुंग सेरेंग.
(या उन्हाळ्यात मामाच्या गावाला जायचं.)

गिरव, लिही, म्हण.

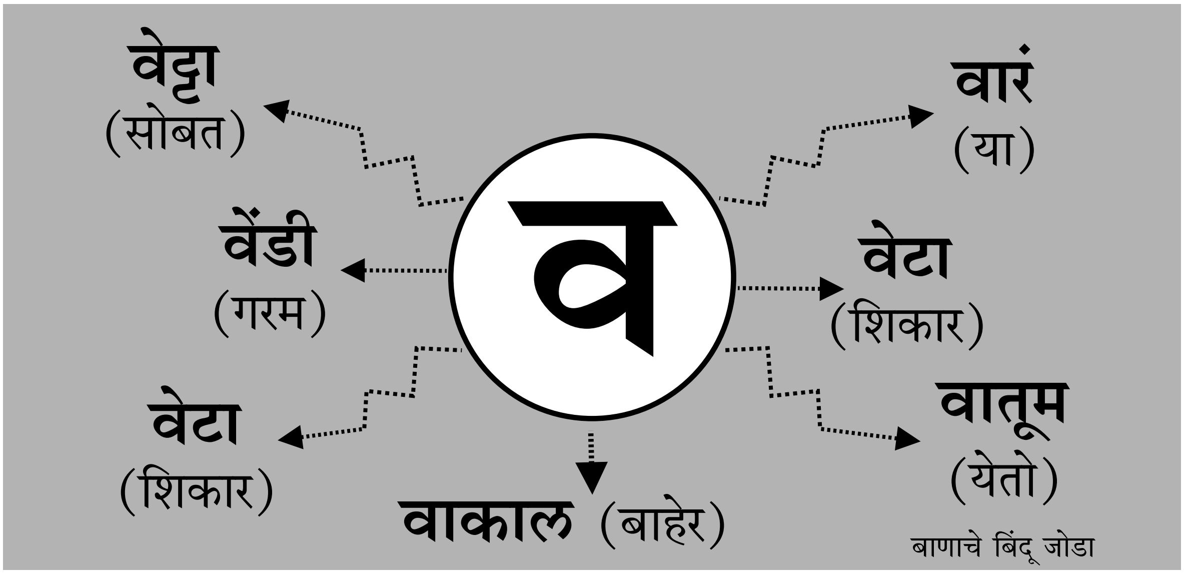

‘व’ अक्षर बघ. ‘व’ ला ◯ कर.

वारं : आमे ऊरुंग वारं.
(आमच्या गावाला या.)
वातूम : आन इन्ने ऊरुंग वात.
(मी तुझ्या गावाला येतो.)
वाकाल : आन वाकाल आण्डातून.
(मी बाहेर आहे.)
वेंडी : ईर वेंडी आण्डा.
(पाणी गरम आहे.)
वेटा : इंडेळ वेटा सेरेंग.
(आज शिकारीला जावू.)
वेट्टा : आन्ने वेट्टा वारं.
(माझ्या सोबत या.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

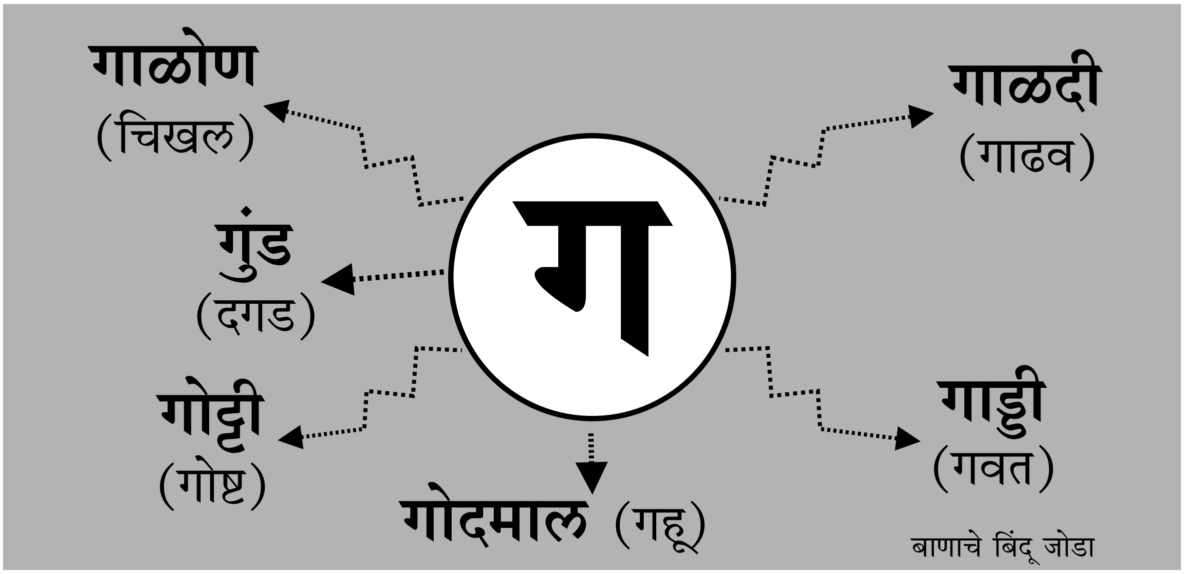

'ग' अक्षर बघ. 'ग' ला ◯ कर.

गुंड : इद्द्‌ गुंड ऐंद.
(हे दगड आहे.)

गाड्‌डी : गाड्‌डीने एल्लाकुल आण्डाव.
(गवताची घरं आहेत.)

गोदमाल : गोदमाल इपाटे आण्डाव.
(गव्हाची पोळी आहे.)

गोट्टी : ओको गोट्टी इड्‌डात.
(एक गोष्ट सांगतो.)

गाळदी : इम्द गाळदी आण्डाव.
(हा गाढव आहे.)

गाळोण : इत्तीन गाळोण आण्डा.
(इथे चिखल आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

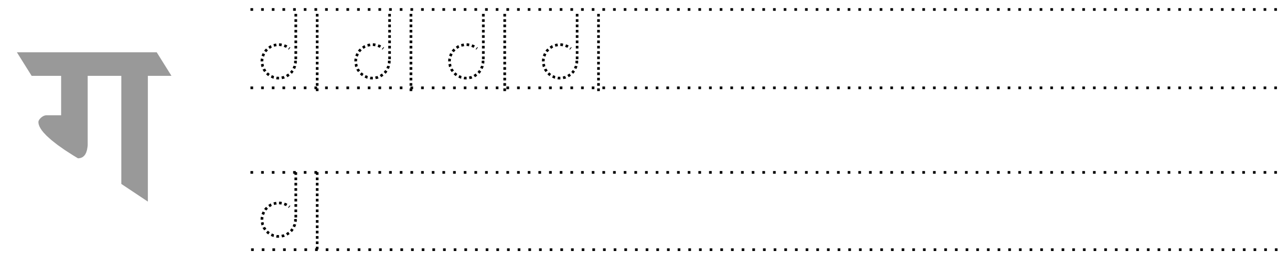

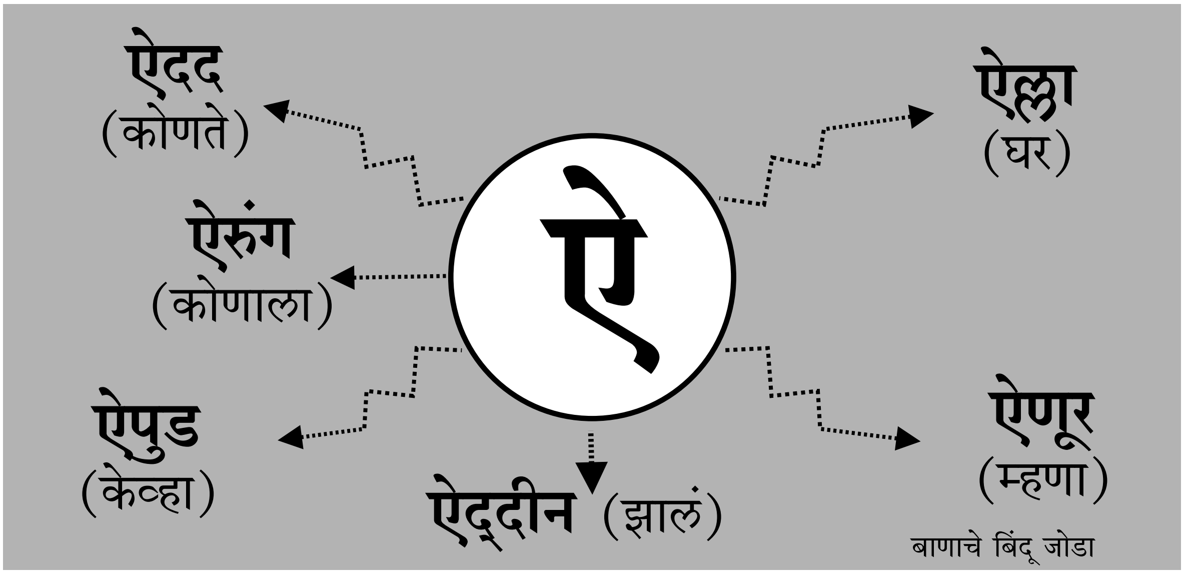

'ऐ' अक्षर बघ. 'ऐ' ला ◯ कर.

ऐद्द : ऐद्द उरुंग सातीव.
(कोणत्या गावी जातो.)
ऐपुड : ऐपुड सातीव?
(केव्हा जातोस?)
ऐद्दीन : लेपाकाद ऐद्दीन.
(लिहायचं झालं.)
ऐला : आन ऐलांग सातून.
(मी घरी जातो.)
ऐणुर : प्रार्थना ऐणुर.
(प्रार्थना म्हणा.)
ऐरुंग : ऐरुंग सियाकाद?
(कोणाला द्यायचं?)

गिरव, लिही, म्हण.

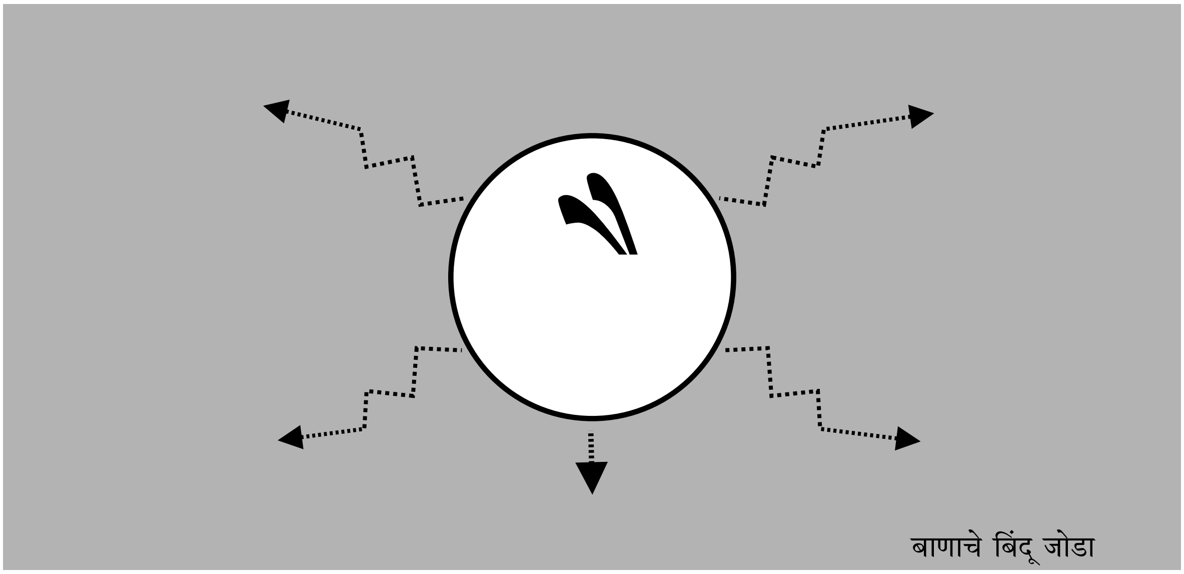

‘ ै ’ पहा. ‘ ै ’ ला ○ कर.

बैल

कैरी

म्हैस

सैनिक

गिरव, लिही, म्हण.

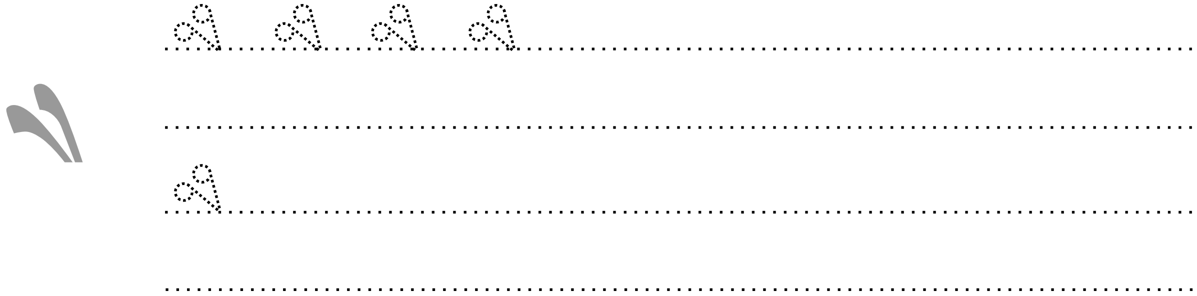

ध य फ ओ ज श ो

धेडा
(धडा)

ध

धळी
(साडीची किनार)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ध' अक्षर बघ. 'ध'ला ◯ कर.

धेडा : 'हेड्' पेयला धेडा आण्डा.

('बैल' पहिला धडा आहे.)

धळी : ओवोय धळी आण्डा.

(साडीची किनार सुंदर आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

य

येद्दीन (झाले / झाला)

येल (जमीन)

येलांग (कुठे)

यमुना (मुलीचे नाव)

येबाळ (कुणीकडून)

बाणाचे बिंदू जोडा

'य' अक्षर बघ. 'य' ला ◯ कर.

येद्दीन : आने अभ्यास येद्दीन.

(माझा अभ्यास झाला.)

येलांग : येलांग आळेंग?

(कुठे खेळू?)

येल : येल्त मांगात.

(जमिनीवर झोपतो.)

यमुना : यमुना आळ आण्डा.

(यमुना खेळते आहे.)

येबाळ : येबाळ शाळांग सेरेंग?

(कुणीकडून शाळेत जावू?)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

फणस
(फणस)

फळुल
(फळ)

फ

फुवूल
(फुले)

बाणाचे बिंदू जोडा

'फ' अक्षर बघ. 'फ' ला ◯ कर.

फळुल : फळुले बाग आण्डा.

(फळांचा बगीचा आहे.)

फणस : फणस ओकोद फळ आण्डा.

(फणस एक फळ आहे.)

फुवूल : फुवूलेत हार कार.

(फुलांचे हार करतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओ

ओकोद
(एक)

ओवोय
(चांगले)

ओरकीलूर
(ओळखा)

ओलूर
(पहा)

ओलेंग
(बघायला)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ओ' अक्षर बघ. 'ओ' ला ◯ कर.

ओकोद : ओकोद खेडयाक आण्डीन.

(एक वाघ होता.)

ओवोय : शाळा ओवोय आण्डाद.

(शाळा चांगली आहे.)

ओलूर : इद पुस्तोकुन ओलूर.

(ह्या पुस्तकाला बघा / पहा.)

ओरकीलूर : शब्दल ओरकीलुर बेरे.

(शब्द ओळखा पाहू.)

ओलेंग : शाळा ओलेंग च्यांड्र.

(शाळा पहायला / बघायला चला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

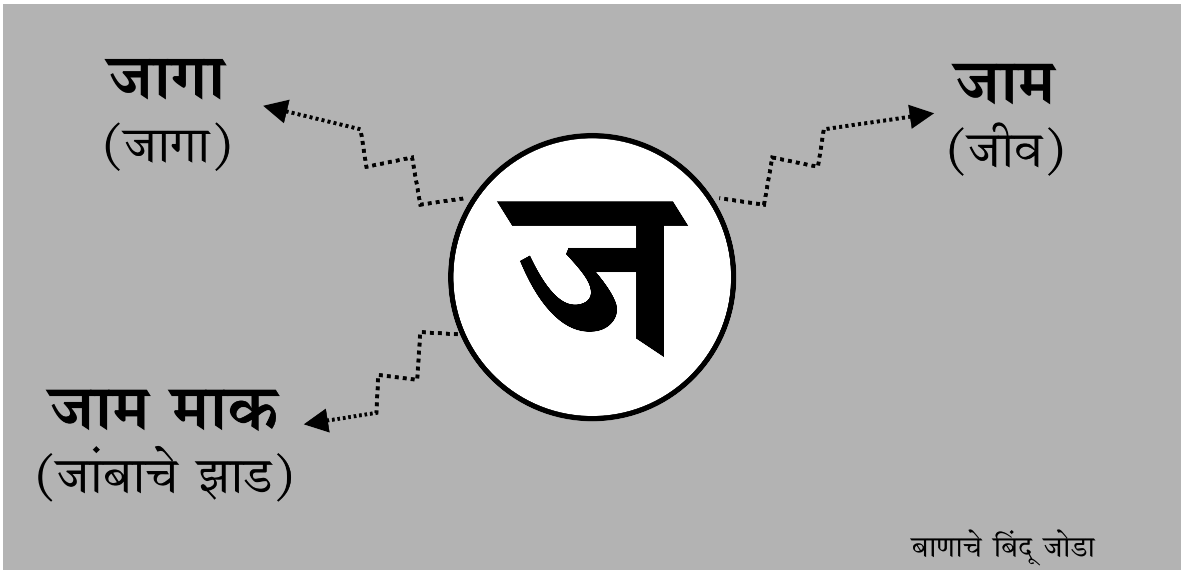

'ज' अक्षर बघ. 'ज' ला ◯ कर.

जाम माक : आमे एल्लात जाम माक आण्डा.

(आमच्या घरी जांबाचे झाड आहे.)

जाम : सजीवुंग जाम आनाद.

(सजीवांना जीव असतो.)

जागा : इद आन्ने जागा आण्डा.

(ही माझी जागा आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

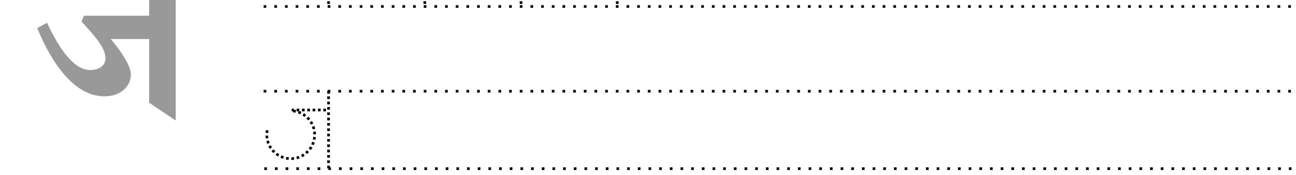

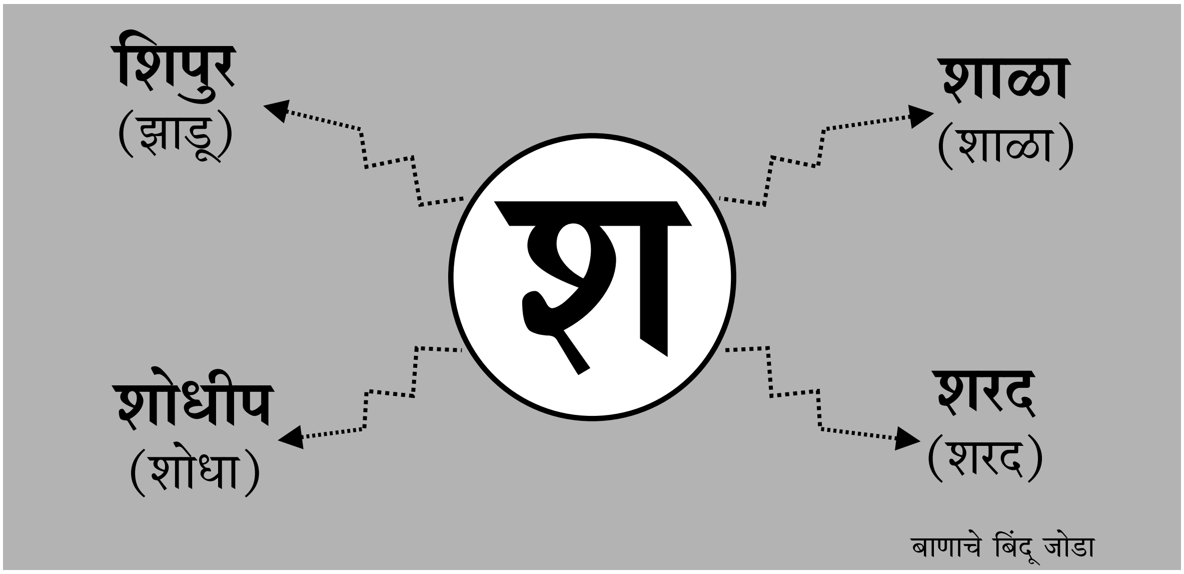

'श' अक्षर बघ. 'श' ला ◯ कर.

शिपुर : शिपुराळ आयकार.

(झाडुने झाडतात.)

शोधीप : 'श' शब्दान शोधीपूर.

('श' शब्दाला शोधा.)

शरद : शरद शाळात आण्डान.

(शरद शाळेत आहे.)

शाळा : आण्णे शाळा ओवोय आण्डा.

(माझी शाळा सुंदर आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

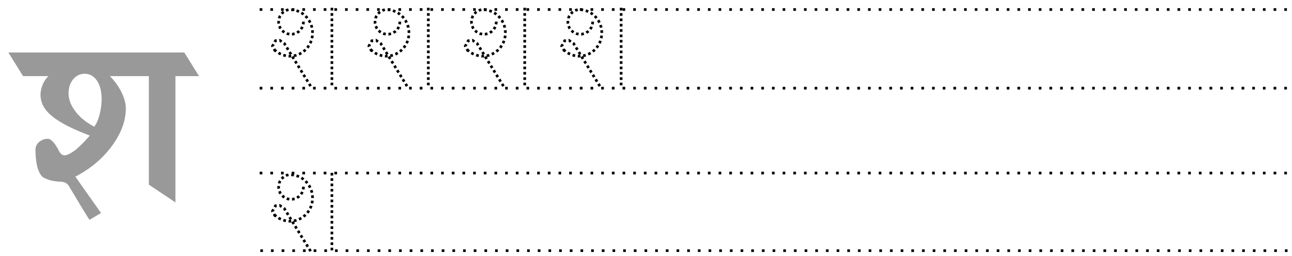

कोर
(कोंबडी)

पोत
(कोंबडा)

ो

कोल्हाक
(कोल्हा)

लोकोर
(लवकर)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ो ’ बघ. ‘ ो ’ ला ◯ कर.

पोत : आम्मे ऐल्लात दोद पोत आंडा.

(माझ्या घरी मोठा कोंबडा आहे.)

लोकोर : लोकोर शाळात च्यांडू.

(लवकर शाळेत चला).

कोल्हाक : कोल्हाक आळावीत आनाद.

(कोल्हा जंगलात राहतो.)

कोर : कोर साक्कुल सिय्याव.

(कोंबडी अंडी देते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ो

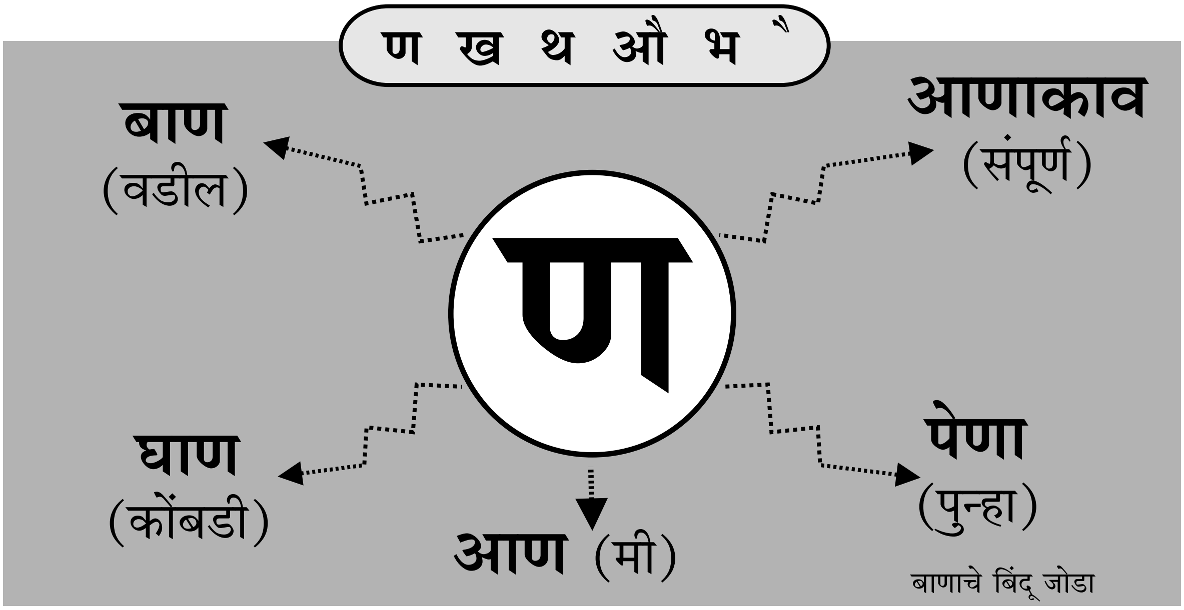

‘ण’ अक्षर बघ. ‘ण’ ला ◯ कर.

बाण : आन्ने बाण कास्तकार आंडान.
(माझे वडील शेतकरी आहेत.)

आणाकाव : आणाकाव पिट्टाल वाव.
(संपूर्ण पक्षी येतात.)

पेणा : पेणा पेणा लेपाकाद.
(पुन्हा पुन्हा लिहायचं.)

आण : आण इंड्डी वाचीपातून.
(मी आता वाचतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

ख

खेरेय (खरंच)

खेळ्याक (वाघ)

खोबरे नुने (खोबरेल तेल)

खेबोर (माहिती)

खामं (वास)

खिसा (खिसा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ◯ कर.

खेळ्याक : आन खेळ्याक ओलतान.
(मी वाघ बघितला.)

खामं : आणुंग खामं वा.
(मला वास येतो.)

खिसा : खिसात पैसाल इळदुन.
(खिशात पैसे ठेव.)

खोबरे नुने : तिरुंग खोबरे नुने लेपार.
(केसांना खोबरेल तेल लावतात.)

खेबोर : ताने खेबोर आण्डा?
(काय माहिती आहे?)

खेरेय : खेरेय ओलतीवा?
(खरंच पाहिलं का?)

गिरव, लिही, म्हण.

ख

थ

थांबील
(थांब)

थेंबुल
(थेंब)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘थ’ अक्षर बघ. ‘थ’ ला ◯ कर.

थांबील : उचुटे थांबील.
(जरासे थांबा.)

थेंबुल : इरने थेंबुल उठ्ठाव.
(पाण्याचे थेंब पडतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औ

बाणाचे बिंदू जोडा

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ○ कर.

कोलामीमध्ये ‘औ’पासूनचे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

भेजेल
(भजे)

भालीपेकाद
(निंदन)

भ

भेल्ली
(गुळ)

भारत
(देशाचे नाव)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘भ’ अक्षर बघ. ‘भ’ ला ◯ कर.

भेजेल : आंगाळी तानाट भेजेल कोता.

(बाजारातून भजे आणा.)

भेल्ली : भेल्लीने चहा काकुर.

(गुळाचा चहा करा.)

भालीपेकाद : वेगाळूतं भालीपेकाद.

(शेताला निंदायचं.)

भारत : भारत आन्ने देश आण्डा.

(भारत माझा देश आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

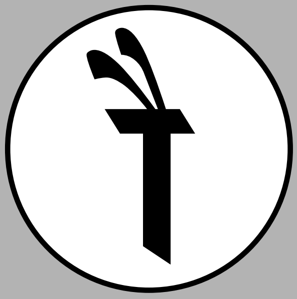

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ ौ ’ पहा. ‘ ौ’ ला ○ कर.

कोलामीमध्ये ‘ ौ ’पासूनचे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

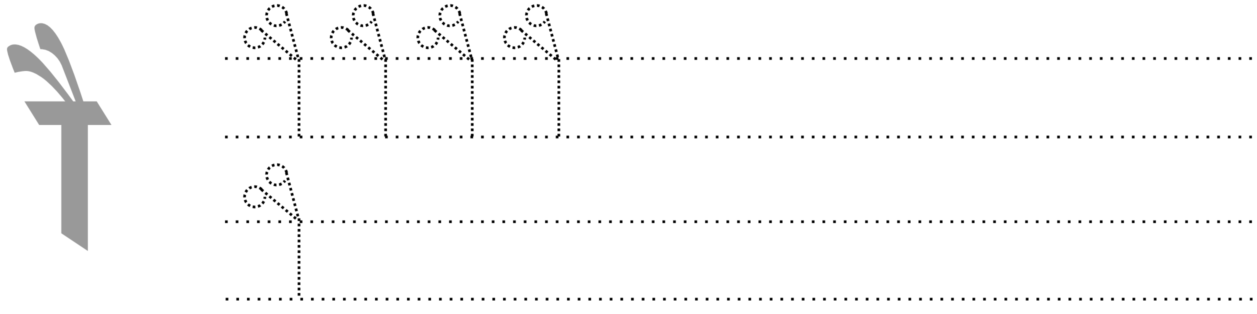

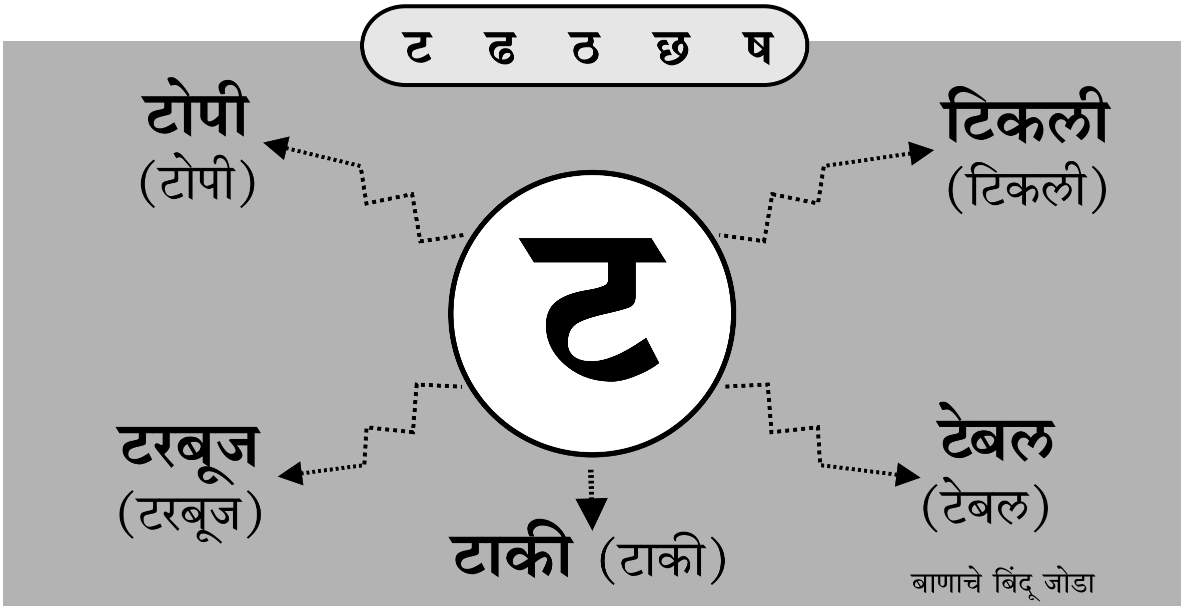

'ट' अक्षर बघ. 'ट' ला ◯ कर.

टोपी : इद् आने टोपी ऐंद्.

(ही माझी टोपी आहे.)

टरबूज : टरबूज तिऱ्रे आण्डा.

(टरबुज गोड आहे.)

टेबल : टेबल पोदे पुस्ताके इड्.

(टेबलावर पुस्तक ठेव.)

टिकली : टिकली कपारत लेपार.

(टिकली कपाळावर लावतात.)

टाकी : इद दूर ने टाकी आण्डा.

(ही पाण्याची टाकी आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

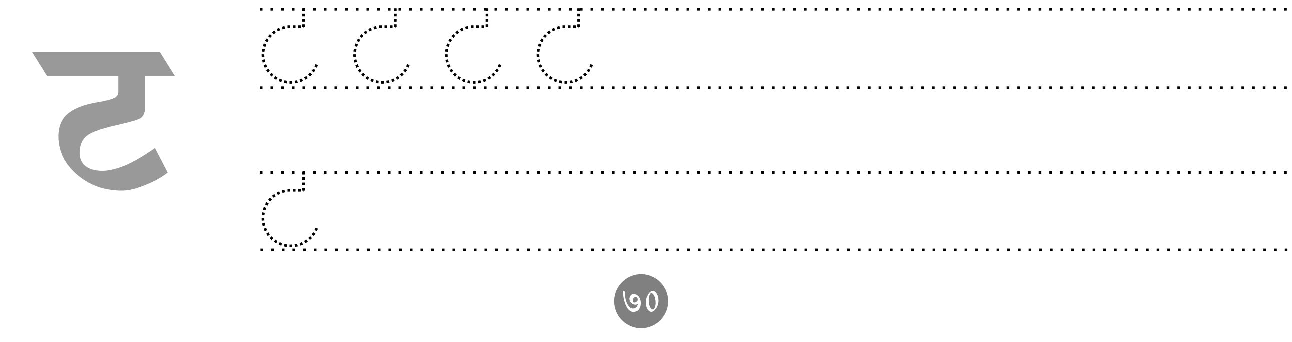

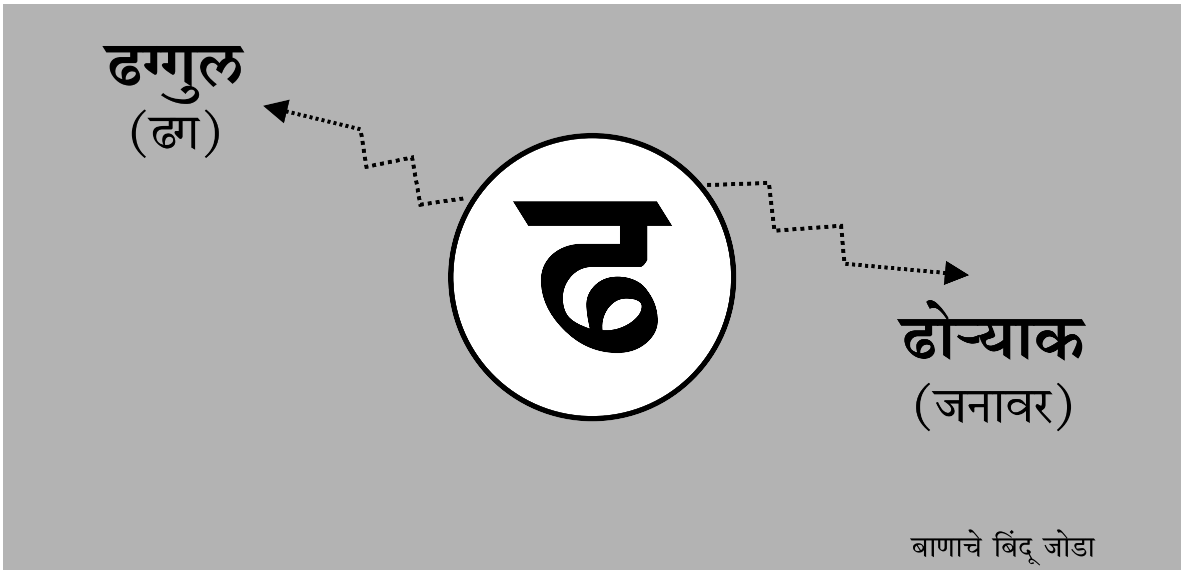

‘ढ’ अक्षर बघ. ‘ढ’ ला ◯ कर.

ढग्गुल : ढग्गुल वाणान कोव.

(ढग पाऊस आणतात.)

ढोऱ्याक : खेडयाक आळावीता ढोऱ्याक ऐंद.

(वाघ जंगलातील जनावर आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

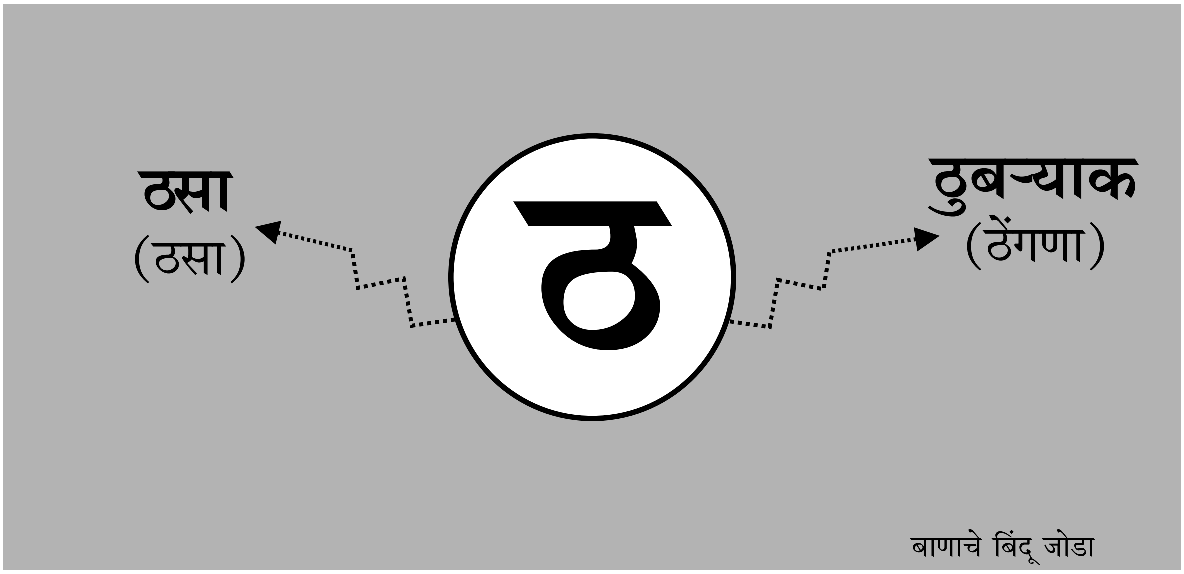

‘ठ’ अक्षर बघ. ‘ठ’ला ○ कर.

ठसा : कागोद पोदे ठसा लेप.

(कागदावर ठसा लावा.)

ठुबऱ्याक : ठुबऱ्याक मास आण्डेन.

(ठेंगणा माणूस होता.)

गिरव, लिही, म्हण.

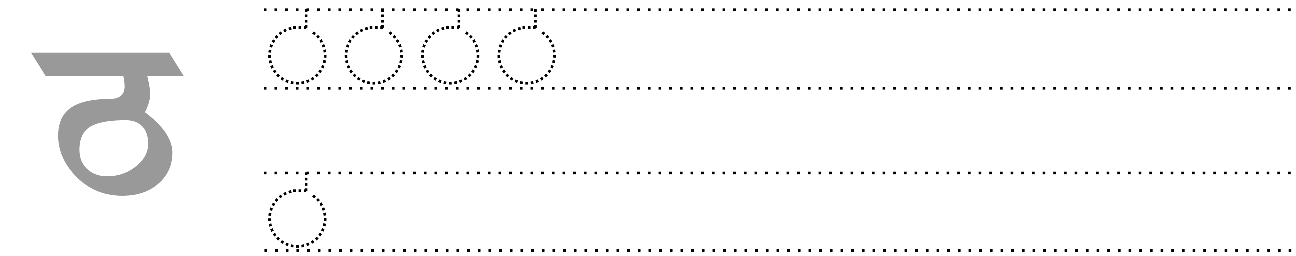

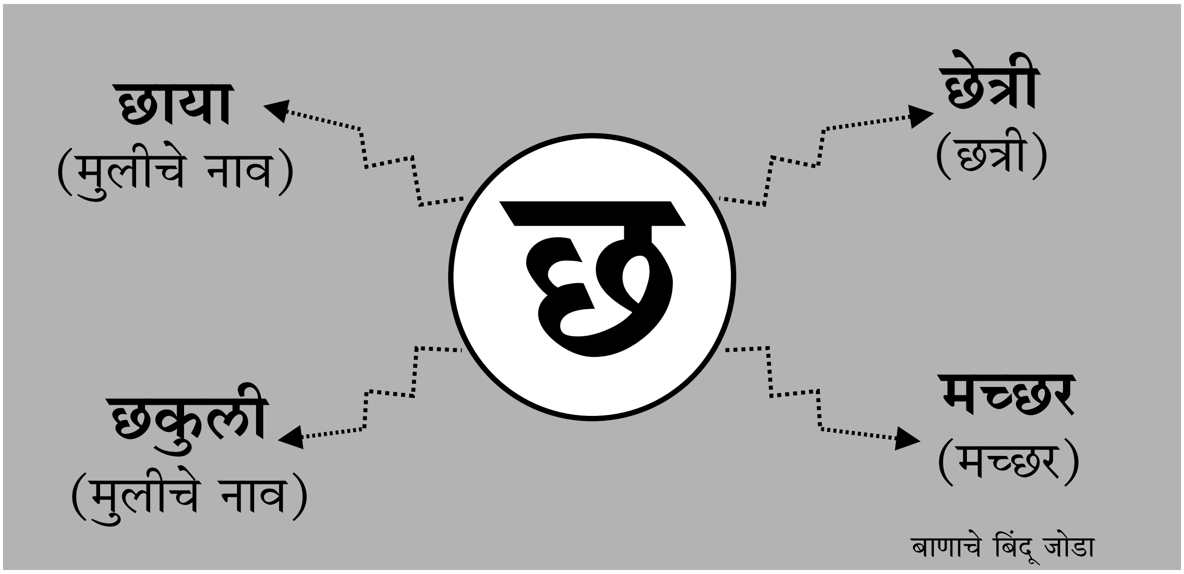

'छ' अक्षर बघ. 'छ' ला ○ कर.

छाया : छायाक खांडाक्तीना?
(छाया दिसली का?)

मच्छर : बेज्जा मच्छरशीर ऐद्‌देव
(खूप मच्छर झालेत.)

छेत्री : छेत्री कासे वाणा वाद्‌दा
(छत्री घेऊन जा. पाऊस येईल.)

छकुली : छकुलींग तानेद खांडाक्ती?
(छकुलीला काय दिसले?)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

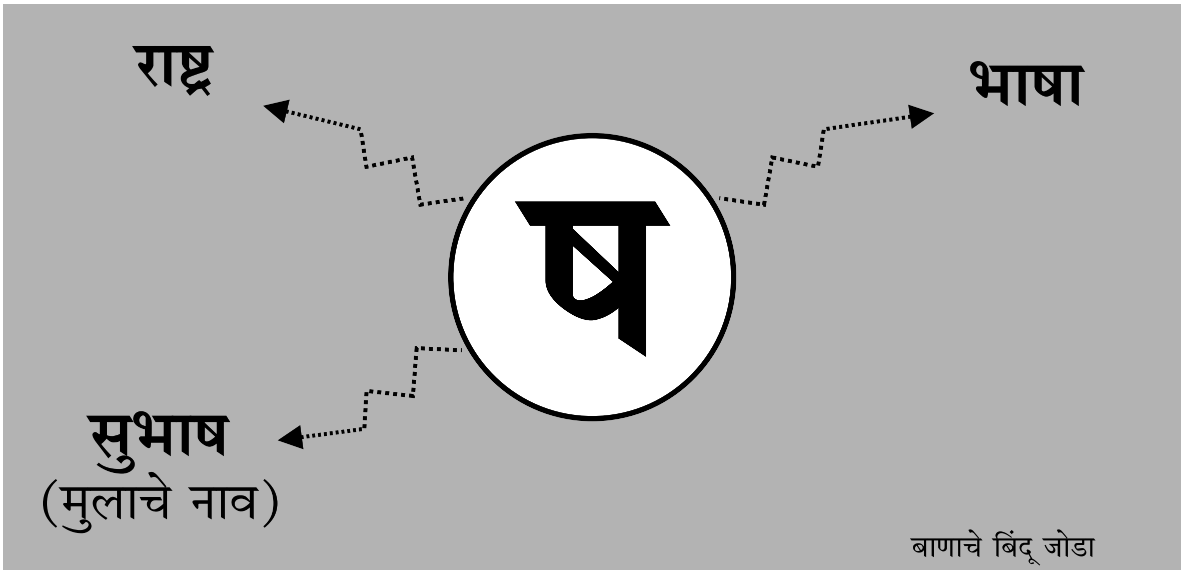

'ष' अक्षर बघ. 'ष' ला ○ कर.

भाषा : इन्ने भाषात इड्ड.

(तुझ्या भाषेत सांग.)

सुभाष : सुभाष मुड्त इड्ड.

(सुभाष बोलून दाखव.)

गिरव, लिही, म्हण.

ष

ष ष ष ष

ष

कविता गाणे

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम चम चम छडी

वितानाल (बीज)

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**
उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.
जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं
झुलता - झुलता
झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना!

१. इनुंग तुपोक आवडीलादा?

(तुला बंदुक आवडते का?)

२. इनुंग गाडी लोपेंग आवडीलादा?

(तुला गाडी चालवायला आवडेल का?)

३. इमान्त उद्देग आवडीलादा?

(विमानात बसायला आवडेल का?)

४. इनुंग भुलबाई आवडीलाद?

(तुला बाहुली आवडते?)

'आई, मला दे ना.' या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

१. ऐरेऐरे एल्लात गुर्राम आंडा?
(कोणाकोणाच्या घरी घोडा आहे?)
२. निर गुर्राम पोदे उद्तीरा?
(तुम्ही घोड्यावर बसलात का?)
३. गुर्रामने पाटा ऐणुर?
(घोड्याचे गाणे म्हणा?)

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे?

१. तांने चित्र आंडा?
(कशाचे चित्र आहे?)
२. चित्रात तानेद खांडकाद?
(चित्रात काय दिसते?)
३. इर्न काय्ये मांगाद?
(पाण्यात मासा झोपतो?)
४. इर्त ऐर-ऐर आणार?
(पाण्यात कोण कोण राहते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करायला लावा आणि मुलांना त्याचे वर्णन करायला सांगा.

चित्रात काय दिसते हे मुलांना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

गाडी आली.. गाडी आली

चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करायला लावा आणि मुलांना त्याचे वर्णन करायला सांगा.

चित्रावर आधारित प्रश्न विचारा.

जसे : तुला माहित असलेल्या फळांची नावे सांग?

तुमच्या घरी कोणते प्राणी आहेत?

फळं, प्राणी आणि गावांची / शहरांची नावे घेऊन गाडी आली गाडी आली हा खेळ वर्गात घ्यावा.

वेड कोकरु

१. इम्मे ऐल्लात मेकेल आंडाव?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)
२. मेंढ्याकेव आंडावा?
(मेंढ्या आहेत का?)
३. इम्मुंग आवरेव कोव्वेल आवडीलावा?
(तुम्हाला त्यांची पिल्लं आवडतात का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील
बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन
करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. इन्ने सोबत्याकेरेत पेड्ल इड्ड?
(तुझ्या मित्रांची नावे सांगा?)
२. निर ऐदाव आळ आळातीर?
(तुम्ही कोणते खेळ खेळता?)
३. निर आळावीत तीनातीरा?
(तुम्ही वनभोजन करता का?)
३. नीर आळावीत तिन्नेंग तानेद कातीर?
(तुम्ही वनभोजनमध्ये काय बनवता?)
४. नीर ऐंदाकाद- पाटाल पाळाकाद कातीरा?
(तुम्ही नाच-गाणे करता का?)

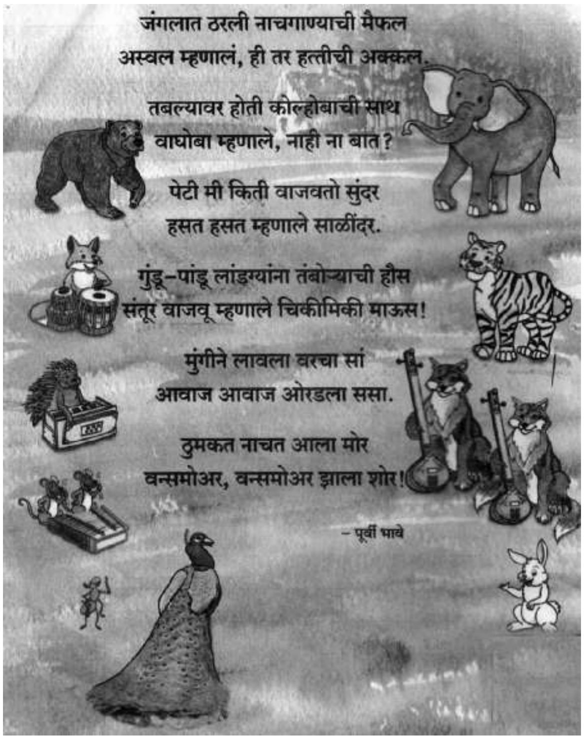

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी
यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे. 'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.

मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.

आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.
  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता- बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत
  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.

कार्यपुस्तिका

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

बोलीभाषा कोरकू

केवळ आदिवासी आश्रमशाळांमध्ये मर्यादित वितरणासाठी

मराठी

बालभारती

वर्ग पहिला

कार्यपुस्तिका - बोलीभाषा : कोरकू

बोलीभाषा अनुवाद प्रकल्प,
आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

अनुवाद प्रकल्प समिती

अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी

आयुक्त, आदिवासी संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

कार्यगट : अनिल धांडे, संतुलाल धांडे, सुरेश पटेल,
अग्निलाल मावस्कर, रविंद्र बेलसरे

कार्यपुस्तिका : लेखन - अनिल धांडे, संतुलाल धांडे,

रविंद्र बेलसरे

चित्र : दिपक संकपाळ

मांडणी : मिलिंद जोशी, मंगला घरडे, मेघा चवले

संकल्पना व संयोजन : मितानीन फाउंडेशन, पुणे

कार्यपुस्तिका समजून घेतांना...

आवाहन

महाराष्ट्राच्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या आणि आश्रमशाळेत शिकणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या आदिवासी मुला-मुलींसाठी पहिलीच्या बालभारती मराठीच्या पाठ्यपुस्तकाचा त्या त्या बोलीभाषेत अनुवाद करण्याचा उपक्रम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत राबवण्यात आला आहे. बोलीभाषेत अनुवाद केलेल्या पाठ्यपुस्तकाचा शिक्षकांनी कसा वापर करावा याबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी आश्रमशाळेतील शिक्षकांनीच प्रायोगिक तत्त्वावर (आणि खासगी वितरणासाठी) या कार्यपुस्तिका तयार केल्या आहेत. यात इतर शिक्षकांकडूनही अधिक सुधारणा, दुरुस्त्या, वर्गशिक्षणाच्या नव्या कल्पना अपेक्षित आहेत. अशा सूचनांचे आम्ही सहर्ष स्वागत करतो.
विभिन्न बोलीभाषा बोलणाऱ्या आदिवासी मुला-मुलींचा मराठी भाषेशी मैत्रीचा सांधा जुळावा आणि त्यांचे मराठीमधील पुढील शिक्षण सुगम व्हावे म्हणून हा प्रयत्न. हा प्रयत्न अधिक प्रशस्त आणि प्रभावी व्हावा यासाठी आवाहन.

अनुवाद प्रकल्प समिती
अध्यक्ष : डॉ. किरण कुलकर्णी
आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे.

कार्यपुस्तिका तयार करताना काही प्रमुख बाबींवर अधिक जोर देण्यात आला. त्या पुढीलप्रमाणे. शिक्षकांनी कार्यपुस्तिका सुरू करण्यापूर्वी या बाबी अवश्य लक्षात घ्याव्यात.

☞ बोलीभाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची समज रुजविणे हा कार्यपुस्तिकेचा मुख्य उद्देश.

☞ कार्यपुस्तिका, ४ भागात विभागली आहे. १) चित्रकथा २) अक्षर ओळख ३) कविता व गाणी ४) कथा-वाचन पाठ.

☞ 'माझे पान' आणि 'वाचन व लेखनपूर्व तयारी' यावर विशेष भर आहे.

☞ 'अक्षर-ओळख' ही भाषा आत्मसात करण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची असते. अक्षरांकडून शब्दांकडे नेणे, अक्षरांचे दृढीकरण करणे व त्यानंतर त्या अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दांचा वाक्यात उपयोग करून सराव करून घेणे, आणि याद्वारे वाचन व लेखन प्रक्रिया पुढे नेणे. यासाठी

बोलीभाषेतील शब्दांची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ अक्षर-ओळख, त्यातून शब्द पाहणे, शब्द ऐकणे, शब्द बोलणे, शब्द वाचणे, शब्द लिहिणे, अर्थ समजणे, शब्द अन् वस्तू, याचा संबंध जोडणे तसे शब्द-वाक्य यातून कल्पना उमजणे या सर्व प्रक्रियांसाठी बोलीभाषेची मदत घेण्यात आली आहे.

☞ आपल्या भाषेत बोलण्याचे, चर्चा करण्याची, तसेच प्रश्न विचारण्याची मोकळिक विद्यार्थ्यांना मराठीशी सलगी करण्यात मदत करेल.

☞ चित्रकथा बघून वाचण्याची, त्यावर चर्चा करण्याची, आपल्या गावातील, पाड्या किंवा टोल्यावरील स्थितीशी तुलना आणि सारखेपणा शोधण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. उदा. चित्रामधील खेळ आणि मुल आपल्या घरी खेळत असलेले खेळ, यांच्या संबंधातून 'खेळ' ही कल्पना स्पष्ट होईल.

☞ चित्रांचे बारकाईने निरीक्षण करणे, बघितलेल्या, ऐकलेल्या गोष्टींची चित्रं, रेखाटन जसे असतील तसे उतरविणे व त्यावर गटात चर्चा करणे. (सुरुवातीला बोलीभाषेत अशा चर्चा होतील.) अशी संधी विद्यार्थ्यांना मिळावी. याद्वारे ते बोलते होतील.

☞ कविता, गाणी, कथा यातील शब्दांच्या गंमती किंवा शब्द-जोडीतील ठेका, 'ध्वनी' मधली विविधता या सर्वांचा विद्यार्थ्यांना अनुभव घेता यावा अशी संधी देणे.
उदा. निजल-रूजल, भिंगरी-झिंगळी, लोठ्ठेबाबा-पोटेबाबा.

☞ प्राणी, पशु-पक्षी यांचे ध्वनी काढण्यास तसेच त्यांची घरटी तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे. याद्वारे त्यांचे वर्ग शिक्षणात समायोजन लवकर होऊ शकेल.

☞ अक्षर-शब्द-वस्तु याचा संबंध दृढ करण्यासाठी विविध कृती, जसे, सावली-झाडाची, हाताची, डोक्याची, शाळा परिसरातील वस्तु इ. याचा संबंध विद्यार्थ्यांना लावू द्यावा.

☞ अक्षरांचा वळणदारपणा बघण्यापेक्षा अक्षराची आकृती अन् त्याचा शब्द-संबंध अधिक बघावा.

☞ घरी, गावात, पाड्यांवर, टोल्यांवर बघितलेल्या वस्तु किंवा चित्र यांना बोलीभाषेतून बोलण्याला अन् लिहिण्याला प्रोत्साहित करावं.

☞ प्रश्न विचारायला संधी देणे तसेच बोलीभाषेत का होईना व्यक्त होण्यास प्रोत्साहित करावे, विद्यार्थ्यांचेच गट पाडून, त्यांना परस्परांना प्रश्न विचारून उत्तर देण्याचा खेळ वर्गात घेणे.

जन्मापासून ते शाळेत पहिल्या वर्गात दाखल होईपर्यंत आश्रमशाळेतील मुला-मुलींच्या कानावर, त्यांच्या अनुभवात त्यांची बोलीभाषाच असते. शाळेत आल्याबरोबर लगेच त्यांचे 'मराठी'मधून शिक्षण सुरू होते. आदिवासी मुला-मुलींच्या एकूण शिक्षण-प्रक्रियेतील हा मोठा धक्का असतो. यामुळे कदाचित त्यांचे सर्व पुढील शिक्षण प्रभावित होऊ शकते. बोलीभाषेकडून मराठी शिक्षणाकडची वाट सुगम अन् खेळकर व्हावी म्हणून ही कार्यपुस्तिका. अर्थात आश्रमशाळांमधील शिक्षकांनी परिस्थिती अन् गरजेनुसार ही कार्यपुस्तिका उपयोगात आणावी. यात काही बदल किंवा भर टाकावयाची असेल तर त्याबद्दल जरूर कळवावे.

●

इयाँ पन्ना (माझे पान)

(शिक्षकांसाठी)

- **प्राण्यांच्या चित्रावर बोट ठेवून मोठ्या आवाजात त्यांची नावं सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांना शक्य त्या प्राण्याचे वर्णन करायला सांगून त्या प्राण्याचे आवाज काढायला सांगा.**
- **गटातून अशी कृती घेता येऊ शकते.**
- **चित्रात नसलेले पण विद्यार्थ्यांच्या ओळखीचे प्राणी कोणते?**

हे विचारून, त्या प्राण्याचे खाद्य, आवाज, त्याचं पिल्लू याबाबत विचारा.

आपे गावाणा डो मेरा साजरीगा चिनाऊरोंगो जनवरकू रा डो जुमू घाले (तुमच्या गावातील आणि परिसरातील ओळखीच्या जनावरांचे आवाज आणि नावे सांगा)

उदा. शिळी (बकरी), कोंबा (कोंबडा), सिम (कोंबडी), पूची (उंदीर), बिंज (साप), किडींज (विंचू), काटकोम (खेकडा), कोल्या (कोल्हा), बाना (अस्वल)

विद्यार्थ्यांना यावरून बोलतं करा.

फुटूटालानगा आपे टूनी जानकूके डोके? (चित्रातील कुठले प्राणी तुम्ही बघितले आहेत?)

बोटोटे फुटूनाऊर घाले

(चित्रांमध्ये बोटांनी निर्देश करावा.)

आपे गावेन, उरामेरान, गाडा

(तुमच्या गावात, पाड्यावर, घरानजिक, नदी)

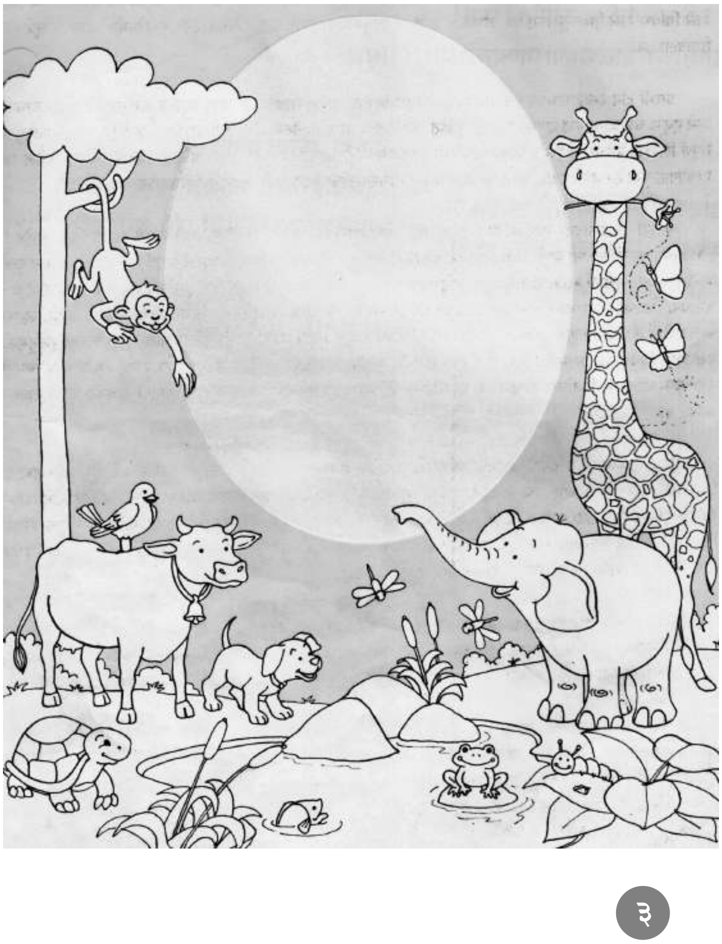

शिळी (बकरी)
काटकोम (खेकडा)
कबुतर (कबुतर)
मुंगी (मुंगी)
काव्या (कावळा)
कोंबा (कोंबडा)
डुकर (डुक्कर)
कापीसेल्ला (पाल)
पूची (उंदीर)
सिम (कोंबडी)
बाना (अस्वल)
बिबट (बिबट्या)
कोल्या (कोल्हा)
बिंज (साप)
कीडींज (विंचू)
चिडी (चिमणी)

चित्र कथा

इयाँ हूंजू (माझे खेळ)

फूटू डोगे, फुटून चुच-चुच डुगूबा डि घाले? चित्र बघ, चित्रात काय काय दिसते ते सांग?

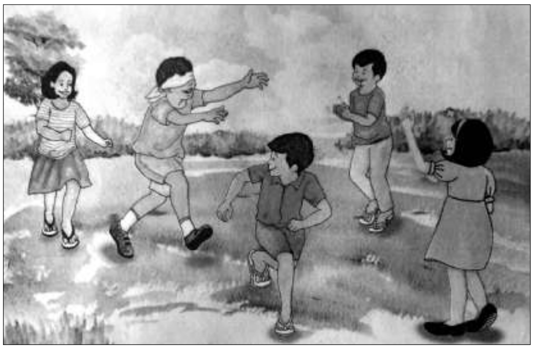

चित्र क्र. १ **आंधळी कोशीबीर**

१. कातड्याकू चूफार लाकेन होय?

(मुले काय करीत आहेत?)

२. चित्रात मुली किती आहेत?

(फुटून चोटो ताराईकू होय?)

३. चित्रात मुले किती आहेत?

(फुटून चोटो पोऱ्याकू होय?)

चित्र क्र.२ **ठिकऱ्या ठिकऱ्या** (लगोरी)

१. कातड्याकू टूनी हुंजू हुंजू लाक्केन?

(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)

२. फुटून चूज-चूज डुगू लाकेन?

(चित्रात काय काय दिसत आहे?)

चित्र क्र. ३ **कॅरम**

१. कातड्याकू टूनी ख्याल-ख्याल लाक्केन? कॅरम डोके की चुज?

(कॅरम कसा खेळतात? किती जण खेळतात?)

३. राटा गुटी के राणी मेंनबा.

(लाल गोटीस राणी म्हणतात.)

चित्र क्र. ४ सापसिडी

१. फुटून चूज-चुज डुगूबा डि घाले?

(चित्रांत काय काय दिसत आहे?)

चित्र - ४ सापसिडी

१. फुटून चुज डूगु लाक्केन. डि घाले.

(चित्राचे निरीक्षण करा व खेळाचे वर्णन करा.)

मन्हा रोमतेह (माझे खेळ)

(शिक्षकांसाठी)

- विद्यार्थी गावी अन् शाळेत काय खेळतात?

हे विचारून त्यांना खेळांची नावं आणि त्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करा. खेळ, जसे - लंगडी, टिक्कर बिल्ला, भस्सम कंचे, चौरस किंवा चौआष्टा इ.

इतर खेळाचं नावं - क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, गिल्ली-दांडू, सुरकाडी, खूपसणी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, बुद्धीबळ इ.

- वैयक्तिक खेळ : (एकट्याने खेळावयाचे) आणि
  सामुहिक खेळ : (चमूने खेळावयाचे) यातील फरक सोदाहरण सांगा.

ईयाँ दोसो (माझे मित्र)

फुटू डोगे, आयोमे. आपे दोसो बारेनं माहिति घाले.

(चित्र बघ, ऐक, तुझ्या मित्राविषयी माहिती सांग.)

१. इयाँ घोनेच का दोसोकू होय.

(माझे खूप सारे मित्र आहेत.)

चित्र १

१. फूटून चोटो पोऱ्याकू होय?

(चित्रात किती मुले आहेत?)

२. फुटून चोटो सिंज होय?

(चित्रात किती झाडे आहेत?)

३. फुटून चोटो टराईकू होय?

(चित्रात किती मुली आहेत?)

चित्र २

१. फुटून चोटो चिडीयाँ पंखोरकू डुगूबा?

(चित्रात किती पक्षी दिसतात?)

२. पोऱ्या चुच उठा लाक्केन होय?

(मुलगा काय पकडत आहे)

३. टुने रेंगो फुलो होय?

(कोणत्या रंगाची फुले आहेत?)

ईयाँ दोसो (माझे मित्र)

(शिक्षकांसाठी प्रस्तावित उपक्रम)

- पाठ शिकविताना विचारा.
- विद्यार्थ्यांनो, तुमचे इतर मित्र कोण?
- जे बोलत नाहीत, सगळेच जवळ येत नाहीत. पण आसपास राहतात, आपल्याला आनंद देतात. असे कोण? - कुत्रा, मांजर, गाय, वासरू, चिमणी, पोपट, कबुतर, फुलपाखरू.
- **प्राण्यांची नावं -** (श्रेणीनुसार) - तोंडी वदवून द्या. जसे,

- सरपटणारे, उडणारे, शेपटी असणारे, बिळात राहणारे, पाण्यात राहणारे, पाळीव (घरचे, पाड्यावरचे), जंगलात राहणारे.

- प्राण्यांची नावं, बोलीभाषा, मराठी आणि शक्य तिथे इंग्रजीमधून, चित्र दाखवून मुलांकडून वदवून घ्या.
- श्रेणीनुसार किमान एका प्राण्याचे तोंडी वर्णन करायला सांगा. प्राण्यांचे आवाज गटाकडून काढून घ्या.
- गटांमध्ये विभागून, भेंड्या, अंताक्षरी किंवा सांगा कोण? असे खेळ घेता येऊ शकतात.

माझे कुटुंब

चित्र परिचय (मुलांना चित्र वाचायला सांगा.)
बोली भाषेत विचारा?

या चित्राचे निरीक्षण करायला सांगून, विद्यार्थ्यांना वर्णन करू द्यावे.

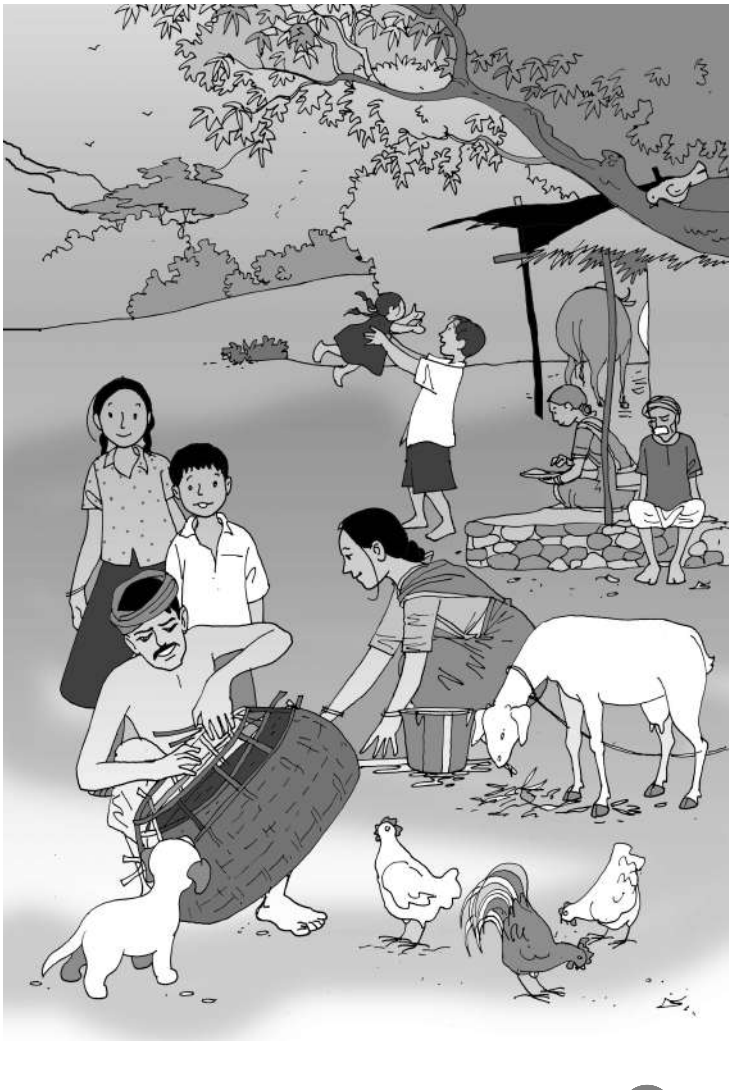

१. फुटून जे जे होय?
(चित्रात कोण कोण आहेत?)
२. टुनी चिजो टाका?
(कुठल्या वस्तू आहेत?)
३. जे जेलाटान मांडी लाक्केन?
(कोण कुणाशी बोलत आहे?)
४. तराई चुच पुराके?
(मुलीने काय पूर्ण केले?)
५. तराई बाटे टोणेनेच?
(मुलीचे बाबा कुठे आहेत?)
६. फुटून सानी (डुकरीमाय) आजा टाका-कू की चुज?
(चित्रात आजी-आजोबा आहेत का?)
७. डाई-बाई फुटून डुगूबा की चुज)
(दादा-ताई चित्रात दिसतात काय?)
८. पोऱ्याकू चुच चोफार लाक्केन?
(मुले काय करीत आहेत?)
९. पोऱ्याकू टुनी ख्याल ख्याल लाक्केन?
(मुले कोणता खेळ खेळत आहेत?)
१०. पोऱ्याकू टीन चुच होय?
(मुलाच्या हातात काय आहे?)
११. बागीचान जे सुबान केन होय?
(बागेत कोण बसले आहेत?)
१२. आजा डो डुकरीमाय टुंगान सुबानकेन होय?
(आजी-आजोबा कुठे बसले आहेत?)
१३. टराई चुच घाले लाक्केन होय?
(मुलगी काय सांगत आहे?)

झोपाळा गेला उडून

(बोली भाषेत विचारा.)

१. फुटून चुज डूगुबा?
(चित्रात काय दिसते?)
२. डेडडाकु चोटो होय?
(बेडूक किती आहेत?)
३. डेडडा चुफीर लावकेन?
(बेडूक काय करत आहे?)
४. बगल्याके डोटेन टूंगान ओलेन?
(बगळ्याला पाहून बेडूक कुठे गेले?)
५. डेडडाकु टोनेन झूरी टोलकेन?
(बेडकांनी कशाला झोका बांधला?)

(शिक्षकांसाठी)
-याच धर्तीवर विद्यार्थ्यांना
'कबुतरं उडून गेलीत' ही कथा सांगावी.
(शिकारी - जाळं - दाणे-
कबुतरांचे अडकणे आणि एकी करून
सर्वांनी जाळं घेऊन उडून जाणे.)

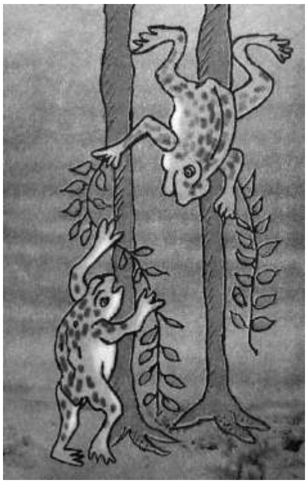
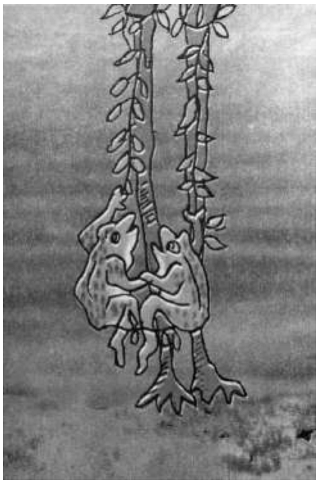
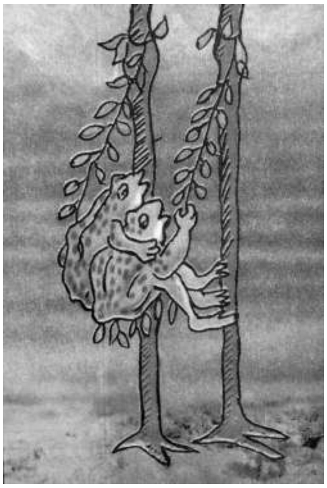

माझी शाळा

(बोली भाषेत विचारा.)

१. आमा स्कूलगा जुमू चुज होय?

(तुझ्या शाळेचे नाव काय?)

२. आमेन स्कूलेन हाजेन आंटी आरी हेजेबा?

(तुला शाळेत यायला आवडते का?)

३. फूटूटालान स्कूलेन टूनी हुंजू चालूकेन?

(चित्रातील शाळेत कोणते खेळ सुरू आहेत?)

४. आमा स्कूला बारेन मांडी घाले?

(तुझ्या शाळेची माहिती सांग?)

१. कातड्याकू चुकाट लाक्केन?

(मुलं काय करत आहेत?)

२. डिकू बाई चूज इडू लाकेन?

(त्यांच्या बाई काय शिकवत आहेत?)

३. दिवालालेन चुज-चुज टाका?

(भिंतीवर काय काय आहे?)

४. चोहो टाराई पोऱ्याकू सुबनकेन होय?

(किती मुलं-मुली बसलेली आहेत?)

५. वाई टिन (टूंडी) चुजा किताब होय?

(बाईंच्या हातात कुठले पुस्तक आहे?)

चित्र क्र. १

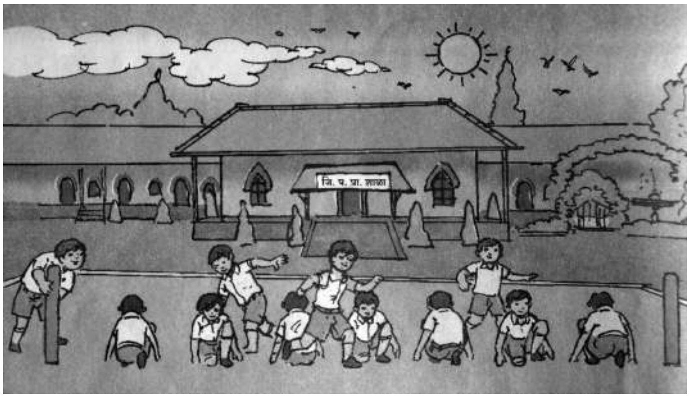

चित्र क्र. २

गंमत शोध

१. फुटून चुज डुगू लकिन?
(चित्रामध्ये काय दिसते?)

२. चुज चुकार लकिन? (चुक्कार लाक्केन)
(कोण कोण काय करत आहे?)

३. फुटू टालान ओनेय चुज डुगू लाक्केन?
(चित्रामध्ये नविन काय दिसते?)

४. फुटू टालान टूनी टूनी जनवारकू टाकाकू?
(चित्रामध्ये कोणकोणते प्राणी आहेत?)

५. आपेन मालूम रोंगो जानवरकू जीमू घालो?
(तुम्हाला माहिती असलेल्या प्राण्यांची नावे सांगा)

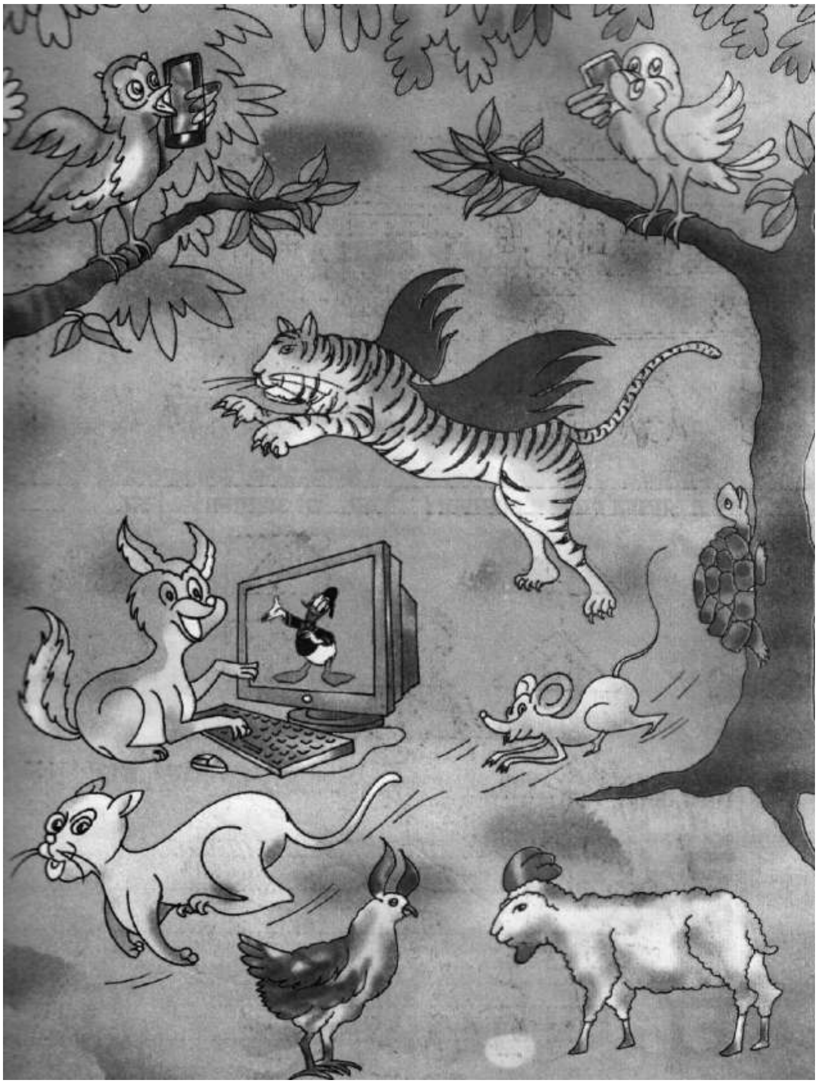

कुत्रा मांजर काय बोलतात

१. फुटून चुज डुगूबा?
(चित्रात काय दिसते?)
२. जे जे डुगूबा?
(कोण कोण दिसते?)
३. आपे उरान टिचकेनेच की चुज?
(तुमच्या घरात आहेत का?)
४. सिटा डो मिनू आपासीन चुज मांडी लाक्केन होगा?
(कुत्रा मांजर एकमेकांशी काय बोलत असतील?)
५. डिकू जे गेला ख्यालबा?
(ते कोणासोबत खेळत आहेत?)
६. डिकू रोंजो हाकोटे घाले?
(त्यांचे आवाज काढून दाखवा?)

चित्रात किती पिल्लं आहेत?
- **विद्यार्थ्यांना मोजून वर्णन करायला सांगा.**
- **विद्यार्थ्यांनी अजून इतर कुणाची पिल्लं बघितली आहेत. ते विचारा.**
- **चित्राचे बारकाईने निरीक्षण करून बोलायला सांगा.**

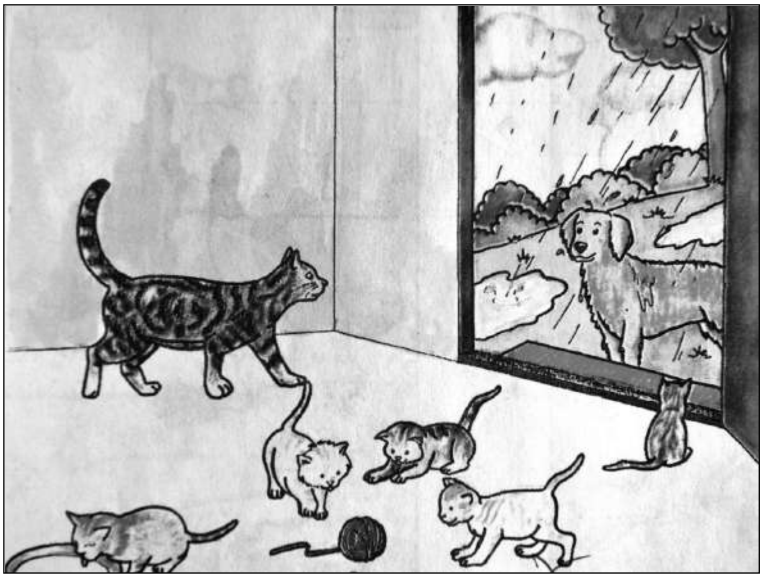

मांजराची गंमत

१. चोटो फुटू होय?
(किती चित्रे आहेत?)
२. पेला फुटून चुज डुगू लकिन?
(पहिल्या चित्रात काय दिसते?)
३. डिकू आपासोन चूज मांडी लकिन?
(ते एकमेकांशी काय बोलतात?)
४. डिकू चुज ससा लकिन?
(ते काय घेत आहेत?)
५. दुसरा फुटू चुज डुगू लकिन?
(दुसऱ्या चित्रात काय दिसते?)
६. डिजेन जे डुगू लकिन?
(तिला कोण दिसतं?)
७. डज चुफाट लकिन?
(ती काय करते?)
८. डिज जे टाऊनएन साळूब लकिन?
(ती कोणा मागे धावते?)
९. चुज डान?
(काय होतं?)
१०. डिजेन पूजी हाटाऊबाकी चुज?
(तिला उंदीर सापडतो का?)

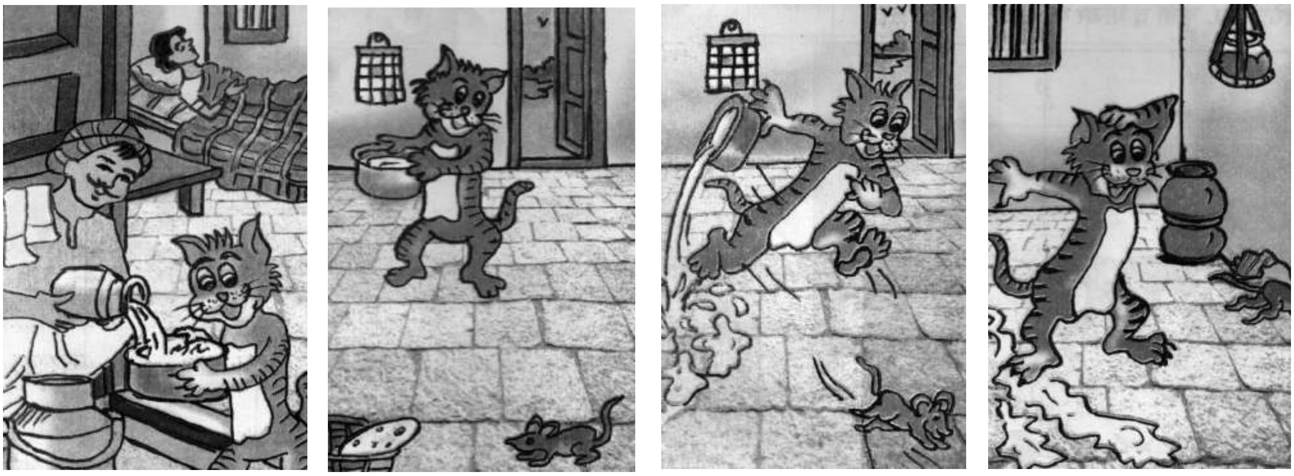

हाटी (बाजार)

१. आपे गावेन हाटी सुबानका की चुज?
(तुझ्या गावाला बाजार भरतो का?)
२. टूनी हिन हाटी सुबानबा?
(कोणत्या दिवशी बाजार भरतो?)
३. आम हाटीन सेनेबा की चुज?
(तू बाजारात जातो का?)
४. आम जे गेला हाटीन सेनेबा?
(कोणा सोबत बाजारात जातो?)
५. हाटीन चूज-चूज थाळबा?
(बाजारात काय काय असतं?)
६. आयेन हाटीन चूज आरीका घाईबा?
(तुला बाजारात काय आवडतं?)
७. आम हाटीटेन चूज आसीबा?
(तू बाजारातून काय मागतो?)
८. हाटीन चोटो कोरकू खाळू थाळबा?
(बाजारात किती गर्दी असते?)

हा तुमच्या गावाचा बाजार. विद्यार्थ्यांना चित्राचे वर्णन करून स्वत: कुटुंबासह बाजार करीत असल्याची कल्पना रंगवायला सांगा. (गटामध्ये ही कृती होऊ शकते.)

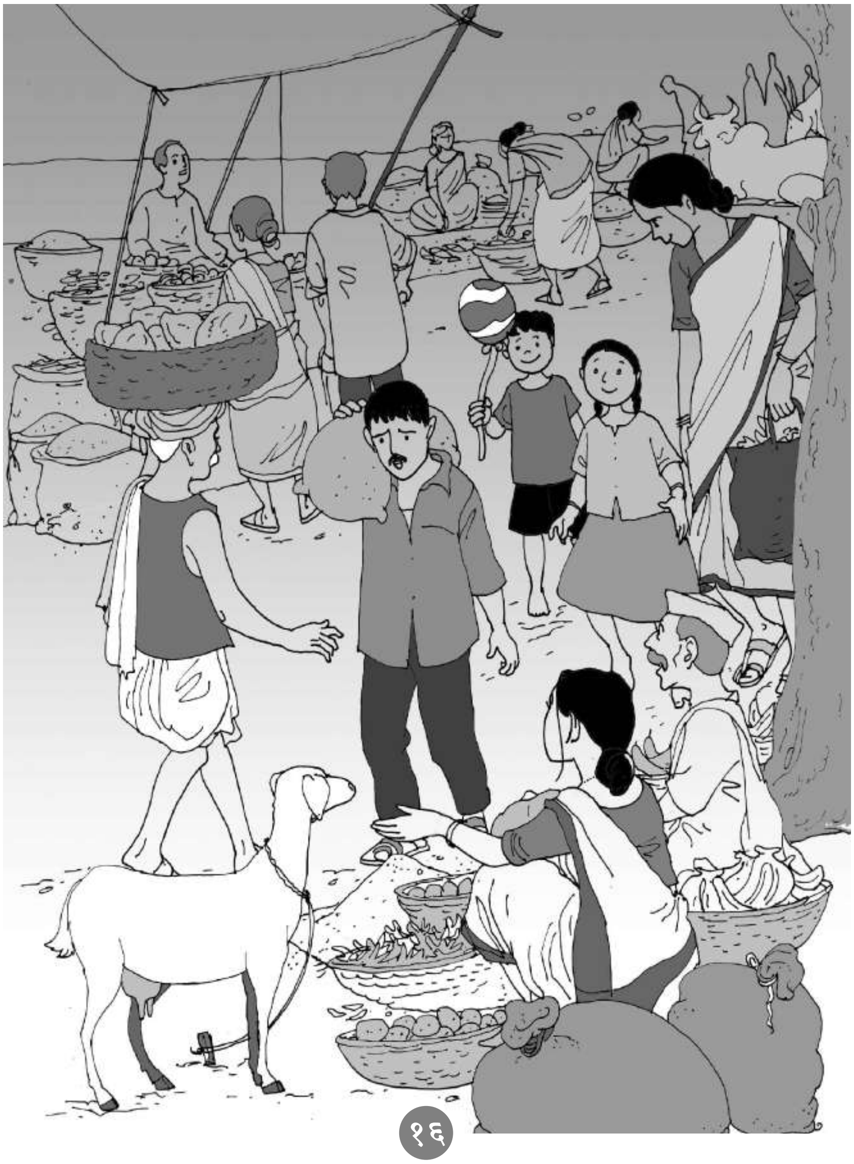

जत्रा

१. आपे गावेन जत्रा सुबानबा की चूज?
(तुमच्या गावात जत्रा भरते का?)
२. टूनी गोमेजा जत्रा सुबनबा?
(कोणत्या देवाची जत्रा भरते?)
३. जत्रा चोला सुबनबा?
(केव्हा जत्रा भरते?)
४. जत्रान टूनी-टूनी दुकान?
(जत्रेतील दुकानांची नावे सांगा?)
५. जत्रान हिंदळी आरी हाजेबा की चूज?
(जत्रेत फिरायला आवडते का?)
६. रईझुलान सुबानबा की चूज?
(पाळण्यात बसतो का?)
७. जत्रान जे-जे हिंदळी सेनेबा?
(जत्रेत कोण कोण फिरायला जातं?)
८. जत्रान आरी हेजे लाक्केन डा की चूज?
(जत्रेत गंमत येते का?)

तुमच्या गावातील जत्रा अशी असते का? विद्यार्थ्यांना या चित्रात स्वत:ला ठेवून कल्पना रंगवायला सांगा. (गटांमध्ये ही कृती होऊ शकते.)

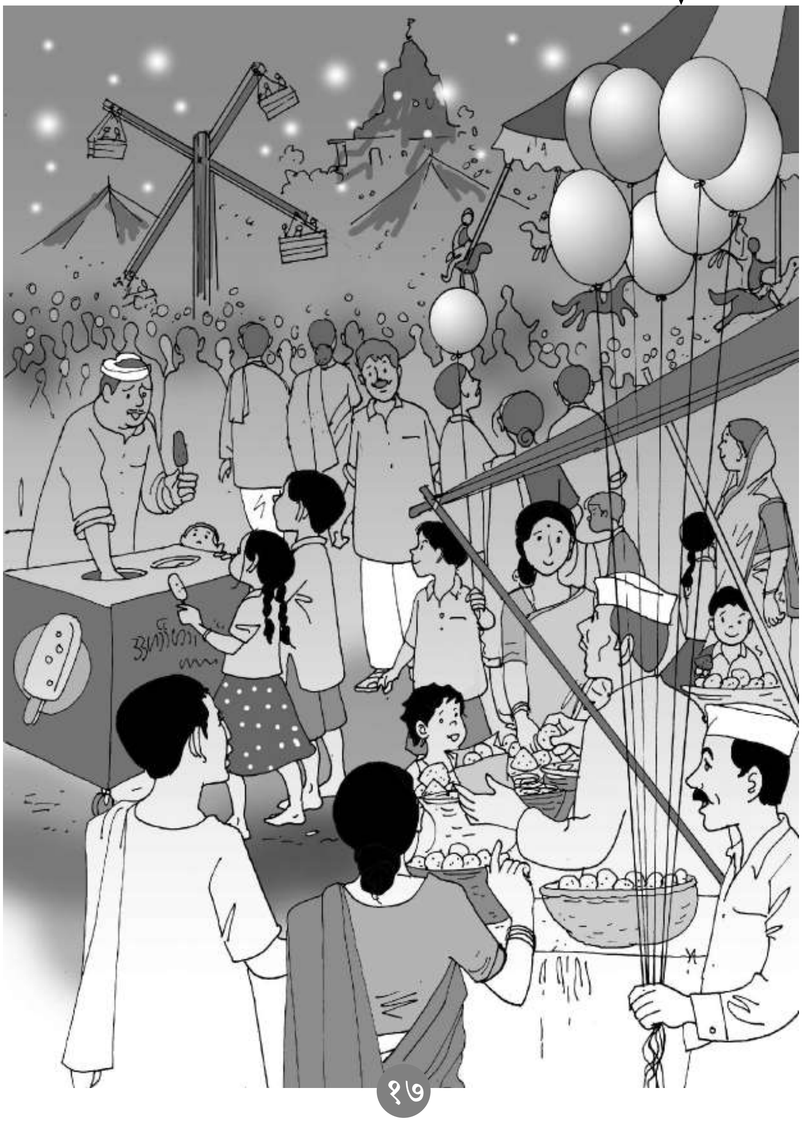

वाचन पूर्व
व
लेखनपूर्व तयारी

जुळी एंडाय (जोड्या जुळव)

जोड्या जुळव. (शिक्षकांसाठी)

◆ प्रत्यक्ष कृती. मी आणि माझी सावली.

◆ उन्हात उभे राहिल्यावर आपल्या मागे, पुढे, आजुबाजुला काय पडते? विद्यार्थ्यांना कृती करू द्या. बोलीभाषेतील 'सावली'चा समानार्थी शब्द असल्यास तो वापरावा.

◆ विद्यार्थ्यांना एकमेकांच्या सावल्यांची जोडी जुळवायला सांगा.

◆ परिसरातील वस्तु (झाड, खांब, इमारत इ.) आणि त्यांच्या सावल्या यांचा तोंडी निर्देश करावा. विद्यार्थ्यांकडून तो मोठ्या आवाजात करवून घ्यावा.

◆ सराव घट्ट करावा. लहान-मोठी होणारी सावली विद्यार्थ्यांना अनुभवू द्या.

अशाप्रकारे सराव घ्या.

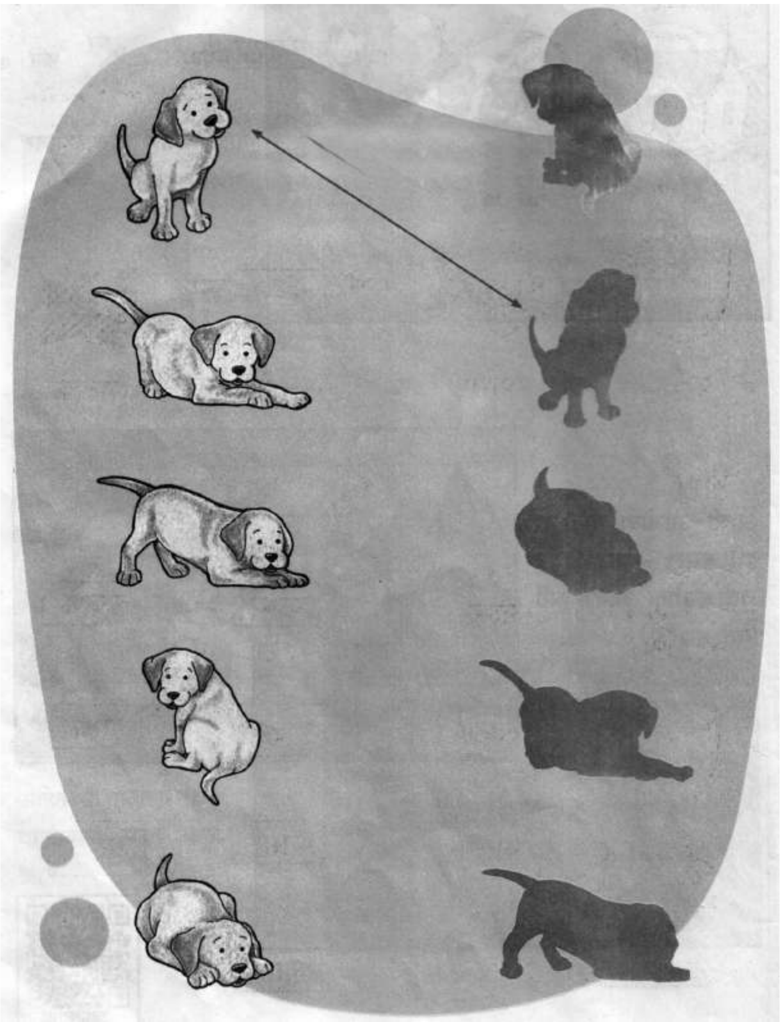

जुळी एंडाय (जोड्या जुळव)

चित्र बघ. नाव सांग. नाव दाखव. जोड्या लाव.

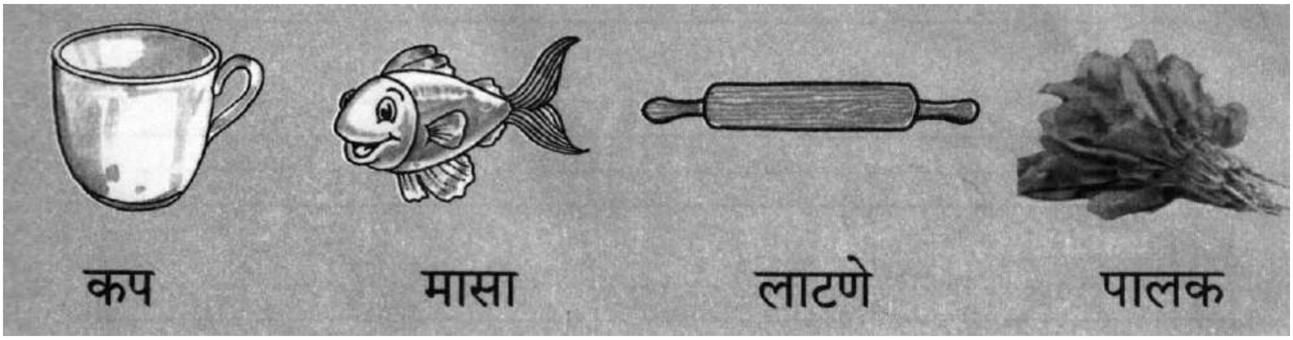

कप	मासा	लाटणे	पालक
कोपो	**काकू**	**बेलना**	**पालगा आरा**
	पाण्यात राहतो	उपयोग	आंबट चूका **(आंबाडी आरा)**
त्याच्यासोबत	**डान थाळबा**	पोळ्या लाटायला	मेथी **(मेथी)**
बशी	त्याच्या सोबत	पोळपाट	
वाटी	कासव **(काटोम)**	सांडशी	
ताटली	खेकडा **(खाटकोम)**	झारा	
ताट	बेडूक **(डेडडा)**	तावा	
	मगर **(मगर)**	उलथणी	

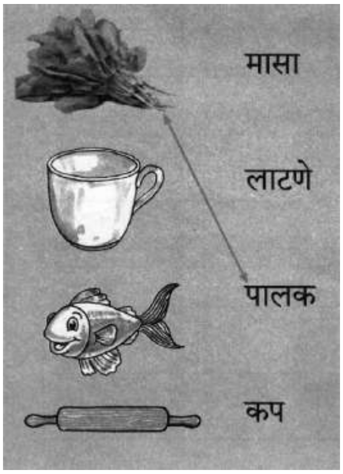

जोड्या जुळवा

कप	**बेलन**
पालक	**कोपो**
मासा	**पालक**
लाटणे	**काकू**

गिरव

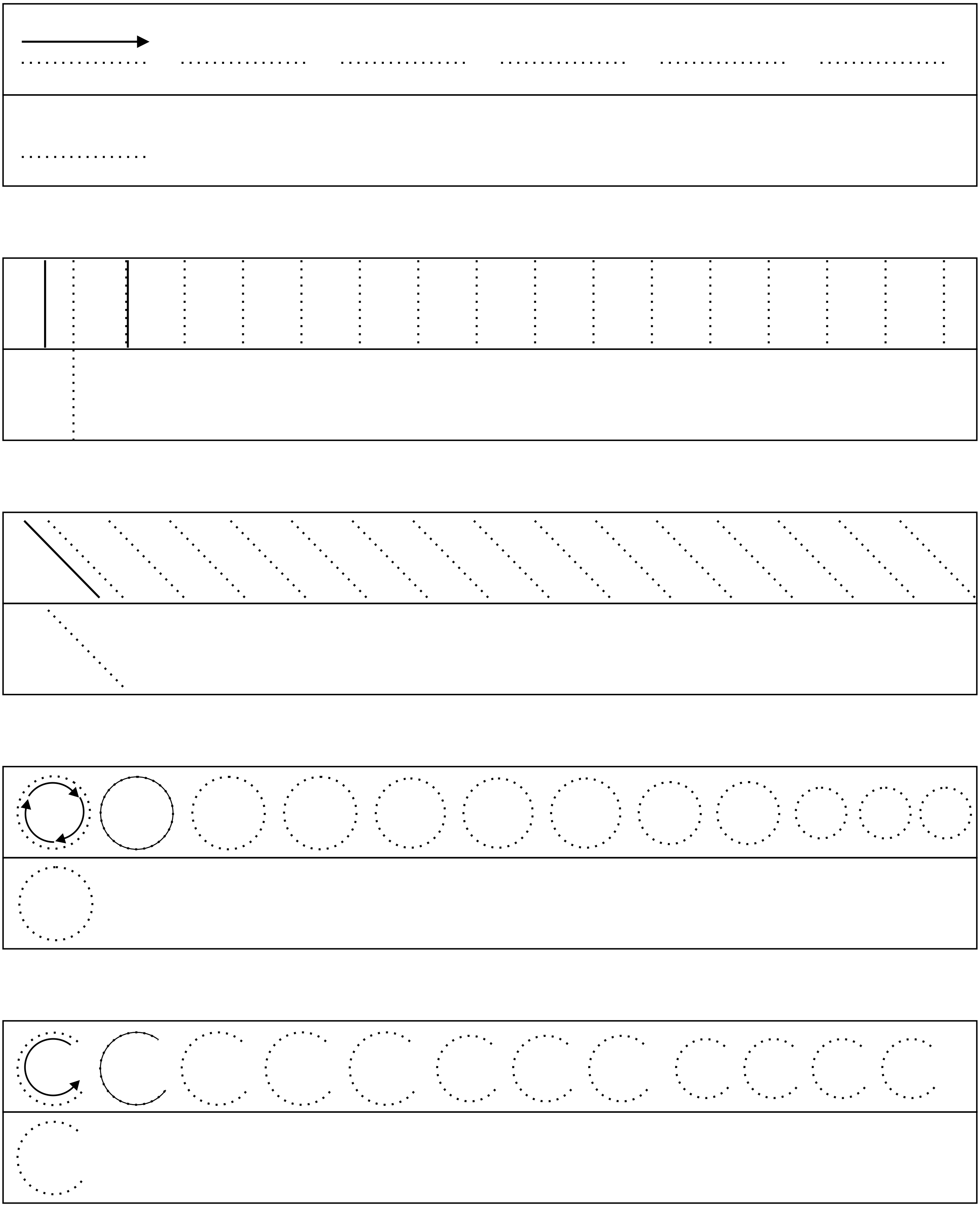

गिरव

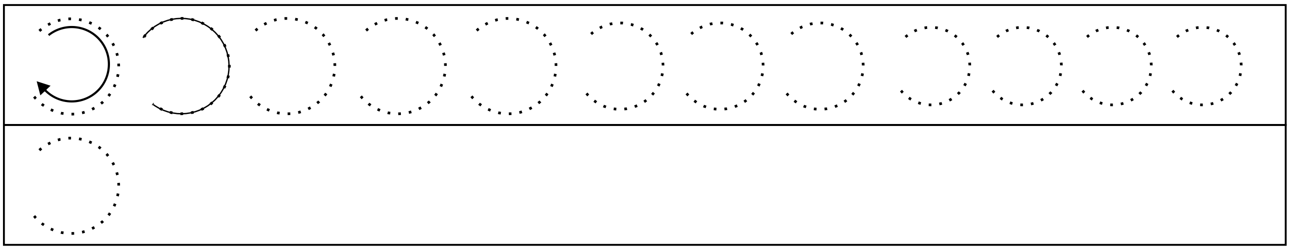

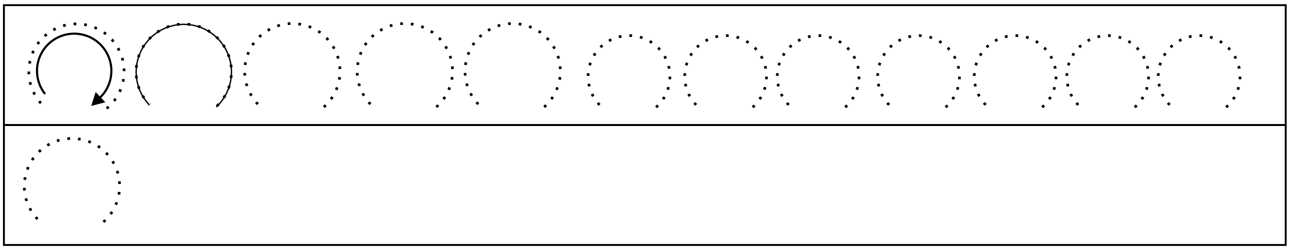

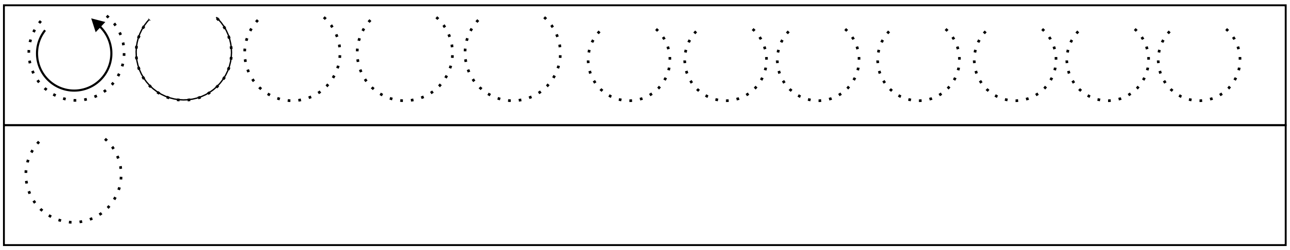

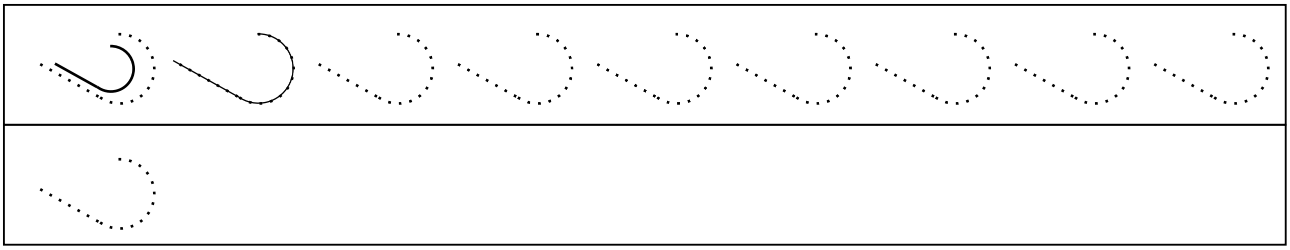

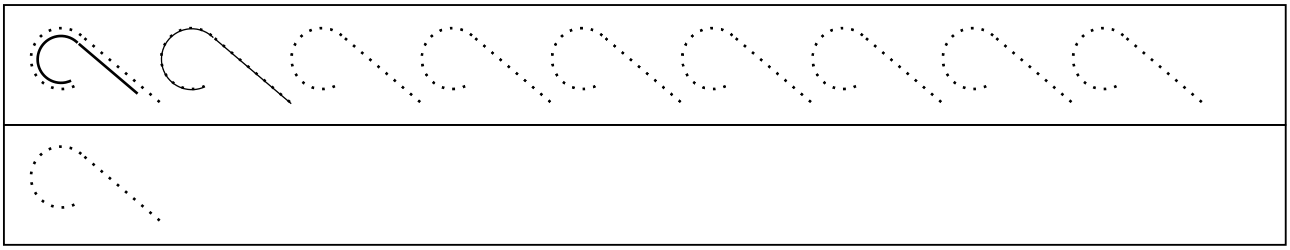

अक्षरओळख

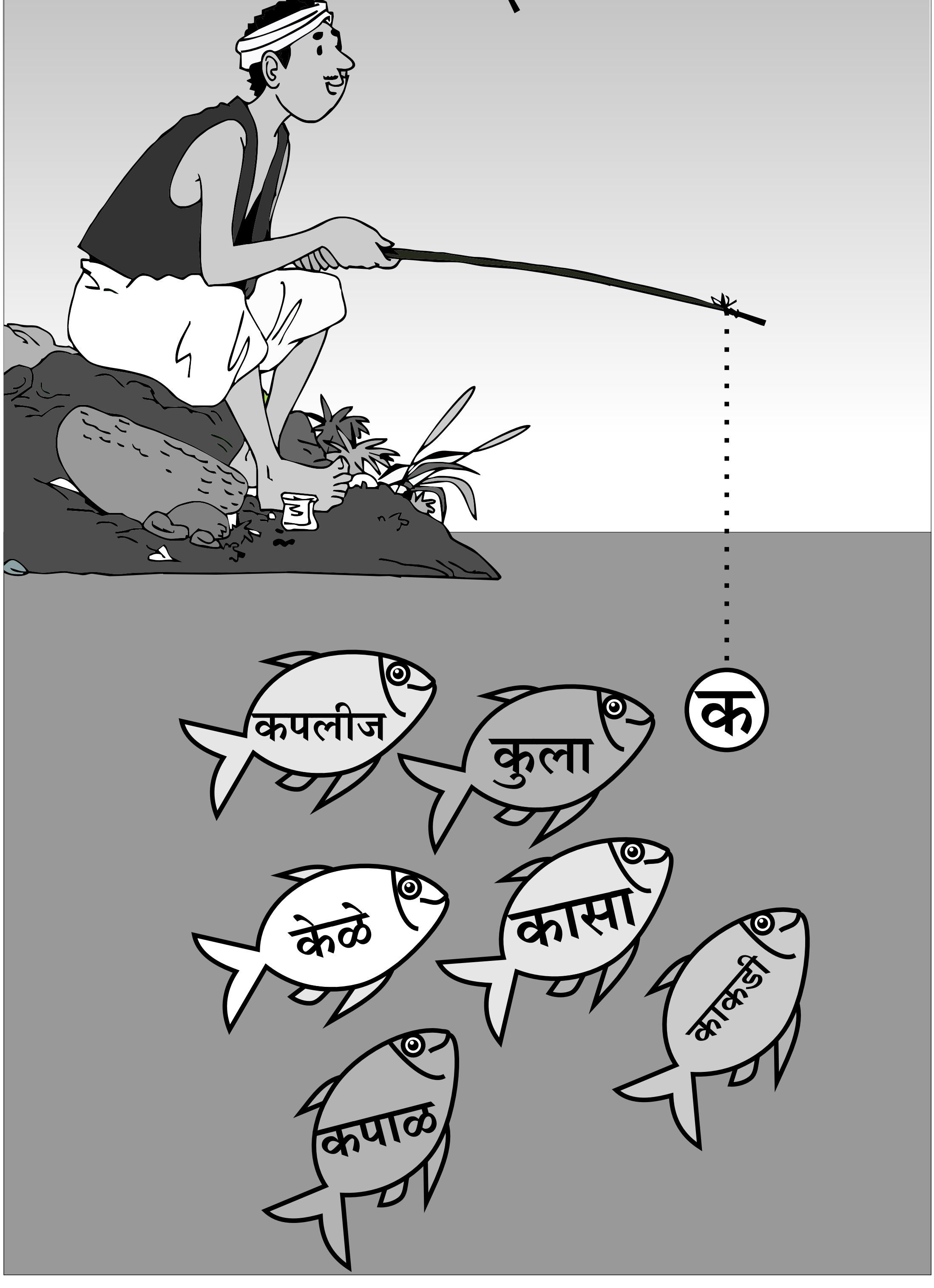

क म आ ल ा

केळी
(केळे)

कपलीज
(फुलपाखरू)

क

कासा
(माती)

कुला
(वाघ)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘क’ अक्षर बघ. ‘क’ ला ◯ कर.

कपलीज : डोंगोरेन कपलीजकू आफीरबा.

(जंगलात फुलपाखरू उडतात.)

कुला : कुला के डोंगोरा राजा मांडीबा.

(वाघाला जंगलचा राजा म्हणतात.)

कासा : सिंयेन कासा एंडाय.

(झाडाला माती घाला.)

केळे : कतड्याकून केळे होना.

(मुलांना केळी पाहिजे.)

गिरव, लिही, म्हण.

क

क क क क

क

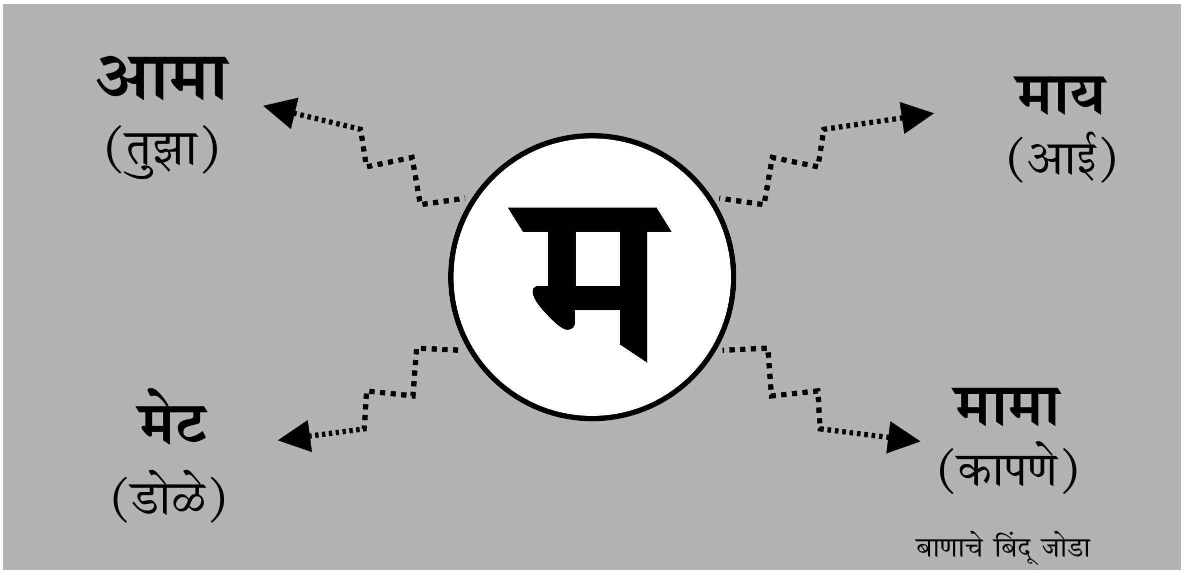

'म' अक्षर बघ. 'म' ला ○ कर.

माय : माय खिटींन ओलेन.

(आई शेतात गेली.)

मामा : आम सिंज बाकी मामा.

(तू झाड कापू नको.)

आमा : आमा जुमु चूज?

(तुझे नाव काय?)

मेट : रामू आमागा मेट बंडोय.

(रामू डोळे बंद कर.)

गिरव, लिही, म्हण.

म

म म म म

म

आरूलक्केन
(काढणे)

आम
(तू)

आ

आबू
(आपण)

आगरूब
(उतर)

आबा (बाबा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'आ' अक्षर बघ. 'आ' ला ◯ कर.

आम : आम इंगान हेजे.

(तू इकडे ये.)

आगरूब : आम गाडी टे आगरूबा?

(तू गाडी मधून उतरतो का?)

आबा : आबा हाटीन ओलेन.

(बाबा बाजारात गेले.)

आबू : आबु नाका हुंजू बो.

(आपण आता खेळायला जाऊ.)

आरूलक्केन : डिज फुटू आरू लाक्केन.

(तो चित्र काढतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

आ

आ आ आ आ

आ

लेलेच्या
(दगड मारणे)

लोटी
(तवा)

ल

लिंबू
(निंबू)

लुतुर
(कान)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ल' अक्षर बघ. 'ल' ला ◯ कर.

लोटी : सोकडा लोटी लियेन डोके.

(पोळी तव्यावर ठेवली.)

लुतुर : आमा लुतूर घाले.

(तुझा कान दाखव.)

लेलेच्या : लेलेच्या बाकी.

(दगड मारू नये.)

लिंबू : लिंबू रोजो जुजुम होना.

(लिंबू रोज खायला पाहिजे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ल

ा

म+ा=(मा)
काका

भ+ा=(मा)
मामा

ब+ा=(बा)

ग+ा=(गा)

ठ+ा=(ठा)

प+ा=(पा)

ल+ा=(ला)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ा' ला ◯ कर.

काका	मामा	पाला
लावा	ठाट्या	टालान
बाबा	सागे	भाग्गो
भाला	टारोप	टाखेर
कापार	कासा	काठा

गिरव, लिही, म्हण.

ा

इ घ र ई ि ब ी

इफील (आकाश)

इलार (चिंच)

इ

इंज (मी)

इंज (मी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘इ’ अक्षर बघ. ‘इ’ ला ○ कर.

इलार : इलार चापनीकू इंगान हेजे.

(आठ मुले इकडे या.)

इंज : इंज टेईंज गावेन हेजेबा.

(मी आज गावाला येतो.)

इफील : बादळाण राटो इफीलकू डुगूबा.

(रात्री आकाशात तारे दिसतात.)

इयां : डी चिंडू इया मेरान सेगे.

(तो चेंडू माझ्याकडे आण.)

गिरव, लिही, म्हण.

इ

इ इ इ इ

इ

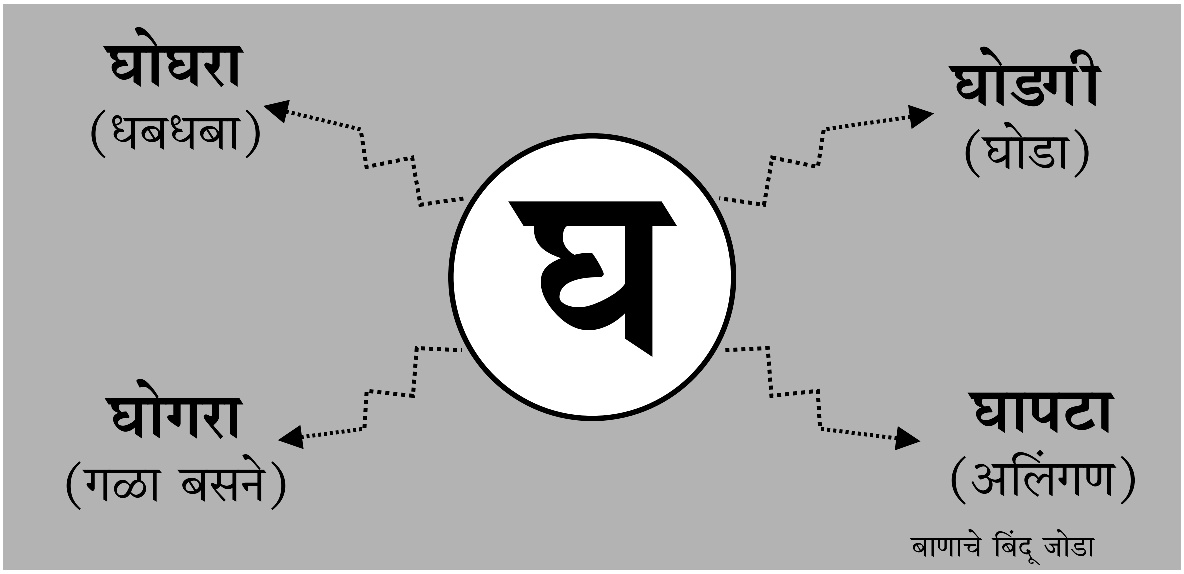

‘घ’ अक्षर बघ. ‘घ’ ला ○ कर.

घोडगी : घोडगी खोप जोरटे साडूब्बा.

(घोडा खूप वेगाने धावते.)

घोघरा : गाडान खाट बेळे घोघरा टाका.

(नदीवर खूप मोठा धबधबा आहे.)

घापटा : हुळी तिवारेंन कोरकू घापटा बा.

(होळीच्या उत्सवात सर्व लोक एकमेकांना आलिंगन देतात.)

घोंगरा (गळा बसने) : हाको मार घोंगराएन.

(ओरडल्याने गळा बसला.)

गिरव, लिही, म्हण.

घ

घ घ घ

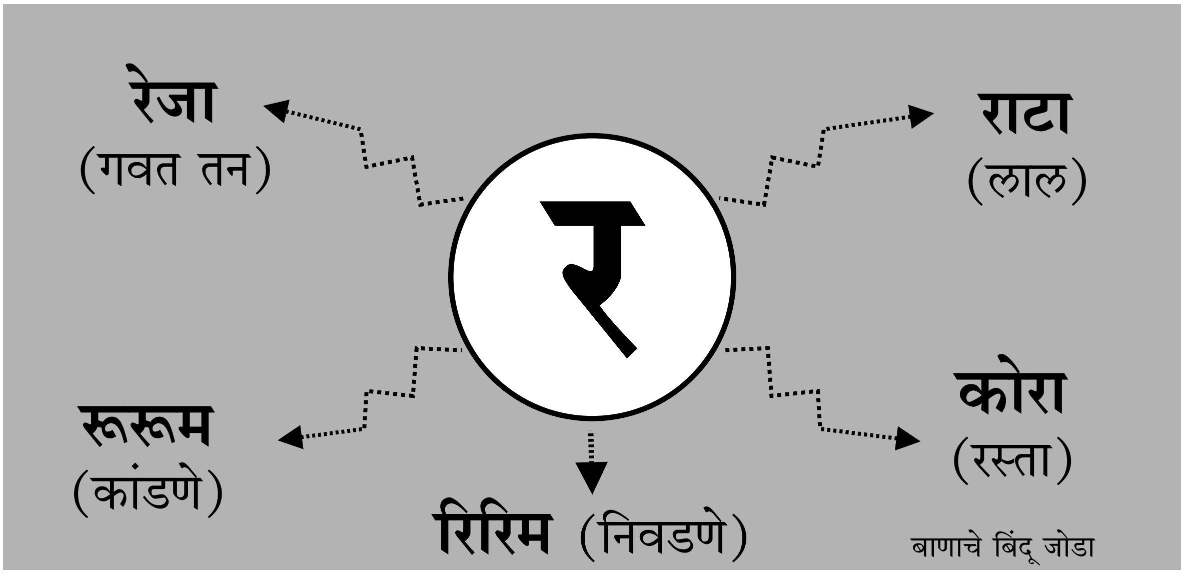

‘र’ अक्षर बघ. ‘र’ ला ◯ कर.

राटा : राटा लिजा होय.

(लाल साडी आहे.)

कोरा : इनी कोरा धारणीन ओलेन.

(हा रस्ता धारणीत गेला.)

रिरिम : आमा आबा जुमू रिमे.

(तुझ्या बाबाचे नाव घे.)

रूरूम : मिर्चा रूमे.

(मिरची कांडणे.)

रेजा : रेजा हिरे.

(गवत काप.)

गिरव, लिही, म्हण.

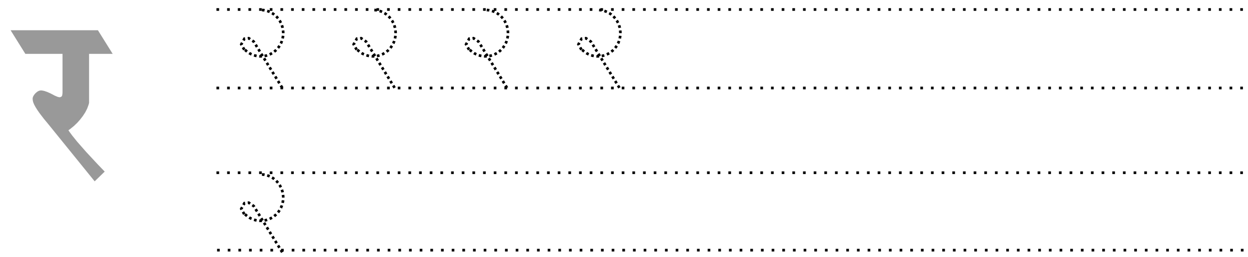

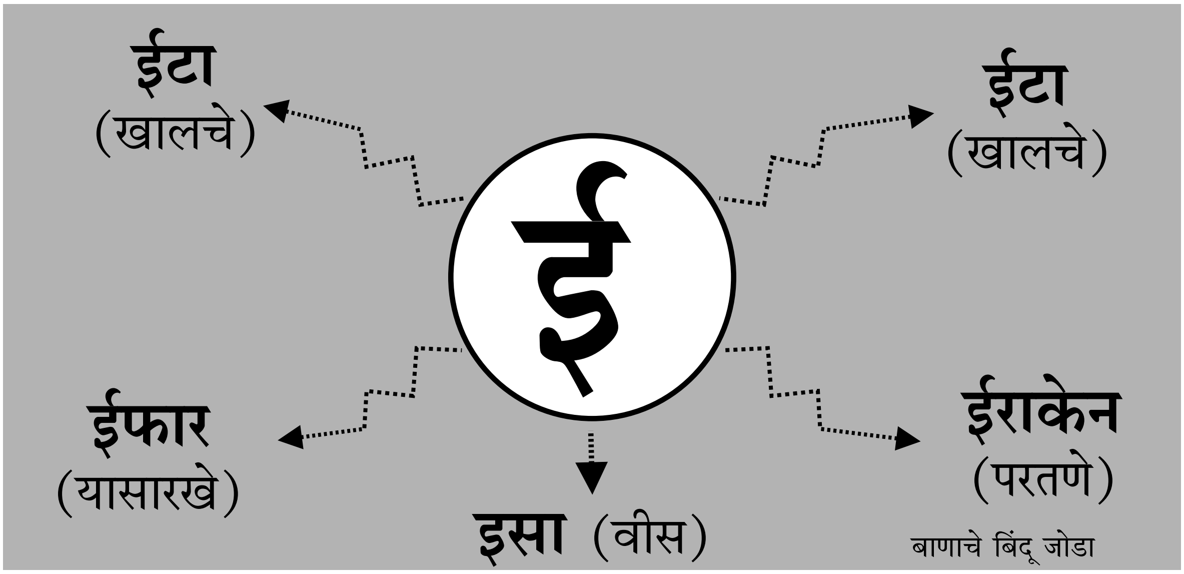

'ई' अक्षर बघ. 'ई' ला ◯ कर.

ईटा : बोको ईटा किताबो ओडे.

(भाऊ खालचे पुस्तक काढ.)

ईराकेन : काकी हाटिटेन ईराकेन.

(काकू लवकरच बाजारातून परत आली.)

ईसा : डिजके ईसा रूपया जे.

(त्याला वीस रुपये दे.)

ईफार : डी ईफार डूगूबा.

(ते यासारखे दिसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ई

ई ई ई ई

ई

ि

ण+ी=णी

ग+ी=गी

म+ी=मी

ज+ी=जी

ढ+ी=ढी

बाणाचे बिंदू जोडा

'ि' बघ. 'ि' ला ◯ कर.

घोडगी	खुटी	केडसी
काकी	मामी	खुली
	बिंज	

गिरव, लिही, म्हण.

ि

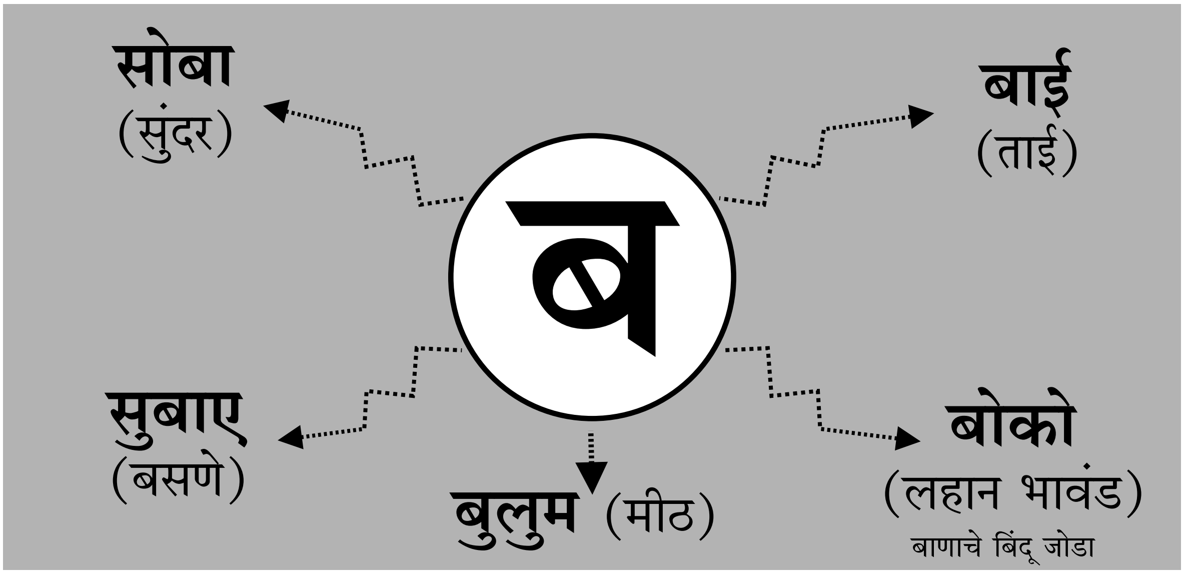

'ब' अक्षर बघ. 'ब' ला ◯ कर.

बाई : बाई रोजो स्कुलेन सेनेबा.

(ताई रोज शाळेत जाते.)

बोको : बोको कोनेन सेने.

(लहान भावाकडे जा.)

सुबाए : इटान सुबाने.

(खाली बसा.)

सोबा : मारा खोप सोबा बा.

(मोर खूप सुंदर दिसतो.)

बुलुम : जुजोम टेमोन बुलुम होना का.

(जेवताना मीठ पाहिजेच.)

गिरव, लिही, म्हण.

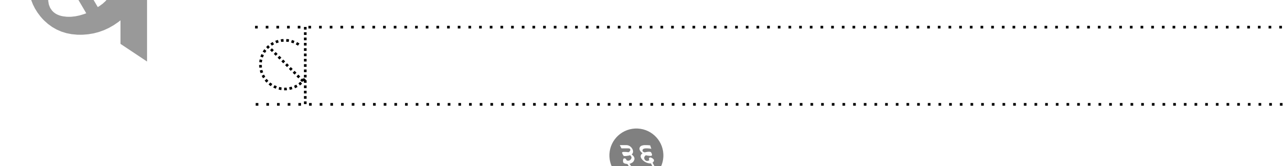

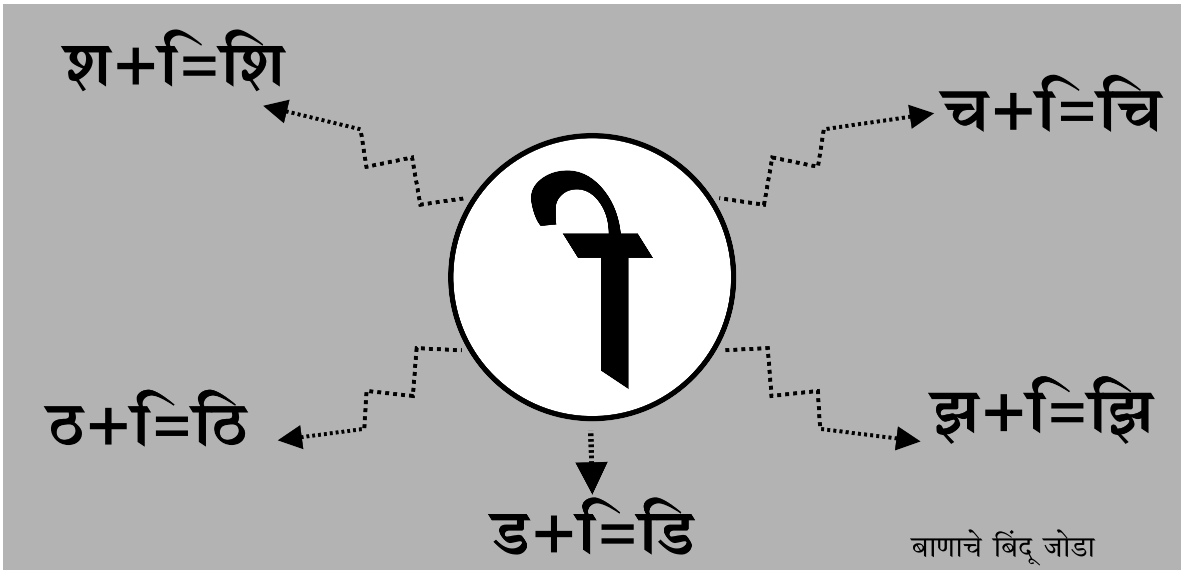

‘ ि’ बघ. ‘ ि’ ला ◯ कर.

चिखाल-चिखल	गिटीज-झोपणे
झिरा-पोखरी	डिडोम-दूध
ठिकरी-कपाळ	सिवाळ-दोन घरांमधील गल्ली
पिरोम-प्रेम	बिबा-बिब्याचे झाड

गिरव, लिही, म्हण.

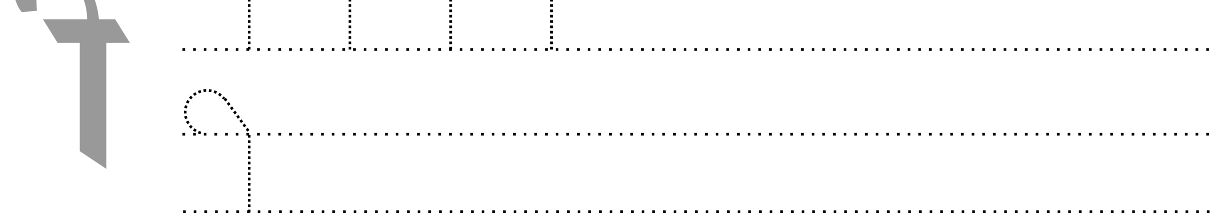

उ न -ुसपऊत -ू

उफुन
(चार)

उरा
(घर)

उ

उबा
(उभे)

उपरी
(धबधबा)

बाणाचे बिंदू जोडा

'उ' अक्षर बघ. 'उ' ला ◯ कर.

उपरी : गाडान खापेट उपरी टाका.

(नदीत मोठ मोठे धबधबे आहेत.)

उबा : चापनीकू उबाटेन का मांडी घाले.

(मुलांनो उभे राहूनच बोला.)

उफुन : आमा उफुन बोटो घाले.

(तुझे चार बोटं दाखव.)

गिरव, लिही, म्हण.

उ

उ उ उ उ

उ

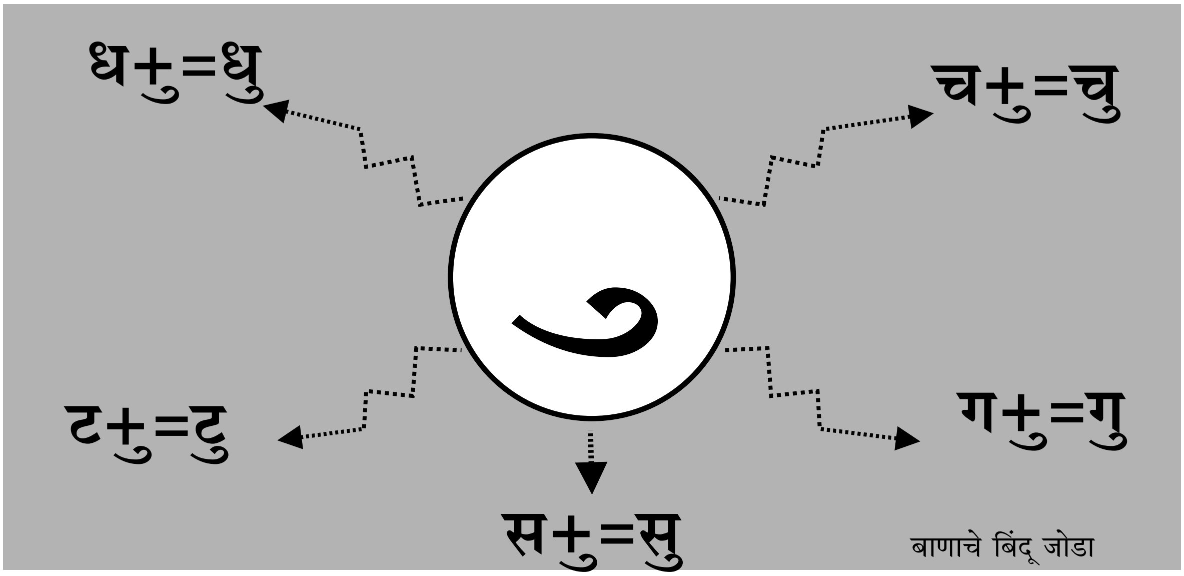

'ु' पहा. 'ु' ला ◯ कर.

चुफार, गुदडी, सुकळी, टुखू, फुग्गा, धुंया,

डुगु, ठुठा, मुसा

गिरव, लिही, म्हण.

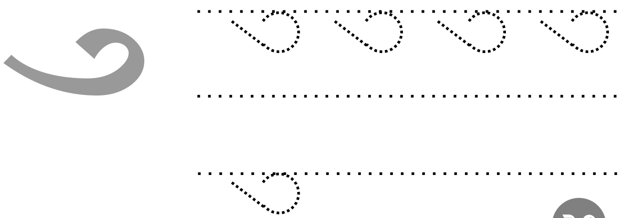

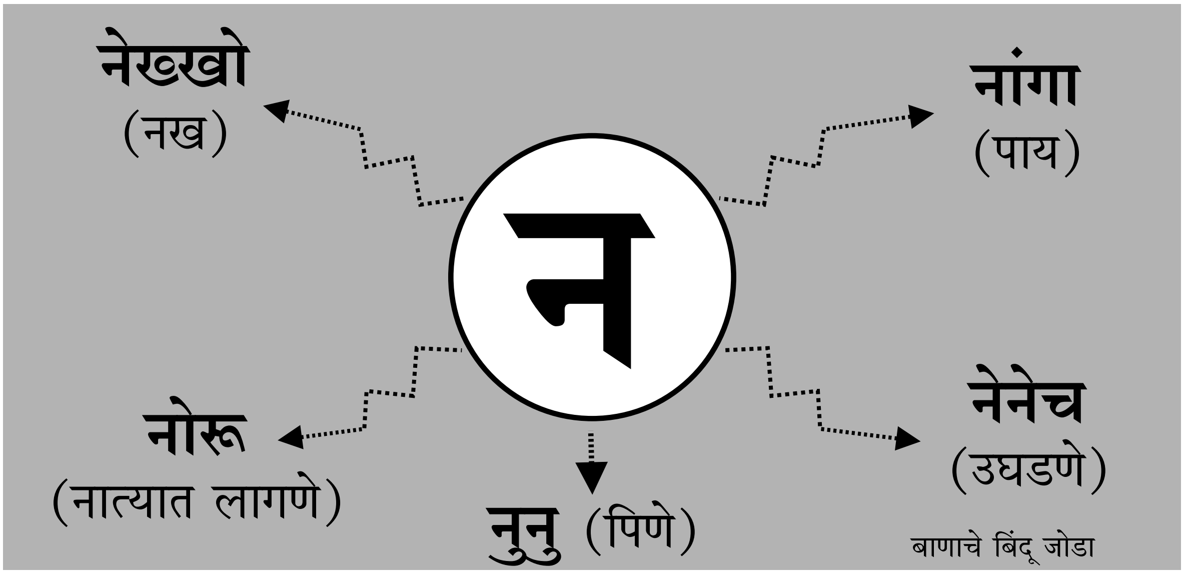

'न' अक्षर बघ. 'न' ला ◯ कर.

नांगा : इयेंन बारी नांगा होय.

(मला दोन पाय आहेत.)

नेनेच : चपराशी फाटेको नेनेच बा.

(चपराशी फाटक उघडतो.)

नुनु : इंज डा नुनुबा.

(मी पाणी पितो.)

नोरू : डिच इंयाँ काका नोरू बा.

(तो नात्याने माझा काका लागतो.)

नेखखो : नेखखो खाखाट बाकी.

(नखे वाढवू नये.)

गिरव, लिही, म्हण.

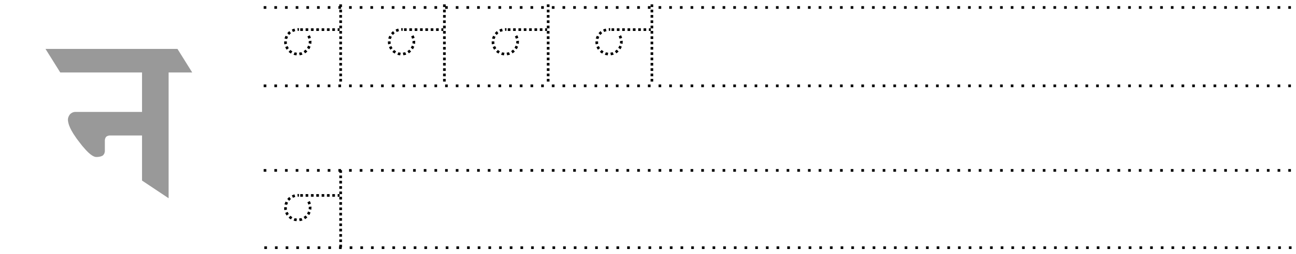

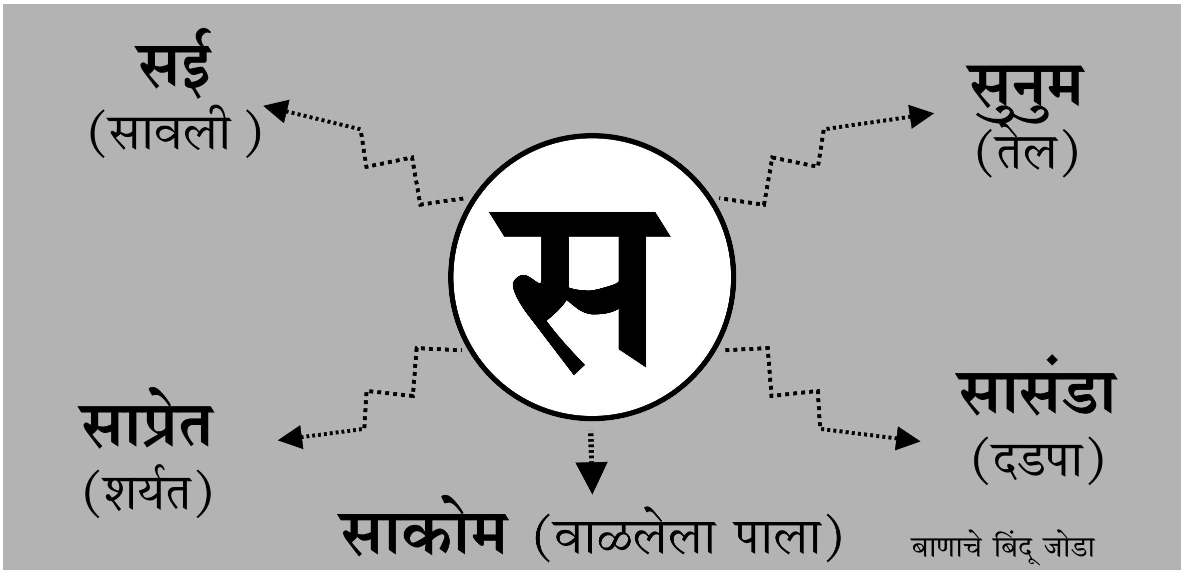

‘स’ अक्षर बघ. ‘स’ला ◯ कर.

सुनुम : कापारेंन सुनूम एंडाये.
(डोक्याला तेल लावा.)

सासंडा : सिमकु सासंडान सुबानबा.
(कोंबड्या दडपात बसतात.)

साप्रेत : बो साप्रेत बा.
(चला शर्यत लावू.)

साली : केळे साली ओरेज के.
(केळाची साल काढली.)

सई : ड्या आबुंन सई डुगुबा.
(दिवसा आम्हाला सावली दिसते.)

गिरव, लिही, म्हण.

स

स स स स

स

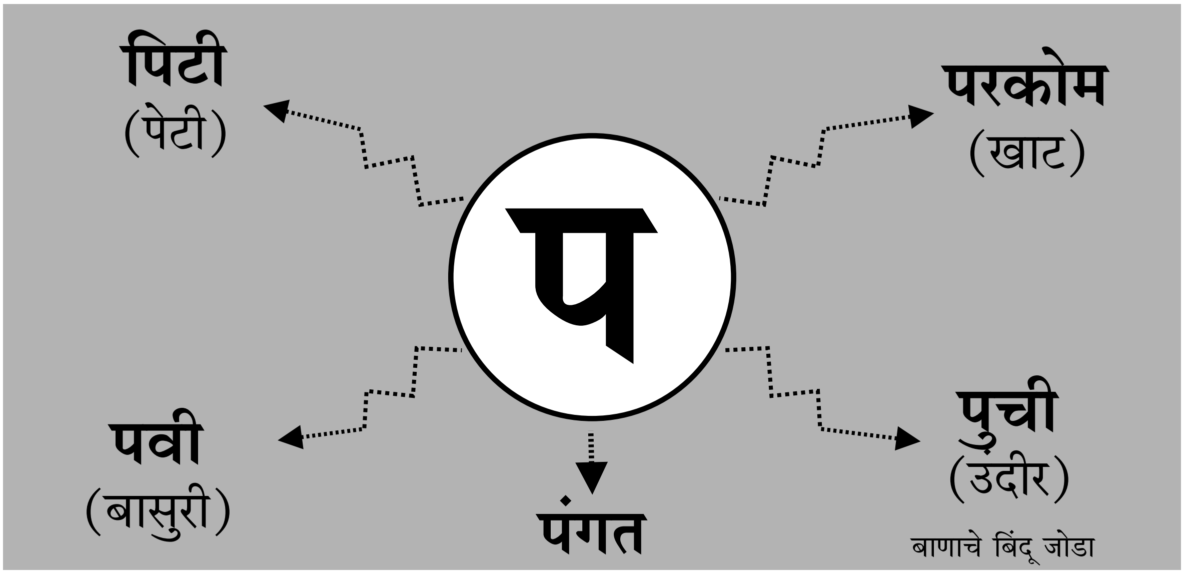

‘प’ अक्षर बघ. ‘प’ला ◯ कर.

परकोमेन : आजा परकोमेन सुबनकेन होय.

(आजोबा खाटेवर बसले आहेत.)

पुची : उरागेन भेबा पुचीकू पेडायन.

(घरात खूप उंदीर आले.)

पवी : मुंगा भेल्लेका पावी सास्सीडि बा.

(मुंगा बांसुरी छान वाजवितो.)

पिटी : माय इंयेन पिटी होना.

(आई मला पेटी पाहिजे.)

गिरव, लिही, म्हण.

प

प प प प

प

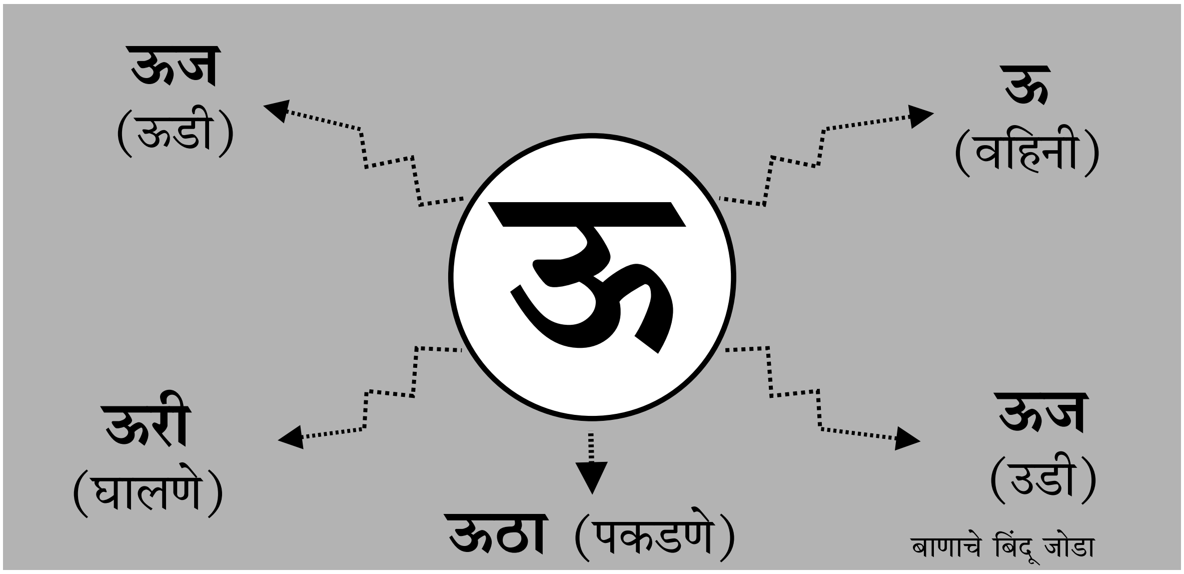

'ऊ' अक्षर बघ. 'ऊ' ला ○ करा.

ऊज : रोजो आवोल हुंजू घालय्या ऊज होना.

(दररोज चांगले खेळण्यासाठी उड्या मारल्या पाहिजे.)

ऊ : ऊ आलेके जट्टो जट्टो आटा सागे.

(वहिनी आम्हाला लवकर लवकर जेवायला दे.)

उठा : आम डिजके उठाज.

(तू त्याला पकड.)

ऊरी : बोको के ऊने अंग्गी ऊरीए.

(बाळाला नवीन सदरा घाला.)

गिरव, लिही, म्हण.

तिरपो
(प्रकाश)

तिडीन्ज
(दात)

त

तितीरिन
(उसने)

तरई
(मुलगी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'त' अक्षर बघ. 'त' ला ○ कर.

तिडीन्ज : रोजो तिडीन्ज ऊरूड होना.

(दररोज दात घासावे.)

तरई : सेबई उरांन तरई कू होना.

(सगळ्या घरी मुलगी हवी.)

तितीरिन : कोरकु डामा तितीरिन बा.

(लोक पैसे उसने घेतात.)

तिरपो : फेजेर तिरपो हाजेबा.

(सकाळी प्रकाश पडतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

त

त त त त

त

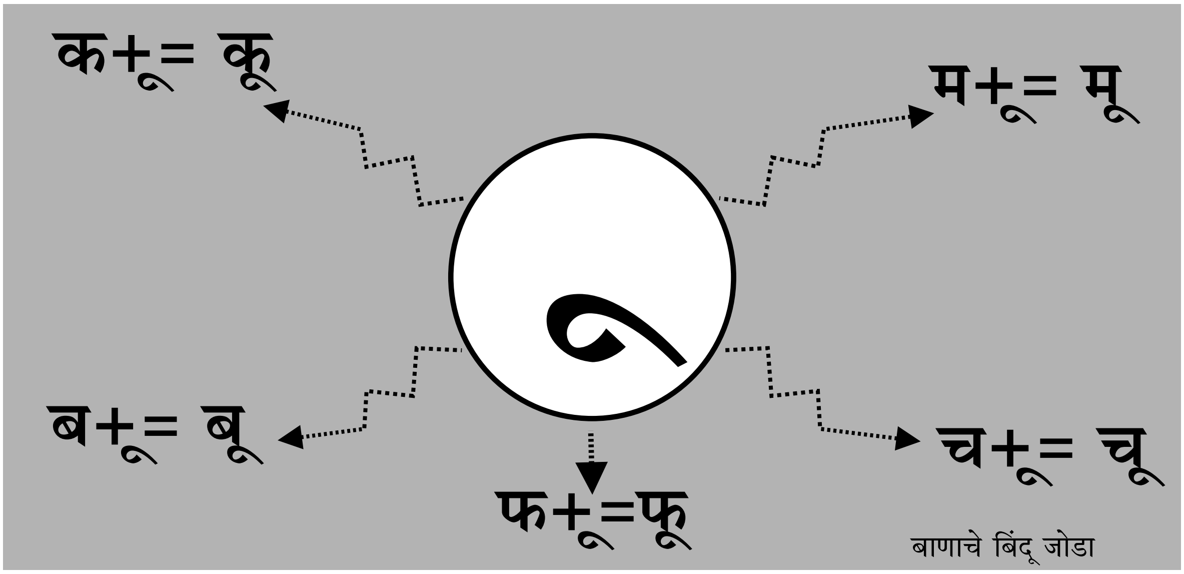

‘ ू ’ बघ. ‘ ू ’ ला ◯ कर.

चाबू **सिकू**

टाफू **ढामू**

काकू

गिरव, लिही, म्हण.

ू

ए च ळ ह झ

एटो (एवढासा)

एनेन (येथे)

ए

एंडा (टाकणे)

एठा (अधिक)

एंगान (वांगी)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ए' अक्षर बघ. 'ए' ला ○ कर.

एनेन : आपे एनेन हाजे.

(तुम्ही येथे या.)

एठा : आपेन एठा डा होना?

(तुम्हाला अजून पाणी पाहिजे?)

एंडा : म्या आंबे एनेन एंडाय.

(एक आंबा येथे टाका.)

एटो : एटो डामान चुज हेजेबा?

(एवढ्या रुपयात काय होते?)

एंगान : टेईज एंगाना उठू होय.

(आज वांग्याची भाजी केली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ए

ए ए ए ए

ए

चाबू
(तोंड)

चाफनिकू
(लहान मुले)

च

चतराय
(हुशार)

चिंटी (मुंगी)

चाखान
(इंधन)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘च’ अक्षर बघ. ‘च’ ला ○ कर.

चाफनिकू : डोंगोरेन चाफनिकू हिंदळी ओलेन.
(लहान मुले जंगलात फिरायला गेली.)

चाखान : माय चाखान घाल्टी डोंगोरेन ओलेन.
(आई इंधन आणायला जंगलात गेली.)

चिंटी : सुमन के चिंटीकु कापकेनेंज.
(सुमनला मुंगीने चावले.)

चतराय : पायल पापडाटिंजेन चतराय होय.
(पायल अभ्यासात हुशार आहे.)

चाबून : चाफनिकू चाबून उजू ओट बा.
(लहान मुलांच्या तोंडात फोड येतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

च

च च च च

च

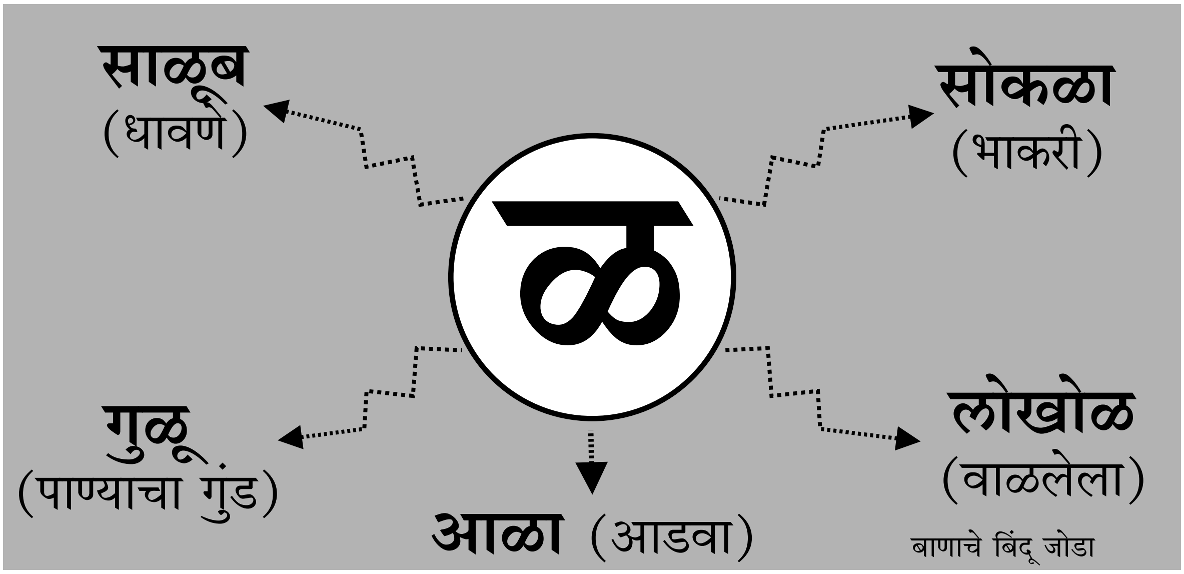

'ळ' अक्षर बघ. 'ळ' ला ○ कर.

सोकळा : आबु सोकळा जोजोंबा.

(आपण भाकरी खातो.)

लोखोळ : खिटींन ओरोऊ लोखोळेन.

(शेतात पीक वाळले.)

आळा : बिंन्ज आळाएन.

(साप आडवा झाला.)

गुळू : गुळून डां डो डो बा.

(गुंडात पाणी साठवतात.)

साळूब : डोबा साळूबजेण.

(बैल धावला.)

गिरव, लिही, म्हण.

ळ

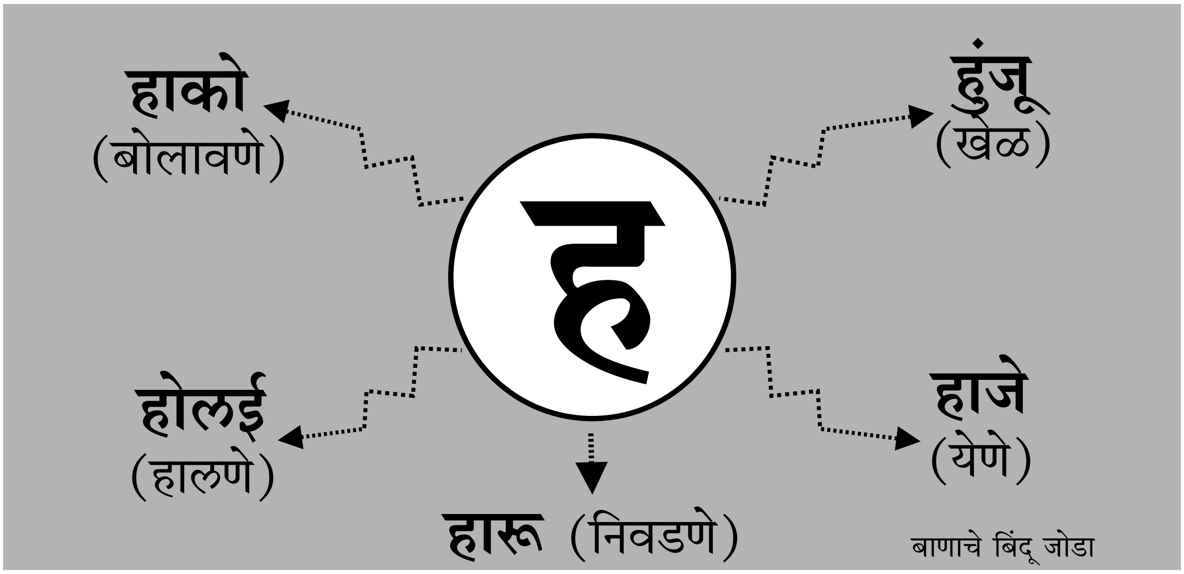

‘ह’ अक्षर बघ. ‘ह’ ला ◯ कर.

हुंजू : आले हुंजू लाक्केन.
(आम्ही खेळतो आहे.)

हाजे : माय हाजे लाक्केन.
(आई येते आहे.)

हारू : बाई ओरोऊ हारू बा.
(ताई धान्य निवडते.)

होलई : पाला होलई लाक्केन.
(पाने हालत आहे.)

हुप : हुप कोकोड.
(केस विंचरणे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ह

ह ह ह ह

ह

झुरी
(झोळी, झोपाळा)

झिरा
(पोखरी)

झ

झोपा
(बांबूचा दरवाजा)

झारा (गवत)

झाकला
(सायंकाळ)

बाणाचे बिंदू जोडा

'झ' अक्षर बघ. 'झ'ला ◯ कर.

झिरा : खिटीन ओलेन की झिरा डा नुनुबा.
(लोक शेतात गेल्यावर पोखरीचे पाणी पितात.)

झाकला : झाकलायेन की डोंगोरेन सेने बाकी.
(सायंकाळ झाल्यावर जंगलाकडे जाऊ नये.)

झोपा : झुपडीन झोपा एंडाके.
(झोपडीला बांबुचा दरवाजा आहे.)

झुरी : झुरीन बोको गिटीच केन.
(झोळीत बाळ झोपलं आहे.)

झारा : डोंगोरेन केई रेंगो झारा होय.
(जंगलात अनेक प्रकारचे गवत आढळतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

झ

झ झ झ झ

झ

द ड व ग ऐ ै

देडरा (उत्सव)

दादरोम (स्वागत)

द

दिवरी (उंबरठा)

दुनूम (झोप)

दम (श्वास)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘द’ अक्षर बघ. ‘द’ ला ◯ कर.

दादरोम : आले पावना कुके दादरोम बा.

(आम्ही पाहुण्यांचे स्वागत करतो.)

दूनूम : आटा जोवेन की दूनूम हेजेबा

(जास्त जेवल्यावर झोप येते.)

दम : सेबेड्कू जोरटे दम सागे.

(सर्वांनी जोराने श्वास घ्या.)

दिवरी : दिवरीन सुबान बाकी.

(उंबरठ्यावर बसू नये.)

देडरा : देडरामातान खोप नाचो बा.

(देडरामातान उत्सवामध्ये खूप नाचतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

द

द द द द

द

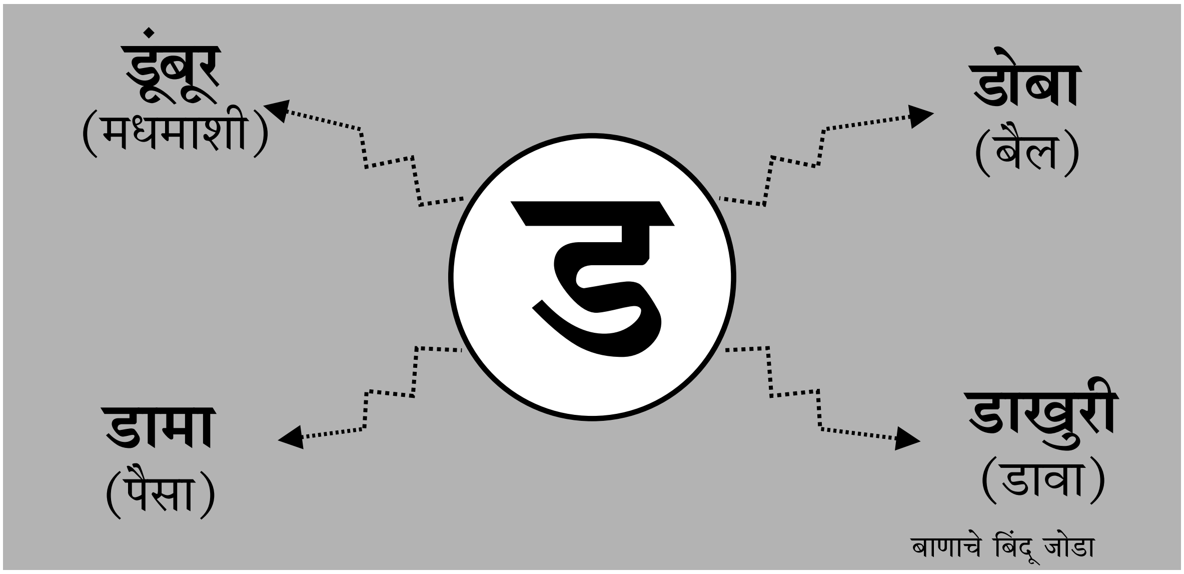

‘ड’ अक्षर बघ. ‘ड’ ला ○ कर.

डोबा : आले उरान अफई डोबा कु होय.

(आमच्या घरी तीन बैल आहेत.)

डाखुरी : इंआ डाखुरी टीन सुई ऐंडा केन.

(माझ्या डाव्या हाताला सुई लागली आहे.)

डामा : इंएन डामा होना.

(मला पैसे पाहिजे.)

डूंबूर : इएंन डुंबूर कू घटायेन.

(मला मधमाशांचे पोळं मिळाले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ड

ड ड ड ड

ड

व

ओजावेन
(ओझे)

काकवा
(अडवा)

नावा
(होडी)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘व’ अक्षर बघ. ‘व’ ला ◯ कर.

काकवा : कतड्याकू के काकवा होना.
(मुलांना अडवा.)

नावा : डागा टालान नावा टाका.
(पाण्यांत होडी आहे.)

वोजावेन : डिच झारा वोजावेन.
(तिने गवताचे ओझे घेतले.)

गिरव, लिही, म्हण.

व

व व व व

व

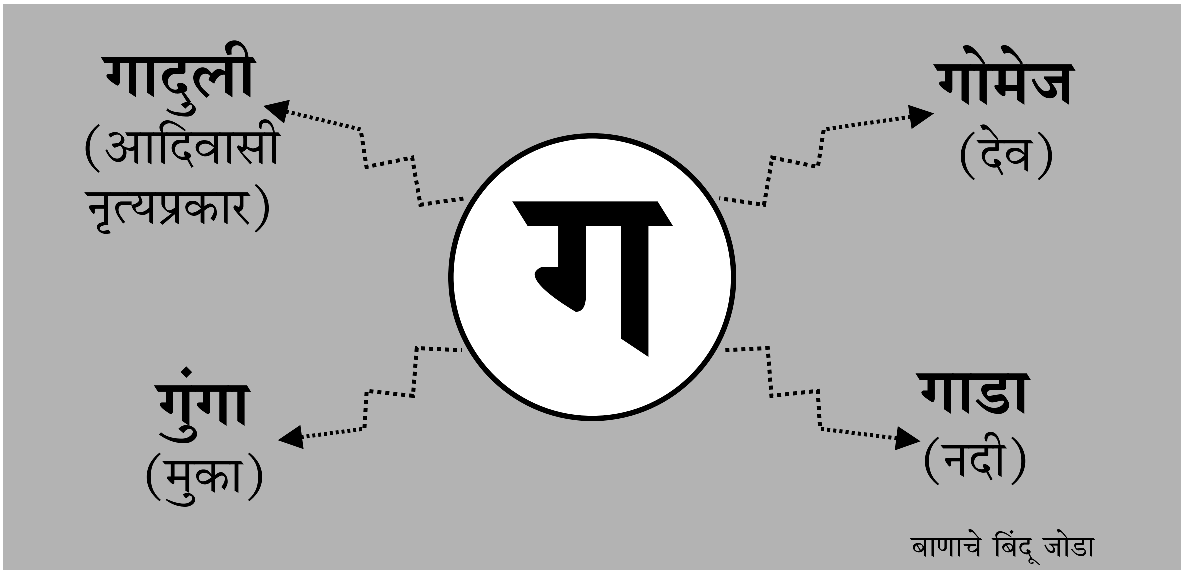

'ग' अक्षर बघ. 'ग' ला ○ कर.

गोमेज : सिमा गोमेजा फुटू डोडो लाकेन.

(सिमा देवाचे फोटो पहात आहे.)

गादुली : खाट बाई गादूली लाकेन.

(मोठी बहीण नाचत आहे.)

गाडा : चाफनिकू गाडा घेरान हूंजू लाकेन.

(लहान मुले नदीच्या किनाऱ्यावर खेळत आहेत.)

गुंगा : रमेश गुंगा होय.

(रमेश मुका आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

ग

ग ग ग ग

ग

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ऐ’ अक्षर बघ. ‘ऐ’ ला ○ कर.

‘ऐ’ चे शब्द नाहीत.

गिरव, लिही, म्हण.

ऐ

ऐ ऐ ऐ ऐ

ऐ

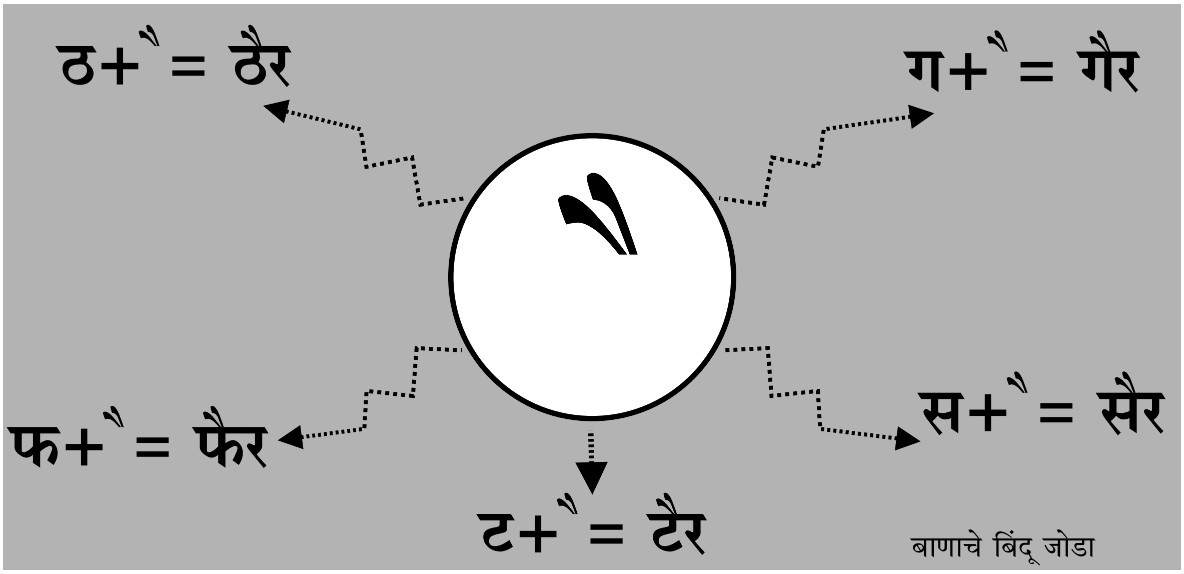

‘ ै’ बघ. ‘ ै’ ला ○ कर.

औडीसा : वाईट

बौ : नाही

डौ : होणारे

गिरव, लिही, म्हण.

ै ै ै ै

ै

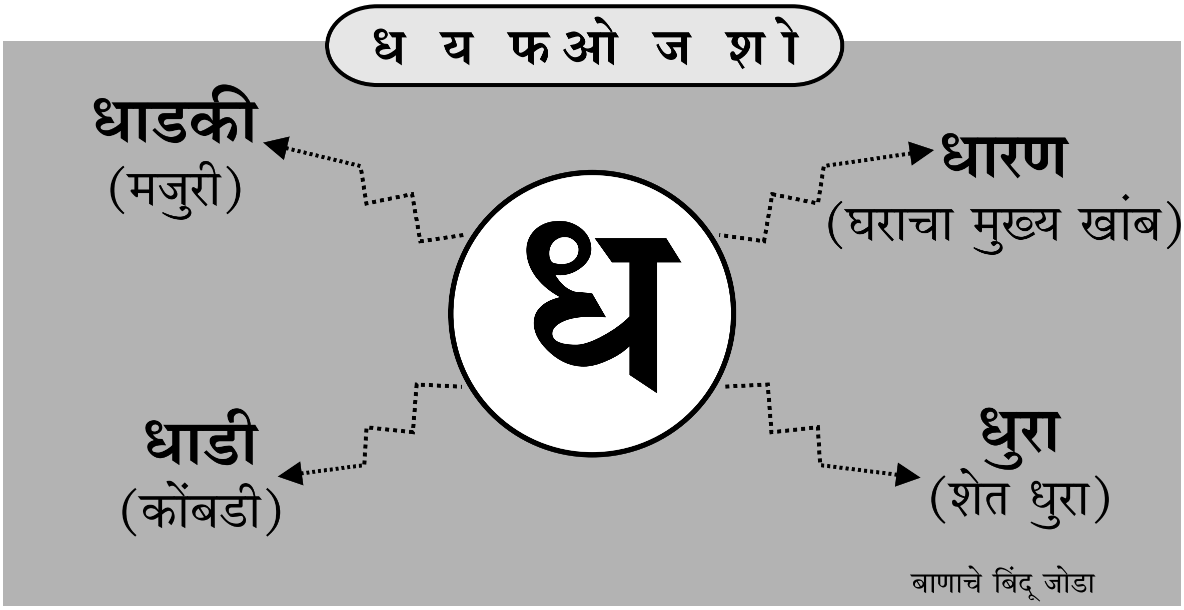

‘ध’ अक्षर बघ. ‘ध’ ला ◯ कर.

धारण : धारणा मेरान पुजा बा.

(धारणाजवळ (मधला खांब) पूजा करावी.)

धुरा : खिटी धुरान आंबेसिंज होय.

(शेताच्या धुऱ्यावर आंब्याचे झाड आहे.)

धाडी : पुलुम धाडीन एई चिलेई कु.

(पांढऱ्या कोंबडीला सात पिल्ले आहेत.)

धाडकी : माय धाडकी ओलेन.

(आई कामाला गेली.)

गिरव, लिही, म्हण.

ध

येली
(वेल)

य

येई
(७-सात)

बाणाचे बिंदू जोडा

'य' अक्षर बघ. 'य' ला ◯ कर.

येई : अबु स्कूलेन येई सिंज टाका.

(आपल्या शाळेत सात झाडे आहेत.)

येली : इनी केरला येली.

(हा कारल्याचा वेल आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

य

य य य य

य

आफई
(तीन)

फुटू
(फोटो)

फ

फानिकी
(शिडी)

फापडी
(फोडणे)

फगनाय (बसून गाणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘फ’ अक्षर बघ. ‘फ’ ला ○ कर.

फुटू : आले इस्कुलेन फुटू टाका.
(शाळेत फोटो आहेत.)

फापडी : इंज नारेल फापडीबा.
(मी नारळ फोडतो.)

फानिकी : फानिकी टे लिंयेन पेळेच बा.
(वर चढताना शिडी वापरतात.)

आफई : इयेंन आफई पेन घाटाकेन.
(मला तीन पेन मिळाले.)

फगनाय : फगनायेन खोप मांजा हाजेबा.
(बसून गाताना खूप आनंद होतो.)

गिरव, लिही, म्हण.

फ

फ फ फ फ

फ

ओसो
(ओस दवबिंदू)

ओले
(लिहिणे)

ओ

ओखार
(वखर)

ओजा
(भार)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ओ' अक्षर बघ. 'ओ' ला ◯ कर.

ओले : राजेश आम जुमु ओले.

(राजेश तू नाव लिही.)

ओजा : आम इनीजा ओजा ओजाय.

(तू याचे ओझे घे.)

ओखार : आबा खिटींन ओखार ओलेन.

(बाबा शेतात वखर करण्यास गेले.)

ओसो : झारा लियेन ओसो बोचोबा.

(गवतावर ओस पडते.)

गिरव, लिही, म्हण.

ओ

ओ ओ ओ ओ

ओ

ज

जानोम
(काटा)

जाटो
(जात)

जोजोम
(खाणे)

जोका
(गाल)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘ज’ अक्षर बघ. ‘ज’ ला ○ कर.

जाटो : डोंगोरेन घोनेच जाटो सिंज थाडबा.

(जंगलात अनेक जातीची झाडे आढळतात.)

जोका : बोकोगा जोका राटा होय.

(बाळाचे गाल लाल आहे.)

जानोम : नांगान जानोम सोएन.

(पायात काटा रूतला.)

जोजोम : आटा जोजोम बा?

(जेवण करते का?)

गिरव, लिही, म्हण.

ज

ज ज ज ज

ज

आशा
(अपेक्षा)

दशा
(अवस्था)

श

शरम

शरद

बाणाचे बिंदू जोडा

‘श’ अक्षर बघ. ‘श’ ला ◯ कर.

आशा : तुनी कडे आशा व्हती.
(तुझ्याकडून अपेक्षा होती.)

दशा : मन्ही काय दशा व्हयनी?
(माझी काय अवस्था आहे?)

शरम : तुला काय लाज, शरम स का ना?
(तुला काही लाज, शरम आहे की नाही?)

शरद : शरद मन्हा काम करशी?
(शरद माझे काम करशील?)

गिरव, लिही, म्हण.

श

श श श श

श

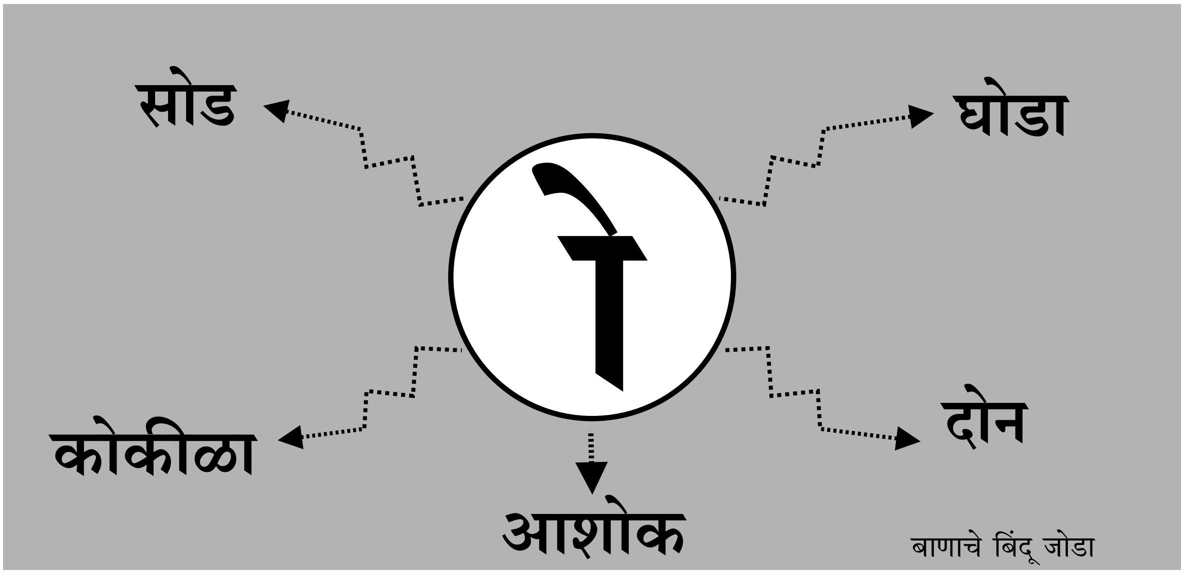

‘ ो ’ बघ. ‘ ो ’ ला ◯ कर.

दोन : मला दोन हात सत.
(मला दोन हात आहेत.)

सोड : मन्हा हात सोड.
(माझा हात सोड.)

आशोक : आशोक तु सायम गयाल.
(अशोक तू शाळेत गेला होता का?)

घोडा : मी घोडावर बठनाल.
(मी घोड्यावर बसलो होतो.)

कोकीळा : कोकीळाना चित्रा दख.
(कोकीळाचे चित्र पहा.)

गिरव, लिही, म्हण.

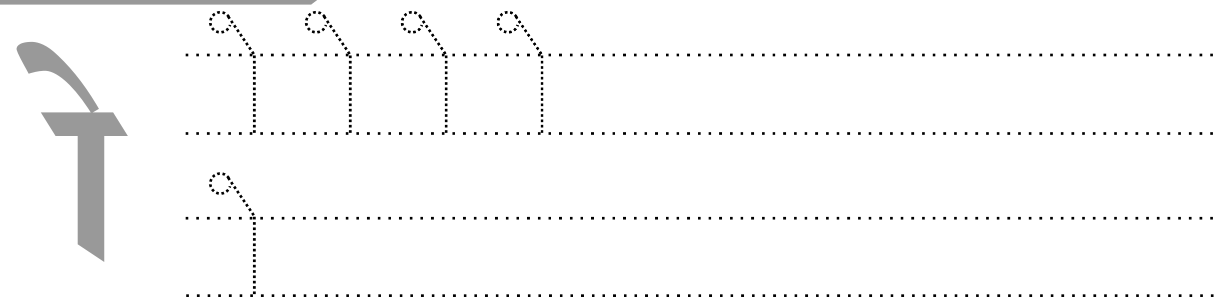

ण ख थ औ भ ॅ

मोणई
(पाच)

आणा
(कथा)

ण

माण
(सन्मान)

कोण
(पुत्र)

बाणाचे बिंदू जोडा

'ण' अक्षर बघ. 'ण' ला ◯ कर.

आणा : कातड्याकुके आणा घाले.

(मुलांना कथा सांगा.)

कोण : कोणकु के खोप ईठू होना.

(मुलांना खूप शिकवावे.)

माण : खापेटकूके माण जिऊ होना.

(वडिलधाऱ्या माणसांना सन्मान द्यावा.)

मोणई : आबू टिंन मोणई बोटो ठाळबा.

(आपल्या हाताला पाच बोटे असतात.)

गिरव, लिही, म्हण.

ण

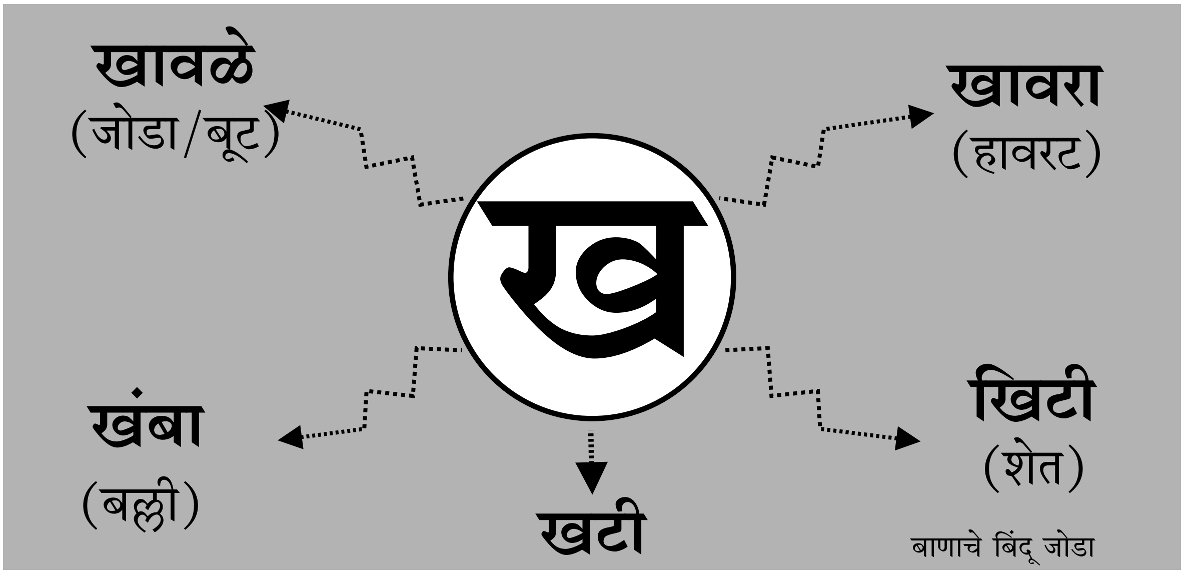

'ख' अक्षर बघ. 'ख' ला ○ कर.

खिटींन : चाफनिकू खिटींन ओलेन.

(लहान मुले शेतात गेली.)

खावरा : रामू भेबा का खावरा होय.

(रामू खूप खादाड आहे.)

खंबा : उरान उफुन खंबा होय.

(घराला चार खांब आहेत.)

खावळे : माय हाटीटेन खावळे साले.

(आईने बाजारातून बुट आणले.)

गिरव, लिही, म्हण.

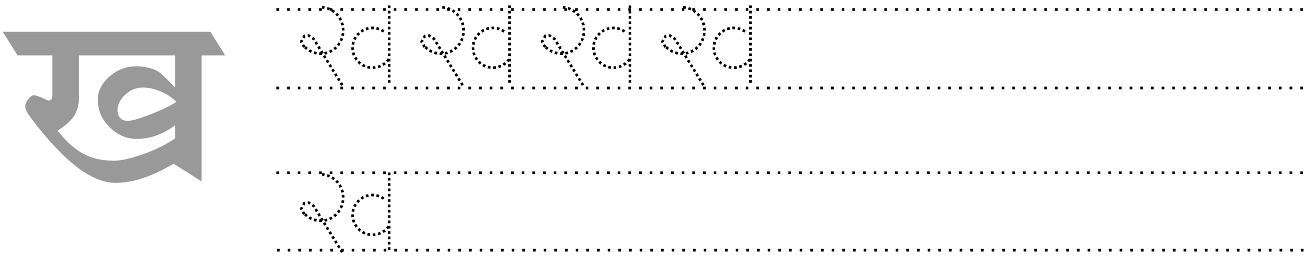

थोळाका
(थोडे)

थाळा
(ताट)

थ

थाळबा
(राहणे)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘थ’ अक्षर बघ. ‘थ’ ला ○ कर.

थाळा : आटा थाळांन जोजोंबा.

(ताटात जेवण करतात.)

थाळबा : आले सेबेईकू उरांन थाळबा.

(आम्ही सगळेजण घरी राहतो.)

थोळाका : आले खिटींन थोळाका आरोऊ डाऊबा.

(आमच्या शेतात पीक खूप कमी होते.)

गिरव, लिही, म्हण.

थ

थ थ थ थ

थ

औसद
(औषध)

औ

औत
(आवत)

बाणाचे बिंदू जोडा

‘औ’ अक्षर बघ. ‘औ’ ला ○ कर.

औसद : तिला औसद दिनी.

(तिला औषध दिलं.)

आवत : आवत जोडी ली.

(औत जोडून घे.)

गिरव, लिही, म्हण.

औ

औ औ औ औ

औ

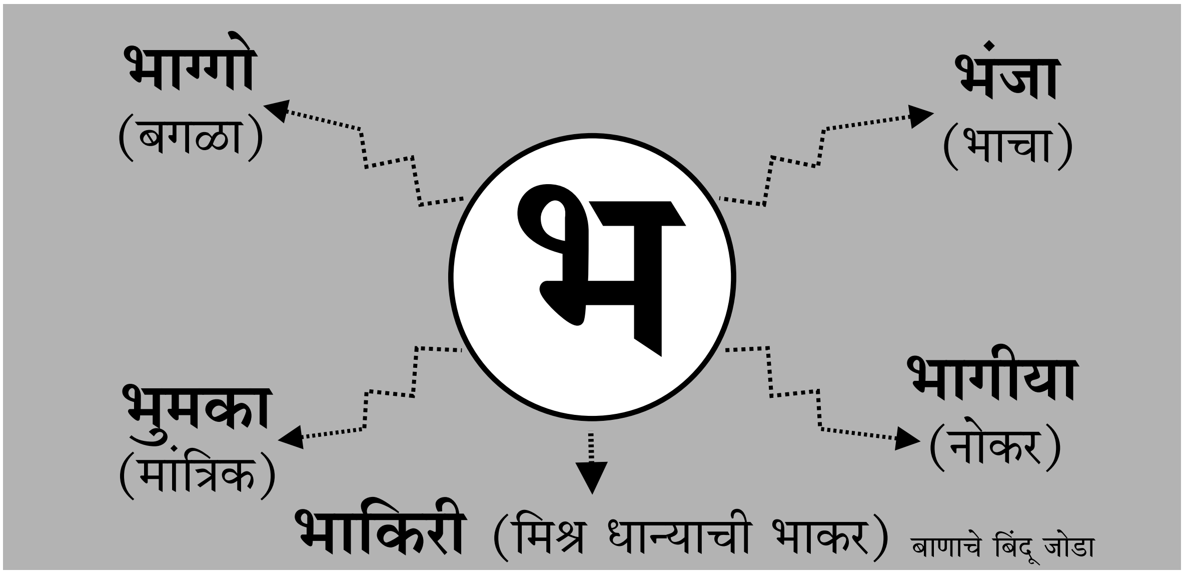

'भ' अक्षर बघ. 'भ' ला ◯ कर.

भंजा : भंजा आमा गाव टुनी

(भाच्याचे गाव कोणते?)

भागिया : आपे भागिया जुमु चोज होय

(तुमच्या नोकराचे नाव काय आहे.)

भुमका : अबु उरागा मेरा भुमका जुमू घाले

(आपल्या घराजवळच्या मांत्रिकाचे नाव सांगा.)

भाग्गो : गाडा घेरान घोनेच भाग्गो कु होय

(नदीकाठी खूप बगळे दिसले.)

भकिरी : इयेन भाकिरी अवोल घाऊबा

(मला मिश्र धान्याची भाकरी आवडते.)

गिरव, लिही, म्हण.

भ

भ भ भ भ

भ

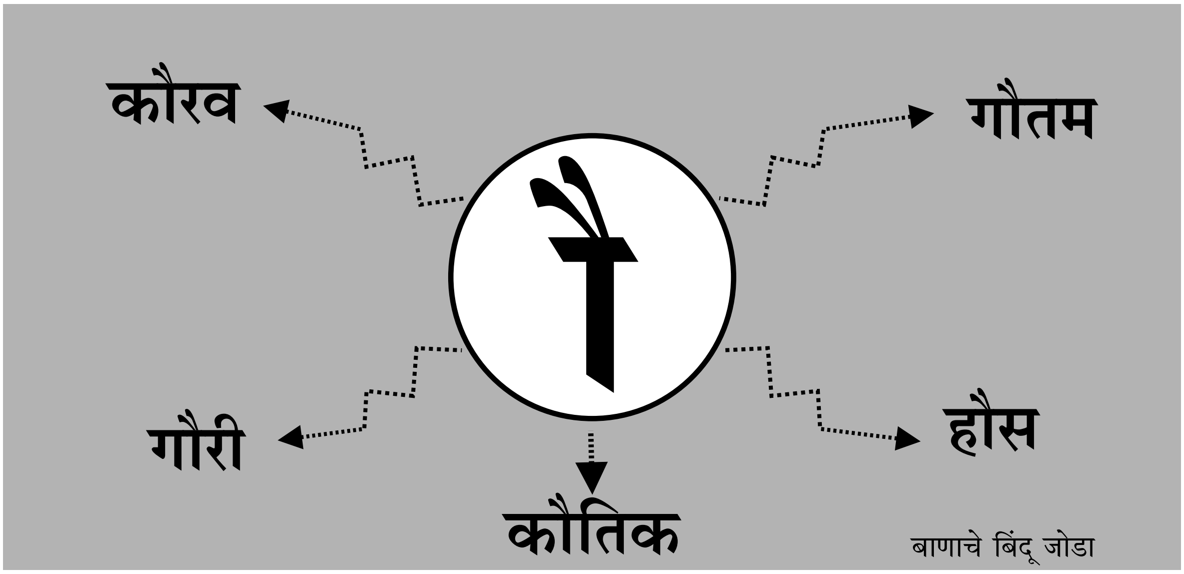

' ौ ' बघ. ' ौ' ला ○ कर.

कौरव : कौरव पांडवसना चुलत भाऊ सत.

(कौरव पाडंवाचे चुलत भाऊ आहेत.)

गौतम : गौतम गौरीना भाऊ स.

(गौतम गौरीचा भाऊ आहे.)

कौतिक : कौतिक म्हणी जोड रहय.

(कौतिक आमच्या शेजारी राहतो.)

गौरी : गौरी गौतमनी बहीण स.

(गौरी गौतमची बहीण आहे.)

हौस : गौरी, गौतमला फिरानी हौस वाट.

(गौरी, गौतमला फिरायची हौस आहे.)

गिरव, लिही, म्हण.

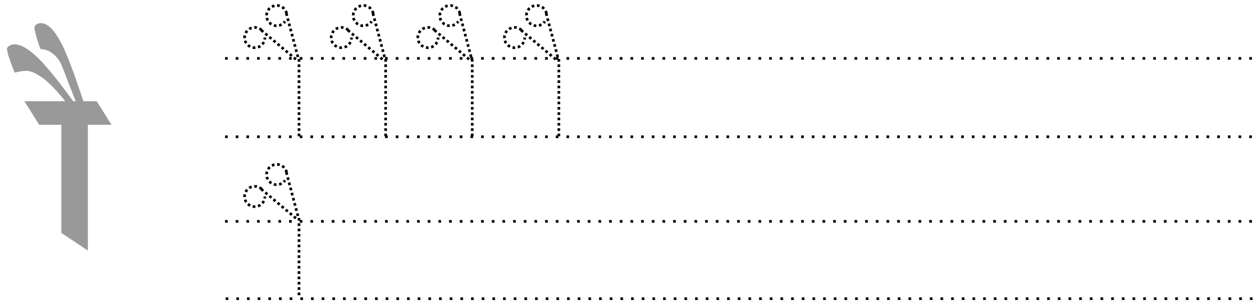

ट ढ ठ छ ष

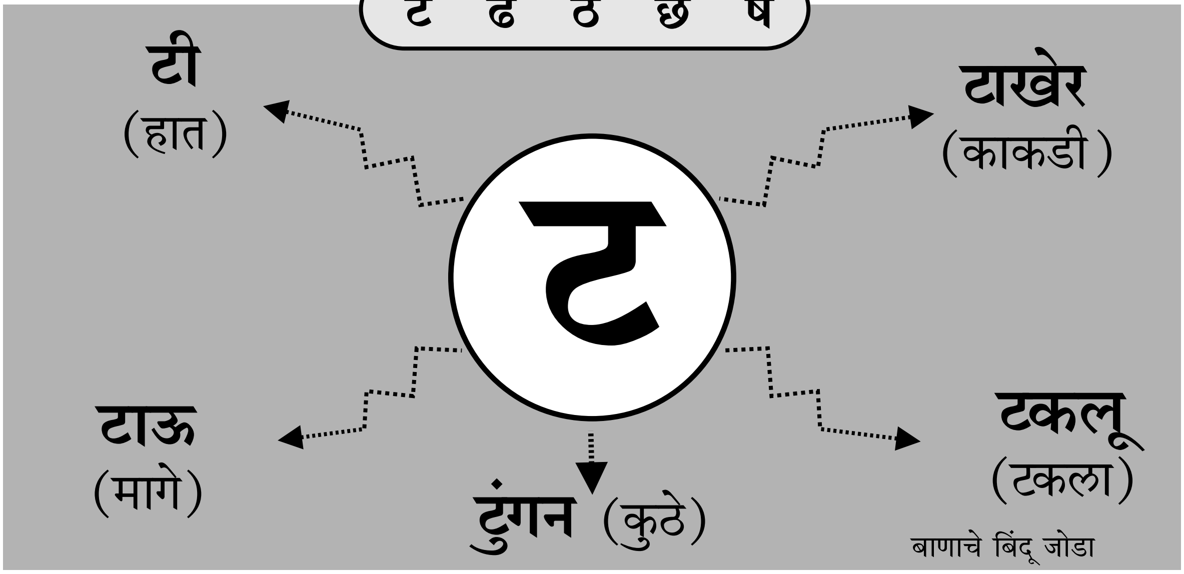

‘ट’ अक्षर बघ. ‘ट’ ला ○ कर.

टाखेर : टाखेर जेन होना?

(काकडी कोणाला पाहिजे?)

टकलू : टकलू जुमु चुज?

(टकल्याचे नाव काय?)

टुंगान : आम टूंगान चेलकेन?

(तू कुठे चालला?)

टाऊ : इंयॉ टाऊ टेन हाजे.

(माझ्या मागे ये.)

टी : आमेन चोटो टी होय?

(तुला किती हात आहेत?)

टेट्या : पोऱ्याकु काकडो ट्याके.

(मुलांनी कागद फाडले.)

गिरव, लिही, म्हण.

ट

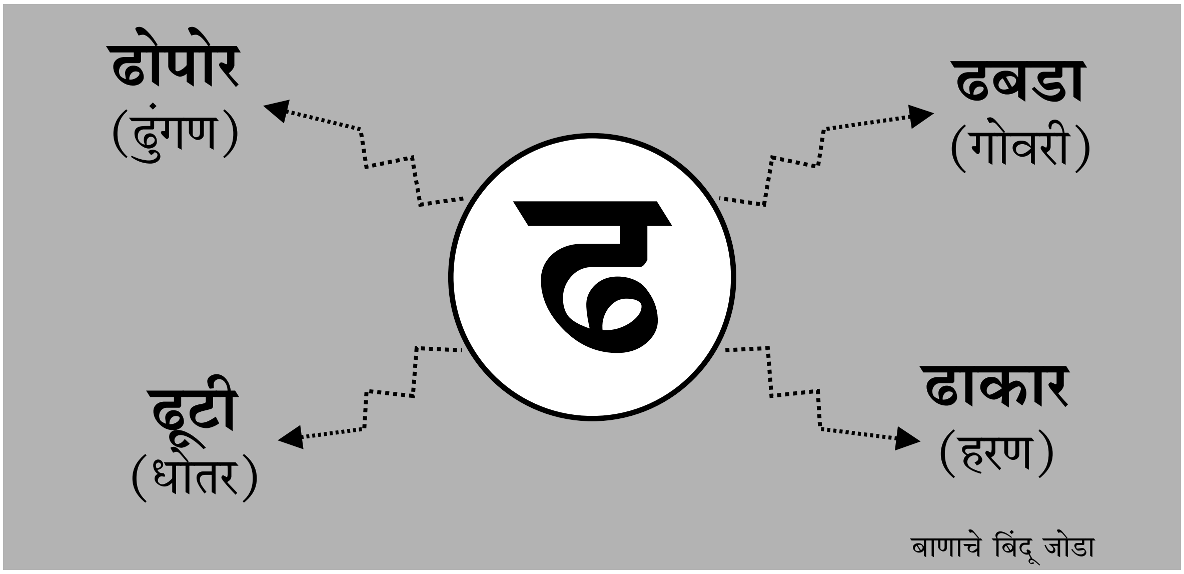

‘ढ’ अक्षर बघ. ‘ढ’ ला ○ कर.

ढबडा : ढबडा चुजा आरूबा?

(गोवऱ्या कशापासून बनतात?)

ढाकार : डोंगोरेन ढाकार कु डोकेन.

(जंगलात हरिण दिसले.)

ढूटी : आबा ढूटी उरीबा.

(आजोबा धोतर घालतात.)

ढोपोर : ढोपोर इटान काकडो बाकी डो-डो?

(ढुंगणाखाली पुस्तके ठेवू नये?)

गिरव, लिही, म्हण.

ढ

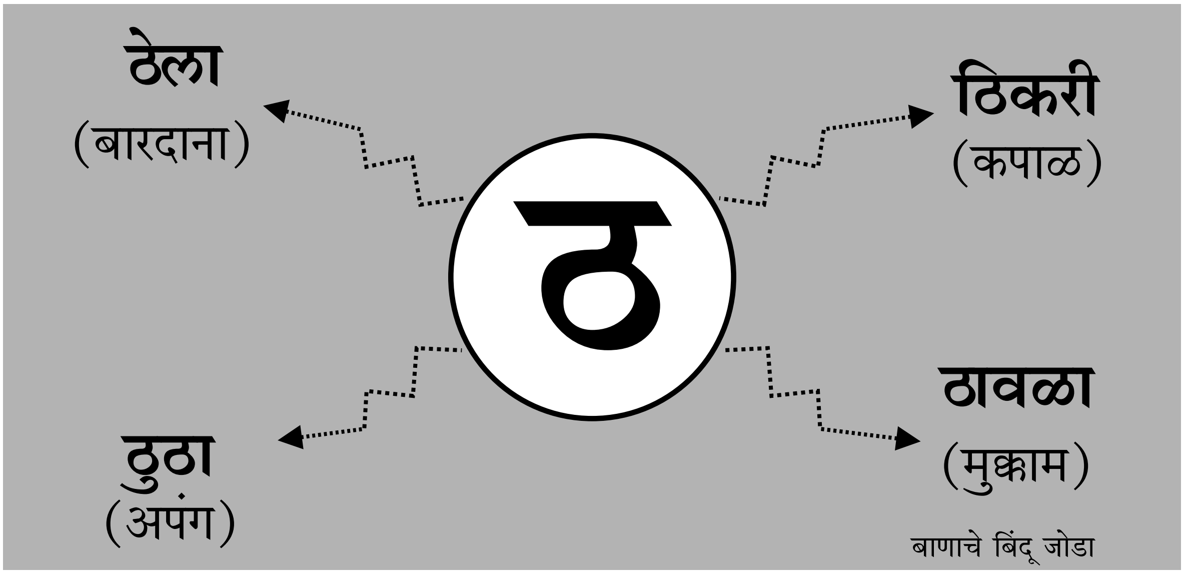

'ठ' अक्षर बघ. 'ठ' ला ◯ कर.

ठिकरी : तरई कु ठिकरींन टिका एंडाबा.

(मुली कपाळावर टिकल्या लावतात.)

ठावळा : गोलीकु डोगोरेन ठावळा टे पेळा बा.

(गवळी लोक जंगलात मुक्कामी राहतात.)

ठुठा : आबा टी कामाय बेरान ठुठाएन.

(वडिलांचा हात काम करताना अपंग झाला.)

ठेला : ठेलांन डोकेन ओरोऊ साजा ठाळबा.

(बारदाण्यात ठेवलेले अन्नधान्य सुरक्षित राहते.)

गिरव, लिही, म्हण.

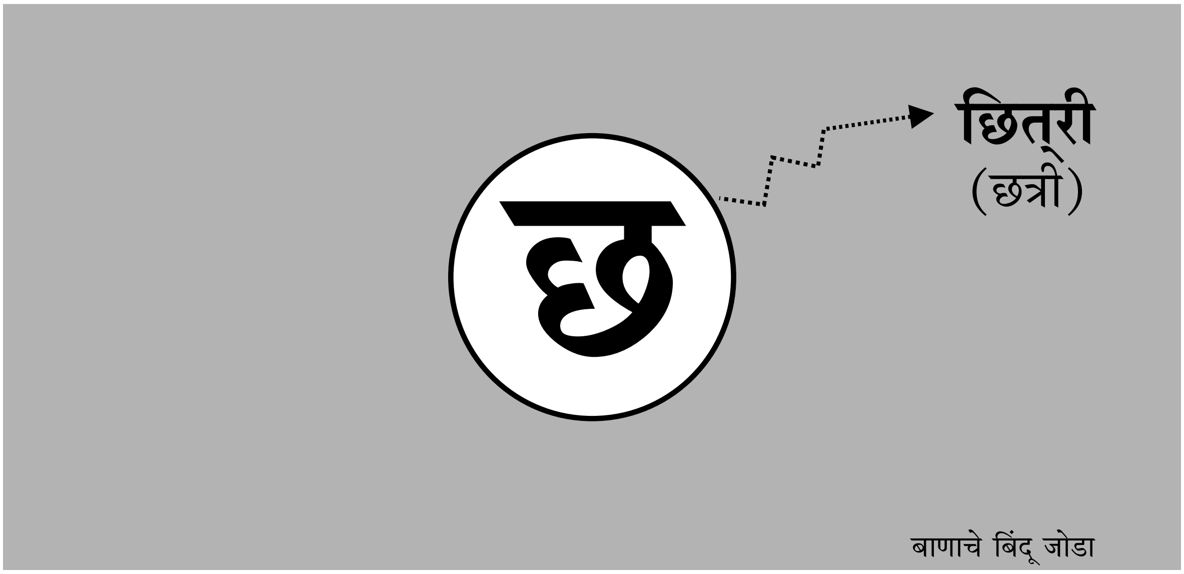

‘छ’ अक्षर बघ. ‘छ’ ला ○ कर.

छित्री : बरसाडोन छित्री होना.

(पावसाळ्यात छत्री पाहिजे.)

गिरव, लिही, म्हण.

छ

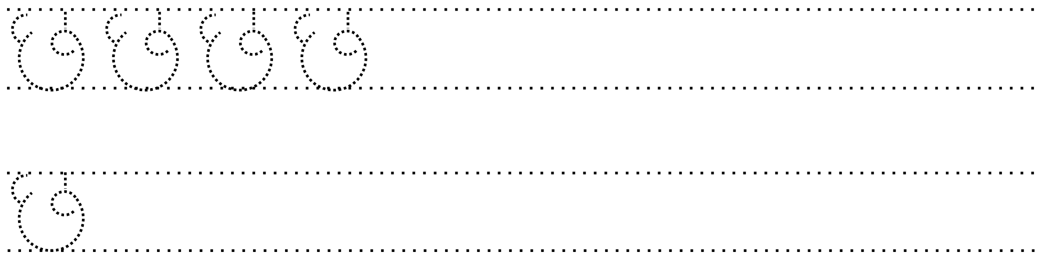

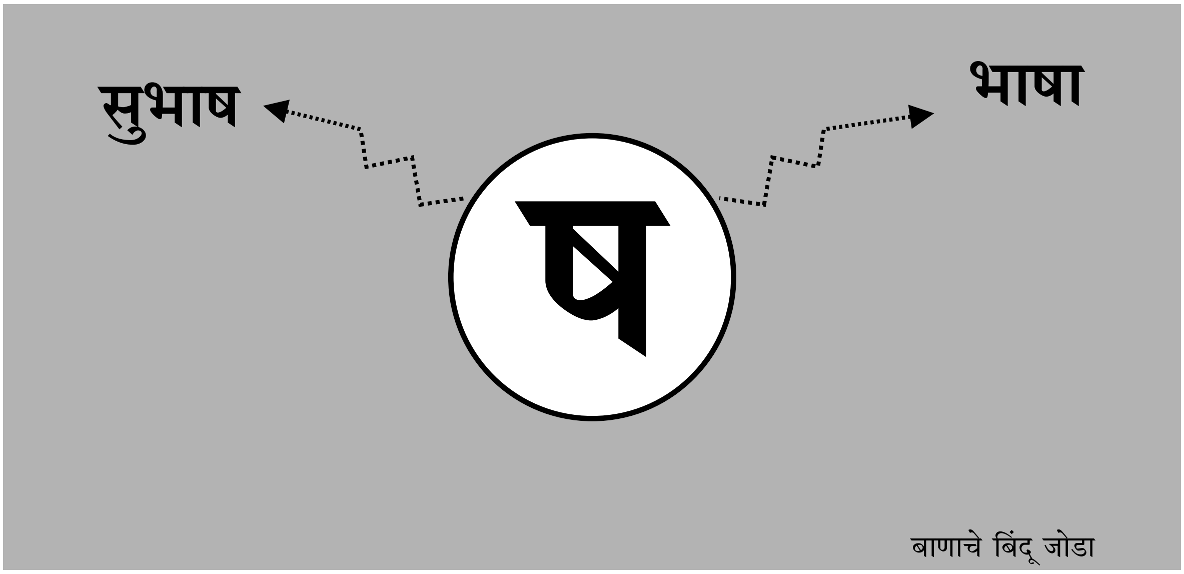

‘ष’ अक्षर बघ. ‘ष’ ला ◯ कर.

भाषा : तुमनी भाषाम सांग.

(तुझ्या भाषेत सांग.)

सुभाष : सुभाष बोली दखाळ.

(सुभाष बोलून दाखव.)

गिरव, लिही, म्हण.

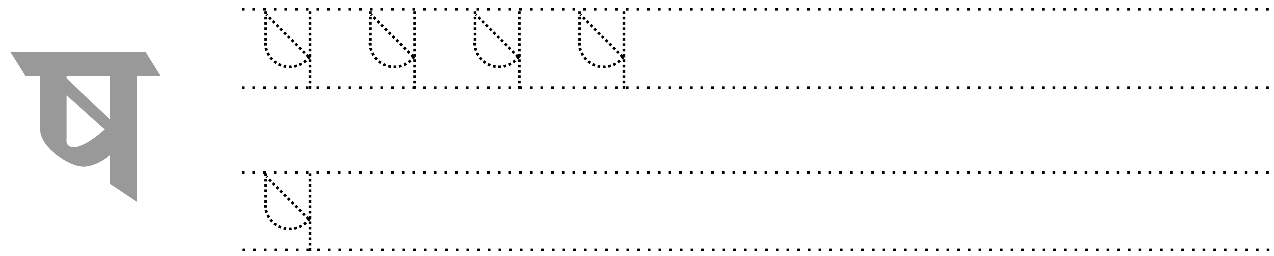

कविता गाणे

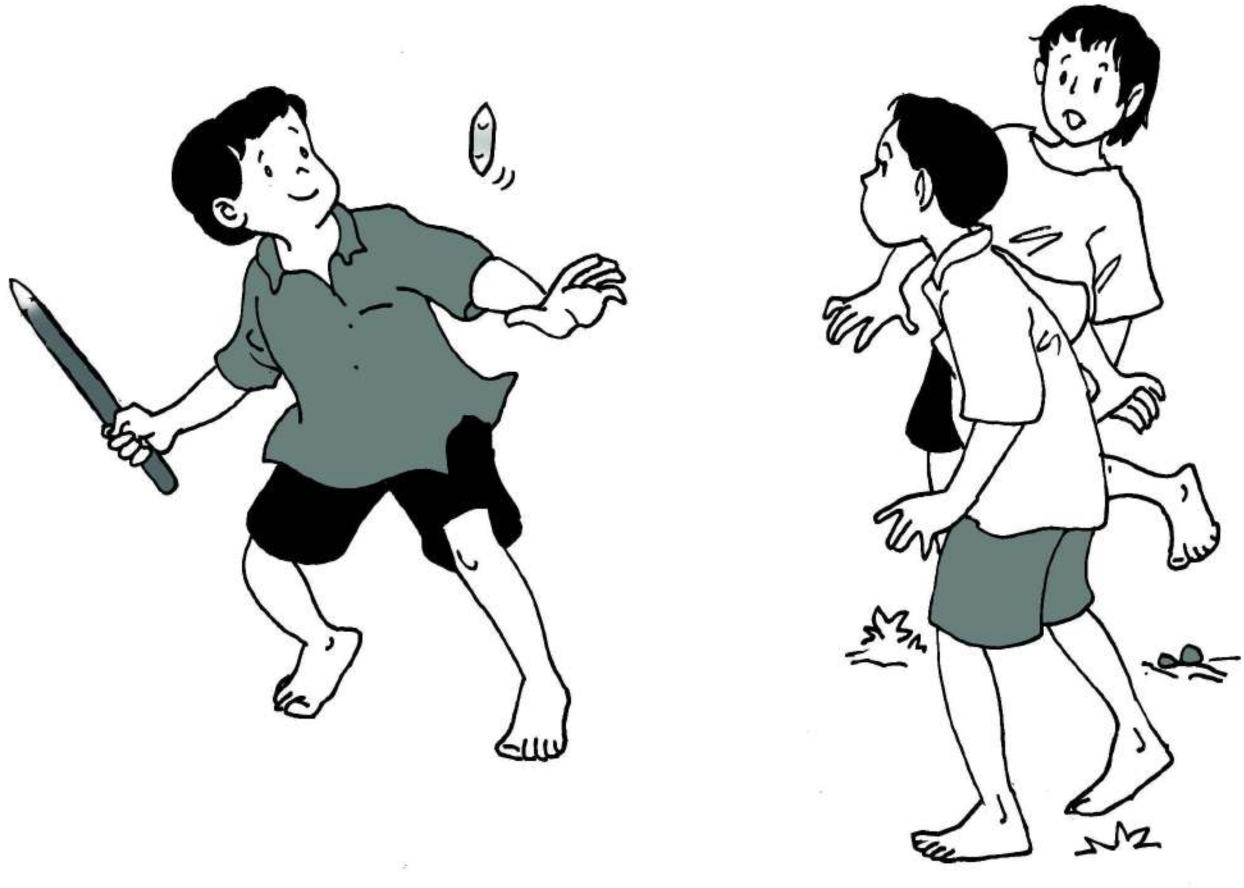

अग्गोबाईऽऽ ढग्गोबाईऽऽ

- चित्र बघ. काय, काय दिसत ते सांगा. (शिक्षकांसाठी)
- पाठातील चित्राचे निरीक्षण करायला सांगा. त्यावर प्रश्न विचारा.
- आभाळाचा रंग कसा आहे? आभाळातून काय पडत आहे?
- पाणी कुठून वाहत आहे? पाण्यात काय काय दिसते?
- गवताचा रंग कुठला? गवताचा उपयोग सांगा बरं?

कवितेचा पाठ घ्यावा.

- शब्दांच्या जोड्या - विद्यार्थ्यांना मोठ्याने घोकायला सांगा.

- अग्गोबाई- ढग्गोबाई
- लागली कळ - केवढी झळ
- लागली फार - पाण्याची धार
- उघडून दार - बडबड फार

नादानुकारी शब्द
ऐका... मोठ्याने म्हणा.

- वारा गरा गरा   सो सो सूम
  ढुम ढुम ढुम   चम चम छडी

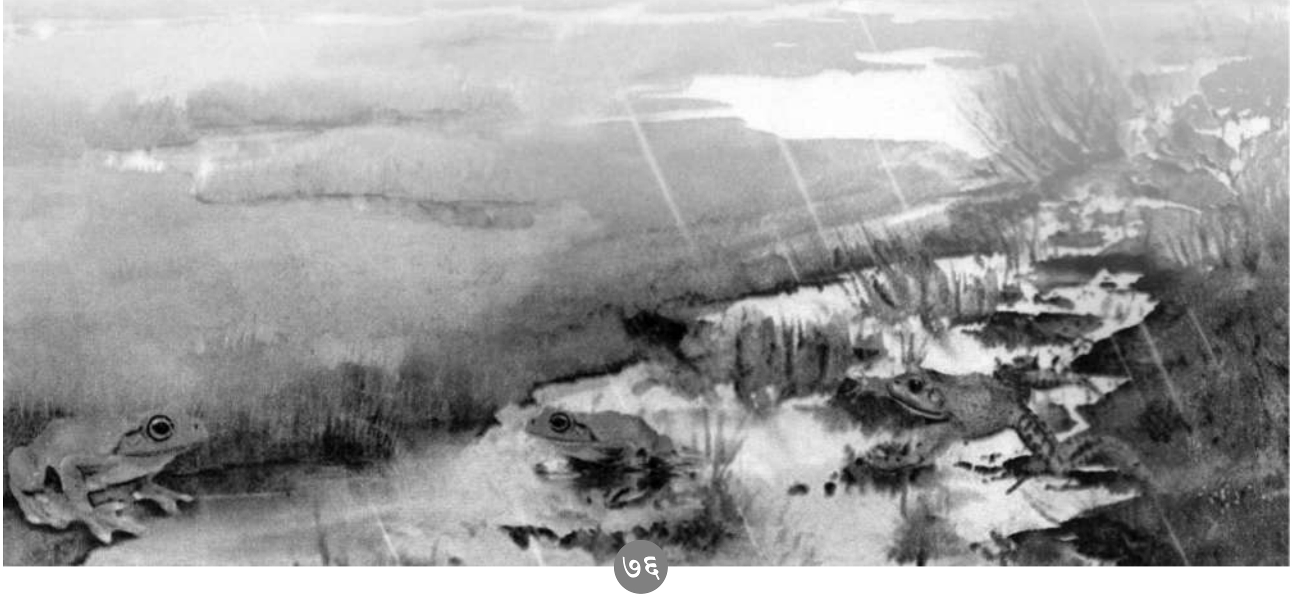

बीज

(शिक्षकांसाठी)

◆ **प्रत्यक्ष बिया दाखवा -**
उदा. गहू, तांदूळ (धान), ज्वारी, नाचणी, रानातील बिया.

◆ **मुलांना हाताळू द्या.**

◆ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या घरी कुठल्या बिया आहेत, हे विचारा. बियांची नावं त्यांना मोठ्याने सांगायला प्रोत्साहित करा.

◆ **कविता (मोठ्याने म्हणा)**

◆ **जोडीचे शब्द :** विद्यार्थ्यांना मोठ्यानं ठेक्यावर उच्चारायला सांगा.
जसे, रुजतं - निजतं - भिजतं
झुलता - झुलता
झाड होईल छान, बहरेल रान

◆ **कृती :**

◆ कोंब दाखवा.

◆ कोंबाचे मित्र कोण? दाखवा, म्हणा, पाणी, सूर्य इ.

◆ बी - रोप - झाड - फांद्या - पान - फुलं - फळ, चित्र आणि प्रत्यक्ष दाखवा. हाताळताना मोठ्याने म्हणायला सांगा.

आई, मला दे ना.

१. आमेन बुंदको ?

(तुला बंदुक आवडते का?)

२. विमानेन सुबान आवडा टिंजुबा की चुज ?

(विमानात बसायला आवडेल का?)

३. आमेन बुलई आवळा टिंजुक?

(तुला बाहुली आवडते का?)

'आई, मला दे ना.'
या धर्तीवर फळ, फुल, पुस्तक, दफ्तर इ. परिचयाच्या वस्तू घेऊन विद्यार्थ्यांना वर्गात कृती करायला सांगा.

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना !
बंदूक घेईन । शिपाई होईन ।
ऐटीत चालीन । एक दोन तीन ।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना !
मोटार घेईन । ड्रायव्हर होईन ।
गावाला जाईन । पों पों पों ।।३।।

आई, मला छोटेसे विमान दे ना !
विमान घेईन । पायलट होईन ।
आकाशी जाईन । भर भर भर ।।४।।

आई, मला छोटीशी बाहुली दे ना !
बाहुली घेईन । तिजला मी सजवेन
ती संगे नाचेन । छुम छुम छुम ।।५।।

माझा घोडा

१. जे जे उरान घुडगी टिजकेनेज?
(कोणाकोणाच्या घरी घोडा आहे?)
२. तुम्ह घोडावर बठेल सत का?
(तुम्ही घोड्यावर बसलेत का?)
३. घोडाना गाणा येय का?
(घोड्याचे गाणे म्हणा?)

जोडीचे शब्द विद्यार्थ्यांना मोठ्याने कृती करत म्हणायला सांगा.
जसे. टपटप टपटप...
दुडकत दुडकत
थोडा थोडा
माझा घोडा, आधी रस्ता सोडा.

असे कसे?

चांदण्याचे चित्र, मोराचे चित्र, माश्याचे चित्र, आईचे चित्र. अगोदर मुलांना चित्र दाखवा.
१. चुजागा फुटू होय?
(कशाचे चित्र आहे?)
२. फुटून चूज डूगू लाकेन?
(चित्रात काय दिसते?)
३. डान काकू गिटिजबा?
(पाण्यात मासा झोपतो कसा?)
४. डागेन जे-जे थाळबा?
(पाण्यात कोण कोण रहाते?)

विद्यार्थ्यांना, असे कसे? असे कसे? या धर्तीवर प्रश्न विचारा आणि सामुहिक उत्तरे मोठ्याने द्यायला प्रोत्साहित करा.

जसे,
असे कसे? असे कसे? झाडे रात्री झोपती कुठे?
असे कसे? असे कसे? आजोबांचे केस पांढरे कसे?

लोठेबाबा

१. फुटून चुज डूगुबा?

(चित्रात काय दिसते?)

२. डिज चुज डाडा लाकेन?

(तो काय करतो आहे?)

३. डिज चुज जुमोम बा?

(तो काय खातो आहे?)

प्रश्न विचारल्यानंतर कवितेला सुरुवात करा?

गाडी आली.. गाडी आली

१. तुला माहिती असलेल्या प्राण्यांची नावे सांग?

२. तुमच्या घरी कोणते प्राणी आहेत?

३. तुम्ही गाडीचा खेळ खेळता का?

फळांची चित्रे मुलांना दाखवा.
कवितेला सुरुवात करा?

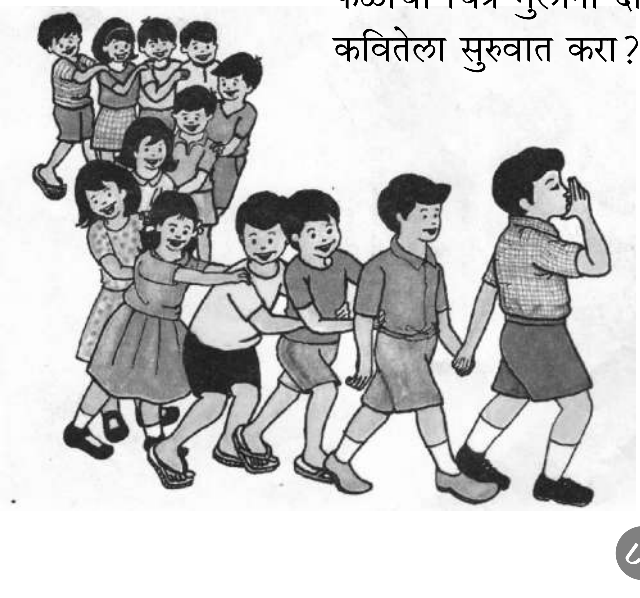

वेड कोकरु

१. आपे उरान सिडीकू टाकची चूज?
(तुमच्या घरी बकऱ्या आहेत का?)

२. मेंडाकु टाकुकी चूज?
(मेंढ्या आहेत का?)

३. सिडीकुगा पाटो आपेन अच्छा लगाटिंजुबा की चूज?
(तुम्हाला त्यांची कोकरं आवडतात का?)

चित्र दाखवा
कवितेला सुरुवात करा.

मुलांना त्यांच्या पाड्यावरील
बकरीच्या पिल्लांचे वर्णन
करायला सांगणे.

जंगलात ठरली मैफल

१. आमा सैगोकु जीमू घाले?
(तुझ्या मित्रांची नावे सांग?)

२. आपे टूंडी ख्याल हुजूंबा?
(तुम्ही कोणते खेळ खेळता?)

३. आपे डोंगोरेन आटा जुजोम बा की चूज?
(तुम्ही वनभोजन करता का?)

४. आपे डोंगोरेन चुज चुज आटा होंदरबा?
(तुम्ही वनभोजनासाठी काय काय बनवता?)

५. आपे गादली-सुसूनबा की चूज?
(तुम्ही नाच गाणे करता काय?)

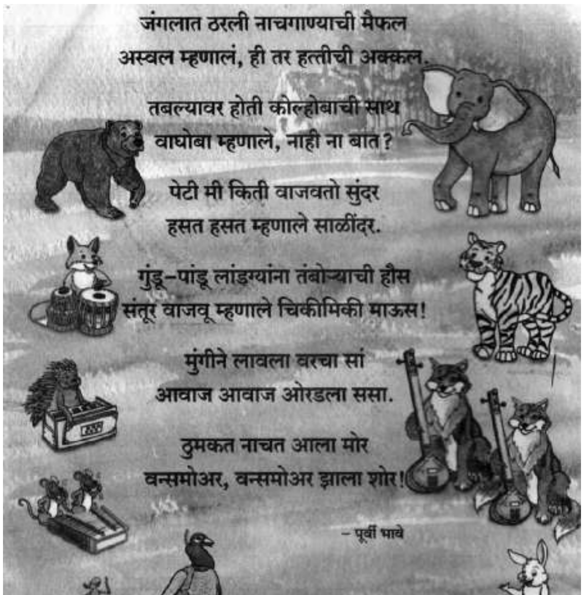

जंगली प्राणी आणि पाळीव प्राणी
यातील फरक मुलांना समजावून सांगा.

कथा आणि वाचन पाठ

पाऊस

(शिक्षकांकरिता)

◆ गोष्ट मोठ्याने वाचून दाखवावी. 'दिनू'च्या ऐवजी वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावं द्यावीत.

◆ गोष्टी आधी, पावसाची आठवण ताजी करावी किंवा पाऊस पडत असतानाच पाठ घ्यावा.

◆ पावसाबद्दल प्रश्न विचारावे. जसे, पाऊस कुणी-कुणी बघितला? कोण-कोण पावसात भिजलं? पाऊस कुठून पडतो? इ.

पाठ घ्यावा.

◆ महत्त्वाचे शब्द - वदवून घ्यावेत.

पाऊस, काळे ढग, आकाश, थेंब, खूप ऊन, पाण्याची वाफ, ढगाला गारगार वारा.

काही प्रश्न - तोंडी माहिती

◆ पाण्याची वाफ कशामुळे होते?

◆ वाफेचे काय होते?

◆ ढग कुठे जमा होतात?

◆ ढग आपल्याला काय देतात?

◆ पाऊस पडल्यावर गावाकडे आई-बाबा कुठे जातात?

चित्र काढ.

वरील प्रश्न, गप्पा-गोष्टी, तोंडी माहिती यावर आधारित मुलांना चित्र काढण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ

(शिक्षकांसाठी)

◆ वाचनपाठ मोठ्याने वाचा. शिक्षकांनी एक वाक्य वाचावे, विद्यार्थ्यांनी त्याची उजळणी करावी, जसे. 'काका घरी आला.'

◆ अशीच कृती गटात करावी. एका गटाने एक वाक्य मोठ्याने वाचावे, दुसऱ्या गटाने त्याची उजळणी करावी. आलटून पालटून ही कृती करावी.

वाचनपाठ १.

- पाठातील मुलाला नाव द्या. (स्थानिक द्यावे)

◆ मोठ्याने वाचा, तोंडी उत्तरे विचारा.

◆ मुलाच्या घरी कोण-कोण आले? (चित्र बघा.)

- काका, काकी, मामा, मामी. याचप्रमाणे इतर नाती विचारा. जसे, आत्या, आतोबा, आजी, आजोबा.

◆ **इरा कोण आहे?** (चुलत बहीण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुलत भावंडांची नावं विचारा.

◆ **रिमा कोण आहे?** (मामे बहिण)

- विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मामे भावंडांची नावं विचारा.

◆ **मुलगा व रिमाचे नाते काय?**

◆ विद्यार्थ्यांकडून नाते स्पष्ट करा. जसे,

- आईचा भाऊ - **मामा**
- आईची बहिण - **मावशी**
- वडिलांचा भाऊ - **काका**
- वडिलांची बहिण - **आत्या**

बोलीभाषेत काय म्हणतात, त्याचा मेळ घालावा.

◆ वाचनपाठ २, ३ आणि ४ कृतीनिष्ठ आहेत. पाठ्यपुस्तकातील पाठांवर विद्यार्थ्यांकडून गटात कृती करून घ्यावी. जसे,

-लता सरबत पी.

- चेतन चहा कर.

वाचनपाठ २.

गोलातील शब्दांच्या जोड्या करून वाक्य तयार करणे. गटांमध्ये असा खेळ घ्यावा.

◆ वर्गातील मुला-मुलींची नावं आणि वसतीगृह व शाळा यातील काम आणि वस्तू घेऊन गोल बनवावे व विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण वाक्य तयार करण्यास प्रोत्साहित करावे.

वाचनपाठ ३.

◆ चित्राच्या जागी नेमका शब्द वापरून वाक्य तयार करायचे व ते मोठ्या आवाजात विद्यार्थ्यांकडून वदवून घ्यायचे.

जसे, गावाजवळ ओढा होता.

मासे फार चपळ होते.

◆ याचप्रकारे विद्यार्थ्यांना आपल्या वसतीगृह आणि शाळेबाबत वाक्य तयार करावयास सांगावे.

जसे, आमच्या शाळेजवळ रस्ता आहे.

आमच्या वसतीगृहाजवळ फुलांचे झाड आहेत.

वाचनपाठ ४.

◆ पाठ मोठ्याने वाचावा.

◆ पाठाच्या आधारावर एका-एका वाक्यात विद्यार्थ्यांना आपल्या गावाचे, पाड्याचे किंवा टोल्याचे वर्णन करण्यास प्रोत्साहित करावे.

माझा भारत

(शिक्षकांसाठी)

- राष्ट्रध्वजाची माहिती सांगणे.
- १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारी या दिवसांचं महत्त्व आणि विशेष सांगणे.
- शाळेत झालेल्या कार्यक्रमांची आठवण ताजी करणे.
- याचबरोबर आपल्या देशाची सर्वसाधारण भौगोलिक माहिती देणे.
- समुद्र कुठे आणि त्यांची नावं.

  उदा. मुंबई- अरबी समुद्र, कलकत्ता - बंगालचा उपसागर इ.
- पर्वत

  उदा. सह्याद्री, सातपुडा, हिमालय इ.
- प्रमुख नद्या
- शिवाय पाठातील प्रश्न.
- क्विझ किंवा सांगा बरं! असा वर्गात खेळ घ्यावा.